BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1944. GODINE

— MAJ —

I

DOKUMENTA JEDINICA NARODNOOSLO-
BODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE

BR. 1

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 1. MAJA 1944. ŠTABU I6. DIVIZIJE DA SA JEDNOM BRIGADOM SMIJENI 38. DIVIZIJU NA POLOŽAJU DEBELO BRDO — BETANJ[1]

1. V 44.
21[15]

ŠTABU 16. DIVIZIJE.—

Položaj.—

Neprijatelj u jačini od oko 600 vojnika krenuo je od Vlasenice i Cikota i oko 18 časova dospio je do mosta ispod Betnja. Borba za Betanj vodila se — rezultat još ne znamo, ali cijenimo da podilazi Betnju.[2]

Betanj brani jedan bataljon[3] 3. voj. brigade, ojačan sa dva bataljona 17. majev. brigade i dvije čete Podrin. odreda na položaju Plazače i dijelom Debelo brdo. Nije isključeno da ova kolona ima namjeru da se probije ka Sekovićima da bi ugrozila vašu diviziju, ili pak okrenula ka Kladnju.[4]

Da bi se naše snage dekoncentrisale i onemogućile neprijatelju da nam nameće koncentričnu borbu mi smo večeras dali slijedeće naređenje štabovima 36. i 38. divizije i to da se jedna brigada sa Štabom 36. divizije i svim pripadajućim bolnicama prebace preko puta Kladanj — Zivinice sa daljim pravcem kretanja — G. Višća — Podgorje — Ozren sa zadatkom prebacivanja na Majevicu. Jedna brigada 36. divizije ostaće na prostoru prema Kladnju zatvarajući pravac od Kladnja s tim da se ova brigada sa 38. divizijom prebaci sjutra

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: V. I. I.), reg. br. 25—I, k 408.

[2] Odnosi se na dijelove 13. SS divizije »Handžar«. Opširnije o tome vidi dok. br. 193 i 194 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 24, dok. br. 190.

[3] Riječ je o 2. bataljonu 3. vojvođanske brigade. Vidi dok. br. 99

[4] O neprijateljskom dejstvu vidi dok. br. 34 i 194—196.

2. ov. mj. na veče istim pravcem.[5] Prema prednjem odredite odmah jednu brigadu koja da se odmah pokrene i smijeni 38. div. na položajima Debelo brdo — Betanj zatvarajući i osmatrajući pravac od Vlasenice i od Kladnja.[6] Sa glavninom vaše divizije ostanite na tom prostoru jer ne znamo situaciju na vašem sektoru. Cim dobijete ovo naređenje *neodložno nas još u toku ove noći obavijestite hitno o situaciji na tom sektoru* Mi ćemo se nalaziti u s. G. Dopasci. Službu izviđanja i obezbjedenja organizujte naročito sa pravca Tuzle i na pravcu vašeg napada. — U koliko bi neprijatelj koji ide od Vlasenice krenuo ka Šekovićima potrebno je imati dijelove u Strmici — Popovićima.

Po ovom naređenju radite odmah, jer su štabovi 36. i 38. divizije u pripremi i pokretu još večeras.—

S. F. — s. N.

Politkomesar	Načelnik	Komandant
V.[8] Popović	**Vukotić[9]**	**Košta[10]**

(M. P.)

Vi ćete privremeno primiti bolnicu br. 1 38. divizije, jer je ova divizija i brigada suviše opterećena. Ova će se bolnica kao pokretna brzo rasformirati i dodijeliti Birč. odredu i po selima.—

[5] O rasporedu i dejstvu jedinica 38. NOU divizije vidi dok. br 99 i 132.

• i [7] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 16. NOU divizije vidi dok. br. 30, 50, 65 i 168.

' Vladimir

• Jovo

«• Nađ

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 1. MAJA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O ORGANIZACIJI I RADU ODSJEKA ŠTABA KORPUSA I KORPUSNE VOJNE OBLASTI[1]

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. Br. 447.—
Dne 1. maja 1944. g.

Izvještaj o radu i organizaciji otsjeka Korpusa i Korpusne vojne oblasti

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

U vezi Vašeg naređenja od 23. februara 1944. godine[4] dostavljamo izvještaj o organizaciji Štaba korpusa i Korpusne vojne oblasti i slijedećem:

1. — STAB KORPUSA:

Cjelokupnom vojnom službom Korpusa i Korpusne vojne oblasti rukovodi Štab, u svemu kako je predviđeno gornjim naređenjem, koga sačinjavaju: komandant general-major Rodić Slavko, polit, komesar Stojnić Veljo, zamjenik komandanta — pukovnik Karanović Nikola, načelnik Štaba potpukovnik Knežević Velimir i pomoćnik načelnika — pukovnik Vlatković Nemanja.[8]

Operativni dio Štaba oformljen je u slijedeće otsjeke. koji funkcionišu i rade u djelokrugu svojih poslova:

a.— *Operativni otsjek* — kojim rukovodi šef otsjeka potpukovnik Mažar Josip.[4] Ovaj otsjek prikuplja i sređuje sve operativne izvještaje jedinica, iz kojih se daje kritička ocjena izvedenih operacija, iznoseći korisna i štetna iskustva na osnovu kojih se izvlače pouke. Ovi poučni zaključci dostav-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br 27/1—5, k. 458 A.

[1] Dokumenat u Arhivu V. 1.1., reg. br. 4—1, k. 15.

*** Nemanja Vlatković. Umro 3. maja 1961. u Sarajevu kao član CK SK Bosne i Hercegovine i član Izvršnog vijeća NR Bosne i Hercegovine.**

[4] Narodni heroj Josip Mažar Šoša. Poginuo 20. oktobra 1944. prilikom napada na Travnik.

ljaju se jedinicama da bi ih mogli koristiti štabovi i na temelju istih dopunjavati svoja iskustva u rukovođenju.

Prikuplja podatke o brojnom stanju i formacijskom uređenju jedinica, na osnovu čega se oformljuju organizaciono i nadopunjavaju stare i novostvorene jedinice. Pronalazi korisnu vojnu literaturu i materijal, propisuje nastavni program za borce i komandno osoblje, kontrolišući njegovo sprovođenje. Daje predloge u izvođenju operacija i učestvuje u razradi operativnih zadataka. Sastavlja operativne izvještaje za viši štab.

b.— *Otsjek za vezu* — zbog nedostatka stručnog osoblja, koje bi moglo rukovoditi ovim otsjekom, nije oformljen. Poslove koji se odnose na ovaj otsjek sada otpravlja i njima rukuje Operativni otsjek Štaba Korpusa. Kasnije, osposobljavanjem kadrova, oformiće se i ovaj otsjek.

v.— *Obavještajni otsjek* — od ranije dejstvuje i njime rukovodi major Mitrov Vojin.

Po ranije dobivenim uputima organizovana je u svim jedinicama Korpusa obavještajna služba, sa kojom rukovodi i njen rad potpomaže Otsjek. Glavni zadatak Otsjeka za sada je prikupljanje podataka, preko nižih ob. centara, o neprijatelju, njegovoj jačini i namjeri, pronalaženje, izdizanje i vaspitavanje kadrova koji će moći rukovoditi pojedinim ob. centrima i snalaziti se na ovom poslu. U ovu svrhu do sada je održano pri Otsjeku nekoliko kurseva.

g.— *Trupna intendantura* — organizovana je u duhu uputa Vrhovnog štaba i sa njom rukovodi načelnik — kapetan Latinović Gojko. Da bi se upotpunila intendantura potrebna su još dva intendanta i jedan sekretar. Zbog pomanjkanja kadrova nije se izvršilo puno oformljenje zbog čega će se daljim razvojem nadopunjavati nedostajući kadar.

Korpusna intendantura organizuje intendanture pojedinih jedinica, pronalazi, izdiže i vaspitava kadrove. Po divizijama nisu potpune intendanture zbog nedostatka sposobnog i odgovarajućeg ljudstva. Radi toga održava se jedan niži intendantski kurs koji treba da izbaci i uzdigne nove kadrove.

Ishrana se vrši sa terena na kome se jedinice nalaze, dok korpusna intendantura se stara da se prebacivanjem hrane iz plodnijih područja u pasivnija unekoliko izjednači ishrana jedinica na cijelom sektoru. Snabdijevanje odjećom i obućom vrši se od materijala primljenog od saveznika, dobivenog dobrovoljnim prilozima i zarobljenog od neprijatelja.

d.— *Otsjek za naoružanje* — oformljen je i funkcioniše. Dužnost šefa Otsjeka za sada vrši potporučnik Marin Lazar. Otsjek vodi evidenciju cjelokupne ubojne spreme po jedinicama, nastojeći da naoružanje kod svih jedinica bude izjedna-

čeno. Prima oružje i ubojnu spremu poslanu od saveznika, vrši raspodjelu prema potrebi po jedinicama i rukuje sa magacinima ubojne spreme. Formirana je jedna radionica za opravku oružja u kojoj se vrše sve popravke oružja i oružnog pribora.

đ.— *Trupni sanitet* — oformljen je i njime rukovodi major dr Spoljar Milan. On rukovodi sanitetskom službom svih operativnih jedinica Korpusa, vrši organizaciju saniteta u duhu postojećih propisa i naređenja. Rukovodi izdizanjem trupnih sanitetskih rukovodilaca i vrši raspodjelu istih po jedinicama. Za uzdizanje kadrova održavaju se pri Otsjeku sanitetski kursevi.

Otsjek vrši snabdijevanje jedinica sanitetskim materijalom i ostalim potrebama, radi na sprovođenju higijenskih mjera i na suzbijanju zaraznih bolesti.

e. — *Vojni sud* — nije formiran kao poseban organ, već se u ovom pogledu radi u svemu po dosadašnjim naređenjima Vrhovnog štaba.

2. — KORPUSNE VOJNE OBLASTI:

U Korpusnoj vojnoj oblasti formirani su slijedeći otsjeci:

a. — *Mobilizacijski* — Šef Otsjeka još nije određen. U Otsjek su određena dva lica radi uspješnog rada. Za sada ovaj otsjek prikuplja spiskove cjelokupnog ljudstva, stoke i prevoznih sredstava, iz kojih će kasnije, kada se dobiju propisi sa obrascima o radu mobilizacijskih otsjeka, uvesti u iste ljudstvo, stoka i prevozna sredstva. U zajednici i uz pomoć operativnih jedinica i narodno-oslobodilačkih vlasti vrši mobilizaciju ljudstva i upućuje ga u operativne jedinice. Prikuplja spiskove invalida i nesposobnog ljudstva o kome će se posebno voditi evidencija. Ovaj otsjek popunjavaće se sa ljudstvom za rad prema potrebi.

b. — *Saobraćajni* — Otsjekom rukovodi major Škundrić Mihajlo, a na rad i po raznim granama u isti su određeni major Vuković Petar — šef Poštansko-telegrafsko-telefonske sekcije, jedan inžinjer i jedan bivši željeznički činovnik. Ovaj otsjek preuzeo je poslove oko opravke i regulisanja saobraćaja, telefonskih veza i rada u pogledu organizacije raznih radionica, pilana, opravke puteva, podizanja mostova, itd.

v. — *Ekonomski* — Šef Otsjeka je kapetan Bačkonja Duro. Otsjek je popunjen sa još šest drugova — referenata za razne grane. Uglavnom Otsjek se sada stara za prikupljanje hrane radi snabdijevanja jedinica koje su na našem sektoru, preduzima mjere u zajednici sa narodno-oslobodilačkim odborima u pogledu zasijavanja zemljišta za potrebe vojske, o proiz^

vodnji potreba u granicama mogućnosti. Zbog otežanog snabdijevanja prilično velikog broja jedinica na terenu Korpusne vojne oblasti uglavnom čitav aparat sada je angažovan oko nabavljanja i prevlačenja ljudskih i stočnih namirnica.

g. — *Sanitetski* — Sef Otsjeka je major Matijević Tvrtko. Otsjek je preuzeo organizaciju vojno-sanitetske službe na Korpusnoj vojnoj oblasti, sprovodi mjere protivu zaraznih bolesti, vodi računa o bolnicama i stara se o organizaciji medicinske službe za sve zaposleno ljudstvo u komandama područja, mjesta i partizanskim stražama, kao i za prolazeće trupe i ljudstvo u koliko je to potrebno.

d. — *Za zaštitu naroda* — Otsjekom rukovodi major Kovačević Stole sa potrebnim pomoćnim osobljem. Ovaj otsjek radi u svemu po uputstvima i direktivama dobivenim od Otsjeka z, z. n. Vrhovnog štaba.

đ. — *Vojni sud* — Sef otsjeka je major Stišović Obrad. Ovaj otsjek radi u svemu po propisima i naređenjima izdatim do sada od strane V. S.

Na teritoriji Korpusne vojne oblasti formirane su komande: Kozarskog, Podgrmečkog, Drvarskog, Mrkonjićkog, Jajačkog, Livanjskog, Banjalučkog, Prnjavorskog i Prozorskog područja.[5] Zbog nedostatka kadrova komande Banjalučkog, Prnjavorskog i Prozorskog područja nijesu još popunjene sa referentima, a u Komandu Livanjskog područja uputili smo jedno lice radi reorganizacije. Postepenim razvojem i pronalaskom kadrova i ove komande biće popunjene.

Na teritoriji pomenutih komandi područja oformljene su i popunjene komande mjesta, izuzev takođe Banjalučkog, Prnjavorskog, Prozorskog i Livanjskog područja, za koje još nijesmo dobili predloge usljed njihove udaljenosti.

Postojeće partizanske straže reorganizovane su i postepeno se popunjavaju. Daljim razvojem ove straže nadopuniće se do punog broja i biće oformljene nove na onim mjestima gdje to potreba bude iziskivala. Cio ovaj rad sada je u razvoju.

Sem Komande Drvarskog područja, ni jedna druga komanda nije popunjena sa sanitetskim referentima, a takođe oskudijevamo i u intendantskom kadru. Bilo bi potrebno da nam se u sanitetskom kadru pomogne, u koliko za to mogućnosti postoje. Inače za stvaranje sanitetskog i intendantskog kadra formirani su kursevi čiji rad je već otpočeo.

3. — Potreba već iziskuje, da se izdaju propisi o radu pojedinih otsjeka. Ovo zbog toga, da bi se rad otsjeka odvijao što pravilnije u samom njihovom početku.

[5] O tome vidi naredbe Štaba 5. korpusa NOVJ od 19. marta t S. maja 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. 20/1—14 i 33/1—14, k. 459 A).

4. — Zbog pomanjkanja stručnog osoblja: poštansko--telegrafsko-telefonskog, željezničkog, raznih zanatlija, ljudske radne snage, stoke za razne radove, materijala za osposobljenje radionica, fabrika i pilana, slabog ekonomskog stanja na više komandi područja, — nailazi se na poteškoće u radu i neće se moći očekivati uspješan razvoj svih poslova za duže vrijeme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant:
General-major,
Rodić S.[6]

BR. 3

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 1. MAJA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O OBEZBJEDENJU AERODROMA 1. I 2. VAZDUHOPLOVNE BAZE I O ODREĐIVANJU ODJELJENJA ZA VRŠENJE AERODROMSKE SLUŽBE[1]

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 448
Dne 1. V 1944. g,

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

U vezi Vaše naredbe od 20. i 21. ovog mjeseca[2] za uspostavljanje štabova I i II vazduhoplovne baze i određivanje odjeljenja za vršenje aerodromske službe[3] izvještavamo sljedeće:

1. — Za obezbjeđenje aerodroma I vazduhoplovne baze određen je jedan bataljon Drvarsko-petrovačkog NOP odreda. Za vršenje aerodromske službe na tom aerodromu upućeno je

• Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 29. aprila 1949. kao general--potpukovnik JNA.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 28—5, k. 458A.

[2] Pomenute naredbe izdate su aprila 1944 (Arhiv V.l.I., reg. br. 27—1, k. 458 A i 27/1—14, k. 459A).

" Opširnije o organizaciji baza i aerodroma vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 131.

30 vojnika sa jednim starješinom i stavljeni su pod komandu Štaba te baze.

2. — Za obezbjeđenje aerodroma II vazduhoplovne baze određen je jedan bataljon Glamočkog NOP odreda.

Za vršenje aerodromske službe na tom aerodromu upućeno je 32 vojnika sa jednim starješinom i stavljeni su pod komandu Štaba baze. —

Prednje se dostavlja radi znanja. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant:
General-major,
S. Rodić

BR. 4

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 1. MAJA 1944. ŠTABOVIMA DIVIZIJA I ODREDA I KOMANDAMA PODRUČJA ZA UNIŠTENJE ČETNIKA NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI[1]

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Br. 648
Dne 1. maja 1944. g.

Uništenje četničkih grupa u našoj pozadini.

ŠTABU IV DIVIZIJE

U zadnje vrijeme osjeća se pojačana aktivnost četničkih bandi na svim obližnjim sektorima. Nestanak snijega i topliji dani omogućili su da pojedine grupice četnika prodru u našu dublju pozadinu i da počnu svoj pljačkaški i razorni rad.[2]

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 33—1, k. 768.**

[1] **Opširnije o njihovom dejstvu vidi izvještaj četničke Komande zapadne Bosne od 25. maja 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. BH-V-654) i dok. br. 72 i 165 u ovoj knjizi.**

Pasivno držanje prema ovim grupicama je potpuno štetno i negativno. Potrebno je odmah, čim se dozna i osjeti za ma koju četničku grupicu, aktivizirati se sa najbližim vojnim jedinicama, uzimajući u obzir i partizanske straže kod područja, komandi mjesta i po selima. Treba imati u vidu da ove grupe jako štetno djeluju na našu pozadinu, stvaraju nesigurnost kretanja pojedinaca, kurira i drugih. Pljačkom po selima, širenjem raznih lažnih glasina i sličnim, razorno djeluju. Ovim grupama ni u kom slučaju ne smije se dozvoliti da se ustabile, stvore neko uporište na nekom terenu ili da se ojačaju, već ih odmah dok još nijesu razvili svoj razorni rad, u klici uništiti.

Za čišćenje ovih četničkih grupica najefikasnije se mogu upotrijebiti odredske snage, partizanske straže pri raznim vojnim i narodnim ustanovama. Ove jedinice najlakše i najbrže dolaze do tačnih podataka o mjestu boravka, kretanja i radu ovih grupica, te na taj način i preduzeti najhitnije mjere uništavanja.

U koliko u prvim pokušajima možda ne uspije pronaći i uništiti ove grupice, bez obzira na to — biti stalno aktivan i uporno nastojati da se u najkraćem vremenu očiste i likvidiraju sve grupice sa našeg terena. Neki, površno smatrajući i ne uviđajući koliku političku pa i vojničku štetu nanose ove četničke grupice, zanemaruju i zapostavljaju svoju aktivnost, što je nepravilno i štetno. — U vezi gore navedenog, —

NAREĐUJE SE:

1. — Sve jedinice Korpusa, straže komandi područja, komandi mjesta i seoske straže najsavjesnije i najbrže poduzeće sve mjere da se četničke grupice likvidiraju i unište na svom terenu.[3]

2. — Štabovi divizija[4] će za ove zadatke angažovati odredske snage, a prema potrebi i dijelove brigade. Uspostaviti sigurnu vezu između susjednih jedinica i voinih vlasti, koje će međusobnim sadejstvom i hitnim obavještenjem o svakom pokretu i boravku bandi, učiniti da uspjeh poduzetih akcija bude siguran.

3. — Komande područja i mjesta ovom pitanju posvetiće punu pažnju, angažuiući pojedine članove komandi u pripremi i izvođenju samih akcija.

[5] O borbama protiv četnika vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 117 i 157 i dok. br. 11, 87, 125, 150 i 160 u ovoj knjizi.

[4] U duhu ovog naređenja Stab 39. NOU divizije izdao je istog dana naređenje potčinjenim jedinicama za uništenje četnika na oslobođenoj teritoriji (Arhiv V. 1.1., reg. br. 19t 1, k. 1270).

4. — Komande područja će svakih 15 dana dostaviti izvještaj o svim grupicama bandi na ovom terenu i šta je po tom učinjeno da se one unište i likvidiraju, a štabovi odreda preko štabova divizija ili Korpusa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant:
General-major,
(M. P.) **S. Rodić**

DOSTAVLJENO:

1. — Štabovima divizija i odreda
2. — Komandama područja.

BR. 5

ZAPOVIJEST ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 1. MAJA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA MRKONJIC-GRAD[1]

ZAPOVEST
(za napad na M.[rkonjić-]Grad)

ŠTABA I PROLETERSKE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE ZA 1. MAJ 1944. GODINE

Po podacima naše izviđačke i obaveštajne službe u Mrkonjić-Gradu i neposrednoj okolini nalazi se do 1400 neprijateljskih vojnika iz divizije »Princ Eugen«[2] i četničkih jedinica Tešanovića.[3] Raspoloživi podatci dostavljaju se u prilogu,[4] no

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 22.1, k. 712.

[1] Dvadeset petog aprila u Mrkonjić-Grad je prebačen 7. SS izviđački bataljon 7. SS divizije, koji je tokom maja dejstvovao na tom sektoru. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 192 i dok. br. 192 u ovoj knjizi.

[3] Lazar Tešanović, oficir bivše jugoslovenske vojske, bio je tada komandant Srednjobosanskog četničkog korpusa. Poginuo 1946. u borbi s organima narodne vlasti.

[4] Redakcija ne raspolaže pomenutim prilogom.

oni nisu potpuno provereni i moguće je da se u detaljima ne slažu sa stvarnim stanjem.

Borbama vođenim poslednjih dana na ovom sektoru potvrđuje se da neprijateljske snage na Mrkonjićkom sektoru nisu velike. Njihovi česti ispadi omogućeni su time što su naše snage razredene na širokom frontu, koji je stalan i poznat, a naše dejstvo bilo u sklopu opšteg defanzivnog zadatka.

U cilju preuzimanja inicijative, uništenja neprijatelja na Mrkonjićkom sektoru i snabdevanja municijom i ostalim potrebama

NAREĐUJEMO:

1. — 2. maja 1944. godine u 22 časa jedinice I i XIII proleterske brigade napašće i likvidirati neprijatelja na Mrkonjićkom sektoru.[5]

2. — Napad izvršiti sa tri napadne kolone, a akciju obezbediti dejstvom jedne aktivne udarne grupe na pravcu Majdan — Sinjakovo — Perućica ka Jezeru i Jajcu:

SEVERNA KOLONA: II, III i IV bataljon XIII prolet. brigade

Svega: 3 bataljona Komandant, major Zeželj Milan

Napada opštim pravcem Gradina (k. 909) — k. 848 — katolička crkva u gradu.[6] Zona dejstva, desno: cesta Rogolje — Mrkonjić-Grad, a levo, cesta Crna Rijeka — Mrkonjić-Grad.

Levim krilom ova kolona obuhvatiće s. Kotor, gde se po jednom obaveštenju nalazi neprijateljski top sa posadom od oko 30 vojnika.

Bataljoni iz ove kolone zadržaće na polaznim položajima potrebnu rezervu koja će ujedno služiti za obezbeđenje od četničkih bandi prema Trijebovu.

ZAPADNA KOLONA: III bataljon I brigade i I bataljon XIII br.

Svega: 2 bataljona Komandant, kapetan Vučković Miloš

Napada opštim pravcem Potšiljak — Brdo — raskrsnica cesta u gradu.[7] Zona dejstva, desno: k. 1348 — k. 1349 — k. 991 — potok Rijeka, a levo: cesta Rogolje — Mrkonjić-Grad (zaključno).

[5] Napad na to mjesto nije uspio. Vidi dok. br. 195 i 196.

[6] Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 13. proleterske brigade od 9. juna 1944. Štabu 1. proleterske divizije o dejstvima u maju (tom IV, knj. 26).

[7] i [8] Vidi dok. br. 15.

JUGOISTOČNA KOLONA
II, IV i VI bataljon I prolet. brigade, Protivkolska četa I brigade

Svega: 3 bataljona
1 p. k. top
1 t. bacač
Komandant, kapetan Zarić Jagoš

Napada opštim pravcem Previla — Mrkonjić-Grad.[8] Zona dejstva desno: cesta Crna Rijeka — Mrkonjić-Grad (isključno), a levo: Šibovi — k. 1438 — potok Rijeka — džamija u gradu.

Levokrilni bataljon ove kolone odmah ubaciti najpodesnijim pravcem u grad. Sa ostala dva bataljona ovladati sa Previla i Oruglo, potom: jedan bataljon postaviti prema Jajcu po dubini od Previle do Katuništa, a potrebne delove prema Magaljdolu; drugi bataljun delovima postaviti iznad Kopljevići — Staro Selo, dok njegovom glavninom nadirati ispod Orugla ka gradu (stočna pijaca).

UDARNA GRUPA ZA AKTIVNO OBEZBEĐENJE:
I i V (»Garibaldi«) bataljon I prolet. brigade

Svega: 2 bataljona
Komandant, kapetan Veselinović Ljubiša

Opšti zadatak: zatvaranje pravaca od Jezero — Jajce za sve vreme napada na Mrkonjić-Grad.

U tom cilju delovima ove grupe vršiti pritisak na neprijatelja na sektoru Jezero, drugim delovima temeljito na većoj dužini minirati i zaprečiti cestu i na tim mestima postaviti aktivne zasede. Glavninu ove grupe držati na podesnim tačkama u rezervi spremnu za dejstvo na opštem zadatku grupe.

Najvažnije položaje za izvršenje ovog zadatka organizovati u pogledu utvrđivanja i postavljanja automatskih oruđa na pojedinim tačkama.

ARTILJERIJA:
Brdska baterija ove divizije

Svega: 2 topa 75 mm

Postaviće se na prostoru Rustina gradina — Potšiljak. Sa toga položaja na početku napada, u 22 časa, otvara brzu paljbu na Mrkonjić-Grad sa 20 zrna ispaljenih za io minuta, tj. do 22,10 časova. Brzom paljbom dejstvovati iz obe cevi.

Posle toga artiljerija će dejstvovati na uoč. . .[9] neprijateljske artiljerije i na uporište i ciljeve koje budu ... kolone ugovorenim znakom označavale.

• **Tačkicama su označena mjesta na kojima je original oštećen.**

Po potrebi jedno artiljerijsko oruđe kretaće se sa rezervom Zapadne .. .dne kolone za neposrednije dejstvo na tom i susednim pravcima.

3. — Štabovi brigada odmah će izvršiti pripreme za ovu akciju. Naročito svestrano organizovati ispitivanje neprijateljskih snaga i rasporeda na Mrkonjićkom sektoru.

Sve naše jedinice ostale su sa vrlo malo municije za sve vrste oružja. Nema izgleda da ćemo uskoro s druge strane dobiti municije.[10] Najveću štednju municije narediti i u tom cilju sprovesti brzu i efikasnu kampanju. Objasniti:

— noćni napad rešavaju prodori, ručne bombe i manevar

— dejstvo drugog vatrenog oružja u noćnom napadu neefikasno je i »pripucavanje« direktno vodi neuspehu akcije, i

— što je vrlo važno, posle ove akcije jedinice moraju i u pogledu municije da budu potpuno spremne za dalje borbe.

4. — Komandanti kolona i udarne grupe za aktivno obezbeđenje na dan 2. o. m. sa starešinama svojih jedinica izvršiće osmatranje neprijateljskih položaja i svojih napadnih pravaca. Na samim osmatračnicama razraditi i usmeno dopuniti zadatke svih delova.

5. — UGOVORENI ZNACI:

Borbeni znak: Jagoš — Milan

Svetlosni znaci:

»Ovde smo« = dve raketle ma koje jednake boje. Ovaj znak obavezno davati po zauzimanju važnih i uočljivih mesta, kao: Brdo, Grabež, Oruglo, Previla, delova grada i dr. Ovo će ujedno služiti i za vezu i orijentaciju susednih jedinica.

»Cilj za artiljeriju« = označavaće starešine iz napadnih kolona sa četiri raketle jednake boje ispaljene u pravcu cilja.

6. VEZE:

Komandanti Severne i Zapadne kolone u toku borbe dostavliaće nam kurirskom vezom izveštaj svaka dva sata, počev od 24 časa; komandant Jugoistočne kolone takođe svaka dva sata, počev od 1 čas. Izveštavanje ovim putem i u označeno vreme obavezno ie bez obzira na ostala sredstva veze. Komandant Grupe za aktivno obezbeđenje slaće svakog sata, počev od 23 časa, svoje izveštaje preko Komandanta Jugoistočne kolone. Ova veza mora biti naročito sigurna, te će je komandanti do u detalje ugovoriti.

Komandanti Severne i Jugoistočne kolone povešće **sa** sobom i brigadne radio-stanice. Specijalni plan veze **sa** ovim

Vidi dok. br. 166.

stanicama za vreme od 23 časa do 6 časova 3. o. m. dostavljamo u prilogu. Radio-stanice dobro obezbediti, određujući im neposrednu pratnju.

7. — KOMANDNA MESTA:

Komandanti kolona biće na označenim glavnim pravcima dejstva njihove kolone.

Ovaj štab kretaće se pravcem Mračaj — Potšiljak — Brdo.

8. — Sanitetske ustanove:

Štabovi brigada organizovaće brigadna previjališta.

Stab I prolet. brigade uputiće Hiruršku ekipu u s. Mračaj gde će ona biti za vreme akcije. Stab XIII brigade odrediće joj zaštitu od 1 desetine boraca.

Pravac evakuacije teških ranjenika — u Bolnicu ove divizije.

9. — Štabovi brigada organizovaće **hitnu evakuaciju** plena. Bataljoni da za sebe zadrže potrebne količine municije. Motorna vozila evakuisati pravcem Mračaj — Strbina. Zarobljenike prikupiti i uputiti u Inžinjerijsku četu u s. Berići (zaseok s. Baraći).

10. — Po završenoj likvidaciji I proleterska brigada orijentisaće se prema Jezero — Jajce, držeći najveći deo snaga južno od komunikacije, a glavninu snaga u rezervi.

XIII proleterska brigada zauzeće isti raspored kao pre akcije, s tim što će jednim bataljonom dejstvovati na prostoru od komunikacije Mrkonjić-Grad — Crna Rijeka ka Magaljdol — Vlasinje.

Na izvršenje!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Vlado Šćekić

Komandant, pukovnik
Vaso Jovanović

Načelnik, ppukovnik
Moma **Đurić**

(M. P.)

Dostavljeno:

K-tima kolona
K-tu Grupe za obezbeđenje
K-tu artiljerije

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 1. MAJA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA DEJSTVO NA PROSTORU GACKA I TRUSINA — STUDENCI I NA ŽELJEZNIČKOJ PRUZI POPOVO POLJE — DUBROVNIK«

S T A B
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Str. Pov. Broj 415
Dana 1. V 1944. u 19 č.
Divin

STROGO POVERLJIVO!
VKLO mTNO!

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Gacko — Nevesinje — Dubrovnik — Trebinje 1:100.000)

Četničke bande, ustaše i oko 200 Švaba potpomognute manjom artiljerijom napale su jutros dijelove X brigade od Gacko i danas do podne ovladale sa Stepen, a izgleda i Stepen vis.[2] 1. bataljon X brigade iz Lađevići krenuo je danas oko podne te će te neprijateljske snage vjerovatno biti noćas bačene u Gacko.[3] Po razbijanju neprijatelja 1. bataljon X brigade će se hitno vratiti ka Selištima u rezervu radi eventualne upotrebe ka Bileći ili Nevesinju.

X brigada je doznala od naših ljudi sa sektora Gacka, a koji su u neprijateljskim redovima, da treba da se danas ili sjutra ispolji dejstvo i neprijatelja od Nevesinja — četnika.[4]

N A R E Đ U J E M O :

X hercegovačka N.O.U. brigada:

Težiće što prije razbiti i natjerati neprijatelja u Gacko stvarajući što prije oko sektora Plana bar nešto bri-

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. *29—1,* k. 1143.**

[1] **U izvještaju komandanta Gatačke četničke brigade od 1. maja 1944. u 10.30 časova o tome se kaže:**
„Nalazim se u Zaselju. Jurišni bataljon na Troglavu. II i Nemci na Vel. Kiti. III i I na Her. gradini. Ranjen teže Vladimir Slijepčević. Dulići i Zaselje dobrim delom paljeni. Partizani otstupaju prema Slivnicama. Manji delovi na Troglavu. Jurišni dobro opasao do ispod Somine. Artiljerija na Ježevici. Ja se nalazim kod III batalj. Pravac Her. gradina." (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-V-9157.)

[s] **Vidi dok. br. 18.**

[4] **Riječ je o četnicima Nevesinjskog korpusa. Opširnije o njihovom dejstvu vidi operacijski dnevnik Komande toga korpusa (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-V-9336).**

gadne rezerve da bi mogla sa njom po potrebi intervenisati i Bileći. Ovo tim prije radi eventualne intervencije i ka Rioci, ili Nevesinje.

Držite vezu sa XII brigadom, te da ona svojim dijelovima svakako interveniše u leđa neprijatelju ako vas napadnu iz Bileće. Ovo ona sada može iako je slabo sa municijom jer je prilično rasterećena na grahovskom sektoru obzirom na dolazak dijelova VI crnogorske brigade na prostor Grahovo — Trešnjevo.[5]

XI hercegovačka N.O.U. brigada:

Najhitnije i odmah po prijemu ovog naređenja uputićete jedan vaš bataljon sa zamjenikom komandanta te brigade pravcem: Vlahovići — Suzina, a potom drumom za Divin. Ovaj vaš bataljon biće pod našom neposrednom komandom radi intervencije ka Nevesinju. Pri prolasku kroz Suzinu provjerite kod Komande mjesta — Stolac da li je stigla za vas zapovijest za dalji rad. Ukoliko ne bude ništa, bataljon da produži drumom za Divin.

Bataljon »Savo Belović« ostaje i dalje pod vašom neposrednom komandom. Naredite mu da bude spreman, da bi ga eventualno po potrebi glavninom mogli upotrijebiti sjutra na prostoru Trusina — Studenci,[6] koga bi poslije razbijanja nevesinjskih bandi hitno povratili nazad na Hrgud.

Ostatak jedinica Južnog odreda biće pod komandom Odreda a Južni odred do daljega stavljamo pod vašu komandu.

Dobro bi bilo manjim dijelovima (vodovi — desetine) da ovih dana razviju najveću aktivnost na pruzi kroz Popovo [polje] — Šuma — Dubrovnik i Bobani radi odvlačenja neprijateljskih snaga i pažnje tamo, a po mogućstvu i na komunikaciji Stolac — Domanovići.

Južnohercegovački partizanski odred:

Taj odred do daljega biće pod neposrednom komandom Štaba XI udarne brigade, te i sve izvještaje njemu podnositi u operativnom smislu. »Savo Belović« biće pod neposrednom komandom Štaba XI udarne brigade.

' Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi tom III, knj. 7, dok br. 246.

• Vidi dok. br. 36.

Sjevernohercegovački partizanski odred:

Organizovaće daljnju izviđačku službu, a noćas naročito na putevima vjerovatnog neprijateljskog nailaska radi blagovremenog otkrivanja napada. Na slučaj napada zadržavate neprijatelja uporno, a naročito na prostoru: Slato — Rogače, jer po nuždi vaše lijevo krilo (Rogače — do Dabra) moći ćemo ojačati sa jednom četom iz Divin (do 40 boraca).

Neprijatelja držati najupornije, jer mislimo sa bataljonom XI brigade, koga smo hitno tražili, i dijelovima »Savo Belović« da udarimo neprijatelju u desni bok i leđa preko prostora najvjerovatnije Studenci.

Hitno nas izvijestite o stanju kod vas i nadalje izvještavaćete nas što češće i o svim promjenama situacije. Kurire nemojte štediti. Ovo su momenti koristi od njih

Štab ove divizije:

je na Divin. Ovdje slati sve izvještaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Načelnik štaba, pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

DOSTAVLJENO: ŠTABU X I XI BRIGADE
I ŠTABU JU2NO I SJEVERNOHERCEGO-
VACKOG PART. ODREDA.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 1. MAJA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE NA PROSTORIJI JELICA — BIRAČ OD 16. DO 30. APRILA[1]

S T A B
III VOJV. BRIGADE
O. Br. 85
1. maj 1944. god.
U 14[25] čas.

15-dnevni operativni izveštaj.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

16. IV 1944.
Sunčano.

Jedinice se nalaze na sledećim položajima:

I bataljon je na Sokoluši,
II bataljon je u zas. Rovine,[2]
III bataljon nalazi se na Jelici (k. 711)
IV bataljon je u zas. Brda,
V bataljon je na položajima oko Kiseljaka,
Intendantura i Sanitet su u Petrovićima,
Stab Brigade je u Lazićima.

U 04.30 časova V bataljon vrši napad na neprijatelja od Kiseljaka u pravcu G. Hrasno. Neprijatelj je sa kose zapadno k. 531 davao slab otpor, ali kada se povukao u zaseok G. Hrasno iz kuća je davao jak otpor, no pod brzim i jakim pritiskom V bataljona neprijatelj se povukao i zaposeo položaj kod s. Kikača, gde su imali i bunkere. Ovde je neprijatelju došla pomoć iz Tuzle na dva kamiona sa vojnicima i jedan teški bacač i mali top. V bataljon tada zabacuje jednu svoju četu neprijatelju na bok i tuče ga jakom mitraljeskom vatrom. Tada se neprijatelj u paničnom begu povlači u pravcu Tuzle[1]...

U 18 časova V bataljon je smenio I bataljon I brigade, a naš V bataljon je izvršio pokret u Musi. Jajiće.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 14—1. k. 1243.
[1] Na karti 1:100.000 to mjesto nije nađeno.
' Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 193.

Ostali bataljoni su izvršili pokret u 05.00 časova i to:

I bataljon u Vlahoviće (Zolje),
II bataljon u s. Memiće,
IV bataljon u s. Brda,
Sanitet i Intendantura u Musi. Jajiće,
Stab Brigade u zas. Rijeku.

Brojno stanje

ljudstva:	na spisku	1267
	na licu	836
	u rashodu	431
konja:	tovarnih	113
	jahaćih	24
oružja:	pušaka	633
	puškomitraljeza	22
	teških mitraljeza	5
	pikavaca	8
	pištolja	34
	protivkol. puški	6
	protivkol. top.	1
	bacača teških	2
	bacača lakih	2
municije:	za puške	57349
	za pikavce	310
	za p. kolsku p.	609
	za p. kolski top	150
	mine za teški b.	10
	mine za laki b.	22

17. IV 1944. Sunčano.

Jedinice na istim mestima kao i 16. o. m.
U 19 časova Intendantura i Sanitet sa jednom četom V bataljona vrše pokret preko s. Memića za s. Vrela u Birču. Jedna desetina ide u Rakino Brdo sa komandantom mesta za Majevicu drugom Branom Savićem za prikupljanje kola.
U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem

18. IV 1944. Sunčano

U 19 časova Brigada vrši pokret na prostoriju Tupković — Gračanica.[4] Jedinice stižu na određena mesta oko 7 časova 19. o. m.
U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Pokret je tekao dobro.
Brojno stanje i naoružanje isto kao i 17. o. m.

[4] **Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 81.**

19. IV 1944 Sunčano.	U 7 časova jedinice se smeštaju i to: I i V bataljon u Gračanici, II, III i IV bataljon u Tupković, Sanitet i Intendantura ostaju u Vrelu. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Brojno stanje i naoružanje isto kao 18. o. m
20. IV 1944. Sunčano.	Bataljoni na istim mestima kao i 19. o. m. Intendantura i Sanitet dolaze u s. Gračanicu U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Brojno stanje i naoružanje isto kao 19. o. m.
21. IV 1944. Preko dana sunčano, noću kiša.	Jedinice na istim mestima kao 20. o. m. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. U 18 časova izvršena je zakletva cele brigade u s. Gračanici (osim III bataljona, koji je ranije u G. Zoviku položio zakletvu). Brojno stanje i naoružanje isto kao 20. o. m.
22. IV 1944. Oblačno i kiša.	Pred zoru se IV i V bataljon prebacuju u s. G. Lukavicu i zatvaraju pravac od Zivinica i Bašigovaca. Oko 11 časova jedna neprijateljska kolona u jačini od oko 100 ljudi iz Bašigovaca se sukobila sa patrolom IV bataljona, ali se brzo povukla u pravcu Zivinica. U toku dana nije bilo tešnjeg dodira sa neprijateljem. Žrtava nismo imali. U Lukavici smo našli dve puške. Dobili smo jednu protivkolsku pušku. Brojno stanje isto kao 21. o. m. (ljudstva).
23. IV 1944. Sunčano.	Jedinice na istim mestima kao 22. o. m. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Primedba: Održana partijska konferencija cele brigade u s. Gračanici. Brojno stanje i naoružanje isto kao 22. IV 1944
24. IV 1944. Sunčano.	Jedinice na mestima kao 23. o. m. U toku dana nije bilo tešnjih dodira sa neprijateljem. Brojno stanje i naoružanje isto kao 23. o. m

25. IV 1944. Oblačno, jaka kiša i grad.

Oko 10 časova cela brigada vrši pokret pravcem Tupković — Raševo — Rakino Brdo i smešta se na prostoriju: Osmaci — Podborogovo — Matkovac — Zidonje.

I bataljon dolazi u Osmake,

II bataljon dolazi u Seherdžik,

III bataljon se smešta u Rudnik,

IV bataljon se smešta u Matkovac,

V bataljon se smešta u Zidonje.

Intendantura i Sanitet se smeštaju u Mramorak.

Stab Brigade dolazi u Panteliće.

Jedinice oko 19 časova stižu na određena mesta. Za vreme pokreta neprijatelj je primetio našu kolonu i tukao artiljerijom. Nije bilo žrtava. Brojno stanje i naoružanje isto kao 24. o. m.

26. IV 1944. Kiša.

Jedinice na položajima kao i 25. o. m.

Neprijatelj oko 16 časova pritiskuje V brigadu do Raševa i Pandura.

Oko 19.30 časova neprijatelj potiskuje III bataljon sa Kamena u pravcu Zidonja.

Radi ovoga I bataljon se povlači iz Osmaka na Borogovo, a IV iz Matkovca na istočne kose Borogova.

Žrtava nismo imali u ovoj borbi.

Brojno stanje i naoružanje isto kao 25. o. m.

27. IV 1944. Kiša.

Neprijatelj je zaobilaznim putem zauzeo Sekoviče.

Radi ovoga Brigada dobila zadatak da se odmah povuče na liniju Jevik — Bjela Zemlja — Kominjača i na toj liniji zatvori pravac od Caparda cestom i od Zidonja preko Podborogova.

Brigada stiže oko 8 časova na određenu liniju, na kojoj se postavlja i zatvara pravce od Zidonja i Caparda i štiti prelaz jedinicama XXXVI i XXXVIII divizije. Brigada prelazi zadnja oko 19 časova preko Drinjače kod Kalabača.

Pre prelaza naš sanitet se bio smestio u Kalabače, gde je izgubio 8 konja i 2 druga.

U toku noći Brigada se prikuplja u Pobedarju, radi daljih zadataka.

28. IV 1944.
Oblačno i hladno.

U 01,00 časova V bataljon napada neprijatelja u Supčanima, a III i IV bataljon na neprijatelja kod Stolice. III i IV bataljon stižu na Stolicu oko 04,00 časa ali tamo neprijatelja nije bilo. V bataljon se sukobio sa nešto malo neprijatelja u Supčanima i proterao ga do mosta kod Sekovića, odakle se neprijatelj branio iz kuća.[5] Po izvršenom zadatku izvršili smo raspored jedinica:

I i II bataljon smenjuju III i IV na Stolici,
V bataljon poseda Bačkovac,
III bataljon poseda Gradinu i Begoviće,
IV bataljon poseda položaje kod Cincara.

Oko 8 časova neprijatelj napada na položaje III bataljona kod Gradine i Begovića i pokušava prodor prema Vlasenici. Zahvaljujući jakoj minobacačkoj i artiljerijskoj vatri neprijatelj uspeva da se probije u pravcu Vlasenice uz osetne gubitke.

Napadajući na III bataljon na Gradini jednom kolonom, neprijatelj je privukao na sebe snage III bataljona, dok se jedna kolona probijala prema Vlasenici cestom.

Malo kasnije neprijatelj napada na ćelom našem sektoru, tj. i na Cincare, Bačkovac i Stolicu i to sa jačim snagama. Za vreme podilaženja našim položajima, neprijatelj je tukao naše položaje jakom minobacačkom i artiljerijskom vatrom. Neprijatelj je takođe iskoristio sva automatska oruđa i tromblonske puške. Svi neprijateljski napadi u toku dana bili su odbijeni i svaki put neprijatelj je ostavljao leševe na terenu, jer nije mogao sve izneti. U jednome protivnapadu jedna četa II bataljona sa zamenikom komandanta bataljona, drugom Dragoljubom Grbićem (Banaćanom) naterala ih je u panično bekstvo, i zlikovci nisu imali kad bežati na most, nego su svi poskakali u Drinjaču koja je nosila sve sa sobom. Ovi su se napadi redali sve do u noć, kada je II četa I bataljona, odbijajući divlje nasrtaje neprijatelja, ostala samo na jednoj desetini, bez komande čete koja

[5] i [7] Borba je vođena sa jedinicama 13. SS divizije. Bliže o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 190.

je izginula. Ova četa je morala, iznoseći ranjene drugove i njihovo oružje, napustiti položaj koji je branila na Milića kosi.® Ovo je bilo oko 21 čas, kada neprijatelju polazi za rukom da izađe na Milića kosu sa dosta automatskog oruđa, tromblonskih i ručnih bombi. Sa ovoga položaja neprijatelj najvećom žestinom pokušava širenje u levo i desno, a takođe i probiti se napred, kako bi došao u leđa našim jedinicama na Stolici i Nikolića brdu. Neprijatelj dovlači pojačanja i produžuje sa žestokim napadima cele noći, ali bez uspeha. U momentu povlačenja II čete I bataljona, jedna četa II bataljona, koja je bila u rezervi, izvršila je žestok kontranapad i uspela da odbije neprijatelja na sami vrh kose. Odbijajući neprijatelja, ova četa se tukla kundacima i klala sa neprijateljem, sa nadljudskim naporima i hrabrošću, svesna da su položaji na Stolici ključ položaja ne samo naše brigade, nego i obe divizije.[7]

Oko 22 časa svi neprijateljski napadi bili su odbijeni i neprijatelj je bio primoran da se ukopa na vrhu kose koju je zauzeo. Od tada cele noći I i II bataljon vrše napade na neprijatelja **u** cilju da ga zbace sa poslednje kose, ali je prilaz bio jako težak. Borci su podišli neprijatelju na odstojanje 40—50 metara i tu smo zadržali položaj prema neprijatelju. Sa ovoga položaja I i II bataljon vrše napade na neprijatelja preko cele noći.

29. IV 1944. Oblačno i kiša.

I i II bataljon produžuju napade na neprijatelja na Milića kosi preko celog dana. U jednome naletu II bataljona borci su prišli na 2—3 metra neprijatelju. Ovom prilikom je pobijeno oko 30 bandita, jer je jedan drug puškomitraljezom tukao u gomilu sa tri metra. Drug puškomitraljezac, i sam ranjen, produžuje puškomitraljezom tući krvnike, ali junački gine, a fašisti otimaju puškomitraljez. Izgubivši oko 12 drugova samo mrtvih, četa se morala povući. Stab Brigade je čitavo vreme borbe bio skoro u streljačkom stroju i neposredno rukovodio borbom, znajući zadatak: braniti Stolicu po

• **Pogrešno. Treba: Milića stena.**

svaku cenu. Ocenivši da je momenat kritičan, Štab Brigade prebacuje IV bataljon sa Cincara, a rokira III bataljon u desno na položaje IV bataljona. Položaje III bataljona štite jedinice V brigade.[8]

IV bataljon po dolasku na Stolicu odmah stupa u akciju, vršeći napade na neprijatelja koji se uporno brani. Dobivši zapovest za prelaz preko Drinjače, kod Šekovića, a pošto su jedinice V brigade već prešle most kod Gradine, Stab Brigade prebacuje i III bataljon na Stolicu. Ovaj bataljon ide neprijatelju za leđa, tj. napada same Supčane, gde ubija 15 fašista, dosta ih ranjava, a ostali iz Supčana beže ka mostu kod Šekovića. III bataljon ih tuče iz automatskih oruđa u gomili. Sa ovim zalaženjem III bataljona u Supčane, neprijatelj na Milića steni bio je odsečen od svojih snaga na drugoj strani reke Drinjače. Štab XXXVI divizije, ocenivši težinu borbe koja se vodi kod nas, upućuje nam u pomoć V bataljon I brigade. Odmah po dolasku, ovaj bataljon u zajednici sa delovima I, II i IV bataljona, stvarajući uži obruč oko neprijatelja, vrše juriš na neprijatelja i uskaču u njegove rovove, odakle neprijatelj niz padinu kao podivljala zver beži ka Šekovićima, probivši se kroz obruč između delova IV bataljona i V bataljona I brigade, te samo jedan mali deo uspeva pobeći.

Da bi rasteretio svoje snage koje su bile osuđene na uništenje, neprijatelj besno napada na V bataljon na Bačkovcu, i to sa svom žestinom.[9] Borci V bataljona svaki put prelaze u protivnapad, svaki put ga proteruju nanoseći mu teške gubitke. U jednome gonjenju neprijatelja ovaj bataljon je zarobio jedan „šarac", municije oko 2000 komada i još druge razne spreme i oružja.

Neprijatelj, zbačen sa Stolice, odbijen od Bačkovca, proteran iz Supčana, beži u Šekoviće i zaposeda rovove na levoj obali Drinjače.

[8] Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 123 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 24, dok. br. 141 i 150.

*** i " Opširnije o dejstvu neprijateljskih snaga vidi dok. br. 193 i 194.**

Odavde tuče jakom minobacačkom i mitraljeskom vatrom I i III bataljon, koji su već bili na samoj Drinjači.

Ovo se dogodilo oko 19 časova, kada smo dobili naređenje da ne vodimo više nikakvu upornu borbu, da se u prvi sumrak otkačimo od neprijatelja i da počnemo sa prelaženjem preko Drinjače ispod Gradine.[10] Držanje boraca svih bataljona, a naročito boraca II bataljona na čelu sa zamenikom komandanta (jer je komandant bio ranjen) potporučnikom drugom Dragoljubom Grbićem (Banaćanom), bilo je više nego sjajno. Nisu se bojali smrti. Pljusak, jak vetar i zima, slaba obuća i odeća nisu ni za čas pokolebali borbeni duh naših boraca, koji su jurišali kao lavovi.

Naše drugarice bolničarke pokazale su neverovatnu požrtvovanost, hrabrost i ljubav prema drugovima, te su sa puno samopregora i volje previjale naše ranjenike. Brigadni sanitet uopšte bio je na visini.

U ovim borbama mi smo imali 61 druga ranjenog i 4 nestala, 41 mrtav. Neprijatelj je imao preko 150 mrtvih i još veći broj ranjenih. U ovim borbama zarobili smo jedan laki mitraljez „šarac", jedan puškomitraljez, dva pikavca, magacin hrane i telefonskog kabla koji je bio postavljen na liniji Šekovići — Stolica. Osim ovoga zarobili smo pušaka, odeće i ostale spreme.

Mi smo izgubili tri puškomitraljeza, čiji su nišandžije zaklani.

Držanje neprijatelja bilo je neobično drsko i uporno.

Utrošili smo mnogo municije, tako da danas bataljoni imaju po 2—3000 metaka. Za engleska automatska oruđa nemamo uopšte municije. Ručnih bombi, kao ni mina za bacače takođe nemamo.

30. IV 1944. Oblačno i sa malo snega.

Jedinice prelaze na mostu kod Gradine Drinjaču. Zadnji delovi su prešli oko 4 časa.

Brigada produžuje pokret preko Plazača i Trnova na prostoriju G. Dopasci i D. Dopasci. II bataljon ostaje u s. Trnovu kod div. bolnice.

Jedinice stižu na prostoriju Dopasci oko 14 časova.

U toku pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem.

III i IV bataljon su u D. Dopascima.

I i V bataljon su u s. Dopascima.

Intendantura i sanitet su u s. Dopascima.

Brojno stanje i naoružanje isto kao 29. o. m.

U svim ovim borbama, borci su pokazali mnogo borbenosti i hrabrosti, a naročito II bataljon, koji je bio najborbeniji.

Pokazalo se opet da su naši borci dosta neiskusni, ne znaju da se čuvaju. Ne poštuju neprijateljsku vatru, te otuda i toliki gubici u ljudstvu.

Ishrana, naročito u zadnjim danima, nije bila dobra. Za vreme borbi kod Stolice, iako su radni vodovi kuhali, nije bilo mogućnosti da se hrana podeli.

Zdravstveno stanje boraca je dosta dobro, ako se uzmu u obzir dugi pokreti, borbe i napori koje su borci izdržali, zatim slaba ishrana, obuća i odeća.

Usled borbi koje smo vodili, imali smo dosta izbačenih iz stroja. Naše čete su sada sasvim male, te bi trebalo popuniti ih.

Obuća, odeća i rublje kod boraca su slabi.

Većina konja nam je preopterećena, usled davanja konja sanitetu za ranjenike. Dosta konja je sa ranama na leđima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab

Načelnik — poručnik,
Kovačević[11]

(M. P.)

[11] **Hasan Kovačević. Poginuo avgusta 1944. godine.**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 6. KRAJIŠKE BRIGADE OD 1. MAJA 1944. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O BORBAMA KOD ZLOIMENJAKA, GUDAVCA I SUVAJE[1]

S T A B
VI KRAJIŠKE NOU BRIGADE
Broj SI.
Dana 1. maja 1944. god.

ŠTABU IV DIVIZIJE V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Dana 30. aprila t. g. neprijatelj je napao na položaje našeg IV bataljona od Bos. Krupe (sa Perišića Zida)[2] u tri pravca i to u pravcu Vranjska Mosura — Grmeč, druga kolona u pravcu Suvaje, a treća kolona u pravcu Gudavca.[3] Neprijateljska kolona koja je kretala u pravcu Vranjska — Grmeč još u toku noći uspjela je da neopaženo dođe u šumu. Naš jedan vod koji je bio na Zloimenjaku u zasjedi primijetio je neprijatelja i primio borbu te istog povratio nazad. Kolona koja je kretala prema selu Suvaji napala je na II četu koja je bila prethodno obaviještena da će neprijatelj napasti, primila je borbu koja je trajala oko I 1/2 sat. Treća kolona koja je išla u pravcu Gudavca prema položaju I čete također je na vrijeme primijećena i četa je na vrijeme primila borbu i uspjela neprijatelja povratiti odmah u prvom sukobu, samo je neprijatelj okrenuo u pravcu položaja II čete koja je vodila borbu sa neprijateljem koji se kretao u pravcu Suvaje. Neprijatelj je tukao jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom sektor II čete, ali je neprijatelj odbijen i sa ovog položaja.

Neprijatelj je uspio u povlačenju da zapali 8 civilnih kuća od. kojih je 7 bilo praznih, a u jednoj je logorovala II četa. Ukoliko se doznalo, namjera neprijatelja je bila popaliti logore naših jedinica. U ovoj borbi poginula su dva druga puškomitraljesca, 1 ranjen i 1 desetar nestao. Izgubljen je 1 puškomitraljez. Neprijatelj je imao osjetne gubitke u mrtvim i ranjenim, ali pošto je bio nadmoćniji, uspio je pri povlačenju da iznese mrtve i ranjene. Plijena nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: **Ratko Novaković** (M. P.) Komandant major: si. otsutan

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 32—1, k. 763.**
[s] **Na karti 1:100.000 to mjesto nije nađeno.**
» **Vidi dok. br. 194.**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE OD 1. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE U APRILU[1]

S T A B
XIII PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR«
Broj 144
1. maja 1944. godine
predmet: Op. izvještaj

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Od prebacivanja Brigade sa sektora Teslić[2] na sektor Jajce, Vlašić, Brigada je raspoređena na prostoriji Kruševo Brdo — Vitovlje — Petrovo polje — Divičani — Šibenica — Bulići, sa zadatkom zatvaranja pravca od Jajca — Travnika — Turbeta i dejstva na komunikaciji Jajce — Donji Vakuf i Donji Vakuf — Turbe.[3] Ovakav raspored bio je nestalan i promjenljiv. Promjene prostorije vršene su na osnovi zadataka i neprijateljskog poduhvata, sve do prebacivanja Brigade zapadno od r. Vrbasa, na sektor Mrkonjić[-Grada], a na prostoriju Rogolje — Potšiljak — Mračaj — Gradina — Štrbina — Ilići — Berići, zaseok Špirići — Grabež.[4] Do tog vremena život Brigade bio je ispunjen većim dijelom borbom ili pokretom.

U vremenu od 28. marta pa zaključno do 28. aprila neprijateljska aktivnost bila je česta i skoro redovna. U tom periodu došlo je do većeg broja sukoba.

29. III. Brigada se nalazi na prostoriji Kruševo Brdo — Vitovlje — Petrovo polje — Divičani — Sibenica. U toku istog dana neprijateljske snage, u jačini oko 200 vojnika divizije »Princ Eugen«, izvršile su ispad na pravcu položaja II bataljona. Vitovlje — Mudrike — Gostilj, sa isturenim dijelovima na Smetu.[5] Izbijajući iz pravca Suhog Polja preko kote 1181 (Stijene) prema Gostilju, iz pravca s. Begići prema Smetu, neprijatelj je odbacio četu II bataljona prisiljavaljući je na odstupanje

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 23/2, k. 727.

[2] i [3] Opširnije o dejstvu Brigade na pomenutim sektorima vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 43, 81, 141 i 153.

[1] i [15] O prebacivanju Brigade u zapadnu Bosnu vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 11, 89, 94 i 102.

[5] i [6] Na toj prostoriji tada je dejstvovao 2. bataljon 13. puka 7 SS divizije. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 190.

u pravcu svoje glavnine. U odstupanju četa je dejstvovala defanzivno i to samo sa svojim zaštitnim dijelovima. Po izbijanju na Smet i Suho Polje neprijatelj se povukao, ostavljajući samo predstražarske dijelove na Smetu. U borbi gubitaka nije bilo.

30. III. Neprijateljske snage, u jačini oko 1.500 vojnika divizije »Princ Eugen«, ustaških i domobranskih jedinica, izvršile su napad na naš II bataljon na liniji Vitovlje — Mudrike, a na položaje Dedići — Dol — Dukati. Napad je otpočeo sa dvije jake kolone koje su se u daljem nadiranju razgranale u više kolona. Kolona koja je nadirala preko Gostilja na Odžake, jačine 700 vojnika, razgranala se u tri kolone sa napadnim pravcem Dukati — Dedići — preko Dola ka Brdu, dok je druga, jačine 800 vojnika, nadirala iz pravca Suhog Polja, preko kote 1098 (Jasik) ka Poniru.® Dijelovi Bataljona koji su se nalazili na položajima Dedići — Dol, osjetivši neprijatelja za leđima, preduzeli su povlačenje i zaposjeli položaje na desnoj obali r. Ugra u visini s. Vukovići. Povlačenje dijelova Bataljona sa pravca Dedići — Dol izvedeno je bez borbe. Na pravcu s. Dukati neprijateljska kolona sačekana je i sa istom je vođena borba u vremenu od 18—13 časova.[7] Poslije toga, usljed jakog neprijateljskog pritiska, i ovi su se dijelovi povukli preko r. Ugra, zaposjedajući položaje na liniji Koričani sa dejstvom prema Dukatima. Tokom borbe gubitaka nije bilo. Neprijateljski nisu poznati.

Na pravcu V bataljona Sibenica — Bulići — Biokovina neprijatelj, u jačini 150 vojnika »Princ Eugen« divizije, otpočeo je sa napadom na položaj Hum — Biokovina. Sa položaja Hum neprijatelj je odbačen u momentu pokušaja izbijanja u oštrom protivnapadu. Dijelovi Bataljona iz Biokovine povukli su se prema Podhumu odakle su sadejstvovali sa dijelovima na pravcu Hum. Kod nas gubitaka nije bilo. Neprijateljski nisu utvrđeni. Pretpostavlja se da je broj veći.

31. III. Neprijateljske snage iz Jajca, neutvrđene jačine, izvršile su ispad niz Vrbas na pravcu Podmilačje — Vukičevci — Kuprešani. IV bataljon, koji je zatvarao taj pravac, nalazio se na položajima Divičani — Divičke stijene — Lupnica — Karići — Magarovci sa osiguranjem prema Podmilačju. Jedna desetina istog bataljona zatvarala je most na potoku Lučna. U 4 sata ujutro neprijatelj je pod zaštitom mraka izbio do mosta, ali je kod položaja prelaza napadnut i odbačen. Poslije kratkog vremena napad je ponovljen, desetina je odbačena i prisiljena na povlačenje. Četa koja se nalazila na položajima Karići — Ge-

[7] **Tako je u originalu. Međutim, u operacijskom dnevniku 2. bataljona 13. SS brdskog lovačkog puka stoji da je toga dana ovaj bataljon napao s. Dukati u 11,00 i da ih je zauzeo u 14,00 časova. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 190.**

rovci[8] propustila je neprijatelja, pod pretpostavkom da istog uvuče u raspored Bataljona, a zatim napadne. Međutim, neprijatelj je produžio pravcem Podmilačje — Vukičevci — Kuprešani. Uočivši smjer neprijateljskog pokreta, prebačena je jedna četa u pravcu s. Vukičevci u cilju presjecanja i onemogućavanja daljeg neprijateljskog prodora. Na izvršenju zadatka četa je zakasnila. Neprijatelj je istu razdvojio u dva dijela, tako da se jedan dio čete povlačio na pravcu Bešpelja, dok je drugi odstupao prema glavnini Bataljona. No, sem ove čete, na pravac neprijateljskog kretanja prebačena je još jedna četa, koja se usljed zakašnjenja također morala povući.

Po izbijanju neprijatelja u s. Kuprešani, Bataljon je zaposjeo položaje Bistrica — Doribaba. U toku ove borbe imali smo 2 lakše ranjena druga, dok je 1 nestao. Neprijateljski gubitci: 5 ubijenih i 3—4 ranjena vojnika.

U 13 časova neprijateljske snage, koje su u toku jučerašnjeg dana vodile borbu sa našim II bataljonom na pravcu Bistrica — Doribaba — Lendići, jedna kolona izbila je od Lendića prema s. Bučići sa težnjom da izoluje naše bataljone i da im onemogući izvlačenje na pravcu Vitovlje, dok je druga kolona mnogo kasnije u toku noći izbila iz pravca s. Brvanci prema Šibenici. Težnja ovih kolona bila je: zatvoriti pravac mogućeg izvlačenja bataljona. Bataljoni su otpočeli sa izvlačenjem još dok neprijatelj nije izbio na određene linije. Povlačenje je izvedeno iz pravca Sibenice južno od Kruščice — Bučića na pravcu Bukovik — Tornice. U toku istog dana na pravcu Vukičevci u momentu neprijateljskog izbijanja u isto naišla je sa pravca Bešpelja komora sa municijom. Neprijatelj je istu napao. Poginuo je jedan drug, dok je zarobljena komora sa municijom i jedan drug.

1. IV. Bataljoni su na ranijim položajima. Sa pravca Lendići — Kruščica — Sibenica neprijatelj se povukao u Jajce. Na pravcu II bataljona Gostilj — Smet došlo je do sukoba patrola. Gubitaka nije bilo.

Iz pravca Jajce na pravcu Divičani primijećena je neprijateljska kolona. Dijelovi V bataljona otkrili su istu. Do borbe nije došlo. Ceta koja je zatvarala taj pravac povukla se. Iz pravca Lendića grupa terenskih radnika kretala je prema Bukoviku. Misleći za iste da je neprijatelj, otvorena je vatra. Gubitaka nije bilo.

2. IV. Neprijatelj, neutvrđene jačine, izbio je na pravcu s. Donji Bulići. Borba je bila kratka. Neprijatelj je najuren.

[8] Na karti 1:100.000 to mjesto nije nađeno. Vjerovatno je riječ o s. Magarovci.

U borbi je ranjen jedan drug dok je jedan neprijateljski oficir ubijen. Kod ostalih bataljona stanje bez promjene.

Na dan 3. aprila kao i 4. nije dolazilo do promjene. Jedan vod V bat. vršio je vatreni prepad na Jajce dok je vod II bataljona postavljen kao zasjeda neprijatelju na Smetu. Do rezultata nije došlo.

5. IV. Brigada sa divizijskom bolnicom nalazi se u pokretu prema Vijencu. Usljed velikog snijega kao i usljed mosta koga je voda odnijela na Ugru kod s. Vukovići, pokret je otežan. S obzirom da je voda bila veoma jaka prebacivanje bolnice na ovom pravcu nije se moglo izvesti. Bolnica sa I bataljonom vratila se natrag na pravcu Petrovo polje. Usljed jake vode kod pokušaja prelaza voda je odnijela 9 konja. Bataljoni sa sektora Jajce postavljeni su na liniju Jajce — Vijenac — Biokovina, u cilju obezbjedenja i omogućavajući prelaze preko Vrbasa. Jedan dan prije izbijanja našeg bataljona kod Vijenca neprijatelj je uništio most.

6. IV. Usljed porušenog mosta do prebacivanja nije došlo. Grupa od tri bataljona nalazi se na liniji Šibenica — Biokovina — Serići — Šanjkara — Vijenac, sa isturenim dijelovima kod Bopotoka — Zenenkovica — trig. t. 993 (Ploča), Kubarovača — k. 908, kod zaseoka Kosa, istočno od iste na koti 684 — trig. t. 1162 (Orlovača) kao i na pravcu s. Bavar prema Dobrom Brdu — Biloj Vodi i Hamandžićima. U jutro oko 3 sata 6 neprijateljskih kamiona izbilo je iz pravca Jajce prema Bopotoku. Kamioni su bili sa vojskom. U kratkoj borbi uništen je jedan kamion, dok su ostali pobjegli za Jajce. Više neprijateljskih vojnika ubijeno je, dok je zaplijenjen jedan šmajser i 1.000 metaka 7/9 mm. Oko 10 časova 10 neprijateljskih kamiona iz pravca Donji Vakuf probilo se za Jajce. Isti su napadnuti, ali bez rezultata.

Neprijatelj u jačini 4—500 vojnika izbio je iz Jajca nadirući u nekoliko kolona prema našim položajima. Jedna kolona nadirala je cestom Jajce — Vijenac, druga cestom Jajce — Krezluk, dok su tri slabije kolone nadirale preko Zenenkovice ka trig. t. 993 (Ploča) — Kubarovača, koti 807 i 908, istočno od iste prema zaseoku Kosa. Kolona koja je nadirala preko trig. tačke 993 (Ploča) bila je odbijena i bačena na pravac kolone koja je izbijala preko kote 807, dok je jedna kolona izbijala pravcem Jajce — Podhum — Biokovina prema koti 684 sa koje je odbacila dijelove IV bataljona. Sa tim je bok snaga na pravcu Kose bio otkriven i izložen udarcima. Vod koji se nalazio na tom pravcu bio je napadnut iz pravca kote 908 i zaseoka Kosa frontalno i u bok, tako da je poslije kraće borbe bio prisiljen na odstupanje. Kolone koje su nadirale preko kote 908 i zaseoka Kosa u naletu su odbile vod i nabacile ga na kolonu koja je nadirala preko Biokovine. Vod je pokušao sa izvlačenjem poto-

kom sjeverozapadno od s. Serići na pravcu vodenice i kote 446, ali je sačekan i napadnut od kolone koja je nadirala cestom preko Biokovine.[9] U toku ove borbe naši gubitci su bili veliki. Iz samog voda stradalo je 12 drugova za koje se pretpostavlja da su zarobljeni, dok je poginulo 5, a ranjeno 8.

Osjetivši neprijatelja na svojim bokovima i njegovo kretanje na pravcu Jajce — Karaula i Jajce — Donji Vakuf, bataljoni su počeli sa pomjeranjem uporedo sa neprijateljem na pravcu Jelova gora, gdje su se pritajili, a potom su se, pod zaštitom noći, izvukli pokraj Starih Kuća iznad Biokovine na Šibenicu. Neprijatelj, misleći da je pravac našeg izvlačenja na pravcu Bavar, produžio je prema Krezluku, a odatle preko Grdova ka Sokolini u cilju zatvaranja pravca i zatvaranja obruča koji bi bio potpun sa izbijanjem snaga iz pravca Jajce — Krezluk, koje su bile u pokretu.

Pomjeranje IV bataljona sa pravca Biokovine izvedeno je još u toku dana na pravcu Hum — Sibenica.

7. IV. Bataljoni sa sektora Jajce u svom izvlačenju izbili su na liniju Bistrica — Kuprešani — Doribaba — Lendići — Šibenica, dok su ostali na prostoriji Petrovo polje — Koričani — Vitovlje.

Utvrdivši izvlačenje naših snaga sa pravca Biokovina, neprijatelj je krenuo prema Šibenici. Vod II bataljona koji je zatvarao taj pravac sačekao je neprijatelja, ali se poslije kratke borbe povukao.

Rano jutrom, kod izbijanja II i V bataljona sa pravca Biokovine, četa IV bataljona na iste je otvorila vatru misleći da je neprijatelj, ne utvrdivši prethodno ko ide. Gubitaka nije bilo.

8. IV. Po izbijanju neprijatelja na položaje Sibenica, bataljoni sa sektora Jajce trebali su zaposjesti položaje Doribaba — Bistrica — Kuprešani — Bešpelj — Daljevac po naređenju istog 7. IV do 4 sata u jutro sa obezbjeđenjem na pravcu Lendići — Kruščica — Sibenica — Karići — Lupnica — Divičani — Vukičevci kao i na pravcu Dobretići — Zubovići. Do zaposjedanja položaja nije IV bataljon sa prostorije Doribaba krenuo na pravcu Bešpelj — Daljevac. II bataljon nalazio se na prostoriji Kuprešani — Bistrica, dok je V na putu između Lendića — Doribabe, sa jednom četom koja je u isto izbila u 4.30 sa vodom postavljenim na Kiku (trig. t. 930), dok na pravcu od Jajca obezbjedenja nije bilo.

U 4.45 časova neprijatelj iz pravca Jajca nadirao je neprimjetno prema Doribabi. Njegove kolone izbijale su iz pravca

" i " Te borbe vođene su sa 2. bataljonom 13. SS brdskog lovačkog puka. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 192.

s Karići preko Podlipaca — potokom sa izbijanjem jugoistočno od Doribabe, Lupnice — preko kote **646,** Divičana, **potokom sa** izbijanjem sjeverozapadno od sela. Kolona koja je išla preko kote 666 izvršila je napad prva, dok su ostale kolone izbijale sa zakašnjenjem. Odmah po izbijanju u selo otpočela je sa napadom na Kik (trig. t. 930), dok su ostale po izbijanju orijentisane većim dijelom na pravcu Bistrice. Osjetivši neprijateljsko izbijanje u Doribabu i njegovo dalje pomjeranje prema trig. t. Kiku, V bataljon, koji se nalazio u pokretu, skrenuo je sa pravca Doribabe i otpočeo sa izbijanjem na pravcu kote 1.066 — Poljane — Suvog vrha (trig. t. 1430), dok su ostali bataljoni vršili pomjeranje preko Podova — Ranče na pravcu sela Pavlovići. Na pravcu ovih bataljona nadirale su jake neprijateljske kolone iz pravca Divičana — Vukičevci — Smionica. U samom početku napada V bataljon II bataljon[10] u cilju olakšanja pritiska d£jstvovao je na pravcu Doribabe, ali sa neprijateljskim izbijanjem na Kik dejstvo vatre bilo je neefikasno i Bataljon je počeo sa pomjeranjem u navedenom pravcu. Kod samog upada u Doribabu dijelovi koji su se nalazili u s. Doribabi bili su iznenađeni i nesposobni da ma šta urade, dok je vod sa Kika otvarao vatru, ali je ista bila veoma kratka zbog neprijateljskog izbijanja.

Po izbijanju V bataljona na kotu 1066 i istočno od iste na pravcu Poljane neprijatelj je pokušao sa izbijanjem od trig. t. 930 putem na pravcu kuća južno od kote 1066, dejstvujući sa Kika na ravnom dijelu puta ispod kote 1066 i stranom prema Poljanama. Dejstvo vatre bilo je dosta efikasno, ali se moglo izbjeći. 3. četa istog bataljona, koja je izbila ispod kote 1066, videći tučeni prostor preko koga su se drugi dijelovi bataljona povlačili, jurnula je ponovno natrag ispod Crvenih stijena na pravcu Lendići sa namjerom izvlačenja ka Bukoviku. Jedna neprijateljska kolona, koja je neprimjetno izbila na Bukovik iz pravca Kruščice preko Bučića, zaposjela je dominantne tačke i zatvorila sve prilaze od Lendića i Crvenih stijena.

Ispod samih Stijena u dolini iznad sela Lendići četa je sačekana, a zatim napadnuta. Od iste je poginulo 9 drugova, dok je 12 zarobljeno, izvukao se samo jedan mali dio koji se povlačio preko Crvenih stijena ka Brnjićima.

Usljed dejstva naše mitraljeske vatre sa kote 1066 i puta prema Poljanama neprijatelj je bio prisiljen da se povuče sa Kika (trig. t. 930) (Da je sa kote 1066 došlo blagovremeno do dejstva vatre na položaje Kik, postojala je potpuna mogućnost izvlačenja Bataljona na pravcu Poljane.) dok su snage sa pravca Divičani — Vukičevci — Smionica nadirale preko Kuprešana

[10] **Vjerovatno je 2. bataljon napisan omaškom.**

— Ovčina i Čitluka prema Orašcu — Seocu i Davidovićima.

Jedna jača kolona pokušala je sa izbijanjem na pravcu Bunar ali je odbijena na pravcu ostalih kolona. U ovom poduhvatu neprijateljske snage bile su dosta jake — oko 1.500 do 2.000 vojnika.[11] Ukupni naši gubitci u toku ove borbe bili su 22 poginula, 17 zarobljenih i 3 ranjena druga. Od ukupnog broja iz V bataljona 19 poginulih, 17 zarobljenih i jedan ranjen drug. Izgubljeno oružje 2. p. mitraljeza model »Brno«, 4 šmajsera i nekoliko stotina municije i nekoliko bombi.

Neprijateljski gubitci neutvrđeni. Propalo 10 konja.

9. IV. Poslije neprijateljskog napada na naš položaj na pravcu s. Lendići — Doribaba — Kuprešani — Bistrica, bataljoni su prebačeni preko Ugra na prostoriju Imljani — Koričani — Petrovo polje — Vitovlje.

U toku dana poduzeto je sređivanje bataljona.

10. IV. Bataljoni su raspoređeni kao i ranijih daha. Jedna četa V bataljona i jedna III izbile su na pravcu Doribabe — Lendići u cilju izviđanja terena i sahrane poginulih drugova. Bataljoni se sređuju i odmaraju.

11. IV. Usljed slabih ekonomskih prilika, kao i usljed mogućeg napada na Jajce, III sa prostorije Imljani — Petrovo polje prebačen je na liniju Milići — Miline — Zubovići — Dobretići, dok su ostali na prethodnim položajima.

12. IV. Stanje nepromijenjeno. Kao i prethodnog dana.

13. IV. I bataljon, u cilju izvršenja postavljenog zadatka na zatvaranju komunikacije Jajce — Donji Vakuf, preduzeo je pokret na pravcu Hamandžići. Kod sela Božikovac došlo je do sukoba patrola, dva neprijateljska vojnika (domobrani) ranjena su. Jedna je puška zarobljena.

14. IV. Naređenje o odlaganju napada na Jajce[12] I bataljon nije blagovremeno dobio. U cilju izvršenja ranijeg postavljenog zadatka Bataljon se postavio u visini s. .Vijenac. Neprijatelj, u jačini 5 kamiona i jednim tenkom, kretao je iz pravca Donji Vakuf prema Jajcu.[13] Došlo je do sukoba. Borba je vođena noću, a trajala je oko dva sata.

U istoj smo imali dva ranjena druga, dok je neprijatelj imao više gubitaka.

15. IV. Po dobijenom naređenju odlaganja' napada na Jajce, Bataljon se povukao na raniju liniju. IV bataljon koji je izbio na pravcu Bešpelj — Daljevac u cilju prikupljanja hrane i podizanja mosta kod Bešpelja bio je napadnut na pravcu sela Cvitovići. Ceta koja je bila na tom položaju povukla se u pravcu glavnine Bataljona. U daljem nastupanju prema glavnini ne-

[u] **Opširnije o tome vidi tom IV. knj. 24, dok. br. 52 i 66.**

prijatelj je sačekan i odbačen uz gubitke 10 ubijenih i oko 40 ranjenih.

Naši gubitci: dva poginula i jedan ranjeni drug.

Neprijateljske snage bile su jačine 200—250 vojnika.

16. IV. Vrše se pripreme za prebacivanje Brigade preko Vrbasa na pravcu Baljvine — Bočac. II bataljon preduzima pokret.

17. IV. Brigada je u pokretu prema Vrbasu, s. Baljvine — Bočac. II bataljon gradi splavove. U toku dana izgrađena su tri splava. Svaki od istih može prebacivati samo tri čovjeka sa posadom.

18. IV. III četa II bataljona koja je dobila zadatak da izbije prva preko Vrbasa i da se poveže i smijeni četu I brigade na Liskovici (Dreuša) izvršila je prebacivanje.

Usljed nedovoljno opreznog kretanja cestom Crna Rijeka — Mrkonjić ista je napadnuta. Neprijateljska zasjeda postavljena jugoistočno od kote 538 (Rbeni kamen — stijena) sačekala je četu upuštajući je duboko u svoj raspored a zatim napala. Iznenađena od neprijatelja, četa se izvlačila svojim dijelovima južno od kote 538 potokom na pravcu Sehovci — Gustovara dok su drugi izbijali preko stijena prema Budalju. Koristeći zabunu, neprijatelj je otpočeo sa prebacivanjem svojih dijelova preko Crne rijeke na ćuvik među potocima, a odatle na pravcu kote 538 dejstvujući po našima u odstupanju. Dejstvo vatre sa pravca Dreuše, Cuvika među potocima i kote 538 bilo je efikasno. Od iste je nastradalo 14 drugova od kojih je 7 poginulih, 6 ranjenih i jedan zarobljen. Propali su jedan p. mitraljez 6/5 mm talijanski i dvije puške 7/9 mm.

Istovremeno sa uvlačenjem 3. čete u neprijateljsku zasjedu grupa sa drugom Mirom upala je sa pravca Mrkonjić. Gubitci su uračunati u gornji broj.[14]

Po prebacivanju čete neprijatelj je dejstvovao na pravcu prelaza.

19. IV. Usljed neprijateljskog prodora prema prelazu i uništenju splavova otpočelo se sa gradnjom novih. I u toku ovoga dana neprijatelj je otpočeo sa ometanjem prebacivanja ali bez uspjeha. Sa prebacivanjem je nastavljeno.

Bataljoni na pravcu Bočac po izvršenim pripremama također su otpočeli sa prebacivanjem.

Sa položaja ispred sela Surjan četničke bande pokušale su sa ometanjem prebacivanja, ali su bile vrlo brzo najurene.

Prebacivanje je završeno 22. IV, poslije čega su bataljoni prebačeni na novu prostoriju.

[14] **Opširnije o toj četi vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 94.**

23. IV. Bataljoni su raspoređeni na prostoriji Rogolje — Potšiljak — Mračaj — Strbina — Ilići — Baraći (zaseok Grabež — Spirići).[15]

U toku ovog dana neprijatelj je otpočeo sa napadom na naš I bataljon u jačini od 300—400 vojnika, na pravcu položaja Rogolje — Potšiljak.

Videći da je nemoguće održati navedene položaje I bataljon se pomjerio na pravcu Gradina (kota 992), došlo je do borbe prsa u prsa, poslije čega je neprijatelj bio prisiljen na povlačenje.[10]

U borbi vođenoj tada ubijeno je i ranjeno oko 25 neprijateljskih vojnika.

Naši gubitci: dva poginula i tri ranjena druga.

24. IV. Neprijatelj je, neutvrđene jačine, iz Mrkonjića preduzeo napad na položaj I bataljona Gradina (kota 992), Rogolje — kota 775, Brdo — kota 832. U svom nadiranju kretao se pravcem Mrkonjić — Rogolje — cestom, dok je pravcem Mrkonjić — Stupari — Tomići — Celići izbijao istaknutim tačkama. Poslije oštre ali kratke borbe dijelovi I bataljona izvršili su pomjeranje preko ceste na pravcu Potšiljak — Gradina (kota 992).

Kod nadiranja na pravcu Rogolja neprijatelj je koristio dva tenka i više kamiona.

U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 15 ubijenih i ranjenih vojnika, dok su naši gubitci: jedan poginuli drug. U ovoj borbi prebjegao je sa položaja neprijatelju jedan bivši ustaša.

Izviđačko odjeljenje koje je išlo da utvrdi da li se neprijatelj sa položaja Brdo povukao u Mrkonjić naišlo je na neprijateljsku zasjedu od koje je poginuo jedan drug. Kretanje odjeljenja bilo je sasvim neoprezno.

25. IV. Pod zaštitom artiljerijske vatre neprijatelj je i ovog dana odbacio dijelove I bataljona sa položaja Gradina — Rogolje. Sa pokušajem obuhvata čete I bataljona koja se nalazila na tim položajima nije mu uspjelo. Gubitaka nismo imali dok neprijateljski iznose oko 10 ubijenih i ranjenih vojnika. Po odbacivanju čete sa Gradine i Rogolja neprijatelj se je povukao u Mrkonjić.

Od 25. IV do 27. nije došlo do okršaja sa neprijateljem. Bataljoni se odmaraju, sređuju i rade po nastavnom planu.

28. IV. Neprijatelj je iz Mrkonjića otpočeo sa napadom na naše položaje Potšiljak — Gradina (kota 992). U svom nastupanju neprijatelj je odbacio naše snage sa položaja Potšiljak i otpočeo nadirati preko Gradine. Sačekan na bliskom odsto-

janju neprijatelj je odbačen i najuren za Mrkonjić.[17] U gonjenju dijelovi **I** bataljona izbili su ponovno u Potšiljak — Rogolje i na pravcu Brda. Jačina neprijateljskih snaga koje su izvršile ovaj ispad nije nam poznata. U toku borbe naši gubitci: jedan poginuli i jedan ranjen drug.

Neprijatelj je imao oko 15 ubijenih i ranjenih vojnika.

29. IV. Na pravcu položaja Rogolje neprijatelj je izvršio ispad u jačini od 30 vojnika. Sačekan od čete koja je zatvarala taj pravac neprijatelj je najuren u Mrkonjić uz gubitke od jednog ubijenog i dva ranjena vojnika. Kod nas gubitaka nije bilo.

Po bataljonima se radilo na vojno-političkom uzdizanju boraca.

30. IV. Neprijatelj u jačini od 4—500 vojnika izveo je prodor i izbio na položaj Lisina (trig. 1467). U tom prodoru neprijatelj je potiskivao sa prostorije Šibovi bataljone I brigade poslije borbe koju su isti vodili i otpočeo sa pomjeranjem preko Široke kose na pravcu Potšiljak. Videći smjer neprijateljskog pokreta, bataljon koji se nalazio u Potšiljku povukao se iz istog i zaposjeo položaje Rustina gradina (kota 992), dok je II bataljon sa prostorije Mračaj izbio na pravcu Poljane — kota 1024 i 1160 i zatvorio sa kota potok Duboka dol. Na pravcu ovih bataljona neprijatelj je dejstvovao više demonstrativno. U toku borbe naši gubitci: jedan poginuli i jedan ranjeni drug. Na pravcu Gustovare IV bataljon je uhvatio jednog četnika. Kod ostalih bataljona radilo se po četama.

U vremenu od 28. III do 2. V 1944. godine naši gubitci iznose:

Poginulih	46 drugova	(dva od istih izvršili samoubistvo)
Ranjenih	33 „	(jedan se sam ranio)
Zarobljenih i nestalih . . .	52	
Umrlih od bolesti	3	

Utrošak municije:

Municije 7/9 mm	4.808
„ 6/7 mm	10.056
„ za »Brede« 8 mm . .	3.043
Mine za bacač 81 mm	11
„ za laki bacač	24
Bombi	37

[17] **Vjerovatno je ta borba vođena sa snagama 7. izviđačkog bataljona 7. SS divizije, jer je on 25. aprila prebačen u Mrkonjić-Grad. Opširnije o tome vidi tom IV. knj. 24, dok. br. 192.**

Ratni plijen

Pušaka	1
Smajsera	i
Šatorskih krila	3
Municije 7/9 mm	1.000

Uništeno

Kamiona	1

Izgubljeno oružja

p. mitraljeza »Brno«	5
p. mitraljeza talijanskih	3
Smajsera	4
pušaka mauzer 7/9 mm	21
pušaka talijanskih 6/5 mm	33

Municije

Puščane	1.340
Bombi	25

Stoke

Konja	32
Mula	3

Neprijateljski gubitci:

Ubijeni	142
	(od toga dva oficira)
Ranjeni	173

Gubitci su većim dijelom iz [7.] SS divizije »Princ Eugen«.

KRITIČKI OSVRT:

Život i rad Brigade ne zadovoljava. Sam Stab nije funkcionisao kao jedno jedinstveno tijelo. Za vrijeme pronalaženja mogućnosti prelaza preko Vrbasa nedovoljno odlučan. Ne utvrdivši prethodno mogućnosti prelaza kod Vijenca preduzeo je pokret Brigade, što je dovelo do nepotrebnog zamaranja ljudstva, a kasnije, usljed nedovoljnog snalaženja štabova, do velikih gubitaka.

Rad štabova bataljona ne zadovoljava. Kod težih prilika ne pokazuje dovoljnu snalažljivost; to se ispoljilo osobito kod Štaba V bataljona za vrijeme neprijateljskog napada na Dori-

babu. Da je Stab bio više odlučan i snalažljiv gubitci na pravcu Lendići i kote 1066 bili bi izbjegnuti.

Ne pokazuje se potrebna tačnost u izvršavanju naređenja. U više slučajeva naređenja se izvršuju netačno i sa zakašnjenjem (V bataljon da je izvršio naređenje i blagovremeno izbio u Doribabu, sa postavljanjem potrebnih obezbjedenja, izbjegao bi gubitke. I bataljon za prebacivanje na novoodređenu prostoriju odgovara da će se prebaciti, ali tek pošto se ljudstvo odmori i nahrani).

Nebudnost dolazi do izražaja. Za vrijeme držanja položaja i neprijateljskih napada dolazi često do iznenađenja. Pravci se nedovoljno zatvaraju, a neprijateljski pokreti slabo (II bataljon da je kontrolisao i pratio pravce neprijateljskog kretanja kod Vijenca izbjegao bi neprijateljski obuhvat sa čitavim bataljonom.).

Nedovoljan osjećaj odgovornosti.

Štabovi ne prate u dovoljnoj mjeri rad i život jedinica. Ne zalaze u suštinu problema i ne posvećuju potrebnu pažnju borcima. To se jasno očituje kod neprijateljskog iznenađenja, samostalnog odvajanja četa sa položaja, stradanja, nesadejstva itd. (IV bataljon u vremenu kad je neprijatelj napao V bataljon u selu Doribaba nastavio je sa pokretom sve dok nije dobio naređenje za dejstvo.) Očiti primjer nesadejstva i slabe međusobne pomoći. II bataljon prilikom neprijateljskog izbijanja u Vitovlje i pored naređenja nije obavijestio bataljone na pravcu Jajca čim je dozvolio da ti bataljoni budu iznenađeni i napadnuti sa leđa.

Disciplina kod većeg broja rukovodilaca nedovoljna.

Borbenost. Poslije gubitaka kod pojedinih bataljona popustila, ali se popravlja. Kod V bataljona ista ne može zadovoljiti kod izvjesnog dijela rukovodilaca iz Štaba. Ukazuje se malodušnost i strah pred odgovornošću.

Prilike u I i III bataljonu do sada su najzdravije, iako kod istih ima nedostataka.

Obavještajna služba je nedovoljna i nepotpuna. Ne pokazuju se dovoljni rezultati iste. Obavještenja su rijetka i nepotpuna i većim dijelom nesigurna. Veze su vrlo labave i nestalne.

Sanitetska služba. I pored većeg broja oboljenja, rad sanitetskih organa zadovoljava.

Intendantska struka. Kod boljih prilika i povoljnijih uslova funkcioniše, dok kod pokreta, borbi, ne dolazi do izražaja. Intendantski organi bataljona u samostalnom radu gube

se, ne dolaze do izražaja. Hrana je u takvim prilikama neredovna i nedovoljna, za sada je hrana po bataljonima promjenljiva.

Odjeća i obuća zadovoljava.

Mjere oko ozdravljenja Brigade preduzete su.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Komandant, major:

Načelnik, kapetan:

P. S. Za vrijeme zadržavanja na pravcu Vijenac prilikom utvrđivanja da su mostovi na tom pravcu bili uništeni osnovni je nedostatak što su bataljoni na tom pravcu bili zadržani. Da su bataljoni bili blagovremeno prebačeni svakako da bi se izbjeglo sve žrtve koje su na tom pravcu date.

BR. 10

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 2. MAJA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O DEJSTVIMA U APRILU U SREDNJOJ I ZAPADNOJ BOSNI[1]

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 451
Dne 2-V-1944. g.

Mesečni operacijski
izveštaj dostavlja.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Izveštaj o akcijama jedinica ovog korpusa u aprilu mesecu.

l-IV-1944. *Snage IV divizije* tukle su neprijateljsku kolonu, koja je pošla pljačkati s. Dragotinju. Ubijeno je 15 neprijateljskih vojnika.[2]

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 30/1—5, k. 458 A.

[2] i [4] Te napade izvele su jedinice 6. krajiške brigade. Vidi tora IV, knj. 24, dok. br. 49.

Snage X divizije na sektoru Golo Brdo — s. Hapstići kod Bugojna, napadnute su od neprijateljskih snaga iz »Princ Eugen« divizije.[8] Neprijatelj je imao 2 ranjena.

2-IV-1944. *Snage X divizije* na sektoru Golo Brdo — s. Hapstići, napadnute od neprijatelja iz »Princ Eugen« divizije. U 3-časovnoj borbi neprijatelj je imao 5 ranjenih vojnika. Naši gubici 1 mrtav.

3-IV-1944. *Snage IV divizije* su noću 3/4. napale i likvidirale neprijateljsko uporište Orljane kod Bihaća.[1] Ubijena 4 a zarobljeno 6 neprijateljskih vojnika. Naši gubici 1 mrtav.

Plen: **8 pušaka, 8.000** puščanih **metaka.**

Istoga dana milicija u jačini 1 satnije napala je Hambarine. Posle kraće borbe neprijatelj je pobegao u Prijedor, uz gubitke 6 mrtvih i 3 ranjena. Plen: 1 puška i 65 metaka.

Istoga dana napadnuto je neprijateljsko uporište »Mašići«.

Ubijeno je 16 neprijateljskih vojnika. Plen: 1 puškomitraljez, 4 puške, 1 telefon i 3.000 puščanih metaka. Naši gubici 1 mrtav i 2 ranjena.

Snage X divizije napale su neprijateljsko uporište u s. Veseli kod Bugojna. Borba je trajala celi dan. Centrala u s. Veseli je opkoljena.

4-IV-1944. *Snage IV divizije* postavile su minu i zasedu na pruzi Bihać — [Bos.] Krupa. Voz, osetivši opasnost, vratio se, a jedna neprijateljska patrola od 12 vojnika naišla je na minu koja je eksplodirala i ubila ih sve dvanaest. Istoga dana postavljena je zaseda na pruzi Kozarac — Omarska. Zaseda je otkrivena i povukla se. Tom prilikom četnici su pripucali na začelje i ubili dva druga. Istoga dana napadnut je voz između Blagaja i Martin-brda. Uništene su 2 lokomotive, zapaljeno je 28 vagona i 2 vagona benzina. Ubijena su 63 neprijateljska vojnika, a zarobljeno 24. Plen: 1 puškomitraljez, 18 pušaka, 2 strojnice, 3 pištolja, 230 ručnih bombi, 8.000

[5] Riječ je o snagama 7. SS divizije. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 102, objašnjenja br. 2 i 3.

metaka, 62.000 kuna, 400.000 komada cigareta Naši gubici 1 mrtav i 3 ranjena.[5]

Snage X divizije digle su u vazduh kod Ostrošca 1 voz. Uništena je lokomotiva i 3 vagona sa namirnicama.[0] Zarobljen 1 domobran i 1 železničar.

Istoga dana neprijatelj je napao naše položaje kod s. Prkosa. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i 12 ranjenih. Naši bez gubitaka.

5-IV-1944. *Snage IV divizije* postavile su zasedu na pruzi Kozarac — Omarska — Prijedor. Voz je naišao na minu ali ona nije eksplodirala.

Istoga dana potrgano je 1,25 km telefonske linije i izvučeno 10 km kabla.

6-IV-1944. *Snage IV divizije* vodile su borbu sa neprijateljem u jačini 2 bojne, koji je noću izišao iz Bos. Krupe i napao naše položaje. Borba je trajala 5 časova, u kom vremenu su naše snage razbile jednu bojnu — ali pojačanje od 8 tenkova i 28 kamiona pešadije primoralo je naše snage na povlačenje.[7] Neprijatelj je imao 70 mrtvih i ranjenih. Naši gubici 4 mrtva i 16 ranjenih.

Istoga dana iz Prijedora jedna bojna 373. »Tigar« divizije sa četnicima Vase Mijatovića napala je naše položaje.[8] Neprijatelj se je usled

[s] Napad na voz izvršili su 2. i 3. bataljon 11. krajiške brigade. Prema izvještaju Štaba te brigade od 13. aprila 1944, pored» navedenih neprijateljskih gubitaka tada su zarobljena i 24 neprijateljska vojnika (Arhiv V. I. I., reg. br. 28—4, k. 776 A).

[6] i [14] Napad na voz. kao i rušenje pruge, izveo je Rpmski NOP odred. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 86 i 175.

[7] U izvještaju Zapovjedništva 3. oružničke pukovnije od 15. april? 1944. o tome se kaže:

»6. IV u s. V. Radić (9 km j. z. Bos. Krupe) njemački vojnici vodili su borbu s partizanima. Lakše ranjena 3 njemačka vojnika... 7 kuća zapaljeno.« (Arhiv V. I. I.. reg. br. 56/1—1, k. 149 e).

[8] i [15] U knjizi Franca Sramla »Hrvatsko ratište — Njemačko-hrvatske legionarske divizije: 369. 373. 392« (Franz Schraml, »Kriegsschauplatz Kroatien — Die deutsch-kroatischen Legions-Divisionen — 3[r]9, 373, 392«), izdanje Kurt Vowinkel, Nekargemind, 1962, na str. 184 i 185, o pokretima i dejstvima nekih jedinica 373. legionarske divizije (»Tigar«) u martu i aprilu 1944. se kaže:

»U I bataljonu 383. pješad. puka, koji je ostao u Banjoj Luci, u martu i aprilu odigravalo se slijedeće:

25. 3. Borbena grupa Arendt (I bataljon 383. pješ. puka, ojačan sa četiri tenka iz 202. protivoklopnog diviziona), nastupajući sjeverno od Banje Luke, naišla je na neprijateljske izgrađene položaje. Pret-

naše snažne odbrane počeo brzo povlačiti. Neprijatelj je imao 4 mrtva i 8 ranjenih. Naši gubici 2 mrtva i 6 ranjenih.

Na zasedu između Otoke i Krupe naišla je neprijateljska patrola od 4 vojnika. Tri su ubijena a 1 ranjeni je pobegao. Plen: 3 puške sa ostalom opremom.

hodnica bataljona, koju je obrazovala 2. četa, upala je u zasjedu i tom prilikom 3 lica su teško ranjena (među njima i komandir čete, potporučnik Valrap), a 5 lako ranjeno. Poslije višečasovne borbe i kada se počelo, radi nastupanja, da zalazi u leđa neprijatelju, on je po podne neočekivano nestao, kao da je propao u zemlju.

28. 3. došlo je do veće akcije u sjeveroistočnom pravcu preko Slatine Ilidže.

Između 3. i 5. aprila Bataljon pročešljava zemljište počev od stanice Mišinhan, koji leži na željezničkoj pruzi za Prijedor, prema sjeveroistoku. Nekoliko časova po povratku u Banju Luku, u Bataljonu je ponovo data uzbuna i 6. aprila prebačen je kamionima u pravcu Kole. Tu se radilo o sadejstvu i akciji SS-divizijo »Princ Eugen« koja je nadirala od Jajca prema Mrkonjić-Gradu. Udružen sa domobranima, Bataljon je izbio daleko ispred Kole, ali je naišao samo na manje neprijateljske grupe, koje su bile odbačene.

14/15. aprila akcija u prostoru Ivanjske.

Da bi se oslobodio put Banja Luka — Prijedor krenuli su 17. aprila jednovremeno iz Prijedora II bataljon (kapetan Säuberlich) i iz Banje Luke, odnosno sa mjesta iskrcavanja — Ivanjske, Borbena grupa Retih (ojačana 2. četa, 1 vod jurišnih topova). — Zadatak je izvršen; obje kolone, bez jačeg dodira sa neprijateljem, došle su u međusobnu vezu. —

Iz ratnog dnevnika korpusa:

,19. 4.: 373. divizija planira akcije »Ostvind« i »Orient« sa jurišnim bataljonom tenk. grenadira i III bataljonom 383. pieš. puka iz prostora Sučevići — Srb (na putu Bihać — Knin) prema istoku.

Naročito velike izglede na uspjeh pružio je prodor ka Trubaru. zemljištu na kome se bandama spuštao materijal.

20. 4.: 373. divizija, usljed smetnji u radio-saobraćaju, nema nikakvih vijesti. Na putu, koji služi za dotur, 5 km južno od Sučevića izvršen je prepad na naše prateće odjeljenje; koncentričnom vatrom bande su potisnute. Hrvatska borbena skupina koja je nadirala zaplijejenila je 1 puškomitraljez i municiju.'

Na Prijedor, u kome se je još uvijek nalazio II bataljon 383. puka. 20. 4. u 0.30 časova, uz jaku art. i minobacačku vatru izvršen je iznenadan napad, pošto su se nekoliko dana ranije, kao prije toga u Banjoj Luci, u grad neopaženo infiltrirale neprijateljske grupe. I pored toga što je neprijatelj već bio unutar grada i prodro u njega spol-ja, Bataljon ne samo da se je održao, nego ga je uz podršku jurišnih topova izbacio iz grada. Ponovljen napad u slijedećim ponoćnim časovima bio je takođe odbijen. Dok su naši gubici bili neznatni, kod neprijatelja je izbrojano 68 poginulih, a vjerovatno ih je bilo preko stotine. —

Okružavanje Prijedora od strane neprijatelja trajalo je do kraja aprila, posada je snabdjevana vazdušnim putem. Željeznička veza prema Banjoj Luci bila je u prekidu još duže vremena, jer su partizani spalili čak i pragove.

7-IV-1944. *Snage IV divizije* napale **su** kod škole između Blagaja i Svodne neprijatelja. Ubijeno je 9 a ranjena **4** vojnika. Naši bez gubitaka. Istoga dana neprijatelj je **u** jačini 2 do 3 bojne napao naše snage na liniji Dobrljin — Blagaj — Grabašnica — Marini — Jutrogošte. Oko 18 časova neprijatelj se je povukao u polazne baze.[9] Imao je 20 mrtvih i 10 ranjenih Naši gubici 3 mrtva, 6 ranjenih.

Snage X divizije prešle su iz blokade u napad na električnu centralu u s. Veseloj. Borba traje ceo dan i noć.[10]

Snage XXXIX divizije sukobile su se sa Nemcima na komunikaciji Mrkonjić-Grad — Jajce. Naše snage su se povukle pred nadmoćnijim neprijateljem, koji je posle prodro u Mrkonjić.[11] Tokom 2-časovne borbe neprijatelj je imao 15 mrtvih. Naši gubici 2 ranjena.

8-IV-1944. *Snage IV divizije* vršile su akciju na prugu između Svodne i Blagaja. Pruga je pokidana na više mesta i dignut je u vazduh 1 most dugačak 5 metara. Noću 7/8. naše snage vršile su napad na neprijateljsko uporište »Krčevine«, na komunikaciji Bihać — Lapac. Posle 1-časovne borbe naši su se povukli zbog nadmoćnosti neprijatelja. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubici 6 ranjenih. Istoga dana neprijatelj je iz Ivanjske naišao na zasedu. Posle kraće borbe je otstupio uz gubitke od 6 mrtvih.

Iste noći između Omarske i Kozarca porušeno je 2 km pruge. Neprijateljska intervencija

Izvještaj divizije:

‚22. 4. sopstvena izviđačka patrola 6 km j. i. od Bos. Novog zarobila 1 bandita a 1 ubila. Prilikom angažovanja jedne naše jedinice za sječu drva zapadno od Bihaća, na koju su banditi izvršili napad, poginulo je 5 neprijatelja (1 komesar) i 3 naša vojnika. Namjera: akcija »Aprilšauer«.

24. 4. akcija »Kleterštajg«: pri nadiranju III bataljona 383. pješ. puka u prostor Turovac — Jelovac (8 km z. j. z. od Sučevića) banditi su odbačeni.'

[9] Borbu je vodio 2. i 3. bataljon 11. krajiške brigade. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 49 i 176.

10 j M Električnu centralu su uništile jedinice 7. krajiške brigade. Bliže oi tome vidi tom IV. knj. 24, dok. br. 86 i 176.

[11] i [17] Na sektoru Mrkonjić-Grad — Jajce borbu je vodila 13. krajiška brigada, u sadejstvu sa 1. proleterskom brigadom, protiv jedinica 7. SS divizije. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 9, 15, 21, 132 i 192.

imala je 2 mrtva. Iste noći između Martin-brda i Blagaja porušeno je 400 m pruge.

Snage X divizije produžile su da napadaju električnu centralu u s. Veseloj. Za čitavo vreme napada na s. Veselu neprijatelj je imao 78 mrtvih i 97 ranjenih vojnika. Zaplenjeno je 4 šarca, 1 laki bacač, 27 pušaka, 3 tromblona sa 20 mina, 1.500 metaka. Centrala je uništena.[12]

9-IV-1944. *Snage IV divizije* napale su neprijateljsko uporište »Gradinu« na pruzi Bihać — Krupa. Uporište je likvidirano. Ubijeno je 10, a ranjeno 20 neprijateljskih vojnika. Više neprijateljskih vojnika skakalo je u Unu bežeći pred našim snagama. Naši gubici 4 mrtva i 8 ranjenih. Plen: 3 puškomitraljeza, 18 pušaka, 5 pištolja, 18.000 puščanih metaka, 4 telefona, 3 dvogleda, 5 sanduka bacačke municije i ostale opreme. Iste noći uz veće gubitke sateran je sa položaja Tukovi u Prijedor odred milicije.

Kod D. Pervana ubijeno je 5 a ranjeno 7 četnika. Iste noći između Kozarca i Omarske porušen je 1 km pruge i spaljena 2 mosta od po 6 metara i 1,5 km telefonskog voda. Neprijatelj je napao naše položaje na Hambarinama. Posle kraće borbe odbačen je nazad u Prijedor uz gubitke 2 mrtva i 3 ranjena.

Između Reljića kamena i Brezičana porušena je pruga na 6 mesta po 100 metara. Tom prilikom odbijena je neprijateljska intervencija uz 5 mrtvih i 4 ranjena. Naši gubici 3 mrtva i 1 ranjen. Između Otoke i Krupe porušen je 1 betonski most od 12 m.

Snage X divizije porušile su na komunikaciji Travnik — D. Vakuf 1 most od 20 m dužjne, 2 propusta od 4 m, prekopale cestu na 4 mesta 1 m duboko i 2 m široko, oborile na cestu 25 komada drveća i porušile 35 telefonskih stubova. Napale su neprijatelja iz zasede na cesti D. Vakuf — Bugojno. Neprijatelj je imao 6 ranjenih vojnika. Oštećena su dva kamiona.

Likvidirale su železničku stanicu Vitez kod Travnika.[13] Neprijatelj je imao 7 mrtvih i 1 za-

[s] **Akciju je izveo Travnički NOP odred. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 86.**

robljenog vojnika. Plen: 4 puške, 2 pištolja, 25 bombi, 25 ćebadi. Uništeno je 2 kamiona i porušeno 1 km pruge.

Prugu Žuglići — Ostrožac porušile su 60 metara.[14]

Neprijatelj koji je napao naše položaje kod s. Solakova [Kula] imao je 8 mrtvih i 10 ranjenih. Naš 1 mrtav.[15]

Snage XI divizije na pruzi Derventa — Doboj srušile su 1,5 km pruge i ubile 20 a zarobile 11 neprijateljskih vojnika. Plen: 34 puške.[16]

Snage XXXIX divizije vodile su borbu sa Nemcima u jačini od 350 vojnika, koji su pokušali prodreti iz Jajca u Mrkonjić, na Magaljdolu. Neprijatelj je odbačen u Jajce uz gubitke od 30 mrtvih.[17] Naši gubici 1 ranjen.

10-IV-1944. *Snage IV divizije* naišle su na zasedu koju su držali četnici Mijatovića. Ubijen 1 četnik. Naši gubici 3 mrtva i 2 ranjena.

Snage XXXIX divizije prilikom čišćenja s. Trijebcva od četn:ka zaplenile su 1 pušku, 6 bombi i ostale opreme.

11-IV-1944. *Snage IV divizije* razrušile su prugu na 24 mesta i digle u vazduh na cesti Otoka — Blatna 1 most od 12 m dužine, na mestu zvanom »Vranovina«.[18]

12-IV-1944. *Snage ovog korpusa* nisu imale dodira sa neprijateljem.

13-IV-1944. *Snage IV divizije* digle su u vazduh 1 voz kod Kozarca. Voz se sastojao od 2 putnička vagona puna vojske i 5 praznih teretnjaka. Vozio je iz Prijedora za Kozarac pojačanje. Oba vagona sa vojnicima potpuno su uništena eksplozijom, a lokomotiva oštećena i izbačena iz šina.

[15] Napad su izvele jedinice 2. gorskog zdruga. Opširnije o tome vidi bojnu relaciju toga zdruga od 6. juna i izvještaj 6. oružničke pukovnije od 25. aprila 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 4/2—6, k. 57 i 4/2—1, k. 149 e.

[18] Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije u prvoj polovini aprila vidi tom IV, knj. 24, dok. br 71.

i8 j so prema izvještaju Štaba 4. NOU divizije te akcije izvela je Diverzantska četa Podgrmečkog NOP odreda. Vidi tom IV, knj. 24. dok. br. 117.

U vagonima je poubijano i ranjeno oko 90 vojnika.[19] Naši bez gubitaka.
Istog dana neprijatelj je napustio sve položaje oko Kozarca i Omarske i popalio sve bunkere, tako da se sada od Ivanjske do Prijedora uopšte ne nalaze neprijateljske snage.
Noću je postavljena mina na prugu Blagaj — Novi. Lokomotiva i 6 vagona sa vojskom je uništeno. Ubijeno i ranjeno je više od 40 vojnika. Pruga Prijedor — Omarska uništena je u dužini od 8 km i porušena su 2 mosta i nekoliko propusta.

14-IV-1944. *Snage X divizije* vodile su borbu sa neprijateljem severno od D. Vakufa. Neprijatelj je imao 17 mrtvih i 40 ranjenih.

15-IV-1944. *Snage ovog korpusa* nisu imale dodira sa neprijateljem.

16-IV-1944. *Snage IV divizije* srušile su 1 voz na pruzi Dragotinja — Brezičani. Oštećena je lokomotiva i uništeno 5 vagona.[20] Voz je bio pun vojske. Gubici neprijatelja neustanovljeni.
Istog dana uništen je 1 kamion na cesti Prijedor — Novi. Neprijatelj je imao 8 mrtvih i 3 ranjena i 3 zarobljena. Plen: 1 teški mitraljez, 3 strojnice i 1.500 metaka.
Snage Livanjsko-duvanjskog NOP odreda sukobile su se sa neprijateljem koji je pokušao da se uz pomoć tenkova probije u pravcu s. Lusnića na oslobođenu teritoriju. Tom prilikom jedan tenk naišao je na minu. Posle 3-časovne borbe neprijatelj se povukao u Livno, gde mu je na povratku opet jedan tenk naišao na minu. Neprijatelj je u ovoj borbi imao 23 mrtva i 15 ranjenih vojnika. Naši gubici 1 mrtav, 2 ranjena i 2 nestala.

17-IV-1944. *Snage X divizije* imale su sukob sa neprijateljem iz »Princ Eugen« divizije.[21] Ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika.

[19] Voz je uništila 8. krajiška brigada. Opširnije o tome vidi izvještaj njenog štaba od 27. aprila 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 21—2, k. 768 A.

" Prema izvještaju Štaba 7. krajiške brigade za drugu polovinu aprila 1944, borba je vođena kod Bugojna. Neprijatelj je imao 3 mrtva i 5 ranjenih vojnika. Bliže a tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 160

18-IV-1944. *Snage ovog korpusa* nisu imale dodira sa neprijateljem.

19-IV-1944. *Snage IV divizije* napale su neprijateljsko uporište Prijedor.[22] Ubijeno je preko 300 neprijateljskih vojnika. Uništen je 1 tenk. Pokidano je 4,5 km pruge između Prijedora i Novog. Jedan voz uništen je kod Brezičana. Uništena je lokomotiva i 3 vagona sa vojskom i materijalom.

Još jedan voz je uništen između Dobrijina i Volinje. Dignuta je lokomotiva i 3 vagona sa vojskom i materijalom. Ostali vagoni bili su natovareni sa topovima i kamionima. U toku ovih akcija zarobljeno je 20 neprijateljskih vojnika, zaplenjeno 18[23].

Naši gubici 26 mrtvih i 112 ranjenih.

Snage XI divizije srušile su 1 voz na pruzi Derventa — Doboj. Lokomotiva je uništena. Plen: 1 puškomitraljez, 105 pari odela i spaljene je 15 vagona namirnica.[24]

20-IV-1944. *Snage XXXIX divizije* odbile su 1 neprijateljsku bojnu koja je nadirala od Banje Luke ka Prijedoru.[25]

21-IV-1944. *Snage Drvarsko-petrovačkog NOP odreda* porušile su 1,6 km pruge između Bihaća i Krupe

22-IV-1944. *Snage IV divizije* su noću pokidale između Blagaja i Martin-brda 4,5 km pruge i spalile sve švelere.[26]

23-IV-1944. *Snage ovog korpusa* nisu imale dodira sa neprijateljem.

24-IV-1944. *Snage ovog korpusa* nisu imale dodira sa neprijateljem.

25-IV-1944. *Snage IV divizije* digle su u vazduh 1 voz na pruzi Dobrljin — Novi. Uništeno 3 vagona vojske.

" Opširnije o organizaciji napada kao i o rezultatu borbe za to mjesto vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 75, 117, 157, 182 i 183.

" Tako je i u originalu (rečenica nedovršena).

[14] Voz je uništila 5. kozarska (krajiška) brigada. Opširnije o tom< vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 98 i dok. br. 11 u ovoj knjizi.

" Drveni pragovi

Istog dana izvršen je napad na Martin-brdo.[27] Neprijatelj je imao 20 mrtvih i više ranjenih od dejstva naše artiljerije. Naši su imali 3 ranjena. Istoga dana naveče pokidana je pruga Dragotinja — Brezičani oko 3 km.
Neprijatelj pokušava da popravi prugu Novi — Prijedor. Naše snage ga u tome ometaju.

26-IV-1944. *Snage ovog korpusa* nisu imale dodira sa neprijateljem.

27-IV-1944. *Snage IV divizije* izbacile su iz šina patrolni voz na pruzi Blagaj — Svodna. Srušena su 2 vagona. Neprijatelj je imao 7 mrtvih.

28-IV-1944. *Snage IV divizije* postavile su minu kod Petkovca. Jedan voz sa 2 vagona vojske i 8 praznih, koji je došao iz Prijedora sa namerom da popravi prugu, nagazio je na minu. 2 vagona su uništena a ostalo se vratilo u Prijedor.

Na liniji Novi — Prijedor kod Brezičana vodile su se borbe. Neprijatelj imao je 13 mrtvih i 16 ranjenih. Naši bez gubitaka.
Istog dana sa 5 mina digle su u vazduh neprijateljski voz na pruzi Novi — Kostajnica kod Dobrljina — Ravnice. Voz je bio natovaren sa tenkovima i topovima. Ubijeno je 100 a ranjeno 150 neprijateljskih vojnika. Naši gubici 1 mrtav i 6 ranjenih.[28] Oštećena 2 tenka. Plena nije bilo jer je sve bilo razbijeno usled eksplozije.

29-IV-1944. *Snage IV divizije* napale su kod [Nove] Topole na komunikaciji Banja Luka — Gradiška jednu neprijateljsku kolonu.[29] Ubijena 3 neprijateljska vojnika. Plen: 2 puške, 1 strojnica, 2 pištolja, 400 metaka, 1 kamion zapaljen. Istog dana neprijatelj koji je krenuo iz Krupe i Perišića Zida[30] sa 250 ustaša u pravcu B. Suvaje, vođena je borba.[31] Neprijatelj je imao 15 mrtvih i 20 ranjenih vojnika.

[57] Akciju je izvela diverzantska četa »Kozara«. Vidi tom IV, knj 24, dok. br. 187.

[M] Akciju je izvršio 3. bataljon 11. krajiške brigade. Vidi dok br. 125.

i [31] Prema izvještaju Štaba 4. NOU divizije od 5. juna 1944. borbu kod Nove Topole je vodio Gradiško-lijevčanski NOP odred a kod Suvaje 4. bataljon 6. krajiške brigade (Arhiv V. I. I., reg. br. 8—3, k 768 A).

[30] Na karti 1 :100.000 to mjesto nije nađeno.

JEDINICE OVOG KORPUSA U TOKU APRILA MESECA IMALE SU:

1) Gubici:	a) neprijateljski:	1030 ubijeno 717 ranjeno 83 zarobljeno 1830 svega izbačeno iz stroja
	b) vlastiti:	54 poginulo 178 ranjeno 4 nestalo
2) Plen:	a) oružje:	138 pušaka, 4 šarca, 6 puškomitraljeza, 6 strojnica, 1 laki bacač, 4 tromblona, 10 pištolja, 261 ručna bomba, 3 durbina, 5 telefona.
	b) municije:	47.925 puščanih metaka, 5 sanduka bacačke municije i 20 bombi za mali bacač.
	c) opreme:	145 pari odela, 16 pari cipela, 3 para čizama, 57 šatorskih krila, 73 ćebeta, 26 ranaca, 87 šinjela.
	d) ostalog:	62.000 kuna, 400.000 komada cigareta.
3) Uništeno:		5 tenkova, 6 kamiona, 12 vozova, 9 lokomotiva, 80 vagona, 29 km pruge, 12,5 km telefonske linije, 10 mostova, 1 električna centrala, 2 vagona benzina i 15 vagona namirnica spaljeno. Pruga je bila prekinuta na 54 mesta, cesta prokopana na 16 mesta, 135 telefonskih stubova posečeno

4) Zaključci: Aktivnost jedinica ovog korpusa tokom meseca aprila usmerena je na paralisanje neprijateljskog saobraćaja. Cilj je uglavnom postignut na komunikaciji Banja Luka — Prijedor — Novi, dok je uspešno saobraćaj ometan na komunikaciji Bihać — Krupa — Novi — Kostajnica, a naročito na deonici železničke pruge Krupa — Novi — Kostajnica, dok je na komunikaciji Gradiška — Banja Luka, Brod — Derventa — Doboj, Sarajevo — Travnik i Sarajevo — Mostar imala naša aktivnost povremen i diverzant-

ski karakter. Neprijatelj je uporan na održavanju komunikacije Kostajnica — Novi — Bihać — Lapac, kao dela komunikacije od životne važnosti za vezu neprijateljskih snaga u Dalmaciji i Hrvatskoj, čija važnost raste u vezi približavanja otvaranja drugog fronta. Neprijatelj je aktivan na toj komunikaciji u cilju njenog osiguranja i odbacivanja naših snaga, što potvrđuju redovni ispadi iz Krupe, Novog i Bihaća.

Neprijatelj pokušava da si osigura još jednu vezu sa južnom Dalmacijom i time se može tumačiti njegova aktivnost u dolini Vrbasa na uspostavljanju komunikacije Travnik — Jajce — Mrkonjić [-Grad],— Crna Rijeka tj. prema Banjoj Luci i aktivnost nemačkih snaga na toj liniji.

Kod naših jedinica i rukovodilaca borba na prugama razvila je naše taktičke finese ratnog lukavstva, radi svestranog osiguranja, kojim neprijatelj pokušava da sačuva svoj saobraćaj i veze. Vozovi idu brzinom pešaka sa osiguranjem pešadijskih delova na sve strane i specijalnim istraživačima mina. Svaka nova mina i dignuti voz iziskuje novu varku i lukavstvo.

Da se naši rukovodioci i jedinice u tom pogledu razvijaju pokazuju rezultati, a naročito nesrazmerno veći gubici neprijatelja u ljudstvu i materijalu. Svaki uništeni voz teško je iskoristiti posvema, jer zaseda veće naše jedinice otkriva mesto postavljene mine i neprijatelj obustavlja voz, traži minu, a jačim snagama pešadije nastoji odbaciti naše snage sa pruge.

Koristeći iskustva iz mnogih naših napada, neprijatelj naročito utvrđuje komunikaciono-vojne centre kao i uporišta duž pruga koja mu služe za osiguranje komunikacija.

U sistem odbrane pored tenkova, oklopnih vozova, artiljerije, svi gradovi i uporišta duž pruga branjeni sii sistemom povezanih bunkera i rovova u 2 linije, naročito utvrđenih zgrada, žičanih prepreka i minskih polja.

Naši rukovodioci uočavaju ovaj karakter neprijateljske taktike u odbrani gradova i uporišta i pravilno se oseća težnja i potreba za formiranjem jedinica naoružanih težim oruđima i

povećanjem probojnosti i razorne moći naše artiljerije.

Jedan deo snaga korpusa angažuju četničke grupe koje se aktiviziraju uz pokrete drugih okupatorskih snaga (Jajce — Mrkonjić — centralna Bosna) i usled veće mogućnosti prikrivanja četničkih grupa po šumama, radi nestanka snega, što sve donekle slabi pritisak svih snaga korpusa na okupatorske komunikacije.[31]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

BR. 11

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. DIVIZIJE OD 2. MAJA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU DIVIZIJE OD 15. DO 30. APRILA[1]

STAB
XI DIVIZIJE V KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
OP — Str. Pov. Broj: 77/44
2. maja 1944.

15-dnevni operacijski izvještaj dostavlja.

ŠTABU 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Jedinice ove divizije, u međuvremenu od 15—30. maja 1944. godine, imale su slijedeće pokrete i sukobe sa neprijateljem:

15. aprila — Jedinice V KNOU brigade bile su raspoređene po selima: Maslovare. Rastuša — Ukrnjica. Stupa, Stanari.

[35] **Vidi dok. br. 3.**

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1. reg. br. 29/4, k. 866.**

Snage XII KNOU brigade nalazile su se na **položajima** u Vijačanima, Milosavci — Papažani, Vučjak.

— XIV brigada zaposjela je sela: Tovladići, Vranići, Račići, Šibovi. Bataljon koji se nalazio na Tov.adićima imao je sukob sa četnicima. Ubijen je četnički komandir neki Maglov.

16. aprila — XIV brigada vodila je borbu sa četnicima na **liniji** Bjeljevine — Bastahi — Ljubačevo. Ubijeno je 5 četnika i 6 je zarobljeno. .. Među poginulima nalazio se i četnički komandir Mirko Rupar, poznati zločinac. Zaplijenjeno je 5 pušaka i nešto municije.

17. aprila — XII brigada imala je sukob sa četnicima. Jedan četnik je ubijen a 3 su ranjena. Jedan naš borac je poginuo. Neprijatelj je bio razbijen.
XIV brigada prilikom pokreta ubila je 1 četnika i 1 zarobila. Prebačen je bataljon koji je došao iz Krajine.[2]

18. aprila — XIV brigada prilikom pokreta razbila je grupu četnika. Tri bandita su ubijena a tri ranjena. Naši gubitci 1 borac. Zaplijenjene su dvije puške. General Orović[3] dopraćen do sela Bragova i predan XIII brigadi.[4]

19. aprila — V brigada minirala je transportni voz na pruzi Derventa — Doboj između postaja Rudanka — Kotorsko. Zaplijenjeno je 700 pari odijela i cipela, 7 pušaka, 1 puškomitraljez, 2 šmajsera i nešto municije. Ostatak plijena, koji je bio znatan, nije se mogao izvesti jer je neprijatelj intervenisao jakim snagama.[5] Ubijena su 2 njemačka oficira, zarobljena su 4 domobrana i tri željezničara.

— XII brigada izvršila je dvostruki zadatak. Jedan bataljon izvršio je demonstrativan napad

[1] **Riječ je o bataljonu koga je, po naređenju Štaba 5. korpusa NOVJ, formirao Stab 4. divizije i uputio u 11. diviziju radi ojačanja njene 12. krajiške brigade. Opširnije o njemu vidi tom IV, knj. 23. dok. br. 71.**

» Savo

[4] **Odnosi se na 13. proletersku brigadu »Rade Končar«. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 103.**

[5] **Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 98 i 183.**

na neprijateljski garnizon u Klašnicama. Ispred okupatorskih položaja nalazila se veća grupa četnika kao pretstraža. Naše snage su pokušale da ih nekako otcijepe i unište. Četnici su na vrijeme uočili opasnost i umakli u Klašnice pod okrilje okupatora.® Neprijateljski gubitci su nepoznati a naš jedan borac je lakše ranjen. Druga dva bataljona izvršila su napad na Trapiste. Nakon kratke borbe borba je obustavljena jer nije bilo ni malo izgleda na uspjeh. Neprijatelj je mnogobrojan i jako utvrđen. Ubijen je neprijateljski stražar a 1 naš borac je poginuo.

— Prnjavorski [NOP] odred je ušao u Vrbanju i zarobio 2 domobrana. Zaplijenjene su i 4 puške. XIV brigada uspješno je odbila neprijateljski ispad iz Celinca. Ubijena su 4 neprijateljska vojnika...

20. aprila — Jedan bataljon XII brigade odbio je neprijateljski ispad iz Trapista, izvršen sa dvije satnije, 1 tenkom i 3 aviona. Neprijatelj je protjeran nakon 3 sata borbe.[7] Ubijena su 2 četnika, zaplijenjen 1 karabin i pištolj. Drugi bataljon odbio je ispad iz Klašnica, 4 četnika su ubijena a 3 ranjena. Zaplijenjen je karabin.

— Dijelovi XIV brigade imali su oštru borbu sa Nijemcima i četnicima kod Bjeljevina, koji su napravili ispad iz Banje Luke prema Karanovcu. Nakon višesatne borbe naše snage su se povukle pred znatno nadmoćnijim neprijateljem. Neprijateljski gubitci su 15 mrtvih i nekoliko ranjenih. Naši gubitci iznose 2 mrtva, 2 ranjena i 2 nestala. Istoga dana pošle su prema Kotor-Varošu tri neprijateljske kolone, sastavljene od mješovitih snaga, predvođene sa dva tenka i ušle u grad.[8] Naše snage su otstupile i zauzele položaje u neposrednoj blizini grada.

21. aprila — V brigada odbila je neprijateljski ispad iz Teslića, koji su izvršile domobransko-četničke formacije.[9] Ubijena su 2 četnika. Neprijatelj je odbačen na izlazne položaje.

[6] i [7] Bliže o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 162.

[8] O neprijateljskim snagama vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 103, 110 i 186.

[9] U to vrijeme u Tesliću su bile jedinice 6. lovačke pukovnije. Vidi tom IV, knj. 24. dok. br. 193.

22. aprila — XIV brigada vodi borbe sa neprijateljem, koji vrši ispade iz Kotor-Varoša prema Vrbanjcima. Uspio je da prodre u Vrbanjce. Ubijeno je 5 neprijatejskih vojnika a 3 su ranjena.

23. aprila — Nema događaja.—

24. aprila — Dva bataljona[10] V brigade izvršila su napad na Kotor-Varoš u saradnji sa XIV brigadom. Krajnji cilj napada — ponovno oslobođenje Kotor--Varoša, nije postignut radi slabe koordinacije operacija. Ubijeno je 14 ustaša i 3 legionara. Naši gubitci su 1 mrtav i 15 lakše ranjenih.

— U napadu na Kotor-Varoš učestvovala su tri bataljona IV[11] brigade. Napad nije uspio radi zakašnjenja nekih jedinica i slabe saradnje između naših snaga. Ubijen je 1 milicionar i 1 domobran zarobljen. Zaplijenjen je karabin i 100 metaka. Lakše je ranjen 1 naš borac.—

25. aprila — Jedna desetina V brigade pratila je karavan. Četnici su napravili zasjedu i izvršili napad. Dva naša borca su nestala, dok je 1 ranjen.

— XIV brigada u borbama oko Kotor-Varoša ubila je 3 neprijateljska vojnika i 1 ranila.

26. aprila — Dva bataljona V brigade učestvuju u napadu na Kotor-Varoš u zajednici sa dijelovima XIV brigade. Napad ponovo nije izveden jednovremeno, a otpor neprijatelja bio je ogorčen. Neprijatelj je zapalio kuće pa je jasnom svjetlošću obasjao predteren, tako da je prilaz uporištima bio vrlo težak. Pošto glavne otporne tačke nisu bile savladane naše jedinice su se povukle u svanuće. Neprijateljski gubitci su nepoznati. Jedan naš borac je poginuo, a 1 je ranjen.

— XIV brigada je sa tri bataljona sudjelovala u napadu na Kotor-Varoš. Akcija nije uspjela iz poznatih razloga. Ubijeno je 9 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjen je 1 karabin i 50 metaka. Jedan naš drug je poginuo, a tri su ranjena.

Prvi i 2. bataljon. Bliže o rasporedu i dejstvu 5. kozarske (krajiške) brigade u drugoj polovini aprila vidi izvještaj njenog štaba od 1. maja 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. 28^4, k. 866).

[11] Omaška. Treba: XIV.

27. aprila — Bez **događaja. —**

28. aprila — Nije bilo sukoba sa neprijateljem.—

29. aprila — Nije bilo nikakovih događaja. —

30. aprila — Stanje kod naših jedinica nepromijenjeno. —

Za proteklih 15 dana jedinice ove divizije su najveći dio vremena utrošile na izvođenje operacija i pokreta, koji su imali za cilj što veće i potpunije uništavanje ostataka četničkih bandi Četnici ima da zahvale svoje postojanje podršci njemačko-hrvatskih trupa. Saradnja između ovih dviju neprijateljskih skupina postala je totalna, samo su uloge podijeljene. Četnici vrše obavještajnu službu, izviđanja, osiguranja, predstražarsku službu, oni su u akcijama neprijatelja prethodnica i vodiči, kao domaći ljudi koji dobro poznaju teren i prilike.[12] U ovom vremenskom periodu četnicima su naneseni prilično veliki gubitci i njihova vojnička snaga ponovo je znatno smanjena. Osim toga bilo je dosta sukoba i sa okupatorsko-hrvatskim snagama, koje su posljednjih dana pokazale priličnu aktivnost i poduzele nekoliko ofanzivnih operacija. Posljedica neprijateljske aktivnosti bila je i gubitak jednog dijela oslobođene teritorije sa gradom Kotor-Varoš. Neprijatelj je poduzeo i nekoliko ispada koji su uglavnom suzbijeni. Izvršen je i jedan uspješan napad na neprijateljski željeznički saobraćaj od kojeg je naša divizija imala velike materijalne koristi. Napad na Kotor-Varoš nije uspio iz više razloga. Slaba koordinacija između jedinica, upornost i ogorčen otpor neprijatelja i momenat slabosti kod naših trupa uslovio je ovaj neuspjeh. Nastavlja se sa mobilizacijom na cijeloj oslobođenoj teritoriji, koja ima prilično uspjeha. U tom pogledu imamo najveće uspjehe u Lijevču polju i kod poljske manjine.[13] Mobilisanjem novog ljudstva problem naoružanja postaje sve teži i nesnosniji. Postoji i velika oskudica u municiji, što u velikoj mjeri vezuje ruke našim jedinicama. Naši partizanski odredi također vrše mobilizaciju i sređuju svoje redove, vježba se novomobilisano ljudstvo, izgrađuje vojno-politički kadar i krstari po određenim sektorima. Kod odreda je pitanje naoružanja i municije naročito aktuelno.

Bilans naših i neprijateljskih gubitaka i plijena:

1.) Gubitci: vlastiti: 12 mrtvih, 17 ranjenih i 3 nestala.

[12] O dejstvu četnika vidi tom IV, knj. 24. dok. br. 103.

" Od pomenutih Poljaka formiran je 7. maja Poljski bataljon. Vidi dok. br. 87.

neprijateljski:	**106 mrtvih, 9 ranjenih i 1 za**robljen (među ubijenima 3 oficira).
2.) Plijen: a.) Oružja:	1 puškomitraljez, 2 šmajsera, 21 puška.
b.) Municija:	1.570 puščanih metaka.
c.) Vojna sprema:	700 pari odijela i cipela i nešto sitne vojne opreme.
3.) Mobilizacija:	Za posljednjih 15 dana mobilisano je 116 novih boraca, dezertiralo je nekoliko novomobilisanih.
4.) Naročito:	Miniran je vojni transportni voz. Uništena 1 lokomotiva i 3 vagona.

Raspored jedinica na dan 30. aprila 1944. godine:

V KNOU brigada: Čečava, Pribinić, Očauš, Maslovare. Kontroliše i zatvara pravac prema Teslicu i Jelahu.

XII KNOU brigada: Krčmarice, Boškovići, Martinac. Zatvara i kontroliše pravac Banja Luka i Klašnice.

XIV SBNOU brigada: Siprage, Vrbanjci, Skender-Vakuf. Neposredna zaštita divizijske bolnice.

Banjalučki partizanski odred nalazi se u sastavu XIV brigade. Kontroliše pravac Baljvine — Crna Rijeka.

Prnjavorski partizanski odred: Kokori — Vijačani.

Tešanjsko-teslićki partizanski odred: Stanari — Rastuša. Zatvara pravac prema Jelahu.

Motajički partizanski odred nalazi se u sastavu XII slavonske brigade na položajima Sitneš — Srđevići.

XII slavonska brigada:,Motajica—Kalenderovci, Zatvara pravac prema Derventi.[14]

'* i [15] Vidi dok. br. 87 i 155.

XVIII hrvatska brigada i Posavski partizanski odred Leskova Voda — Pojezna. Zatvara pravac prema Derventi i Doboju.[15]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar Zam. komandanta, ppukovnik

(M. P.)

Prilozi: 1.) Brojno stanje.—
2.) Spisak poginulih.—
3.) Spisak ranjenih.—
4.) Spisak nestalih.—
5.) Dodatni spisak poginulih.—

BR. 12

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 2. MAJA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA NAPAD NA KLADANJ[1]

STAB
XVI NOU DIVIZIJE
Službeno
2. maja 1944. g.

ŠTABU I, II, IV BRIGADE

Situacija:

Delovi SS divizije br. 13 nalaze se na sektoru Šekovići — Vlasenica.[2] Prema poslednjim, neproverenim, podacima u Vlasenicu je stiglo izvesno pojačanje (oko deset automobila) od Han-Pijeska. U Kladnju se nalazi legija.[3] Prema neproverenim podatcima kroz Kladanj je prošla jedna

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 20—7, k. 950.

[2] Riječ je o dijelovima 13. SS divizije »Handžar« koji su 30. aprila 1944. uspostavili vezu sa snagama 7. SS divizije »Princ Eugen« južno od Vlasenice. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 190 i dok. br. 34 u ovoj knjizi.

[5] i [4] U Kladnju je tada bila jedna bojna Kladanjske ustaSke legije i dijelovi 13. SS divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 30 i 197.

bojna SS divizije, da preko Malog Polja napadne jedinice XXVII divizije. Gde se zadržala ta bojna nije nam poznato.[4] U Olovu nema neprijateljskih snaga. U Tuzli stanje nepromenjeno.

Jedinice XXXVI divizije i XXXVIII divizije nalaze se na sektoru Brloške — Olovci.[5]

Jedinice XXVII divizije, posle borbe na sektoru Han-Pijesak — Malo Polje pošle su u pravcu Olovo — Vareš.®

Jedinice XVII divizije nalazile su se 30. p. m. na sektoru Podžeplje.

Zadaci:

Neprijatelj je uspeo da ofanzivu na Birač provede istovremeno kada su sledili pokreti naše i XVII divizije prema Drini.[7] Radi toga, neprijatelju je pošlo za rukom da sve naše snage nabaci na relativno uzani sektor.[8] Glavni zadatak pred našim jedinicama je rasterećenje sektora. Tako će XXXVI i XXXVIII divizija u toku sutrašnjeg dana otpočeti sa pokretima na sever (u pravcu Zivinica), sa zadatkom da se prebace na Majevicu, bilo preko Ozrena, bilo preko sektora istočno od druma Kladanj — Tuzla.[9] Jedinice XXVII divizije izvršiće pokret pravcem Olovo — Vareš. Jedinice XVII divizije, ukoliko se do sada nisu prebacile preko Drine, operisaće na sektoru Rogatica — Han-Pijesak — Srebrenica.[10] Jedinice naše divizije likvidiraće neprijateljsko uporište Kladanj,[11] zadržavajući se na tom sektoru, sa zonom dejstva prema pruzi Olovo — Zavidovići. prema Tuzli, i prema liniji Sekovići — Vlasenica — Han-Pijesak.

Za izvršenje postavljenog zadatka

NAREĐUJEMO:

Prva briaada — postaviće se najkasnije do 7 časova 3. o. m. na sektor Gornji Dopasci — Trnovo — Betanj — Dole. Predla-

[5] i [9] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih divizija vidi dok. br. 34, 99 i 132 u ovoj knjizi i izvještaj Staba 36. NOU divizije od 2. juna i 3. korpusa NOVJ od 11. jula 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 7—2, k. 1240 i 4—3, k. 408).

[8] O kretanju i dejstvu te divizije vidi dok. br. 88.

[7] i [8] Detaljnije o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 108. 165, 167 i 168.

[10] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 114.

[11] i [14] O borbama za oslobođenje Kladnja vidi dok. br. 30 i 197 u ovoj knjizi i izvještaj 4. oružničke pukovnije od 25. maja 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 16/2—3, k. 149 e).

žemo sledeći raspored: **dva** bataljona na sektor Gornji Dopasci (u narodu poznato pod imenom Pelemiš), sa zadatkom da zatvaraju pravce (puteve) preko Javornika prema jugu kao i pravce Strmica — Dopasci; jedan bataljon na sektoru Božići — Panici, sa zadatkom da drži Debelo brdo (k. 761), koje je ključ položaja prema Drinjači, i da odatle kontroliše pravac Šekovići — Strmica — Tupanari; jedan bataljon na Betnju, kao ključ odbrane na sektoru Sekovići — Vlasenica i jedan bataljon na sektoru Brda — Dole, kao rezervu prema liniji Debelo brdo — Betanj i za kontrolu Drinjače i pravca Klještani — Milan-Planina. Sa tog sektora brigada će spriječiti prodor neprijatelja sa linije Sekovići — Vlasenica prema Kladnju.[12]

Četvrta brigada — postaviće se, najkasnije do 10 časova, 3. o. m. na sektor Prosjek — Olovci — Brdijelji (zapadno od druma Stupari — Kladanj). Na tom sektoru Brigada će se odmoriti, da bi u toku istog dana nastavila sa pokretom prema Kladnju, radi sadejstva sa jedinicama Druge brigade. Četvrta brigada će sadejstvovati u napadu sa dva bataljona, napadajući s oba bataljona pravcem Tuholj — Buševo, tako da jedan bataljon likvidira neprijateljske položaje na Buševu (trig. 920) produžujući napad pravcem s. Buševo — Kladanj, a jedan bataljon pravcem Plahović — Kladanj. Zona širenja oba bataljona u levo do seoskog puta Kladanj — Jablan i u desno do r. Osica. Ostala dva bataljona Brigada će zadržati na sektoru Olovci — Brdijelji, tako da jedan od njih postavi zasedu prema Tuzli na sektoru s. Stupari. Glavni zadatak tog bataljona biće rušenje svih mostova i propusta na što dužem sektoru i prokopavanje druma Kladanj — Tuzla.[13]

Druga brigada — odmah po izvršenoj smeni od jedinica Prve brigade na sektoru Trnovo — Betanj, postaviće se na sektor Starić (zaseok s. Gojsalića) — Ravne — Prijevor. Na tom sektoru Druga brigada postaviće se, najkasnije do 12 časova 3. o. m. Odmah po dolasku na taj sektor, Brigada će stupiti u vezu sa Kladanjskim odredom da bi prikupila potrebne podatke o Kladnju. Prikupljanju podataka pristupiti i na druge načine, drugim sredstvima. Sa tog sektora Brigada će poći u napad na Kladanj[14] i to tako, da jednim bataljonom napada levo i desno od druma Tuzla — Kladanj; jednim bataljonom pravcem Starić — Prestaka (k. 735) — Kladanj; jednim bataljonom pravcem Ravne — M. Bratilo — s. Vučinići — Kladanj i jednim bataljonom pravcem Ravne — M. Bratilo — s. Puljići — Kladanj. Rezervni bataljon kretati pravcem Starić — Prestaka — Kladanj. Zona širenja Brigade u desno do seoskog puta Kladanj — Jablan, gde

[12] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 65.
[15] Vidi dok. br. 50.

ŠTAB
XVI NOU DIVIZIJE
Službeno
2 maja 1944 g.

Štabu I, III, IV brigade

Situacija:

Delovi SS divizije br. 13 nalaze se na sektoru Šekovići - Vlasenica. Prema posljednjim, neproverenim, podatcima u Vlasenicu je stiglo izvesno pojačanje /oko deset automobila/ od Han Pijeska. U Kladanju se nalazi legija. Prema neproverenim podatcima kroz Kladanj je prošla jedna bojna SS divizije, da preko Malog Polja napadne jedinice XXVII divizije. Gdje se zadržala ta bojna nije nam poznato. U Olovu nema neprijateljskih snaga. U Tuzli stanje nepromenjeno.

Jedinice XXXVI divizije i XXXVIII divizije nalaze se na sektoru Brloške - Olovci.

Jedinice XXVII divizije, posle borbe na sektoru Han Pijesak - Malo Polje pošle su u pravcu Olovo - Vareš.

Jedinice XVII divizije nalazile su se 30 pr. na sektoru Podšenlje.

Zadaci:

Neprijatelj je uspeo da ofanzivu na Birač provede istovremeno kada su sišli pokreti naše i XVII divizije prema Drini. Radi toga, neprijatelju je pošlo za rukom da sve naše snage nabaci na relativno uzadi sektor. Glavni zadatak pred našim jedinicama je rasterećenje sektora. Tako će XXXVI i XXXVIII divizija u toku sjutrašnjeg dana otpočeti sa pokretima na ojever /u pravcu Živinice/, sa zadatkom da se prebace na Majevicu bilo preko Gareme, bilo preko sektora xxxx istočno od druma Kladanj - Tuzla. Jedinice XXVII divizije izvršiće pokret pravcem Olovo - Vareš. Jedinice XXII divizije, ukuliko se do sada nisu prebacile preko Drine, operisaće na sektoru Rogatica - Han Pijesak - Srebrnica. Jedinice naše divizije likvidiraće neprijateljsko uporište Kladanj, zadržavajući se na tom sektoru, sa zonom dejstva prema pruzi Olovo - Zavidović, prema Tuzli, i prema liniji Šekovići - Vlasenica - Han Pijesak.

Za izvršenje postavljenog zadatka

N A R E Đ U J E M O :

Prva brigada - postaviće se najkasnije do 7 časova 3 o.m. na sektor Gornji Dopasci - Trnovo - Betanj - Dole. Predlažemo sledeći raspored: dva bataljona na sektor Gornji Dopasci /u narodu poznato pod izrazom Pelemiš/, sa zadatkom da zatvaraju pravce /puteve/ preko Javornika prema jugu, kao i pravce Strmica - Dopasci; jedan bataljon na sektoru Bošići - Pašići, sa zadatkom da drži Debele Brdo /k. 761/, koje je ključ položaja prema Dražjači, i da ošalje kontrolišu pravac Šekovići - Strmica - Tupanari; jedan bataljon na Betnju, kao ključ odbrane na sektoru Šekovići - Vlasenica i jedan bataljon na sektoru Brda - Dole, kao rezervu prema liniji Debelo Brdo - Betanj i sa kontrolu Drinjača i pravca Klještani - Milan planina. Sa tog sektora brigada će spriječiti prodor neprijatelja sa linije Šekovići - Vlasenica prema Kladanju.

Četvrta brigada - postaviće se, najkasnije do 10 časova, 3 o.m. na sektor Pronjek - Olovci - Brdijeli /zapadno od druma Stupari - Kladanj/. Na tom sektoru brigada će se odmoriti, da bi u toku istog dana nastavila sa pokretom prema Kladnju, radi sadejstva sa jedinicama Druge brigade. Četvrta brigada će sadejstvovati u napadu sa dva bataljona, napadajući sa oba bataljona pravcem Tuholj - Buševo, tako da jedan bataljon likvidira neprijateljske položaje na Buševu /trg. 920/ produžujući napad pravcem s. Buševo - Kladanj, - a jedan bataljon pravcem Plahović - Kladanj. Zona širenja oba bataljona u levo do seoskog puta Kladanj - Jablan i u desno do r. Osica. Ostala dva bataljona brigade da zadržati na sektoru Olovci - Brdjeli, tako da jedan od njih postavi zasedu prema Tuzli na sektoru s. Stupari. Glavni zadatak tog bataljona biće rušenje svih mostova i propusta na što dužem sektoru i prokopavanje druma Kladanj - Tuzla.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 12

će se povezivati sa Četvrtom brigadom i u levo do seoskog puta Ježevac — Kladanj, ostavljajući tako neprijatelju otvor prema Olovu.

1. Početak napada na Kladanj 3. o. m. tačno u 23 časa. Znači, tačno u 23 časa jedinice Četvrte brigade moraju napasti na položaje Buševo (trig. 920) — s. Plahović, a jedinice Druge brigade na položaje Prestaka (k. 735, gde se nalaze neprijateljski bunkeri) — Vučinići — Puljići — Ježevac.

Napad izvršiti u jednom naletu i energično, tako da se ovlada uporištem u što kraćem vremenu. Napominjemo da je moral legionera na niskom stupnju i da već sada govore: »Ukoliko bude većeg pritiska, nećemo davati otpora.« Takođe napominjemo da je likvidacija Kladnja za nas od prvostepenog značaja, jedno što ofanzivnim dejstvom nanosimo neprijatelju udarac i stvaramo odskočnu dasku za naše dalje pokrete i drugo, što zauzimanjem Kladnja rešavamo u znatnoj meri ekonomski problem naše divizije (u Kladnju se nalaze veće količine žita).

Borbeni znaci za noć 3/4. o. m. su Kuso — Marko.

Stab Prve brigade će blagovremeno dodeliti Štabu Druge brigade jedan teški bacač, sa odgovarajućim brojem mina za operacije na Kladnju. Stab Druge brigade će povratiti bacač odmah, po završenoj operaciji.

2. U toku 3. o. m. Stab Divizije nalaziće se u s. D. Dopasci.

3. Divizijska bolnica nalaziće se u toku 3. o. m. u s. Dopasci. Za vreme operacija na Kladanj, divizijska bolnica i hirurška ekipa nalaziće se u s. Starić (Gojsalić).

4. Za vreme operacija, operativni deo Štaba Divizije kretaće se sa Štabom Druge brigade pravcem Starić — Prestaka — Kladanj.

5. Glavno obezbeđenje operacijama na Kladnju od pravca Tuzle daće jedinice XXXVI divizije na sektoru Matijevići — Tarevo.

6. Po likvidaciji Kladnja, jedinice će zauzeti sledeći raspored:

Prva br. postaviće se na sektor Dopasci — Prijevor — Starić (sa tri bataljona) sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravca sa linije Sekovići — Vlasenica prema Kladnju i na sektor Mladovo — Opašići (severno od Kladnja) sa zadatkom postavljanja zasede i zatvaranja druma Tuzla — Kladanj na sektoru Stanovi. Ti bataljoni bi imali i zadatak rušenja i uništavanja druma Kladanj — Tuzla.

Četvrta br. postaviće se na sektor Olovci — Tuholj — Podpauč, sa zadatkom kontrolisanja pravca Tuzla — Kladanj, postavljajući zasede na sektoru s. Stupari i uništavajući taj drum na što većem sektoru i zatvaranja pravca Podpauč —

Milankovići, Podpauč — Magulica, Tuholj — Kamensko (poslednja sela sva na pruzi Olovo — Zavidovići).

Druga br. postaviće se na sektor Brateljević — Rosulje (sa dva bataljona) sa zadatkom zatvaranja pravca Olovo — Kladanj, postavljajući zasede na sektoru Han-Karaula i sa tri bataljona na sektoru Kovačići — Puljići — Konjevići, sa zadatkom kontrole i zatvaranja puteva koji vode sa linije Han-Pijesak — Žeravice prema Kladnju.

Divizijska bolnica smestiće se u s. Zagrade i staviće se pod komandu Štaba Druge brigade.

Stab Divizije smestiće se u s. Plahović.

7. Sve jedinice će preduzeti sa nove prostorije što dublja izviđanja i obaveštenja, radi blagovremenog donošenja potrebnih odluka.

8. Još jedanput naglašavamo potrebu maksimalne budnosti prema avijaciji, da bi se već jedanput izbegle nepotrebne žrtve.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Z. Romac[15]

Komandant
general-major,
D.[16] **Lekić**

[15] **Paško Romac Zdravko**
" **Danilo**

NAREĐENJE ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 2. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 15. KRAJIŠKE BRIGADE, 1. BATALJONA 13. KRAJIŠKE BRIGADE I ZMIJANJSKOG NOP ODREDA ZA ZATVARANJE PRAVCA BANJA LUKA — SITNICA[1]

STAB
XXXIX DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Op. Br. Pov. 53
Dne 2. maja 1944.

ŠTABU: XV KNOU BRIGADE, I BATALJONU XIII KNOU BRIGADE i ZMIJANJSKOM NOP ODREDU

• Danas 2. o. mj. jedinice I proleterske divizije izvršiće napad na Mrkonjić-Grad. Napad će otpočeti u 22 časa.[2]

Naša XIII brigada (sa 3 bataljona) dobila je zadatak da dejstvuje na komunikaciji Crna Rijeka — Surjan. Glavni zadatak ove brigade je da spriječi neprijatelju saobraćaj komunikacijom Banja Luka — Mrkonjić-Grad, te dovlačenje pojačanja garnizonu u Mrkonjić-Gradu.[3]

Zadatak Vaše brigade (sa dva bataljona), pojačane sa dvije čete XIII brigade,[4] je da zatvorite pravac komunikacijom Banja Luka — Sitnica. U tom cilju Vaša brigada i bataljon XIII brigade postaviće se na obranbeni položaj Runjevica — Šuplja stijena — k. 830 — Sljeme (trig 846). Zmijanjski odred postaviće se na Grčku gradinu, koji će služiti kao prihvat u slučaju neprijateljskog prodora kod Kadine Vode. U tom slučaju snage XV brigade i bataljon XIII brigade zaposješće položaj Grčka gradina — Previja na kom pružiti žilavi otpor neprijatelju, dok bi se Zmijanjski odred prebacio na položaj Bunarevi, gdje bi služio kao prihvat.[5]

U slučaju jačeg neprijateljskog nadiranja, snage XV brigade i bataljon XIII brigade povlačili bi se prihvatnim položajem, pružajući neprijatelju jak otpor sve do Sitnice i Čađavice

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 9—1/1, k. 1265.

*** Opširnije o tome vidi dok. br. 5.**

[5] i [5] O rasporedu i dejstvu pomenutih jedinica vidi dok. br. 160.

[4] Na identičnom naređenju, koje je upućeno Štabu 15. krajiške brigade, dopisano je pod PS mastilom, latinicom, sljedeće: »Snage Zmijanjskog i I bataljon XIII brigade stavljaju se pod Vašu komandu» (Arhiv V. I. I., reg. br. 17—1, k. 1270.)

Po izbijanju na položaj Kadina Voda odmah preduzeti prekopavanje i miniranje. Za prekopavanje ceste koristiti civilno stanovništvo. Prekopavanje izvršiti što bolje još u toku naredne noći.

Zaposjedanje položaja Kadina Voda izvršiti dne 3. o. mj. u 4 časa.

Na ovom sektoru poduzimati noćne akcije na četničke grupe na prostoriji Slivno — Dobrnja, ali u tome ne gubiti iz vida glavni zadatak.

O svim promjenama na vašem sektoru izvještavajte nas preko radio-stanice. Ovdje uključujemo i vanredne emisije.

O zaposjedanju određenih položaja izvijestite nas.

Snage XV brigade zaposješće uglavnom zapadnu stranu komunikacije Banja Luka — Šitnica, a bataljon XIII brigade istočnu stranu komunikacije. Prema potrebi bataljonu XIII brigade pridati izvijestan dio snaga. U slučaju neprijateljskog prodora težiti elastičnom manevrisanju, zabacujući se neprijatelju na bok i leđa. Miniranje ceste prekontrolisaće lično Stab XV brigade.

Akciju I divizije držati u najvećoj tajnosti.

Izvijestite nas odmah šta je učinio Vaš bataljon u Pervanu po prikupljanju hrane.

Sastanak Štaba Divizije [sa] Štabom Vaše brigade odgađa se, radi akcije, do daljnjeg.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Niko[6]

Komandant, pukovnik,
Vojo Todorović

Načelnik Štaba, kapetan,

*** Jurinčić**

NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 3. MAJA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA KONCENTRACIJU NA PROSTORU MASLOVARE — UZLOMAC I ZA POSJEDANJE POLOŽAJA MILOSAVCI — DRAGOVlCl — MARTINAC I KLUPE — CECAVA[1]

STAB
XI DIVIZIJE NOVJ
Op. Pov. Br. 91/44
3. maja 1944. god.

ŠTABOVIMA: V i XII KRAJIŠKE, XIV BRIGADE, PRNJAVORSKOM I TEŠ.-TESLlCKOM NOP ODREDU

Neprijatelj je prodro u Kotor-Varoš;[2] po dosadanjim obavještenjima on raspolaže sa 500 naoružanih ljudi i dva mala tenka. Sastav vojske: satnija ustaša, satnija domobrana[3] a ostalo su domaći naoružani ljudi.

Kotor-Varoš je od velikog vojničkog značaja za nas kako za uspješnu borbu protiv četnika tako i za slučaj jačeg neprijateljskog pokreta na naš teren, stoga od prijema ovog naređenja pa do 6. V u 12 sati naše snage će biti skoncentrisane i to:

1.) V brigada sa svoja dva bataljona oko Maslovara, sa jednim bataljonom će štititi bolnicu a jedan će bataljon ostati na Klupama i Cečavi.

2.) XII krajiška brigada izbit će 5. o. mj. u 18 časova sa dva bataljona i sa Štabom Brigade na Uzlomac — kota 1018 m zvana Prdeljica, a sa dva bataljona na Klokočiku — Zežnica (k. 682). 6. o. mj. u 9 sati dobit će taj štab precizno naređenje za napad na Kotor-Varoš.[4]

3.) Prnjavorski odred će sa jednom četom kontrolisati Devetinu a sa dvije čete se spuštati na Dragoviće, Milosavce i Kriškovce do dolaska XIV brigade.

4.) XIV brigada po prijemu ovoga naređenja prebacit će se preko Uzlomca na sektor Milosavci — Dragovići — Martinac. Svoj put usmjeriti između Kotor-Varoša i Celinca, preći cestu, u više kolona presjeći Crni vrh i pročistiti Jošavku i tada zauzeti određene položaje.[5]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., r-eg br. 25/1, k. 876.
*** i ' Vidi dok. br. 11 i 194.**
[4] Vidi dok. br. 20.
[6] Vidi dok. br. 87.

5.) Teš.-teslićki odred kontrolisat će Rastušu i Ukrinu i povezat će se sa bataljonom V brigade na Čečavi.

Intendantura XII krajiške brigade će povući što više rezervne hrane tako da 6. o. mj. čitava brigada ostaje pod navedenim kosama u potpunoj tajnosti, dok će XIV brigada primjećena preći komunikaciju između Celinca i Kotor-Varoša. XII krajiška brigada će dobiti dvije avionske bombe koje će pod svaku cijenu prevući preko Uzlomca.

Za ovu akciju koja predstoji najboljim našim bataljonima treba najsavjesnije izvršiti kako vojničke tako i političke predpripreme ali akcija mora ostati u tajnosti i ne treba govoriti o cilju naše koncentracije pred svim vojnicima. Protivtenkovske puške ponijeće obje brigade a XII brigada neka traži municiju za te puške od V brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
B.[6] Duričić

Komandant — pukovnik.
M. Šiljegović

PS. Komandant Divizije biće od 5. o. mj. u Maslovarima odakle će rukovoditi akcijom.
Vašima II i IV bataljonima naređeno je da krenu sa Glogovca i da u toku noći od 3. na 4. izbiju do sela Branešci.[7]

[8] **Blažo**
[7] **Riječ je o bataljonima 12. krajiške brigade. Vidi dok. br. 72**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 3. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O NAPADU NA MRKONJIC-GRAD[1]

STAB
I PROLETERSKE BRIGADE
3. maja 1944. god.
14 časova[2]

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Dostavljamo vam izveštaj o rezultatu sinoćnje akcije na Mrkonjić [-Grad].

Uz izveštaj vam prilažemo Zapovest našim jedinicama za napad na Mrkonjićkom sektoru.[3]

Borba na našem sektoru počela je u 22 časa tj. tačno u predviđeno vreme. Na našem sektoru borba se razvila vrlo oštra i to na sektoru II i VI bataljona. Neprijateljskih snaga na Previli nije bilo. Oruglo — Podorugla i linije južno od grada zaključno sa sektorom našeg III i I bataljona XIII proleterske brigade. Na ovom sektoru neprijatelj je bio utvrđen sa rovovima i starim bunkerima a na sektoru II bataljona ispred utvrđenja postavljena su i minska polja kao i ograde od žice.

IV bataljon i jedna četa VI bataljona napadali su Oruglo uz pripomoć protivkolskog topa i bacača. Protivkolski top sa Previle dejstvovao je na Oruglo ispalivši do 40 zrna, uspeo je da otera neprijatelja sa kose ali neodlučnost IV bataljona da ovu kosu brzo i čvrsto zaposedne neprijatelj je iskoristio te istu zaposeo sa još jačim snagama, koju je u drugoj polovini borbe mnogo žilavije branio i sa istom se nije moglo ovladati. Četničke snage[4] koje su se nalazile na Katuništu (k. 701) i Ho-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br 44—2/1, k. 713.

[s] Riječi »14 časova« dopisane su mastilom, latinicom.

[3] Redakcija ne raspolaže njom.

[4] U izvještaju četničke komande 300 (zapadne Bosne) od 25. maja 1944. o dejstvu četničkih jedinica na sektoru Mrkonjić-Grada se kaže:

»Na teritoriji 301 (Bosansko-krajiškog) korpusa nalaze se sledeće partizanske snage:...

Brigade 301 korpusa nalaze 9e u stalnim borbama sa gore navedenim partizanskim snagama. Tako su brigade 301 korpusa u mesecu aprilu oduzele od partizana Mrkonjić-Grad, koji i danas drže u zajednici sa naoružanom Hrvatskom milicijom. Partizani su u tri maha napadali na Mrkonjić-Grad da bi ga oduzeli od četnika, ali u tome nisu uspeli, već su pretrpeli velike gubitke.« (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-X-654.)

ćunima delovi IV bataljona brzo su proterali i izbili na k. 701. Sa tog sektora delovi IV bataljona održavali su vezu sa udarnom grupom na sektoru Majdan — Sinjakovo.[5] Zapadna kolona — naš III bataljon i I bataljon XIII brigade — na svom sektoru nisu dali sve od sebe ono što su mogli da daju i trebali da daju. .Oni su posle nailaska na prva neprijateljska utvrđenja zastali i pripucavali se sa neprijateljem, te na taj način neprijatelju dali cilj za teška oruđa, dozvolili mu da pojača svoje posade na tom sektoru, a kao najveći propust kod te grupe bio je taj što nisu preduzeli da na juriš ovladaju sa prvim spoljnim utvrđenjima i na taj način stvore povoljnije uslove za upadanje u grad kako za sebe tako za severnu i jugoistočnu kolonu.[6]

Severna kolona sa borbom je otpočela u predviđeno vreme, ali ta borba u prvom momentu bila je na svom sektoru mestimična što je još u prvom momentu davalo znake neuspeha akcije. Borba na tom sektoru s vremena na vreme bila je i oštrija, najaktivniji deo severne kolone bilo je levo krilo prema Kotoru. Nepovezanost severne kolone da napad na čitavom sektoru bude drzak i prodorniji dali su neprijatelju mogućnosti da skoncentriše glavninu svojih snaga a naročito teškog oruđa na sektoru našeg II i VI bataljona.

Upornost II i VI bataljona na svom sektoru kao i moral boraca bili su na visini. Njihovo vezivanje neprijateljskih snaga na svom sektoru, a naročito teških oruđa, omogućivale su ostalim sektorima sa mnogo bržim i dubljim prodorima.

Smatramo, da je upornost našeg III i I bataljona XIII brigade bila kao upornost našeg II i VI bataljona, grad je morao da padne. Prvi deo artiljerijske pripreme neprijatelju je dao samo koristi, pripremivši ga za borbu. Ovo napominjemo zato što je sa prvim delom pripreme artiljerija otpočela pola sata pre predviđenog vremena. Druga polovina pripreme i dalja pratnja pojedinih sektora, naročito jugoistočnog sektora, bila je dobra.

Mišljenja smo da je artiljerija postavljena neposredno pozadi zapadne kolone, pa da je sa 10 ispaljenih zrna brzom paljbom tukla sektor našeg III i I bataljona XIII brigade, prodor ova dva bataljona u grad bio bi siguran.

Naši gubitci: II bataljon: 1 mrtvog i 6 lakše ranjenih.
IV bataljon: 1 lakše ranjenog.
VI bataljon: 1 mrtvog, 4 teže ranjena i 6 lakše ranjenih.
I bataljon: 1 teže i 1 lakše ranjenog.
III i V bataljon nisu imali gubitaka.

Zaplenjeno je: II bataljon 1 pušku, 1500 metaka, 20 tromblonskih bombi, 6 ručnih bombi, 1 šinjel, 2 bluze. 10 ćebadi, 6 šatorskih krila. Ostali bataljoni nisu došli ni do kakvog plena.

[5] i " O zadacima udarne grupe i kolona vidi dok. br. 5.

Udarna grupa na sektoru Sinjakovo — Jezero — Majdan izvršila je raspored svojih snaga kako stoji u Zapovesti, no pošto je neprijatelj na k. 1098 jako utvrđen sa bunkerima između kojih ima i saobraćajnica, kao i manjih utvrđenja okolo same kote, nije mogla likvidirati istu a da ne pretrpi velike gubitke.[7] Ova udarna grupa sa rasporedom koji je vršila prema Zapovesti mogla je uspešno neprijatelja da drži u škripcu i da obezbedi rad jedinica na Mrkonjićkom sektoru. Jedna četa ove grupe izbila je preko Majdana na komunikaciju, minirala drum i postavila zasede na pogodnim mestima.

Radio-vezu sa XIII prolet. brigadom nismo mogli imati u toku čitave akcije. Sa vama smo imali vezu ali je rad sasvim bio otežan da pojedine izveštaje nismo uspeli da predamo. Kurirska veza između vašeg i našeg štaba bila je svega jedanput u toku akcije. Ovo iz razloga što smo vas radiogramom izvestili o upornosLi borbe a s druge strane i vi ste bili upoznati o razvoju borbe, kao i zbog toga što smo vas preko kurira izvestili da ćemo prema situaciji i podesiti dalji rad naših jedinica.

Sa svog sektora sa jedinicama smo se počeli povlačiti u 4.30 časova. Sve jedinice vratile su se na svoje ranije položaje s tim što smo položaj prema Mrkonjiću i Hoćunima pojačali još sa jednom četom tj. IV bataljon.

Municije u ovoj akciji II i VI bataljon utrošili su priličan broj, dok ostali bataljoni mnogo manje.

Moral kod boraca u toku same akcije na sektoru naše kolone bio je na visini.

Usled svakodnevnih akcija od unazad mesec dana[8] ljudstvo u Brigadi je i suviše umorno, tako da za skore akcije na njega ne možemo sa sigurnošću računati (potreban nam je izvestan kratki odmor).

Neprijateljske snage na Mrkonjićkom sektoru, prema podacima prikupljenim od seljaka iz blizine grada kao i prema otporu neprijatelja, mogu se složiti sa cifrom koju ste vi izneli u Dnevnoj zapovesti za 2. maj.[9] Neprijateljske snage koje se nalaze u Mrkonjiću su divizije »Princ Eugen«, pojačane sa 4—600 četnika.[10]

Naoružanje neprijatelja: 4—5 topova, 4—5 teških bacača koji su dejstvovali, a verovatno da ih imaju više koje u akciji nisu upotrebili, lakih bacača imaju veći broj, sa automatskim oružjem dobro su naoružani.

Upornost neprijatelja je velika. Motorizacija za vreme borbe nije se pojavila, u gradu se čula zvrka motora. Tenkova

[7] Vidi dok. br. 192.
[6] O dejstvu Brigade u aprilu vidi dok br. 17.
[8] Pogrešno. Treba: za 1. maj.
[10] Vidi dok. br. 5, objašnjenje br. 2.

u gradu nemaju, sa izvesnim brojem bornih kola u gradu raspolažu kao i sa izvesnim brojem kamiona. Borna kola ne smeju upotrebiti, verovatno da se plaše nagaznih mina.

Svi ranjeni drugovi izneseni su i previjeni posle čega su upućeni u Sanitet i Divizijsku bolnicu.

Posle našeg povlačenja blizu samog Mrkonjića čula se eksplozija, verovatno da je nagazna mina, da li je naišlo motorno vozilo ili su je očistili to ćemo naknadno saznati.

Municija za Brigadu nam je nužno potrebna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — kapetan,
(M. P.) **Jagoš** Zarić

BR. 16

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 3. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O DEJSTVU NA SEKTORU LIVNA U APRILU[1]

STAB
III PROLETERSKE BRIGADE
I PROLETDIVIZIJE
Broj: 58/44
dana 3-V-1944. godine

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ

Dostavljamo vam mjesečni izvještaj o vojnim akcijama, kao i statističke preglede o naoružanju, broju ljudstva i stoke u vremenu od l-IV-1944. do 30-IV-1944. godine.[2]

Za cijelo vrijeme u toku ovoga mjeseca naši bataljoni su se nalazili na istim položajima i to sjeveroistočno, sjeverno i sjeverozapadno od Livna, zatvarajući taj pravac prema glamočkom sektoru, te sa dva bataljona na prostoriji Stekerovci — Hotkovci — Prijani, koji su služili — u slučaju neprijateljskog prodora prema Glamoču — za dubinske položaje i za položaje

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 20.2, k. 714.**
[s] **Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 159.**

prema Mliništima. Kroz cijeli mjesec dana naše jedinice su krstarile istočno i južno od Livna, prikupljajući hranu i kontrolišući taj sektor. Leteća i minerska odjeljenja su odlazila na zadatak redovito. Minirana je cesta Livno — Guber, Livno — Smričani, Livno — Kablići. Za cijelo ovo vrijeme eksplodirale su svega dvije mine i to: jedna pod kolima sa neprijateljskim vojnicima koji su išli za nabavku sijena (poginula su 4 vojnika) i jedna pod seljačkim kolima, gdje su poginule dvije žene i jedan muškarac.

13-IV-1944. godine dvije čete II bataljona išle su na zadatak prema selu Smričanima i Podhumu, radi hvatanja nekih neprijateljskih patrola koje su vršljale po tim selima. Po dolasku u ova mjesta neprijateljske patrole su na vrijeme primijetile naše snage te su pobjegle uz kraće puškaranje. Cete su se povratile bez gubitaka. Također nije ustanovljeno da li je neprijatelj imao žrtava. Cete su istjerale nešto hrane i stoke iz pomenutih sela.

Iste noći jedna četa V bataljona išla je u s. Guber u cilju hvatanja nekih špijuna. Pošto su opkolili selo i kuću u kojoj se nalazila jedna desetina neprijateljskih vojnika, i knez sela (špijun koga je trebalo uhvatiti), neprijatelj je otvorio vatru. Naši borci su pokušali da provale u kuću i zarobe posadu sa knezom, što im radi hitnosti uklanjanja iz sela nije pošlo za rukom. Oni su zapalili kuću, u kojoj je izgorio knez sa posadom. Za vrijeme borbi prije paljenja kuće neprijatelj je bacio 4 bombe, od kojih su lakše ranjena četiri druga.

14-IV-1944. godine ujutru, neprijatelj je sa 10 tenkova i 8 kamiona pješadije došao do u s. Žirović i Ljubunčić gdje se razvila borba između IV bataljona i neprijatelja. Borba je trajala od 6 do 15 časova. U toj borbi poginulo je 12 drugova, ranjeno 11, od kojih 2 teže, koji su nakon nekoliko dana umrli i 13 nestalo. Sadejstvom V bataljona u pravcu Priluke i Kablića i otporom IV bataljona, neprijatelj je u 15 časova povraćen u Livno.[3] Za vrijeme borbi neprijateljski tenk od 32 tone (Tiger) naišao je na minu te je uništen. Posada od 10 članova je izginula. Neprijatelj je razlupani tenk prije povlačenja zapalio, a komade poginulih u tenku nisu uspjeli sahraniti. Drugi tenk naišao je kod s. Kablića na drugu minu i teško oštećen, tako da su ga pokvarena odvukli u Livno. Neprijatelj je imao ukupno oko 25 mrtvih u borbi sa IV bataljonom.

[5] U izvještaju njemačke Komande Zapada od 15. aprila 1944. o tome se kaže:

» ... Balkan ...

V brd. korpus: 118. lovač. div.: U noći 13/14. 4. odbijeni slabi napadi na Livno.« (Arhiv V. I. I., mikrofilm Minhen N—9/928-979.) O tome vidi i tom IV, knj. 24, dok. br. 78.

V bataljon je istoga dana vodio borbu na bok i leđa neprijatelja. Ubijeno je 17 neprijateljskih vojnika a oko 25 ranjeno. Ovo je sigurno provjereno još u toku borbe. Gubitci V bataljona: 1 mrtav i 1 lakše ranjen.

17-IV-1944. godine, jedna četa V bataljona je dočekala — u svom povratku od Livanjskog polja — jednu neprijateljsku patrolu, gdje je ubijen jedan neprijateljski podoficir i 2 vojnika ranjena.

Ostalih promjena i borbi nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
S.[4] N. Tadić

Komandant — major,
Bajić[5]

[4] **Simo**
[5] **Vlado**

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 4. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE NA SEKTORU JAJCE — MRKONJIC-GRAD OD 1. DO 30. APRILA[1]

S T A B
PRVE PROLEII^X^KE BRIGADE
Br. 682
4. maja 1944.

Izveštaj komandanta
Brigade o akcijama
I proletbrigade od
1. aprila do 1. maja
1944. godine.

ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

I.—

(Jajce — Mrkonjić-Grad)

Zadatak:

Naređenje Štaba Divizije od 17. marta 1944. god. br. 417,[1] po kome je naša brigada dobila zadatak da se prebaci iz centralne Bosne preko Vrbasa na sektor Jajce — Mrkonjić--Grad, u cilju zatvaranja pravca i dejstva ka Jajcu, i kao rezerva prema Manjači [pl.] i komunikaciji Mrkonjić-Grad — Banja Luka.

Postupak: U toku 25. i 26. marta o. g. jedinice naše brigade stigle su na određeni sektor. Raspored naših jedinica na ovom sektoru bio je sledeći: I bataljon na prostoriji G. Mile — Borci sa zadatkom dejstva prema Jajcu, izviđačke i osmatračke delove isturajući iznad Carevog Polja i Šenika. II bataljon — na prostoriji Jezero — Majdan, sa zadatkom zatvaranja pravca prema Jajcu i temeljitog rušenja komunikacije Jajce — Jezero — Mrkonjić; kod ovog bataljona nalazila se i Protivkolska četa sa postavljenim topom iznad Jezera. III bataljon — na sektoru G. Polje — Gustovara s tim što je jednu četu isturo u selo Barevo, sa zadatkom kontrole prelaza preko Vrbasa i održavanja veze sa

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 14/2, k. 713.**

[s] **Vidi tom IV. knj. 23, dok. br. 89.**

jedinicama XIII proleterske brigade,[3] kao i izviđanja preko Gole planine u pravcu Jajca. IV bataljon — na prostoriji Rogolje — Potšiljak, sa zadatkom održavanja veza sa jedinicama V korpusa [NOVJ] na sektoru Čađavica — Sitnica[4] i izviđanja prema Manjači. V bataljon (»Garibaldi«) nalazio se kao brigadna rezerva, tj. bataljonima koji su orijentisani prema Jajcu, na prostoriji Magaljdola. VI bataljon kao brigadna rezerva nalazio se na prostoriji Kotor — Staro Selo.

Prilikom dolaska i rasporeda jedinica naše brigade na sektor Jajce — Mrkonjić, snage u neprijateljskom garnizonu Jajce bile su do hiljadu vojnika divizije »Princ Eugen« sa odgovarajućim naoružanjem. Neprijateljski istureni položaji bili su prema Jezeru preko Carevog Polja do Vrbasa zaključno.[5]

1. aprila neprijatelj je napravio ispad iz Jajca sa snagama do jednog bataljona na položaj našeg I i II bataljona, u pratnji 3 borna kola i 2 kamiona, koji su išli cestom prema Jezeru — raskršću drumova. Posle kraće borbe ova dva bataljona uspeli su da neprijatelja odbace za Jajce,® nanoseći mu gubitke: 10—15 mrtvih i ranjenih vojnika, zaplenjeno je 250 metaka i izvestan broj ručnih granata. Naši gubitci: 2 zarobljene drugarice iz I bataljona.

2. aprila jedna neprijateljska kolona, jačine do 300 vojnika, izvršila je ispad u pravcu s. Bareva, sa ciljem da sruši most na Vrbasu i onemogući vezu i prelaz između naših jedinica sa jedinicama XIII proleterske brigade na sektoru Dnoluka — Vitovlje — Petrovo Polje. Prelaz na vodi čuvala je Inžinjerska četa XIII proletbrigade i jedna četa našeg III bataljona, ali je neprijatelj uspeo da ove 2 čete potisne i sruši most i na tom sektoru onemogući prelaz i održavanje veze.[7]

Ovi neprijateljski ispadi oba dana neprijatelju su služili kao nasilno izviđanje naših položaja, snaga i rasporeda naših jedinica. U isto vreme, tj. 1. i 2. aprila, neprijatelju je u Jajce stiglo pojačanje, tako da je taj garnizon brojao oko 3 hiljade vojnika, do 10 topova, veći broj kamiona i izvesan broj tenkova i bornih kola. Iz neprijateljske koncentracije snaga u Jajcu i njegovih nasilnih izviđanja mogle su se oceniti namere neprijatelja. U vezi s tim dobili smo naređenje od Štaba Divizije[8] da

[3] Ta brigada se tada nalazila u srednjoj Bosni. Vidi tom IV, knj 24, dok. br. 11 i dok. br. 9 n ovoj knjizi.

*** Na tom prostoru tada je bila 13, krajiška brigada. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 24.**

\ " i [21] U operacijskom dnevniku 2. bataljona 13. puka stoji da su na sektoru Ja'ce — Mrkonjić-Grad tokom aprila deistvovali 13. puk. 7. izviđački bataljon i jedan dio artiljerije 7. SS divizije. Opširnije o tome vidi tom IV. knj. 24, dok. br. 9 i 192.

[7] i [19] Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 171, 173, 177 i 179.

[8] Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 9.

glavninu Brigade postavimo južno od komunikacije Jajce — Mrkonjić — Čađavica, na liniji Jezero — Dumezlije — Hoćune — Brdo, a sa manjim snagama naše brigade da se postavimo na liniji s. Mile — Magaljdol — Previla i da u takvom rasporedu Brigade dejstvujemo na neprijatelja u slučaju njegovog prodora ka Mrkonjiću. Naše naređenje, koje smo uputili III bataljonu, da odustane od zadatka napada na neprijateljsku grupu na sektoru Bareva, i da se hitno prebaci južno od komunikacije Jezero — Mrkonjić na prostoriju s. Hoćuna, nije ga primio. VI bataljon, koji se nalazio kao brigadna rezerva na prostoriji Kotor — Staro Selo, noću 2/3-eg prebacili smo na prostoriju s. Majdana, a II bataljon, koji se nalazio na prostoriji Jezero — Majdan, pomerili smo udesno na prostoriju Jezero — Perućica, sa zadatkom zatvaranja pravca prema Sipovu i kontrole južno od Jezera.

3. aprila u 3 časa ujutru neprijatelj je otpočeo sa opštim napadom prema Mrkonjiću sa snagama oko 2 hiljade vojnika, izvesnim brojem bornih kola i tenkova. Naš II i VI bataljon primili su borbu na sektoru Jezero — Majdan — Hoćune. Borba se vodila od 3 časa ujutru do 12 časova. Glavnina neprijateljskih snaga vršila je napad pravcem Mile — Magaljdol — Mrkonjić, kao i pravcem Jajce — Gola planina — Liskovica — G. Polje — Mrkonjić. I bataljon na sektoru Mile primio je oštru borbu, ^li, usled velike nadmoćnosti neprijatelja i njegovog kretanja u više pravaca, I bataljon se našao u takvoj situaciji da skoro nije imao vremena za povlačenje. Bataljon »Garibaldi«, koji se nalazio na prostoriji Magaljdola, prihvatio je I bataljon i snažno dočekao neprijatelja, te je tako omogućio sebi i I bataljonu da se pred mnogo nadmoćnijim neprijateljem povlače preko Gornjeg Polja severno od komunikacije Mrkonjić — Crna Rijeka. III bataljon, koji je bio dobio zadatak da likvidira neprijateljsku grupu na prostoriji s. Bareva, kao što smo već napomenuli, nije dobio novo naređenje da odustane od zadatka, te se i on u ovoj situaciji našao na levom krilu I bataljona, primajući na sebe borbu i pod borbom povlačeći se zajedno sa I i V bataljonom. Usled brzog neprijateljskog nadiranja i nadmoćnosti, I, III i V bataljon nisu uspeli da se prebace južno od Mrkonjića na sektor s. Hoćune, kako im je bilo naređeno, te su se morali povlačiti preko Gustovare — Dubrava — Rogolja i na tom se sektoru prebaciti južno od komunikacije Mrkonjić — Čađavica. Neprijateljske snage koje su nadirale cestom prema Mrkonjiću i severno od ceste brdima, u 10 časova sa prednjim odeljenjima ušle su u Mrkonjić.[9] Naš IV bataljon, koji se nalazio na prosto-

», " i [15] Toga dana u Mrkonjić-Grad je ušao 2. bataljon 13. SS puka, odakle je produžio nadiranje pravcem: s. Brdo — s. Rogolje — s. Mračaj — s. Trnovo — s. Sipovo. Poslije žestokih borbi sa jedinicama

riji Brdo — Kotline kao brigadna rezerva, prema našem naređenju zaposeo je položaje zapadno iznad samog Mrkonjića i primio borbu sa prednjim neprijateljskim delovima, te je na taj način omogućio izvlačenje radnim vodovima i delovima pratećih četa I, III i V bataljona, a istovremeno usporio dalje nadiranje neprijatelja. Istoga dana, kada je neprijatelj pribrao jače snage u Mrkonjiću, preduzeo je napad na sektor IV bataljona prema Rogoljama. Snage neprijatelja u napadu iznosile su do jednog bataljona. Neprijatelj je imao cilj da ovlada prostorijom do sela Rogolja, ali pošto su se naš I, III i V bataljon povlačili severno od Mrkonjića, IV bataljonu izdali smo naređenje da po ceni svega zadrži neprijatelja na liniji Mrkonjić — Brdo — Kotline, da bi ova tri bataljona dobila u vremenu da se prebace preko komunikacije južno od Rogolja. IV bataljon izvršio je ovaj zadatak i u 18 časova odbacio neprijatelja sa linije Gradina — k. 909 — Kotline prema Mrkonjiću. U 20 časova uveče I, III i bataljon »Garibaldi« prebacili su se kod Rogolja preko komunikacije i u 22.30 časova stigli u Mračaj, gde se nalazio i Stab Brigade. Bataljone smo upoznali sa situacijom i, prema već ranijem naređenju Štaba Divizije, izvršili raspored naših jedinica: IV bataljon postavljen je na liniji Potšiljak — Rogolje, sa zadatkom zatvaranja pravca prema Mrkonjiću: III bataljon na prostoriji Mračaj — Gradina (k. 992), sa zadatkom zatvaranja pravca Rogolje — Mračaj, punog sadejstva sa IV bataljonom; Korpusna artiljerija, koja se nalazila pod komandom naše brigade, bila je smeštena u s. Podrašnici (2 topa) i postavljena južno od zaseoka Luke, sa zadatkom da tuče prostoriju Gradina — Rogolje; VI bataljon postavljen je na prostoriji s. Šibovi, sa zadatkom isturanja manjih odeljenja prema Hoćunama i Previli, držeći 1 četu u Poljanama sa zadatkom održavanja veze sa III bataljonom u s. Mračaj. Glavnina VI bataljona imala je zadatak da se postavi na liniji Lisina (trig. 1467) — Široka kosa (k. 1348). Glavni zadatak VI bataljona bio je puno sadejstvo sa IV i III bataljonom; II bataljon sa Protivkolskom četom nalazio se na prostoriji sela Stupna — Bešnjevo — Sipovo, sa zadatkom zatvaranja pravca od Jezera ka Sipovu. I i V bataljon (»Garibaldi«) postavljeni su na liniji Trnovo — Gerzovo kao brigadna rezerva na pravcu Rogolje — Mračaj — Medna i, ako se ispolji dejstvo neprijatelja od Jezera prema Sipovu, da intervenišu i u tom pravcu.

Naši gubici u toku 3. aprila iznose: 9 mrtvih, 8 ranjenih i 29 nestalih. Neprijateljski gubici u toku istog dana iznose oko 200 mrtvih i ranjenih vojnika. Uništen je jedan tenk pogođen protivkolskim topom na sektoru Jezera.

ove brigade on se 6. aprila vratio u Jajce. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 45 i 192 i dok. br. 9 u ovoj knjizi.

4. aprila naša brigada nalazila se u rasporedu koji smo naveli. Zadatak Brigade je bio najupornije zatvaranje pravca Rogolje — Medna — Mliništa i Jezero — Šipovo — Mliništa. Ujutru u 9 časova neprijatelj sa jakim snagama preduzeo je opšti napad na liniji Potšiljak — Mračaj — Podrašnica. Naš III i IV bataljon primili su vrlo upornu borbu. Korpusna artiljerija, koja je bila u sastavu naše brigade, uspešno je potpomagala svojim dejstvom ova 2 bataljona i usled velikog neprijateljskog pritiska omogućila im da se povuku na nove položaje. Rad VI bataljona u toku ovog dana bio je vrlo slab i nije pristupio izvršenju postavljenog mu zadatka, te je takvim svojim radom donekle doprineo i doveo IV i III bataljon u tešku situaciju. Usled minimalnog broja municije kod naših boraca i velike nadmoćnosti neprijatelja u ljudstvu i tehnici, neprijatelj je uspeo da potisne naše bataljone i ovlada linijom Potšiljak — Mračaj — Podrašnica do 18 časova.[10] Zbog velikog sektora na kojem se nalazila naša brigada, dubokog snega, nismo mogli imati čvrstu i stalnu vezu sa svim jedinicama, te nismo blagovremeno mogli organizovati nove položaje i privući predviđene rezerve, te usled toga nismo mogli u toku ovog dana odbiti neprijatelja i zadržati svoje položaje. Istog dana u 18 časova organizovali smo nove položaje južno od Mračaja na liniji Poljane — Crni vrh (trig. 1259) — Prevoj.[11] Na ovoj liniji raspolagali smo sa svega 3 bataljona, Korpusna artiljerija prebačena je za Carevac, jer na ovom sektoru više nije imala cilja. U borbi u toku 4. o. m. neprijatelj je pretrpeo velike gubitke (oko 300 vojnika izbačenih iz stroja). Naši gubici u ovoj borbi bili su: 7 mrtvih i 1 i ranjenih boraca. U ovoj borbi izgubili smo (IV bataljon) 1 puškomitraljez.

5. aprila neprijatelju je stalno pristizalo pojačanje od Jajca i Mrkonjića, te je rano ujutru preduzeo nove' operacije na liniji Šibovi — Poljane — Zelenikovac (Crni vrh, trig. 1259) — Prevoj.[12] Na ovoj liniji nalazio se naš III, IV i VI bataljon. Usled nadmoćnosti neprijatelja, umorenosti naših bataljona i malog broja municije, a kao najveća greška bio je rad VI bataljona, što je, pored propusta 4. aprila, napravio još veći propust 5. aprila, te svoj bataljon nije povezao sa IV bataljonom na liniji Poljane — Crni vrh, te su III i IV bataljon ovoga dana morali posle kraće i nedovoljno organizovane odbrane novih položaja da se povuku prema Berićima i Peckoj, a VI bataljon je dozvolio da ga neprijatelj odseče od glavnine Brigade i ostane izolovan na sektoru Trnovo — Šibovi. 4. i 5. aprila razvoj situacije na liniji Potšiljak — Mračaj — Crni vrh bio je takav da su se morale menjati često odluke, a kao što smo ranije naveli, rđavo vreme i velika razbacanost Brigade nisu nam do-

[11] **Na karti 1:100.000 to mjesto nije označeno.**

zvoljavali da se brzo i na vreme prilagodimo konkretnoj situaciji. 4. aprila u 22.30 časova izdali smo naređenje našem II bataljonu, koji se nalazio na sektoru s. Stupna da, ako neprijatelj ne pokušava od Jezera prema Sipovu, a razvoj situacije na sektoru Potšiljak — Mračaj — Medna bude ozbiljan, brzo se prebaci na liniju Sokolac — Potkraj — Baraći i da na tom sektoru organizuje nove položaje. I i V bataljonu koji su se nalazili kao rezerva na liniji Trnovo — Gerzovo, 5. aprila u 8 časova ujutru takođe smo izdali naređenje da se usiljenim maršem prebace na prostoriju sela Baraći (Gradina, trig. 918), da bi sa te linije zaustavili dalje nadiranje neprijatelja. V bataljon uspeo je da se prebaci na određenu prostoriju, a I bataljon nije dobio naređenje, pošto su neprijateljski prednji delovi bili već izbili na kose iznad Trnova i iznad Gerzova (Brdo — k. 960). U ovakvoj situaciji I i VI bataljonu neprijatelj je presekao povlačenje i onemogućio zauzimanje novih položaja, te su ova dva bataljona ostala na liniji Šibovi — Trnovo — Sipovo odsečeni i izolovani od glavnine Brigade, nakon čega su se morala oba bataljona probiti kroz neprijateljsku liniju. Ovim bataljonima uspelo je da se probiju pod borbom sa neprijateljem preko Sipova i do 6. aprila ujutru stignu u sastav Brigade na prostoriji Podgorje — Jasenovi Potoci.

III i IV bataljon 5. aprila do 16 časova uspeli su da se prebace i postave na liniji Pecka — Baraći (Gradina, trig. 918) — Grabež. V bataljon postavio se na kosama južno od Potkraja pa ulevo do desnog krila IV bataljona. Neprijateljske snage koje su nadirale od Mrkonjića prema Mednoj — Baraćima i Gerzovu. glavninom svojih snaga pošle su prema Sipovu, tako da smo dobili u vremenu da bolje i čvršće postavimo naše bataljone na liniji Pecka — Baraći — Potkraj i prema Mliništima.

Kako smo kasnije saznali preko obaveštajne službe, kada je neprijatelj izbio na liniju Carevac — Gerzovo — Trnovo, dobio je hitno naređenje da se povlači za Mrkonjić i Jajce. Propust naših jedinica u ovom momentu koje su se nalazile na liniji Pecka — Baraći — Potkraj bio je taj, što nisu u toku noći 5/6. aprila imale kontakt sa neprijateljem, nismo dovoljno procenili situaciju i namere neprijatelja, te smo propustili da ga napadnemo s leđa i da ga gonimo do njegovih polaznih položaja.

U borbama u toku 5. aprila naši gubici bili su: 4 mrtva. 7 ranjenih i 1 nestali borac. Neprijateljski gubici u toku 5. aprila iznosili su oko 40 mrtvih i ranjenih vojnika. Uništena su jedna borna kola sa posadom na sektoru s. Strbina, koja su naišla na nagaznu minu.

6. aprila jedinice naše brigade nastavile su sa izviđanjem prema Mrkonjiću i Sipovo — Jezero — Jajce. U toku izviđanja

utvrđeno je da se neprijatelj povukao u svoje garnizone Mrkonjić i Jajce.

Ocena: U borbama na sektoru Jajce — Mrkonjić naša brigada pokazala je dosta veliku upornost. Ali, usled velike nadmoćnosti neprijatelja u ljudstvu i tehnici, naši istureni bataljoni prema Jajcu morali su se pod jakim pritiskom neprijatelja povlačiti prema Mrkonjiću, u cilju zatvaranja pravca prema Mliništima. Posle ulaska neprijatelja u Mrkonjić i postavljanja jedinica naše brigade na liniji Jezero — Stupna — Šibovi — Potšiljak — Mračaj i rezervne grupe postavljene na liniji Trnovo — Gerzovo, propusti koje je učinio Stab Brigade bili su: što Stab Brigade nije preduzeo sve mere da se između jedinica održi čvrsta veza i puna saradnja, nego je sa nedovoljnom kontrolom omogućio pojedinim bataljonima da odstupe od glavnog zadatka. Ovaj propust je uglavnom uslovljen time što se naša brigada nalazila na velikom sektoru, a veza se mogla održavati samo kuririma, što je teren bio nepogodan, dubok sneg, itd. Neprijateljske jedinice koje su vodile ofanzivne operacije bile su specijalizirane za takav teren i primenjivale taktiku brzog prodiranja u više pravaca. Male količine municije s kojom smo mi raspolagali nisu nam dozvoljavale da na pojedinim otsecima fronta primimo mnogo uporniju borbu, gde bi neprijatelju naneli velike gubitke i usporili njegovo nadiranje. Takođe u toku samih operacija nismo imali jasnu situaciju i namere neprijatelja, te je i to donekle uslovilo da na pojedinim sektorima ne uzmemo inicijativu u svoje ruke. I pored svega toga borci i rukovodioci u našoj brigadi za vreme ovih operacija shvatili su značaj zadatka koji je pred našu brigadu postavljen.

U ovim akcijama naročitom upornošću i izdržljivošću su se istakli III, IV i V (»Garibaldi«) bataljon, zbog čega su bili pohvaljeni od strane Štaba Divizije.[13]

II.—

(Mrkonjić — Jajce)

Zadatak: Naređenjem Štaba Divizije br. si. od 7. aprila o. g.[14] naša brigada dobila je naređenje koje glasi:

»Stab V korpusa javlja da neprijateljska grupa, koja se bila vratila ka Jajcu, danas ponovo nadire ka Mrkonjić-Gradu. XIII kr.[ajiška] brigada sačekaće neprijatelja između Mrkonjić-Grada i s. Rogolja. U vezi sa novom situacijom postupiti po sledećem: »Bataljon sa prostorije Medna odmah

[14] i [18] **Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 35, 48, 61 i 66.**

uputiti ka Mračaju, odakle da se poveže sa jedinicama XIII kr. brigade i da sadejstvuje bočnim pritiskom na neprijatelja, u koliko on pokuša prodor pravcem Mrkonjić — Rogolje — Čađavica. U slučaju da neprijatelj ponovo otpočne pritisak na pravcu ka Mliništima, taj bataljon ima zadatak da svojom borbom zadržava neprijatelja, omogući da glavnina Brigade zauzme najpodesniji raspored i otpočne dejstvo.«

Postupak: U vezi naređenja Štaba Divizije od 7. aprila o. g. uputili smo naš II bataljon na prostoriju Podrašnica — Mračaj sa zadatkom izviđanja prema Mrkonjiću i hvatanja veze sa jedinicama XIII krajiške brigade na sektoru Čađavice. IV bataljon, koji se nalazio na prostoriji s. Gerzova, dobio je zadatak da sa jednom četom izviđa pravcem Sipovo — Jezero i proveri situaciju u neprijateljskim garnizonima Mrkonjiću i Jajcu. III bataljon takođe je dobio zadatak da sa svojom izviđačkom desetinom i letećim odeljenjima izbije preko sela Šibovi na liniju Hoćune — Mrkonjić — Rogolje i proveri stanje u Mrkonjiću.

Glavnina naše brigade nalazila se na liniji Carevac — Protići — Potkraj — Podgorija.

II bataljon, delovi III i IV bataljona, koji su izviđali na liniji Rogolje — Mrkonjić — Hoćune — Jezero — Jajce, ustanovili su 9. IV da su neprijateljske snage koje su operisale na sektoru Jajce — Mrkonjić — Medna napustile Mrkonjić i otstupile u pravcu Jajca. 9. i 10. aprila jedinice XIII krajiške brigade bile su postavljene na liniji Magaljdol — Hoćune i kontrolisale pravac Jajce — Mrkonjić.[15]

10. aprila dobili smo naređenje od Štaba Divizije Str. Pov. br. 426, koje glasi:

»Vrhovni štab odobrio je napad na Jajce, s tim da pored naše brigade učestvuje i XIII kr. brigada, kao i delovi XIII proleterske brigade«. Naređenje dalje glasi: »Sve jedinice Prve brigade u toku 12. aprila do mraka treba da se postave na liniju Ljoljići — Perućica — Đumezlije — Majdan — Čirakovac — Borci — G. Mile«.

11. i 12. aprila naša brigada postavila se na prostoriji Ljoljići — Perućica — Đumezlije — Majdan — Čirakovac — Borci — G. Mile.

12. aprila dobili smo zapovest Štaba Divizije za napad na grad Jajce, koja glasi:

»Jajce će se napasti 13. aprila u 22 časa. U napadu učestvuju 4 bataljona XIII krajiške brigade, 5 bataljona Prve bri-

[15] i [17] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi tom IV, knj 24, dok. br. 157 i 177.

gade, 1 bataljon XIII proletbrigade, dok će 1 bataljon Prve brigade biti u rezervi, Divizijska i deo Korpusne artiljerije (2 topa)«.

Usled nedovoljnih obaveštenja o neprijateljskim snagama i naoružanju u Jajcu, odnosno prema prikupljenim podacima sa više strana, došlo se do zaključka da neprijatelj u Jajcu ima do 2 hiljade vojnika, 9 topova, 1 tenk, 4 borna kola, do 15 bacača, više automatskog oružja i više lakih bacača. Na osnovu toga je Štab Divizije svojom naredbom br. 430 od 13. aprila u 23.45 časova doneo odluku da se odustane od napada na grad Jajce.[16] U istom ovom naređenju Štaba Divizije naša brigada dobila je zadatak zatvaranja pravca od Jajca ka Mrkonjić--Gradu i Sipovu, a u slučaju da neprijatelj preduzme jačim snagama napad ka Mliništima naša brigada mora najupornije zatvarati sve pravce koji vode ka Mliništima. U cilju izvršenja ovog zadatka raspored jedinica naše brigade bio je sledeći: I bataljon s. Stupna — Perućica (sa Protivkolskom četom), »Garibaldi« bataljon s. Đumezlije — Majdan, VI bataljon s. Čirakovac — Majdan — Hoćune, II bataljon Mile — Borci. III i IV bataljon nalazili su se na prostoriji s. Brdo — Stupari — Potšiljak kao brigadna rezerva.

12. aprila prilikom pokreta iz sela Podrašnice, II bataljon, koji je išao za selo Mile po određenom zadatku, naišao je na neprijatelja, koji je napravio ispad prema jedinicama XIII krajiške brigade na prostoriji s. Magaljdola. Neprijatelj je bio jačine do 300 vojnika na tom sektoru i uspeo je da potisne delove XIII brigade preko Magaljdola ka Gornjem Polju.[17] II bataljon odmah je prihvatio borbu i jednu četu svog bataljona bacio je neprijatelju iza leđa, a sa glavninom u zajednici sa delovima XIII kr. brigade napao neprijatelja sa čela. Ceta II bataljona, koja je neprijatelja napala s leđa, prinudila je neprijatelja na povlačenje. II bataljon je neprijatelju naneo gubitke od 14 mrtvih i 8 ranjenih vojnika. II bataljon je imao jednog lakše ranjenog druga.

16. aprila na sektoru II bataljona neprijatelj je napravio ispad sa snagama jačine jednog bataljona, naoružan sa 10—15 •>Saraca«, jednim teškim i više lakih bacača.

Posle duge i oštre borbe II bataljon uspeo je da odbaci neprijatelja u pravcu Jajca,[18] uz gubitke od 20 mrtvih i ranjenih neprijateljskih vojnika. II bataljon nije imao gubitaka.

18. aprila neprijatelj je sa snagama jačine do hiljadu vojnika napravio ispad prema našim, položajima i prodro preko s. Bareva — Vlasinja do sela Dreuša (k. 566) na ušće Crne rijeke u Vrbas. Neprijatelj je ostavio jake posade na liniji Gola pla-

nina (k. 1001) — Barevo — Vlasinje — Dreuša do k. 566. Na toj liniji neprijatelj se počeo utvrđivati. Cilj ovog neprijateljskog ispada bio je s jedne strane da onemogući prelaz jedinicama XIII proletbrigade sa desne na levu obalu Vrbasa,[19] a s druge strane sa tim snagama pripremao je pretstojeće ofanzivne operacije na sektor naše brigade. Naš II bataljon sa tom neprijateljskom kolonom primio je borbu, ali zbog nadmoćnosti neprijatelja i širine sektora nije mogao sprečiti neprijatelja u prodiranju na tom sektoru, dok neprijateljski pokušaj od Jajca prema Milama i Magaljdolu uspeo je da odbije i odbaci neprijatelja u pravcu Jajca. U toj akciji II bataljon nije imao gubitaka. Neprijateljski gubici u toj akciji nisu nam poznati.

19. aprila sa po jednom četom II, IV i VI bataljona preduzeli smo napad na neprijateljsku grupu na liniji Barevo — Vlasinje — Dreuša (k. 568). Neprijatelj je po kosama iznad Vrbasa bio utvrđen i davao je jak otpor. Sa sektora Bareva neprijatelj je otstupio u pravcu Jajca, dok je iz sela Vlasinja rokirao svoje snage ka severu na kotama iznad Vrbasa i prema selu Dreuša. U ovoj akciji delovi IV bataljona nisu dali od sebe sve ono što su mogli da daju za uništenje neprijateljske grupe na tom sektoru, dok II i VI bataljon uspeli su da likvidiraju neprijatelja na svojim pravcima. Neprijateljski gubici u ovoj akciji bili su veći broj mrtvih i ranjenih vojnika, naši gubici bili su 2 lakše i 2 teže ranjena druga (iz IV i VI bataljona). Zarobljen je jedan Nemac, zaplenjena je jedna puška sa 250 metaka.

20. aprila VI bataljon dobio je zadatak da ponovo napadne neprijateljsku grupu na liniji Vlasinje — Dreuša, dok je II bataljon bio orijentisan prema Jajcu i zatvarao taj pravac. U 14 časova neprijatelj je napravio ispad od Jajca u jačini od jednog bataljona.[50] U tom napadu neprijatelj je upotrebio i jednu bateriju topova, tako da je II bataljon usled dejstva artiljerije morao da napusti svoje prednje položaje i da se povlači prema Magaljdolu. U takvoj situaciji izdali smo naređenje V bataljonu da odustane od zadatka na liniji Barevo — Vlasinje — Dreuša i da se hitno postavi zapadno od Magaljdola (k. 830 — Katunište, k. 701). Neprijatelj je takođe preduzeo napad sa snagama koje su se nalazile na liniji Barevo — Vlasinje preko Razora (trig. 868), Dubrave — selo Borci — Magaljdol. Neprijatelj je uspeo da ovlada Magaljdolom i Ravnim brdom (trig. 902). II i VI bataljon dobili su zadatak da u 18,30 časova preduzmu napad na neprijatelja i da ga odbace u pravcu Jajca. Do 20 časova uveče

[19] Bliže o prebacivanju te brigade u zapadnu Bosnu vidi tom IV. knj. 24, dok. br. 89, 94, 102 i 183.

[80] Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 90 i 114.

IL i VI bataljon uspeli su da odbace neprijatelja prema Jajcu i da zaposednu stare položaje. U toku borbe 20. aprila neprijatelj je imao veći broj mrtvih i ranjenih vojnika, naši gubici bili su 3 ranjena, 1 mrtav i 2 nestala borca.

U vezi neprijateljskog ispada od Jajca preko Gole planine — Bareva — Vlasinja — Dreuše i zaposedanja te prostorije od strane neprijatelja naredili smo našem IV bataljonu koji se nalazio u Stuparima kao brigadna rezerva, da se prebaci na liniji Kotor — Staro Selo sa zadatkom zatvaranja pravca prema Gornjem Polju i Liskovici.

21. aprila neprijateljska grupa koja je ostala na prostoriji Dreuša dobila je ponovo pojačanje preko Gole planine i Bareva. Na ovu grupu ponovo smo pripremili napad noću između 21. i 22. sa IV bataljonom i 2 čete VI bataljona, no usled napada koji je usledio 22. u 3 časa ujutro od Jajca prema Mrkonjiću odustali smo od ovoga napada i naredili bataljonima da se hitno prebace na polazne položaje.

22. aprila u 3 časa izjutra neprijatelj je sa jakim snagama preduzeo napad od Jajca prema Mrkonjiću, sa tim snagama kretao se u više pravaca. U istom času sa napadom je otpočela i neprijateljska grupa sa linije Barevo — Vlasinje — Dreuša.[21] Neprijateljske snage iznosile su od 2 do 3 hiljade vojnika, 5 topova, 15 tenkova, 15 kamiona i nekoliko motocikla.

Naša brigada primila je borbu na sektoru Liskovica — Magaljdol — Uumezlije — Jezero. Borba se vodila oštro na svim sektorima. II i VI bataljon primili su vrlo upornu borbu i od 3 časa ujutro do 12 časova vodili je sasvim uporno i na bliskom odstojanju. U 12.30 časova neprijatelj je uspeo da se sa pešadijom probije do Mrkonjića. II i VI bataljon uspeli su pod borbom da se na vreme prebace južno od Mrkonjića preko Previle ka Majdanskoj kosi — k. 1304. IV i III bataljon, koji su se nalazili na liniji Staro Selo — Kotor — Stupari — Brdo, pod jakom borbom (IV bataljon), nanoseći neprijatelju gubitke, povlačili su se severozapadno od Mrkonjića prema Rogolje — Potšiljak i još u toku dana postavili se na liniju Potšiljak — Široka kosa — k. 1348 — Lisini (trig. 1467). I bataljon i bataljon »Garibaldi« odbacili su neprijateljsku kolonu koja je pokušala od Jezera da zauzme Sinjakovo (k. 1098).

Usled miniranja i temeljitog rušenja puta na liniji Donje Mile — Mrkonjić usporilo je neprijateljsku motorizaciju da se brzo probije ka Mrkonjiću, tj. motorizacija je morala ići pozadi pešadije. Ujutro u 5 časova neprijateljska motorizacija naišla je kraj jezera na nagazne mine, gde je uništen jedan tenk, radi čega je neprijatelj morao čistiti mine i kretati se vrlo sporo sa motorizacijom, te smo mi dobili na vremenu da se blagovremeno sa jedinicama prebacimo na određeni sektor.

Upornost jedinica naše brigade na čitavom sektoru ne samo da je neprijatelju nanela velike gubitke, nego smo sa tim dobili u vremenu da se blagovremeno prebacimo južno od komunikacije, a takođe stvorimo mogućnosti i jedinicama XIII proleterske brigade da se prebace južno od komunikacije Mrkonjić — Rogolje, koje su još bile u toku prebacivanja preko Vrbasa. Posle prelaska naše brigade južno od komunikacije Jezero — Mrkonjić — Rogolje naši bataljoni postavljeni su na liniji Potšiljak — Šibovi — Majdan — Perućica — Sipovo — Sokolac i jedan bataljon kao rezerva u s. Trnovo. Gubici neprijatelja u toku 22. aprila na sektoru naše brigade iznose preko 100 vojnika izbačenih iz stroja u mrtvim i ranjenim. Uništen je jedan tenk sa nagaznim minama, takođe je sa minama uništeno 8 konja sa municijom. Naši gubici u toku 22. aprila bili su 4 mrtva i 4 ranjena borca.

23. aprila II i III bataljon odbili su sve neprijateljske napade na sektoru Potšiljak — Široka kosa — Lisina. Neprijateljski gubici u ovom pokušaju da ovlada sa našim položajima bili su do 20 vojnika izbačenih iz stroja. Mi nismo imali gubitaka.

24. aprila neprijatelj je iz Mrkonjića ponovo napao položaje II i III bataljona na liniji Lisina (k. 1454)[22] — Široka kosa — k. 1348 — Potšiljak — Rogolje sa snagama do 600 vojnika. Svi neprijateljski pokušaji da ovladaju našim položajima bili su uzaludni. Neprijatelj je odbačen za Mrkonjić.

U ovoj borbi neprijatelj je imao do 15 vojnika izbačenih iz stroja. Naši gubici bili su 1 ranjeni borac.

25. aprila II bataljon izvršio je prepad na neprijateljsku posadu na Previli, južno od Mrkonjića. Prepad je trajao jedan čas i 15 minuta. Za vreme trajanja prepada delovi II bataljona sa jednim minerskim odeljenjem našeg Minerskog voda postavili su nagazne mine na sektoru s. Hoćune i u 8 časova 25. aprila izjutra naišao je neprijateljski kamion pun vojske na minu koja je kamion bacila u zrak. Poginulo je i ranjeno 25 do 30 neprijateljskih vojnika. U ovoj akciji II bataljon nije imao gubitaka.

Istoga dana VI bataljon postavio je zasede na liniji Majdan — Hoćune i sačekao neprijateljske kamione koji su išli od Jajca za Mrkonjić i iz zasede su otvorili vatru na neprijatelja. U ovoj akciji neprijatelj je pretrpeo gubitke od oko 35 izbačenih iz stroja. Uništen je jedan kamion, a tri su oštećena. Naši gubici bili su 1 ranjeni drug (komandir čete).

26. aprila na liniji Rogolje — Mrkonjić — Hoćune — Majdan — Jezero naše izviđačke patrole sukobile su se sa ne-

Pogrešno. Treba: trig. 1467.

prijateljem, gde se za kraće vreme prepucavalo. Gubici neprijatelja u tim sukobima nisu nam poznati, dok mi takođe nismo imali gubitaka.

27. aprila VI bataljon dobio je zadatak da izvede diverzantsku akciju na liniji Majdan — Đumezlije, no neprijatelj je bio zaposeo kote na sektoru Majdana, Omar (k. 681) — Okrugljača (k. 607) — Jelići — k. 662 — selo Kovačevac — Zekilova kosa, kao i k. 1098. VI bataljon uspeo je da odbaci neprijatelja sa pojedinih tačaka, goneći ga prema Jezeru. Usled dejstva neprijateljske artiljerije sa Previle (3 topa) kao i pojačanja od oko 500 vojnika koje je dobio od Mrkonjića, VI bataljon se morao povlačiti, te je neprijatelj ovladao ranijim položajima. U ovoj akciji neprijatelj je imao 10 do 15 mrtvih i ranjenih vojnika. Naši gubici u ovoj akciji 1 lakše ranjeni borac.

Istoga dana u 8.30 časova izj.utra na sektoru našeg II bataljona, selo Šibovi, neprijatelj se neopaženo povukao od Mrkonjića do samog sela, smeštaja bataljona. Neprijatelj je tog jutra koristio gustu maglu kao i besputni teren, putovođe koji dobro poznaju taj teren i koji su ga sigurno proveli pravcima koji su manje kontrolisani. Prethodnog dana izdali smo naređenje našem IV bataljonu da na tom sektoru smeni II bataljon pošto je ovaj bio najumorniji od svih naših bataljona. U momentu njihovog smenjivanja i odlaska jedinica IV bataljona na položaj susreli su se sa neprijateljem na samom izlasku iz sela. Neprijatelj je otvorio jaku vatru iz više automatskih oruđa, jednog teškog bacača i nekoliko tromblona. Neprijateljske snage bile su jake oko 200 vojnika. Ovako iznenadnim napadom neprijatelju je pošlo za rukom da zbuni naše jedinice i da ih odbaci iz sela skoro bez borbe. Stab II bataljona u prvom redu, a i IV u samom mestu logorovanja, nisu imali nikakvog obezbeđenja kao ni kod samog Štaba, sem vrlo slabo postavljenih izviđačkih odeljenja na položajima, koja su se usled guste magle ograničila na izviđanje sa jednog mesta ne predviđajući u tom slučaju mogućnost nepriiateljskog isriada, pa da potrebne patrole upute prema neprijatelju po dubini kao i po širini fronte, koje bi u tom slučaju trebale da neprijatelja iznenade i da mu nanesu osetne gubitke, a što se ovde obratno desilo. Težinu ove krivice (propusta) u prvom redu snosi Stab II bataljona što u takvim vremenskim prilikama nije predvideo mogućnost iznenađenja od strane neprijatelja, pa da u tom slučaju postavi na položaj jače snage, nego se čak ograničio na to da je postavio vrlo male zasede koje su uglavnom sedele kod vatre, nekontrolisane od svojih pretpostavljenih starešina za izvršenie zadatka i potpunog obezbeđenja, u prvom redu Stab bataljona nije poveo nikakvu kontrolu nad svojim jedinicama.

Posle kraćeg vremena delovi oba bataljona su se pribrali i izvršili napad na neprijatelja i proterali ga u pravcu Mrkonjića. Naši gubici u ovom iznenađenju bili su 4 ranjena i 1 mrtav borac. Neprijateljski gubici 1 mrtav i nekoliko ranjenih vojnika.

Prilikom ovog iznenađenja Stab IV bataljona izgubio je dva jahaća konja kao i svu bataljonsku arhivu, pisaću mašinu i jedan engleski puškomitraljez. II bataljon takođe je izgubio dve torbe sa političko-partijskim materijalom.

28. aprila, prema naređenju Štaba Divizije, naša brigada dobila je zadatak da napadne neprijateljske posade na komunikaciji Mrkonjić — Jezero — Jajce, da ovlada tom komunikacijom, nanese neprijatelju gubitke i donekle uzme neprijatelju inicijativu iz ruku.

28. aprila u 22.30[23] časova naša četiri bataljona izvršila su napad i to: II i IV bataljon na sektoru Previla — Hoćune, VI i I bataljon na sektoru Sinjakovo (k. 1098) — Zekilova kosa — Alinovac — Jezero — Majdan. II i IV bataljon kratkim, ali oštrim, napadom uspeli su da likvidiraju neprijateljske posade na sektoru Previla — Oruglo, kao i da razbiju četničke snage koje su se nalazile na sektoru Hoćune — Katunište (k. 701). I bataljon napadao je k. 1098 (b. Lađina) — Alinovac i prema Jezeru. VI bataljon napadao je na levom krilu I bataljona na sektoru Majdana. VI bataljon imao je zadatak da svojim levim krilom brzo izbije na cestu, postavi mine na drumu i vešto organizuje zasede koje bi ostale i u toku dana, a sa glavninom bataljona trebaj je da napadne prema brdu Lađina — Alinovac i prema Cirakovcu. Stab VI bataljona nije prišao izvršenju postavljenog zadatka, nego se celu noć zadržao na sektoru Majdana gde uopšte nije naišao na neprijateljski otpor. I bataljon sa dobro organizovanim bombaškim odeljenjima uz dobru pripremu bacačke vatre na juriš je likvidirao kotu 1098 i produžio sa napadom prema Jezeru gde je naišao na vrlo jak otpor.[24] Usled nesadejstva VI bataljona nije uspeo da likvidira i odbaci neprijatelja do Jezera. U 4 časa izjutra neprijatelju je stiglo pojačanje od Jajca 15 kamiona sa vojskom kao i jedna pešačka kolona jačine od jednog bataljona.[25] Sa tim snagama neprijatelj je poduzeo protivnapad na položaje I bataljona i uspeo je da ga odbaci sa svih osvojenih položaja. Moral i upornost I bata-

" Prema izvještaju Štaba 1. proleterske brigade od 29. aprila, napad je počeo u 21,15 časova. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 151.

si i 2; n_3 toj koti su se tada očajnički branili dijelovi 2. bataljona 13. SS puka. Oni su tražili pomoć, pa je iz Jajca upućena 6. četa toga bataljona. Pomoć su tražili i od 7. SS izviđačkog bataljona, koji se tada nalazio na sektoru Mrkonjić-Grada, ali nisu mogli da uspostave vezu Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 192.

ljona u ovoj akciji bila je na zavidnoj visini. Neprijateljski gubici 28. i 29. noću bili su 52 mrtva i veći broj ranjenih vojnika. Zarobljena su dva četnika u nemačkim uniformama. Naši gubici u ovoj akciji bili su 6 mrtvih i 5 ranjenih boraca. U borbi je izgubljen jedan puškomitraljez.

Sadejstvo I bataljonu bataljona »Garibaldi« koji je obezbeđivao njegovo desno krilo u toku neprijateljskog napada na I bataljon bilo je odlično, i omogućilo je I bataljonu izvlačenje svojih delova, tako da nije pretrpeo velike gubitke. U ovoj akciji zaplenjeno je 6 sanduka municije za protivkolski top 37 mm, 2000 metaka, i jedna tromblonska puška, 10 tromblonskih bombi, 10 ćebadi, jedan teški bacač, 60 mina, 1 »Šarac«, 1 puškomitraljez »Soša«, dve nemačke mašinke, dve puške, jedan tromblon bez puške, 3 sanduka municije za laki bacač, 3 tovarna konja, 2 kazana, dve tašne, 1 ispravan motocikl.

Uništeno je: jedna borna kola sa posadom, koja su nagazila na minu, jedan motocikl sa prikolicom.

Za vreme ove akcije noću 28/29. aprila III bataljon naše brigade kao i delovi XIII proleterske brigade i Brdska baterija Divizije vršili su demonstrativni napad na Mrkonjić što je u mnogome olakšalo uspeh ove akcije. Za vreme trajanja ove akcije neprijatelj je dejstvovao sa dva topa iz Mrkonjića, koji uglavnom ni najmanje nisu omeli rad naših jedinica.

Držanje naših boraca i rukovodilaca u ovoj akciji, a naročito IV i I bataljona, bilo je na zavidnoj visini, koji su uglavnom i snosili teret ove akcije.

29. aprila na sektoru Brigade nije bilo važnijih promena. Vršena je patrolna i izviđačka služba.

30. aprila neprijatelj je rano uzjutra, koristeći gustu maglu i vetar sa snegom, napravio ispad od Mrkonjića na sektoru IV bataljona Majdanska kosa — k. 1438 — Lisina (trig. 1467) i uspeo da odbaci delove IV bataljona sa tih položaja, nakon čega se je IV bataljon pribrao, izvršio protivnapad na neprijatelja i odbacio ga u pravcu Mrkonjića i Rogolja.[26] U ovoj borbi IV bataljon imao je 3 mrtva i 7 ranjenih boraca. Neprijatelju su pala u ruke dva puškomitraljeza i jedna mašinka.

Ovaj slučaj neprijateljskog iznenađenja odigrao se na isti način kao i ranije iznenađenje, dok je ove položaje držao II bataljon sa tom razlikom što smo u ovom napadu pretrpeli teže gubitke. Ovo iznenađenje IV bataljona sa strane neprijatelja može se okarakterisati sa puno nebudnosti i nebrige o ljudstvu i položaju, a naročito ako se uzme u obzir iznenađenje II i IV bataljona 27. aprila na istom sektoru.

[26] Borba je vođena sa 7. SS izviđačkim bataljonom. Opširnije o toj borbi vidi i izvještaj Štaba 1. proleterske brigade od 1. maja 1944. Štabu 1. proleterske divizije (Arhiv V. I. I., reg. br. 42—2/1, k. 713).

Istoga dana neprijatelj je izvršio napad na položaje III bataljona Potšiljak — Gradina (k. 992) — Široka kosa — k. 1348. Neprijatelj je bio u jačini do 400 vojnika. Usled povlačenja IV bataljona sa Lisine desno krilo III bataljona bilo je ugroženo, tako da Omladinska četa, koja je vodila borbu sa neprijateljem frontalno, bila je napadnuta i sa leđa, te se našla u kritičnoj situaciji, koju je situaciju morala rešiti jurišem, da bi se probila kroz neprijateljske redove, što je ovoj četi i uspelo. Pri tom probijanju gubici ove čete bili su 1 mrtav drug (zamenik polit, komesara Omladinske čete). Posle petočasovne borbe III bataljon je uspeo da ovlada svim ranijim položajima i da neprijatelja odbaci za Mrkonjić.

U ovoj akciji neprijatelj je pretrpeo gubitke od oko 35 vojnika izbačenih iz stroja.

U toku čitave borbe III bataljon je održavao stalnu vezu sa delovima XIII brigade, a odmah posle borbe uspeo je da se poveže i sa IV bataljonom.

O c e n a:

Kada se uzmu u obzir borbe i akcije koje je vodila naša brigada od 12. do 30. aprila, može se zaključiti da je kod svih boraca i rukovodilaca izdržljivost, upornost i heroizam bio na zavidnoj visini.

U vremenu od 12. do 30. aprila naša brigada raspolagala je sa prilično dovoljnom količinom municije, što je u mnogom omogućilo upornost u borbama i akcijama koje smo vodili s jedne strane i nanošenje gubitaka neprijatelju s druge strane. I pored svih teškoća, nadmoćnosti i upornosti neprijatelja, slabe ishrane, hladnoće, slabe odeće itd., moral kod svih boraca u toku akcija prošlog meseca, kao i kod rukovodilaca bio je primeran. Sadanji moral kod boraca i rukovodilaca takođe je primeran.

U toku od 12. do 30. aprila kod naše brigade desili su se izvesni vojnički propusti (II i IV bataljon) koji su dosta teški, ali su se protivu tih i sličnih propusta preduzele potrebne mere da se otklone. I pored svih propusta i nedostataka za poslednji period naših akcija, Brigada kao celina zadovoljila je u radu. U drugoj polovini meseca glavni teret akcija koje je vodila naša brigada nosio je II bataljon, koji je pokazao odličnu upornost i izdržljivost i naneo neprijatelju velike gubitke; za takvo držanje u akcijama, predlažem Štabu Divizije II bataljon za pohvalu.

Rad naše Tehničke čete (Minerskog voda) u toku prošlog meseca bio je odličan, onesposobili su

više kilometara puta, srušili vodovod za centralu Jajce, uništili 8 kamiona, jedan tenk i dvoja borbena kola. U akcijama koje je vodila naša brigada Minerski vod je svojim zalaganjem postigao vidni uspeh. Zato Minerski vod predlažem za pohvalu.

Stab Brigade u toku prošlog meseca, a naročito u drugoj polovini, nije napravio nekih vidnih propusta, najveći propust bio je taj, što dovoljno nije obezbedio prelaz jedinicama XIII proletbrigade sa desne na levu obalu Vrbasa. No, ovo obezbeđenje preduzeo je uglavnom Stab Divizije s tim što je uzeo izvesne jedinice naše brigade i direktno ih upotrebio za tu svrhu, koje je obezbeđenje za taj zadatak bilo nedovoljno i neaktivno. S druge strane raspored jedinica naše brigade, koji je uglavnom po naređenju Štaba Divizije bio takav, nije mogao sigurno obezbediti prelaz XIII proletbrigadi. Ovde mislim na rezervu naša dva bataljona, koji su bili kod Mrkonjića. Ovi bataljoni su se mogli na vreme upotrebiti na prostoriji Vlasinje — Barevo i sigurno obezbediti prebacivanje XIII brigade, te u tom slučaju ne bi XIII brigada pretrpela nepotrebne gubitke.[27]

Obaveštajna služba u našoj brigadi u toku prošlog meseca dovoljno se zalagala, no u tom pogledu nije mnogo postigla. Izviđačke desetine i leteća odeljenja, koja su sastavni deo obaveštajne službe, uglavnom su ovu službu i obavljali. Posmatrajući njihov rad i zalaganje, kao i stečeno iskustvo u toku prošlog meseca, mišljenja sam da će njihov rad idućih meseci biti od velike koristi, i da će kroz kratko vreme, a uz pomoć štabova, moći svoje zadatke i dužnosti uspešnije obavljati.

Brigada kao celina sa odelom i obućom stoji dosta slabo. Za Brigadu nam je potrebna stalna popuna sa municijom, a takođe nužno nam je potrebna i popuna u ljudstvu, s obzirom da smo u borbama u toku prošlog meseca imali velike gubitke.

Vojnički rad u toku prošlog meseca u Brigadi bio je ograničen zbog svakodnevnih borbi i akcija, ali što je najglavnije vojnički rad u Brigadi organizovan je jednoobrazno po svim jedinicama u Bri-

[27] U vezi s tom ocjenom Stab 1. proleterske divizije je 6. maja 1944. dostavio dopis Štabu ove brigade (Arhiv V. I. I., reg. br. 5/4, k. 712).

gadi. Takav način rada, a naročito sa malo povoljnijim uslovima, dat će vidnih rezultata.

Izveštaj o vojničkom radu dobit ćete posebno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — kapetan,

BR. 18

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 4. MAJA 1944. ŠTABU 29. HERCEGOVAČKE DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU BILECA — GACKO»

STAB
X HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V.
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 253
4-V-1944. g.
Ubla
u 16 h

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

1.— Dana 1. maja oko 4 sata izjutra neprijatelj je napao 2. bataljon ove brigade koji je bio smješten u selu Danici, držeći obezbjedenja na Gatu i izviđajući jačim dijelovima desno u pravcu Gareva, a sa jednom četom u Pržinama, držeći najzgodnije položaje na Stepenu. U isto vrijeme neprijatelj je zaposjeo položaje prema 3. bataljonu XI brigade, koji je pridodat ovoj brigadi i držao obezbjedenja na Kobiljoj glavi, Džodžinoj gomili, Kamenom brdu, Pleću i Malinovom' visu, spuštajući dublje patrole (sitnije) ka samom podnožju Babe i Ključu.

Jačina neprijateljskih snaga bila je na čitavom sektoru od s. Vratkovića do Pleća ukupno oko 800 do 1000, u kojima je učestvovao oko jedan bataljon Švaba, gatački četnici i Kuljani.[2] Neprijatelj je raspolagao sa dvije haubice, 3 teška bacača i dovoljnim brojem ostalog automatskog oružja i municije. Ne-

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 53/lU, k. 1143).**

[8] **Opširnije o tome vidi dok. br. 6 i 221.**

prijatelj je još u toku noći ovladao svim dominantnim položajima i potpuno ugrozio naš 2. bataljon, s tim što mu je zašao bočno od sela Vratkovića i Dulića. Poslije nekoliko časova borbe, »2« [bataljon] se izbacio na položaje ispod Troglava. Daljom borbom neprijatelj je uspio oko 12 sati ovladati i sa Troglavom. **Poslije** toga pojačao je centralni svoj sektor i oko 3 sata poslije podne ovladao sa Kobiljom glavom. Oko 17 sati uspio se je **spustiti** u selo Korita, dok je **u** isto vrijeme vršio obuhvat naših snaga preko Troglava, a jednim dijelom potiskujući naš »2« i istočno od Troglava ka Somini. Naš »1«, koji je stigao kao rezerva iz Lađevića, posjeo je položaje: Orlovac — Pitoma gradina — Veliki i Mali Panik, sprečavajući neprijatelju dalje nadiranje glavnim pravcem od Korita ka Plana — Bileća.

Sa ovim snagama imali smo namjeru u toku noći izvršiti kontranapad preko Troglava i zaustaviti na taj način dalje nadiranje neprijatelja i eventualno povratiti izgubljene položaje: Velika Kita — Kobilja glava. Međutim, usljed dobijenih podataka da se jedna jača neprijateljska kolona navodno bila već ranije uputila direktnim pravcem od Vratkovića ka Somini, odustali smo od namjeravanog napada preko Troglava, a sa »5« i »2« pohitali smo da zatvorimo spomenuti pravac neprijateljskog nadiranja ka divizijskoj bolnici u s. Dubočke. U tu svrhu zatražili smo i 1. bataljon XII iz Pilatovaca da on najhitnije spriječi eventualnu intervenciju banda iz Bileće, zatvarajući pravac preko s. Vuči Do ka Bratogošu. U međuvremenu »1« naš povukao se pod jačim pritiskom sa položaja Panika na položaje Ravna glava — Radoševina (iznad sela Vrbica). U ovo vrijeme jedna neprijateljska kolona, jačine oko 150 do 200, spustila se od Poljica preko Turuntaša i Kapavice na Kovače i dalje ka Trnovici, gdje su zapalili nekoliko kuća.[3] U ovakvoj situa-

[s], * i * U dopisu Komande Nevesinjskog četničkog korpusa od 3. maja 1944. o borbama na tom prostoru se kaže:

»Gatačka brigada, posle teške i krvave borbe, razbila je 10. i 11. partizansku brigadu i prečistila teren do Plane, gde je uhvatila vezu sa Bilećkom brigadom. U ovoj borbi učestvovala je i gatačka milicija (Kule Fazlagića) sa 600 boraca, koja se dobrovoljno stavila pod komandu komandanta Gatačke brigade. Na ovom sektoru crveni su pretrpeli ogromne gubitke (broj žrtava još je nepoznat), a naši su imali do sada 7 ranjenih, od kojih samo jedan teže, ali bez životne opasnosti.

Prva nevesinjska brigada pročistila je svoj teren i uz vrlo malu borbu stigla u selo Rioca, gde je uhvatila vezu sa muslimanskim odredom, tj. desnim krilom Gatačke brigade.

Druga nevesinjska brigada, posle kratke ali žestoke borbe, ovladala je položajima Divin— Davidovići...«

A u operacijskom dnevniku pomenutog četničkog korpusa o tome se kaže:

»5. maj 1944. god.

Sektor Gacko: Gatačka brigada drži položaje Brestica—Kobilja glava—Troglav. Na ove položaje se povukla iz razloga što nevesir^ke

ciji zatekla nas je noć, kada je izvršeno prebacivanje ostalih dijelova Brigade na ovu prostoriju gdje se sada nalazimo.

U vremenu dok se ovako odvijala situacija kod naših bataljona na istočnoj strani druma, bande iz Bileće izvršile su ispad (oko 14 sati)[4] na naš »4«, koji se tada nalazio u s. Podgorje. Ovaj pritisak bio je veoma snažan tako, da se »4« morao povući izvjesnim dijelovima ka Njeganovićima, uspijevajući ipak da ostalim dijelovima održi položaje iznad Bijele Rudine sve do noći.

Oko 14 sati »3«/XI izvršio je bočni udar na neprijatelja koji je nadirao od Kobilje glave prema Mekoj Grudi i na taj način natjerao neprijatelja da obustavi dalji pokret i da se povuče nazad ubrzano. Ovom akcijom »3«-eg bataljona u mnogom je olakšana situacija i olakšana mogućnost prebacivanja u toku noći svim dijelovima sa one strane druma.

U toku ovih borbi (1. i 2. o. mj.), po do sada prikupljenim podatcima, neprijateljski gubitci iznose 21 mrtav i više ranjenih, dok su naši gubitci slijedeći: 4 mrtva, 4 ranjena, 4 nestala u borbi, dok se za 9 još ne može ustanoviti gdje se nalaze, a smatra se da nijesu dezertirali niti su u borbi izgubljeni. Pored ovoga Sitničkom bataljonu bilo je naređeno da se prebaci zajedno sa ostalim dijelovima Brigade na ovu prostoriju, međutim njih 30 došlo je bilo do Pađena, a od Pađena produžilo je sa našim dijelovima svega 9, uračunavajući ovdje i članove Štaba Bataljona, izuzevši zamjenika komandanta, koji je ostao radi prikupljanja dijelova Bataljona sa Osmić gomila.

2. — U toku jučerašnjeg dana izvršili smo razmještaj bataljona na ovoj prostoriji po slijedećem: »1« u s. Crkvice sa obezbjeđenjima na Nakuću i Suvom vrhu sa zadatkom slanja patrola u pravcu Poljica, i čak do na Troglav, radi izviđanja gatačkog sektora, i drugim patrolama izviđanje preko Panika i ka Planoj. »2« u selo Ubla sa obezbjeđenjem na Kobiljači i zadatkom jačeg patroliranja ka s. Preraca — Golobrđe. »3«/XI prebačen je u selo Goslić sa zadatkom kojeg ste naznačili u vašoj zapovijesti od 2. o. mj. — »4« smjestio se u Pogledalu sa obezbjeđenjem na Kokotu i Vardaru, a patrolirajući ka Baljcima i Bogdašićima, kao i sa zadatkom održavanja veze preko Vučeg Dola sa »1«/XI1, u cilju borbene saradnje za slučaj neprijateljskog ispada iz Bileće preko Okolišta na naše položaje. — »5« smjestio se u Donjoj Vrbici sa obezbjeđenjem na Tegarinoj gredi i Ravnoj glavi, k. 1048 i k. 963. Jače patrolira ka Trnovici, a za slučaj napada na naš »4« ima da ga pomogne preko Tegarine grede.

brigade nisu izvršile zadatke i što su se povukle sa položaja, tako da su bokovi i leda ove brigade ostali izloženi boljševičkom napadu«. (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-V-9170 i 9336.)

»6« (italijanski bataljon) smješten je u selo Crkvice,[3] koji se obezbjeđuje logorski. — Omladinska četa i bolnica u s. Sljeme. Omladinska daje osmatrače na Bratogošu. Intendantura je u kućama na putu između s. Sljeme i s. Ubla, a ovaj štab smjestio se u s. Ubla.

3. — Juče poslije podne (3. o. mj.) bande iz Bileće, u jačini od 2 do 3 stotine, napravile su ispad iz Bileće preko Baljaka i Bogdašića ka nama, ali ih je »4« snažnim protivnapadom u roku od pola sata uspio da razjuri i vrati nazad.[0] Pri tome naši nijesu imali nikakvih gubitaka, a neprijateljski su nepoznati.

Juče su primijećene izvjesne neprijateljske manje kolone u pokretu oko Kukuna, a »4« nas izvještava da je dobio podatke da su sinoć bande iz Bileće u jačem broju (ne zna se tačno koliko) krenule ka Trebinju, navodno sa namjerom da napadnu na našu XI brigadu ili na Južni odred.

U toku prošle noći čula se jaka borba na sektoru Vranjska — Sitnica. Ne znamo ništa tačnije kakva je ovo borba bila. Našim bataljonima izdato je juče naređenje da potpomognu prebacivanje naše XI brigade, ukoliko bi to ista pokušala, ka ovoj našoj prostoriji, međutim do danas nijesu primijećeni njihovi pokreti ka nama.

U današnjem izvještaju naš »1« javlja nam da su njegovi osmatrački dijelovi jutros primijetili nekakve jače paljevine oko Brestice i Hodžića, dok se međutim na tom sektoru ne primiječuju nikakvi pokreti. Naredili smo mu da izvrši nasilno izviđanje sa jednim vodom ka Kobiljoj glavi. Inače u toku današnjeg dana nema nikakvih promjena na našem sektoru.

Sa municijom naši bataljoni stoje veoma slabo, pa bi bilo potrebno da se što prije izvrši popuna istom.

Obzirom na naprijed iznesenu situaciju kod Sitničkog bataljona molimo za vaš predlog šta da uradimo sa istim. Mi smo mišljenja da se taj bataljon prebaci na njihov teren ukoliko uopšte postoji mogućnost za to. Za sada spomenutih devetorica iz ovog bataljona nalaze se pri našem »4« do vašeg naređenja.

4. — Od Štaba Sitničkog bataljona primljeni su preko nekih žena, koje su lično išle u Bileću, sljedeći podatci o neprijateljskim gubitcima kod Bileće u borbi 25. IV t. g.:[7] ukupno 21 mrtav, sahranjeno 26. IV u Podosoju 11, 6 u Bileći i 4 kasnije opet u Podosoju. Od toga su osmorica Sitničani i to: Rajko Dangubić (komandir iz s. Dola — čuveni zlikovac), 3 Vujovića, 1 Sarenac, 1 Delić i 1 Comić. Pored ovoga ima mnogo ranjenih; tačan broj ne može se znati, a ukoliko se moglo saznati i dalje

[5] O tom bataljonu vidi dok. br. 91.

' Opširnije o toj borbi vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 118 i 120.

povremeno sahranjuju i to noćno da se ne bi vidjelo ponekog od bandita koji podliježu ranama.

5. — Prilažemo vam izvještaje: načelnika 27. divizije, kao i komandanta XVI muslimanske brigade i Štaba Pivskog NOP bataljona.[8]

U vezi sa prisustvom ovih dijelova XXVII divizije, mišljenja smo da »3«/XI taj štab izda potrebna naređenja da se ovaj bataljon veže za ove dijelove, kao sve ostalo u pogledu akcija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politkoma,	Načelnik Štaba,	Komandant,
Slob.[9] Šakota	Mus.[10] R. Dizdarević	N.[u] Ljubibratić

(M. P.)

Napomena:

U tačci 1. ovog izvještaja naveli smo u iznošenju gubitaka i 9 onih za koje ne znamo gdje se nalaze. Ovdje se radi o dva kurira koje smo poslali za vezu »3«-em XI brigade, dva druga iz 1. bataljona koji su ostali na Rogovima za vezu »3«-em bataljonu i 4 druga iz 1. bataljona sa Boškovićem,[12] koji su mljeli žito u mlinu. Istima je kazan red našeg prebacivanja.

[8] Redakcija ne raspolaže pomenutim izvještajima.
[9] Slobodan
[10] Mustafa
[11] Nikola
[12] Mitar

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE BATALJONA OD 4. MAJA 1944. ŠTABU 29. DIVIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU NEVESINJE — BILECA — GACKO I BORBAMA SA ČETNICIMA[1]

OPERATIVNI STAB[2]
Broj si.
4. maja 1944. god.
u 21 čas.
Rogače.

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Podnosimo vam izvještaj za rad ovoga štaba 3. i 4. ovoga mjeseca.

Na teritoriji sreza nevesinjskog ima oko 800 četnika[3] i, prema starijim podatcima, oko 450 vražjaka,[4] naoružanje im je

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 4a'10, k. 1143.

[2] Taj štab formiran je po naređenju Štaba 29. NOU divizije od 2. maja 1944. On je privremeno pod svojom komandom imao 4. bataljon 11. hercegovačke brigade, bataljon »Savo Belović« Južnohercegovačkog NOP odreda i bataljone »Nevesinjska puška« i »Miro Popara« Sjevernohercegovačkog NOP odreda. Po izvršenju zadatka ovaj štab je rasformiran (Arhiv V. I I., reg. br. 31—7, k. 1143). O tome vidi i dok. br. 6 u ovoj knjizi.

[3], ' i [10] U operacijskom dnevniku Komande Nevesinjskog četničkog korpusa o tome se kaže:

»4. maja 1944. god.

Sektor Gacka: Gatačka brigada u odlučnome naletu zauzela ;e Planu — Bijela Rudina i Podosoje, čime je oslobodila opsade Bilećku brigadu. Borba je trajala ceo dan i crveni razbijeni povukli su se delom u pravcu Banjana a delom u pravcu Zvijerine...

Sektor Nevesinje: Prva brigada povukla se na položaje Podgrađe — Žalom... Kod prvog jačeg napada ova se brigada rasula ostavivši komandanta u zaštitnici sa svega pet boraca ...

Druga nevesinjska brigada dobija levu bočnu vatru posle povlačenja Prve brigade, a u ista vreme dobija i desnu bočnu vatru kao i napad u leđa od boljševika koji su se prebacili preko Dabarskog polja i Trusine. Borba je bila očajna i jedino blagodareći požrtvovanosti i borbenosti p. poručnika Sipovca, k-ta brigade, koji uspeva da bez žrtava izvuče opkoljenu brigadu i povuče se na položaje Biograd — Kuline.« (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-V-9336.) O tome vidi i dok. br. 18 uj ovoj knjizi.

[4] Riječ je o pripadnicima njemačke 369. legionarske divizije. Bliže o rasporedu njenih jedinica vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 25, napomenu br. 4 i dok. br. 96, napomenu br. 5 i 6, u ovoj knjizi.

5 topova, 2 teška bacača i 3 laka, 4 teška mitraljeza i 15 puškomitraljeza.

Četničke bande raspoređene su u dvije brigade. Prvom brigadom komanduje Bošković,[5] a Drugom Veljko Sipovac.[6] U Gacku kao i u Bileći stanje neprijatelja nam je nepoznato usljed izmjene situacije. Na komunikaciji Gacko — Bileća nalaze se četnici bilećki i gatački.[7] Njihove snage raspoređene su: Kobilja glava, Meka Gruda i Plana. Obaviješteni smo da je jedna kolona četnika iz Bileće pošla preko Granice u pravcu Zvijerine, a druga kolona pošla je preko Bijele Rudine, Plane, Pađena i između 3. i 4. preko noći izišla na Kukun i spustila se u Kukričje. Obavještenja o daljem njihovom kretanju nemamo. O akcijama 2. ovog mjeseca poslali smo vam izvještaj u 23 časa, a ne znamo da li ste ga primili. Istog dana napali smo četničku kolonu jačine 300, koja je napadala od Bezđeđa ka Davidovićima. Ti četnici dobili su podatke da naše snage kreću od Trusine preko Studenci — Bezđeđe u pravcu Davidovića i oni su se odmah povukli u pravcu Lukavca. Naše snage su napale njihove zadnje dijelove i natjerale u pravcu Brezov do — Zajasen, gdje su se zadržali čitavu noć. Bataljon »Nevesinjska puška« sa pratećim vodom Štaba Odreda napao ih je u 21 i 30 časova s Javića (trig. 1333) i protjerao iz Brezova dola u pravcu Velikog Rankovca (1285). Švabe, sa jednim topom i jednim bacačem, zanoćili su u Gornjem Lukavcu.[8] Mi smo stigli u noći 2. o. m. i smjestili se sa 4. bataljonom u Podval, a bataljon »Savo Belović« u Donji Lukavac, postavili obezbjedenja »4«: kota 1005, 1037 i jednu patrolu niz Lukavačko polje. »Savo Belović« imao je obezbjeđenje na Oštrom vrhu (1283) i Potrubu (1177) i jednu patrolu u pravcu Gornjeg Lukavca i cestom Nevesinje — Trusina i jednu patrolu u s. Rioca da hvata vezu sa Štabom Odreda.[9] »Savo Belović« nije poslao patrolu za Gornji Lukavac ni obezbjedenja na Potrub, a od seljaka nijesmo dobili podataka, te su tako Švabe noćili u Gornjem Lukavcu, a mi nijesmo znali. Primijetili smo Švabe u svanuće i povukli se brzo na kotu 1005. 1037, 1009 i Oštri vrh (1283) i otvorila se borba. Švabe su tukli topovima, bacačima i mitraljezima. Jačina neprijatelja bila je oko 120. Naše lijevo i desno krilo je opkoljavalo neprijatelja, a u isto vrijeme četnici su nas napali u jačini 300 od Potruba, Kosmaja i Rankovca i Tisovih pleća. U toj situaciji zadržavali smo neprijatelja dok smo uhvatili vezu sa Odredom, procijenili situaciju i prešli u kontranapad.

[5] **Blagota**

• **Vidi dok br. 36.**

[8] **Vidi dok. br. 196.**

[9] **Odnosi se na Stab Sjevernohercegovačkog NOP odreda.**

»4« bataljon dobio je zadatak da usiljenim maršem ide preko Bezđeđa na Kljen i da bočno napadne i presječe neprijatelja. »Savo Belović« napadao je od Oštrog vrha na Potrub, Rogače, Glog. »Miro Popara« napadao je od Brezova dola na Veliki Rankovac, Drenovu glava, Veliku Ostrvicu, Našinovu gomilu, Alinu gradinu, Grad, Sugrebnjače u pravcu Donjeg Drežnja. Bataljon »Nevesinjska puška« napadao je od Javića Tisova pleća, Radovu dol., Omutić, Jelovi vrh (1379), Ravnu stranu (1284), Resinu (1340).

Bataljoni »Nevesinjska puška«, »Miro Popara« i »Savo Belović« energično su napadali i progonili neprijatelja koji je bježao u pravcu niz Grabovicu i Donji Drežanj i preko gvozdenog mosta u pravcu Odžaka. Bande koje su bježale u pravcu Grabovice zadržale su se na Nekudini (1107), gdje su dale jak otpor. Bataljoni »Miro Popara« i »Nevesinjska puška« izvršili su napad noću, pojurili ih i nanijeli im gubitke. Na ovom sektoru je napadala 1. četnička brigada.[10]

»4« bataljon dočekala je četnička brigada, u jačini 300, na prostoriji Kljen, Vrbovik, Sušnjatica (1079), Šiška glava (1143), Magunica (1170) i Straževica. Naš »4« bataljon energično ih je napao i vodila se teška borba, gdje je naneseno neprijatelju mnogo gubitaka i protjeran u prafvcu Mucalovići — Džinova Mahala.

Operativni štab se smjestio na Rogače, a bataljoni na'[1] prostoriju Slato, Doline, Rogače, Sugrebnjače i Vrbovik. Postavio je obezbjeđenje na Resina (1340), Pandurica (1175) i Nekudina (1007), Videž (1113), Glog (1230), Straževica (1022), Bukovica (1051), a šaljemo dublje patrole u pravcu Podgrađe, Grabovica, Donji Drežanj, Džinova Mahala i u pravcu Trusine.

Prateći vod i kombinovana četa od pozadinaca nalazi se na prostoriji Rioca. Zadatak joj je da zatvara pravac od Meke Grude i od Brestice i Hodžića prema Riocima. Drži obezbjeđenje Malinovi vrh, Lipnik (1129) i šalje dublje patrole u pravcu Korita i Meke Grude.

»4« bataljon sa jednom četom zatvara pravac od Davidovića koja se smjestila u Gornje Davidoviće kod Vujovića kuća. Obezbjeđenje ima na Kosmatuši i osmatra Dabarsko polje.

Neprijatelj je u ovoj borbi imao 12 mrtvih koje smo našli na položajima, a deset ranjenih su odnijeli na nosilima. Ranjenih su imali mnogo više. To su sve bili četnici. Švabe su odmah ujutru pobjegle u Nevesinje.

Izgleda da su Švabe imale više ranjenih. Mi smo imali u ovoj borbi dva lakše ranjena.

4. o. m. neprijatelj nije ispoljio nikakva dejstva prema našim položajima iz Nevesinja.

[11] **Riječi: »Rogače, a bataljoni na« dopisane su mastilom, ćirilicom.**

Raspored bataljona ostao je isti i to: »Nevesinjska puška« u Slato, »Miro Popara« u Doline, »Savo Belović« sa jednom četom i Operativni štab u Rogače, a jednu četu drži u Sugrebnjačama. »4« bataljon sa dvije nalazi se u Bezđedu, a sa jednom četom u Gornjim Davidovićima (kod kuća Vujovića). Prateći vod Divizije i kombinovana četa nalaze se u Riocima.

Poslali smo izvještaj Štabu XI brigade o situaciji u nevesinjskom srezu, i očekujemo svakog momenta kad će stići.

Jutros rano jedna kolona četnika u jačini 100 krenula je iz Meke Grude u pravcu Rioca i uspjela da potisne naše preko Brezovog dola i zauzela Javić (1333) i Tisova pleća. Mi smo poduzeli odmah protivnapad sa jednim bataljonom, pratećom Štaba Divizije i kombinovanom četom, koja se nalazi na Lipniku, da protjeramo te bande u pravcu Meke Grude. Ishod ove borbe još nam je nepoznat.

Prateći vod vašeg štaba pokušao je između 2. i 3. u noći da se probije između Meke Grude i Korita, ali ga je neprijatelj dočekao i nije uspio da se probije, te se povratio u naš sastav. Kad stigne Štab XI brigade uputićemo ga u vaš sastav.

Nevesinjski četnici dobro su ošamareni ovom akcijom, te su u bježanju pričali da više nikada neće kretati u borbu protiv partizana. Mobilisali su i poveli u borbu pod parolom da je opšta ofanziva kao 1942. god. i da će partizani sigurno biti protjerani za Bosnu, a oni koji ne učestvuju u toj ofanzivi smatraće se partizanima ili simpatizerima za koje je — po pismenom naređenju »vojvode« Petra Samardžića — najmanja kazna smrt.

Mi ćemo i dalje da bijemo i tučemo četničke bande i nećemo im dati nigdje mira — naš je duh u ofanzivi.

Operativni štab sastavljen je od zamjenika[12] komandanta XI brigade i političkog komesara[13] Sjevernog odreda.

Napominjemo, da je bataljon »Savo Belović« postupio po pismenom i usmenom naređenju zamjenika komandanta Brigade u vezi slanja osiguranja noću 2. i 3. sigurno bi zarobili top i bacač, a uništili sve Švabe koji su se nalazili u Gornjem Lukavcu.

Bataljoni »Miro Popara« i »Nevesinjska puška« su u ovim borbama istrošili skoro svu municiju, te vas molimo da to imate u vidu.

Mi ćemo se ubuduće ravnati prema vašoj zapovijesti i situaciji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar Komandant

(M. P.)

[12] **Srećko Reić**
[13] **Mirko Mastilović**

NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 5. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 5. I 12. KRAJIŠKE BRIGADE ZA NAPAD NA KOTOR-VAROŠ[1]

STAB
XI NOU DIVIZIJE
Br. Str. pov.
5. maj 44. god.
20 sati

ŠTABU V, XII KNOU BRIGADE

Položaj

(Sekcija Banja Luka — Prnjavor 1 : 100.000)

Neprijatelj je zauzeo Kotor-Varoš i u njemu se zadržao sa 5—600 mješovite vojske. Dva bataljona V i dva bataljona XII krajiške brigade napašće i likvidirati ovo neprijateljsko uporište.[2] Neprijatelj raspolaže sa dva bacača mina i 20 puš. mitraljeza. Sastav vojske 100 ustaša, 120 domobrana,[3] 30 žandarma a ostalo domaći naoružani milicioneri. U vezi gornjeg zadatka

NAREĐUJEM

V brigada sa dva bataljona i topovski vod.

Napašće i likvidiraće Križ[4] na kome se nalazi 50 ustaša i nešto milicionera i Kotorište gdje se nalazi domaća milicija. Napašće i likvidirati Gradinu i Cepak; po likvidaciji ovih uporišta ove će snage preći na desnu obalu Vrbanje i likvidirati Kotorište sa snagama koje su ga napadale. — Topovski vod imaće za zadatak da sa 15—20 granata tuče Križ i Kotorište. — Štab V brigade će mu davati konkretne zadatke.

XII krajiška br. sa svoja 4 Dat.

Dva bataljona ove brigade postaviće se na zasjedu prema Celincu — Banjoj Luci i to jedan bataljon sa minerskim odjeljenjem pokidaće most u Malom Polju na cesti, postaviti

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 27/1, k. 876.
[2] Napad na Kotor-Varoš nije uspio. Vidi dok. br. 87.
[3] Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 103 i 186 i dok. br. 194 u ovoj knjizi.
[4] i [5] Na karti 1 :100.000 ta mjesta nisu nađena.

se na Zabrđe odakle će tući prolaz koji vodi preko Zabrđa kao i cestu kod škole Svinjare.[5] Jedan bataljon postaviće na Lipovcu koji će tući cestu Banja Luka — Kotor-Varoš i kontrolisati teren prema Javoranima. Bataljoni na zasjedama moraju se čvrsto držati. Sa jednim svojim bataljonom napašće i likvidirati bolnicu, poštu i munjevitim prodorom pomoći[0] likvidirati Križ i spojiti se sa snagama u Kotorištu." Po spajanju sa snagama u Kotorištu pomoći likvidaciji Križa, napadajući ga sa sjeverne strane. — Sa jednim bataljonom presjeći će rijeku Vrbanju ispod Varoši i krenuti uz rijeku Vrbanju njenom lijevom obalom, likvidirati džamiju, likvidirati oba mosta u samom gradu i pomoći našim snagama kojima trebadne pomoć.[8]

Ova je akcija od velikog političkog i vojničkog značaja, stoga treba biti uporan, brz i stvoriti pred svakim bataljonom udarnu grupu koja će pokušati bez borbe da prodre u grad i paleći u gradu manje zgradice stvarati zabunu kod neprijatelja i demoralisati. U ovoj akciji treba da riješimo i problem municije i oružja koji se pred nas postavlja.

Početak akcije biće 6. maja o. g. u 22 časa.

Ugovoreni znaci Ranko — Mile.

Dnevni znaci — dizanjem lijeve ruke sa zatvorenom šakom napraviti dva kruga — odgovor vodoravno ispružiti lijevu ruku.

Zvučni znaci — jedan dugi zvižduk, odgovor tri kratka.

Izvještaje slati u Vrbanjce i to svaka dva časa.

Ukoliko akcija ne uspije XII brigada će preko dana pojačati zasjedu prema Banjoj Luci a bataljoni V brigade držače u blokadi neprijatelja preko dana, a 7. navečer ponoviće se napad u 21 čas sa istim rasporedom.

Fo završetku akcije XII krajiška brigada poslaće jedan bataljon u zaštitu bolnice a sa ostalim bataljonima zatvarače pravac Banja Luka — Šiprage kao i čistiti teren između Vrbasa i Vrbanje.

V brigada uputiće jedan bataljon na Cečavu a sa ostala 3 bataljona spustiće se na prugu Teslić — Zenica sa zadatkom ru-

[6] Riječ »pomoći« dopisana mastilom, latinicom.

[7] Nastavak teksta u originalu precrtan mastilom. Taj tekst glasi: »ili ukoliko oni nisu prodrli pomoći im da likvidiraju Kotorište.«

[8] Opširnije o rasporedu i dejstvu 12. krajiške brigade vidi dok. br. 72.

šenja te komunikacije i vozova. Bataljon na Cečavi ima da štiti prihvatnu bolnicu. Na Klupama uvijek treba držati izvjesne snage radi kontrole terena kao i sprovoda karavana.

Hirurška ekipa divizije nalaziće se u selu Dabovcima. Za osiguranje ekipe dati će jedan vod V brigada.

Ovom akcijom završiće se mjesečno takmičenje koga je preporučio Stab Korpusa[9] za zastavu koju će dobiti najbolji bataljon ove divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar,
otsutan

Komandant — pukovnik,
M.[10] Šiljegović

(M. P.)

BR. 21

NAREĐENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 5. MAJA 1944. ŠTABU 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE DA ODMAH UPUTI ŠTAB SITNIČKOG BATALJONA NA NJEGOV TEREN RADI PRIKUPLJANJA LJUDSTVA BATALJONA I POVEZIVANJA SA SJEVERNOHERCEGOVACKIM NOP ODREDOM'

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O .V. JUGOSLAVIJE
Broj 423
Dana 5. V 1944. u 8'č.
G. Dubočke

ŠTABU X HERCEGOVAČKE N. O. U. BRIGADE

1. — Iz vašeg izvještaja i iz posebnog izvještaja Štaba »Sitničkog« partizanskog bataljona od juče vidi se da Štab toga bataljona nije imao bataljon u rukama, jer se nije smjelo dogoditi da sa toliko malim brojem boraca ostanu i u najtežim situacijama a kamoli u običnom pokretu.[2]

[9] Riječ je o 5. korpusu NOVJ.
[10] Miloš

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 13 13, k. 1143 A.
[2] Vidi dok. br. 18.

Odmah uputite Stab »Sitničkog« bataljona sa svim drugovima iz tog bataljona na njihov teren i dajte im zadatak da najhitnije prikupe Bataljon (drugove koji su izgubili vezu i raštrkali se). Treba im naglasiti da taj postupak ne okarakterišu kao dezerterstvo, nego kao gubljenje veze i nedisciplinu. Bataljon treba da se što prije okupi, da njegov štab odmah uspostavi vezu sa Štabom Sjevernohercegovačkog odreda, od koga će dobiti zadatke za dalji rad. Hitnost izvršenja ovoga zadatka je neobično važna.

2. — Dobro ste uradili što ste jutros poslali izvidnice u naznačenim pravcima. Svakako ćete se najhitnije povezati sa Štabom Sjevernohercegovačkog odreda, a težiti i sa Štabom XI brigade.[3] Za taj zadatak uputite jedno odjeljenje za nasilno izviđanje koje će demonstrativno poći do Štaba Sjevernohercegovačkog odreda i vratiti se sa izvještajem od Odreda.[4]

3. — Ćim budu postojale mogućnosti za prebacivanje zbjega na njegov teren, izvijestite nas da ga uputimo preko te brigade. Mali dio zbjega koji se je priključio toj brigadi napustio je nedisciplinovano zajednički logor, ali smatramo da to nije velika greška za njih, nego treba težiti da se i ovi što brže prebace. Pravilno ste shvatili te ste im ukazali veliku pažnju, jer to i zaslužuju. Primjedba zamjenika politkoma te brigade u vezi smještaja i ishrane zbjega umjesna je, ali sam zbjeg je u vezi ishrane bio upućen na ovaj štab.

4. Odmah ispitajte i izvijestite nas detaljno o stanju kod neprijatelja: između ostalog kuda je pošla nevesinjska kolona, ko je i što palio juče po selu Bresticama, Hodžići, ko je vodio borbu u Vranjskoj, da li su i u kojoj jačini četnici pošli iz Bileće prema Trebinju, sa kojom namjerom itd.[5]

5. — S obzirom na kratko bavljenje Krajišnika na sektoru Gacko (do 7. o. mj.),[6] naredićemo odmah Štabu 3. bataljona XI brigade da razjuri bande večeras sa Stepena i sa Gata i da se vrati na prostor Krstac — Vratkovići.

6. — Znamo za vaše stanje u pogledu municije. Raspodijelite je najracionalnije, a ovaj štab će vam poslati čim se dobije od Saveznika. Inače sami znate da za sada drugog izvora nema.

[3] BLiže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 36.

[4] Prema izvještaju Štaba toga odreda od 10. maja 1944. Štabu 29. NOU divizije, Odred se 5. maja nalazio na prostoru Rogače — Glog — Slato, gdje je sutradan bio napadnut od gatačkih četnika. U sadejstvu sa bataljonima 11. hercegovačke brigade četnici su bili razbijeni i protjerani. Devetog maja bataljon »Nevesinjska puška« smješten je u Riocama (Arhiv V. I. I., reg. br. 21/11, k. 1143).

[5] Vidi dok. br. 19.

' Riječ je o 16. muslimanskoj brigadi i o 4. bataljonu 2. krajiške brigade. Vidi dok. br. 32 i 40.

Sto se tiče neke akcije za popunu municijom, pošto je takav teren daleko, za sada ne postoje mogućnosti za taku akciju i zbog zadataka Divizije u vezi sa bolnicom i zatvaranja pravaca prema više neprijateljskih garnizona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Dragiša Ivanović

Načelnik, pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

BR. 22

NAREĐENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 5. MAJA 1944. ŠTABU 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE DA SE ROKIRA NA PROSTOR PILATOVCI — OBLJAJ — VUCI DO POŠTO JE SMIJENE JEDINICE PRIMORSKE OPERATIVNE GRUPE[1]

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. Pov Broj 426
Dana 5. maja u 12 č.
G. Dubočke

ŠTABU XII HERCEGOVAČKE N. O. U. BRIGADE

Primljen je vaš akt O. Pov. br. 243 od 4. maja o. g.

Juče su bande zaista iz Bileće, oko 200 njih, izašle do Bogdašići, ali su protivnapadom 4. bataljona X brigade za kratko vrijeme otjerane u Bileću.[2]

Ceta vašeg »1« [bataljona] još se nije prikupila, a čim se prikupi uputićemo vam je.[3]

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 36—7, k. 1143.**

[1] **Opširnije o tome vidi dok. br. 18.**

[3] **U dopisu Štaba ove divizije od 8. maja 1944. Štabu te brigade o toj četi se kaže:**

»Upućujemo vam četu vašeg 1. bataljona koja je bila u pratnji do V. Š. Za sve vrijeme četa se je pokazala udarnom, urednom i disciplinovanom. Imala je više borbi i sve sa uspjehom...« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 55/10, k. 1143).

Pošto su ostali vaši bataljoni snabdjeveni sa štambiljima to nove nećete dobiti; bataljoni neka upotrebljavaju one koje imaju.

Skrenuta je pažnja pozadinskim vlastima da se ne dozvoljavaju više posjete borcima u brigadi, a naročito novomobilisanim, ali i vi to sprječavajte.

Dobili smo odobrenje od Korpusa da sve naše ranjenike prebacimo po našoj molbi u Pivu.[4] Ovo ćemo otpočeti odmah sjutra da bi što prije Divizija bila oslobođena čuvanja Banjana po svaku cijenu. Stab Korpusa izdao je sljedeću depešu Primorskoj grupi:

»U vezi zadataka 29. divizije izvršite sljedeći raspored vaših jedinica: dalmatinski i bokeški bataljoni — Viluse — Grahovo — Crkvice sa zadatkom rokiranja u pravcu Krivošija. Ova grupa zatvara pravac Velimlje — Banjani i održava vezu na desnom krilu sa hercegovačkim jedinicama koje zatvaraju pravac Bileća — Viluse«.

U vezi sa gornjim vi se najhitnije povežite sa Štabom Primorske udarne grupe; u vezi gornje depeše Korpusa tražite od njih da vas smijene na sektoru Vilusa, a tek tada vi rokirajte čitavu vašu brigadu na prostor Pilatovci — Obijaj — Vuči Do.[5] Tada, dobro bi bilo usput da očistite od eventualnih banda i čitav teren do Vlajinje i da porušite mostove ako su podignuti u Parežanima. Izvijestite nas šta ste po ovome preduzeli, te da bi X brigadu mogli na vrijeme rokirati na drugi sektor.

Odmah po prijemu ovoga naređenja uputite 15 konja sa potrebnom pratnjom (prema situaciji) u Gornje Polje gdje da sačekaju komandanta Divizije pukovnika Šegrta,[6] koji je danas krenuo iz Korpusa i sa njime ide nešto municije za našu diviziju. Od municije koja stigne vi ćete moći zadržati za vašu brigadu 1/3.

Vaš borac Colić Gojko bio je zalutao oko Sljemena, molio je da ostane u ovoj vašoj četi kod nas jer je njoj pripadao prije njenog odlaska u Bosnu, mi smo ga predali četi, a ako se vi ne slažete javite da vam ga uputimo.

Za protekli mjesec primili smo vašu relaciju, promjene kod podoficira i predloge za proizvodstvo i za unapređenje. Prekontrolišite još jednom da li je bilo kod vas i više promjena kod podoficira (ranjavanje, dezerterstvo, pohvale i slično) pa nas po ovome izvijestite. Dalje, potrebno je da nas izvijestite zasebnim spiskom koliko je poginulo u maju mjesecu radi unošenja poda-

[4] Ranjenici su prebačeni u Pivski manastir. Vidi dok. br. 75.

[5] Prema relaciji za maj Štaba 12. hercegovačke NOU brigade od 4. juna 1944, nju je 11. maja smijenila 2. dalmatinska brigada Primorske operativne grupe (Arhiv V. 1.1., reg. br. 9 6. k. 1143 A).

[6] Vlado

taka u spisak poginulih. Ubuduće za svaki protekli mjesec pri njegovome kraju slati nam pored relacije, pored promjena za podoficire nastalih u tome mjesecu, i spisak poginulih u tome mjesecu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Načelnik, pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

BR. 23

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 5. MAJA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU GRAHOVO — PETROVICI[1]

STAB
XII HERCEG. UD. BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE
O. Pov. Br. 245
5. maja 1944. g.
Viluse u 18 čas.

ŠTABU XXIX HERCEGOVAČKE U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

1. — Podatci o neprijatelju na sektoru Grahovo — Korjenići nepromijenjeni su. Obavještenja dublje ka Boki teško se pribavljaju a mi smo preduzeli sve moguće načine da i tamo prodremo. Na Ledenice — Grkovac pa i do Dragalja ima nešto jačih snaga od ranije, ali izgleda nijesu nigdje jače od 2—300 Švaba.'[2] Po iskazu zarobljenih četnika, u Trebinju ima vrlo malo Švaba. Navode ovi četnici da je grupa ustaša sa zlikovcem apotekarom iz Trebinja otišla natrag za Sarajevo ovih dana. Ovi četnici govore, a to je vijest koju četničke glavešine pronose, da u Hercegovinu treba uskoro da stignu 2 ustaške divizije.[3] Prema Katunskoj nahiji i Nikšiću nemamo podataka o promjenama.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 51/10, k. 1143.
*** Vjerovatno su to bili dijelovi 369. legionarske divizije.**
' Takve jedinice tokom maja 1944. u Hercegovinu nisu dolazile.

2. — Naši bataljoni nalaze se na istoj liniji, navedenoj u prošlom našem izvještaju.[4] Dijelovi VI crnogorske brigade su oko Pišteti — Trešnjevo — Lapov Do.[5]

3. — Vodili smo danas borbu sa četnicima. Danas u 5,30 časova bili smo napadnuti na svoj liniji od Grahova do Petrovića. Glavni napad bande su uperile iz Zupe u pravcu Skorča-gore i Petrovića. Ovdje je napadalo oko 600 četnika sa više teških bacača i 2 brdska topa. Od Nuda i Grahova istovremeno je napadao Janjičić sa oko 200 bandita.[6] Kako smo vas izvijestili sinoć, mi smo ovaj njihov pokret blagovremeno otkrili. Grupu Janjičića, koja se je sinoć bila koncentrisala u Zaslap i Nudo, razbio je prošle noći naš »3« [bataljon] tako da ova grupa jutros nije došla do izražaja, već je neorganizovano prepucavala od Bijele gore i Bojanjeg brda. Tamo je noćas zaplijenjena manja količina žita koju je bandit Janjičić konfiskovao od naših familija i potjerao u blok.

Razvila se je najoštrija borba oko Dobrog Duba i Mrkajića, gdje je neprijatelj dobro potučen. Na bojnom polju našli smo 8 banditskih leševa, među kojima i po zlu poznatog bradonju Tica Đorđa sa Zubaca. Neprijatelj je imao najmanje 15 ranjenih, među kojima je i nekoliko glavešina. 2 četnika su zarobljena. Gubici neprijatelja su svakako veći, a ovo je po prvim izvještajima koje smo dobili. U ovoj borbi zaplijenjeno je: 1 talijanski puškomitraljez, 1 mašinka, 4 puške, 1 revolver, 1 dogled, 500 metaka 7.9 mm, 10 bombi i još nešto sitne ratne spreme. Naši gubitci u ovoj borbi su 1 lako ranjen i 2 potresena druga od teškog oružja.

Sam tok borbe odvijao se ovako: čim smo sinoć bili obaviješteni o namjerama bandita, naredili smo našem »3« da predusjeti napad i da tuče počesno grupu kod Grahova, što je i uspjelo, te nam je danas bilo moguće, ma da nije bila potreba, da glavninom »3« dejstvujemo ka Klobuku. Jedna naša četa

[4] U izvještaju Štaba ove brigade od 3. maja 1944. o tome se kaže: »5. — Naš raspored je sljedeći:

»1« (bez čete) u s. Pilatovci, »4« (bez čete) u s. Broćanac. »2« pojačan sa 1 četom »4« nalazi se na liniji s. Dobri Dub — Klobuk — Zebljak, gdje zatvara pravac od Pareš, Lastva i Nudo. »3« je na liniji Omutić — Orao, tj. s. Grahovac — s. Osječenica, gdje zatvara pravac od Grahova. 2 čete »4« u s. Broćanac kontrolišu prolaze na Trebišnjici (električna centrala) i imaju nam poslužiti kao brigadna rezerva za intervenciju prema Bileći ili Lastvi, tj. gdje se ukažp potreba«. Dalje se u izvještaju govori o situaciji na sektoru Grahova (Arhiv V. 1.1., reg. br. 47/10, k. 1143).

[5] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi tom III, knj. 7, dok. br. 246.

[6] Ivan Janičić je bio tada komandant Banjsko-vučedolske četničke brigade.

u Dolovima prešla je noćas u napad oko 2 sata i izvršila pritisak pravcem Zebljak — Kunska — Crveno brdo i tako odvojila jedan dio banda na sebe, koji bi bio inače upotrebljen u napadu prema Skorča-gori. »2« smo zadržali u G. Klobuku u najvećoj budnosti a u toku same noći naš »4« prebacili smo u s. Mrkajići. Očekivani napad banda pravcem Zastrm — Skorča-gora, gdje je upotrebljeno oko 600 bandita, došao je i po našem predviđanju potisnuo naše slabije dijelove sa k. 856, 831 i 1076. Istovremenim napadom našeg »2« i »4« od pravca G. Klobuk i Mrkajići poslije dvočasovne borbe bande su odbačene u najvećem neredu uz napred navedene gubitke. Naši dijelovi gonili su ih kao stoku do Lastve. Sto ovdje nijesu mnogo bolje platili svoju izdajničku rabotu imaju zahvaliti momentalnom stanju u municiji kod nas. Iz ovog razloga mi se nijesmo ni upuštali u još smjelije zahvate.

Po izjavi zarobljenih četnika prošli put kada su isto bili odbačeni, tj. 29. prošlog mj.,[7] banditi su imali 5 mrtvih, 7 ranjenih i 10 izgubljenih, naročito je ovo na njih porazno utjecalo, a ovaj najnoviji njihov poraz će imati još težih posljedica po njih u ovom smislu. —

Sa hranom ne ide najbolje — oskudijevamo. Municiju trebamo što prije. Inače moral kod glavnine naših boraca je dobar. Cim se popuni municijom borbenost će još više porasti. Borci postavljaju svojim rukovodiocima želju da idu u nekom pravcu, ma gdje, jer im je više ovdje dosadno. Naši bataljoni su vrlo zamoreni. 2 trećine naših snaga je stalno na položaju. Položaj od Vučijeg Dola do Zakurjaja zahtijeva krajnje napore naše brigade. Naročito je naš »1« opterećen, potrebno mu je najhitnije uputiti četu koja je kod toga štaba.[8] Potrebno je da X brigada rokira nešto svojih snaga na Vuči Do,[9] kako bi naš »1« bio sa te strane obezbijeđen. Naš »1« sada drži front od Miruša preko Jabukovca — Koravnice — Kite do s. Vuči Do, što je stvarno na njegove 2 male čete vezano za krajnje napore, a i malu efikasnost u slučaju jačeg nadiranja. Potrebno je ovaj

[7] Prema relaciji Štaba ove brigade od 2. maja 1944. za aoril, Brigada je toga dana vodila borbu na prostoru s. Dobri Dub i s. Klobuk sa četnicima (oko 700) koji su napadali od Lastve. Žestokim protivnapadom jedinice ove brigade odbacile su četnike nazad u Lastvu. U naređenju Komande Trebinjskog četničkog korpusa od 27. aprila 1944. o tome se kaže:

»3. — Sutra 28. o. m. u 24 časa. odnosno 29. u 0 čas. svi delovi Trebinjske i Vučedolske brigade napadaju iz pravca Lastve i Grahova. Po izbijanju u Viluse i pokretu napred bićete izvešteni, kako bi otuda mogli dejstvovati u pravcu Pilatovaca i Mokrog Dola«. (Arhiv V. I. I., reg. br. 5/6,, k. 1151 I i BH-V-8511.)

[8] Vidi dok. br. 22.

• O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 18 i 78.

naš bataljon što prije pomoći našim prednjim predlogom. Na sektoru Bileće nije bilo danas promjena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab,

Politkom,	Načelnik,	Komandant,
Novak Franc	**Franjo Tomaić**	**Danilo Komnenović**

BR. 24

IZVJEŠTAJ ŠTABA 15. KRAJIŠKE BRIGADE OD 5. MAJA 1944. ŠTABU 39. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU OD SEPTEMBRA 1943. DO 1. MAJA 1944. GODINE[1]

STAB
XV KNOU BRIGADE
Pov. Br. 96
5/V-1944. g.

ŠTABU 39. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ

Položaj

U vezi vašeg akta pov. br. 18 od 14. aprila 1944. g. dostavljamo u sljedećem:

Od osnivanja Sanskog NOP odreda-' i prelazom istog u XV KNOU brigadu[3] do zaključno l/V-1944. g. rezultati rada **i** borbe su sljedeći:

1) Neprijateljski gubici:

Ubijenih		**Ranjeno**		**Zarobljeno**	
a) četnika:	90.—	a) četnika	77.—	a) četnika	86.—
b) legije:	29.—	b) milicije	7.—	b) milicije	1.—
S^a	119.—	S^a	84.—	S^a	87.—

[1] **Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 4/3, k. 1270.**

[s] **Osnovan u drugoj polovini septembra 1943. (Vidi tom IV, knj. 17, dok. br. 109.)**

[3] **U naredbi Štaba 5. korpusa NOVJ od 26. marta 1944. o tome se kaže:**

U oružju zapljenitom [i] druge rat. spreme:

2) Pušaka 85 kom., puš. mitr. 5, t. mitr. 1, t. bacača 1, pištolja 2, granata za t. bacač 5 kom.
3) Oslobođena naseljena mjesta, tj. sela: Gor. i Donje Sokolovo, Kozica, Tramošnja, Kmećani, Stratinska, Obrovac, Melina, Slavići, Jelići, Piskavica, Bron. Majdan, Vilusi, Donji Pervan i Goleši.

   Oslobođena sljedeća sela, a docnije neprijatelj opet okupirao, i to: Saračica, M. Prnjavor, G. Piskavica.
4) Mobilisano ljudstva: 611 boraca.
5) Porušeno neprijat. pruge 6 km, zaplijenjeno tel. kabla 15 km.
6) Obučeno rukovanjem automatskim oružjem 236 drugova.
7) Organizovano 4 NO odbora i 1 NO Op. odbor. — Održano 6 zborova i 34 konferencije.

U vremenu od 1/IV do l/V 1944.

Mobilisano boraca 84.

Ubijenih: a) četnika 21.— Milicije 1 ubijen
b) ranjenih 14.—
c) zarobljenih 1.—

S[a] 36.—

Plijen: a) oružja: 2 p. mitraljeza, 1 t. mitr., 1 t. bacač,
b) municije: 5 kom. mina za t. bacač.

Naučilo pisati u aprilu: 45 drugova i drugarica.

S. F. — s. N.

Politkomesar
Maran[4]

Komand. kapetan.
Jovo Medić

(M. P.)

»Odlukom Štaba 5. korpusa NOVJ formirana je XV krajiška NOU brigada od dosadašnjeg Sanskog NOP odreda i Ribničkog NOP odreda...« (Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 130).

[4] **Đorđe**

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG ODSJEKA ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD 6. MAJA 1944. ŠTABU 8. KORPUSA NOVJ O FORMACIJI I RASPOREDU 373. LEGIONARSKE DIVIZIJE »TIGAR«[1]

STAB
I PROLETERSKOG KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Ob. otsek
Pov. br. si. 6. V 1944. god.

ŠTABU VIII KORPUSA
— za Ob. otsek —

Ob. izveštaj

1. — Osiguranje komunikacije Bihać — Knin

Komunikaciju Bihać — Knin osiguravaju delovi 373. legionarske **»Tigar«** divizije.[2]

Štab Divizije nalazio se u B. Novom,[3] k-dant general-lajtnant **Zeller.**[4]

Divizija je sastavljena od 383. i 384. pešad. puka i 1 artiljerijskog puka,[5] zatim od **Pancirne** bojne majora **Bakarca,**

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 8—6, k. 731.

[2] Pored pomenute komunikacije, njeni dijelovi obezbjeđivali su i komunikaciju Bos. Novi — Prijedor.

[1] i [1] Prema istorijatu te i 392. divizije, njen štab je početkom maja 1944, po naređenju 5. SS brdskog armijskog korpusa, premješten u Ostrožac gdje je tada bio i pomenuti bataljon, dok je 384. puk tada bio u Lapcu. Tokom maja ove jedinice su učestvovale u operaciji »Morgenstern« i Drvarskoj operaciji (Arhiv V. 1.1., reg br. 68/2, k. 74 i 39/12 a, k. 18). O tome vidi dok. br. 111 i 137 u ovoj knjizi i tom V, knj. 27, dok. br. 31.

[4] Emil. On je otišao 1943. a mjesto njega za komandanta je postavljen general-potpukovnik Eduard Aldrian.

[5] i [10] U knjizi Franca Sramla »Hrvatsko ratište — Njemačko-hrvatske legionarske divizije: 369, 373, 392« stoji da je artiljerijski puk. kao i ostale jedinice (vidi objašnjenja br. 6 i 7), nosio redni bro.: (naziv) 373. Pored toga, u knjizi se kaže da je 373. divizija formirana početkom januara 1943. i da je njena obuka izvedena u Austriji i Njemačkoj, a potom da je divizija prebačena u Jugoslaviju. Prema ovoj knjizi formacija i sastav pukova i bataljona identični su sa formacijom prikazanom u ovom dokumentu, osim što se u knjizi pominje 15. četa, a što se, vjerovatno, odnosi na pionirsku (inžinjerijsku) četu. Međutim, u knjizi se ništa ne kaže o tome da je 384. puk formiran od

koja ima 4 satnije,[6] Pionirske bojne — k-dant hauptman **Jöler** -- ima 3 satnije,[7] sada se nalazi negde oko Bihaća,[8] kao i od pomoćnih jedinica Pekarske, Mesarske (schlehteraj), Sanitetske satnije, četiri vozarska eskadrona i devet radio-telefonskih aparata.

Sastav pukova i raspored:

384. p.puk — štab u D. Lapcu.[9] Sastoji se od Štaba sa 13, 14. i Pionirskom četom i tri bataljona (I, II i III).

384. pešadijski puk

Stab puka

13. četa	*14. četa*	*Pionirska četa*	I	II	III
6. t. bacača	4 voda		1. peš.	5. peš.	9. peš.
4 topa	1. i 2. vod 4 t. 50 mm		2. peš.	6. peš.	10. peš.
75 mm	3. i 4. vod 6 t. 27 mm		3. peš.	7. peš.	11. peš.
Komandno osoblje			4. mitr. četa.	8. mitr. [i]	12. mitr.

Ljudstvo — legionari iz Zagorja, Slavonije, manjim delom sa Banije, iz Dalmacije i Primorja, kao i iz Hercegovine.

Četa 1, 3, 5, 7, 9. i 11. imaju po 3 voda od po 3—4 grupe — desetine. Desetine su naoružane »šarcem« i 1 tromblonom, a vodovi još i sa po 1 malim bacačem. Mitraljeske čete naoružane su sa 5 t. bacača i 12 t. mitraljeza.

Svojevremeno — 1942. god. 384. puk formiran je od VII gorskog zdruga. Ljudstvo čitave 373. div. bilo je na izobrazbi u Nemačkoj i Austriji — u Bruku, Nojsidnu, Karlfolcu itd.[10] U toku maja 1943. god. Divizija je došla u Jugoslaviju, prvo na sektor Travnik, a potom B. Luka — Bihać — Knin gde se i sada nalazi.[11]

Sastav 383. puka je kao i 384.

Artiljerijski puk je mešovit — sastavljen od topova i haubica 105 mm.

Raspored 384. p.

I bataljon — Štab Zrmanja Vrelo; 1. satnija — Gračac, 2. Zrmanja ž. stanica, 3. Zrmanja Vrelo i okolina a 4. je raspoređena po grupama uz streljačke satnije.

7. gorskog zdruga. Iz ove knjige su uzeta i imena komandanata te divizije (vidi objašnjenje br. 4).

[6] Riječ je o 373. izviđačkom bataljonu čiji je komandant bio Bakarec. U sastavu Bataljona bio je 1. i 2. eskadron biciklista i 3. i 4. motorizovani eskadron — kao votivoklopne čete.

[7] Odnosi se na 373. inžinjerijski bataljon. Komandant toga bataljona zvao se Jöler.

" Vidi tom IV. knj. 13, dok. br. 171 i 172 i knj. 14. dok. br. 191 i 192.

II bataljon — Stab u Suvaji, k-dant Srajber, raspoređen od Srbskog klanca do Dobrog Sela i to:

5. satnija sedište u Srbu. K-dir oberlajtnant Vestval.

1. vod u Doljanima.

2. i 3. u Srbu. Satnija broji 90 ljudi.

6. satnija sedište u D. Suvaji. K-dir Benda.

1. vod u Suvaji.

2. i 3. vod u Međeđaku.

7. satnija sedište u Kupirovu. K-dir lajtnant Dipolt.

1. vod u Dobrom Selu.

2. i 3. vod u Kupirovu.

8. satnija, k-dir oberlajtnant Oberhaus. Satnija ima 18 grupa, a kada je kompletna broji 240 ljudi. Zapovednik bacača je lajtnant Vulić Nikola (Hrvat). Ova četa je podeljena po grupama uz ostale satnije.

383. p. puk, navodno, na sektoru Banja Luka — Bihać. 20. IV 44. g. na sektoru od Srba prema Trubaru vršio je napade III bataljon 383. puka.[12] Prema iskazu prebeglog i zarobljenih vojnika iz 384. p. trebao bi 383. p. da preduzme akciju čišćenja komunikacije Bihać — Knin kao i izradu 23 uporišta na istoj komunikaciji. Po završenoj akciji puk bi imao zadatak: pojačanje 384. puka na pomenutoj komunikaciji.

Do sada je već prošla III bojna iz puka i vodila borbu na sektoru Srb — Trubar i produžila dalje prema Kninu.

Prema iskazu prebeglog legionara Komarički Ivana iz 5. satnije II bojne 384. puk. 373. div. — komunikacijom Bihać — Knin treba da prođu 4 šturm-bataljona takođe sa zadatkom čišćenja te komunikacije i odlaska u Dalmaciju.

29. IV o. g. jedan takav bataljon, posle borbe kod Cvjetnića prošao je ka Lapcu. U dokumentima i prema iskazu zarobljenog gefrajtera to je jedan od grenadirskih šturm-bataljona a pripada komandi Štaba II pancirne armije.

Naoružanje bataljona je kao i kod ostalih; od teškog naoružanja imaju 2 topa (ruska) 75 mm, 2 protivkolska od 50 mm, 2 protivavionska 75 mm, 4 laka i 1 srednji tenk naoružan sa topom od 37 mm ili 50 mm i sa po jednim S.M.G. Tenkovi su tonaže od 10—15 tona. Raspolaže još sa 50 motornih vozila. Jačina 4—500 ljudi.

(Podaci od 15. i 19. IV 44. g.)

Travnik — Bugojno: koncentracija divizije 7. SS »Princ Eugen«[13] i 13. »Plava«.[14] (6. V.)

[12] Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 166.

[13] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br 169—178, 184, 187—189, 191 i 192.

[14] Odnosi se na 13. SS diviziju »Handžar«. Njene glavne snage tada su dejstvovale u istočnoj Bosni. Vidi dok. br. 34, 99 i 167.

Duvno — izvesno pojačanje divizije 369. »Vražje« stiglo od pravca Imotskog,[15] 3. V 44. g. (6. V). Podaci za Travnik i Duvno se proveravaju.

S. F. — S. N.

Sef Ob. otseka
major
Barjaktarević[16]

Načelnik-pukovnik,
Karlo Lalić

(M. P.)

[15] **Vidi dok. br. 137.**
[16] **Branislav**

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA, KOMORE, MATERIJALA ZA VEZU I MINERSKE SPREME 4. NOU DIVIZIJE OD 6. MAJA 1944. GODINE[1]

STAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA
N. O. V. J.
Op. pov. Br. 169
dne 6. V 1944. g.

BROJNO

ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za vezu

Redni broj	Jedinica	Ljudstva		ORUŽJA									
				Topova			Bacača						
		po spisku	na licu	brdskih	„Pito"	Protiv-tenkovskih	Teških	Ručnih	Pušaka	Puško-mitraljeza	Teških mitraljeza	Stroinica	Pištolja
1	VI KNOU brigada[2]	1575	1219	—	—	1	3	7	908	57	6	15	106
2	VIII KNOU brigada	1226	1044	—	1	2	4	5	673	51	4	29	49
3	XI KNOU brigada[3]	1477	1250	1	—	1	4	8	729	53	3	25	60
4	Podgrmečki NOP odred[4]	451	385	—	—	—	1	2	254	15	6	11	18
5	Kozarski NOP odred[5]	409	369	—	—	—	1	1	149	6	1	3	11
6	Grad. lijev.[6]	293	264	—	—	—	—	—	98	4	—	6	17
7	Štab, zašt.[7], kuriri, vod za vezu, intend.	234	153	—	—	—	—	—	122	3	—	26	26
8	Bolnička četa	53	53	—	—	—	—	—	41	—	—	—	—
	S V E G A	5721[8]	4737	1	1	4	13	23	2984	189	20	115	287

Pol. komesar,
Dmitar K. Bajalica

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 51—1, k. 768.

[2] i [3] Prema brojnom stanju ovih brigada od 10. i 25. maja 1944. one su u svom sastavu imale po četiri bataljona, tehničku četu, četu za vezu, sanitetski vod, intendanturu i zaštitnicu (Arhiv V. I. I., reg. br. 23—2. k. 774 A i 29—4. k. 776 A).

[4] U brojnom stanju toga odreda od 27. maja 1944. stoji da je on imao u svom sastavu dva bataljona, diverzantsku četu, vod za vezu, intendanturu, ambulantu i zaštitnicu (Arhiv V. I. I., reg. br. 26—5.

STANJE

i minerske spreme na dan 25. aprila 1944. god.

		M U N I C I J A						v e z a			KOMORA		Miner. odeljenje	
		Za topove		Za bacače										
Ručnih bombi	Protivtenkov. pušaka	brdske	protiv-tenkov.	Teške	Ručne	Puščane	Za protiv-kol. pušku	Kabla km.	Telefona	Centrala	Jahačih konja	Tovarnih konja	Eksploziva	Nagaznih mina
229	4	—	33	34	46	23438	250	2	8	1	11	127	100	2
197	3	11	48	14	16	23999	89	5	7	1	12	93	150	20
518	3	—	25	12	39	18710	112	13	8	1	17	101	30	7
92	1	—	—	6	12	6694	45	3	5	—	7	23	270	—
71	1	—	—	—	—	3180	25	—	1	—	2	4	—	—
61	1	—	—	—	—	2591	40	3	1	—	3	15	114	6
44	—	—	—	—	—	3264	—	8	8	2	10	21	—	—
8	—	—	—	—	—	1481	—	—	—	—	—	—	—	—
1230	13	11	106	66	113	83337	561	34	38	5	62	384	664	35

Komandant,
si. otsutan

[5] Prema brojnom stanju toga odreda od 10. maja 1944, on je u svom sastavu imao jedan bataljon, dvije čete (jedna diverzantska), intendanturu, ambulantu i zaštitnicu (Arhiv V. I. I., reg. br. 21—3, k. 1625).

[6] Gradisko-lijevčanski NOP odred

[7] Odnosi se vjerovatno na zaštitni vod.

" Zbir pogrešan. Treba 5.718.

ШТАБ
ДИВИЗИЈЕ 5. КОРПУСА
Н.О.Б.Ј.
Бр. 169
ДНЕ 6.8. 1944

Бројно стање

људства, оружја, муниције, коморе, материјала за везу и минерске спреме на дан 25 априла 1944 године

Редни број	Јединица	ЉУДСТВА по списку	ЉУДСТВА на лицу	ОРУЖЈА Топова брдских	Топова противтенков.	Бацача [illegible]	Бацача ручних	пушака	пушко-митраљеза	тешких митраљеза	фрицева	пиштоља	ручних бомби	Противтен. пушака	МУНИЦИЈЕ за топове брдске	за топове против тенков.	за бацаче тешке	за бацаче ручне	пушчане	за противтен. пушку	ВЕЗА кабла	телефона	радиостанице	КОМОРА јахаћих коња	товарних коња	МИНЕР. ОДЕЉЕЊА експлозиво	бакарне чауре
1	1. х.пол. Грмијада	1575	1219	x	x	1	3	7	908	57	6	15	106	239	4	x	33	34	46	23438	250	2	8	1	11	167	100	2
2	10. х.пол. Грмијада	1226	1044	x	1	2	4	5	673	51	4	29	49	197	3	11	48	14	16	23999	89	5	7	1	12	93	150	20
3	9. х.пол. Грмијада	1477	1250	1	x	1	4	8	739	53	3	25	60	518	3	x	25	12	39	18710	112	13	8	1	17	101	30	7
4	Подјелени [illegible]	451	385	x	x	x	1	2	254	15	6	11	18	92	1	x	x	6	12	6694	45	3	5	x	7	23	270	x
5	[illegible]	409	369	x	x	x	1	1	149	6	1	3	11	71	1	x	x	x	x	3180	25	x	1	x	2	4	x	x
6	Пад. чф.	293	264	x	x	x	x	x	98	4	x	6	17	61	1	x	x	x	x	2591	40	3	1	x	3	15	114	6
7	[illegible]	234	163	x	x	x	x	x	122	3	x	26	26	44	x	x	x	x	x	3264	x	8	8	2	10	21	x	x
8	Болничка чета	53	53	x	x	x	x	x	41	x	x	x	x	8	x	x	x	x	x	1481	x	x	x	x	x	x	x	x
	СВЕГА:	5721	4737	1	1	4	13	23	2984	189	20	115	287	1230	13	11	106	66	113	83357	561	34	38	5	62	384	664	35

Пол. комдар
Димитар Ђ. Бајалица

Командант,
[illegible]

Fotokopija dokumenta br. 26

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. DIVIZIJE OD 6. MAJA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O FORMIRANJU 17. KRAJIŠKE BRIGADE I POVLAČENJU DVA BATALJONA 9. KRAJIŠKE BRIGADE NA PROSTOR GORNJEG VAKUFA[1]

STAB
X DIVIZIJE 5. KORPUSA
NOVJ
Pov. Br. 76 —
Dne 6. maja 1944. g.

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

1. — Pristupili smo formiranju XVII brigade. Po izvršenom formiranju, koje će biti izvršeno ovih dana, podnijećemo vam opširan izvještaj.[2]

Ljudstvo XVII brigade je novomobilisano i vojnički neobučeno. Komandant ove brigade kapetan drug Talić[3] je također mlad te bi nam bio neophodno potreban zamjenik komandanta ove brigade. Mi u okviru naše divizije nemamo takvog čovjeka. Smatramo da bi na ovoj dužnosti najbolje odgovorio poručnik drug Stipo Bilan, koji se sada nalazi na Višem oficirskom kursu i koga bi nam po završetku kursa trebali poslati.

2. — Dva bataljona IX brigade povukli smo na prostoriju oko Gornjeg Vukufa a povući ćemo i treći bataljon tako da će jedan bataljon ostati na zaštiti bolnice koja se premješta u selo Šemenovce zbog bombardovanja. Bataljon koji osigurava bolnicu zatvara pravac prema Janju i smješten je na prostoriju Ljuša — Podobzir.

3. — Na naš dopis Str. Pov. br. 57 od 24. aprila o. g. kojim smo tražili da nam javite mogućnosti prebacivanja teških ranjenika u savezničke zemlje, još nismo dobili odgovora.[4]

4. — Uputili ste nam ranije Antu Bačića »Lalu« kao tehničara, a koji je prebjegao iz neprijateljske vojske u mjesecu

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 33—5, k. 458 A.**

[2] **Naredbom Štaba 5. korpusa NOVJ od 28. aprila 1944. Ramski NOP odred proglašen j'e za 17. krajišku brigadu. Vidi tom IV. knj. 24, dok. br. 139.**

[3] Sefik

[4] **O evakuaciji ranjenika u savezničke zemlje vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 139 i Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR jugoslovenskih naroda, knj. 1.**

decembru 1943. godine, sa preporukom od strane šefa vojne vlasti u pozadini druga Stole.[5] Isti je prije šest dana pobjegao neprijatelju u Bugojno. Po svim izgledima »Lala« je bio u službi Gestapoa.

Sada ste nam ponovo uputili radio-telegrafistu pri diviziji druga Turomanovića Muhameda, koji je bio u neprijateljskoj vojsci. Mi smo izvršili raspored telegrafista po vašem naređenju i premjestili druga Banjca[6] u XVII brigadu a njegovu dužnost preuzeo je drug Turomanović Muhamed. ... Smatramo da bi trebalo druga Turomanovića poslati u XVII brigadu a druga Banjca povratiti na službu radio-telegrafiste pri diviziji.

5. — Karavan sa oružjem i municijom određenom za Ramski NOP odred stigao je.

6. — Nekoliko puta smo od vas tražili kabl-mašinu i IV divizija nam je također obećala poslati. Mi to još do danas nismo dobili. Ponovo vas molimo da nam je pošaljete jer nam je neophodna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Došen[7]

Komandant-ppukovnik,
Milorad*

Načelnik štaba-major,
Hotić[9]

(M. P.)

[5] **Kovačević**
[6] **Jovo**
[7] **Ilija**
[8] **Mijatović**
[9] **Mesud**

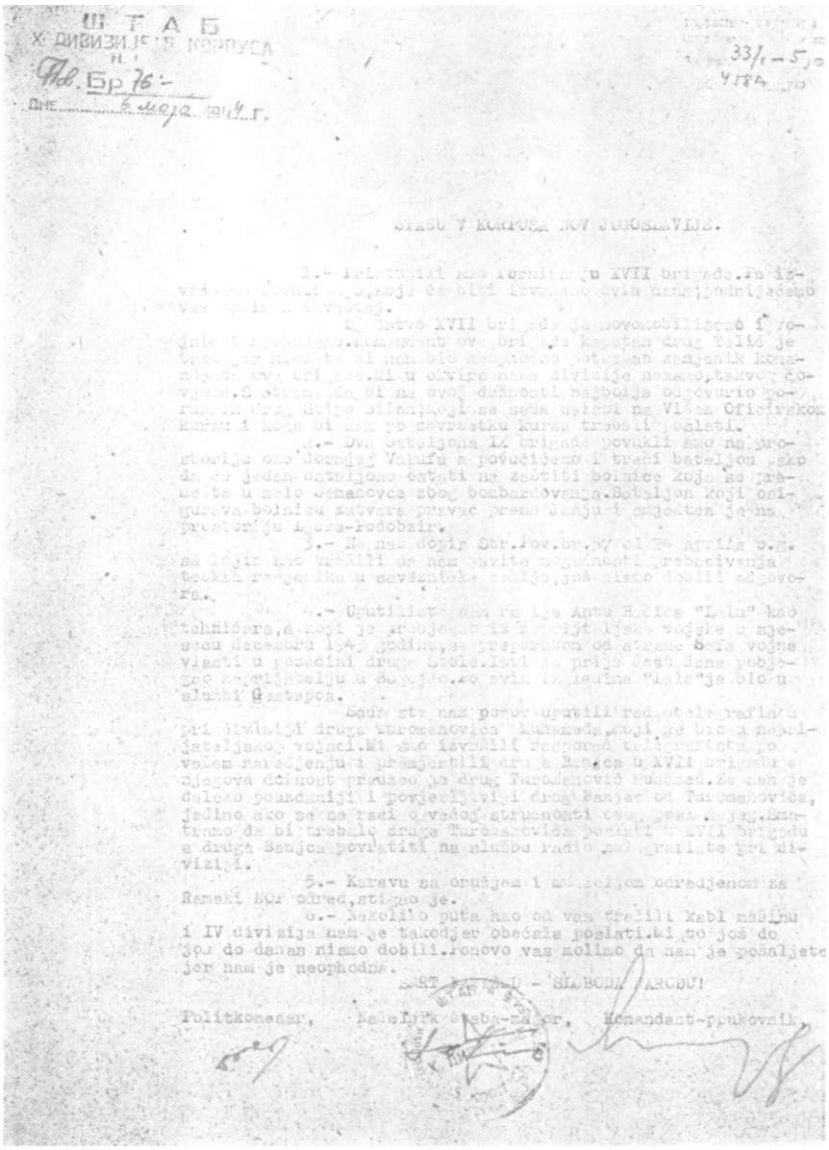

Ш Т А Б
X ДИВИЗИЈЕ КОРПУСА
Н.
Пов. Бр 76 -
дне 5 маја 1944 г.

33/1-5
4184

ШТАБ V КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ.

1.- Три чете III ... у XVII бригаде. За из... ће бити ... свих ... одједниј...

2.- Штаб XVII бригаде је новообразовано ... Командант ове бриг... Керепан друг Тајић ... Комесар ... друг Турсеновић ... Ми у оквиру ... дивизије немамо, такође ... Сматрамо да би на ову дужност најбоље одговорио ... друг, дотле ангажован на послу на Вишем Официрском ... и који би нам по завршетку курса требао послати.

4.- Два батаљона IX бригаде повукли смо на територију ... Доњег Вакуфа а повукли смо и трећи батаљон, тако да ... остати на заштити болнице која се налази у селу Османовићи због бомбардовања. Батаљон који обезбјеђује болницу затворе пут према Сарајеву и онемогућен је саобраћај ... Бања-Водобаја.

3.- На наш допис Str.Pov.br.... 2а Армије ... за ... тешким ... у ... нису ... одговора.

4.- Упутили смо на рад ... Анте Бацића "Лалу" као техничара, а који је ... у ... у ... децембру 194... године, ... од стране Бијеле ... власти у ... друге ... Али ... прије ... ... у ... ... "Лале" ... у служби Гестапоа.

Сада ... наш ... упутили ... при дивизији друга Турсеновића Мухамеда, који ... борац ... Ми смо извршили распоред ... по ... наређењу и ... друга ... у XVII ... његова ... преузео ... друг Турсеновић Мухамед. За нас је ... поузданији и ... друг Ванјас од Турсеновића, једино ако се на ... ... друга Турсеновића ... у XVII бригаду а друга Ванјаса повратити на службу ... при дивизији.

5.- Каврву за оружје и муницију одређену за Ремаки Бор одред, стигао је.

6.- Неколико пута смо од вас тражили кабл машину и IV дивизија нам је такође обећала послати. Ми то још до ... данас нисмо добили. Роново вас молимо да нам ... пошаљете ... нам је неопходна.

СМРТ ... - СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, Начелник штаба-мајор, Командант-пуковник,

Fotokopija clolzumonta br. 27

NAREĐENJE ŠTABA GRUPE DIVIZIJA OD 6. MAJA 1944. ŠTABU 17. NOU DIVIZIJE ZA POKRET NA SEKTOR DZIMRIJE — PODŽEPLJE[1]

STAB
GRUPE DIVIZIJA[5]
Br. si.
6. maj 44. g.

ŠTABU XVII NOU DIVIZIJE

1. Štab III korpusa primio je radiogram od V.Š.[3] u kome se kaže da se najhitnije uputi jedna (najmanje jedna) divizija preko Starog Broda, da bi odatle napala neprijatelja sa leda i tako olakšala položaj naših divizija na sektoru Medvednik — Maljen.[4]

Neposredno poslije te depeše, Štab Korpusa primio je sljedeći radiogram:

»Predajte Lekiću sljedeću depešu:

Naređujem ti da kreneš najhitnije sa dvije divizije u pravcu Starog Broda i da se prebaciš preko na Taru. Sa svojim snagama ugrozićeš neprijatelja u leđa koji napada naše snage na Medvedniku i Maljenu. Prugu Višegrad — Užice po mogućnosti uništiti. Napade vršiti u pravcu Užica i Bajine Bašte. Sa razbijanjem neprijatelja zaposjesti teren do Drine na prostoru Bajina Bašta — Ljubovija. Bilo bi dobro zadržati Zlatiborski masiv za uporište dok se ne svrši ofanziva u istočnoj Bosni i osigurati lijevi brijeg Drine.[5] Tito.«

2. U toku 5. ov.m. neprijateljske snage koje su dejstvovale na čitavom sektoru južno od linije Tuzla — Zvornik do

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 16—1, k. 982.

[2] Riječ je o Štabu koga je, 24. aprila 1944, Vrhovni štab NOV i POJ odredio da komanduje sa 16. i 17. divizijom, koje su imale da se prebace u Srbiju. Za komandanta je odreden Danilo Lekić, a za načelnika Štaba Jovo Vukotić. (Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 165.)

[3] O spomenutim radiogramima (depešama) Vrhovnog štaba NOV i POJ vidi knjigu primljenih depeša Štaba 3. korpusa u Arhivu V. I. I., reg. br. 278/1,.k. 408 A.

[4] Na tom sektoru su tada dejstvovale 2. proleterska i 5. NOU divizija. Bliže o njihovim dejstvima vidi tom I, knj. 7, dok. br. 176, 177, 181, 186 i 188.

[5] Otkrivši namjeru naših jedinica Nijemci su snagama 7. SS i 13. SS divizije, uz pomoć ustaško-domobranskih jedinica i četnika, uspjeli da spreče prebacivanje 16. i 17. NOU divizije u zapadnu Srbiju. Opširnije q tome vidi dok. br. 114, 167 i 168.

Han-Pijeska povukle su se naglo, dijelom prema Tuzli,[6] a glavninom preko Han-Pijeska prema Sokolcu i Sarajevu. Prema podacima, neprijatelj je dobio hitan pokret prema moru. Tako je čitavi sektor napušten od neprijatelja.[7]

S obzirom na takvo stanje na ovom sektoru, riješili smo da se 16. divizija prebaci na sektoru Fakovića,[8] dok će se vaša divizija prebaciti na sektoru Slap — Stari Brod.[9]

3. 16. divizija polazi danas, 6. ov.m. u 18 časova,[10] na sektor D. Zalukovik — G. Zalukovik, gdje će se zadržati do 7. ov. m., kada će pred mrak izvršiti dalji pokret na sektor Viogora, da odatle pođe na sektor Fakovića.

Stab Grupe divizija kretaće se za sada sa Štabom 16. div. i nalaziće se u toku sjutrašnjeg dana u s. Musi. Džemat.

4. Vaša divizija, ojačana sa II krajiškom brigadom, izvršiće u toku noći 7/8. ov.m. pokret na sektor Džimrije — Podžep-Ije. Sljedeću etapu pokreta dobićete radio-vezom, radi čega morate obavezno održavati redovnu radio-vezu sa nama. Međutim, ukoliko to ne bude moguće usljed nepredviđenih razloga, vi ćete[11] izvršiti dalji pokret u toku noći 8/9. ov.m. u pravcu određenog sektora, obavještavajući nas kuririma o vašem pokretu (kurire slati preko Dervente).

5. Po izričitom naređenju V.S. pokret se mora držati u najvećoj tajnosti, radi čega će se vršiti isključivo noću, ukoliko teren to ne dozvoljava danju.

6. Nosila i teške ranjenike predajte bilo Romanijskom odredu, bilo Birčanskoj brigadi.

7. Na Starom Brodu i Slapu postoje izvjesna tehnička sredstva za prelaz. Međutim može se desiti da se sva ta sredstva nalaze na drugoj obali, radi čega morate blagovremeno organizirati specijalne plivačke ekipe, koje bi imale zadatak da se domognu tih sredstava i tako omoguće prebacivanje Divizije.

Uporedo sa tim morate predvidjeti ljudstvo koje bi u krajnjoj mjeri brzo napravilo par splavova (koristeći za materijal kuće) i tako omogućilo prebacivanje.

Morate biti spremni da sve poteškoće na koje naiđete savladate i da izvršite postavljeni zadatak, kojega je odredio V. S., usprkos svim teškoćama na koje nailazimo.

[8] Vidi dok. br. 198.

[7] Na teritoriji istočne Bosne i dalje su ostale jedinice 7. SS i 13. SS divizije. Vidi dok. br. 34, 114, 143, 167—169 i 194—204.

[8] Vidi dok. br. 168.

» Vidi dok. br. 114.

[10] Prema zapovijesti Štaba te divizije pokret je izvršen u 19 časova. Vidi dok. br. 29.

[11] Riječ »ćete« dopisana mastilom, latinicom.

Po prebacivanju izvršili bismo koordiniranu akciju na Bajinu Baštu, tako da biste vi sadejstvovali manjim dijelovima, dok biste glavninom dejstvovali prema pruzi Višegrad — Užice i prema Užicu, a 16. divizija prema Medvedniku, Ljuboviji i dalje uz Drinu, pošto bi prethodno likvidirala Rogačicu i Bajinu Baštu.

8. V.Š. je obavijestio da je spremna ruska pošiljka za obje divizije. Ukoliko terenski ne bude moguće da pošaljete jedinicu za prihvat spreme (po njenom prijemu), dio određen za vašu diviziju ponijeće 16. divizija, s tim da vam to prvom prilikom uruči.

9. Preduzmite sve mjere, dajte sve od sebe, pošto se zadatak mora izvršiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
general major,

general major,

BR. 29

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 6. MAJA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA PREBACIVANJE NA PROSTORIJE GORNJE BABINE — KAPE, PJENOVAC — KAVANSKO I ŽERAVICE — NEVACKA«

ŠTAB
XVI N. O. U. DIVIZIJE
Op. Br. 23/1944.
6. maj 1944. god.
u 12 čas.

ZAPOVEST

Sekcije Kladanj — Zvornik 1 :100.000

Situacija:

Prema proverenim podacima neprijateljske snage su napustile sektor Šekovića i povukle se u pravcu komunikacije Tuzla — Zvornik.[2] Neprija-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 19—2, k. 969.**

[s] **Bliže o tome vidi dok. br. 34 i 198.**

teljske snage sa Cikota, prema nekim podacima (neproverenim), otišle su u pravcu Vlasenice.

Stanje u Vlasenici je nepoznato, kao i situacija na liniji Vlasenica — Han-Pijesak — Kram. Pre kratkog vremena na pomenutoj liniji nalazile su se jedinice »Princ Eugen« divizije i verovatno je, da se izvesni delovi te divizije još na toj liniji nalaze.[3]

Naš zadatak:

Pristupiti hitno izvršenju ranije postavljenog zadatka.[4] U vezi prednjeg, —

NAREĐUJEMO:

1) **I brigada:** prebaciće se 6. V o.g. u 19 časova sa sadašnje prostorije na prostoriju G. Babine — Kape,[5] sa zadatkom najhitnijeg prikupljanja podataka u pravcu linije Zljebovi — Kram — D. i G. Capori — Mekote, ispitujući situaciju na pomenutoj liniji levo i desno od nje, obaveštavajući se 0 situaciji i stanju na sektoru Knežina — D. Babine.

II brigada: prebaciće se 6. V o.g. u 19 časova sa sadašnje joj prostorije na prostoriju Pjenovac — Ravansko, sa zadatkom najhitnijeg ispitivanja i prikupljanja podataka o situaciji na liniji: Han-Pijesak — Japaga — Kraljevo Polje — Karaula — Han-Pogled — Ploča — Vlasenica (tj. ceste 1 sektora levo i desno od nje od Han-Pijeska do Vlasenice).

IV brigada: prebaciće se 6. V o.g. u 19 časova sa sadašnje joj prostorije na prostoriju Žeravice — Nevačka,[6] sa zadatkom razvijanja izviđačko-obaveštajne službe u pravcima Olovske Luke — Olovo i Petrović — Kladanj (eventualnog neprijateljskog pokreta od Kladnja u pravcu najnovije prostorije).

Obaveštajni organi ove brigade će odmah po dolasku na novu prostoriju najhitnije putem prikupiti podatke i ispitati stanje na liniji Zljebovi — Han-Pijesak.

[3] Odnosi se na jedinice 7. SS divizije (vidi dok. br. 114, 169 i 170).

[4] Riječ je o zadatku koji je Vrhovni štab NOV i POJ postavio 16. i 17. NOU diviziji, naime da se krajem aprila 1944. prebace u zapadnu Srbiju. (Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 108.) Petog maja 1944. Vrhovni štab je ponovno naredio pomenutim divizijama da se prebace u zapadnu Srbiju. Međutim, neprijatelj je otkrio namjeru naših snaga i spriječio prebacivanje. Opširnije o tome vidi dok. br. 28, 114, 167, 168 i 201—205.

[5] Vidi dok. br. 65.

[6] Usljed novonastale situacije 4. brigada je pošla na drugu prostoriju (vidi dok. br. 50).

Divizijska bolnica: će se kretati sa I brigadom, koja će joj u tom pogledu izdavati potrebna naređenja o času i pravcu pokreta, smeštaju i dr.

Štab Divizije: prebaciće se iz sela Plahović 6. V o.g. u 19 časova i smestiti se na prostoriju s. Nevačka.

Mačvanski NOP odred: kretaće se u sastavu II brigade.

2) Napominjemo svim štabovima brigada da na novoj prostoriji najhitnije pristupe prikupljanju podataka i ispitivanju situacije na datim linijama (uglavnom linija Zljebovi — G. i D. Čapori — Kram — Mekote — Han-Pijesak — Karaula Han-Pogled — Ploča — Vlasenica), angažujući u tom pogledu maksimalno sve svoje izviđačko-obaveštajne organe, kako bi se za što je moguće brže dobili tačni podaci i prava slika stanja na pomenutoj liniji.

Sama hitnost izvršenja ranije postavljenog nam zadatka poslednjim depešama V.Š. zahteva *što brže i što tačnije podatke o situaciji na komunikaciji Vlasenica — Zljebovi,* da bi se, na osnovu tih podataka i situacije uopšte, mogle doneti i važne odluke — naređenja o daljem pokretu i dr.

Obzirom na to štabovi brigada će nas najhitnijim putem (radio-vezom) redovno izveštavati o stanju, situaciji na dodeljenim sektorima — linijama za izviđanja i ispitivanja.

OPSTE NAPOMENE:

Prilikom uzimanja vodiča biti vrlo oprezan i budan, koristeći pojedine vodiče od sela do sela, ne govoreći mu o krajnjem našem cilju (selu, prostoriji i dr.). Na novoj prostoriji, pošto su tamo sela uglavnom popaljena, stanovništvo izbeglo, blagovremeno se pobrinuti za potreban broj vodiča, koje držati uz jedinicu ograničavajući im kretanje i općenje sa borcima u cilju potrebne konspiracije pokreta, pravaca i dr.

3) Štab II brigade na novoj prostoriji će se hitno povezati sa drugom Reljom Vaskovićem iz Malog Polja, koji verovatno raspolaže sa potrebnim podacima.

4) Ukoliko se Romanijski odred nalazi u blizini neke od prostorija pojedinih brigada,[7] povezati se sa štabom odreda i od njega potražiti potrebne nam podatke.

5) Na najnovijoj prostoriji štabovi brigada moraju što hitnije i što temeljitije izvršiti sve pripreme oko sređivanja i orga-

[7] **Q rasporedu i dejstvu toga odreda vidi dok. br. 88.**

nizovanja jedinica za brze pokrete, intendanture, radne vodove i drugo u vezi naših današnjih razgovora.[8]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Z. Romac

Zam. komandanta,
major
R. Jović[9]

(M. P.)

BR. 30

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD MAJA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE KLADNJA[1]

STAB
II VOJVOĐANSKE BRIGADE

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE[2]

Prema naređenju Štaba Divizije od 2. maja o.g.[3] naša brigada je dobila zadatak da sa svoja četiri bataljona u sadejstvu dva bataljona IV brigade likvidira neprijateljsko uporište Kladanj.[4]

Raspored bataljona za napad na Kladanj bio je sledeći:[5]

I bataljon napadao je levo i desno od druma Tuzla — Kladanj.

[8] Ovoj zapovijesti prethodilo je avizo-naređenje Štaba 16. NOU divizije od 5. maja 1944. štabovima brigada da sve teške ranjenike upute u divizijsku bolnicu u selo Starići, da prikupe hranu za četiri dana, da komore rasterete suvišnog materijala i da pripreme jedinice za duži marš (Arhiv V. I. I., reg. br. 23—7, k. 952).

" Radoslav Jović Miško

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. L, reg. br. 10—3, k. 951.

[1] Izvještaj je dostavljen Štabu Divizije između 7. i 10. maja 1944 godine.

[5] Vidi dok. br. 12.

[4] i " O borbama za oslobođenje Kladnja vidi dok. br. 197, 199 i 200.

[5] O organizaciji napada na Kladanj vidi i zapovijest Štaba 2. vojvođanske brigade od 3. maja 1944 (Arhiv V. I. I, reg. br. 55/3, k. 966).

III bataljon napada pravcem Starić — Prestaka (kota 735) — Kladanj.

II bataljon napada pravcem M. Bratilo — Vučinići — Kladanj.

V bataljon M. Bratilo — Vučinići — Puljići — Ježevac — Kladanj.

IV bataljon kao brigadna rezerva kretao se pravcem za III bataljonom.

Kladanj branilo je oko 800 legionara (sa oko 12 p.m. i 1 1. bacač) pripadnika »Kladanjske viteške bojne« i 50 SS-ovaca B.H. div. br. 13 koji su se dobro utvrdili u Kladanjskoj bolnici.

Raspored neprijateljskih bunkera za odbranu grada bio je uglavnom na prednjoj ivici samoga grada. Izrada bunkera nesolidna, pretežno od zemlje.

Napad svih naših jedinica otpočeo je tačno po predviđenom planu u 23 časa, kada su sve naše jedinice određene za napad pristupile likvidaciji prvih neprijateljskih bunkera na ivici grada. Neprijatelj (legija) davao je u početku žilav otpor na svim napadnim pravcima, ali su i pored toga naše jedinice, uspješno potpomognute vatrom iz teških bacača, postepeno i sistematski potiskivale neprijatelja ka centru grada, prodirući u neprijateljski odbranbeni sistem, likvidirajući bunker za bunkerom. Po likvidaciji bunkera na prednjoj ivici grada, posle dvočasovne prilično žilave borbe, neprijatelj, ionako demoralisan, počeo je napuštati grad i povlačiti se u pravcu Olova, tj. u pravcu koji im je namerno ostavljen za izvlačenje.— Tada su naše jedinice upale u grad, ovladavši celim gradom, dok su se SS-ovci žilavo i uporno još uvek držali i očajnički branili iz svojih dobro izgrađenih utvrđenja oko bolnice. Jedna četa III bataljona orijentisana je u pravcu bolnice produžavajući uporno sa napadima na ostatke neprijatelja koji se još zadržao u gradu.

Po upadu u grad, naše jedinice nisu produžile sa proterivanjem neprijatelja u pravcu njegovog odstupanja, ne ostavljajući čak ni potrebna obezbeđujuća odeljenja na dominantnim visovima, oko samoga grada. Otpočelo se sa pretresom kuća, magacina i ostalih zgrada. Neprijatelj koji je već odstupao prema Olovu, osetivši da ih naše jedinice ne gone u stopu, iskoristio je ovaj momenat i naš propust, zadržao se na obližnjim kosama ka Olovu i posle jednog časa, pribravši se, preduzima kontranapad na naše jedinice, koje su se rasplinule po gradu i zgradama.[8]

Naš V i delovi II bataljona ipak nisu se dali zbuniti od neprijatelja, orijentisavši se odmah ka neprijatelju koji je napadao drumom Olovo — Kladanj i levo i desno od ovoga druma, — dok su se I i III bataljon odmah po izvršenom nepr. kontranapadu po-

čeli povlačiti ka svojim polaznim položajima za napad, te na taj način omogućili i dozvolili neprijatelju da ponovo ovlada već zauzetim gradom, dok su V i II bataljon na svom napadnom pravcu neprijatelja uz velike gubitke po njega proterali i ovladali dominantnim visovima iznad grada ka Olovu. — Međutim neprijatelj je već prodro u grad i ovladao istim preko pravca I i III bataljona, obzirom da su se isti povukli.

U 3 časa preduzeli smo ponovni kontranapad sa III, IV i II bataljonom i u jednom silovitom naletu ova tri bataljona neprijatelj je ponovno izbačen iz grada, ne čineći više one greške koje su činjene u prvom napadu, postavivši odmah po zauzeću grada obezbeđenja, blokiraju sa III bataljonom bolnicu u kojoj se je neprijatelj još uvek uporno i žilavo držao.

Neprijatelj koji se držao u bolnici likvidiran je u toku dana, isteravši ih iz bunkera teškim bacačem, pomlativši ih veći deo u leganju i izvlačenju ka s. Plahoviću.

Neprijateljski gubici su: oko 40 mrtvih, veći broj ranjenih i 5 zarobljenih vojnika. Naši gubici su: 11 mrtvih i 21 ranjen.

Zaplenjeno je: 2 radio-stanice, mnogo t.t. materijala, 7 pušaka, 5.000 metaka, 10 bombi, 11 šinjela, 15 pari cipela, 10 voj. čakšira, 8 ćebadi, 10 šator, krila, 10 vojničkih rančeva i druge spreme.

Nedostaci koji su se ispoljili u ovoj akciji su sledeći:

— nedovoljno udubljivanje štabova bataljona u dodeljene im zadatke i nedovoljna prorada sa ostalim rukovodstvom;

— slaba samoinicijativa i nesnalažljivost štabova bataljona u novonastaloj, nepredviđenoj situaciji, i nepravilno reagovanje na istu;

— nedovoljna upornost u gonjenju, proterivanju i uništenju neprijatelja;

— nedržanje ljudstva u rukama u toku same borbe u gradovima, kao i po završetku;

— neodržavanje veze u borbi između bataljona kao i sa štabom brigade:

— još nedovoljno potrebno iskustvo za borbu u naseljenim mestima.

Svi ovi uočeni nedostaci analizirani su i pravilno uočeni na sastanku sa štabovima bataljona, po istima oštro je udareno u cilju njihovog što bržeg otklanjanja.

SMRT FASIZJVTU — SLOBODA NARODU!

Za Stab Brigade načelnik:
kapetan
Rebula[7]

[7] **Eduard**

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 7. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 1. i 13. PROLETERSKE BRIGADE ZA RASPOREDNA SEKTORIMA ŠIPOVO — POTKRAJ — TRNOVO I PODRAŠNICA — SJENOKOS — BERlCl I ZA ZATVARANJE PRAVACA KA MLINIŠTIMA[1]

STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 445
7. maja 1944. g.
u 14 č.

I PROLETERSKE BRIGADE
Štabovima: XIII PROLETERSKE BRIGADE i
DIVIZIJSKE ARTILJERIJE

Prema našim obaveštenjima nema bitnijih promena u jačini i rasporedu neprijateljskih posada na sektoru Jajce — Jezero — Mrkonjić-Grad.-' Međutim, dosadanji raspored, a naročito rad pojedinih naših bataljona, omogućavao je neprijatelju da i sa manjim grupama stalno uznemirava i po svojoj inicijativi izaziva na borbu naše bataljone, da nam nanosi osetne gubitke, što je dovodilo i do zamaranja jedinica i priličnog trošenja municije bez naročitih rezultata.

Naši sadanji zadaci su:

a.) osnovni: najupornije zatvaranje svih pravaca koji vode ka Mliništima;

b.) sa manjim snagama zatvaranje i kontrolisanje pravca Mrkonjić-Grad — Čađavica;

c.) preuzimanje inicijative za dejstvo na manje neprijateljske posade, pozadinu, veze i pravce neprijateljskog saobraćaja.

Za izvršenje prednjeg

NAREĐUJEMO:

1. — I proleterska brigada postaviće se na sektoru: Šipovo — Sokolac — Potkraj — Grabež — Gerzovo — Trnovo. Zadatak Brigade je zatvaranje svih pravaca koji istočno od komunikacije Rogolje — Mliništa vode ka Mliništima. Sa svoje prostorije

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 23/1, k. 712.**
[5] **O neprijateljskim jedinicama vidi dok. br. 192.**

dejstvovati na komunikaciju Jajce — Jezero — Mrkonjić-Grad i Jezero — Sipovo. Manjim diverzantskim i letećim odeljenjima dejstvovati na komunikaciju Donji Vakuf — Jajce. Ofanzivne i diverzantske akcije vršiti stalno s tim što upotrebljavati manje snage, ciljeve prethodno dobro ispitati i zadatke precizno određivati; delove koji idu na te akcije obskrbiti svim potrebama a brzo ih zamenjivati novim svežim delovima.[3]

2. — XIII proleterska brigada postaviće se na prostoru Podrašnica — Sjenokos — Crni vrh (trig. **1259)** — Berići. Sve jedinice ove brigade držati zapadno od komunikacije Rogolje — Mliništa, sem dovoljno jakog obezbeđenja na Crni vrh (trig. **1259).** Zadatak ove brigade je:

a.) Osnovni i najvažniji: zatvaranje pravca Rogolje — Protići — Mliništa.

b.) Manjim delovima sa južne strane kontrolisati i zatvarati pravac Mrkonjić-Grad — Čađavica. U ovom cilju povezati se i stalno držati kontakt sa odredskim snagama V korpusa koje se nalaze na istom zadatku.[4]

c.) Povremeno ofanzivno dejstvovati sa manjim delovima ka Mrkonjićkom sektoru. Ovakve akcije prethodno dobro pripremiti i organizovati.[5]

d.) Pošto u buduće neće biti naših stalnih snaga na prostoru Lisina planina — Sinjakovo, to će XIII proleterska brigada postaviti dovoljno jaka obezbeđenja na sektoru Zelenikovac (Crni vrh, trig. 1259). Zadatak ove grupe je da — u slučaju potrebe — sigurno obezbedi liniju Zelenikovac — Sjenokos za sve vreme dok se ispred te linije na terenu Podrašnice budu nalazile naše snage.® Grupa na ovom zadatku mora biti naročito budna i spremna za dejstvo u svako doba dana i noći. Njeno obezbeđenje na svim pravcima od Gradina — Široka kosa — Lisina — Majdanska kosa — Kolac mora biti potpuno i sigurno. Zbog ovoga obezbediti toj grupi smenu na ovom zamornom zadatku.

3. **— Brdska baterija** ove divizije postaviće se na prostoriju s. Ubavići.

4. — Raspored po ovom naređenju završiti sutra 8. o. m. do 6 č.[7] Pokret obezbediti od dejstva neprijateljske avijacije.

5. — Neprijatelj na našem sektoru, vođen četnicima — meštanima, vrlo često vrši ispade i iznenada se pojavljuje na pojedinim pravcima ili u sredini našeg rasporeda. Zbog nebudnosti starešina neprijatelj je pri ovome uspevao da iznenadi i nanese teške gubitke našim jedinicama.

[s] i [7] Vidi dok. br. 39 i 44.
[4] Bliže o tome vidi dok. br. 38 i 160.
[5] i " Opširnije o dejstvu te brigade vidi dok. br. 43 i 44.

Obavešteni smo da neprijatelj na drugim sektorima naših jedinica upućuje grupe od oko 25 vojnika vođene četnicima sa zadatkom da napadaju u pozadini štabove i ostale ustanove, manje jedinice i veze.[8]

Štabovi brigada preduzeće sve da se u buduće više ne dešavaju iznenađenja naših jedinica i da se sprovede najveća budnost svih naših delova, bez obzira da li se nalaze na frontu ili pozadi. *Kontrola ovog od strane štaba brigade mora biti svakodnevna.* Pri ovome polaziti od činjenice da je nebudnost i labavost starešina, pa preko toga i svih boraca, dostigla veliki stepen i da se ovaj problem i pored najšire kampanje ne može brzo i temeljito savladati ako pri tome izostane sistematska i dugotrajna neposredna kontrola štaba brigade. Radi toga, za sve propuste u ovome, pored nižih starešina, čine se odgovornim štabovi brigada.

6. — Odmah otpočeti sa temeljitim rušenjem komunikacija i onesposobiti ih za dugo vreme. I proleterska brigada ovo će izvršiti sa komunikacijom Jezero — Sipovo; XIII proleterska brigada sa komunikacijom Rogolje — Protići; a Inžinjerska četa ovog štaba sa nastavkom te komunikacije od Protića ka Mliništima. *Pri izvršenju ovog naređenja prvi zadatak je da se organizuje ovaj posao.* Naročita povoljnost navedenih cesta omogućava sigurno izvršenje.

7. — Obaveštajnom službom i nasilnim izviđanjem što pre prikupiti podatke o neprijatelju i blagovremeno pratiti njegove pokrete i namere.

3. — VEZE.

Odeljenjima za vezu i kuririma sa dovoljnom pratnjom obezbediti stalnu vezu sa susednim jedinicama i pretpostavljenim štabovima. Nekolike dnevne veze narediti kao redovne bez obzira na stalnost ili promenljivost situacije. Za unutrašnju vezu Stab XIII brigade iskoristiće što je više moguće stalnu telefonsku liniju i raspoloživi poljski kabal.[9]

Radio-vezu bolje iskoristiti. Zbog male upotrebe i nepreciznog rada u šifriranju, ova veza do sada nije nimalo koristila.

Stab I proleterske brigade održavaće vezu sa Janjskim odredom, a preko njega sa delovima IX brigade.[10]

*** Odnosi se na njemačke »trupove«. Opširnije o njima vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 27 i knj. 23, dok. br. 14.**

• Posljednja rečenica u ovom odjeljku dopisana je mastilom, latinicom.

[10] Prema izvještaju Štaba te brigade od 10. juna 1944. ona se u to vrijeme nalazila na prostoru Blagaj, Slatina i Ljuša (Arhiv V. I. L, reg. br. 22—3, k. 854).

9. — Stab I proleterske brigade svoj sanitet i intendanturu (koji su sada na cesti kod Protića) postaviće na svoj sektor.

Stab XIII proleterske brigade svom sanitetu i intendanturi odrediće mesto prema sadanjem rasporedu i zadatku.

10. — Divizijska bolnica i Intendantura do istog roka preći će na prostoriju Miletići — D. Pecka. V bataljon XIII proleterske brigade ostaće u zaštiti Divizijske bolnice u rasporedu koji je već dobio od ovog štaba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant:
pukovnik,
Vaso Jovanović

(M. P.)

BR. 32

OBAVJEŠTENJE NAČELNIKA ŠTABA 27. NOU DIVIZIJE OD 7. MAJA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU ŠCEPAN-POLJE — VUCEVO — IZGORI I TRNOVO — FOČA — CAJNICE — GORAZDE[1]

ŠTABU XXIX DIVIZIJE N. O. V. J.

Primio sam vaš dopis od 5. ov. mjeseca.

6. ov. mjeseca vodili smo preko cijelog dana borbe sa četnicima i vražjacima na sektoru Dramešina — Vrba i bili smo prisiljeni da se povučemo na liniju Vrba — Lebršnik — Izgori.[2] Neprijateljske snage nisu bile jake (oko 250 četnika sa 150 vražjaka). Neprijatelj se sa glavninom snaga povukao prema Gacku.

Na sektoru Sćepan-Folje — Vučevo je situacija normalna. Četnici iz Foče i Cajniča vjerovatno su angažovani u okolini Pljevalja. Na tom sektoru nalazio se Draškovićev korpus, sa

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 1/11, k. 1143.**

[s] **Borba je vodena sa četnicima Gatačke brigade. Vidi operacijski dnevnik Komande Nevesinjskog četničkog korpusa (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-V-9336).**

oko 500 bandita i isto tolikim brojem prisilno mobilisanih ljudi.[1] Na sektoru Goražde — Trnovo okupator je aktivizirao miliciju koja je u ovoj ofanzivi njemu prilično pomogla. Na taj sektor okupator je doveo i četnike iz Sarajevskog polja, Romanije. Ukupne četničke snage na sektoru Trnovo — Kalinovik — Foča — Goražde jake su oko 1500 ljudi, a milicijske oko 2000. Njemačke snage na tom sektoru su vrlo male. Jače njihove snage nalaze se na pruzi Sarajevo — Višegrad. Na sektoru Vrbnica — Zakmur nalazi se Bodiroga sa oko 100 bandita.

Vezu sa našom divizijom nismo još uhvatili.[4]

Molimo vas da nas pomognete barem sa minimalnim količinama Mauzerove municije. Ostali smo potpuno — doslovno potpuno, bez nje. To je i razlog našeg jučerašnjeg povlačenja. U slučaju da bi do Divizije imali duži put nismo sposobni da ga izvršimo. Sem toga naša XVI brigada je vrlo mlada na koju naročito utiče nedostatak municije. Nadamo se da ćete nas prema svojim mogućnostima potpomoći.

Mi ćemo na ovom sektoru čekati na vaš odgovor.

Sa drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Izgori, 7. V 1944. g.
u 7 časova.

Načelnik Štaba XXVII divizije,
p. pukovnik,
Petovar[5]

(M. P.)

[3] Riječ je o Drinskom četničkom korpusu čiji je komandant bio Aleksa Drašković. On je 7. maja sa jednim dijelom četnika brigade »Baja Nikić« bio na prostoru Goražda. Vidi naredbu Komande pomenutog korpusa od 10. maja 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-V-955).

[4] Prema naređenju Štaba 3. korpusa NOVJ od 9. maja 1944. trebalo je da 16. muslimanska brigada sa 4. bataljonom 2. krajiške brigade bude upućena na sektor Sokolovića. Ali zbog oskudice u municiji njen odlazak je odgođen, pa je krajem maja upućena, privremeno, u sastav 17. NOU divizije. Vidi dok. br. 40 i 159.

[5] Rudolf Rudi

NAREĐENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 7. MAJA 1944. ŠTABU BATALJONA »VULE SKOKO« DA SE STAVI POD KOMANDU SJEVERNOHERCEGOVAČKOG NOP ODREDA I ZA MOBILIZACIJU LJUDSTVA RADI FORMIRANJA OBALJSKOG BATALJONA[1]

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. Pov. Broj 431
dana 7. maja 1944. u 11.30 č.
G. Dubočke

ŠTABU PARTIZANSKOG BATALJONA »VULE SKOKO«

Primljen je vaš izvještaj od 6. o.mj. kao i priloženi izvještaj XXVII U. divizije N. O. V. Jugoslavije.[2]

Slažemo se sa vašim predlogom da slobodno i sa najširom inicijativom operišete na sektoru sve od Dulići do Uloga prema situaciji. Ali, pred vas postavljamo kao najvažniji zadatak omasovljenje vašeg bataljona sa težnjom formiranja i obaljskog bataljona. U ovome zamolite po potrebi i pomoć drugova iz štaba XXVII divizije. Pokušavajte održavati češću vezu i sa Mostarskim odredom. Od Mostarskog odreda sa pozivom na ovo naređenje tražite najhitnije detaljan izvještaj o stanju u čitavom konjičkom i mostarskom srezu i hitno nas izvijestite, jer uskoro treba na taj sektor da pređu neke naše jedinice radi dokusurivanja razbijanja tamošnjih četničkih banda i vjerovatnog formiranja XIII hercegovačke brigade.[3]

Od danas vi se stavljate pod neposrednu komandu Štaba Sjevernohercegovačkog odreda, njemu sve izvještaje podnosite, a nas izvještavajte samo o važnim podacima, uopšte o situaciji i kretanju neprijatelja. Dok ste bliže Gacku održavajte vezu i sa 3. bataljonom XI brigade.

Drugovima iz Štaba XXVII divizije koji se nalaze na sektoru oko Gacka predložite da bi nam hitno uputili dopis o njihovom mjestu i namjerama radi koordiniranja akcija.[4] Mi mislimo u sljedećih desetak dana najdalje sa jačim snagama izbiti

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 14/13, k. 1143 A.

[2] i [4] Odnosi se na izvještaj načelnika Štaba 27. NOU divizije, koji se tada, sa 16. muslimanskom brigadom, nalazio na prostoru sjeverno od Gacka. Vidi dok. br. 32 i 46.

[3] Vidi dok. br. 64.

na sektor južno od linije Kifino Selo — Nevesinje — Blagaj, te bi bilo vrlo zgodno da se podesi u to vrijeme i njihovo izbijanje na prostor sjeverno od linije Gacko — Nevesinje, mogli bi se i spojiti na prostoru Fojnica — Kifino Selo, a tada i likvidirati Gacko, pa i stvoriti uslove za likvidaciju Nevesinja.

Dakle, obratite najveću pažnju na prikupljanje vašeg rasutog ljudstva i mobilizaciju novih boraca, da se popunite municijom, da ubrzo Obaljsku četu uzdignete toliko da preraste u bataljon, držite vezu sa Mostarskim odredom i što prije da nam uputite izvještaj Mostarskog odreda i dopis XXVII divizije 0 njihovim namjerama.

Sanduk municije za koji nam pišete gledajte ga pronaći, veći dio uzmite za sebe, a ostatak dajte 3. bataljonu XI brigade, a vlasnika uputite nama[5] da se mi sa njim sporazumijemo.

Po svemu ovome odmah izvijestite 3. bataljon XI brigade 1 odmah krenite na dalje zadatke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Načelnik Štaba, pukovnik
Rade Hamović

(M. **P.)**

[5] **Sljedeći dio ove rečenice dopisan je mastilom, ćirilicom.**

ZAPOVIJEST ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 7. MAJA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU AŠCERICI — MEHICI I BOROGOVO — PAPRACA[1]

STAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
O. br. 40
7. maja 1944. g. u 19 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
ŠTABU PODRINSKOG NOP ODREDA[2]
ŠTABU XXXVIII DIVIZIJE[3]
UPRAVI DIVIZIJSKE BOLNICE

ZAPOVEST
sekcija Zvornik, raz. 1 : 100.000

Situacija: Neprijatelj se u toku poslednja tri dana povukao iz Vlasenice, Šekovića i Papraće preko Caparda prema Tuzli.
Sa izvesnim delovima svojih snaga u toku današnjeg dana osmotren je na liniji: Rakino Brdo — Sajtovići.
Na prostoriji Capardi — Nikolića brdo nalazi se neprijatelj nepoznate jačine sa jednim topom. Danas je osmotren jači automobilski saobraćaj na cesti Capardi — Tuzla i obratno, kao i neprijateljski delovi koji osmatraju i osiguravaju cestu.[4]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 14—1, k. 1240.

[!] Riječ je o jednom dijelu Mačvanskog NOP odreda. Opširnije o njemu vidi izvještaj Milke Minić Ane od 2. februara 1944. Pokrajinskom komitetu KP Srbije (tom I, knj. 19) i tom IV, knj. 24, dok. br. 141, objašnjenje br. 8.

[3] Ova zapovijest je upućena Štabu te divizije radi upoznavanja sa situacijom.

[4] Riječ je o jedinicama njemačke 13. SS legionarske divizij3 (»Handžar«). U izvještaju Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost NDH — Zagreb od 10. maja 1944. o dejstvu te divizije se kaže:
»Br. V.T. 5042 — 1944.
***Predmet:* posljedak djelatnosti**
čišćenja po SS postrojbi

Danas su primećene četničke grupe u rejonu Bjela Zemlja.[5]

Naš zadatak: Sa dosadanje prostorije pomeriti se na prostoriju bliže cesti Tuzla — Zvornik u cilju lakšeg prebacivanja preko iste u toku sutrašnjeg dana,[6] kao i radi prikupljanja podataka o neprijatelju.

NAREĐUJEMO:

1. — *III brigada:* Danas u 22.00 sati krenuće sa dosadašnje prostorije i smestiti se na prostoriji: Aščerići — Džanojevići — Pavlović — Mehići sa jednim bataljonom kod Jasikovića.

Smeštaj izvršiti isključivo po šumama, a nipošto po naseljenim mestima. Jedan bataljon odrediti za osiguranje i obezbeđenje divizijske bolnice. Ovaj bataljon sa bolnicom smestiće se u šumi kod s. Mehići (k. 493). Bataljon će blagovremeno primiti bolnicu od bataljona V brigade i krenuti na novu prostoriju sa ostalim jedinicama Brigade u gore označeno vreme.

Zadatak: Na novoj prostoriji izviđati i obezbediti se od pravca: Rudnik — Capardi, od Prav. Snagova, od Kamenice i od Kalabača.

2. — *V brigada:* Danas u 22.00 sati krenuće sa dosadašnje prostorije i smestiti se na prostoriju: Borogovo — V. Njiva — Papraća.

Smeštaj izvršiti isključivo po šumama, a nipošto po naseljenim mestima. Zadatak na novoj prostoriji izviđati i obezbe-

Iz Tuzle primili smo sljedeće brzojavno izvješće:

.Situacija na sektoru Tuzla — Zvornik pogoršana. Jake partizanske snage nadirući iz pravca Srebrenice probile su postave hrvatske »SS« divizije i zaposjele naša uporišta Caparde i Osredci na cesti Tuzla — Zvomik, a preko kojih uporišta vrši se masovno prebacivanje partizana za Majevicu, čete idu u pravcu Janja — Bijeljina. Sve ovo dokazuje da je akcija čišćenja »SS« divizije potpuno neuspjela. Da ovo odgovara činjenici dokaz je i to da je njemački »SS« generaloberst Sauzweig (Pogrešno. Treba Sauberzweig. On je tada imao čin SS grupenfirera, tj. general-potpukovnika kopnene vojske. — prim. red.) prekjučer preselio sjedište svoga štaba iz Siminog Hana, 6 km od Tuzle, i prenio ga ponovo u Brčko. Ovo znači da i sami Nijemci smatraju da je prva akcija »SS« trupa neuspjela i treba početi iznova čišćenje istočne Bosne'.« (Arhiv V. I. I., mikrofilm reg. br. UDB — Zagreb — 1/5.) O tome vidi i dok. br. 195—198 u ovoj knjizi.

[5] Odnosi se na četnike Majevičkog korpusa (vidi dok. br. 99, napomenu br. 5).

*** Prema izvještaju Štaba 36. divizije od 2. juna 1944, brigade su se 8. maja prebacile preko ceste Tuzla — Zvornik na prostoriju s. Baljkovica — s. Međeđa — s. Kraljevići — s. Švrake — s. Sapna (tom IV, knj. 26).**

diti se od pravca: Mramorak, Zidonje — Rudnik, Bijela Zemlja i Vidakovići.

3. — *Podrinski NOP odred:* Do daljeg naređenja stavljen je pod komandu ovog štaba.

Danas izvršiće pokret pozadi jedinica III brigade istim pravcem i smestiće se u šumi južno od s. Pavlović i Kačevac (između dva izvorna kraka potoka Kamenica, severno od s. Popović). Na novoj prostoriji obezbediti se od pravca Kamenice i od pravca Kalabače.

4. — *Divizijska bolnica:* Krenuće danas sa jedinicama III brigade istim pravcem i smestiće se u šumi kod s. Mehići (k. 493). Osiguranje i obezbeđenje bolnice davaće do daljega jedan bataljon III brigade.

5. — Štab Divizije nalaziće se u šumi kod s. Pavlović.

Štab III brigade nalaziće se kod s. Božići.

Štab V brigade nalaziće se na Borogovu (južno od k. 787).

Napomene: 1. — Majevička brigada premestiće se na prostoriju: Bunarić — Raševo. Jedan bataljon Majevičke brigade ostaće na Borogovu do dolaska jedinica V brigade, koje će ga smeniti.

2. — Sve jedinice da budu oprezne i budne. Zbog prisustva četničkih bandi kurire slati barem sa osiguranjem jedne desetine.

3. — Do maksimuma aktivizirati obaveštajnu službu u cilju što tačnijih podataka o neprijatelju, naročito u rejonu ceste Zvornik — Capardi — Prnjavor.

4. — Preduzeti sve mere za obezbeđenje od pogleda i dejstva neprijateljske avijacije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar. S.[7] Mitrović	Načelnik — major, Kolundžić[8]	Komandant major, Kamenjar"[9]

(M. P.)

[7] **Stefan**
[8] **Antun**
[9] **Marko Peričin Kamenjar**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 7. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBI NA SEKTORU ŠIBOVI — MAJDANSKA KOSA[1]

STAB
PRVE PROLETERSKE BRIGADE
7. maja 1944.

ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

Dopunjujući naš izveštaj od 6. maja o. g. pisan u 19.45 časova, dostavljamo nove pojedinosti i rezultate akcije na sektoru Šibovi — Majdanska kosa.

Neprijatelj je u 5.30 časova 6. o. m. napravio ispad na sektoru IV bataljona Majdanska kosa (k. 1438) — k. 1304 i zaposeo položaj na toj kosi po dužini najviše 500 metara.[2] (Neprijateljske snage u toku jučerašnjeg dana na Lisinu nisu izbijale. Jedna četa IV bataljona uvek se nalazila na tim položajima.) Borba koja je juče vođena na sektoru Majdanske kose vodila se na vrlo bliskom odstojanju od 30 do 100 metara povremeno. Dva protivnapada, kao što smo to u sinoćnom izveštaju naglasili, zbog slabe organizacije nisu uspeli. Delovi II bataljona, koji su bili na desnom krilu IV bataljona, kota 1304, usled povlačenja IV bataljona bili su prinuđeni da se povuku na Kolac (k. 1292), odakle su uspeli da potpuno zaustave neprijatelja.

Prema našem naređenju od 6. maja izdatom u 15.40 časova, II i IV bataljon imali su da napadnu neprijatelja u 21 čas na Majdanskoj kosi i da ga proteraju za Mrkonjić [-Grad], Oba bataljona preduzeli su pripreme za napad i neprijatelja su napali pre predviđenog vremena sa rasporedom jedinica predviđenim našim naređenjem i u prvom naletu uspeli da odbace neprijatelja za Mrkonjić.

Naši gubici u toku ove akcije iznose: IV bataljona 1 mrtav i 12 ranjenih boraca, od kojih je veći broj lakše ranjen. Gubici II bataljona: 1 mrtav i 4 teže ranjena druga.

Gubici neprijatelja na sektoru II bataljona: 6 mrtvih (koje su videli), od kojih su 3 ubili ručnim bombama. Broj ranjenih vojnika nije im poznat, a pretpostavljaju da ih je bio veći broj, pošto su se u toku čitavog dana nalazili na odstojanju od

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 49—2/1, k. 713.**

[2] **Vidi dok. br. 5 (objašnjenje br. 2) i 199.**

50 a najdalje 100 metara. Na položaju su našli veći broj krvavih zavoja, inekcija i krvavih tragova po snegu.

Gubici neprijatelja na sektoru IV bataljona nisu poznati.

Za gubitke koje je juče imao IV bataljon, po našem mišljenju, odgovornost[3] snosi Štab IV bataljona, u prvom redu što nije postavio dovoljne izviđačke patrole po frontu i dubini prema neprijatelju, i drugo što nije procenio situaciju da na takvom položaju u to doba dana neprijatelja ne može likvidirati, dok je napad trebao preduzeti po mraku i isti dobro organizovati. Za ovaj propust najstrožije ćemo uzeti na odgovornost Štab IV bataljona.

Neprijateljska kolona, koja se od Mrkonjića kretala preko Majdana prema Sinjakovu, nije izbila nigde na položajima koje su mogli naši osmatrači videti, te nam nije poznato kuda je ova kolona otišla. Pretpostavljamo da može biti i smena neprijateljske grupe kod Jezera.

U ovom izveštaju potrebno je naglasiti naročito dobro držanje borca II bataljona druga Blaže Sekulovića i drugarice Marije Sladić iz istog bataljona. Drug Blažo Sekulović — puškomitraljezac i drugarica Marija Sladić — pomoćnik puškomitraljesca, kad je neprijatelj napao na IV bataljon i uspeo da ga odbaci, primetili su jednog ranjenog druga iz IV bataljona da je ostao na položaju. Pod najvećom neprijateljskom vatrom drug Blažo Sekulović pošao je da izvuče ranjenog druga iz IV bataljona, dok je njegov pomoćnik drugarica Marija Sladić sa puškomitraljezom otvarala vatru na neprijatelja i time omogućila izvlačenje ranjenika. Za ovakvo držanje druga i drugarice predlažemo ih Štabu Divizije za pohvalu.

Prilažemo vam izveštaj obaveštajnog centra Janjskog NO partizanskog odreda.

Takođe prilažemo operativni izveštaj naše brigade za mesec april.[4]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — kapetan,
Jagoš Zarić

(M. P.)

[3] **Riječ »odgovornost« dopisana je mastilom, latinicom.**
[4] **Vidi dok. br. 17.**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 7. MAJA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU TRUSINSKOG POLJA, DZINOV DO — DŽINOVA MAHALA — LASTAVICA I SLATO — GRAD — GLOG[1]

STAB
XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj 204
Dana 7. V 1944. g. u 17.30 čas.
s. Bezđeđe

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Podnosimo vam sljedeći izvještaj o radu naše brigade u vremenu od 6. do zaključno 7. maja 1944. god. i to:

1. — Noću 5/6. o. mj. 2. i 4. bataljon ove brigade, bez komora, prebacili su se preko žandarmerijske stanice Trusina i dalje za Trusinsko polje i tu su napali četnike koji su bili smješteni u s. Dragan i s. Pičević. Na ovu prostoriju bili su došli četnici Stolačke brigade pod komandom Mitra Sakote, a bilo je i nevesinjskih četnika, ali je njihova glavnina bila na prostoru Rupari — Džinov Do — Džinova Mahala — Selakovići — Lastavica. Četnici u Trusinskom polju bili su napadnuti od naših bataljona na dan 6. o. mj. oko 3 časa. Poslije ovoga napada četnici su se razbježali i stolački četnici otstupili su u pravcu Hrguda, a nevesinjski četnici, koji su bili u Trusinskom polju, odstupili su u pravcu svoje glavnine ka s. Lastavica.[2]

Jačina stolačkih četnika bila je oko 150 bandita, a nevesinjske četničke snage bile su formirane u jednu brigadu, kojom je komandovao Veljko Sipovac, ali jačinu ovih snaga ne znamo. Po pričanju mještana i jednog zarobljenog četnika, četničke snage iz Nevesinja, koje su bile na ovoj prostoriji, brojile su oko 300 bandita. Kasnije smo dobili podatke da je ovo bila cjelokupna Druga nevesinjska četnička brigada.[3]

Stolačka grupa četnika, koja je sa Trusinskog polja odstupila u pravcu Hrguda, napala je jedan vod bataljona »Savo Belović«, koji se nalazio u s. Mrčev Do, i potisla ga je. Borba je trajala oko 2 sata i vod bataljona »Savo Belović« povukao se na Donji Hrgud, a četnici su se smjestili u s. Mrčev Do. U ovoj bor-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 2/11, k. 1143.
[3] i [6] Vidi dok. br. 18 i 19, napomene br. 3, 7 i 10.

bi vod bataljona »Savo Belović« imao je jednog teže ranjenog, a neprijateljski gubitci nisu nam poznati.

Naša dva bataljona, pošto su rastjerali četničke bande sa Trusinskog polja, bacili su se čitavom svojom snagom na Drugu nevesinjsku brigadu na prostoru Džinov Do — Džinova Mahala — Lastavica. Borba je trajala nekoliko časova i bila je vrlo jaka. Pojedini položaji prelazili su nekoliko puta iz ruke u ruku. Vještim manevrom sa lijevim krilom 2. bataljona preko Knez grede (1098) — Mišin kuk (1006) neprijatelj je sabijen na prostor Kosovača — Selakovići — Džinova Mahala, a odatle, poslije kraće borbe, pretjeran je preko Kolješke rijeke u Biograd. Poslije ove borbe neprijatelj je u paničnom bjegstvu odstupio preko rijeke.[4]

Ova borba trajala je do 10 časova i neprijatelj je bio odbijen. U ovoj borbi poginuo je komandant četničke brigade Veljko Sipovac,[5] koji je bio komandant Druge nevesinjske četničke brigade i još 8 bandita — bradonja, koji su svi nađeni na terenu. Zarobljen je jedan četnik, čiji je brat u istoj borbi poginuo.

Mi smo imali 2 mrtva i 3 lakše ranjena.

Kod ubijenog komandanta četničke brigade nađene su zapovijesti i razna druga prepiska, koju vam dostavljamo, jer je vrlo interesantna. Iz zapovijesti komandanta Nevesinjskog korpusa vidi se da je ofanziva protiv naših snaga trebala da otpočne 2. maja t. g., a da se ponovi 6. maja o.g. i vidi se potpun plan četničkih bandi za ofanzivne akcije protiv nas, kao i njihova saradnja sa muslimanima — ustašama iz Kule Fazlagića." Pored gornjeg iz prepiske se vidi kako su njihove jedinice slabe borbenosti i slabog morala i kako jedna naša desetina uspijeva da potisne čitav njihov bataljon.

U ovoj borbi neprijatelj je imao mnogo više mrtvih, a naročito je imao mnogo ranjenih, jer se vidjelo kako na nosilima prenose svoje borce i nailazilo se po terenu na tragove krvi.

Dok se ova borba vodila na prostoru Džinova Mahala — Lastavica, jedan četnički jurišni bataljon iz Gacka i jedan nevesinjski bataljon iz Grabovice napali su položaje bataljona

[4] i [5] U operacijskom dnevniku Komande Nevesinjskog četničkog korpusa o tome se kaže:

»6. maj 1944. god.

. .. Potporučnik Sipovac sa svojom brigadom napao je boljševike na svim pravcima. Posle krvave devetočasovne borbe, Sipovac je uspeo da ovlada položajima: Džinova Mahala — Selakovići — Kosovača — Debelo brdo i Vardoš. Jedino su još uvek boljševici branili uporno Vrtočevu gomilu na koju je p.poručnik Sipovac izvršio napad u 16 c i s Stabnom četom jurnuo na juriš gde je junački poginuo pogođen metkom u glavu...« Dalje se u dnevniku kaže da se ova četnička brigada povukla i da je Sipovac ostao na —ljestu gdje je poginuo (Arhi\ V. I. I., reg. br. BH-V-9336).

• Vidi dok. br. 221.

»Nevesinjska puška« u s. Slato i položaje bataljona »Miro Popara« na Glogu i Gradu. Neprijatelj je, usljed neopreznosti bataljona »Nevesinjska puška«, uspio da ga iznenadi i ubio je 3 naša druga iz bataljona »Nevesinjska puška« i 3 je ranio.

Ova dva četnička bataljona potisli su bataljone »Nevesinjska puška« i »Miro Popara« i oni su odstupili na liniju Volujak (1084) i čuke južno od Lukavačkog polja. Neprijatelj je u svome nadiranju ovladao sa s. Rogače — Grčki vrh (1146) — Branilovo brdo (1165) — Potrub (1177) i jednim dijelom svoje snage uspio da se spusti u Gornji Lukavac. Ove bande zapalile su nekoliko kuća u s. Slato, nekoliko kuća u s. Rogače i nekoliko kuća u s. G. Lukavac, koje su bile isključivo partizanskih familija, čiji se članovi nalaze u našim redovima.

Mi smo iz Bezđeđe odmah preduzeli napad na ove bande i sa kursistima i bataljonom »Savo Belović« povratili Glog i natjerali neprijatelja na odstupanje u pravcu Grabovice, a sa našim 1. bataljonom napali smo preko Grčkog vrha i Branilovog brda neprijatelja na Potrubu, obuhvatajući ga lijevim krilom. Bataljone »Miro Popara« i »Nevesinjska puška« uputili smo preko Lukavačkog klanca — Ostravice (1245) i dalje za Oštri vrh (1283) sa zadatkom da neprijatelja obuhvate i da ga nabace na naš 1. bataljon, koji je trebao u ovoj akciji da uništi neprijatelja.

Neprijatelj je bio opkoljen na prostoru između Potruba i Kosmaja i borba je trajala sve do 7 časova na veče. Neprijatelj je bio jako potučen i odstupio je jednim dijelom u pravcu Grabovice, jednim dijelom u pravcu Šipačna, a jednim dijelom preko Slata. Neprijatelja smo gonili do iznad s. Grabovica i odstupio je u pravcu Zalomske rijeke.

U ovoj borbi neprijatelj je imao mnogo ranjenih, a za mrtve nam nije poznato. Zaplijenili smo jednog konja tovarnog i jednog jahaćeg, a bataljoni Sjevernog odreda zaplijenili su neku arhivu Gatačkog jurišnog bataljona. Govori se da su četnici u ovoj borbi imali 5 mrtvih.[7]

U ovoj borbi nismo imali ni mrtvih ni ranjenih.

Kako izgleda, a i prema zapovijesti komandanta četničkog korpusa i komandanta četničke brigade, vidi se da su ove snage trebale da zajednički sadejstvuju i da se kreću u pravcu Plana — Bileća.[8] Ovom njihovom napadu trebala je da sadejstvuje i Stolačka brigada i iz prepiske se vidi da se četnici žale na slab i defanzivan rad Stolačke brigade.

Kako izgleda četnički plan za čišćenje teritorije Hercegovine je potpuno osujećen i vjerovatno je da neće ponovo pokušati sa napadom.

[7] i [15] Posljednja rečenica dopisana mastilom. ćirilicom.

2. — Naša brigada se danas nalazi na prostoru Bezđeđe — Rogače — Sugrebnjače — Lukavac, a u toku sjutrašnjeg dana prebaciće se na prostoriju Sipačno — Podgrađe — Žalom — Slato sa zadatkom da uništi tamošnje četničke bande i da dejstvuje dalje ka Kifinom Selu i na komunikaciju Kifino Selo — Gacko.

3. — Upućujemo vam 13 naših bolesnika i ranjenika u divizijsku bolnicu na liječenje.

4. — Pošto nam Italijanski bataljon XII brigade onemogućava manevrovanje i izvođenje brzih akcija, to ćemo ga sjutra poslije podne uputiti u sastav XII brigade i snabdjećemo ga sa potrebnom količinom hrane — najmanje za 10 dana.

5. — Bataljon »Miro Popara« prebacili smo danas na prostor Rioca — Meka Gruda sa zadatkom da taj prostor kontroliše i izviđa pravac Kobilja glava — Plana i Bileća — Kobilja glava. Ovom bataljonu dali smo u dužnost da omogući šefu odjeljka divizijske bolnice u Riocama da prebaci svoje bolesnike i ranjenike u sastav divizijske bolnice.

Bataljon »Savo Belović« uputili smo jutros na Hrgud sa zadatkom da osmatra pravac Stolac — Dabar, da osmatra pravac od Dabrice i da razbije četničke bande iz Stolca koje se nalaze na Hrgudu.

Prema tome dali smo ovome bataljonu za zadatak da povremeno jačim snagama ispoljava dejstvo na komunikaciju Domanovići — Stolac i da time skrene neprijatelju pažnju na taj pravac.

6. — U sadašnjoj situaciji na ovome sektoru bio bi nam neophodno potreban naš 3. bataljon, jer bi sa njime Brigada bila brojno jača, naoružanija, mnogo udarnija i mogla bi rješavati i najteže zadatke. U ovoj situaciji se nalaže kao najglavniji zadatak da se ove bande što jače, brže i energičnije potuku i onesposobe za svaku dalju akciju, pa bi bilo dobro da nam ovaj bataljon uputite, ako na tome sektoru nije neophodno potreban.[9]

Pored toga ovaj bataljon je više puta određivan na samostalne zadatke i bio je duže vremena otkomandovan — u sastavu drugih jedinica, pa postoji opasnost da se njegova borbenost ne smanji ili da se ne ospe, jer kod njega nema onakve kontrole kao kada bi bio u sastavu svoje brigade i

7. — . . ,[10] Upućujemo vam jednog Talijana, koji je pobjegao iz njemačkog zatvora a koji želi da ide u Italiju preko Dalmacije. Imenovani je sumnjiv, pošto je od Sarajeva do nas

' Vidi dok. br. 47.

[10] Tačkicama je označen tekst (četiri reda) koji je u originalu precrtan mastilom.

došao, a nije nigdje bio zadržan od četničkih komandi i nema naše propusnice.

Sa oborenog njemačkog aviona[11] u Dabru skinuli smo dva mitraljeza kalibra 12 mm sa ukupno 300 metaka, ali se teško mogu osposobiti za dejstvo. Naša četa, koja je išla da skine ove mitraljeze, pokušala je da zapali ovaj avion, ali bez uspjeha, jer je skoro čitav od metala.[12]

Ako bude naročitih novosti izvijestićemo vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Načelnik Štaba,	V. D. komandanta,
Spiro Srzentić	Drago Dukanović	Jovan B. Andrić

(M. P.)

P. S. Istoga dana kada smo vodili borbu na prostoru Lukavac — Glog — Džinova Mahala — Lastavica čula se paljba negdje na prostoru Krekovi — Postoljani — Donja Bijenja i govori se, ali nije potvrđeno, da se na tom prostoru bori neka krajiška jedinica sa njemačkim dijelovima.[15]

[11] Vidi dok. br. 201

[15] Na tom prostoru tada nije bilo krajiških jedinica.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 7. MAJA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBI KOD BILECE I O SITUACIJI NA SEKTORU GRAHOVA[1]

STAB
XII HERCEG. UD. BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 249
7. maja 1944. g.
Viluse u 10 časova

ŠTABU XXIX HERCEGOVAČKE U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Primljeno je vaše naređenje O. Pov. Br. 426 od 5. maja,[2] kao i ono Br. Službeno od 6. maja ov. g. Mi smo u svemu postupili po vašem naređenju O. Pov. Br. 426 i jučer u 2 sata noći upućeni su konji u Gornje Polje. Isto tako smo pisali i Grupi u vezi našeg novog zadatka i njenog rokiranja na naš sektor.

Jučer oko 4 sata bande iz Bileće napale su sa jačinom oko 200 boraca na naše položaje prema s. Pilatovci i s. Vuči Do. Kontranapadom našeg »1« [bataljona] u sadejstvu sa »4« X bande su odbačene u Bileću.[3] Prema izvještaju našeg »1«, bande su imale 3 mrtva i 3 ranjena na njegovom sektoru, a također nekoliko ranjenih na sektoru »4« X brigade. Naš »1« je zaplijenio 1 pušku, 40 metaka i 9 bombi. Mi smo imali 1 mrtvog. Sa sektora X brigade vjerovatno ste dobili od iste detaljniji izvještaj. —

Na ostalim sektorima naše brigade do sada nema nikakvih promjena ni događaja. 5. o. mj. u 14 sati dolazilo je u Grahovo od Crkvica 5 kamiona nepoznatog sadržaja i do sada nismo obaviješteni da li su se vraćali. Mišljenja smo da je ovo samo uobičajeno manevrisanje neprijateljskih manjih snaga na toj komunikaciji, a najvjerovatnije u vezi sa dovozom hrane i municije.

Još nismo primili nikakav izvještaj od Primorske grupe, a ni dijelovi VI crnogorske,[4] s kojima imamo vezu, ne izvještavaju nas o nekim novostima.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 5410, k. 1143.
[2] Vidi dok. br. 22.
[3] Borba je vođena sa četnicima Bilećke brigade.
[4] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih jedinica vidi tom III, knj. 7, dok. br. 246.

Bande u Lastvi, nakon udara koji su dobili 5. o. mj., miruju.[3]

Automatski »top« 14 mm ostao je u Velimlju, jer je konj bio malaksao, pa ćemo ga što prije gledati donijeti ovamo.

Šaljemo vam promjene kod podoficira nastale u toku mjeseca aprila t. g.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab,

Politkom, Doko Novosel

Načelnik, Franjo Tomaić

BR. 38

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 5. KORPUSA OD 8. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI U BOSANSKOJ KRAJLNI I O NAREĐENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ DA OVA DIVIZIJA ZATVORI PRAVAC MRKONJlC--GRAD — KLJUČ[1]

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 488
Dne 8. V 1944. g.
u 19.30[h]

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ

1) 6. o.mj. neprijatelj jačine 10 tenkova i oko 1.000 vojnika napao je naše položaje oko Ripačkog klanca. Poslije nekoliko časova borbe razbijen je.[2]

7. o.mj. neprijatelj je sa jačim snagama u ljudstvu i tenkovima otpočeo napad na snage IV divizije i nadire u pravcu Ljubije i S. Mosta. Njegovo nadiranje je iz [Bos.] Novog i Pri-

[5] **Vidi dok. br. 23.**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 3/1, k. 458.**

[1] **Vidi dok. br. 198, 200 i 201.**

jedora u više pravaca. Vode se oštre borbe.[3] Izgleda, da je ovaj pravac dosta ozbiljan.

2) U vezi ovakve situacije, kao i toga da su u Bihaćkom i Krupskom garnizonu jače neprijateljske snage, za koje se takođe pretpostavlja da će otpočeti prodor ka slobodnoj teritoriji,[4] — Vrhovni štab naredio je da Vaša divizija preuzme najozbiljnije zatvaranje pravca Mrkonjić[-Grad] — Ključ.[5]

13. krajiška NOU brigada biće upotrebljena na nove zadatke.[6]

3) Javljajte nam redovno novosti na tome sektoru.

4) Pored zadatka zatvaranja pravca Ključ — Mrkonjić, sa Vašim snagama Vi imate i ranije zadatke, tj. zatvaranje pravca prema Mliništima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant,
general-major,
S. Rodić

[3] Opširnije o tim borbama vidi dok. br. 57 i 202—204.

[4] U pomenutim garnizonima tada su se nalazili dijelovi 373-legionarske divizije »Tigar«. (Vidi o tome istorijat te divizije u Arhivu V.l. I, reg. br. 68/2, k. 74.)

[5] O rasporedu i dejstvu 1. proleterske divizije vidi dok. br.. 31 i 51.

[6] Bliže o njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 160.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 8. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU ROGOLJE — MRACAJ[1]

ŠTAB
PRVE PROLETERSKE BRIGADE
Br. si.
8. maja 1944.
u 14 časova.

ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

Dobili smo sada izveštaj od našeg III bataljona, pisan u 8.40 časova, koji glasi:

Neprijatelj je ovladao sa Širokom kosom u 7.30 časova, a u 8 časova vođene su borbe u selu Mračaj. Neprijatelj se sada nalazi u Mračaju, sa većim brojem manjih kolona neprijatelj nadire poljem prema selu Luke i Potselo.[2] Južno iznad sela Mračaja nalazi se III bataljon XIII proletbrigade, naš III bataljon nalazi se na desnom krilu ovog bataljona i zatvara pravac prema Poljanama. II bataljon XIII brigade nalazi se sa dve čete na Crnom vrhu, a dve čete su mu zapadno od ceste Rogolje — Štrbina.[3]

Verovatno da ste do sada upoznati sa situacijom od strane Štaba XIII proletbrigade.

Vod našeg III bataljona, koji je bio iznenađen, došao je kompletan u sastav bataljona i izneo sve ranjene drugove, koji su preneseni za naš Sanitet. U borbama koje je vodio danas naš III bataljon imao je 6 lakše i 2 teže ranjena borca, jednog borca imaju mrtvog, koji je poginuo od delova III bataljona XIII brigade.

Naša brigada, sem III bataljona, jutros do 8 časova postavila se na novoodređene prostorije.[4] Nastavljamo sa rušenjem puta na liniji Sokolac — Šipovo — Stupna.

U vezi situacije kod Mračaja delovi II bataljona nalaze se na liniji Trnovo — Međugorje, održavaju vezu sa našim III bataljonom, a delovi IV i V bataljona nalaze se na Gerzovom

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 51—2/1, k. 713.
[2] Vidi dok. br. 199.
[a] Bliže o rasporedu te brigade vidi dok. br. 43 i 44.
[4] Vidi dok. br. 31.

brdu (trig. 1088), održavaju vezu sa III bataljonom i sa jedinicama XIII proletbrigade na Crnom vrhu. O svim nastalim promenama izvestićemo vas na vreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant — kapetan,
J. 2arić

BR. 40

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 9. MAJA 1944. NAČELNIKU ŠTABA 27. DIVIZIJE O NAREĐENJU ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ DA SE SA 16. MUSLIMANSKOM BRIGADOM I 4. BATALJONOM 2. KRAJIŠKE BRIGADE PREBACI NA SEKTOR SOKOLOVIĆA[1]

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 446
Dana 9. maja 1944. u 18 č.
G. Dubočke

ŠTABU XXVII UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
(Za načelnika Štaba)

Cim smo dobili vaš dopis od 7. o.mj.,[2] odmah smo uputili radiogram za V.Š. i obavijestili ih o vašem prisustvu na sektoru Gacka. Danas je primljen od Štaba III U. korpusa preko V.Š. i II U. korpusa slijedeći radiogram:

»Uputite našu muslimansku brigadu sa bataljonom krajiškim i načelnikom štaba na sektor Sokolovića.[3] XXVII divizija se prebacila na sektor Romanije zbog jačeg pritiska neprijatelja. Košta«[4]

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 30/13, k. 1143 A.
[2] Vidi dok. br. 32.
[3] i [5] Pomenute jedinice su i dalje ostale na sektoru Gacko — Čemerno. Opširnije o njihovom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 46, 62, 114 i 143.
[4] i [7] Vidi dok. br. 167.

Municije nemamo baš ništa da bi vam makar koliko izašli u susret. Slično je stanje i u našim jedinicama kao i kod vas.

U koliko smatrate da ne možete postupiti po gornjem radiogramu, ako bi to bilo skopčano sa razbijanjem brigade, naše je mišljenje da preko nas radiogramom tražite hitno objašnjenje od vašega korpusa, ili pak dotle da dođete k nama, ako vam je tu nemoguće opstati. Molimo svakako da nas izvijestite o vašoj odluci.[5] Napominjemo da će kroz nekoliko dana doći nekoliko naših bataljona na prostor Kobilja glava — Stępen — Dobrelji,[6] te bi to omogućilo vaš opstanak na prostoru Čemerno — Izgori ako se vi riješite da tu sačekate eventualni odgovor na radiogram ako bi ga slali.[7]

Naše jedinice ovih dana razbile su obje četničke nevesinjske brigade, ubili komandanta brigade Veljka Sipovca, nekoliko komandira i preko 35 četnika i sada naše jedinice vrše pritisak na prostor Fojnica — Kifino Selo.[8]

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Dragiša Ivanović

Komandant, pukovnik,
Vlado Šegrt

Načelnik Štaba,
Rade Hamović

(M. P.)

[8] Vidi dok. br. 47 i 70.

[9] Opširnije o borbi sa pomenutim četnicima vidi dok. br. 36.

ZAPOVIJEST ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 9. MAJA 1944. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA ZA POMJERANJE NA PROSTORIJU MUZELI — BRIJEST — CAKLOVICA — RASTOŠNICA — RAVNI ZAVID[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
O. br. 42
9. maja 1944.
u 19.40 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
ŠTABU PODRINSKOG NOP ODREDA
UPRAVI DIVIZIJSKE BOLNICE
ŠTABU XXXVIII DIVIZIJE — na znanje

ZAPOVEST

sekcija Zvornik — Bijeljina, raz. 1 : 100.000

Situacija: Prema još neproverenim podacima, neprijateljski garnizoni nalaze se: u Zvorniku, Janji, Bijeljini, Loparama, Čeliću i Koraju. Vjerovatno je, da se i u Teočaku nalazi neprijateljska posada.

Osim Zvornika, Bijeljine, za ostale garnizone ne raspolažemo još sa podacima o jačini i sastavu neprijateljskih snaga u njima.

Prema podacima starijeg datuma, u Bijeljini nalazi se oko 300 SS trupa,[2] a očekuje se dolazak 300 feldžandara. Navodno u Bijeljini se nalazi i oko 250 novomobilisanih sa teritorija Majevice, sa kojima Nemci izvode obuku. U selima oko Bijeljine nalaze se četnici, koji vrše mobilizaciju i održavaju zborove.[3]

U Zvorniku nalaze se dve satnije belogardejaca sa oko 100 ustaša, Nemaca i zelenokadrovaca.[4]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 15—1, k. 1240.

* Riječ je o jedinici 13. SS divizije »Handžar«. Vidi dok. br. 34 i 167.

[5] Opširnije o dejstvu četnika vidi dok. br. 99, napomenu br. 5.

[4] Oni su pripadali Domdo-pukovniji bosanskih planinaca. Bliže o rasporedu njenih jedinica vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 116.

U okolici Zvornika zelenokadrovci vrše mobilizaciju za SS trupe.

Naš zadatak: U cilju našeg daljeg prodiranja na područje Majevice i Semberije, kao i u cilju prikupljanja tačnijih podataka o neprijatelju na području Majevice i Semberije, sa Divizijom pomeriti se na prostoriju: Muzeli — Brijest — Caklovica — Rastošnica — Ravni zavid.[5]

NAREĐUJEMO:

1 — *III brigada:* **Sutra, 10. ov.m., u 04.00 sati krenuće sa dosadašnje prostorije na prostoriju: Rastošnica — Čajira — Caklovica — Brzava, pravcem: preko Šapne i Goduša. Zadatak: Na novoj prostoriji pristupiti hitnom ispitivanju neprijatelja. Obezbediti se od pravca Teočaka — Mejdana. Zatvoriti cestu Lopare — Rastošnica. Isto tako obezbediti se od pravca Krastave kose, Crnog vrha i Lokanjske pl. Bataljon te brigade, koji se nalazi na obezbeđenju divizijske bolnice, predaće bolnicu bataljonu V brigade, koji će se sutra nalaziti u Godušu radi prijema iste.**

Stab III brigade smestiće se u s. Čajira.

2. — V *brigada:* **Sutra, 10. ov.m., u 04.00 sati krenuće sa dosadašnje prostorije na novu prostoriju: Brijest — Muzeli — Završje — Obršine, pravcem: Kraljevići — Sapna — Goduš — Ravni zavid.**

Zadatak: Na novoj prostoriji pristupiti hitnom ispitivanju neprijatelja. Obezbediti se od pravca Rožnja, Stolice, Busije, Labucke i Priboja. Jedinica u Obršinama da održava tesnu vezu sa jedinicama III brigade i da po potrebi dejstvuje s njima, ukoliko bi neprijatelj nadirao pravcem Lopare — Rastošnica.

Brigada će ostaviti u s. Godušu jedan svoj bataljon, koji će tamo primiti, radi daljeg obezbeđenja i sprovođenja, divizijsku bolnicu od bataljona III brigade, koji je do sada vršio svoj zadatak.

Stab V brigade smestiće se u s. Savići.

3. — *Podrinski NOP* **odred: Sutra, 10. ov. m., krenuće sa dosadašnje prostorije iza divizijske bolnice istim pravcem i smestiće se u Zavidu, kod k. 588 (zaselak Tomići, koji nije označen na karti). Na novoj prostoriji obezbediti se od pravca s. Rožanj, s. Vukmir i od pravca Šapne. U slučaju nailaska neprijatelja od pravca Sapna, sadejstvovati sa jedinicama III brigade.**

[5] **Vidi dok. br. 49, 99 i 124.**

4. — *Divizijska bolnica:* **Sutra, 10. ov. m., krenuće sa dosadašnje prostorije iza jedinica V brigade istim pravcem i smestiće se na prostoriju s. Zavid, u zaseoku južno od k. 595 (zaseok Sandići, koji nije označen na karti).**
Bataljon III brigade u s. Goduš predaće bolnicu, radi daljeg sprovođenja i obezbeđenja, bataljonu V brigade, koji će u tome mestu čekati dolazak bolnice. Posle predaje bolnice, bataljon III brigade produžiće pokret prema naređenju svoje brigade, a bataljon V brigade produžiće pokret sa bolnicom prema ovoj zapovesti.

5. — **Stab Divizije u toku sutrašnjeg dana nalaziće se u s. Romani.**

NAPOMENE:

1. — **Radi hitnog odvajanja ljudstva, koje ne može obavljati nikakove dužnosti u boračkim jedinicama (invalidi, starci, iznemogli, bolesni od hroničnih bolesti, koji se ne mogu za duže vreme oporaviti itd), štabovi brigada hitno će obrazovati komisiju u koju da uđu: brigadni lekar, komesar Brigade i brigadni referent saniteta. Ovom poslu pristupiti i isti završiti u toku sutrašnjeg dana. Sve izdvojeno ljudstvo grupisati pri brigadnom sanitetu, a ovom štabu dostaviti izveštaj o broju takvog ljudstva. Ovo važi i za sve ono ljudstvo, koje se privremeno nalazi u sastavu brigada.**
Pri divizijskoj bolnici, sa istim ciljem i zadatkom, obrazovati komisiju u koju da uđu: upravnik divizijske bolnice, referent diviz. saniteta i politkomesar div. bolnice, za ljudstvo koje se nalazi u diviz. bolnici.
Skreće se pažnja štabovima brigada, upravi divizijske bolnice, kao i komisijama određenim po ovoj zapovesti, da se ovaj posao ima bezuslovno izvršiti u toku sutrašnjeg dana.

2. — **U toku noći 10/11. ov.m. očekuje se bacanje materijala od strane saveznika na prostoriji na koju ćemo stići u toku sutrašnjeg dana. Radi toga, ako se čuje zujanje aviona, sve vatre moraju se najhitnije pogasiti. Za izvršenje ove odredbe strogo su odgovorni štabovi brigada, uprava divizijske bolnice i Stab Podrinskog NOP odreda. Ovu odredbu držati u tajnosti.**

3. — **Iako je naređeno da se na prostoriji na kojoj se nalazimo kuriri šalju sa osiguranjem od najmanje jedne desetine, ipak se desilo da se ta odredba ne poštuje. Ponovno se naglašava da se odredba izdata u tom pogledu striktno izvršava. Radi povećanja aktivnosti četnika i zelenog**

kadra u ovom području, naročitu pažnju obratiti obezbedenju štabova, kao i pojedinaca koji se ma kojim poslom udaljuju od jedinica.

4. — Radi zaštite od pogleda i dejstva neprijateljske avijacije, jedinice u toku dana moraju se nalaziti po šumama, a nipošto po selima.

5. — Radi čuvanja od zaraznih bolesti (pjegavog i trbušnog tifusa) preduzimati sve potrebne mere.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,	Načelnik-major,	Komandant-major,
S. Mitrović	Kolundžić	Kamenjar

(M. P.)

BR. 42

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD MAJA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O PREBACIVANJU NA PROSTOR ZALUKOVIKA I O BORBI NA POLOŽAJIMA BAKICI — PRODANOVICI[1]

STAB
II VOJVOĐANSKE BRIGADE

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE[2]

Po naređenju Štaba XVI NOU divizije" naša brigada noću 6/7. o. m. prebacila se sa prostorije s. Brateljević — Rosulje — Kovačići — Konjevići na prostoriju s. D. Zalukovik, gdje se je brigada trebala odmoriti i predaniti u svom maršu ka Drini. — U toku 5. o. m. dijelovi neprijateljske »Princ Eugen« divizije, napustili su Vlasenicu i izvukli se ka Pločama — Han-Pijesku.[4]

Jedinice naše XVII divizije (VI bosan. brigada) u toku 7 o. m. vodile su borbu sa jedinicama »Princ Eugen« divizije

' Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 11—3, k. 951.

[2] Izvještaj je dostavljen Štabu Divizije između 9. i 15. maja 1944. godine.

Vidi dok. br. 29.

* Riječ je o jedinicama 14. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije. Vidi dok. br. 169.

oko Ploča i Han-Pijeska i neprijateljskoj jednoj koloni uspjelo je potisnuti neke dijelove VI bosan. brigade ka Sikiri,[5] koji su odstupili preko Sikire ka sektoru smještaja naše brigade (prema D. Zalukoviku, zaseok Bakici, gdje je bio V bataljon). Neprijatelj u stopu pratio je odstupajuće dijelove VI brigade, te je tako naišao oko 17 časova na položaje našeg V bataljona koji je na položajima Bakici — Prodanovići primio borbu zadržavajući i odbijajući nekoliko neprijateljskih napada do 21 časa kada se bataljon povukao.

Noću neprijatelj mirovao je i zanoćio je na liniji na koju je dospio u toku dana.

8. o. m. neprijatelj rano ujutru produžava sa napadom na naše novoizabrane (u toku noći) položaje Gradina — Baćino Brdo — Kojčevina." Neka žilava i uporna odbrana nije vođena, a položaji držani su manjim odjeljenjima sa automatskim oruđima, povlačeći se u pravcu Cikota sa položaja na položaj, vodeći zaštitničku borbu (II bataljon) za dobitak u vremenu dok se ne izvuče glavnina naše brigade kao i I brigada, koja je na položajima G. Zalukovik, obzirom na pravce neprijateljskog nadiranja, bila dovedena u prilično nezgodan položaj.

Neprijatelj se lagano kretao za zaštitničkim dijelovima naše brigade, a oko 12 časova otkačili smo se od neprijatelja na položajima M. Džemata i postavili se na liniju Pijuke — Hobera šuma — Crkvina, dok se je neprijatelj zadržao u visini sela D. Zalukovik.

Gubici neprijatelja, po procjeni boraca, su oko 30—40 neprijateljskih vojnika izbačenih iz stroja.

Naši gubici su: 2 mrtva i 8 lakše ranjenih drugova (od bacača).

Uočeni nedostaci: — nekorišćenje teškog oruđa (t. mitraljeza i 1. bacača) u odbrani i u toku izvlačenja iz borbe.

Povlačenje kao i samo izvlačenje iz borbe i neposrednog kontakta sa neprijateljem izvedeno je potpuno pravilno, pravilnom upotrebom i postavljanjem puškomitraljeskih odjeljenja, uz apsolutno sadejstvo jednih odjeljenja koja su isturena, sa pozadnjim odjeljenjima, omogućavajući jedni drugima svojom vatrom pravilno izvlačenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab Brigade načelnik:
kapetan
Rebula

[5] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 114.
[6] Vidi dok. br. 198—202.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE OD 9. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU MRKONJIC-GRAD — PODRAŠNICA — ORAHOVLJANI — ČAĐAVICA[1]

STAB
XIII PROLET. BRIGADE
Br.
Dana 9. maja 1944.
u 0.30 sati

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Neprijateljske snage u jačini od oko 600 vojnika u toku 8. V o. g. ovladale su zapadnim delom komunikacije Rogolje — Čađavica i Podrašničkim poljem. Pojedine njine kolone izbile su na pravcu Potšiljak — Gradina — Mračaj, odakle su nastavile sa pokretom na pravcu s. Orahovljani.'-

U ovom poduhvatu neprijatelj je upotrebio 2 tenka, izvestan broj kamiona koji su izbijali na pravcu Čađavice, dok su 2 oklopna automobila sa 1 luksuznim kolima izbili u s. Luke odakle su nastavili na pravcu nastupanja ostalih delova snaga.

Jedna grupa četničkih bandita u jačini 30—40 izbila je sa pravca Dimitor planine spuštajući se na pravcu Podrašnice, odakle je produžila prema glavnini neprijateljskih snaga.

U svom nadiranju neprijatelj je postavio jaka bočna obezbeđenja na pravcu Cenića kose — Oglavka i Orahovljana.

Videći smer neprijateljskog pokreta i napuštanja Potšiljka — Gradine i Mračaja naša dva bataljona preduzela su pokret za neprijateljem, dok je III bataljon I proletbrigade sa svojim delovima izbio na položaje Gradina — Potšiljak.[3]

Težnja naših bataljona bila je: udar u začelje neprijateljskih snaga i otcepljenje sa pravca Mrkonjić [-Grada].

U forsiranom pokretu naši bataljoni izbijali su na pravcu Oglavka.

Osetivši brzo nadiranje naših snaga, neprijatelj je momentalno preduzeo izvlačenje sa pravca Oglavak — Orahovljani na pravcu Gradina — Čelići — Mrkonjić.

[1] Original (pisan na mašim, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 55/1, k. 729 A.
[2] Vidi dok. br. 5, objašnjenje br. 2.
[3] i [9] Opširnije o tom bataljonu vidi dok. br. 39 i 44.

Sačekan od jedinica XIII brigade na pravcu Orahovljani — Čađavica[4] i našim izbijanjem u zaleđe i težnjom izbijanja u bok neprijatelj je odgovorio sa brzim izvlačenjem.

U samom presecanju neprijateljskog odstupanja u pravcu Mrkonjića zbog ranije izgubljenog kontakta, naši bataljoni nisu ispunili postavljeni zadatak.

'O borbi koju je vodila XIII K. brigada sa neprijateljem još nemamo podataka.

Jedna četa II bataljona koja je izbila na Oglavak povezaće se sa snagama XIII K. brigade, dok će izviđačka odeljenja preduzeti izviđanja na pravcu s. Tomići i Mrkonjić-Grad. Ista su odeljenja već na zadatku.

Još nije potpuno utvrđeno da li su se sve neprijateljske snage povukle u Mrkonjić ili su pojedini delovi zadržani na pravcu Čađavice. Utvrđeno je da su jače četničke grupe izbile na tom pravcu za koje se misli da su se zadržale na tom terenu.

Bataljoni koji su izbili na pravcu neprijatelja povukli su se na prostoriji Mračaj — Luke, sem čete koja se zadržala na pravcu Oglavka sa zadatkom veze sa XIII K. brigadom. Isti će rano u toku današnjeg dana zaposesti položaje određene naređenjem Štaba Brigade o rasporedu jedinica od 7. V ov. g.[5]

Uspostavili smo telefonsku vezu sa bataljonima na pravcu Mračaj.

U toku današnjeg dana istu ćemo uspostaviti i sa Vama.

U borbi vođenoj s neprijateljem naši gubici: 2 ranjena i 1 poginuli drug. Kod III bat. I proletbrigade gubici su kao što smo Vas već ranije obavestili. Za vreme neprijateljskog izbijanja na pravcu Široke kose, prema izveštajima, ovaj je bataljon iznenađen i napadnut od strane neprijatelja sa neposredne blizine.[6]

Očekivamo izveštaje izviđačkih odeljenja i čete sa pravca Oglavak. Po dobijanju istih najhitnije ćemo Vas obavestiti.

S. F. — S. N.

Načelnik Štaba
major,
Miloš Vučković

[7]Carevac 9-V-1944. god. 01 h.
P.S. U prilogu dostavljamo obaveštajni izveštaj našeg obaveštajnog centra.

[4] Odnosi se na jedinice 13. krajiške brigade. Vidi dok. br. 160
[5] Vidi dok. br. 31.
[7] Sljedeći tekst je dopisan mastilom, ćirilicom.

ŠTAB
XIII PROLET. BRIGADE
Br.
Dana 9 maja 1944
u 0.30 sati

Štabu I Proleterske Divizije

Neprijateljske snage u jačini od oko 600 vojnika u toku 8.V.o.g. ovladale su zapadnim delom komunikacije Rogolje-Čadjavice i Podrašničkim poljem. Pojedine njine kolone izbile su na pravcu Potšiljak-Gradina-Mračaj, odakle su nastavile sa pokretom na pravcu s. Orahovljani.

U ovom poduhvatu neprijatelj je upotrebio 2 tenka, izvestan broj kamiona koji su izbijali na prav cu Čadavice, dok su 2 oklopna automobila sa 1 luksuznim kolima izbila u s. Luke odakle su nastavile na pravcu nastupanja ostalih delova snaga.

Jedna grupa četničkih bandita u jačini 30-40 izbila je sa pravca Dimiter planine spuštajući se na prav-cu Podrašnice odakle je produžila prema glavnini neprijateljskih snaga.

U svom nadiranju neprijatelj je postavio jaka bočna obezbedjenja na pravcu Čenića kose-Oglavka i Orahovljana.

Videći smer neprijateljskog pokreta i napuštanja Potšiljka-Gradine i Mračaja naša dva bataljona preduzela su pokret za neprijateljem, dok je III bataljon I. Proletbrigade sa svojim delovima izbio na položaje Gradina-Potšiljak.

Težnja naših bataljona bila je: udar u zaledje neprijateljskih snaga i otcepljenje sa pravca Mrkonjić.

U forsiranom pokretu naši bataljoni izbijali su na pravcu Oglavka.

Osjetivši brze nadiranje naših snaga neprijatelj je momentalno preduzeo izvlačenje sa pravca Oglavak-Orahovljani na pravcu Gradina-Čelići-Mrkonjić.

Sačekan od jedinica XIII brigade na pravcu Orahovljani-Čadjavica i našim izbijanjem u zaledje i težnjom izbijanja u bok neprijatelj je odgovorio sa brzim izvlačenjem.

U samom presecanju neprijateljskog otstupanja u pravcu Mrkonjić zbog ranijeg izgubljenog kontakta, naši bataljoni nisu ispunili postavljeni zadatak.

O borbi koju je vodila XIII K. Brigada sa neprijateljem još nemamo podataka.

Jedna četa II bataljona koja je izbila na Oglavak povezade se sa snagama XIII K. brigade, dok će izvidjačka odelenja preduzeti izvidjanja na pravcu s. Temići i Mrkonjić Grad. Ista su odelenja već na zadatku.

Još nije potpuno utvrdjeno dak li su se sve neprijateljske snage povukle u Mrkonjić ili su pojedini delovi zadržani na pravcu Čadjavice. Utvrdjeno je da su jače četničke grupe izbile na tom pravcu za koje se misli da su se zadržale na tom terenu.

Bataljoni koji su izbili na pravcu neprijatelja povukli su se na prestoriji Mračaj-Luke sem čete koja je ostala zadržala na pravcu Oglavka sa zadatkom veze sa XIII K. brigadom. Isti će raćne u toku današnjeg dana zapasjesti položaje odredjene naredjenjem Štaba brigade o rasporedu jedinica od 7.V ov. g.

Uspostavili smo telefonsku vezu sa bataljonima na pravcu Mračaj.

U toku xxxx današnjeg dana istu ćemo uspostaviti i sa Vama.

U borbi vodjenoj s neprijateljem naši gubici: 2 ranjena i 1 poginuli drug. Kod III bat. I. Proletbrigade gubici su kao što smo Vas već ranije obavestili. Za vreme neprijateljskog izbijanja na pravcu Široke kose prema izvještajima ovaj je bataljon iznenadjen i napadnut od strane neprijatelja sa neposredne blizine.

Očekivamo izvještaje izvidjačkih odelenja i čete sa pravca Oglavak. Po dobijanju istih najhitnije ćemo Vas obavestiti.

S.P.-S.N.

Načelnik Štaba
major,

Kopija. 9-V-1944 god
o.l.

P.S. Izvoditi potrebno
obezbjeđenje [illegible]
[illegible]

Fotokopija dokumenta br. 43

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« OD 9. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU MRKONJIĆ-GRAD — LISINA — MRACAJ I ORAHOVLJANI[1]

STAB
XIII PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR«
9. maja 1944. godine
Pisano 16.45 sati

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Dopuna izveštaju o borbi vođenoj sa neprijateljem 8. maja 1944. g.[2] Sem snaga koje su nadirale preko Široke kose — Potšiljka — Gradine — Podrašnice — Cenića kose (trig. 1181). Jačina neprijateljskih snaga nije se mogla utvrditi na pravcu ceste Rogolje — Čađavica i Stupari — Čelići — Rajakovo brdo (trig. t. 1120) — Crni vrh (k. 1104). Na ovom pravcu nadirale su dve kolone od kojih je jedna, koja je išla cestom, skrenula na pravcu s. Orahovljani na kom se pravcu sudarila sa XIII krajiškom brigadom u borbi vođenoj prsa u prsa.[3]

Sa pripremama za napad neprijatelj je počeo tako rano da je u toku noći 7. V oko 23 časa napustio Mrkonjić [-Grad] i krenuo preko kote 991 (Ravan) izbijajući prema Lisini i obuhvatajući svojim krilom kotu 1349 na kojoj su se nalazili delovi Kragujevačkog bataljona.[4] Na te položaje neprijatelj je izbio oko 2.30 časova odakle je po odbacivanju delova III kragujevačkog bat. otpočeo sa spuštanjem preko Široke kose na pravcu Rustina gradina (k. 992) i Mračaja. U vremenu kad je otvorena borba na pravcu položaja III bataljona I brigade naš III bataljon zaposeo je položaj Gradina (k. 992) dok je II bat. zaposeo položaje k. 970 — Mračaj. U svom spuštanju preko Široke kose neprijatelj je sačekan od našeg III bataljona, koji se posle borbe vođene oko pola sata morao povući usled neprijateljskog pritiska na pravcu Poljane — kota 1160 i na pravcu Crnog vrha — Zelenikovac — trig. t. 1259. III bataljon I brigade pomerao se

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg br. 34—1, k. 729 A.

[2] Vidi dok. br. 43.

* Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 160.

[4] Odnosi se na dijelove 3. bataljona 1. proleterske brigade. Vidi dok. br. 39.

također ovim pravcem ali s tim što se zadržao na položajima Poljane — kota 1024 i k. 1160.

U ovom sukobu neprijatelj je imao oko 30 ubijenih i 10—15 ranjenih vojnika na položajima Gradina — Mračaj.

U svom nastupanju prema Oglavku kolona koja je nadirala preko Mračaja isti je napustila oko 11 časova, dok su sve kolone otpočele sa povlačenjem sa svim delovima na pravcu Mrkonjić oko 18.30 časova. Na terenu do kog je neprijatelj izbio nije ostavio nikakve delove. Povlačenje je vršio preko Podrašničkog polja — Obrežina (k. 742) — Nikina broda, odatle cestom za Mrkonjić.

Neprijateljski sastav: SS divizija »Princ Eugen« i četničke bande.[5]

Za vreme izbijanja u s. Luke pojedini neprijateljski vojnici interesovali su se za Ribnik i Graci.

U toku današnjeg dana vlada potpuno zatišje. Bataljoni su raspoređeni prema naređenju od 6. maja.[6]

O rezultatu borbe koju je vodila XIII krajiška brigada nemamo podataka,[7] jer iste nismo mogli dobiti od bataljona koji se nalazi na položajima Graci — Vučkovići. Sa ovim bataljonom održavamo vezu.

Vaša naređenja poslata u toku današnjeg dana primili smo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik Štaba
major:
Miloš Vučković

Carevac
16.45[8]

P. S.

Četničke bande iz Podrašničkog polja odvele su sa sobom 6 mladića koje su mobilisali za svoje redove. U sukobu sa XIII krajiškom brigadom neprijatelj je delove koji su bili orijentisani prema njemu bio potisnuo, ali su se isti prilikom neprijateljskog odstupanja povratili i zaposeli ranije položaje.

Nije se moglo utvrditi da li je neprijatelj sa svojim delovima izbio do Čađavice. Pretpostavlja se da je njegova desna pobočnica izbila do s. Marčeta, a ostale snage koje su nadirale sa pravca Mračaj i preko Nikinog broda do s. Orahovljani.

[5] Vjerovatno se odnosi na 7. izviđački bataljon 7. SS divizije i četnike Bosansko-krajiškog korpusa. Vidi dok. br. 5 i 15.

[0] Vjerovatno omaška. Treba: 7. maj (vidi dok. br. 31 i 80).

[7] Riječ »podataka« je dopisana mastilom, latinicom.

[8] Riječi »Carevac 16,45« su dopisane mastiljavom olovkom, latinicom.

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 10. MAJA 1944. ŠTABU 27. DIVIZIJE ZA RASPOREDI DEJSTVO NA PROSTORU BIRČA I ZA RASFORMIRANJE BIRCANSKOG NOP ODREDA[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Broj: S1./44.
10.V1944.

ŠTABU XXVII NOU DIVIZIJE

Položaj

U vezi prebacivanja Štaba XXVII NOU divizije sa XIX Birčanskom brigadom i Romanijskim odredom sa prostora Romanije na prostor Birča[2] i da bi imali uvijek jasnu situaciju na ovom terenu

NAREĐUJEMO:

Da Štab Divizije pristupi odmah prikupljanju podataka 0 sektoru Srebrenice i Romanije u cilju saznanja svakog pokreta 1 mjesta boravka neprijatelja na ovim sektorima. Vrlo je važno i potrebno ispitati koje sve neprijateljske snage stacioniraju na ovom terenu, njihov sastav, jačinu i naoružanje, i da li drže komunikacije Zvornik — Bratunac — Srebrenica, Zvornik — Vlasenica i Vlasenica — Sokolac. Ispitati da li su ovi pravci osposobljeni za prolazak motorizacije i da li ista saobraća ovim pravcima. Istovremeno važno je kontrolisati dolinu rijeke Drine da se prelazak četničkih grupa iz Srbije onemogući na svaki način.

U sastav XXVII divizije ulazi Birčanska brigada, Romanijski odred, Srebrenički i Kladanjski, dok će Štab Divizije sa Štabom XIX birčanske brigade rasformirati Birčanski partizanski odred i sve sposobno ljudstvo uvrstiti u XIX birčansku brigadu,[3] a starije borce, manje sposobne za pokret, staviti na dispoziciju Komandi Birčanskog područja. Nastojati da se u što kraćem vremenu ovo rasformiranje Odreda izvede, kako bi Birčanska brigada mogla operativno da djeluje u određenim

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 2 6, k. 1111.

[2], ' i [5] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica te divizije, kao i o rasformiranju Birčanskog NOP odreda, vidi dok. br. 88 u ovoj knjizi i izvještaj njenog štaba od 5. juna 1944. u tomu IV. knj. 26.

pravcima. Njeno operativno područje biće do daljeg Birač — Srebrenica, na kom pravcu upotrijebiti i Romanijski partizanski odred, koji, čim bude dozvolila situacija, prebaciti na sektor Romanije radi zatvaranja pravca Sokolac — Vlasenica, čišćenje četnika, mobilizaciju za popunu Odreda i njegovo sređivanje. Stab Divizije preduzeće potrebne mjere da se preko komandira Srebreničke čete druga Perunike poveže sa Štabom Srebreničkog partizanskog odreda, kako bi i ovaj odred što prije došao pod uticaj i nadzor Štaba Divizije, koji će mu davati konkretne zadatke. Sve što je rečeno za Romanijski partizanski odred važi i za Srebrenički partizanski odred kome, pored učvršćenja, mobilizacije i čišćenja ustaški nastrojenih elemenata, dati u zadatak da preko terenskih radnika organizuje prebacivanje ljudstva iz Srbije na ovu stranu.

Kladanjskom partizanskom odredu Stab Divizije daće u zadatak kontrolisanje pravca Tuzla — Kladanj, vršenje akcija na tom pravcu prema četničkim i legionarskim uporištima, kao i da izvrši i mobilizaciju sa prostora Kladnja za popunu Odreda, koji je brojčano dosta slab.[4]

Vrlo je važno uspostaviti što prije vezu sa svim odredima i dati im konkretne zadatke, a tako isto narediti da služba obavještavanja bude stalna i neprekidna, kako bi situacija mogla biti uvijek jasna.[5]

Ob. organu Štaba XXVII divizije dati u zadatak da što prije razvije ob. službu u svim pravcima, koristeći uputstva i predloge ob. organa Štaba III korpusa.

Po dolasku XVI muslimanske brigade, ova će odmah stupiti u sastav XXVII divizije,[fi] pod čijom će komandom biti neposredno.

Raspored naših jedinica izgleda ovako i to: XVII bosanska divizija nalazi se na sektoru Olovo — Rakova Noga,[7] gdje vodi borbe sa jedinicama divizije »Princ Eugen«, XVI vojvođanska divizija nalazi se na sektoru Tuzla — Kladanj,[8] a XVII majevička brigada na sektoru Spreče.

[4] Kladanjsko-ozrenski NOP odred, postupajući u duhu ovog naređenja, u drugoj polovini maja izveo je nekoliko manjih akcija protiv četnika i legionara po selima oko Kladnja i tom prilikom zarobio 1 četnika, 2 puške i nešto municije. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Odreda od 2. juna 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. 29/3, k. 408). Sredinom aprila Odred je imao 59 drugova i 2 drugarice (vidi tom IV, knj. 24. dok. br. 22, napomenu br. 2).

[6] Krajem maja ona je, po naređenju Štaba 3. korpusa NOVJ, privremeno stavljena pod komandu Štaba 17. divizije (vidi dok. br. 114 i 159 u ovoj knjizi i izvještaje štabova 17. i 27. divizije od 15. i 5. juna 1944. u tomu IV, knj. 26).

[7] O rasporedu i dejstvu 17. divizije vidi dok. br. 114 i 169.

[8] Vidi dok. br. 168.

Stab XXVII divizije sa XIX birčanskom brigadom postaviće se na prostoriji dobivenoj usmeno od Štaba ovog korpusa.

Prema izvještaju drugova poručnika Nedića Luke i B. Prije na prostoru sela Fakovića, Skela, Ratkovića i Kutješa nalazi se sklonjenih 70 drugova i drugarica iz XVII istočnobosanske divizije. Organizujte preko Srebreničkog partizanskog odreda prebacivanje ovih boraca u svoje jedinice, odnosno bolnice. Isto tako preko ovog odreda treba organizovati i prikupljanje pojedinih boraca koji su poslije borbe na Baturi zalutali, a još nisu došli do svojih jedinica.

Sve podatke o neprijatelju i izvještaje slati nam blagovremeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	Načelnik Štaba,	Komandant,
V. Popović	general-major:	general-lajtnant: Košta

BR. 46

OBAVJEŠTENJE NAČELNIKA ŠTABA 27. NOU DIVIZIJE OD 10. MAJA 1944. ŠTABU 29. DIVIZIJE O STANJU I NAMJERI 16. MUSLIMANSKE BRIGADE DA I DALJE OSTANE NA SEKTORU GACKA[1]

NAČELNIK ŠTABA
XXVII U. DIVIZIJE N.O.V.J.
10-V-1944.
22 časa

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE N.O.V.J.

Primio sam Vaš dopis pov. br. 446 od 9. ov. mj.[!]

Od Štaba II korpusa dobio sam jučer naređenje po kome treba da krenemo u sastav Divizije na Romaniju.

U vezi sa situacijom kod nas (nemanje municije) odlučili smo da do daljnjeg ostanemo na sektoru Gacka, tj. dotle dok

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 5/11, k. 1143.
[2] Vidi dok. br. 40.

se ne snabdijemo sa municijom.[3] O tome sam obavijestio i Stab III korpusa preko Štaba II korpusa. Uputio sam i delegata II korpusu sa predlogom da u koliko nas on ne može snabdjeti sa municijom, da učestvujemo zajedno sa vama u akcijama, ne bi li kako municiju zarobili, pa tek onda da krenemo na naš zadatak. Po ovome očekujem odgovor.

Prema tome mi ostajemo na dosadašnjem mjestu. Molimo Vas da nas obavijestite o vašim namjerama, i uzmite nas u obzir u vašim operacijama na sektoru Gacka.[4] Naše naoružanje je slijedeće: ako 450 efektivnih pušaka, 30 automatskih oruđa, 1 teški i 2 laka bacača.

Naš kraj. bataljon je sinoć bio iznad Avtovca, i prepadom pobio i ranio desetak četnika.[3] Akcija je izvedena u cilju snabdijevanja sa hranom.

Imamo vezu sa bataljonom »Vule Skoko« koji je danas stigao na Ravno, i III bat. XI brigade na Krstaču.[6]

Imamo namjeru da uputimo 1 bat. na sektor Vrbnica, sa zadatkom skupljanja municije.

Na našem sektoru nema promjena.

Podaci našeg ob. c. o Gacku i Kuli Fazlagić su slijedeći: ukupno 300 vražjaka,[7] 350 četnika, 1 top, 2 teška bacača. Vražjaci su sa glavninom u Kuli Fazlagić, a četnici u Gacku.[8]

Ako imate prvomajske parole C. K. Boljševičke partije i eventualno prvomajske govore iz Sovj. Saveza, svakako nam pošljite bar u jednom primjerku.

Sa drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik ppukovnik,
Petovar

[3] Šesnaesta muslimanska brigada sa 4. bataljonom 2. krajiške brigade je i dalje ostala na tom sektoru. Vidi dok. br. 32 i 67.

[4] O rasporedu i dejstvu jedinica 29. NOU divizije vidi dok. br. 47, 96 i 154.

[5] Prepad je izveden na četnike Gatačke brigade. Vidi operacijski dnevnik Nevesinjskog četničkog korpusa (Artiiv V. 1.1., reg. br. BH-V-9336).

[6] O rasporedu i dejstvu pomenutih jedinica vidi relaciju 11. hercegovačke brigade za maj od 8. juna 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. 13—2, k. 1150 I).

[7] Odnosi se na pripadnike 369. legionarske divizije (»Vražje«).

[8] U ovim mjestima su tada bile i jedinice 3. bojne (Domdo-bojna Gacko) 9. posadnog zdruga (vidi dok. br. 221).

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 10. MAJA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA ZATVARANJE PRAVCA OD GACKA I BILECE KA PLANI I ZA ČIŠĆENJE OD ČETNIKA PROSTORA BILECA — DABARSKO POLJE — LJUBINJE I TRUSINA — UDREŽNJE — ZOVI DO[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. Str. Pov. Br. 450
Dana 10. maja 44. u 20 č.
G. Dubočke

STROGO POVJERLJIVO!
HITNO!

ZAPOVIJEST

(Sekcija: Trebinje — Gacko — Nevesinje — Dubrovnik
1 : 100.000)

U Nevesinju, Gacku i Trebinju ima po jedan bataljon Švaba »Vražje« divizije (po oko 300 ljudi). U Stocu su bile snage jače i 4—5 baterija topova i nekoliko tenkova, ali su posljednjih dana tenkovi i veći dio artiljerije otišli, kao i veći dio pješadije, a govori se nepotvrđeno pak da u Stocu svega ima oko 120 feldžandara, a na Poplatu — Stolac oko 180 četnika.[2] Ove četničke bande prije nekoliko dana razbijene su od jednog voda [bataljona] »Savo Belović« i mještana na Hrgudu i stjerani u Stolac.[3] Manji automobilski saobraćaj obavlja se komunikacijom Stolac — Domanovići. U Dubravama kao na pr.: u Trijebnju, Domanovićima i još nekim selima formirane su žandarmerijske stanice od mještanske muslimansko-hrvatske milicije, među njima ima i zlikovaca koji ometaju čitav naš rad u Dubravama. I inače u Dubravama ima mnogo milicije, ona ima dosta oružja i municije, a dobar dio nje, a naročito muslimani nama su naklonjeni i upornijim načinom trebaju se mobilisati u naše redove. U s. Pribilovci ima ispod 50 četnika. U Blagaju ima oko 150 Švaba, a izgleda da je ovo pratnja, jer se govori

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 38—7, k. 1143.

[1] Riječ je o jedinicama njemačke 369. legionarske divizije. Opširnije o dolasku njenih jedinica u Hercegovinu kao i o njihovom dejstvu u aprilu i maju 1944. vidi dok. br. 96 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 24, dok. br. 25, napomenu br. 4.

[3] Opširnije o tome vidi dok. br. 36 i 196.

da je u Blagaju Stab »Vražje« divizije[4] i da su tamo otišli tenkovi iz Stoca.

Na prostoru Krstača — Vranjska — Zasad ima nešto četnika.

U Gacku ima kao i u Avtovcu, oko 300 četnika, a u Kuli je muslimanska milicija.[5] Na prostoru Vrba — Čemerno — Izgori treba da bude bar još nekoliko dana Muslimanska brigada XXVII divizije[6] i sa njom ima vezu 3. bataljon XI brigade koji je sada na Krstaču. Juče se čula neka borba prema Vrbi. U Goliji je Golijska partizanska četa, a na prostoru Ravno — Ledenik — Treštenik je Pivski bataljon (100 ljudi i 4 puš. mitraljeza). Bataljon »Vule Skoko« je na Površi gdje će manevrisati radi mobilizacije i popune municijom.

Primorska grupa noćas će smijeniti na prostoru: Grahovo — Lastva — Viluse našu XII brigadu,[7] a u toku sjutrašnjeg dana XII brigada će smijeniti našu X brigadu.[8]

Naša divizija će sa dvije brigade zatvarati pravac od Gacka i Bileće ka Planoj dejstvujući ofanzivno sa njima na bokove pa i pozadinu garnizona ovih,[9] a jedna brigada će u brzom naletu očistiti sektor između Bileće, Dabra i Ljubinja, a potom će produžiti na Trusina — Udrežnje — Zovi Do.[10]

N A R E Đ U J E M O:

1. — XII hercegovačka N.O.U. brigada: Svega: njena 4 bataljona	1. — U toku sjutrašnjeg dana prebaciće glavninu svojih snaga na prostor: Vrbica — Trnovica — Bijela Rudina, a ostatak snaga ostaviti na

[4] U izvještaju političkog predstavnika Grupe četničkih odreda Nevesinje, Vukašina Perovića, od 24. maja 1944. o tome se kaže:

»Dana 23. maja o. g. pozvan sam telefonom da u 4 sata budem u Blagaju u sedištu Komande »Vražje divizije«. Uz nemačku pratnju i njihovim autom stigao u Blagaj gde sam bio pretstavljen generalu g. Najdholdu. Primljen sam u njegov kabinet u kome sam zatekao p. pukovnika g. Busmana, kapetana g. Jarošai i oberlajtnanta g. Kurca, šefa divizijskog obaveštajnog biroa...« Tom prilikom između Nijemaca i ovog četnika razmatrana su njihova zajednička dejstva protiv partizana u Hercegovini. (Arhiv V. I. I., reg. Dr. BH-X-448.)

[5] U Kuli Fazlagića tada je bila Komanda 3. bojne (Domdo--bojna Gacko) sa zaštitom, dok su ostali dijelovi te bojne bili raspoređeni po selima oko Gacka i Kule Fazlagića. Vidi dok. br. 221.

[6] Vidi dok br. 46 i 67.

[7] Vidi dok. br. 22 u ovoj knjizi i tom III, knj. 7, dok. br. 246.

[8] Vidi dok. br. 78.

» Vidi dok. br. 66 i 79.

[10] Nastavak teksta u originalu je precrtan mastilom. Taj tekst glasi: »Hrgud i upasti u Dubrave radi likvidacije tamošnje milicije, mobilizacije i popune municije«, a umjesto njega je dopisano sljedeće: »Trusina — Udrežnje — Zovi Do«.

prostoru: Pilatovci — Mokri Do sa zadatkom da zatvarate pravac Bileća — Viluse i Bileća — Plana — Rogovi. Povremeno možete manevrisati i po Vučjem Dolu, kao i Planoj i preko Sobadina Mirilovićima. Naročito će biti korisno da sporazumno i objedinjujući rukovodstvo jedan vaš bataljon i bataljon X brigade koji će biti na prostoru Simijovo — Granica prodiru povremeno i na Mosko napadajući tamošnji saobraćaj i težeći držati vezu sa bataljonom »Rade Pravica«.

Na slučaj napada vaš bataljon sa prostora Krstače odmah će intervenisati u bok i leđa neprijatelju od Bileće. Ako bude napadnut bataljon na Krstači, vi ga pomažite napadom u leđa neprijatelju i pritiskom na Bileću. Vaše snage koje zatvaraju pravac ka Vilusama češće smjenjujte.

Dakle, vi imate zadatak zatvaranja pravca od Bileće ka Vilusama i Planoj i ofanzivno dejstvo ka Mosku.

Do našeg dolaska na Divin, bataljon X brigade koji ostane na Krstači biće pod vašom neposrednom komandom.

Češćim ofanzivama ka Mosku spriječićete napade ka glavnini vaše brigade iz Bileće.

2. — X hercegovačka N.O.U. brigada: Svega: njena 4 bataljona

2. — Biće smijenjena sa sadašnjeg zadatka od naše XII brigade.

12. o.mj. u zoru ili i ranije krenućete preko prostora Krstače i Granice i manjim kolonama preko Vranjske i Sitnice, a jačim preko Zvijerine, Dola i Zrvnja izbijte Ljubinju, pa u toku 13. o.mj. izbijte na prostor Zegulja — Ubosko, a odatle odmah slijedećeg dana ili noći preko Trusine spustiti se [ka] Udrežnju — Biograd radi što jačeg pritiska na Nevesinje i napada saobraćaja u Biši-

ni, a onda se prebacite na prostor Zovi Do — Drežanj ili Bezđeđe — Lukavac.

Vaš jedan bataljon koji bude čistio Vranjsku u toku 13. o.mj. da se vrati na Krstaču, uhvati vezu sa XII brigadom i stavi pod njezinu komandu.

Za vrijeme vašeg bavljenja na Trusini i Udrežnju upotrijebite i bataljon »Savo Belović« koji vam može dobro čuvati leđa.

Ka Nevesinju da vodite svakako vaš 2. bataljon.

3. — XI hercegovačka N.O.U. brigada: Svega: njena 4 bataljona[11]

3. — Najhitnije, usiljenim maršem, krenuće dva člana toga štaba i jedan vaš bataljon ka Dulići, prihvatićete i vaš 3. bataljon i sa tim snagama dejstvovati preko Kapića ka Lipniku manevrišući na prostoru: Kobilja glava — Troglav — Kazanci — Lipnik i tako zatvarajući pravac od Gacka Planoj, a vezujući neprijatelja za sebe, štitimo i našu bolnicu u Pivi. Ova hitnost je potrebna zbog stanja u vašem 3. bataljonu.

Vaš 3. bataljon je na prostoru Dulići — Krstac.

Ova grupa da održava vezu i objedini akcije sa Golijskom četom i Pivskim bataljonom.

Sa ostalim vašim snagama također odmah napadati te bande na Glog — Slato, razbijte ih i potom krenite *odmah noćno* da se ne primijeti i sa ostatkom vaših snaga za Dulići te da tada kompletnom brigadom zatvarate pravac Gacko — Plana dejstvujući ofanzivno ka Avtovcu.

[11] Prema izvještaju Štaba te brigade od 9. maja 1944. ona je, od 7. do 9. maja, sa bataljonima »Nevesinjska puška« i »Miro Popara« Sjevernohercegovačkog NOP odreda, dejstvovala na prostoru s. Davidovići — s. Rioca — s. Meka Gruda i s. Zajasen — s. Slato — s. Podgrađe — s. Šipačno (Arhiv V. I. I., reg. br. 12/11. k. 1143).

Prije polaska sa sektora Nevesinje obavijestite oba odreda da se ponova stavljaju pod našu komandu. Sjevernom odredu naročito napomenite da ne prima krute borbe do dolaska X brigade na njegov sektor.

4. — XII brigada za ishranu da koristi i teren Dabra preko Komande mjesta Bileća (Bjeljani). Poboljšajte hranu vašim jedinicama.

5. — Divizijska bolnica je na Crni kuk.

6. — Ovaj štab 11, 12. i 13. o.mj. biće u s. Gornje Dubočke, a dalje vjerovatno u s. Poljice.

7. — Sela iz kojih škripari pucaju na naše kurire strožije kažnjavati.[12]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Dragiša Ivanović

Komandant, pukovnik,
Vlado Šegrt

Načelnik Štaba, pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

[12] Tekst pod tačkom 7 dopisan je mastilom, ćirilicom.

NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 11. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 14. SREDNJOBOSANSKE I 18. HRVATSKE BRIGADE I MOTAJICKOG, PRNJAVORSKOG I POSAVSKO--TREBAVSKOG NOP ODREDA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORIJAMA KLAŠNICE — JOŠAVKA, MOTAJICA, STANARI, KOKORI — BRANEŠCI I GLOGOVAC[1]

STAB
XI DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
Op. Pov. br. 94/44.
Položaj, 11. maja 1944. g.

ŠTABOVIMA: XIV i XVIII BRIGADE I MOTAJICKOM, PRNJAVORSKOM I POSAVSKO-TREBAVSKOM NOP ODREDU

U najskorije vreme prebacit će se XII slavonska brigada na teren u Slavoniju,[2] u vezi s tim naše će snage preuzeti sledeći položaj:[3]

Prnjavorski NOP odred zauzet će položaj na Kokorima i Branešcima, odakle kontrolisati teren prema Cetojevićima — Kadinjanima — Šnjegotini i Karaču, povezujući se na desnom krilu sa XII brigadom.[4]

XIV brigada sa tri bataljona kontrolisat će teren Klašnice — Crni vrh —• Jošavka, a jedan svoj bataljon uputit će na sektor Motajice, koji će na svom putu pročistiti Carevu goru. Taj bataljon u zajednici sa Motajičkim odredom zadržat će se na liniji Tromeđa — Ilova kontrolišući teren do Save i Vrbasa.

Posavsko-trebavski odred smjestit će se na Glogovcu, odakle će kontrolisati teren prema Derventi i čistiti Detlak od četnika.

XVIII hrvatska brigada zadržat će se na Stanarima.

Zauzimanje novih položaja izvršiti u toku 12. i 13. o.mj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
B. Đuričić

Komandant-pukovnik,
M. Šiljegović

(M. P.)

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 12/1, k. 866.

[1] i [3] Vidi dok. br. 87.

[4] Vidi dok. br. 165.

ZAPOVIJEST ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 11. MAJA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORIJI ČAJIRA I BRIJEST — MUZELI — ZAVRŠJE[1]

STAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
O. br. 43.
11. maja 1944.
u 14 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
ŠTABU PODRINSKOG NOP ODREDA
UPRAVI DIVIZIJSKE BOLNICE
ŠTABU XXXVIII DIVIZIJE — na znanje.

ZAPOVEST
sekcija Bijeljina, raz. 1 : 100.000

Prema proverenim vestima u Teočaku se ne nalazi neprijateljski garnizon.

U toku jučerašnjeg dana posle podne, u toku noći i danas ujutro, četnici i zelenokadrovci zajedno bili su aktivni sa pravca Krastave kose prema Rastošnici i Cajirima.[2] Jačina je bila oko 300. Jedinice III brigade proterale su danas ujutro ove bande.

Tri bataljona III brigade otišla su danas u podne po specijalnom zadatku prema Semberiji,[3] a njihov povratak u sastav Brigade može se očekivati istom posle nekoliko dana.

Radi ovoga potrebno je izvršiti pregrupisavanje naših bataljona na dosadašnjoj prostoriji, po sledećem:

1. — *III brigada:* **Sa svoja dva bataljona** *odmah će se postaviti* **na prostoriju s. Čajira, sa zadatkom zatvaranja pravca od Vitinice, Kiseljaka i Lokanjske pl., postavljajući jača obezbeđenja na liniji: k. 486 — k. 580 — Krastava kosa. Tesnu vezu održavati sa Podrinskim NOP odredom koji će se nalaziti na prostoriji s. Caklovica i sa bataljonom V brigade na prostoriji Rastošnica — Oštri vrh.**

2. — V brigada: Sa svojim bataljonima *odmah će se postaviti* **i to:[4] sa jednim bataljonom na prostoriji Brijest sa zadatkom zatvaranja pravca od Zlog Sela i Priboja.**

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 16—1, k. 1240.

[1] Borba je vođena sa četnicima Majevičkog korpusa. Opširnije o tome vidi dok. br. 99 (napomenu br. 5) i 205.

[3] Pratili su ranjenike i bolesnike za Glavni štab NOV i PO Vojvodine. Vidi dok. br. 99.

[4] Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 124.

Sa jednim bataljonom na prostoriji s. Muzeli sa zadatkom zatvaranja pravca od Busije i Stolica.

Sa jednim bataljonom na prostoriji s. Završje sa zadatkom zatvaranja pravca od Stolica preko Tomanića kose i pravca od s. Rožanj.

Bataljon koji se nalazi na obezbeđenju divizijske bolnice ostaje na dosadanjem mestu s tim što će čvrsto zatvoriti pravac od Rožnja i Goduša posedanjem linije: trig. 655 (Ravni zavid) — k. 588, odašiljajući jače patrole ka Godušu.

Jedan bataljon postaviti u Rastošnici (grupa kuća istočno od k. 419, na mestu gde cesta pravi veliku serpentinu) sa zadatkom da zatvara pravac od Oštrog vrha i Goduša. Zatvaranje pravca od Oštrog vrha izvršiti na taj način da ima jedno svoje jače odeljenje na samom Oštrom vrhu i biti u tesnoj vezi sa jedinicama III brigade na Krastavoj kosi. Ovaj bataljon u slučaju potrebe sadejstvovati će sa jedinicama III brigade, zbog čega mora s njima biti u tesnoj vezi.

3. — *Podrinski NOP odred:* **Odmah po prijemu ove zapovesti krenuće na prostoriju s. Caklovica sa zadatkom zatvaranja pravca od Mejdana. Sa jednom četom, koju smestiti u s. Brzava osmatrati i zatvarati cestu od pravca Priboja. Odred treba da održava tesnu vezu sa jedinicama III brigade i da po potrebi sa njima sadejstvuje.**

4. — U saglasnosti sa Štabom XXXVIII divizije jedan vod njegove prateće čete upućen je u s. Obršine sa zadatkom zatvaranja pravca Džemat — Romani.

5. — *Divizijska bolnica:* **Ostaje na dosadašnjem mestu.**

6. — Stab Divizije ostaje na dosadašnjem mestu.

7. — Raspored jedinica po ovoj zapovesti nastojati izvršiti danas do mraka.

8. — Jedinice koje imaju zadatak zatvaranja ceste neka upotrebe p. k. puške.

9. — Ako se večeras, kao i u buduće svake noći, bude čulo zujanje aviona, obavezno i najhitnije pogasiti sve vatre.

Politkomesar,
Odsutan

Zam. komandanta — major,
Duš. N. Vukasović[5]

Načelnik — major,
Kolundžić

(M. P.)

[5] **Narodni heroj Dušan Vukasović Diogen. Poginuo 23. marta 1945. kao komandant 36. divizije.**

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 4. VOJVOĐANSKE BRIGADE O BORBAMA OD 1. DO 11. MAJA 1944. GODINE[1]

IZVADAK IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA IV VNOU BRIGADE

za razdoblje od 1. maja 1944. g. do 11. maja 1944. g.

Datum stanje vremena i mjesto	Sastav i brojno stanje	S A D R 2 A J
1. maj 1944. g. lijepo sunčano vjetrovito Marianovići	Štab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 860 ljudi 550 pušaka 22 p. mitralj. 3 mitraljeza 7 pikavaca 39 pištolja 3 p. t. puške 1 teški bac.	Ujutro oko 5,00 sati neprijatelj je poduzeo napad i zbacio naš IV bataljon sa položaja.[2] Naš IV bataljon pokušao je u tri maha zauzeti tu kosu, ali bez uspjeha, jer se neprijatelj očajnički branio. Upotrebljeni su bacači i topovi. IV-ome bataljonu stiže u pomoć jedna četa I bataljona sa 1 teškim mitraljezom.[3] Poduzet je nov napad, ali ni taj nije uspio.[4] Za to vrijeme naš III bataljon pokušavao je domoći se neprijateljske kolone (komore) koja se nalazila ispod kose na cesti, koju je napadao naš IV bataljon, ali bez uspjeha, uslijed jake neprijateljske obrambene vatre. —

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg br. 10—3, k. 969.

[2] i ' Prema izvodu (dodatku) iz operacijskog dnevnika Štaba te brigade, 4. bataljon je 30. aprila zbacio neprijateljske dijelove sa položaja kod sela Marković i oni su se povukli prema Šekovićima. A za pomoć se kaže da je stigla 1. maja po podne (Arhiv V. I. I., reg. br. 10—3, k. 969). O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 34 u ovoj knjizi.

[4] Opširnije o ovoj borbi vidi dok. br. 193 i 194 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 24, dok. br. 190.

Datum stanje vremena i mjesto	Sastav i brojno stanje	S A D R 2 A J
		Na trećoj strani naš II bataljon poduzeo je jedan junački podvig i zauzeo Kamenu kosu ispred sebe. —[5] U noći bili su bataljoni povučeni, uslijed zamorenosti i dosta velikih gubitaka, na nove prihvatne položaje. *Naši gubici:* 18 mrtvih i 73 ranjena.[6] Neprijateljski gubici: oko 120 mrtvih, isto toliko ranjenih. Pobijeno desetke tovarnih konja. Zarobljeno: 1 šarac, 1000 metaka 7,9 mm, 6 komada pušaka, 1 automatska puška, 2 pikavca sa 200 komada metaka, 3 pištolja, 3 dogleda, 6 pari cipela, 4 para odijela, 3 krušne torbice i 12 porcija.—
2. maj lijepo sunčano Jelečići	Štab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 775 ljudi	Ujutro u 3,00 sata jedinice naše brigade izvršile su pokret i smjestile se: I bataljon u selo Jošje II bataljon u selo Suha III bataljon u selo Jelečići IV bataljon u selo Majdan Intendantura i sanitet u selo Jelečići Stab Brigade u selo Jelečići Naročitih događaja nije bilo.

[5] Sa desne strane u primjedbi stoji: »Istakao se II bataljon svojom istrajnošću i hrabrošću.«

[8] U primjedbi je o našim gubicima dopisano sljedeće: »Od ranjenih 4 u toku dana umrli.«

Datum stanje vremena i mjesto	Sastav i brojno stanje	S A D R Ž A J
3. maj lijepo Olovci	Stab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 775 ljudi	Izvršen pokret i Brigada se smjestila sa II bataljonom u selo Olovci. Intendantura i sanitet također u selo Olovci, a sa IV bataljonom kod sela Prosjek. Sa I i III bataljonom krenulo se prema Kladnju radi napada na sam Kladanj.[7] Naročitih događaja nije bilo.
4. maj kišovito Olovci	Stab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 775 ljudi	Naš IV bataljon postavio zasjede na cesti za Tuzlu i porušio jedan most 15 m raspona i visine 8 m kod s. Stupara. Naš III i I bataljon počeli su napad na Kladanj još 3. ov. m. u 2 č. i produžili na 4. ov. m., napadali su na kosu poviše Kladnja zvanu Buševo i iz s. Plahovići na sam Kladanj. Poslije kratke ali žestoke borbe neprijatelj je bio izbačen sa Buševa, a III bataljon iz Plahovića razbivši neprijateljske izvidnice; ušli su naš III i I bataljon u Kladanj. Tu su naše jedinice zajedno sa jedinicama II brig. umjesto gonjenja neprijatelja rasturile se po kućama, što je neprijatelj koristio i pribravši se kod Jazačkog brda izvršio protunapad i izbacio naše jedinice iz Kladnja.[8] I i III bataljon povukli se na početne položaje odakle kasnije u s. Podpauč.

[7] i " Bliže o borbi za oslobođenje Kladnja vidi dok. br. 12, 30 i 197.

Datum stanje vremena i mjesto	Sastav i brojno stanje	S A D R 2 A J
		Vlastiti gubici: 2 mrtva, 5 ranjenih. Neprijateljski gubici nepoznati.
5. maj vedro Tuholj	Stab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 768 ljudi	Naše jedinice smjestile se: I bat. u s. Goletić, II bat. u s. Olovci, III bat. u s. Podpauč, IV bat. s. Zagrade. Intendantura u s. Olovci, sanitet u s. Goletić, Stab Brigade u s. Tuholj. Stab Brigade sa pratnjom išao u s. Plahović i tom prilikom naišao na tri SS.[ovca], jedan u puškaranju ubijen, jedan zarobljen, a treći pobjegao. Inače bez naročitih promjena.
6. maj lijepo Tuholj — Džemat	Stab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 766 ljudi.	Prema naređenju Štaba Divizije Op. br. 23 od 6. maja 1944. g.[9] Brigada je trebala izvršiti pokret na prostoriju Žeravice — Nevačka. Međutim pred sam polazak u 19 č. uslijed novonastale situacije Brigada je krenula preko Plahovića — Kladnja cestom prema Stuparima, skrenula na staru cestu Kladanj — Vlasenica i kretala se tom cestom.
7. maj lijepo sunce Prav. Džemat	Stab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 783 čovjeka	Brigada u pokretu. Velika zamorenost jedinica. — U 14 č. jedinice stigle na prostoriju Solakovine i Prav. Džemata, gdje su se smjestile po šumama radi zaštite ugleda iz zraka.

1 • Vidi dok. br. 28 i 29.

Datum stanje vremena i mjesto	brojnoTtanie	S A D R 2 A J
		Izviđanja i obavještavanja u pravcu Vlasenice. Naročitih događaja nije bilo.
8. maj lijepo Brda	Štab Brigade sanitet intendantura I, II, III, IV b. 764 čovjeka	Prema zapovijesti Štaba Divizije op. br. 24/44 od 7. maja Brigada je trebala krenuti u 0,00 č. na prostoriju Milići — Mišići ali uslijed nastale situacije (pojave neprijatelja od pravca Nova Kasaba i Han-Pijesak) Brigada je postupila po zapovijesti Op. br. 25/44 od 8. maja, i krenula nazad prema mjestu polaska i smjestila se: III bat. u s. Kozija Ravan, II bat. u s. Dole i I bat. u s. Selište, IV bat. u s. Hadžići — Glišići, intendantura i sanitet u s. Brda, Štab Brigade u s. Brda. Zadatak: izviđanja i obezbjeđenja od pravca Žeravice. Naročitih događaja nije bilo.
9. maj tmurno i maglovito Goletić	Štab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 758 ljudi	Prema pismenom naređenju Štaba Divizije Brigada je izvršila pokret sa dosadašnje prostorije starom cestom prema Kladnju. — Prije Kladnja skrenula desno, pa preko s. Vranović smjestila se u: II bat. u s. Olovci — Prosjek, IV bat. u s. Brdijelji, III bat. u s. Tuholj, I bat. u s. Tuholj, s. Pauč. Intendantura u s. Brdijelji, sanitet u s. Goletić, Štab Brigade u s. Goletić. Zadatak zatvaranje pravca Tarevo — Stupari, i od pravca Kladanj — Konjuh. Ljudstvo premoreno i vrlo sla-

Datum stanje vremena i mjesto	Sastav i brojno stanje	S A D R Ž A J
		ba ishrana, od iznemoglosti umrlih 4 osobe. Naročitih događaja nije bilo.
10. maj lijepo Goletić	Stab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 753 čovjeka	Brigada na istom mjestu. Sređivanje i odmaranje. Naročitih događaja nije bilo.
11. maj sunčano Podgorje	Stab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 739 ljudi.	Brigada izvršila pokret sa dosadašnje prostorije i krenula u 4 č. preko Konjuha dolinom r. Oskove prema Podgorju. Ulazeći u Podgorje na naše jedinice pripucale su zelenokadrovske bande koje su štitile uzmak iz sela govedima i natovarenim kolima. Po brzom rasporedu jedinica i u kratkoj pucnjavi zelenokadrovci su protjerani u pravcu s. Seone, a goveda i kola zaplijenjeni. S time je riješeno za neko vrijeme tako bolno pitanje ishrane naše brigade. Po tom su se jedinice smjestile: I bat. u s. Hrvati, II bat. u s. Odžak, III bat. u s. Zeljova, IV bat. u s. Kasumovići, intendantura u s. Hamzići, sanitet u s. Denkovići, Stab Brigade u s. Garići. Zadatak barikadiranje i prekopavanje ceste Ribnica — Treštenica i postavljanje zasjede, te izviđanja doline r. Krivaje i r. Oskove. Inače bez promjena. —

ZAKLJUČAK:

Vlastiti gubitci: 20 mrtvih, 78 ranjenih, 4 umrla od rana i 4 od iznemoglosti.

Neprijateljski gubitci: 120 mrtvih, oko 120 ranjenih.

U materijalu: jedan šarac, 1000 metaka 7,9 mm, 6 kom. pušaka, jedna automatska puška, 2 pikavca sa 200 metaka, 3 pištolja, 3 dogleda, šest pari cipela, 4 para odijela, 3 torbice, 12 porcija.

Zaplijenjeno: 130 kom. goveda, što sitne što krupne, i ostale hrane.

Jedinice premorene uslijed stalnih neprekidnih marševa i borbi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab v. d. načelnika
(M. P.) Senker[10]

BR. 51

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 12. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE BRIGADE DA SA JEDNIM BATALJONOM IZVRŠI PRITISAK NA MRKONJIC-GRAD[1]

STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Br. 447
12. maja 1944. godine
u 9,45

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

Neprijatelj iz Mrkonjić [-Grada] 11. o.m. izjutra izvršio je prodor sa više kolona pravcem:[2]

[10] Rade Senker. Poginuo 19. juna 1944. prilikom napada na s. Ribnicu.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 24/1, k. 712.

[2] Vjerovatno je riječ o Izviđačkom bataljonu 7. SS divizije koji je 25. aprila prebačen u Mrkonjić-Grad i dejstvovao na tom sektoru. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 192.

Široka Kosa — Mračaj
Rogolje — Ponor — Čađavica i
Trijebovo — Dubica — Čađavica.

Cestom na pravcu Čađavica neprijatelj je upotrebio i nešto motorizacije, no nije se utvrdila ni jačina neprijateljskih kolona ni broj i vrsta motornih vozila.

Kolone koje su se kretale cestom i severno uspele su da prodru do Čađavice još oko podne jučerašnjeg dana.

Kolona koja je kretala preko Široke kose izbila je na Rustinu gradinu i sa jednom grupom od 20 vojnika spustila se u Mračaj odakle se ispred podne vratila. Ova grupa, kao bočno obezbeđenje, ostala je glavninom na Rustinoj gradini i manjim delovima na Širokoj kosi. Delovi dva bataljona XIII brigade napali su ovu neprijateljsku grupu i predveče uspeli da je razbiju i oteraju ka Mrkonjić-Gradu.[3] U ovoj borbi neprijatelj je imao nešto ranjenih; trojicu mrtvih neprijatelj je ostavio na terenu. Pretpostavlja se da je jedan tenk oštećen minom kod Rogolja. XIII brigada imala je 2 lakše ranjena.

Po jednom obaveštenju neprijatelj je juče napravio ispad i od Banje Luke, ali to nije provereno.

U cilju sadejstva sa delovima V korpusa na zatvaranju pravca ka Ključu i radi korišćenja momenta da je Mrkonjićki garnizon oslabljen upućivanjem svojih kolona ka Čađavici, — naredili smo XIII proleterskoj brigadi da jutros uputi jedan svoj bataljon za dejstvo na neprijatelja na prostoru Ponor — Čađavica, a sa jednim bataljonom da se postavi iznad Potšiljka za neposredno dejstvo na komunikaciju Mrkonjić-Grad — Rogolje — Čađavica.[4]

U istom cilju radi proširenja ovih akcija delova naše i XXXIX divizije[5] odmah uputite jedan svoj bataljon na prostoriju između Majdana i Mrkonjić-Grada sa zadatkom da u toku noći 12/13. o.m. izvrši jak pritisak na Mrkonjić-Grad. Sa ovom akcijom bataljon da otpočne večeras odmah po padu mraka.[6]

Manje delove iz najbližih bataljona uputite sa zadatkom demonstrativnog pritiska na neprijateljsku posadu na sektoru Jezera i za postavljanje mina i noćne zasede na komunikaciju Jezero — Mrkonjić-Grad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, pukovnik
Vaso Jovanović

(M. P.)

[3] i [4] Vidi dok. br. 55.
[5] Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 160.
« Vidi dok. br. 61.

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 12. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 2. I 4. VOJVOĐANSKE BRIGADE ZA POJAČANU BUDNOST NA PRAVCIMA ZIVINICE, TUZLA I HRVATI[1]

STAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
12. maja 1944. god.

ŠTABU II i IV VOJVOĐANSKE BRIGADE

1. — Juče oko 18 časova došla je u Zivinice jedna satnija domobrana VIII pukovnije sa 1 teškim bacačem i 3 kamiona. Odmah posle 18 časova neprijatelj iz Zivinica je napao na I i IV bataljon I brigade, ali posle jednočasovne borbe neprijatelj je bio najuren za Zivinice, pretrpevši pri tome znatne gubitke.[2]

Iste noći dva bataljona **I** brigade su napala Zivinice, uspeli da ovladaju gotovo svim utvrđenjima i, da je situacija dalje dozvoljavala, verovatno bi smlatili domobrane.[3]

Međutim, oko 1 čas jutros od Tuzle je došla jedna bojna VIII pukovnije na čelu koje se kretao jedan motociklista i luksuzni auto. Šta se desilo?

Jedinice I brigade uhvatile su motociklistu (šofer zloglasnog pukovnika Voske, komandanta VIII pukovnije), dok im je limuzina sa dobrim zalogajem (u njoj je bio pukovnik Voska i komandant zdruga Fritz) umakla.

Usled takve situacije naređeno je bataljonima **I** brigade **da** se povuku iz Zivinica.

Sada se jedinice I brigade nalaze na svojim starim položajima: Odorovići — Višća — Đurđevik.

Od jutros se stalno čuje zuka motora u Zivinicama — verovatno da je u Zivinice stigla pomenuta bojna. **Tokom** današnjeg dana neprijatelj verovatno neće ništa preduzeti, izuzev možda nasilnih izviđanja u pravcu prostorije **I** brigade, ali sutra **13.** o.m. verovatno je da će neprijatelj napraviti ispad od Zivinica u pravcu **I** brigade.

2. — U vezi svega toga štab II i IV brigade pojačaće budnost i oprezu:

Štab **II** brigade od pravca **Tuzle** i Zivinica.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 30—7, k. 950.**

[1] **i** [5] **Vidi dok. br. 203, 204 i 208.**

Stab IV brigade pojačaće budnost i oprezu svog I bataljona u selu Hrvatima, kome naglasiti budnost i oprezu od pravca Seferovog brijega (k. 447) i od pravca pruge (dolina rijeke Oskove).

3. — Stab II brigade, ukoliko oskudeva u kukuruzu za prehranu svojih jedinica, hitno će odmah po prijemu ovog naređenja uputiti svoju komoru u Muslimansku Višću — Štabu I brigade radi prijema kukuruza za svoje jedinice. Ovo uraditi samo u tom slučaju ako se oskudeva u kukuruzu, inače ne slati komoru.

Stab II i IV brigade će nas hitno obavestiti o tome kako im se jedinice hrane.

4. — U slučaju aktivnosti neprijatelja na prostoriju naše I brigade, II brigada će obavezno sadejstvovati, zabacujući se neprijatelju bočno i leđno, doprinoseći na taj način što koncentrisanijem napadu i obuhvatu neprijatelja, u cilju razbijanja, proterivanja i uništenja neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab Divizije zam. komandanta,
major Radoslav Jović

(M. P.)

Pismo II brigadi hitno uputite.[4]

[4] **Dopisano mastilom, latinicom.**

NAREĐENJE ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 12. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 13.1 15. KRAJIŠKE BRIGADE I ZMIJANJSKOG NOP ODREDA ZA RASPORED I DEJSTVO NA SEKTORIMA BRONZANI MAJDAN, DOLOVI — ORAHOVLJANI I HAZICP

STAB
XXXIX DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Op. Pov. Br. 68
Dne 12. maja 1944. god.
u 23,45 sati

ŠTABU: XIII i XV KNOU BRIGADE I ZMIJANJSKOG NOP ODREDA

U vezi naređenja Štaba V korpusa br. 269 i 270 od danas, snage XV brigade prebaciće se na sektor Bronzani Majdan.[2]

Snage IV divizije, koje se nalaze na liniji Kozarac — Palančište, prebaciće se južno od linije Prijedor — Kozarac.[3]

Neprijatelj koji se probio u Sanski Most povraćen je nazad u Ljubiju. U grad se bila probila samo motorizacija.[4]

Poslije aktiviziranja neprijateljskih snaga iz Banje Luke, Mrkonjić [-Grada] i Prijedora, četničke bande pokazale su veću aktivnost na prostoriji Bronzani Majdan, gdje vrše mobilizaciju i pljačkaju stanovništvo.

Jedan bataljon I divizije s obzirom na ovaj raspored nalaziće se u s. Gracima.[5]

Zmijanjski odred nalazi se na prostoriji s. Hazići.[6]

U vezi prednjeg,

NAREĐUJEMO:

1. — XV brigada (sa dva bataljona) izvršiće pokret sa dosadašnje prostorije 13. o. mj. u 6 sati ujutro pravcem s. Vilusi.

III bataljon zadržati na dosadašnjim položajima, dok iste ne zaposjednu bataljoni XIII brigade, koji će stići od Vrhpolja. III bataljonu daće Štab Brigade pravce kretanja.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. L I., reg. br. 6/1, k. 1265.

[s], [8] i [8] Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenutih jedinica vidi dok. br. 160.

[' Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica pomenute divizije vidi dok. br. 125 i 150.

[4] Opširnije o tome vidi dok. br. 57.

[5] Na prostoru oko tog mjesta tada je dejstvovao 2. bataljon 13. proleterske brigade »Rade Končar«. Vidi dok. br. 55.

Po izbijanju u s. Viluse, prikupiti podatke o četničkim snagama, te ukoliko ih bude na toj prostoriji, izvršiti čišćenje u pravcu s. Melina — s. Obrovac. Sa ove prostorije izvršiti čišćenje od četničkih grupa s. Pervan — Goleši — Borkovići — Bronzani Majdan — Piskavica — Slavići, uz prethodno povezivanje sa dijelovima IV divizija oko s. Marićke.[7] Na ovom sektoru aktivizirati se tako da imate punu inicijativu u svojim rukama.

Pošto na ovom sektoru četnici vrše mobilizaciju i pljačku, aktivnim dejstvom spriječiti isto, te stanovništvu pružiti zaštitu.

Vršite mobilizaciju sposobnog ljudstva u sporazumu NO odbora za Vašu brigadu.

Ekonomski odsjek V korpusa uputiće na taj sektor komisiju za prikupljanje hrane kao i intendantura ove divizije. Ovim komisijama pružiti svestranu pomoć i sarađivati sa njima u njihovom radu. Na njihov rad ne stavljati primjedbe, već za svaku nepravilnost izvijestiti ovaj štab. Ne puštati komisiju u rad bez potpunog obezbjedenja.

Produžiti sa održavanjem kursa, kao i vojnim i političkim radom po ostalim jedinicama.

2. — XIII brigada ostaje i dalje na dosadašnjoj prostoriji.[8] Odmah povući bataljone iz Vrhpolja. Zadatak Brigade ostaje prema zapovijesti ove divizije Op. br. 30/44, sa slijedećom izmjenom: Bataljon i četa koji se nalaze u Orahovljanima isturiće dio snaga u selo Krivokuće i povezati se sa bataljonom I proleterske divizije u s. Gracima. Sa ovim bataljonom održavati čvrstu vezu. Postaviti jedan bataljon u Sitnicu, koji će služiti kao rezerva i kontrolisati pravce Dubica — Trijebovo i Lokvari — Trijebovo.

3. — Zmijanjski odred, koji se nalazi u s. Hazići, ostaje i dalje na toj prostoriji s istim zadatkom i povezaće se sa dijelovima XV brigade.

Vezu održavati: XV brigada putem radio-stanice, XIII brigada telefonski i radio-stanicom, a Zmijanjski odred kuririma.

Vezu održavati svakodnevno i ne dozvoliti da se više opominje.

XV brigada po izbijanju na sektor Bronzani Majdan povezaće se sa dijelovima IV divizije, te u sporazumu sa njima vršiti predviđene akcije. Po izbijanju na određeni sektor obavijestiti nas odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,	Načelnik Štaba, kapetan,	Komandant, pukovnik,
Niko Jurinčić	Nik. Prodanović	Vojo Todorović

[7] Na tom prostoru dejstvovale su jedinice 11. krajiške brigade. Vidi dok. br. 125.

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. PROLETERSKE (LICKE) BRIGADE OD 12. MAJA 1944. GRUPI BATALJONA IZ 1, 2. i 3. PROLETERSKE (LICKE) BRIGADE ZA PREBACIVANJE NA PROSTOR ŠTRBCI — MIŠLJENOVAC — BUBANJ I ZA DEJSTVO NA KOMUNIKACIJI BIHAĆ — SRB[1]

STAB
III BRIGADE VI PROLET. DIVIZIJE
»NIKOLA TESLA«
12. maja 1944.

ZAPOVIJEST

(Sekcija Knin — Bihać 1:100.000, Knin tal., a Bihać beogr. izd.)

Prema naređenju Štaba Divizije pod komandu ovoga štaba dodijeljen je III bataljon I brigade »Adžija« i III bataljon II brigade »Mićo Radaković«.'- Gornja dva bataljona, III i IV bataljon III brigade zajedno sa Štabom Brigade dobili su zadatak da u toku noći 12/13. maja o. god. pređu Unu na prostoru Martin--Brod — Rajnovci i da se postave na prostoru Štrbci — Mišljenovac — Bubanj. Bataljoni će se na pomenutom sektoru ishranjivati i aktivno djelovati na neprijateljskoj komunikaciji Bihać — Srb.[3]

Na osnovu prednjeg

NAREĐUJEMO

1. — Raspored bataljona:

IV bataljon III brigade po dolasku u Boboljuske produžiće pokret pravac Turski logor — Martin-Brod desnom obalom Une na Kulen-Vakuf — Rajnovci, ispod Raj novaca pomoću skele prebaciti se na lijevu stranu Une i produžiće za G. Štrbce, gdje će se smjestiti do daljnjeg naređenja.

III bataljon III brigade produžiće pokret istim pravcem za IV bataljonom i smjestiti se u Kestenova Korita.

III bataljon II brigade produžuje pokret za III bataljonom III brigade, istim pravcem do Martin-Broda, prelazi Unu između

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 16—6, k. 802.

[!] Pomenuti bataljoni 1. i 2. proleterske (ličke) brigade ostali su pod komandom Štaba ove brigade do 23. maja kada su se ponovo vratili u sastav svojih brigada. Vidi operacijski dnevnik Štaba 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« (Arhiv V. I. I., reg. br. 14 3, k. 797).

' Opširnije o tome vidi dok. br. 106 i 211.

Martin-Broda i Kulen-Vakufa kod Selišta i produžuje lijevom stranom Une preko s. Kalati za Mišljenovac, gdje će se smjestiti do daljnjeg naređenja.

III bataljon I brigade još svečera uputiće jedno odjeljenje na lijevu obalu Une u pravcu kote Bilo za osiguranje prelaza. Postarati se i pripremiti prelaz preko Une. Po prelasku III bataljona II brigade prebaciti se kod Selišta i krenuti u pravcu Bubnja i smjestiti se kod Medića u V. Bubnju. Sa istim bataljonom ići će jedan vod Inžinjerske čete u cilju prekopavanja puta Borićevac — Kulen-Vakuf i Borićevac — Kalati.

2. — Ovaj put u toku dana izvršiti i to:

IV bataljon III brigade do Turskog logora, »Stulić« do kote 885, a »Mićo Radaković« za nekoliko kilometara istočno od pomenute kote. To zbog toga, što bi pokret dalje od Turskog logora mogao biti ometan neprijateljskom artiljerijom. Za vrijeme dana može se skuvati večera na pogodnim mjestima. U napred poslati odjeljenja sa odgovornim drugovima za organizaciju prelaza.

3. — Po dolasku na određena mjesta obezbijediti se sa predstražama. Svaki bataljon na svom sektoru postaviće izviđače na najpogodnija mjesta odakle se može kontrolisati neprijateljsko kretanje na komunikaciji. Izviditi odmah mogućnost postavljanja zasjeda i napad na pojedina neprijateljska uporišta i dostaviti prijedlog ovome štabu. Sa udarnim grupama može se djelovati samoinicijativno. Poduzeti potrebne mjere da jedinice ostanu u tajnosti.

4. — Štabovi bataljona odmah će izviditi i predviditi zaposjedanje položaja za odbranu u slučaju neprijateljskog napada.

Bataljon »Adžija« na liniji: kota 653 i 552.

»Mićo Radaković« na liniji: kota Runjevica — Delalina (k. 677). Predstražu držati na Vršku (k. 745).

Bataljon »Mirko Štulić«[4] na koti Kezača — V. Srnećak i k. 732. Predstraže držati na zapadnim kotama prema glavnoj cesti.

Bataljon »Krbava«[5] [na] koti 671 i 583.

Položaje zaposjedati kad se tačno procijene neprijateljske namjere, inače snage držati na okupu, uvijek spremne za pokret i borbu.

5. — Štabovi bataljona postaraće se da se naprave prepreke za tenkove na svim putevima koji vode prema položajima. Prepreke praviti na mjestima gdje se mogu braniti.

6. — Vezu sa Štabom Brigade održavati kuririma.

7. — Po dolasku na određena mjesta izvijestiti.

[4] Treći bataljon
[5] Četvrti bataljon

8. — Štab Brigade i sanitetsko brigadno previjalište nalaziće se u Poljicu s lijeve strane Une.

9. — Ishrana. Ishranu organizovati u selima preko NOO-ra[6] i to:

Bataljon »Adžija« na prostoru Bubanj — Kalati.
Bat. »Mićo Radaković« Mišljenovac — Bušević.
Bat. »Mirko Štulić« Kestenova Korita i Kestenovac.
Bat. »Krbava« Gor. i Donji Štrbci.

Napominjemo da se ishrana organizuje preko NOO-ra na dobrovoljnoj bazi, a u koliko bude potrebno vršiti rekviziciju i konfiskaciju, istu će vršiti intendantura Brigade, kojoj se treba obratiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: **Komandant, major:**
M.[7] Šijan

(M. P.)

* Narodnooslobodilačkih odbora
[7] Milan

NAREĐENJE ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« OD 12. MAJA 1944. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU ORAHOVLJANI — PONOR I ROGOLJE — CRNI VRH[1]

STAB
XIII PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR«
12. maja 1944. godine

ŠTABU II, IV, I i III BATALJONA

Dana 11. ov. mj. neprijatelj — Nijemci i četnici — nepoznate jačine, izbio je sa dijelovima na položaje Rustina Gradina. Neprijateljski pokret bio je iz garnizona Mrkonjić [-Grad] koji je krenuo iz samog grada u 3 sata noću.

Kako izgleda da neprijatelj ima glavne namjere da prokrstari komunikacijom Mrkonjić — Ključ, te je isti iskoristio maglu i uspio da se probije do Ponor — Čađavica, dok je manje dijelove postavio na položaje Gradina — Široka kosa. U toku jučerašnjeg dana naš II bataljon imao je čarkanje manjeg značaja, dok pred samu noć izvršio je kontranapad na položaje Gradina — Široka kosa u sadejstvu sa jednom četom IV bataljona, koji su uspjeli potisnuti neprijatelja sa istih položaja i natjerati ga na povlačenje u pravcu Mrkonjića.[2]

Pošto naša brigada ima zadatak da kontroliše komunikaciju Mrkonjić — Ključ i u slučaju neprijateljskog nadiranja da dejstvuje zapadno od komunikacije, u sadejstvu sa XIII krajiškom brigadom[3] udarajući neprijatelja sa boka, taj zadatak juče nije sproveden u život i tako da sa naše strane nije ništa učinjeno da onemogućimo neprijateljsko nadiranje u pravcu Čađavice. Greška je ta što naš II bataljon nije pratio neprijateljske pokrete u pravcu Čađavice, već je cijelu pažnju skrenuo na manje snage koje su izbijale na Gradinu. Pošto je neprijatelj zanoćio u Čađavici i Ponoru, a imamo zadatak da ga napadnemo sa boka, radi uspješnijega napada i uništenja neprijatelja u Ponoru i Čađavici[4]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 23/1, k. 727.
[2] Vidi dok. br. 5 i 61.
[3] Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 160.
[4] Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba ove brigade od 9. juna 1944. Štabu 1. proleterske divizije o dejstvima u maju (tom IV, knj. 26).

NAREĐUJEMO:

1. — II bataljon odmah će izvršiti pokret sa položaja Podrašnica u pravcu Oglavak — Potkraj evi — Mačkovac — Parnica — Orahovljani držeći se šume i stupiti u kontakt sa neprijateljem, te da ispita najbolje pravce za napad ili likvidaciju neprijatelja. No prije napada ukoliko se stupi u kontakt sa neprijateljem dužnost je da se povežete sa snagama XIII krajiške brigade. Ovoga momenta nas Divizija obavještava da navodno nema snaga u Čađavici, ali da ima neke manje grupe u Ponoru.

2. — IV bataljon preuzeće položaje Potšiljak — Rogolje — Široka kosa — Lisina, i to sa jednim vodom trig. 1467 (Lisina), sa drugim vodom kota 1348, sa trećim vodom položaje Potšiljak, sa četvrtim vodom kota 775 — Rogolje. Vaš zadatak kontrolisanje komunikacija Mrkonjić — Ključ i Mrkonjić — Mliništa i dejstva na istima. Na tome sektoru ostat ćete sve dok se ne vrati naš II bataljon. Vjerovatno da će naš II bataljon voditi borbu ukoliko se neprijatelj zadržao u Ponoru, te prema tome vaš bataljon ne smije dozvoliti da neprijatelj prodre iz Mrkonjića i da udari sa leđa naše snage na pravcu Čađavice, a đa ne bi bile obaviještene od vas. Isto tako IV bataljon postaviće jedan vod u pravcu Šibovi — kota 1024, ostale snage držati u rezervi. Sa sobom ponijeti protivkolsku pušku i postaviti je u neposrednu blizinu ceste, radi uspješnijeg dejstva. Isto tako vam se dodjeljuju mineri sa nagaznim minama.

3. — III bataljon ostaje na svom starom rasporedu s tim što će uputiti jednu četu na Crni vrh koja će održavati stalno vezu sa IV bataljonom, i sve eventualne promjene javljati preko telefona. Od iste čete ostaviti jednu desetinu na položaju kota 1160.

4. — I bataljon također ostaje na svom starom položaju.

II i IV bataljon neka ne vode sa sobom prateće čete, već da budu na najpodesnijim mjestima gdje mogu u svakom slučaju da stupe u dejstvo. Za svaki slučaj i za sigurnost IV bataljon postavit će jednu bredu na kotu 1160, a II bataljon jednu na kotu 970 iznad Mračaja.

Napominjemo vam da će I brigada večeras izvršiti demonstrativni napad na Previlu i Mrkonjić.

Na izvršenje

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, major:
Zeželj[5]

(M. P.)

[5] **Milan**

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA, KOMORE I OSTALE SPREME MRKONJIĆKO-PLJEVSKOG NOP ODREDA NA DAN 12. MAJA 1944. GODINE«

STAB
MRKONJIĆKO-PLJEVSKOG
NOP. ODREDA
Broj SI.
Dne 12. V 1944.

BROJNO

Ljudstva, oružja, municije, komore, materijala

Redni broj	Jedinica	Ljudstva		Oružja									
				Topova		Bacača							
		po spisku	na licu	brdskih	prot. tenk.	teških	ručnih	pušaka	puško-mitraljeza	teških mitraljeza	strojnica	pištolja	2 [illegible]
1.	štab i zaštita	16	15	_	_	_	_	14	_	_		3	3
2.	I četa	54	45	_	_	_	_	30	1	_	1	1	5
3.	II četa	43	37	_	_	_	_	33	1	_	_	1	9
4.	III četa	42	41	_	_	_	_	26	1	_	_	1	8
5.	inten-dantura	U	11	_	_	_	_	8	_	_	_	2	1
Svega		166	140	_	_	_	_	111	3		1	8	26

Politkomesar
Ilija[3]

[1] Original (pisan mastilom i mastiljavom olovkom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 13—1/1, k. 1265.

[2] Brojno stanje je priloženo uz izvještaj Štaba Odreda od 12. maja 1944. koji je upućen Štabu 39. NOU divizije. U njemu stoji da je Odred u prvoj polovini maja dejstvovao na prostoru Mliništa — Bu-

STANJE[2]

za vezu i minerske spreme na dan 12. V 1944.

	Municije							Veza			Komora			Miner, odelj.
	za topove		za bacače											
	brdske	prot. tenkovske	teške	ručne	puščane		za protivkol. pušku	kabla	telefona		jahačih konja	tovurnih konja	eksploziva	nagaznih mina
–	–	–	–	–	300	–	–	–	–	–	2	–	5 kgr.	–
–	–	–	–	–	500	–	–	–	–	–	–	1	–	–
–	–	–	–	–	1.600	–	–	–	–	–	–	1	–	–
–	–	–	–	–	1.400	–	–	–	–	–	–	1	–	
–	–	–	–	–	100	–	–	–	–	–	–	3	–	
–			–		3.900	–	–			1	2	6	5 kgr.	–

Zamenik komandanta p. poručnik
M.[4] **Kozomara**

kova glavica i da su sa jednom grupom boraca obezbjedivali rad Intendantske komisije Štaba 5. korpusa za vrijeme prikupljanja hrane u s. Čardaku.

[3] **Sej tan**

[4] **Marko**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD 13. MAJA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PROSTORU PRIJEDOR — LJUBIJA — SANSKI MOST OD 6. DO 11. MAJA»

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ
Op. pov. Br. 186
dne 13. V 1944. g.

ŠTABU V KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

Položaj

Operacijski izvještaj

Neprijateljske snage u jačini jedne bojne koja pripada »Tigar« diviziji-' sukobile su se sa snagama XI brigade između Kozarca i Prijedora. Neprijatelj je povraćen u Prijedor uz gubitke 30 mrtvih i više ranjenih, na našoj strani 5 ranjenih drugova. Borba je trajala od 4 sata prije podne do 16 časova poslije podne 6. V 1944. g.[t] Plijena nije bilo, dva domobrana zarobljena.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 42—2, k. 768 A.

[2] Riječ je o bataljonu njemačke 373. legionarske divizije (»Tigar«). O rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi njen istorijat (Arhiv V. I. I., reg. br. 68'2, k. 74) i dok. br. 125 u ovoj knjizi.

[8] i • U izvještaju Zapovjedništva 3. oružničke pukovnije od 15. maja 1944. o tome se kaže:

»5. V njemačke postrojbe iz Bos. Novog i Prijedora započele su poduhvat u pravcu Ljubije Rudnika, te su 8. V ušle U Ljubiju (8 km j. z. Prijedora).

Neke njemačke jedinice iz Ljubije produžile su preko Stare Rijeke i Starog Majdana te ušle u Sanski Most, ali ga nakon dvosatnog zadržavanja napustile i povratile se u Ljubiju i Prijedor.

Partizani su prije ulazka njemačke vojske u Sanski Most bacili u zrak betonski most na rieci Sani u Sanskom Mostu i zapalili željeznički most.

Sa osvojenog područja Niemci su u Prijedor u logor dotjerali oko 400 muških i ženskih osoba, koje su po selima pohvatali, kao i 80 osoba naklonjenih partizanima.

11. V naše, njemačke i četničke postrojbe iz Prijedora obkolils su oko 150 partizana 11. krajiške brigade na mjestu zvanom Becnerov gaj između sela Gomjenice i Cele, južno od Prijedora, i cielu ovu skupinu su uništile. Od ove skupine zaplienjeno je 12 što strojnica što strojopušaka i parabela, 2 teška bacača, radio-postaja, jedan sanduk pismohrane 11. partizanske brigade te nekoliko sanduka razne

Novodošle neprijateljske snage[4] sa snagama posade garnizona Prijedora izvršile su napad na dva bataljona VIII brigade na položaju Carakovo — Hambarine — Jugovci u 4 sata izjutra 7. o. mj. i borba je trajala do 8 sati prije podne istog dana poslije čega su ih naše snage odbacile nazad u Prijedor uz gubitke oko 20 mrtvih i više ranjenih. Plijena nije bilo.

Neprijateljske snage u jačini 4.000 vojnika, koje su se sastojale od posade garnizona Prijedor i prispjelih snaga, navodno II gorski (lovački) zdrug[5], napale su dijelove snaga VIII i XI brigade na položajima Cela — Miljakovci — Hambarine — Carakovo i snage Podgrmečkog odreda na položajima Radomirovac — Vitasovci sa glavnim pravcem prodora prema Sanskom Mostu. Borba je trajala od 4 sata izjutra do u samu noć 8. o. mj. i neprijatelj je uspio oklopnim jedinicama probiti se u Rudnik Ljubiju bacivši naše snage u pravcu Stare Rijeke, Ovanjske i Miške Glave. Borba je trajala istog dana do pred samu noć. U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 93 mrtva i više ranjenih i nekoliko oštećenih kamiona, plijena nije bilo. Najjače se borbe vodile na položajima: Miljakovci — Rasavci — Zecovi.[6]

Dva bataljona VIII brigade izvršili su protivnapad na neprijateljske snage koje su osiguravale Rudnik Ljubiju i iste stjerali u grad Rudnik Ljubija.[7] Borba je trajala 7 časova 9. o. mj. Ubijeno 15 neprijateljskih vojnika i više ranjeno, zaplijenjena jedna tromblonska puška sa većom količinom tromblonskih bombi.

Neprijateljske snage u jačini oko 5.000 Nijemaca, ustaša i četnika u 4 sata 11. o. mj. izvršile su prodor u Sanski Most sa tenkovima i do srušenog mosta u gradu. Neprijatelj je nadirao lijevom i desnom obalom rijeke Sane i preko Ćele, Miljakovaca, Rasavaca i Čarakova. Najjače borbe vodile su snage XI brigade gdje su dva bataljona XI brigade na Ćeli — Miljakovcima i Rakelićima udarena s leđa od Piskavice i Slavića i isti se morali povući prema Kozarcu. Borba je vođena cio dan i neprijatelj se sa manjom kolonom pješadije i motorizacije povukao iz Sanskog Mosta preko Starog Majdana u Ljubiju sa izvjesnim brojem

dućanske robe, kao i 60 tovarnih konja.« (Arhiv V. I. I., reg. br. 11/2—1, k. 149 e). O tim borbama vidi i dok. br. 202 i 204—206 u ovoj knj iz:.

[1] i * Vjerovatno se odnosi na neprijateljske snage koje su iz Bos. Novog krenule ka Prijedoru. Prema dokumentima jedinica 3. gorskog zdruga od 28. i 30. aprila i 18. maja 1944, u Prijedoru je tada bila 3. gorska pukovnija i Zapovjedništvo 3. gorskog zdruga, a jedan dio njihovih snaga obezbjeđivao je željezničku prugu Prijedor — Bosanski Novi (Arhiv V. I. I.. reg. br. 3/17—1, 4 17—3 i 4/17—4, k. 112). O tome vidi i dok. br. 125 u ovoj knjizi.

[7] Vidi dok. br. 203.

mrtvih i ranjenih.[8] Neprijatelju nisu nanijeti veliki gubici, pošto se je kretao u koloni i vodio sa sobom narod (žene, djecu i stare ljude). U ovoj borbi neprijatelj je uspio zaplijeniti dio komore dvaju bataljona XI brigade o čemu još nismo u detaljima obaviješteni.[9]

U gore pomenutim borbama učestvovale su jedinice garnizona Prijedor i navodno II gorski (lovački) zdrug sa većim brojem tenkova, motornih vozila i oko 20 topova raznog kalibra. Sa naše strane učestvovale su snage: dva bataljona VIII brigade i XI brigada.

Zaplijenjena je jedna tromblonska puška i nešto vojne i ratne spreme.

Zarobljena 4 neprijateljska vojnika koji su se ogorčeno borili...

U gore pomenutim borbama naše snage nisu uspjele ispoljiti svoju snagu i vještinu borenja u cilju uništavanja neprijatelja i njegovih borbenih sredstava iz razloga što su razbacani na većoj daljini zbog ogromnog sektora i većeg broja saobraćajnih mreža koje zatvaraju i drže snage ove divizije, kao i zbog toga što jedinice raspolažu sa vrlo malim brojem municije svih vrsta. Isto tako primijećeno je da niži rukovodioci nemaju elastičnosti i vještine koliko bi trebali imati u manevru i rukovanju protivkolskim i teškim oruđima kao i u podbacivanju mina pod tenkove i motorizaciju u čemu su preduzete mjere da se ovo postigne.

Po završenoj borbi snage VIII brigade drže položaj prema Prijedoru na položajima: Oštra Luka — Rasavci — Zecovi, snage XI brigade dva bataljona prema Ljubiji a dva bataljona se nalaze u Orlovcima i Kozarcu i pristupljeno je prikupljanju ovih snaga. Ostale snage drže prvobitne položaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar — Komandant pukovnik
Petar[1]«

(M. P.)

[8] **Opširnije o borbama 11. krajiške brigade vidi dok. br. 125.**
[10] **Vojnović**

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 27. DIVIZIJE ZA PRVU POLOVINU MARTA, UPUĆEN 13. MAJA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ[1]

STAB
XXVII N. O. U. DIVIZIJE
13. V 1944.
Položaj.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Podnosimo petnaestodnevni izvještaj — izvod iz operacijskog dnevnika od 1. III 1944. do 15. III 1944. god.[2]

1) II krajiška brigada:

1, 2. i 3. marta Brigada sa tri bataljona bila je u pokretu sa prostorije Skelani — Fakovići do na prostoriju Sokolovići. Jedan bataljon Brigade za to vrijeme bio je u Sokolovićima kao opšta rezerva Štaba Divizije.

4. marta, u vezi prebacivanja Divizije preko rijeke Prače na prostoriju Goražde — Foča, izvršeno prikupljanje Brigade na prostoriji Zakomo — Bereg — Ušnjaci. II bataljon stavljen pod komandu 19. birčanske brigade sa kojom će izvršiti pokret i prelaz preko rijeke Prače.

5. marta Brigada je izvršila pokret sa Štabom Divizije i njegovim pripadajućim dijelovima prema Prači.

6. marta izvršeno prebacivanje preko gaza na Prači sa komorom i bolnicom, a preko željezničkog mosta Borač. Radi teškog terena i jačine rijeke prebacivanje je išlo sporo. Dvije čete 4. bataljona koje su se nalazile kao zaštitnica, usljed dolaska neprijateljskog voza bile su odsječene, te su se morale povući za Dobrašinu. Pri povratku čete su se sudarile sa ustašama i primile su borbu.[3] U borbi poginuo politkomesar bataljona,[4] jedan vodnik ranjen i zarobljen, jedan Italijan poginuo a tri zarobljena. Neprijateljski gubici nepoznati. Brigada je, po prela-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 10/1—7, k. 1111.

[5] Riječi: »do 15. III 1944. god.« dopisane mastilom, latinicom.

[3] Ustaše su išle iz Sokolca. U to vrijeme u Sokolcu je bila 22. bojna 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga i vjerovatno je riječ o njoj. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 108 i 109.

[4] Miro Majnić, politički komesar 4. bataljona

zu rijeke Prače i pruge, vršila napad na neprijateljska uporišta u Podmjeri na cesti Renovica — Goražde. U Podmjeri se nalazilo 200 SS-ovaca dobro utvrđenih i sa dobrim naoružanjem. Borba je vođena 17 časova, ali bez uspjeha. U ovoj borbi Brigada je imala 8 ranjenih, a neprijatelj je imao tri mrtva i više ranjenih.

7, 8. marta Brigada se prebacila na prostoriju Markovići — Brajlovići — Hranjen. Brigada je [na] ovoj prostoriji imala zadatak da prihvati 19. birčansku brigadu i svoj II bataljon, koji su kao lijeva kolona Divizije trebali da se prebace preko Goražda do na ovu prostoriju.

9, 10. marta Brigada se nalazila na istoj prostoriji i sa istim zadatkom. Za ovo vrijeme manja neprijateljska odjeljenja četnika i ustaša vršila su napad bezuspješno. Pri svakom takvom napadu neprijatelj je imao po nekoliko mrtvih i ranjenih.

9. marta Brigada je izvršila pokret do na prostoriju Ustikolina — Podgaj — Crnci — Kušeši. Ovaj pokret je izvršen u cilju hvatanja veze sa jedinicama V divizije.[5]

7, 8, 9. marta Brigada na istoj prostoriji. Poslije zamornog marša i prebacivanja preko rijeke Prače za ovo vrijeme Brigada se sređivala.

Zaključak.

Za ovih petnaest dana

Neprijateljski gubici: 4 mrtva i 7 ranjenih (utvrđeno).

Naši gubici: 10 mrtvih i 20 ranjenih.

Pri prelazu Prače izgubljeno 10 konja, protivkolska puška sa municijom, 8 pušaka, 1 teški mitraljez.

Dezertera i nestalih bilo je 10.

U naše redove javila se 2 druga.

XIX birčanska brigada:

1, 2. i 3. marta Brigada se nalazila Pločnik — Barnik — Vraneši. Na ovoj prostoriji obezbjeđivala pravac Rogatica — Sokolac.[6]

4. marta Brigada pojačana sa II bataljonom II krajiške brigade izvršila pokret do na prostoriju Čadovina — Pljesko. Na ovu prostoriju nije se stiglo radi velikog snijega.

5. marta u vezi prebacivanja Divizije na sektor Goražde — Foča Brigada izvršila pokret do na prostoriju Čadovina. Oko 15 časova neprijatelj u jačini jedne bojne izvršio napad u selu

[5] **O rasporedu i dejstvu te divizije vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 80.**

[6] **Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 76.**

Cadovini i potisnuo Brigadu do sela Paprica gdje je zadržan i nakon oštre borbe odbijen u pravcu Rogatice.[7] U ovoj borbi Brigada je imala 7 mrtvih i 10 ranjenih (4 mrtva i 8 ranjenih su iz II bat. II KNOU brigade). Izgubljena komora od 32 konja. Borba je trajala oko 4 časa. Neprijateljski gubici 25 do 30 izbačenih iz stroja. Poslije borbe Brigada je zanoćila Šljivno — Orahovo.

6. marta Brigada u pokretu do na prostoriju Bereg — Dumanjići.

7. marta na istoj prostoriji održani su sastanci četni i bataljonski kao i sastanak Štaba Brigade sa načelnikom Štaba Divizije, koji se sa ovom kolonom nalazio za sve vrijeme.

8. marta Brigada na istom mjestu. II bataljon II krajiške brigade bio napadnut od jače neprijateljske ustaške kolone iz Rogatice i tom prilikom imao 2 mrtva i 1 ranjenog i izgubio teški mitraljez.[8] Neprijatelj je imao 2 mrtva i 7 ranjenih.

9. marta Brigada izvršila pokret preko Ustiprače, likvidirajući istu, do na prostoriju Toholji — Mirvići, uhvativši vezu sa Štabom Divizije i II krajiškom brigadom. U Ustiprači zaplijenjena je izvjesna količina municije i odijela.

10. 11, 12, 13. i 14. marta. Brigada je bila na prostoriji Vranići — Butkovići — Gočela obezbjedujući se od pravca Goražda i druma Hranjen — Goražde. Za ovo vrijeme rasformiran je III bataljon i borci istog bataljona podijeljeni su u I i II bataljon. Održani su vojni i politički sastanci po četama i bataljonima.

Zaključak.

U ovom periodu poginula su 4 druga, a ranjena 2.

Neprijateljski gubici: 25 do 30 izbačenih iz stroja.

Gubitaka u oružju nije bilo. Zaplijenjeno je oko 15 pušaka, 1500 metaka, nešto bombi i ostale spreme.

Opšti zaključci.

U ovom periodu

Neprijateljski gubici: oko 45 izbačenih iz stroja, od toga veći broj mrtvih.

Naši gubici: 14 mrtvih i 22 ranjena.

Zaplijenjeno: 15 pušaka, oko 1500 metaka, nekoliko bombi, odjeće i spreme.

[7] i [9] Borba je vođena sa dijelovima 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga. Opširnije o toj borbi vidi njegovu relaciju za mart od 12. aprila 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 3/2—7, k. 57).

Izgubljeno: 1 protivkolska puška sa municijom, 8 pušaka i 1 teški mitraljez.

U naše redove javilo se: 2 druga.

U ovom periodu Divizija je imala zadatak da se prebaci sa prostorije Sokolovića preko rijeke Prače i pruge do na prostoriju Goražde — Foča u cilju smjenjivanja V NOU divizije, koja je do tada držala tu prostoriju. Ovaj zadatak je Divizija izvela pod prilično teškim uslovima obzirom na veliki snijeg, jako nadošlu rijeku Praču i dobro posjednutu prugu Višegrad — Sarajevo. U vezi s ovim se mogu i tumačiti gore izloženi gubici u ljudstvu i oružju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Komandant p. pukovnik:
Kosorić Pero

(M. P.)

®P. S.

Odlukom Štaba II korpusa od 5. III 1944. iz sastava naše divizije uzeta je 17. majevička brigada,[10] a mjesto nje došla 16. muslimanska brigada. Ova brigada u ovom periodu bila je na Majevici.

[9] Tekst pod P. S. dopisan je mastilom, latinicom.

[10] Ona je tada ušla u sastav novoformirane 38. NOU divizije. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 23, dok br. 22 i 34.

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 27. DIVIZIJE ZA DRUGU POLOVINU MARTA, UPUĆEN 13. MAJA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ[1]

STAB
XXVII N. O. U. DIVIZIJE
13. maja 1944.
Položaj.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Podnosimo petnaestodnevni izvještaj — izvod iz operacijskog dnevnika od 15. III do 31. III 1944. g.

1) II krajiška brigada.

Od 15. III do 20. III — Brigada je sa 2 bataljona imala zadatak da osigura prelaz III italijanskoj brigadi preko rijeke Prače kod Ustiprače,[2] a istodobno da prihvati 16. muslimansku brigadu koja je trebala doći u sastav Divizije.[3] Zadatak prebacivanja III italijanske brigade ova dva bataljona izvršila su uspješno. Pri izvršenju tog zadatka bataljoni su izvršili akciju na Goražde i tom prilikom zarobili nekoliko milicionera i četnika. Zarobljen je jedan SS-oficir. Sa druga 2 bataljona Brigada se postavila na prostoriju Kalinovika, gdje se nalazila II italijanska Garibaldijeva brigada. Bataljoni su imali zadatak da prostoriju oko Kalinovika očiste od četničkih bandi i da učvrste narodnu vlast. Bataljoni su obezbjeđivali pravac od Obija i Trnova.

20. III — Bataljoni koji su prebacili III italijansku brigadu bili su u pokretu preko Foče — Miljevine na

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 11/1—7, k. 1111.**

[2] **Ta brigada je tada bila upućena u sastav 17. NOU divizije. Uslijed osjetnih gubitaka u borbama, kao i zbog priličnog broja boraca oboljelih od tifusa, Brigada je krajem marta 1944. rasformirana i od njenih boraca formiran italijanski bataljon koji je ušao u sastav 6. istočnobosanske brigade kao 5. bataljon. Opširnije o njoj vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 121 i 183 i knj. 24, dok. br. 168.**

[3] **O kretanju i dejstvu te brigade vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 93 i 129.**

prostoriju Trnovo — Crna rijeka. Sa I bataljonom sa prostorije Kalinovika Stab Brigade bio je u pokretu prema Trnovu. IV bataljon ostao na prostoriji u Kalinoviku.

Od 22. do 27. III Brigada je sa tri bataljona i Jahorinskim **p.** odredom zauzela Trnovo, zagospodarila komunikacijom Trnovo — Kijevo i vršila akcije razbijanja četničkih i milicionerskih grupa na sektoru istočno i zapadno od pomenutog druma.[4]

27. III Brigada je vršila akcije na Kijevo — Vojkoviće i uspjela da zauzme pomenuta mjesta. U toku dana jedna neprijateljska kolona iz pravca Sarajeva pokušala je hapad.[5] Neprijatelj je imao 3 mrtva i 2 ranjena. Naši gubici: 1 lakše ranjena drugarica. Zaplijenjeno je 30 ručnih bombi, 2000 metaka. U daljnjem protjerivanju neprijatelja iz Kijeva neprijatelj je imao 2 mrtva i 3 ranjena. Zarobljeno je 5 milicionera i četnika. Zaplijenjeno 5 pušaka, 8 ručnih bombi i 1000 metaka.

Od 28. do 31. III Brigada je nastavila razbijanje četničkih bandi kao i milicionerskih grupa. Neprekidno je rušena komunikacija Trnovo — Vojkovići. Za sve ovo vrijeme neprijateljska artiljerija i avijacija bile su aktivne, ali gubitaka od iste nije bilo.

Zaključak.

Neprijateljski gubici u ovom periodu bili su: 8 mrtvih, 4 ranjena, 8 zarobljenih.
Naši gubici: 3 lakše ranjena.
Zaplijenjeno: 5 pušaka, 38 ručnih bombi, 3000 metaka.
Novomobilisanih i dobrovoljaca za ovo vrijeme bilo je 5.
Brigadi je dodijeljeno 80 Italijana od kojih je 52 došlo u jedinice.
Dezertera: 4.

2) XIX birčanska brigada.

Od 15. III do 23. III Brigada je bila raspoređena na prostoriji Ustikolina — Foča. Na ovoj prostoriji Brigada se uglavnom sređivala. Održan je niz vojno-poli-

[4] i [5] Borba je vođena sa Domobranskom dobrovoljačkom satnijom iz Trnova. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 167 i 186.

tičkih sastanaka po četama i bataljonima. Povremeno jedinice ove brigade vršile su noćne iznenadne upade u sela gdje su se krile četničke grupe.

18. III Brigadi je pridodalo 25 italijanskih vojnika i 3 oficira. Sa jednim bataljonom Brigada je štitila divizijsku bolnicu.

23. III S jednim bataljonom pojačanim sa jednom četom IV bataljona II krajiške brigade izvršena je akcija čišćenja terena na prostoriji Foča — Zakmur — Kuti — Beleni — Vojnovići i uspostavljanje u tim selima narodne vlasti. Rješenjem Štaba Divizije dodijeljeno je ovoj brigadi 50 Italijana sa oružjem i to 2 laka i 1 teški mitraljez, ostali sa puškama.

Od 24. do 26. III Brigada je bila u akciji čišćenja terena Zakmur — Vojnovići. U ovoj akciji zarobljeno je 11 pušaka i 1 puškomitraljez. U borbi u selu Pređel ranjen je 1 drug, koji je na putu za bolnicu umro. Zarobljena su 2 četnika i mnogo ranjenih. Na pomenutoj prostoriji održane su konferencije i uspostavljena narodna vlast.

27, 28. III Brigada se nalazila u Foči. Izvršena akcija čišćenja sela Orahova. U ovoj akciji ubijen komandant četničkog bataljona Marinko Ivanović. Zarobljen 1 puškomitraljez i 2 puške.

29, 30, 31. III Brigada izvršila pokret na prostoriju Ledići — Presjenica. Pokret izvršen pod teškim uslovima radi velikog snijega.

Zaključak. •

Neprijateljski gubici: 3 mrtva, 2 zarobljena i više ranjenih.
Naši gubici: 1 mrtav.
Zaplijenjeno: 13 pušaka, 3 puškomitraljeza.

XVI muslimanska brigada.

Od 16. do 21. III Brigada je bila u pokretu prema Goraždu — Foči da uđe u sastav Divizije. Sa Brigadom se nalazio načelnik[6] Štaba Divizije. U dva maha

• **Rudolf Petovar**

Brigada je pokušavala prelaz preko rijeke Prače i pruge. Drugi put uspjela je da preko Ustiprače uspješno se prebaci. Za ovo vrijeme Brigada je imala oko 150 dezertera, među ovim brojem nalazi se veliki dio iznemoglih, koji usljed velikog snijega i zime nisu bili u stanju da izdrže pokret.

21. III — Brigada je bila u prebacivanju preko druma Jabuka — Goražde. Tom prilikom napadnuta od četnika, gdje je izgubila jedan puškomitraljez. Jedan dio novomobilisanih boraca zaostao je, a jedan dio otišao neprijatelju. Brigada stigla na prostoriju Trešnica — Vlahovići.

22. III — Sa prostorije Mirvići — Ozrenovići — Bakije hvatana veza sa II krajiškom brigadom.

23. i 24. III — Brigada na istoj prostoriji u cilju odmora i sređivanja.

25. III — Izvršen pokret do na prostoriju Nekopi — Ustikolina sa 1 bataljonom a sa ostalim na prostoriju Kušeši — Rešetnica. Ovoga dana uhvaćena veza sa Štabom Divizije u Foči.

26. III — Jedinice na dosadašnjoj prostoriji. Stab Brigade održao sastanak sa Štabom Divizije na kome su pretreseni svi problemi u Brigadi i date direktive za daljni rad. Stab Divizije uputio druga Ignjatovića Petra, poručnika, komandanta II bataljona.

Od 27. do 31. III — Jedinice se nalazile na istim položajima. Povremeno vršene akcije po selima u kojima su se skrivale četničke grupice i milicioneri. 28. III nestala su 2 borca od kojih se 1 kasnije povratio.

Zaključak.

Naši gubici: oko 150. U ovaj broj spadaju dezerteri i iznemogli, koji su usljed iscrpljenosti izostajali.

Neprijateljski gubici: nekoliko mrtvih i ranjenih.

Izgubljeno: 1 puškomitraljez i veći broj pušaka.

Jahorinski p. odred.

U ovom vremenskom periodu učvršćen je Jahorinski p. odred. Postavljen je novi štab odreda.

Formirane 3 čete. Odred je brojao oko 60 boraca, sa 2 puškomitraljeza i odgovarajućim brojem pušaka. U svim akcijama koje je vodila II krajiška brigada na sektoru Trnovo — Crna rijeka Odred je sadejstvovao. Težište svog rada Odred je imao u mobilizaciji i svom sređivanju.[7]

II italijanska Garibaldijeva brigada.

U ovom vremenskom periodu 12. III primili smo pod komandu ovu brigadu. Brojno stanje Brigade oko 900, sa naoružanjem 5 teških bacača, 10 lakih, 25 puškomitraljeza, 5 teških mitraljeza i oko 700 pušaka. Ova brigada upućena je u sastav naše divizije iz II korpusa.[8] Do dolaska u naš sastav Brigada je bila jako iscrpljena i ogladnjela usljed teških pokreta koje je imala do dolaska na prostoriju Kalinovika. U Brigadi je vladala epidemija tifusa tako da je oko 300 boraca ove brigade bilo u bolnici potpuno nepokretno. ..

Opšti zaključak.

U ovom periodu:
Neprijateljski gubici: 11 mrtvih, 4 ranjena (utvrđeno), 10 zarobljeno.
Naši gubici: 1 mrtav, 3 lakše ranjena, 154 dezertera i iznemoglih.
Zaplijenjeno: 18 pušaka, 38 ručnih bombi, 3000 metaka, 3 puškomitraljeza.
Izgubljeno: 1 puškomitraljez i veći broj pušaka.
U naše redove javilo se: 5 drugova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Komandant, p. pukovnik:
Kosorić Pero

(M. P.)

[7] Jahorinski NOP odred je aprila 1944. uključen u sastav Romanijskog NOP odreda (vidi dok. br. 63). •
" Vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 152, napomene br. 13 i 14.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. DIVIZIJE OD 13. MAJA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O BORBI KOD SITNICE[1]

STAB
XXXIX DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Op. pov. Br. 69
Dne 13. maja 1944. god.

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE — OP.

11. o.mj. u 11 časova neprijatelj je napao naše snage iz dva pravca i to: jednom kolonom Trijebovo — Dubica, a drugom Lokvari — Dubica. Nakon borbe koja je trajala 4 časa neprijatelj je dostigao cilj Sitnica — Okruglica — Stražice (zaselak Hercezi), gdje je zadržan od naših snaga.'- U 15 časova naše snage izvršile su povratni napad, sa zadatkom odsijecanja neprijatelja od Mrkonjić[-Grada], Snage II bataljona XIII brigade sa četom III bataljona XV brigade odsjekle su neprijatelja ispod Prisoja (trig. 925), zabacujući se dublje u šumu preko Bunara Ledenice.[3]

I bataljon XV brigade izvršio je frontalni napad na Sitnicu, a II bataljon bočno, zabacujući se preko ceste u visini Okruglice, zalamajući lijevo krilo prema Dubici. Uočivši naš manevar neprijatelj se počeo povlačiti, ali je u povlačenju naišao na snage XIII brigade i djelomično na snage II bataljona XV brigade.[4]

Zahvaljujući slaboj vezi između bataljona XV brigade i štaba XIII i XV brigade neprijatelju je uspjelo da se izvuče uz osjetne gubitke.

Borba je bila žestoka.

Gubici: neprijateljski 15 mrtvih i oko 25 ranjenih,
vlastiti 2 mrtva i 5 ranjenih.

Plijen: nešto vojničke spreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Niko Jurinčić

Komandant, pukovnik,
Vojo Todorović

Načelnik Štaba, kapetan,

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhvu V. I. I., reg. br. 1—2/1, k 1265.

[2] Borba je vođena sa dijelovima 7. SS divizije. Vidi dok. br. 160.

[3] Na karti 1 :100.000 postoji samo »Ledenac« (izvor, 500 m južno od sela Sitnice).

[4] U izvještaju Štaba 15. krajiške brigade od 12. maja 1944. ta borba je opširnije prikazana (Arhiv V. I. I., reg. br. 5/3, k. 1270).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 13. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O PRITISKU NA LINIJU MRKONJIĆ-GRAD — PREVILA I DEMONSTRATIVNOM NAPADU NA SINJAKOVO[1]

STAB
PRVE PROLETBRIGADE
Broj Služb.
13. maja 1944.
12.35 časova[2]

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Prema vašem naređenju od 12. o. m.,[3] uputili smo naš II bataljon i jednu četu bataljona »Garibaldi« da izvrši pritisak na neprijatelja na liniji Mrkonjić[-Grad] — Previla. Sa pritiskom su otpočeli u 21 čas, koji je trajao do 3 časa izjutra. Dejstvo jedinica bilo je Ravan (k. 991) obuhvatajući desnim krilom Previlu i Oruglo. Na Previli i Oruglu nijesu naišli nigdje na neprijatelja, napad su vršili na ranijem sektoru II i VI bataljona i došli do samog predgrađa.

Neprijatelj nije bio iznenađen iz razloga što su jedinice XIII proletbrigade sa linije Široka kosa — Lisina bacile ručne bombe iako na tim položajima nije bilo neprijatelja i tako otkrile naše namjere.

Na prepad je neprijatelj jako reagovao iz svih automatskih oruđa, kao i sa većim brojem teških i lakih bacača, a takođe sa jednim brdskim i jednim protivkolskim topom.[4] U toku napada postavljene su nagazne mine na liniji Mrkonjić — Previla — Hoćune.

Gubitci II bataljona u ovom prepadu bili su jedan lakše ranjeni borac. Neprijateljski gubitci nijesu poznati.

Ostavljene su izviđačke patrole prema Mrkonjiću, Previli i Hoćunama, koje će u toku dana pratiti pokrete neprijatelja kao i minirana mjesta na drumu. Prilikom povratka II bataljona na

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 54—2/1, k. 713.

[2] Riječi »12,35 časova« su dopisane mastilom, ćirilicom.

[5] Vidi dok. br. 51.

' U dnevnom izvještaju Komande Jugoistoka od 13. maja 1944. o tome se kaže:

»7. SS brdska divizija: Rejon Mrkonjić-Grad. Pri gustoj magli neprijatelj je prodro do odbrambenog položaja...« (Arhiv V. I. I., mikrofilm Minhen 11/224).

svoje polazne položaje ubili su »vođu« četničke Trnovske petorke Tomu Vukomana iz Trnova. Kod istog su nađene dvije objave i to: jedna izdata od Komande Bosansko-krajiškog četničkog korpusa, a druga od nemačke komande bez pečata. Istoga nijesu mogli uhvatiti živog te su bili prinuđeni da ga ubiju.

Jedna četa VI bataljona istovremeno kada i II bataljon izvršila je demonstrativni napad na Sinjakovo. Prema izvještaju komandira te čete neprijateljske snage na Sinjakovu (posada) iznose najviše do 50 vojnika sa 6 »šaraca«, jednim teškim i nekoliko lakih bacača. Neprijatelj je preduzeo utvrđivanje na Sinjakovu na široj prostoriji. Utvrđenja su uglavnom izrađena od kamena i većeg broja rovova koji su povezani sprovodnicama.[5]

Glavnina neprijateljskih snaga na sektoru Jezero — Sinjakovo nalazi se na Lađini i Zekilovoj kosi (Alinovac). Ova četa prilikom napada nije imala gubitaka. Neprijateljski gubitci takođe nisu poznati.

Ova četa zadržala je izviđačke patrole koje će osmatrati neprijatelja kao i neprijateljski saobraćaj drumom. Istovremeno prilikom napada ova četa imala je zadatak da minira drum na liniji Majdana, no zbog velikog mraka to nije mogla izvesti, te će večeras ponovo preduzeti miniranje druma. Ostalih promjena na sektoru Brigade nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — kapetan.
Jagoš Zarić

(M. P.)

[5] **Vidi dok. br. 192.**

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 14. MAJA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA PREBACIVANJE NA SEKTOR TREBAVE I ZA BRZU INTERVENCIJU KA MAJEVICI RADI OLAKŠANJA POLOŽAJA JEDINICA 36. NOU DIVIZIJE[1]

STAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Br. O. 28
14. maja 1944. god.

ZAPOVEST

Sekcija Kladanj — Tuzla 1 : 100.000

Situacija: U **Zivinicama se nalazi jedna bojna** VIII **lovačke pukovnije, sa nešto ustaša.**[2]

Juče je u Lukavac stiglo vozom 3 satnije domobrana, bez teških oruđa. Sem ovih stalna posada u Lukavcu broji 25 ustaša i 50 domobrana. U s. Priluk (zaseok Poljići) ima oko 120 zelenokadrovaca. U Puračiću se nalazi oko 200 zelenokadrovaca. U Ribnici se nalazi posada od oko 200 gestapovaca, sa istim brojem zelenokadrovaca, naoružani, pored ostalog, sa dva brdska topa.

U Zavidovićima ima oko 150—200 gestapovaca. Pruga Zavidovići — Olovo radi na liniji Zavidovići — Careva Ćuprija.

Komunikacija Tuzla — Doboj aktivna. Prema nekim podacima u Tuzli se još nalazi Štab 13. SS divizije (neprovereno).[3]

Po okolnim selima Osječani, Seona, Orahovica, D. Brijesnica, Tumare, Turija, Milino Selo, Sižje. Devetak nalaze se četničko-zelenokadrovske bande.[4]

Naš zadatak: Izvršiti prebacivanje cele divizije 16. ov. meseca uveče preko Spreče i komunikacija Tuzla —

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 33—7, k. 950.**
[2] **Vidi dok. br. 203 i 208.**
[3] **Vidi dok. br. 34, napomenu br. 4.**
[4] **O četničkim i zelenokadrovskim jedinicama vidi dok. br. 99 (napomenu br. 5) u ovoj knjizi i tom IV, knj. 22, dok. br. 116.**

Doboj na sektor Trebave, odakle brzo intervenisati ka sektoru Majevice, neprijateljskim snagama za leđa,[5] koje vrše jak pritisak na našu XXXVI diviziju na sektoru Brijest — Stolice — Čajira, i dovode u pitanje mogućnost opstanka XXXVI divizije zajedno sa bolnicama na sektoru Majevice.[6]

S tim u vezi, —

NAREĐUJEMO:

1. — I brigada: prebaciće se 15. ov. meseca u 3 časa ujutru na prostoriju: Prav. Jazuške — Prav. Treštenica — Musi. Treštenica (zajedno sa divizijskom bolnicom),[7] sa zadatkom najtajnijeg prikupljanja podataka o *gazovima* i mostovima na r. Spreči na otseku Puračić — Dobošnica, u cilju prebacivanja brigade preko Spreče, kao i mesta najpovoljnijeg prebacivanja.

Razviti izviđačko-obaveštajnu službu u pravcu Tuzle i komunikacije Treštenica — Ribnica, obaveštavajući se o situaciji i promenama na pomenutim pravcima, obezbeđujući se ujedno od pomenutih pravaca.

II brigada: prebaciće se 15. ov. meseca po prolasku jedinica I brigade na prostoriju D. Brijesnica (sekcija Tuzla), sa zadatkom najkonspirativnijeg prikupljanja podataka o *gazovima* i mostovima na r. Spreči na otseku Puračić — Dobošnica — Miričina, u cilju prebacivanja brigada preko reke, kao i mesta najzgodnijeg prebacivanja.

Obezbediti se od pravaca Ozrena, Puračića, od eventualnog napada i prepada četničko-zelenokadrovačkih bandi.

IV brigada: po prelasku jedinica I i II brigade na određene prostorije, IV brigada će se premestiti na prostoriju Prav. i. Musi. Orahovice,[8] sa zadatkom tajnog prikupljanja podataka o gazovima i mostovima na r. Spreči na otseku Puračić — Dobošnica, u cilju prebacivanja brigade preko reke, kao i najpogodnijeg mesta za prebacivanje.

Obezbediti se od pravca Seona, Plavetno brdo i Puračića od eventualnih prepada zelenokadrovačkih bandi.

Stab IV brigade biće u tesnoj vezi sa Štabom II brigade, i po prolasku jedinica II brigade izvršiti pokret na određenu prostoriju. Do toga vremena jedinice IV brigade obezbeđivaće na sadašnjim položajima prebacivanje I i II brigade.

[5] Opširnije o tome vidi dok. br. 168.

[6] Bliže o rasporedu i dejstvu 36. divizije vidi dok. br. 76, 206, 207, 209 i 210 u ovoj knjizi i izvještaj njenog štaba od 2. juna 1944 (tom IV, knj. 26);

[7] Vidi dok. br. 65.

[8] Vidi dok. br. 100.

Stab IV brigade narediće svom I bataljonu da pri prolasku na novu prostoriju Stab Bataljona obavesti Stab Divizije, koji će se sa njim kretati do nove prostorije. Stab Divizije na novoj prostoriji nalaziće se u Prav. Orahovici — zaseok Savičići, gde slati sve izveštaje.

OPŠTE NAPOMENE:

2. — Svi štabovi brigada će hitno, po dolasku na određene prostorije, pristupiti putem svoje izviđačko-obaveštajne službe ispitivanju i prikupljanju podataka o gazovima i mostovima, kao i najpogodnijim mestima za prelaz r. Spreče, obaveštavajući podrobno o svemu Stab Divizije, da bi isti, na osnovu izveštaja, mogao doneti dalje odluke i naređenja.

Izveštaje hitno dostavljati.

3. — Prikupljanje i spitivanje gore traženih podataka obavljati na najkonspirativniji način, onemogućavajući na taj način neprijatelju da nasluti naše namere i onemogući prebacivanje.

Paralelno sa prikupljanjem podataka o prelazima na r. Spreči, interesovati se i prikupljati podatke o Ozrenu, kamuflirajući time prikupljanje podataka o Spreči.

4. — Sa sadašnjih prostorija poneti rezerve u hrani (namirnica i stoke).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab Divizije,

Zam. komandanta,
major R. Jović

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 27. DIVIZIJE ZA APRIL, DOSTAVLJEN 14. MAJA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ[1]

STAB
XXVII NOU DIVIZIJE
14. maja 1944. g.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Podnosimo izvještaj o operacijama — izvod iz operacijskog dnevnika u vremenu od 1. aprila do 1. maja 1944. g.

II krajiška brigada

1, 2, 3, 4, 5. aprila — Brigada sa 3 bataljona i svim ostalim pripadajućim dijelovima nalazila se na prostoriji Ilovice — Slavljevići — Ceružići — Mađari — Umčani — Prečani, orijentisana na komunikaciju Trnovo — Sarajevo. Sa jednim bataljonom nalazila se na prostoriji Kalinovika. 1. IV neprijatelj u jačini od 3—400 mješovite vojske sa 1 bacačem i dosta automatskog oružja napao je I bataljon ove brigade.[3] U toj borbi naši gubici: 1 mrtav, 1 ranjen. Neprijateljski gubici nisu poznati. Istog dana III bataljon ove brigade vodio je borbu sa neprijateljem od pravca Oblog Brda i Umčana i tom prilikom naši gubici: 2 mrtva, 1 zarobljen i 9 ranjenih. Neprijateljski gubici: 5 mrtvih i 12 ranjenih. Jačina neprijatelja u napadu 4—500 četnika, ustaša i legionara. Neprijateljski napad potpomagala je artiljerija od Kijeva. 2. IV Brigada vodila borbu kod sela Ilovice. Neprijatelj koji je vršio napad u jačini od 200 vojnika bio je blokiran u selu Ilovice. Neprijateljski pokušaji sa pravca Graba sa kolonom od 200 vojnika da skine istu blokadu propao je uz gubitak od 30 mrtvih i ranjenih. Oko 16 časova

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 12—7, k. 1111.

[1] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade u aprilu vidi izvještaje njenog štaba od 2. maja 1944. Štabu 27. NOU divizije (Arhiv V. I. I., reg. br. 8/5 i 9/5, k. 987).

[3] i Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 173 i 174.

neprijatelj je ponovno napao naše položaje sa pravca Među-planine u jačini od 150 SS, 3—400 četnika i ustaša. U toj borbi naši gubici: 1 mrtav i 4 ranjena, neprijateljski gubici: 30 mrtvih i ranjenih. Istodobno II bataljon ove brigade na zasjedi prema Sarajevu nanio je neprijatelju 10—15 mrtvih, a isto toliko i ranjenih. Naši gubici: 2 ranjena. U ovim borbama sadejstvovale su jedinice XIX birčanske brigade.

6. IV — Brigada, usljed pomanjkanja municije i jačih neprijateljskih istupa, povukla se istočno od druma Trnovo — Sarajevo na prostoriju Zabojska — Bistročaj — Vujnovići — Dragomilići. Na ovoj prostoriji III bataljon ove brigade vodio je borbu sa neprijateljem u Češinoj Strani i tom prilikom imao 1 ranjenog. Neprijateljski gubici nepoznati.

7. IV — Brigada se nalazila na prostoriji staroj. Na ovoj prostoriji Brigada je vodila borbu sa kombinovanim četničko-ustaškim jedinicama[4] i tom prilikom neprijatelj je imao 13 mrtvih, 18 ranjenih. Poginuo je četnički komandant Krsto Pržulj. Naši gubici: 7 mrtvih, 2 ranjena.

8. IV — 8/9. Brigada dobila zadatak da na prostoriji Previle sadejstvuje sa XIX birčanskom brigadom. Uslijed jače koncentracije neprijateljskih snaga na liniji Bahovo — Sešin vrh — Ustikolina, a uz to vrlo velikog snijega, sadejstvo ovih dviju brigada nije došlo do izražaja.

10, 11, 12, 13. IV — Brigada sa XIX birčanskom brigadom i Štabom Divizije nalazila se u pokretu preko komunikacije Trnovo — Dobro Polje prema Umoljanima i Rakitnici. Ovaj pokret uslijedio je da bi se izbjegli jači neprijateljski pritisci na sektoru Previla — Jabuka. U ovom pokretu Brigada je naišla na neprijatelja — miliciju i SS jedinice — u Mazlini i istoga je poslije tročasovne borbe razbila uz sadejstvo XIX birčanske brigade.[5]

[4] Borba je vođena sa četnicima Kalinovičke brigade. Vidi operacijski dnevnik Nevesinjskog četničkog korpusa (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-V-9336).

[5] 5 j i7 prema izvještaju Komande 1. bataljona 14. brdskog puka 7. SS divizije »Princ Eugen« od 15. aprila 1944. bataljon je dobio zadatak da razbije jedinice NOVJ na prostoru s. Trnovo — s. Delijaš —

Tom prilikom zarobljeno je 5 milicionera. U daljem pokretu pored Trnova, usljed neobavještenosti i slabe obavještajne službe, Brigada je pristupila napadu na Trnovo. Međutim neprijatelj je u ovom garnizonu imao jače snage i osjetivši prebacivanje Divizije prema Umoljanima i Rakitnici ugrožavao je istu. Tom prilikom streljan je 1 četnički oficir, zarobljena 2 Poljaka.[6] Naši gubici u ovim borbama: 4 mrtva i 5 ranjenih.

Neprijateljski gubici: 2 mrtva i veliki broj ranjenih. Po dolasku na prostoriju Umoljani — Rakitnica neprijatelj, u jačini 1 bojne, napao je naše jedinice.[7] U ovim borbama naši gubici su bili 3 mrtva i 6 ranjenih. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i više ranjenih.

13, 14, 15. IV Brigada bila u pokretu preko Bjelemića[8] do na lijevu obalu rijeke Neretve gdje se je zadržala

s. Dobro Polje — Kalinovik. U tom cilju Bataljon se 5. aprila prebacio vozom preko Sarajeva do Alipašinog Mosta, a odatle kamionima do s. Ilovice, odakle je marševskim poretkom produžio do s. Trnova, gdje je stigao 6. aprila oko podne. Ojačan sa 150 četnika, Bataljon je 7. aprila preduzeo nastupanje ka s. Dobrom Polju uputivši bočna osiguranja: jedno odjeljenje ojačano sa 10 četnika preko s. Boljanovića (desno od druma) i Alpski vod 3. čete preko s. Bašci i s. Varoš (istočno od druma), koji je kod Vjetrenog brda izbio na drum. Tom prilikom došlo je do nekoliko manjih sukoba sa dijelovima jedinica NOVJ. Istog dana oko 14.00 časova Bataljon je sa četnicima produžio nastupanje ka Kalinoviku u koji je stigao u 20.05 časova i uspostavio vezu sa njemačkim jedinicama koje su nastupale od Nevesinja. Dalje se u izvještaju kaže da je 3. četa, ojačana sa 60 četnika, podijeljena u tri grupe, preduzelr« napad ka s. Mazlini gdje je došlo do borbe sa jedinicama NOVJ, ali da je nastupanje bilo sporo zbog dubokog snijega. Osmog aprila u 13.00 časova Bataljon je produžio nastupanje preko s. Dušković a i s. Miljevine ka Foči u koju su dijelovi Bataljona ušli bez borbe, dok su 2. i 3. četa toga dana vodile borbu na položajima Hum — Kolunsko brdo — Pantelija. Desetog aprila Bataljon je preduzeo nastupanje ka s. Ustikolini u koju je istog dana, oko 10.00 časova, ušao jedan dio njegovih snaga bez borbe, dok su 2. i 3. četa, koje su nastupale preko s. Jabuke ka Ustikolini, imale sukob sa dvije kolone jedinica NOVJ koje su nastupale od s. Jabuke i brda Ljeskovice. Bataljon je na prostoru Ustikoline ostao sve do 13. aprila, kada je dobio naređenje da se preko Goražda i Jabuke vrati u svoj garnizon (vjerovatno u Rogaticu). Bataljon je u ovim borbama imao 3 poginula vojnika i utrošio je oko 11.500 mitraljeskih i puščanih metaka i oko 80 minobacačkih mina (Arhiv V. I. I., reg. br. 5/1—5, k. 11). O tome vidi i tom IV, knj. 24, dok. br. 177.

[6] Riječ je o Poljacima — njemačkim zarobljenicima — koji su bili u njemačkoj vojsci.

[7] Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 180.

[8] Na karti 1 :100.000 to mjesto je označeno kao s. Odžaci.

na prostoriji Kula — Cičevo — Cesim. 15. IV III bataljon ove brigade vodio je borbu sa četničkim banditima koji su razbijeni i zaplijenjene su 2 puške i četnička arhiva. U borbi je ubijen četnički komandant konjičkog sreza[9] dok naši nisu imali gubitaka.

16, 17. IV — Brigada na istoj prostoriji u sređivanju jedinica, odmoru i povremenim manjim akcijama na četnike.

18, 19. IV — Brigada se povukla sa lijeve obale rijeke Neretve na desnu i zadržala se na prostoriji Bjelemića. Na ovoj prostoriji Brigada se odmarala.

20. IV — U vezi koncentričnog napada neprijatelja od pravca Rakitnice — Umoljana, Konjica, Obija i Kalinovika[10] u sklopu ostalih jedinica Divizije ova brigada uz borbu nalazila se u pokretu preko rijeke Ljute i Treskavice planine.

[9] i [1s] U operacijskom dnevniku Nevesinjskog četničkog korpusa o tome se kaže:

»16. aprila 1944. god.

Boljševici... 19. i 27. divizija uspele da se prebace preko Neretve i zauzmu teritoriju do G. Zimlje, Luku i Kruševljane. Naše snage na ovoj liniji daju jak otpor (Prva nevesinjska i Konjička). Boljševici ustavljeni. Po prvom izveštaju boljševici imali 28 mrtvih. Naši: poginuo komandant sreza nared. Kujačić Vaso. Druga nevesinjska napadnuta od jedne grupe crvenih od Trusine. Crveni proterani bez gubitaka sa jedne i druge strane.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. BH-V-9336.) Kao što se vidi iz prednjeg citata, četnici su i 19. birčansku brigadu nazvali divizijom.

[10] i [19] U naređenju Štaba Kalinovičke četničke brigade od 19. aprila 1944. o tome se kaže:

»KOMANDANTU ZAGORSKOG BATALJONA

Prema naređenju komandanta Njemačke vojske koja se nalazi u Kalinoviku, odmah po primitku ovog naređenja krenite sa vojskom u Romane i Grajsaliće odakle ćete vršiti izviđanja u pravcu Kutina, Hotovlja i [Vučjeg] Brda. Ta izviđanja moraju biti danonoćna...

Ovo što ti pišem zadrži samo za sebe. Njemačke kolone su krenule u četiri pravca prema Bjelemiću i Glavatičevu; jedini pravac koji nije bio zatvoren to je onaj u Kalinoviku, i radi toga su oni došli da zajednički zatvorimo ovaj pravac, jer ih je tražio kapetan Mazić. Prema tome sva naređenja koja budeš dobivao od mene smatraj za najozbiljnija i ona su meni naređena od strane Nijemaca. Izvršavaj onako kako ti se naređuje. Ukoliko Ti bude nešto nejasno između nas i Nijemaca pitaj nas, tako da ne bi došlo do nesporazuma između nas.

Zabrani svako kretanje prema Ulogu i dolje u Zupu — isto je to naređenje njihovo. Uhvati vezu sa Obaljskim bataljonom i u ovom

21,22.1V	Brigada u pokretu prema Mrežici.
23, 24. IV	Brigada se nalazila u pokretu prema Bogovićima, bila na prostoriji Stojkovići, Jabuka, Tahuljići. U to doba XIX birčanska brigada vodila borbu sa četničko-ustaškim milicionerskim jedinicama, koje je uspjela razbiti.
24, 25. IV	Brigada se prebacila uspješno u sklopu ostalih jedinica Divizije preko pruge Višegrad — Sarajevo kod Sjetline i stigla na prostoriju Bogovića. Preko dana neprijateljski avion bombardirao je logor II bataljona i tom prilikom ranio 2 druga.
26. IV	Brigada je u pokretu do na prostoriju Sokolovića, ali kako se je u Sokolovićima nalazio neprijatelj Brigada se sa 2 bataljona sukobila sa neprijateljem na Devetaku iznad Klečkovca.[11] Sa ostalim dijelovima nalazila se u Mrkaljima. U Džimrijama neprijatelj je napao brigadnu bolnicu[12] i ista je produžila pokret za Crnu Ri-

smislu mu pošalji naređenje, da i oni zajedno sa Vama vrše patroliranja.

Ukoliko Te budu raspitivali koliko imaš vojnika reci onako kako smo mi rekli, tj. da ih imaš oko 150.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. BH-X-282.)

Pored njemačkih jedinica u napadu su učestvovale i jedinice Nevesinjskog četničkog korpusa (Konjička i Jurišna brigada). Opširnije o tome vidi Arhiv V. 1.1., reg. br. BH-V-9134 i 9336.

" Borba je vođena sa četnicima Romanijskog odreda. Vidi izvještaj Istaknutog dijela četničke Vrhovne komande za istočnu Bosnu od 5. maja 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. BH-V-321).

[12] U izvještajima (radiogramima) 1. bataljona 14. SS puka od 26. i 27. aprila 1944. o tome se kaže:

»11.10 čas. 14. puku

Prema izvještaju četnika, 200—300 bandita su ponovo prodrli sa juga u prostor s. Sokolovići po povlačenju naših trupa.«

»18.00 14. puku

K-dno mjesto batalj. s. Brestovače. Dostignuta linija s. Džimrije — s. Brestovače. Džimrije zauzeto poslije borbe. Banditi (200—300) otišli ka sjeveroistoku. Banditska komora razbijena.

Napredovanje ometeno dubokim snijegom, maglom i kišom. Potreban odmor na dostignutoj liniji. 6. četa izgleda da ima vezu. Dalje nastupanje kroz šumu i jaku maglu i bez veze u lijevo nije svrsishodno, pošto može doći i do gubljenja komore. Čekam na odgovor.

Gajdner«

»27.4.

16.50 čas. 14. puku

Prvom i Trećom četom dostignuta linija s. Mrkaljevići — k. 1279 — s. Krivače. Sa 2. četom nemam vezu od 12.00 časova. Posljednje

jeku. U borbama na Devetaku naši gubici: 2 mrtva i 1 ranjen, izgubljena 2 puškomitraljeza i 1 mali bacač. Neprijatelj je imao 4 mrtva i više ranjenih.

27, 28. IV — Brigada se prebacila u sklopu ostalih jedinica Divizije kod Krama preko druma Sokolac — Han-Pijesak preko Visočnika do na prostoriju Malo Polje. Ovo prebacivanje vršeno je sa borbom. Na Malom Polju u selu Ponjerki II bataljon ove brigade vodio je borbu sa jedinicama 13. SS divizije[13] i tom prilikom neprijatelj je imao 5 mrtvih i 5 ranjenih.

29, <9. IV — Brigada, u sklopu ostalih jedinica Divizije, prebacila se do na prostoriju Rakova Noga — Vladojević — Četojevići. Ovaj pokret vršen je uz manje sukobe sa četničkim bandama.[14]

Zaključak.

Neprijate^ski gubici: 127 mrtvih, isto toliko ranjenih, 7 zarobljenih.

Naši gubici: 19 mrtvih, 50 ranjenih, 34 nestala, ... a ostalo Italijani izostali ne mogavši izdržati pokret.

Zaplijenjeno: 1 bacač, 9 mina, 3600 metaka, 10 pušaka, 7 ručnih bombi.

Izgubljeno: 4 puškomitraljeza, 2 mala bacača, 34 puške.

U periodu vremena od 15. marta do 1. aprila pri Štabu ove brigade održan je vojno-politički kurs za niže vojne rukovodioce na položajima zamjenika komandanta bataljona, zam-

stajalište s. Gorovići. Cim se uspostavi veza izvijestiću. Prva četa u Mrkalievićima bez tovarnih grla, jer je put zbog snijega (150 cm) neprohodan za tovarna grla. Komandno mjesto batalj. s. Krivače.« »19.45 čas. 14. puku

Druga četa očistila područje 1 km istočno od s. Karaula i s. Cma Rijeka. Oko 300 bandita otišli ka sjeveroistoku. Uspostavljena veza sa ustašama. P. pukov. Baho otišao da se javi diviziji...«

U radiogramu 2. bataljona 14. SS brdskog puka od 27. aprila 1944, u 12.30 časova, se kaže:

»Izviđačko odjeljenje 11/14. ima zadatak da pukovsko radio--odjeljenje dovede u s. Krivače na k-dno mjesto 1/14. Odmah uputiti na marš pukov. radio-odjeljenje iz 1/14. sa izviđačkim odjeljenjem II/14.

Molim obavještenje gdje je desno osiguranje 1/14. Lijevo osiguranje II 14. na Devici (k. 1336) i 3000 m sjeverno odatle na k. 1354.« (Arhiv V.1. I., reg. br. 5/1—9, 10, 15, 17 i 19, k. 11.)

n u j so vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 165 i 190.

jenika komandira i vodnika. Na kursu predeno je gradivo po predviđenom planu. Na kursu je učestvovalo i 5 drugova iz XIX birčanske brigade.

XIX birčanska brigada.

1, 2, 3, 4, 5. IV **Brigada se nalazila na prostoriji Umčani — Prečani — Oblo Brdo na kojoj prostoriji vodila u nekoliko mahova borbu sa mješovitom ustaško-njemačkom vojskom.[15] U tim borbama poginulo je 5 drugova i 6 je ranjeno, od toga 2 komandira čete, 1 zamjenik političkog komesara i 1 zamjenik komandanta bataljona. Izgubljen je 1 puškomitraljez. Neprijatelj je imao mnogo više mrtvih i ranjenih.**

6, 7, 8, 9. IV **Brigada je bila u pokretu do na prostoriju Previla — Nekopi. Brigada je imala zadatak da na ovoj prostoriji odbije neprijatelja, koji je jačim snagama potiskivao jedinice XVI muslimanske brigade.[16] U nekoliko mahova ova brigada imala**

i« i n Nijemci su još u drugoj polovini marta preduzeli mjere za uništenje 16. muslimanske brigade. U zapovijesti Komande 14 brdskog lovačkog puka 7. SS divizije od 28. marta 1944. o tome se kaže:

»1. Neprijatelj:

Prema rezultatima izviđanja i izvještajima četnika u prostoru zap. i jugozap. od Goražda prikupilo se oko 600 ustanika. Posjednuta su mjesta: s Bogušići, s. Butkovići, s. Rautovići i s. Pjestina. Ovaj prostor mora da se očisti od bandita.

2. *14. SS brd. lovač. puk* bez III/14. ojačan 1. četom II/7. SS art. puka, koji će se boriti kao pješaci, 100 ustaša i oko 300 četnika očistiće prostor s. Han-Osanica — Goražde — s. Jabuka — s. Osiječani.

3. *Izvršenje:* Shodno priloženoj skici. Trajanje poduhvata 2 dana.«

A o zadacima potčinjenih jedinica u zapovijesti se kaže da je 1. bataljon, ojačan sa 300 četnika, dobio zadatak da od Rogatice preko Jabučkog sedla napada pravcem: s. Osiječani — s. Hranjen — s. Karajići — s. Ilovača — s. Han-Osanica; 2. bataljon, takođe ojačan sa četnicima, imao je zadatak da nadire preko s. Jabuke ka Goraždu. Za komandno mjesto Puka predviđeno je da prvog dana bude u Jabuci, a drugog dana u Goraždu. O početku napada stoji da će vjerovatno biti 1. aprila, ali naglašeno je da će se blagovremeno saopštiti.

U izvještaju Komande 1. bataljona toga puka od 3. aprila, u 20.30 časova, o tome se kaže da je bataljon, shodno naređenju (Odnosi se na ovu zapovijest.), vršio čišćenje na prostoru s. Karajići — s. Han--Osanica i da je tom prilikom nanio neprijatelju sljedeće gubitke: 40 poginulih, 4 ranjena i 78 zarobljenih boraca, te da se nakon toga, istoga dana, u 19.00 časova, razmjestio u Goraždu (Arhiv V. I. I., reg. br. 4 1—30 i 5/1, k. 11). O dejstvu 16. muslimanske brigade vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 28 i 107.

je sukobe sa neprijateljem na liniji Nekopi — Previla. U tim borbama naši gubici: 1 mrtav i 4 ranjena. Neprijateljskih gubitaka bilo je mnogo više.

10. IV	U sklopu ostalih jedinica Divizije, da bi izbjegla jači pritisak neprijatelja sa sektora Previle, Brigada se pomjerila preko Mazline u pravcu Umoljana — Rakitnice. U pokretu kod Mazline Brigada se sukobila sa jednom neprijateljskom kolonom milicije i SS jedinica.[17] Poslije kraće borbe neprijatelj je bio razbijen. Zarobljeno je: 1 teški bacač, 1 mitraljez (šarac) i izvjesna količina puščane i bacačke municije.
11, 12, 13. IV	Brigada se nalazila u pokretu sa borbom prema Umoljanima i Rakitnici. U ovom pokretu naši gubici: 3 mrtva, i oko 30 izostalih, od kojih veći broj Italijana, koji su bili iscrpljeni i premoreni.
14, 15. IV	U sklopu ostalih jedinica, poslije napada od strane neprijatelja na prostoriji Umoljani — Rakitnica, Brigada je bila u pokretu preko Bjelemića do na lijevu obalu rijeke Neretve gdje se zadržala na prostoriji Zaborani. U ovom pokretu od neprijateljske avijacije ranjena su 3 druga. U borbama u selu Zaborani sa četničkim bandama naši gubici 2 mrtva i 1 ranjen.[18]
16, 17. IV	Brigada se nalazila na prostoriji Zaborani — Dramiševo gdje se odmorila i bila u sređivanju.
18, 19. IV	Brigada se nalazila na desnoj obali Neretve na prostoriji Bjelemića.
20. IV	U vezi opšteg koncentričnog napada na jedinice naše divizije, koji je uslijedio od pravca Kalinovik, Obalj, Umoljani, Rakitnica i od Konjica, Brigada je u sklopu ostalih jedinica Divizije izvršila, pod borbom, prebacivanje preko rijeke Ljute prema planini Treskavici.[19]
21, 22, 23. i 24. IV	Brigada se nalazila u pokretu prema fočanskoj Jabuci. Usput Brigada je vodila borbu sa četnicima i milicijom a poslije kraćih borbi uspješno ih je razbila. U ovoj borbi naši gubici: 1 mrtav, 1 ranjen. Neprijatelj je imao veći broj ranjenih.

25, 26. IV	**Brigada, u sklopu ostalih jedinica Divizije, sa uspjehom prebacila se preko pruge i druma Sarajevo — Višegrad do na prostoriju Bogovići — Dobra Voda. Neprijateljska artiljerija iz Prače tukla je položaje ove brigade i tom prilikom teško je ranjen komandant I bataljona i zamjenik komesara čete iste brigade.**
27, 28. IV	**Brigada sa borbom probijala se preko Sokolovića, Devetaka, druma Sokolac — Han-Pijesak do na prostoriju Malo Polje.**
29, 30. IV	**Poslije borbe sa jedinicama 13. SS divizije u selu Žeravicama-'0 Brigada se nalazila u pokretu prema selu Vladojević — Cetojevići. U borbi kod Žeravica naši gubici: 3 poginula, među njima 1 komandir čete, 1 ranjen, izgubljeno 15, dezertiralo 20 drugova. Neprijateljski gubici nisu poznati, ali su osjetni.**
	Zaključak.
	Naši gubici: 21 mrtav, 24 ranjena, 29 nestalih. 20 dezertera.
	Neprijateljski gubici: oko 140 izbačenih iz stroja.
	Zaplijenjeno: 1 teški bacač, 1 mitraljez (šarac), izvjestan broj pušaka i puščane i bacačke municije.
	Izgubljeno: 1 puškomitraljez.

XVI muslimanska brigada.

U ovom vremenskom periodu ova brigada bila je u sklopu ostalih jedinica ove divizije samo od 1. do 6. IV 1944. Za ovo vrijeme Brigada je bila na prostoriji Rešetnica — Vranići — Ustikolina orijentisana u pravcu Goražda. Na ovoj prostoriji Brigada je 3. IV bila napadnuta koncentričnim napadom od kombinovanih ustaško-milicionerskih i njemačkih SS jedinica. Ovaj napad neprijatelja uslijedio je istodobno kada ie Brigada sa tri bataljona bila u pokretu prema Goraždu u cilju pretresanja milicionerskih sela koja gravitiraju oko Goražda kao i da izvrši iznenadan upad u sam grad. Ovaj napad neprijatelja na Brigadu vrlo je uspjelo izveden.[21] ... Poslije ove borbe Brigada je bila povučena na sektor Foče u cilju sređivanja. Međutim uslijedila je neprijateljska ofanziva na sektor naše divizije, te odlukom Štaba Divizije ova brigada, pojačana sa IV bataljonom II krajiške brigade, prebačena je preko Drine kod Foče

na prostoriju između Drine i rijeke Ceotine. Sa ovom brigadom upućeni su divizijska bolnica i sve brigadne bolnice, svega skupa oko 150 ranjenika-bolesnika. Od toga vremena sa ovom brigadom nije bila nikakva veza.

II italijanska Garibaldijeva brigada.

U ovom vremenskom periodu ova brigada bila je razdijeljena po našim brigadama radi lakše pokretljivosti i očuvanja te brigade. Za vrijeme trajanja neprijateljske ofanzive na naše jedinice borci ove brigade nisu mogli izdržati sve napore u pokretu i borbi te se mnogi dio ovih boraca izgubio, izostao ili nastradao. Usljed iznenadnog i koncentričnog napada na sektoru koga je kontrolisala naša divizija i usljed velikog snijega, neprijatelju je uspjelo da mu padne u ruke jedan dio italijanske bolnice u Kalinoviku — njih oko 100, jedan dio u Mrežici (oko 25).

Oko 450 Italijana prebačeno je u pravcu Šćepan-Polja u sastav jedinica II korpusa, a ostalo raspoređeno po našim jedinicama.

Jahorinski **p.** *odred.*

U ovom vremenskom periodu ovaj odred usljed ofanzive nije imao mogućnosti da se ojača nego je u sastavu ostalih jedinica Divizije manevrisao. Pri prelazu višegradske pruge na prostoriju Romanije Odred je ostao sa oko 28 boraca naoružanih sa 5 puškomitraljeza, 1 lakim bacačem i ostali sa puškama. Jahorinski odred uključen u Romanijski p. odred.

Opšti zaključak.

Neprijateljski gubici: 127 mrtvih, isto toliko ranjenih, 7 zarobljenih, oko 140 izbačenih iz stroja.

Naši gubici: 40 mrtvih, 74 ranjena, 46 nestalih, 37 dezertera.

Zaplijenjeno: 2 bacača, 9 mina, 3600 metaka, 10 pušaka, 7 ručnih bombi, 1 mitraljez (šarac) i izvjesna količina puščane i bacačke municije.

Izgubljeno: 5 puškomitraljeza, 2 mala bacača, 34 puške.

Od XVI muslimanske brigade izgubljeno oko 200 drugova.

U ovom vremenskom periodu održan je 1 kurs za obavještajce koji je trajao 8 dana u Foči.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: **Komandant, p.pukovnik:**
Kosorić Pero

(M. P.)

NAREDBA ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 14. MAJA 1944. ZA FORMIRANJE 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE I ZA POSTAVLJANJE VOJNIH RUKOVODILACA«

NAREDBA BR. 465

ŠTABA XXIX UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Od 14. maja 1944. godine

I.

Prema naređenju Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije

FORMIRA SE:

XIII HERCEGOVAČKA N. O. U. BRIGADA[1]

II.

1. — Za vršioca dužnosti komandanta XIII hercegovačke N.O.U. brigade postavlja se drug *Danilo Komnenović,* **dosadašnji komandant XII hercegovačke N.O.U. brigade.**

2. — Za vršioca dužnosti političkog komesara XIII hercegovačke N.O.U. brigade postavlja se drug *Env er Č e malo-* **vić, dosadašnji politički komesar Mostarskog partizanskog odreda.**

3. — Za vršioca dužnosti zamjenika komandanta XIII hercegovačke N.O.U. brigade postavlja se drug *Milo r a d Kuja čić,* **dosadašnji komandant 2. bataljona XII hercegovačke N.O.U. brigade.**

4. — Za vršioca dužnosti zamjenika političkog komesara XIII hercegovačke N.O.U. brigade postavlja se drug *Novak Andelić,* **politički pozadinski radnik.**

III.

1. — Za vršioca dužnosti komandanta XII hercegovačke N.O.U. brigade postavlja se drug M i I i *nk o O k i l j e v* **i** *ć,* **dosadašnji zamjenik komandanta iste brigade.**

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg br. 5/1—10, k. 1143 A.

[1] U relaciji za juni Štaba 29. NOU divizije od 21. jula 1944. o formiranju te brigade se kaže:

»Na dan 13. juna o. g. formirana je XIII hercegovačka brigada i od toga dana Divizija je imala četiri brigade. U sastav XIII herce-

2. — Za vršioca dužnosti zamjenika komandanta XII hercegovačke N. O. U. brigade postavlja se drug Ljubo Miljanović,[3] dosadašnji komandant 3. bataljona iste brigade.

IV.

Prema ukazanoj potrebi

postavljaju se:

1. — Za komandanta 2. bataljona XII hercegovačke N.O.U. brigade drug *Radovan Sakotić,*[4] dosadašnji zamjenik komandanta Sjevernohercegovačkog partizanskog odreda.

2. — Za komandanta 3. bataljona XII hercegovačke N.O.U. brigade drug *Gašo Čečur,* dosadašnji komandant partizanskog bataljona »Rade Pravica«.

V.

Za komandanta partizanskog bataljona »Rade Pravica« postavlja se drug *Obren Milojević,* dosadašnji komandir 2. čete 2. bataljona XII hercegovačke N.O.U. brigade.

VI.

Za političkog komesara Stalne divizijske bolnice postavlja se drug *Danilo Kijac,* dosadašnji politički komesar čete u XII hercegovačkoj N.O.U. brigadi.

O

Postavljeni drugovi odmah će stupiti na novu dužnost.

Svi štabovi iz čijih jedinica postavljeni drugovi idu u druge jedinice *najhitnije* će te drugove uputiti Štabu Divizije sa potrebnim karakteristikama.

O

Tačku I. i II. ove naredbe saopštiti svim borcima ove divizije i odreda pred strojem i istaći važnost osnivanja naše XIII hercegovačke N.O.U. brigade.

govačke brigade ušao je 4. bataljon XI hercegovačke brigade, jedan mostarski bataljon sa prostora Konjic — Glavatičevo i jedan bataljon Južnohercegovačkog odreda.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 1—7, k. 1143 A.)

[3] Narodni heroj Ljubo Miljanović. Poginuo novembra 1945. u Hercegovini, u borbi s odmetnicima, kao komandant brigade Korpusa Narodne odbrane.

* Narodni heroj Radovan Sakotić. Poginuo u prvoj polovini maja 1945. kod Postojne kao komandant 14. omladinske brigade.

Ostale tačke saopštiti borcima prema potrebama pojedinih jedinica na koje se pojedine tačke odnose.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Dragiša Ivanović

Komandant — pukovnik.
Vlado Šegrt

(M. P.)

DOSTAVLJENO: ŠTABU X, XI, XII I XIII HERCEGOVAČKE N. O. U BRIGADE I ŠTABU JUŽNOG I SJEVERNOG HERCEGOVAČKOG PARTIZANSKOG ODREDA.

BR. 65

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 14. MAJA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O BORBAMA OD 16. APRILA DO 13. MAJA[1]

STAB
I VOJVOĐANSKE BRIGADE
O. Broj: 27/1944. god.
14. maja 1944. god.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Dostavljamo operativni izveštaj za period od 16. IV do 13. V 1944. godine.

16. IV 1944. Naša brigada nalazila se na prostoriji Međeđa — Baljkovica — Nezuk. Toga dana dobili smo naređenje od Štaba 36. divizije da sa naša tri bataljona izvršimo pokret za Kalesiju, da smenimo jedinice III brigade koje su se nalazile na tome prostoru i da preduzmemo napad na neprijateljska uporišta i zelenokadrovske bande koje su se nalazile na sektoru Miljanovci — Lipovice — Međaš.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. or. t 12—4. k. 964.

Mi smo preduzeli napad na zelenokadrovske bande sa I, II i III bataljonom napadajući u pravcu Lipovice — Miljanovci i Međaš.[2] Napad je otpočeo u 5 časova. Posle borbe koja je trajala 3 časa naše jedinice su uspele da proteraju neprijatelja u pravcu Babine Luke i Požarnice.

... U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 20 mrtvih i ranjenih.

Zaplenili smo 1 teški mitraljez, 3.000 metaka i 5 pušaka. Naši gubici su: 2 mrtva i 4 ranjena druga.

U ovoj akciji bataljoni su se pokazali na visini.

17. IV 1944. Brigada je ostala na prostoru Miljanovci — Dubnica — Hrasno. Sa pomenutih mesta kontrolisali smo pravce prema Tuzli i Jelici. Vreme smo koristili za prikupljanje rezervne hrane obzirom na naš prelazak u Birač i teškoće u ishrani na terenu Birča.

18. IV 1944. do 24. IV 1944. Izvršili smo prebacivanje sa sektora Dubnica — Miljanovci na prostoriju Osmaci — Podborogovo gde smo se zadržali. Sa nove prostorije kontrolisali smo pravce i cestu Tuzla — Zvornik kao i pravac od Jelice. Vreme je iskorišćeno na unutrašnje vojno-političko sređivanje Brigade. Za ovih nekoliko dana izvršene su smotre po svim bataljonima kao i smotra cele brigade u dva dela. Takođe Brigada je položila novu zakletvu u prisustvu Štaba Brigade.

25. IV 1944. i 26. IV 1944. Sa Brigadom smo krenuli, po naređenju Štaba Divizije a u vezi naših zadataka, na sektor N.[ova] Kasaba — Pobude. Jedinice su krenule rano ujutru i stigle su na novu prostoriju tek 26. IV o.g. ujutru. Marš je bio dug, naporan i težak usled kiše i blata. Po dolasku na novu prostoriju jedinice se odmorile do 15 časova po podne.

U 15 časova izvršili smo dalji pokret na prostoriju Glogova — Opravdić — Magašići gde smo se zadržali u toku noći.

[1] Borba je vođena sa pripadnicima Domdo-pukovnije bosanskih plarinaca. Opširnije o tome vidi tom IV. knj. 24, dok. br. 79, napomenu br. 7.

27. IV 1944. Ostali smo na istoj prostoriji i toga dana na veče održali sastanak svih štabova bataljona u vezi sa našim novim zadatkom.[3] Promena na sektoru naše brigade toga dana nije bilo.

28. IV 1944. U vezi novonastale situacije izvršili smo pokret na prostoriju Milici — Zaklopača — Gradina. Jedinice su stigle na određenu prostoriju u zoru 29. ov. mes.

29. IV 1944. Sa Brigadom smo se postavili na prostoriju Pijuke — Crkvina — Lukići. Neprijatelj je prethodnog dana ušao u Vlasenicu a već ranije se nalazio u Sekovićima. Jedinice 36. divizije bile su na sektoru Cikota gde su vodile upornu borbu sa neprijateljem koji je imao nameru vezivanja sa snagama u Vlasenici i onim koje su pokušavale da prodru pravcem Zvornik — Drinjača — [Nova] Kasaba. Toga dana otpočele su žestoke borbe na sektoru Korijen — Sovari — Cikote (Stolica) — Vrelo — Gradina — Simin Han[4] (na cesti prema Vlasenici). Neprijatelj je svim silama pokušavao da izbije na Rudište i da na taj način ugrozi naše snage koje su se nalazile na jednom uzanom prostoru između Drinjače i ceste Sekovići — Vlasenica — Milici — Kasaba. Celog dana vodile su se uporne borbe. Neprijatelj je uspeo da ovlada Korijenom i da izbije na Potajnik iznad sela Sadića. Na Stolici su svi neprijateljski pokušaji propali. Jedinice III brigade i naš V bataljon uspeli da odbiju nekoliko neprijateljskih juriša i da zadrže Stolicu u našim rukama.[5]

Neprijatelj je preduzeo jaki napad od pravca Vlasenice prema Rudištu i to: cestom Vlasenica — Sekovići i pravcima — Simići — Odžak — Lukići i Stanimirovići — Stupari — Dubačkić.

' Riječ je o pripremama za prebacivanje preko rijeke Drine u napadnu Srbiju, koje je trebalo da uslijedi 28 29. aprila te godine. Međutim, prebacivanje tada nije uspjelo. Bliže o tome vidi tom IV, knj 24, dok. br. 108.

[4] Na karti Zvornik i Kladanj 1 :100.000, na prostoru između Šekovića i Vlasenice, to mjesto nije označeno.

[5] i [6] Opširnije o tome vidi dok. br. 7, 114, 193 i 194 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 24, dok. br. 166 i 190.

Mi smo na tom sektoru prema neprijatelju ubacili u borbu I, III i IV bataljon, dok je II bataljon zatvarao pravac Vlasenica — Musi. Džemat — Mršići — Rudište i nalazio se na položajima kod Mršića.

Neprijatelj je navaljivao svim silama da potisne naša tri bataljona koji su se nalazili na liniji Lukići — Odžak — k. 710 — k. 620. Otpočela je ogorčena borba. Jedinice 36. divizije kao i delovi jedinica 38. divizije nisu uspeli da se probiju preko Drinjače preko mosta ispod Kalabače, naprotiv neprijatelj je ovladao Korijenom i tim još više ugrozio naše velike snage koje su se nalazile na jednom uzanom prostoru.

Shvaćajući u potpunosti ozbiljnost situacije, naša tri bataljona, posle žestoke i krvave borbe, uspeli su da, uz sadejstvo jednog bataljona II brigade, slome neprijateljski napad uperen od pravca Vlasenice prema Rudištu. Neprijatelj je bio potpuno slomljen na našem sektoru i otpočelo je njegovo gonjenje. Naše jedinice zbacile su neprijatelja sa svih položaja iznad ceste i presekle jedan deo njegovih snaga na cesti. Otpočelo se sa uništavanjem pojedinih grupica i neprijatelja koji je panično u gomili odstupao.

Ostatak neprijatelja odstupio je prema Vlasenici. Očišćena je cesta Vlasenica — Tupanari i na taj način omogućen prelaz naših jedinica ispred Gradine preko mosta na Drinjači.[6]

U ovoj teškoj borbi neprijatelj je imao, prema kasnije dobivenim proverenim podacima, iz stroja izbačenu celu jednu satniju. Naši borci zaplenili su jednu radio-stanicu i 3 brdska topa. Takođe je zaplenjeno oko 40 komada konja, 6000 metaka i izvesna količina druge ratne opreme.

U borbama na Rudištu istakli su se svi naši bataljoni svojom upornošću. Naročitu pažnju zaslužuje V, I i IV bataljon koji su dali sve od sebe počev od svakog pojedinog borca pa do rukovodioca.

Mi smo u ovoj borbi imali 16 mrtvih i 20 ranjenih drugova.

Posle proterivanja neprijatelja naše jedinice su ostale na osvojenim položajima sve do

2 časa ujutru zaštićujući prolazak svih ostalih jedinica sa Rudišta prema Betnju.

30. IV 1944. Izvršili smo pokret i postavili se na prostoriju Popovići — Akmačići — Marianovići — Javor. Na pomenutim mestima ostali smo u toku dana. Delovi našeg I i II bataljona vodili su manje patrolne borbe sa neprijateljem prema Tepenu i Podgajeviću. II bataljon u tim čarkama imao je 8 ranjenih drugova.

Istoga dana postavili smo se na sektor Marianovići — Javor — Zukići[7] — Mitrovići sa zadatkom kontrole sektora prema Sekovićima i Rakinom Brdu.

1. V. 1944. Ostali smo na prostoru Marianovići — Javor — Mitrovići. Naša tri bataljona — I, III i IV — dobili su zadatak da se krenu u pravcu Petrovića i Menića iznad Šekovića i da odatle ispitaju mogućnost upada u Sekoviće i eventualnog proterivanja neprijatelja. Bataljoni su u toku noći izvršili pokrete prema Petrovićima i Menićima a da nisu stupili u kontakt sa neprijateljem sve do zore.

2. V 1944. Vodili smo borbu na položajima iznad Jovičića, Mrkajića i Menića sa neprijateljem koji se nalazio u Sekovićima. U Sekovićima su se nalazile manje neprijateljske snage sa velikom komorom i to na desnoj obali Drinjače ispod Supčana. Neprijatelj je raspolagao sa 4 brdska topa i 2 teška bacača, pored ostalog automatskog naoružanja. U pokušajima koje je neprijatelj preduzimao u pravcu naših položaja nije mu pošlo za rukom da nas potisne toga dana.[8] U borbama iznad Šekovića neprijatelj je imao oko 20 mrtvih i ranjenih i jedan deo ubijenih konja. Naši gubici toga dana 2 mrtva i 6 ranjenih.

3. V 1944. Sa brigadom smo se prebacili na prostoriju Marianovići — Akmačići — Draguša i iste noći izvršili pokret na prostoriju Trnovo gde smo stigli u zoru.

[7] Pogrešno. Treba: s. Zepinići.
[8] Vidi dok. br. 196.

4. V 1944. Ostali smo na istom sektoru sa zadatkom zatvaranja pravaca od Akmačića, Strmice i Betnja.

5. V 1944. i 6. V 1944. Pomerili smo se na prostoriju Starić — Ravne — Gojsalić — Dopasci. Sa tih mesta zatvarali smo pravce od Vlasenice i Šekovića i na taj način obezbeđivali akciju jedinica II i IV brigade, koje su te večeri napadale i zauzele Kladanj.[9]

7. V 1944. U duhu novih zadataka krenuli smo sa Brigadom cestom prema Vlasenici i stigli na prostoriju G. Zalukovik — Zaklopača. Odatle smo zatvarali i ispitivali pravac Vlasenica — Ploča — Han-Pijesak i kontrolisali sektor prema Srebrnici.

8. V 1944. i 9. V 1944. Ostali smo u G. Zalukoviku i Zaklopači. Toga dana neprijatelj se pojavio u jačini 400—500 vojnika od pravca N. Kasabe i sa jednom kolonom preko Milića od pravca Pomola i ispod Sikire napao naš IV bataljon koji se nalazio u Zaklopači. Bataljon se brzo snašao i posle dvočasovne borbe uspeo je da neprijatelja potisne, da ga zbaci sa Sikire i na taj način omogući sebi izvlačenje iz Zaklopače.[10] Neprijatelj je do pred mrak stigao na 2 km od Vlasenice. U takvoj situaciji, a s obzirom na naš ranije predviđeni zadatak, mi smo se posle pola noći prebacili na prostoriju Ploča — Kik — Kozija Ravan — Prav. Džemat — Solakovina. Neprijatelj je oko 10 časova ušao u Vlasenicu od pravca Milića posle kraće borbe sa našim III bataljonom. Mi smo se zadržali na prostoriji Prav. Džemat — Solakovina.

10. V 1944. Izvršili smo pokret na prostoriju sela Dopasci, odakle smo kontrolisali sektor prema Stuparima i Zivinicama. Istoga dana krenuli smo na prostoriju Matijevići — Stupari — Tarevo gde smo se zadržali u toku noći.

11. V 1944. Pomerili smo se dalje na prostoriju Višća — Đurđevik. Prilikom dolaska na pomenutu

[9] Bliže o tome vidi dok. br. 12, 30, 50, 199 i 200.
[10] Vidi dok. br. 202—204.

prostoriju **I** i **IV** bataljon vodili su kraću borbu sa zelenim kadrom i uspeli da neprijatelja proteraju prema Zivinicama.

Naveče smo preduzeli napad na Zivinice sa I i IV bataljonom. U Zivinicama se nalazilo do 200 zelenokadrovaca, međutim u međuvremenu došla je jedna satnija domobrana iz Tuzle. Napad je bio predviđen u 23 časa, a počeo je u 24 časa. Naša dva bataljona uspela su da uđu u Zivinice i ovladaju svim uporištima osim dvema zgradama. Baš u tom momentu naišla je intervencija od Tuzle u jačini od jedne bojne.[11] Na čelu kolone kretao se komandant VIII pukovnije Voska i komandant Zdruga Fric u jednom automobilu, a u drugom su bili žandarmi. Bojna je bila udaljena par kilometara od Zivinica. Usled novonastale situacije naređeno je bataljonima da napuste Zivinice. Kasnije je stigla i bojna u mesto.

U ovim borbama naša oba bataljona pokazala su dosta odlučnosti i upornosti. Neprijatelj je za vreme borbi oko Zivinica **imao preko 30 mrtvih i ranjenih. Naši gubici 2 mrtva i 6 ranjenih drugova.**

12. V 1944. **Nalazili smo se na prostoru Višća — Đurđevik. U toku dana nije bilo nikakvih promena.**

13. V 1944. **Ostali smo na istim mestima gde i prethodnog dana. Neprijatelj je slabijim patrolama ispitivao naše položaje i vodila su se uglavnom manja čarkanja. Avion je bombardovao naše položaje kojom prilikom smo imali 1 mrtvog i 2 ranjena druga.**

Ceo period počev od 25. IV pa do danas bio je vrlo naporan za sve jedinice. Dugi i teški marševi na koje nije ljudstvo bilo dovoljno naviklo pokazali su izvesne slabosti u pogledu držanja jedinica u rukama odnosno jedinstva jedinica i snalaženja oko ishrane ljudstva. Osim toga ispoljila se i prilično nebriga o ljudstvu, a naročito kod II bataljona. I pored teških marševa koje. su naše jedinice imale za posledniih mesec dana nismo imali veliki broj izostajanja iza jedinica. Do sada nisu nam došla 22 druga mada se neki

" Vidi dok. br. 52.

već javljaju. Inače sadanje stanje u Brigadi ne može se usporediti sa onim pre polaska iz Podborogova, ali ipak stanje takvo kakvo je sada nije ni malo zabrinjavajuće, jer će se jedinice kroz par dana ponova postaviti na zdrave noge

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik p. pukovnik
Per.[14] Grujić

Komandant — major,
II.[13] Bogdanović

(M. P.)

BR. 66

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 14. MAJA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU BILEĆE[1]

STAB
XII HERCEG. UD. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. Pov. Br. 268
14. maja 1944. g.
Donja Vrbica u 15.20 č.

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

1. — Jačina neprijatelja u Bileći je nepromijenjena.

2. — Noćas 13/14. o. mj. u 3,30 časova u jutro bande iz Bileće izvršile su napad na naše položaje na liniji Nakvan-gradina (k. 715) — Gradina (k. 707) — Curjen (k. 709) — Drenova gl. (trig. 901) — Golo brdo (k. 1049) — Golo brdo (k. 912). Zaobilazeći naš »2« [bataljon] od Granice bande su uspjele ovladati sa Curjenom, Gradinom i Nakvan-gradinom nadirući dalje prema Osmić-gomilama i Podgorju. Borba se vodi danas čitav dan i mi smo uspijevali ponovo ovlađivati sa navedenim polo-

" Periša
1J Ilija

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 15/11, k. 1143.

žajima, ali su bande kontranapadima ponovo vratile i zaposjele ove položaje.[2]

Na sektoru Baljci bande su odmah odbačene i stjerane u utvrđenja na Hadžibegovom brdu i Modropcu. Tako, da se sada nalaze na liniji Hadžibegovo brdo — Modropac — Čurjen, pa dalje na Osmić-gomile. Manji dijelovi im se nalaze i na kosama iznad Podgorja.

Mi se sada nalazimo na liniji Baljci — Bijela Rudina — Podgorje.

U ovim borbama bande su imale jače gubitke, ali ih još nismo ustanovili. Mi smo imali 1 mrtvog i 1 ranjenog iz našeg »2« i 1 ranjenog iz našeg »1«.

Bande su vrlo drske i uporne i izgleda da im je naročito stalo do toga da drže liniju na kojoj se sada nalaze.

Od X brigade, odkako je pošla na svoj zadatak,[3] nemamo izvještaja, a njen bataljon, koji je trebao biti na Krstači i držati Osmić-gomile, ne nalazi se tamo. Patrole, koje smo još jučer upućivali za vezu, doznale su od nekih naših ljudi da je i ovaj bataljon noću između 11/12. o. mj. pošao pravcem prema s. Todorići. Vjerovatno je bio potreban X brigadi radi nepredviđenih momenata. U svakom slučaju mi smatramo da su pogriješili što nas o uzimanju ovog bataljona sa Krstače nijesu obavijestili, da bi podesili naše držanje i raspored. Odsustvo ovog bataljona sa Krstače svakako je omogućilo bandama da nas potisnu sa naših desnokrilnih položaja. U ovim borbama naš »2« je istrošio municiju, tako da ne može više da se upušta u dužu borbu, a i ljudstvo je izmoreno radi stalnog držanja položaja.

Radi ovakve situacije mi smo odlučili da.se noćas rokiramo i zaposjednemo liniju Kasanov do (k. 628) — Tegarina greda — Drenova glava — Golo brdo (k. 1049) — Golo brdo (k. 912) produžujući front prema Pilatovcima, tj. Carina — Jabukovac. Sa ovih položaja ćemo vršiti pritisak na Bileću i izviđati dublje prema Podgorju.

Smatramo da će bataljon X brigade već možda sutra biti ponovo na Krstači, u kome slučaju bi se situacija izmijenila, tj. bande sa Osmić-gomila i Čurjena protjerali bi na Dubovac i Bileću, a onda bi tek mogli odvojiti nešto snaga radi dejstva preko Mirilovića prema Moskom.

[1] Ovaj napad je izvela, po planu Nijemaca, Bilećka četnička brigada u sadejstvu sa ustašama iz Kule Fazlagića, Gatačkom i nevesinjskim četničkim brigadama. Na sektoru s. Bijela Rudina — s. Plana trebalo je da se ona spoji sa pomenutim četničkim brigadama i time da se oslobodi blokade u kojoj se nalazila. Vidi dok. br. 79 i 221.

[5] Vidi dok. br. 47 i 78.

Po našem mišljenju bandama se nikako više ne da biti samo u gradu, a priča se da su govorili: »Evo partizanima Bileća, a mi ćemo se držati brda«. Valjda se boje bombardovanja.

Još nijesmo obaviješteni da li je II dalmatinska ovladala sa Lastvom i Zupcima, ali izgleda da im je to uspjelo, jer se noćas čula artiljerijska paljba od Trebinja prema Zupcima.[4]

Ukoliko situacija bude povoljna mi ćemo sjutra na veče udariti na Bileću od s. Baljci i Vlajinja i pokušati upasti u samu Bileću i bar dijelom ju zapaliti.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab:

Pol. komesar:
Doko Novosel

V. d. komandanta:
Mil.[6] J. Okiljević

Načelnik:
Franjo Tomaić

[4] U naređenju Komande Bilećke četničke brigade od 14. maja 1944. o dejstvu te brigade se kaže:

»2) Druga dalmatinska brigada u svom dejstvu zauzela je od Trebinjske brigade Orahovac i prednje delove isturila u pravcu Konjskog. Komandant korpusa obaveštava nas da će u sadejstvu 11 (šifrovani naziv za Nijemce — prim. red.) uspeti da neprijatelja odbaci.« Dalje se u naređenju daju zadaci Sitničkom i Bilećkom četničkom bataljonu za hvatanje taktičke veze sa dijelovima Nevesinjske četničke brigade u s. Fatnici i komandantu Graničkog četničkog bataljona da ih u tom pomogne (Arhiv V. I. L, reg. br. BH-V-8515). O tome vidi i dok. br. 206 i 207 u ovoj knjizi

[5] Vidi dok. br. 102.

' Milinko

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. MUSLIMANSKE BRIGADE OD 14. MAJA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA DEJSTVO NA PROSTORU SJEVERNO OD GACKA[1]

STAB
XVI M. N. O. U. BRIGADE

ZAPOVIJEST
Štaba Brigade za 14. maj 1944. god.

Situacija: Jedinice XXIX divizije u ofanzivi su na sektoru južno od druma Gacko — Nevesinje — Mostar.[2] Zadatak je naše brigade i Krajiškog bataljona da budemo što aktivniji na sektoru sjeverno od Gacka i tako rasteretimo — pomognemo operacije jedinica XXIX divizije. Četnici i okupator vrše svakodnevno ispade iz Gacka čas u jednom, čas u drugom pravcu, želeći da umanje udarnu snagu naših jedinica i na taj način olakšaju odbranu Gacka.[3] Pošto su im snage nedovoljne, u vrijeme takvih ispada njihova posada u Gacku i Avtovcu, a naročito na pravcima na kojima nisu aktivni u datom slučaju, znatno je oslabljena

Raspored naših bataljona ostaje isti.

U slučaju borbe na ma kome-sektoru, bez obzira da li se ona vodi prema našim jedinicama ili prema Hercegovcima, I i II bataljon ispoljiće sa glavnim dijelom snaga aktivnost na neprijatelja u pravcu Gacka, i to I na pravcu Dražljevo, a II na pravcu Platica — Glavice.

II bataljon održavaće i dalje čvrstu vezu sa bataljonom II krajiške brigade i, u slučaju napada na ovaj, sadejstvovati sa ovim.

II.

Radi rasterećenja ishrane stanovništva na sektoru Izgori — Čemerno, radi poboljšanja hrane naših boraca, kao i pomoći bolnici, I i II bataljon izvršiće večeras akciju u cilju nabavke hrane na sektoru Dražljevo — Kravarevo — Višnjevo — Brajčevići.

II bataljon sa dvije čete krenuće iz Čemerna večeras u 20 časova pravcem Donje Dražljevo — Kravarevo i izvršiti pretres

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 11/2, k. 1112.

* O rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 70, 78. 79 i 96.

' O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 46 i 221.

tih sela i prema podacima od komande mjesta izvršiti rekviziciju. Prije pokreta u Čemernu će prikupiti podatke o neprijatelju na tome pravcu i prema tim podacima izvesti detaljan raspored pokreta, nastojeći da se neprijatelj uništi. Za vrijeme akcije potrebno je obezbijediti se kod Dražljeva od ceste Gacko — Čemerno i na Kamenjcu, a kod Kravareva na Babanj-dolu. Prikupljenu hranu uputiti odmah sa obezbjeđenjem za Čemerno a obezbjeđenje povući u svanuće.

Jedna četa II bataljona ostaće u Brajčinu Lazu sa zadatkom zatvaranja pravca Lebršnik. Poslije izvršenog zadatka Bataljon će preuzeti stare položaje.

I bataljon krenuće sa dvije čete u 20 časova iz Čemerna pravcem Višnjevo — Brajčevići, napasti i likvidirati neprijatelja ukoliko se bude nalazio na tom sektoru, izvršiti rekviziciju, i po izvršenom zadatku vratiti se na stari položaj. Podatak uzeti od Komande mjesta. Sa ovim bataljonom ići će zamjenik intendanta Brigade. Hranu sprovesti iz Čemerna za Borju.

Za vrijeme akcije jedna četa I bataljona ostaje u Čemernu i obezbjeđuje se od pravca Gacka.

I bataljon će odvojiti iz Brajčevića jednu patrolu za Bodežište i sprovesti Štabu Brigade šemu za koju će dati podatke ob. centar Brigade. Od toga sela treba, u sporazumu sa zamjenikom intendanta Brigade, zatražiti pomoć za ishranu naših jedinica.

U slučaju borbe na jednom od dva sektora akcije, bataljoni će smjesta priteći jedan drugome u pomoć.

III.

Štabovi bataljona uputiće u toku sutrašnjeg dana po jednoga bataljonskog kurira za kurira u Stab Brigade.

U vezi sa povišenim sljedovanjem, koje će biti oskudno nakon večerašnje akcije, treba nastojati da se u bataljonima uvedu tri obroka. Primijećeno je, naime, da od ustajanja do prvog objroka prođe dugo vremena, usljed čega borci nisu u stanju da izdrže prijepodnevnu vojnu obuku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Begić[4]

Komandant — major,
Čerić[5]

V. d. načelnika — major,
Stanko[6]

(M. P.)

[4] Muhidin
[5] Salem
[6] Ervin Salcberger

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA, KOMORE, MATERIJALA ZA VEZU I MINERSKE SPREME DRVARSKOG NOP ODREDA NA DAN 14. MAJA 1944. GODINE[1]

BROJNO

ljudstva, oružja, municije, komore, materijala

Redni broj	JEDINICA	Ljudstva		Oružja								
				topova		bacača						
		Po spisku	Na licu	teških	prot. tenkov.	teških	ručnih	pušaka	puškomitraljeza	strojnica	pištolja	ručnih bombi
1	Štab. sa intend. i prateća	62	36	—	—	—	—	35	—	5	8	8
2	Petrov. bataljon	124	112	—	—	—	1	84	3	6	5	16
3	Bihaćki bataljon	154	130	—	—	—	—	80	5	2	8	32
4	Drv. bataljon	165	132	—	—	—	—	121	5	3	7	23
	Svega:	505	409[2]	—	—	—	1	320	13	16	28	79

Politkomesar:
Lazo Radošević (M. P.)

[2] **Zbir pogrešan. Treba: 410.**

STANJE

za vezu i minerske spreme na dan 14-V-1944. godine

		Municije						Veza			Komora		Miner. odelj.		
		za topove		za bacače											
prot. tenk. pušaka	teških mitraljeza	brdske	prot. tenkov.	teške	ručne	puščane	za prot. tenk. puške	kabla	telefona		jahaćih konja	tovarnih konja	eksploziva	nagaznih mina	
—	1	—	—	—	—	1.450	—	4 km	1		5	1	—	—	
—	—	—	—	—	12	1.476	—	3 km	1		2	4	—	—	
1	1	—	—	—	—	2.230	40	3 km	1		4	4	20 kg	5	
—	1	—	—	—	—	4.360	—	—	—		1	5	—	—	
1	3	—	—	—	12	9.516	40	10 km	3		12	14	20 kg	5	

V. d. K-danta, kapetan:

OBAVJEŠTENJE NAČELNIKA ŠTABA 27. NOU DIVIZIJE OD 15. MAJA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORAVKU 16. MUSLIMANSKE BRIGADE I 4. BATALJONA 2. KRAJIŠKE BRIGADE NA SEKTORU RAVNO — ČEMERNO[1]

NAČELNIK ŠTABA
XXVII N. O. U. DIVIZIJE
15. maj 1944. godine
8[h] Ravno

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N. O. V. J.

Drug Uglješa Danilović saopštio nam je da namjeravate napadati Gacko,[2] s tim što računate na učestvovanje naših jedinica u napadu.

Mi se i dalje nalazimo na sektoru Ravno — Čemerno. Namjeravamo neke jedinice prebaciti na sektor Bodežišta radi lakšeg snabdijevanja, s tim što ćemo i dalje držati sektor Ravno — Čemerno. Na ovom sektoru ostaćemo najmanje još šest dana. za koje vrijeme se nadamo da ćemo dobiti i nešto municije. Odgovor od našeg korpusa po pitanju našeg pokreta nismo još primili,[3] ali vjerujemo da će Korpus prihvatiti iz opravdanih razloga naše razloge.

Mi smo spremni da sa vašim jedinicama učestvujemo u napadu, pa čak da naš boravak radi toga produžimo ovdje za par dana. Molimo vas da nas o tome odmah obavijestite.

Sa XI brigadom održavaćemo vezu, i po potrebi sadejstvovati.[4]

Na našem sektoru nema promjena. 12. ov. mj. četnici su vršili napad na naše položaje, s tim što su se pred večer povukli u Gacko.[5] Tom prilikom imali smo 2 mrtva, 2 lakše ranjena i 1 nestalog. Četnički gubici bili su 3 mrtva i 10 ranjenih. U napadu su učestvovala 3 četnička bataljona i jurišni bataljon. Borbu je vodio uglavnom[8] naš Krajiški bataljon.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 25/11, k. 1143.

[2] U drugoj polovini maja 1944. napad na to mjesto nije izvršen Vidi dok. br. 96 i 154.

[3] Riječ je o odgovoru Štaba 3. korpusa NOVJ. Bliže o tome vidi dok. br. 32, objašnjenje br. 4.

[4] O rasporedu i dejstvu 11. hercegovačke brigade vidi dok. br 79 i 101.

[5] Vidi dok. br. 32, objašnjenje br. 2.

[6] Riječ »uglavnom« dopisana mastilom, latinicom.

Čuli smo od druga Uglješe da imate brojeve »Nove Jugoslavije« i drugi aktuelni materijal o kome vam je pisao drug Minderović,[7] pa vas molimo da nam pošaljete. Također nam šaljite i vijesti.

S. F. — s. N.

Načelnik, p. pukovnik.
Petovar

[8] P. S. Nemamo duvana. Molimo vas, ako imate mogućnosti, da nam ga pošaljete, barem minimalnu količinu.

S. F. — S. N.

Petovar

BR. 70

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 15. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 11. I 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE DA DIJELOM SVOJIH SNAGA I SJEVERNOHERCEGOVACKIM NOP ODREDOM RAZBIJU I ODBACE NEPRIJATELJA KA NEVESINJU[1]

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. Pov. Broj 466
Dana 15/V — 44.
u 3.40 čas.
Poljice

ZAPOVIJEST
(Sekcija Gacko — Bileća — Nevesinje 1 : 100.000)

Zbog prijevremenog napuštanja prostora Drežanj — Lukavac od strane XI brigade, oko 300 četnika, 120 Švaba sa jednim brdskim topom i jednim bacačem od 12. o.mj. vode borbu sa

[7] Cedomir
[8] Sljedeći tekst dopisan mastilom, latinicom.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 45/7, k. 1143.

Sjevernim odredom[1'] i danas su se bataljon »Nevesinjska puška«, »Miro Popara« Sjevernog odreda nalazili oko Stevanovića Torina, a vjerovatno da su se danas povukli i na Lipnik[3] pošto ih neprijatelj želi zaobići gredama poviše Dabra i preko Omutića. Poslana je veza X brigadi da bi udarila preko Trusine, ali zbog mogućnosti da je ona angažovana oko Ljubinje — Vlahovići i da neće moći na vrijeme stići[4] i pošto je neprijatelj u toku jučerašnjeg dana razbijen u svom napadu od Gacka i nanijeti mu osjetni gubitci, a kako je u ovoj situaciji nužno najprije razbiti nevesinjske bande, pa onda stjerati bande u Bileću, to

NAREĐUJEMO:

1 — XII hercegovačka N.O.U. brigada:

Najhitnije po prijemu ovoga naređenja uputite vaš jedan bataljon preko Rogovi — Lipnik sa zadatkom da uhvati vezu sa Sjevernim odredom i da potom pređe u napad i u najmanju ruku da se neprijatelj od Nevesinja zadrži[5] do stizanja dijelova XI brigade. Po razbijanju neprijatelja vaš bataljon da se krene bez obzira na komoru nazad vama pa se može odmarati oko Plana — Tmovica.

Sa ostalim vašim snagama zatvarajte pravac Bileća — Plana i Bileća — Viluse dejstvujući aktivno na neprijatelja ako bi krenuo da se spoji sa onim od Nevesinja.

Bolje je da pošaljete odmah i manje brojno stanje ka Nevesinju nego docnije jače. Izvijestite nas kada ste i šta učinili.[6]

[:] i [5] Prema operacijskom dnevniku Komande Nevesinjskog četničkog korpusa, od 12. do 16. maja 1944. Prva nevesinjska četnička brigada dejstvovala je na prostoru s. Rogače — s. Zajasen — Omutić — Cavin kuk — Javić — s. Kučinar, dok je Druga nevesinjska brigada vodila teške borbe na prostoru Lukavački klanac — Bezdede i s. Divin — s. Davidovići gdje je palila partizanske kuće, a potom je produžila preko s. Fatnice za s. Planu. Dalje se u dnevniku kaže da je Prva brigada povlačeći se ka s. Slatu bila razbijena i da su se njeni četnici razbježali svojim kućama, a za Drugu brigadu stoji da je bila opkoljena kod s. Plane i da se jedva uspjela probiti nazad ka Nevesinju. U ovim borbama Druga nevesinjska brigada imala je 7 mrtvih i 12 ranjenih četnika (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-V-9336). O tome vidi i dok. br. 79 u ovoj knjizi.

[1'] Prema izvještajima Štaba toga odreda od 14. i 15. maja 1944 bataljon »Miro Popara« se tada nalazio na Suhom vrhu (trig. 1103), a »Nevesinjska puška« u s. Gornjoj Mekoj Grudi i zatvarao pravac od s. Rioca (Arhiv V. I. I., reg. br. 4/11 i 22/11, k. 1143).

[4] i [8] Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 78.

[*] i ['] Posljedne rečenice u tim odjeljcima dopisane su mastilom. ćirilicom.

2. — XI hercegovačka N.O.U. brigada:

Odmah po prijemu ovoga naređenja neka krenu dva člana toga štaba sa dva bolja bataljona preko Kobilja glava — Brestica, tu prethodnicama raščiste kuljanske bande, koje su u manjem broju danas primijećene, jer su pripucavale na žene koje su se vraćale iz te brigade, a potom usiljenim maršem da izbiju na Malinovi vis, odakle, težeći izbiti na Javić, uhvatite vezu sa Sjevernim odredom i bataljonom XII brigade koji će dotle biti kod Sjevernog odreda; sve ove jedinice stavite pod vašu komandu s tim da neko od članova Sjevernog odreda uđe u vaše operativno rukovodstvo, da se potom odmah pređe u napad, neprijatelj brzo razbije i odbaci Nevesinju,[7] a ako dotle stigne X brigada sa leđa[8] i da se potpuno uništi, potom bez obzira na umor da se dijelovi XI brigade u sumrak, odnosno pod zaštitom mraka rokiraju pcnova na svoj zadatak dosadašnji ka Gacku, a bataljon XII također hitno vratite u XII brigadu.

Sa preostalim vašim jedinicama zatvaraćete pravac: Avtovac — Kobilja glava. Potrebno je da vi držite makar i desetinu na Kobilja glava za vrijeme akcije vaših dijelova Nevesinju, a patrole naše prateće iz Poljica dolaziće svakog dana na Kobilja glava radi veze.

Nevesinjske bande izgleda najlakše će se razbiti razbijanjem njihovog lijevog krila, ne dozvoljavajući im se spojiti sa ustašama iz Kule.[9]

Izviđajte dublje Kapiću planini te da o svakom ponovnom pokušaju od Gacka izvijestite nas na vrijeme radi blagovremenog rokiranja neboračkih dijelova iz Poljica.

[10] Po izbijanju vaših bataljona na Kobilja gl. da nam upute vezu da bi im mogli eventualno' dati nove podatke, ali bataljoni da ne čekaju odgovor, već žure po osnovnom zadatku.

Ova grupa što ide Nevesinju biće pod našom komandom i nama sva izvješća slati hitno i neposredno.

Ako budete napadnuti od Gacka prije dobijanja ove zapovijesti, težite toga neprijatelja što prije razbiti, a potom odmah postupite po ovoj zapovijesti.

Polkomesar,	**Nač. pukov.**	**Komand. pukovnik**
Dragiša Ivanović	**Rade Hamović**	**Vlado Šegrt**

[7] Opširnije o tome vidi dok. br. 79.
[10] Preostali dio teksta dopisan je mastilom, ćirilicom.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 15. MAJA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE O STIZANJU MATERIJALA IZ LIKE[1]

STAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »NIKOLA TESLA«
Op. Broj 102/44
15. V 1944. g.

ŠTABU VI PROLETDIVIZIJE »NIKOLA TESLA«

Dana 8/V naš I bataljon sa tri pješadijske čete u zajednici sa pomoćnikom načelnika intendanture drugom Adžijom[2] krenuo je za Liku, sa zadatkom da sprovede i obezbijedi karavan iz Like za našu diviziju. Isti bataljon krenuo je iz Vagana u 18 čas., a stigao u selo Paklarić kod Komande mjesta Gračac 9. V u 19 čas., gdje su se zadržali 10. i 11. do 14 čas., dok su dobili materijal, koji su trebali dopremiti ovamo. Istoga dana u 14 čas. krenuli su sa materijalom preko Klapavica — Cerovac i sjeverno od Bruvna prebacili se u Plećaše, gdje su stigli u 23 časa i prenoćili. — Ovoga dana Nijemci su stigli u Bruvno.[3]

12. V 44. oko 10 čas. krenuli su iz Plećaša preko Maslovare sa namjerom da se u toku noći prebace sa materijalom između Srba i Kupirova. U prvi sumrak poslata je jedna četa da izvidi i osigura put, sa jednim vodom da postavi zasjedu do Srba, a sa jednim do Kupirova, a zatim da izvijeste o stanju puta kako bi i ostale snage sa materijalom mogle da krenu iz Šijanova Kraja preko ceste za Kunovac. Međutim, neprijatelj je znao njihove namjere, što se naknadno doznalo — te im je postavio zasjedu i pustio prednje dijelove čete na domet bomba, zatim je otvorio vatru na ovu četu, kojom prilikom imali smo 4 ranjena druga, jedan od zrna, a 3 od bomba. Neprijatelj je mogao biti u jačini od 50 ljudi sa 2 »šarca« i jednim p. mitraljezom. Nakon toga četa je uzela položaje i primila borbu, dok se karavan povratio natrag, poslije toga dobila je naređenje od Štaba Bataljona da se povuče prema Maslovari, gdje su i predanili.

Štab Bataljona odlučio se da se prebaci slijedeću noć preko Popinskog polja, tj. preko brda Opaljenik, Ljubovo, Vrpolje, Popinsko polje u pravcu Miškovića vrh. Preko dana su izvidili

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 25—7, k. 802.
[2] Nikola Adžić
[3] O tome vidi tom V, knj. 27, dok. br. 80.

teren kuda će se prebaciti i 13/V u 21 čas krenuli određenim pravcem sa propisnim obezbjeđenjem, tj. jedna četa išla u prethodnicu, jedna davala lijevu i desnu pobočnicu, a jedna je bila u zaštitnici i na svakih 5 konja po jednog druga koji je odgovoran za iste konje i konjovodce. Međutim kad su došli blizu ceste, neprijate j je sa desnog boka otvorio vatru iz 2 p. mitraljeza, jednog malog bacača mina i iz pušaka sa odstojanja 300—400 metara.[4] Prva četa koja se kretala u prethodnici prešla je cestu i uhvatila jedno brdo. Isto tako treća četa uzela je pozadi položaj, a konji su se od pucnjave i bacača mina poplašili i poutjecali konjovodcima, te su ovi pristupili hvatanju, ali nisu ih mogli pohvatati, već je oko 8 konja, koji su bili življi, pobjeglo prema Otriću, a jedan prema Klancu. Sprema je popadala po polju i neke konje koji su bili slabiji, pohvatali su ih vojnici. Stab Bataljona poduzeo je odmah mjere i pretresao teren, tako da su prikupili neki materijal koji je bio pao sa konja. Tom prilikom izgubili su oko 9 konja i 3 tovara soli i 8000 metaka. 14/V, oko 4 sata ujutro, Bataljon se povukao u pravcu Kurozeba — Ljubine poljane, pošto nije bilo mjesta da ostanu na polju ili kod ceste, da bi ujutro rano kupili materijal, koji nisu u toku noći mogli pronaći. Ujutro se vidilo gdje su grupe četnika kupile neki materijal, koji je ostao na polju i osmotrili su da su konje pohvatali kod Otrića, zatim se Bataljon povukao u pravcu Kaldrme i poslije kraćeg odmora krenuo za Trubar gdje je stigao istoga dana u 21 čas.

Prilikom sukoba sa neprijateljem utrošeno je 350 kom. metaka kal. 7,9, 220 komada metaka kal. 6,5 mm i 80 kom. metaka kal. 7 mm.

Prilaže se lista ranjenih drugova.[5]

Prilikom sukoba sa neprijateljem na Popini dezertirao je jedan partizan Diklić Đorđe, selo Podum, općine Škare, srez Otočac. Isti nije poginuo, već se smatra da je otišao natrag za Liku, tj. svojoj kući.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
Zamj. komandanta — kapetan.
D.[6] Zaklan

[4] Riječi: »sa odstojanja 300—400 metara.« dopisane mastilom, latinicom.

[5] Prema operacijskom dnevniku Štaba 6. proleterske divizije Bataljon je ima 3 ranjena borca (Arhiv V. I. I., reg. br. 14—3. k. 797).

[6] Dmitar

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KRAJIŠKE BRIGADE OD 15. MAJA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 1. DO 15. MAJA[1]

S T A B
XII KRAJIŠKE NOU BRIGADE
Str. Pov. op. broj: 48/44
15. maja 1944. godine
P o l o ž a j

Izvještaj o radu i vojnim akcijama za vrijeme od 1. — 15. maja 1944. godine — dostavlja.

ŠTABU XI DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Položaj.

Dostavlja Vam se 15-dnevni izvještaj o radu i vojnim akcijama izvedenim za vrijeme od 1 — 15. maja 1944. godine i to:

Jedinice ove brigade za vrijeme od 1—5. maja 1944. godine nalazile su se položajima: I bataljon Boškovići, Cardačani i Dragovići, sa zadatkom zatvaranja komunikacije Klašnice — Prnjavor. II bataljon nalazio se na položajima Palačkovci i Glogovac, u cilju zatvaranja komunikacija Derventa — Prnjavor i razbijanja četničkih bandi na tome sektoru. III bataljon na položajima Kriškovci i Papažani, sa zadatkom mobilizacije ljudstva na tim sektorima i prebacivanja naših patrola u Lijevče polje, koje su mobilisale i nabavljale najpotrebnije stvari za naše jedinice. Za to vrijeme neprijatelj je tri puta napadao na položaje I bataljona sa četnicima, ustašama i domobranima. Neprijatelj je svaki put povraćen. Četvrti put napao je oko 24 časa da bi iznenadio naše jedinice na položajima, ali mu ni ovaj put nije uspjelo. Neprijatelj je takođe uspješno odbijen.[2] U svim ovim napadima naši borci uspjeli su ubiti 2 četnika i zarobiti 2 karabina. Bilo je nešto i ranjenih, što je neprijatelj svaki puta izvukao. Na po'ožajima II bataljona prema Derventi neprijatelj za to vrijeme nije pokušavao prodirati. Ovaj bataljon sa jednom grupom od 80 izabranih boraca napao je četničku bandu — 200 četnika — u selu Rančanima, pod komandom Vlade Vinčića.[3]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 6/3, k. 876.

[2] Vidi dok. br. 194.

* On je tada bio komandant Motajičke četničke brigade.

Četnici su raspolagali sa 4 puškomitraljeza i sa većim brojem karabina. Ova akcija' nije uspjela, jer na prelazu preko* rijeke Ukrine primijetili su naše snage i dali vrlo jak otpor. U ovoj akciji naši borci ubili su 4 četnika, među kojima se nalazio i jedan bradonja po imenu Slavko sa nepoznatim prezimenom. Zaplijenjena su 4 karabina, 1 pištolj, 3 bombe i nešto municije. U ovoj borbi rafal neprijateljskog mitraljeza pogodio je druga Kostu Semiza, zamjenika komandanta ovog bataljona. Drug Košta je smrtno pogođen ispod srca i u stomak, gdje je na putu za Palačkovce nakon jedan sat umro. Sahranjen je 5. maja na dan proslave u Palačkovcima. III bataljon za to vrijeme na ovim položajima nije imao nikakvih sukoba sa neprijateljem. Za to vrijeme neprijateljski avioni bombardovali su naše položaje 4 puta sa 6—7 aviona. Za vrijeme bombardovanja na položajima I bataljona poginuo je 1 naš novomobilisan borac. Na dan 4. ovog mjeseca naša brigada dobila je naređenje od Štaba Divizije da na dan 5. maja t.g. sa svim svojim jedinicama krene na Uzlomac, gdje će dobiti zadatak za napad na Kotor-Varoš.[4] Na Uzlomac smo stigli na vrijeme, gdje smo dobili 6. ovog mjeseca sljedeći zadatak: pošto je neprijatelj zaposjeo Kotor-Varoš ustašama, domobranima, milicijom i nešto Nijemaca, svega oko 600. U ovome napadu učestvovala su 2 bataljona V kr. brigade i 2 bataljona naše brigade. Dva bataljona naše brigade bili su na osiguranju prema Banjoj Luci i to: I naš bataljon napao je na Bolnicu i Poštu. Po likvidaciji ovih uporišta potpomoći likvidaciju Križa. II bataljon dobio je zadatak prebaciti se na lijevu stranu rijeke Vrbanje i napasti džamiju, a po likvidaciji džamije obadvije ćuprije u gradu. Po izvršenju staviti se na raspoloženje snagama gdje bude potrebnije.

IV bataljon zaposjeo je položaje u Podbrđu prema cesti Banja Luka — Kotor-Varoš. III bataljon zaposjeo je položaj Lipovac, prema cesti i prema Javoranima.

Ispred neprijateljskog uporišta Bolnice rovovi su bili zaštićeni žicom od Križa do rijeke Vrbanje. Neprijatelj je uporno branio tukući automatskim oružjem, teškim i lakim bacačima, tako da ni jedno uporište nije se uspjelo likvidirati. Vezu sa snagama V brigade imali smo. U 3 sata sve jedinice povukle su se na prve položaje. U naređenju za napad naglašeno je da u slučaju neuspjeha napad se ima ponoviti iduće noći. Drugi napad posebnim naređenjem Štaba Divizije odgođen je, koje greškom naših kurira nije stiglo na vrijeme, tako da su naši bataljoni vršili napad i slijedeće noći. Snage I bataljona privukle su se i napale, dok II bataljon, videći da snage V brigade ne napadaju sa svoje strane, povukao se je u 2 sata, što je učinio i I bataljon po naređenju Štaba Brigade.

[4] Vidi dok. br. 14 i 20.

Na dan 7. ovog mjeseca snage III bataljona, koje su bile na položajima Lipovac, Popovac, Javorani, vodile su cio dan borbu sa četnicima koji su bili potpomognuti sa ustašama i nadirali prema Kotor-Varošu. Neprijatelj je bio jačine 120 četnika, ustaša i Nijemaca.[5] Nijemci su rukovali sa teškim minobacačem i 2 teška mitraljeza. Naša jedna četa izvršila je protunapad i protjerala neprijatelja u Ponir. Neprijatelj je u bježanju imao 5 mrtvih i veći broj ranjenih. Oružje se nije moglo zaplijeniti. Zaplijenjeno je nešto municije, koju je neprijatelj u bjegstvu bacao. Toga dana na položaje ostalih bataljona neprijatelj nije nadirao.

Na dan 8. ovog mjeseca neprijatelj je stigao iz Banje Luke sa 7 kamiona, 3 tenka i 3 topa do položaja IV bataljona u Podbrđu i napao ga. Istovremeno, četnici sa nepoznatim snagama napali su bočno na ovaj bataljon od Jošavke. Neprijatelj je uspio sa kamionima i tenkovima proći za Kotor-Varoš.[8] U ovoj borbi nije bilo žrtava na našoj strani a i kod neprijatelja gubitci su nepoznati. Jedan domobran, koji se nalazio kao borac u IV bataljonu, predao se sa oružjem neprijatelju... Drugi dan neprijatelj se sa kamionima, tenkovima i 2 topa povratio za Banju Luku, dok je u Kotor-Varošu ostavio samo jedan top.

Naši bataljoni nalaze se na položajima i to: I i IV na položajima Večići — Dabovci, sa zadatkom zatvaranja komunikacija Kotor-Varoš — Maslovare. II bataljon oko Viševica i Zivinica, sa zadatkom zatvaranja pravca: Kotor-Varoš, Skender-Vakuf i razbijanja četničkih bandi. III bataljon nalazi se prema Javoranima, sa zadatkom razbijanja četničkih bandi. Stalni položaj mu nije određen. II i III bataljon skupa sa Banjalučkim odredom imaju zadatak da pronalaze četničke koncentracije kako bi na iste izvršavali akcije.

Na dan 10. maja 1944. godine neprijatelj je iz Kotor-Varoša u jačini od 2 satnije, sa jednim minobacačem, 2 teška mitraljeza i 3 puškomitraljeza, potpomognut brdskim topom, izašao u Vrbanjce i Dabovce sa namjerom odbaciti naše snage sa ovih položaja i mobilisati sposobno ljudstvo za vojsku, kao i evakuisati one koji žele da se presele u Kotor-Varoš. Sastav ovih satnija bio je ustaše, milicija i nešto Nijemaca, koji su rukovali sa minobacačem i teškim mitraljezima. Jedinice IV bataljona dočekale su neprijatelja iznad Vrbanjaca. Dvije čete I bataljona tukle su neprijatelja bočno iz Dabovaca. Neprijatelj je pobjegao u panici u Kotor-Varoš.[7] Snage I bataljona imale su zadatak da ga odsjeku niže Vrbanjaca, ali je neprijatelj munjevitom brzi-

[5] Prema izvještaju Komande Vrbaske četničke brigade od 20. maja 1944. u toj borbi su učestvovali njeni četnici i ustaško-domobranske snage, koje su napadale od Karanovca (Arhiv V. I. I., reg. br BH-V-11878).

' i [7] Vidi dok. br. 201.

nom uspio da se izvuče jer je osjetio da će biti odsječen. Neprijatelj je imao 3 mrtva i nekoliko ranjenih, koje su uspjeli izvući. Zarobljena su 2 karabina i nešto municije koju su prilikom bjegstva bacali. Naši gubitci: 1 borac teže ranjen i 1 drugarica iz IV bataljona (muslimanka) kao četna bolničarka. . .

Bataljoni se i danas nalaze na istim položajima.

Na vojnom uzdizanju za proteklih 15 dana radilo se kako sa komandnim kadrom taKo i sa starim i novim borcima po našim jedinicama, kadgod su to prilike dozvolile.

Stab Brigade sa štabovima bataljona prije akcije na Kotor-Varoš održao je savjetovanje o zadatcima i postupku u akciji. Štabovi bataljona održali su sastanke i savjetovanja sa komandama četa, gdje su analizirali posljednju akciju. Stab Brigade najviše se posljednjih dana zadržao kod IV bataljona koji je došao nesređen.[8]

U našem I, II i III bataljonu postoji dovoljan broj komandnog kadra, osim zamjenika komandanta, dok smo u IV bataljon sada postavili zamjenika politkomesara bataljona, zamjenike politkomesara četa, jednog komesara čete i zamjenike komandira četa, kao i referente saniteta četne i vodne bolničarke.

Ishrana na ovome terenu je slaba, jer su ova sela dosta iscrpljena. Ishrana se vrši preko NOO-a i putem konfiskacije narodnih neprijatelja.

Vojnički život kod I, II i III bataljona je dobar, dok kod IV bataljona je slab, usljed slabog komandnog kadra a i sami borci su prilično slabi.

Komande četa izvršavaju naređenja štabova bataljona kao i štabovi bataljona naređenja Štaba Brigade prilično.

Moral i disciplina je srednja.

Odnos između vojske i pozadine i pozadinskih vlasti je dobar.

Situacija na ovome sektoru je sljedeća:

Neprijatelj u Kotor-Varošu je sa istim snagama kao i ranije. Četnici su potpomognuti sa ustašama postali aktivniji na ovome sektoru.

Neprijateljsko uporište u Ćelincu je nepromijenjeno.

O neprijateljskom garnizonu u Banjoj Luci za sada nemamo tačnih podataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Milutin[9] (M. P.) Komandant major, Mile[10]

[8] Taj bataljon je krajem aprila 1944. došao u sastav ove brigade. Opširnije o njemu vidi dok. br. 11, objašnjenje br. 2 i tom IV, knj. 24. dok. br. 162.

• Vujović

[10] Vučenović

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA, KOMORE I OSTALE VOJNE SPREME 12. KRAJIŠKE BRIGADE NA DAN 15. MAJA 1944. GODINE[1]

P R E

brojnog stanja ljudstva, oružja, municije, komore i ostale

Redni broj	JEDINICA	Ljudstva		O R U Ž J A										
				Topova		Bacača								
		Po spisku	Na licu	Brdskih	u o V	Teških	Ručnih	« Mn Krt 3	P. mitraljeza	j T. mitraljeza	Protivtenk. pušaka	Strojnica	rt p K/i £	Ručnih bombi
1	I bataljon	166	152	_	_	_	_	99	10	_	_	3	18	42
2	II bataljon	247	235	_	_	_	_	162	14	_	1	1	9	76
3	III bataljon	201	183	_	_	1	_	110	6	1	_	2	8	_
4	IV bataljon'	188	179	_	_	_	_	162	5		_	3	3	32
5	Intendantura	24	21	_	_	_		17		_	_	_	2	4
6	Ambulanta	55	55	_	_	_	_	24	_	_	_	1	2	4
7	Vod za vezu	10	9	_	_	_	_	10	_	_	_	_	_	4
8	Minerski vod	10	6	_	_	_	_	8	1	_	_	1	2	4
9	štab sa zaštitnicom	41	34	_	_	_	_	26	1			1	13	12
	S V E G A	942	874	_	_	1	_	628[3]	37	1	1	12	57	178

K. Str. Pov. broj: 48/44

Politkomesar,
Milutin

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 10—2/4, k. 876.

G L E D

vojne spreme za vrijeme od 1—15. maja 1944. godine

MUNICIJA						VEZA		Komora		Minersko odjeljenje		PRIMJEDBA
Za topove		Za bacače										
Brdske	Protivtenk.	Teške	Ručne	Puščane	Mažara	Kabla	Telefona	Jahaćih konj:	Tovar, konja	Eksploziva	Nagaz. mina	
–	–	–	–	2740	–	–	–	2	8	–	–	
–	–	–	–	6656	–	–	–	4	12	–	–	
–	–	8	–	6522	–	–	–	4	17	–	–	
–	–	–	–	1100	–	–	–	–	6	–	–	
–	–	–	–	350	–	–	–	2	8	–	–	
–	–	–	–	300	–	–	–	–	8	–	–	
–	–	–	–	200	–	3 kom.	4	–	1	–	–	
–	–	–	–	300	–	–	–		–	–	–	
–	–	–	–	530	–	–	–	4	5	–	–	
–	–	8	–	18698	–	3 kom.	4	16	65	–	–	

Komandant major,
Mile

[1] **O tom bataljonu vidi dok. br. 11 (objašnjenje br. 2) i 72.**
[2] **Zbir pogrešan. Treba: 618.**

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 16. MAJA 1944. ŠTABU 13. PROLETERSKE BRIGADE ZA ZATVARANJE PRAVCA MRKONJIĆ-GRAD — ČAĐAVICA — KLJUČ I ŠTABU 1. PROLETERSKE BRIGADE DA SMIJENI 5. BATALJON 13. BRIGADE[1]

STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 448
16. maja 1944.
u 12 č.

«i t a h n V i m a • [1] PROLETERSKE BRIGADE i
Xni PROLETERSKE BRIGADE

Delovi naše XIII proleterske brigade postaviće se na direktnom zatvaranju pravca Mrkonjić-Grad — Čađavica — Ključ.[2] U vezi sa tim

NAREĐUJEMO:

1. — XIII proleterska brigada uputiće svoja dva bataljona na prostor Orahovljani — Čađavica — Dolovi, tako da ti bataljoni budu na određenom sektoru sutra 17. o.m. do 10 časova. Zadatak te grupe bataljona je da direktno zatvaraju pravac Mrkonjić-Grad — Čađavica — Ključ i pravce od Podrašničkog polja preko Dimitor-planine ka dolini r. Sane, održavajući neposrednu stalnu vezu sa svojom brigadom i sa XIII krajiškom brigadom čiji će jedan bataljon biti u Sitnici.[3] Takođe da održavaju vezu i sa V korpusom (sa sobom neka ponesu jedan poljski telefon i malo kabla da bi se uključili na njihovu liniju). Sa ovom grupom bataljona neka pođe jedno odeljenje minera sa potrebnim materijalom za miniranje ceste Rogolje — Čađavica.

Štab Brigade obezbediće sadejstvo i stalnu svakodnevnu vezu sa tom grupom bataljona.

Do istog vremena, 17. o.m. do 10 časova, Štab XIII brigade postaviće dva bataljona na prostoru Crni vrh — Štrbina — Sjenokos — Podrašnica, sa zadatkom: zatvaranje pravca Mrkonjić-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 251, k. 712.

* i [4] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi izvještaj za maj njenog štaba od 9. juna 1944. Štabu 1. proleterske divizije (tom IV, knj. 26).

[1] O toj brigadi vidi dok. br. 160.

-Grad — Medna — Protići, za dejstvo ka Mrkonjićkom sektoru i za sadejstvo sa grupom bataljona prema Orahovljani.[4]

V bataljon ove brigade, koji će oko podne biti smenjen, sutra do noći postaviti na prostoru Protići — Carevac kao rezervu.

2. — I proleterska brigada ostaće na dosadanjem zadatku[5] imajući u vidu proširenje sektora dejstva i rasporeda u levo jedinica XIII proleterske brigade.

Stab I proleterske brigade uputiće sutra 17. o.m. u 3 časa izjutra jedan svoj bataljon da smeni bataljon XIII proleterske brigade koji je bio u zaštiti Divizijske bolnice i transporta materijala. Jednu četu toga bataljona (brojno najjaču) uputiti na železničku stanicu Mliništa gde će ostati na zaštiti tamošnjeg intendantskog magacina i dati dva manja odeljenja na prijemne stanice u Bos. Petrovcu i Drvaru. Drugu četu toga bataljona uputiti u Jasenove Potoke, a ostatak (glavninu) bataljona postaviti u Peckoj sa zadatkom zaštite Divizijske bolnice. Svi delovi V bataljona XIII brigade moraju biti smenjeni sutra do podne od strane određenog bataljona iz I proleterske brigade.[6] Sa četama koje su odvojene od glavnine bataljona uputiti četne kuhinje.

3. — Ostale jedinice i ustanove ove divizije ostaju u dosadanjem rasporedu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar

Komandant, pukovnik
Vaso Jovanović

Načelnik, p. pukovnik
Moma Durić

(M. P.)

P. S.[7] Izvestite o razvoju današnje borbe na pravcu Trnova.*

[5] i [8] Vidi dok. br. 83.
* Upućen je 3. bataljon.
[7] Tekst pod »PS« dopisan mastilom, latinicom.

NAREĐENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 16. MAJA 1944. ŠTABU 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE ZA RAZBIJANJE NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA SEKTORU GACKA I ZA ZATVARANJE PRAVCA OD AVTOVCA KA PLANI[1]

S T A B
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. Pov. Broj 469
Dana 16. maja 44. u 13 č.
Poljice

Primljen je vaš izvještaj Pov. br. 231 od 16. o. mj. u 5 čas.[5]

Potrebno je da odmah objedinite štab. Vjerovatno da ste to do sada i učinili.[3] Sinoć smo komesaru te brigade dali naređenje da nas hitno izvijesti o situaciji u toku noći; to nije učinjeno, zbog toga ne zna da li su vam kuriri i donijeli to naređenje (Pov. služ. od 15. maja u 16.30 časova iz sela Poljica), što je propust.

Intervencijom jednog bataljona XII brigade preko Rogova[4] i pojavom X brigade od Trusine[5] kolona od Nevesinja je uspjela izvući i komore i povući se Babi planini.[6] Sada na prostoru Davidovići — Rioca — Meka Gruda nema neprijatelja, a na sektoru Nevesinja je X brigada, čiji je jedan bataljon na s. Granica.

Ne znamo ništa o stanju na prostoru s. Brestice, s. Ključ — Baba planina.

Smatramo da je potrebno, ako je moguće bez većih gubitaka, noćas razbiti neprijatelja i stjerati u Gacko.[7] Izgleda nam da se Gat najlakše zauzima od Dobrelji i k. 932 (od Feratove bare).

Vaš »4« [bataljon] predaćete komandantu XIII brigade drugu Danilu Komnenoviću sa kojim kreću i još dva člana te brigade, da bi oni mogli krenuti dalje radi formiranja XIII brigade.[8] Sa ostalim vašim snagama i nadalje zatvaraćete pravac

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 47/1, k. 1143.

*** i • Vidi dok. br. 79.**

[s] i [4] O tome vidi dok. br. 70.

[5] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 78.

[7] O borbama oko Gacka vidi dok. br. 101 i 221.

• Vidi dok. br. 64.

od Avtovca ka Korita — Plana napadajući neprijatelja u leđa ako krene Goliji ili Pivi, odnosno našoj bolnici u Manastiru. Izgleda da bi jedan bataljon trebao biti u s. Slivice i držati Kitu, Kobilju glavu, uz dublje osmatranje Kuli i vezu sa Brestice, a ostale vaše snage držati na prostoru: Danići — Dobrelji — Kazanci odakle mogu zgodno udarati u bok neprijatelju koji krene od Avtovca koga bi uvukli i vezali na sebe dijelovi na Kita — Kobilja glava. Vaša glavnina u Dulići da bude na okupu, držati je u ruci a samo izvidnice slati dublje Garevi, Dobrelji radi blagovremenog otkrivanja svakog neprijateljskog pokreta.

Jedan član toga štaba dobro bi bilo da bude sa bataljonom u s. Slivice. Stab XIII brigade kroz pola časa kreće za Stare Duliće, gdje treba da dođe 4. bataljon te brigade najhitnije.

Očekujemo od vas izvještaj o situaciji. Javite nam koliko je neprijatelj imao gubitaka u borbi sa vama od 12. o. mj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Komandant, pukovnik
Vlado Šegrt

Načelnik Štaba, pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA 36. I 38. NOU DIVIZIJE OD 16. MAJA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA POKRET I SMJEŠTAJ NA PROSTORIJI BUSIJA — ORLOVINE, ROZANJSKA KOSA — STOLICE I BRIJEST — MUZELI[1]

STAB
XXXVI i XXXVIII DIVIZIJE[2]
O. br. 47
16. maja 1944. god.
u 24.00 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
ŠTABU XVII MAJEVICKE BRIGADE

ZAPOVEST
sekcija Zvornik — Bijeljina, raz. 1:100.000

Situacija: Neprijateljska kolona koja je danas izbila na Stolice napadnuta je od naših jedinica i danas predveče spustila se na cestu kod s. Prnjavora.[3] U Prnjavoru osmotreno je nekoliko kamiona, koji su došli iz Tuzle.

Danas od pravca Rastošnice prema Sapni došla je jedna kolona SS trupa u jačini 400—500 sa 2 topa i 3 bacača i u zajednici sa oko 200 četnika i oko 100 zelenokadrovaca vršili napad na položaje naše V brigade.[4] Ta grupa zadržala se je na prostoriji Ramići — Rizvanovići — Boškovići. Dalje njihove namere nepoznate su.

Naš zadatak: U cilju sadejstva sa našom XVI divizijom, koja će se u toku sutrašnjeg dana postaviti na liniji: Cage — Srebrnik — Straža (Jasenica),[5] XXXVI i XXXVIII divizija orijentisati će se prema komunikaciji Tuzla — Brčko i u toku

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 17—1, k. 1240.

[1] Za izvršenje nekih borbenih zadataka, u kojima su učestvovale brigade obiju divizija, bio je formiran privremeni operativni štab koji je poslije izvršenja zadataka bio rasformiran.

[5] Vidi dok. br. 207.

[4] Opširnije o neprijateljskim snagama vidi dok. br. 34, 99 i 167

[4] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 62 i 168.

sutrašnjeg dana zauzeti polazne položaje za dalje nadiranje.[6]

NAREĐUJEMO:

1. — *XVII majevička brigada:* Odmah po prijemu ove zapovesti izvršiće pokret sa dosadašnje prostorije opštim pravcem: Jelica — Stolice — Debela lipa — Orlovine i postaviti se na liniji: Busija — Zlatovo — Orlovine.

Zadatak: Razbiti neprijatelja u koliko se isti bude nalazio na označenoj liniji i posle ovladavanja te linije obezbediti se od pravca Požarnice, Zlog Sela i Priboja. Desno održavati vezu sa jedinicama V vojvođanske brigade kod s. Muzeli. Vezu takođe održavati i sa III vojvođanskom brigadom kod Stolica. Bolnicu i ostale nepokretne delove smestiti oko s. Orlovine u šumi.

2. — *III brigada:* Odmah po prijemu ove zapovesti izvršiće pokret sa dosadašnje prostorije i smestiće se na prostoriji: Rožanjska kosa — Jelica — Stolice po sledećem: jedan bataljon na Stolicama, jedan bataljon, koji se već nalazi na Jelici, uputiti na Rožanjsku kosu, a ostala dva bataljona smestiti na Jelici.

Zadatak: Čvrsto držati označenu liniju, obezbeđujući se od pravca: Seljublje — Hrasno i od pravca Šapne i Goduša. Izviđati preko Prosjeka ka Dubnici i Prnjavoru.

Sa bataljonima koji se nalaze na Jelici brzo intervenisati u koliko bi neprijateljska grupa koja se nalazi kod Šapne nadirala prema Rožanjskoj kosi, kao i brzo sadejstvovati sa bataljonom na Stolicama, u koliko bi neprijatelj nadirao od pravca Goduša.

3. — *V brigada:* Odmah po prijemu ove zapovesti izvršiće pokret sa dosadašnje prostorije i smestiti se na prostoriju: Muzeli — Ravni zavid.

Zadatak: Zatvoriti pravac Brijest — Muzeli i pravac Džemat — Obršine — Romani. Kontrolisati cestu Priboj — Rastošnica — Goduš i po potrebi vršiti pritisak na neprijatelja u koliko bi se tim pravcem pojavio. Naročito biti oprezan i obezbediti se od pravca Sapna — Goduš, zbog prisustva neprijateljske grupe u području Šapne.

Sa XVII majevičkom brigadom čvrsto sadejstvovati i održavati vezu kod Orlovine. Prema potrebi vršiti pritisak ka Zlom Selu. Nastojati svim silama pokret sa dosadašnje prostorije izvršiti za vreme mraka u cilju neprimetnog odkačivanja od neprijatelja i održavanja pokreta u tajnosti.

4. — Bolnica XXXVI divizije sa bataljonom III brigade koji je obezbeđuje krenuće odmah sa dosadašnje prostorije i

*** Oširnije o njihovom dejstvu vidi dok. br. 103 i 124.**

smestiti se na najpogodnijem mestu u šumi između Jelice i Stolica. Bolnice br. 1 i br. 2 kretaće se i biće zajedno.

5. — Štabovi XXXVI i XXXVIII divizije nalaziće se sutra, 17. ov. m., kod Suve Česme[7] između Stolica i Tomanića kose (kod k. 883).

6. — Znaci raspoznavanja za:

17. V 1944.	Maramica	— Maradik	Marko
18. V 1944.	Sekira	— Sisak	Stefan
19. V 1944.	Dugme	— Dubrovnik	Dušan
20. V 1944.	Ašov	— Ašanja	Adam

Treći znak je ugovoreni znak.

NAPOMENE:

1. — XVII majevička brigada pri pokretu na novu prostoriju da bude oprezna i da se kreće u borbenom rasporedu. U slučaju nailaska na neprijatelja razbijati ga vršeći obuhvatne napade i prodirući u više kolona.

2. — Veza: brigade će međusobno održavati što čvršće veze i naročito voditi računa o sadejstvu. Izveštaje štabovima divizija dostavljati što češće kako bi se blagovremeno moglo donositi potrebne odluke.

3. — XVII majevička brigada odvojiće 1300—1500 metaka za engleske puškomitraljeze i predati ih bataljonu III brigade koji je na Stolicama, a ovaj će tu municiju što hitnije uručiti V brigadi na Ravni zavid.

4. — Štabovi divizija krenuće na novu prostoriju 17. ov. m. u 04.00 sati.

S. F. — S. N.

Komandant - major
Kamenjar[8]

Komandant - p.pukovnik
Mil. Zekić*

Nač. major
Kolundžić[10]

(M. P.)

[7] **Na karti 1:100.000 to mjesto nije nađeno.**
[8] **Marko Peričin Kamenjar, komandant 36. divizije**
• **Miloš Zekić, komandant 38. divizije.**
[10] **Anton Kolundžić, načelnik Štaba 36. divizije**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 7. BRIGADE OD 16. MAJA 1944. ŠTABU 10. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 30. APRILA DO 15. MAJA[1]

STAB
VII NOU BRIGADE
X DIVIZIJE NOVJ
Pov. Br. 105
16-V 1944. g.

15-dnevni operacijski
izvještaj — dostavlja

ŠTABU X DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ

Jedinice ove brigade u vremenu od 29. IV do 16. V 1944 imale su slijedeći dodir sa neprijateljem:

30. IV 1944. I i II bataljon nalazili su se na prostoriji s. Tihomišlje, s. Ričica, s. Bistrica, sa zadatkom zatvaranje pravca od Bugojna i Travnika prema G. Vakufu. III i IV bataljon, pod komandom zamjenika[2] komandanta brigade, noću između 29/30. IV o. g. izvršili su napad na neprijateljsko uporište Kreševo, u kom se nalazila neprijateljska milicija, kao i na okolna sela u kojima se takođe nalazila neprijateljska milicija. Neprijateljska posada u Kreševu likvidirana je, a milicija u selima oko Kreševa bila je razbijena.[3] Neprijatelj je imao 34 mrtva i 55 ranjenih i 6 zarobljenih vojnika (milicionera). Naši gubici 2 mrtva i 7 lakše ranjenih. Borba se produžila sa milicijom preko čitavog dana oko Kreševa, dok su se 30. IV na veče bataljoni povukli na prostoriju s. Deževice, s. Dusina, obezbjeđujući se sa pravca Kreševa i Kiseljaka, kao i od pruge Sarajevo — Bradina.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 19—3, k. 854.

[1] Narodni heroj Milan Ćup. Poginuo 27. juna 1944. na Zec-planini.

***, [4] i [5] U izvještaju 5. oružničke pukovnije od 11. maja 1944. o tome se kaže:**

»29. travnja 1944. u 21.00 sat skupina od 300 partizana napala je selo Kreševo (9 km j. z. od Kiseljaka) u kojem j'q bilo svega 7 mi-

1. V 1944. g. Bataljoni se nalazili na istim prostorijama, sa istim zadacima. Promjena nije bilo.

od 2. V 1944. do 12. V 1944. I i II bataljon nalazili su se na istim prostorijama, tj. na zatvaranju pravca od Bugojna i Travnika ka G. Vakufu; promjena nije bilo nikakvih kod ovih dvaju bataljona.
2. i 3. V 1944. g. III i IV bataljon nalazili su se na prostoriji s. Dusina, s. Deževice, gdje su se odmarali.

4. V 1944. g. III i IV bataljon vodili su kraću borbu s milicijom, koja je napadala od Kreševa, dok je jedna četa IV bataljona postavila zasjedu na pruzi Sarajevo — Konjic, gdje je naišao jedan teretni voz sa dvije lokomotive i 25 vagona koji su bili natovareni sa jedan vagon soli, dva vagona brašna, dva vagona buradi sa uljem i benzinom, dva vagona bombona i marmelade i ostali vagoni sa ugljem za gorivo (ćumurom). Manji dio pomenutih namirnica evakuisan je dok je ostalo sve zajedno sa vagonima i lokomotivama uništeno (spaljeno).[4]

5. V 1944. III i IV bataljon izvršili su pokret sa prostorije s. Dusina, s. Deževice, i prebacili se na prostoriju s. Turkovići, s. Ragale sa zadatkom da na toj prostoriji odmaraju se uz potrebno obezbjeđenje.

6. i 7. V 1944. III i IV bataljon nalazili su se na istim prostorijama, s tim što su dvije čete ovih dvaju bataljona, kombinovane sa jednim dijelom Vi-

licionera koji su se uslied nadmoćnosti partizana povukli... Sliedećeg dana pristigla je vojska iz Kiseljaka i milicija iz sela Deževice- i Hadžića, te partizane raspršila. Gubitci: 4 partizana zarobljena. Naši gubitci: 7 milicionera poginulo, 5 ranjeno i 2 nestala...

4. svibnja 1944. u 04.45 sati vlak broj 80, koji je išao iz Sarajeva za Mostar, kod ulaza u tunel na Ivan-planini (9 km j. z. od Pazarića) naišao je na 3 od strane partizana postavljene mine. Mine su eksplodirale, stroj sa tenderom i 5 vagona srušen. Jedan željezničar poginuo i 2 ranjena, 3 domobrana i 2 željezničara zarobljeni. Promet uspostavljen istog dana u 19.30 sati.

7. svibnja 1944. u 03.30 sati između željezničke postaje Lašva i Gora (6 km s. i. od Busovače) oklopni vlak naletio je na 2 od strane partizana postavljene mine. Partizani su zatim napali na vlak i borba je trajala do 04.00 sati, kada su se partizani povukli. Vlak znatno oštećen. Pruga razorena. Žrtava nije bilo. Promet uspostavljen istog dana u 17.00 sati.« (Arhiv V. I. I., reg. br. 9/2—11, k. 149 e.) O tome vidi i dok. br. **195 i 199 u ovoj knjizi.**

sočko-fojničkog odreda, pod komandom zamjenika komandanta brigade, prebacile se na prugu Visoko — Zenica i postavile zasjedu kod ž. stan. Lašva, gdje su dočekale jedan neprijateljski oklopni voz i digle ga u vazduh. Od ovog voza dignuta su u zrak dva vagona oklopna sa vojskom i potpuno uništeni, dok je lokomotiva od istog voza oštećena. Ostali vagoni bili su također puni vojske, koja je pružila snažan otpor iz automatskog oružja i onemogućila našim jedinicama likvidaciju pomenutog voza: istovremeno pristigao je u pomoć i drugi oklopni (pancir) voz.[5] U ovoj akciji neprijatelj je imao oko 80 mrtvih vojnika i oficira. Naš jedan borac lakše ranjen; plijena nije bilo.

8. V 1944. g. III i IV bataljon bili su prebačeni na prostoriju s. Maslinovići, s. Datići. Ovog dana neprijatelj je nadirao iz Kiseljaka u jačini oko 200 vojnika (Nijemaca) uz pomoć artiljerije i napao na jedinice našeg III bataljona u 6 čas. izjutra. Borba je trajala do 10 časova istoga dana, gdje je neprijatelj uspio da odbaci jedinice ovog bataljona, uz gubitke 1 mrtvog i 3 ranjena borca. Neprijateljski gubici: 2 mrtva i 6 ranjenih. Plijena nije bilo. Istoga dana neprijatelj se povukao nazad u Kiseljak.[6] III i IV

[7] i [8] U izvještaju 5. oružničke pukovnije od 26. maja 1944. o tome se kaže:

»Noću 9/10. svibnja 1944. skupina partizana upala je u selo Zareče, Dolac i Dobraljevo (9.5, 9 i 8 km j. i. od Busovače). Milicija spomenutih sela primila je borbu koja je trajala 3 sata, ali se milicija uslied nadmoćnosti partizana i pomanjkanja strjeljiva morala povući, te su partizani razoružali 2 milicionera i odnieli 2 puške, a od pučanstva opljačkali raznu stoku. Njemačka vojska poduzela čišćenje i protjerala partizane.

10. svibnja 1944. u 02.00 sati skupina partizana upala u selo Gora (8.5 km s. i. od Busovače) dalje je razoružala pet milicionera i odniela im 5 pušaka, strjeljivo i 5 bombi. Zatim su partizani otišli u selo Bara...

13. svibnja 1944. u 23.30 sati napala je skupina partizana državni silos na Gromiljaku (3 km s. z. od Kiseljaka), u kojem je smješteno 10 njemačkih vojnika i 50 državnih konja njemačke SS postrojbe iz Kiseljaka. Partizani su odbijeni uz pomoć naše vojske. Pri povlačenju partizani su porušili drveni most na cesti Kiseljak — Busovača — Fojnica. Naši gubitci: 2 ranjena, a kod partizana nađena 2 mrtva, a imali su i veći broj ranjenih.

Iste noći partizani su izvršili napad na vojnu posadu u Kiseljaku, ali su odbijeni. Na našoj strani 1 vojnik ranjen, a kod partizana nepoznato.« (Arhiv V. I. I., reg. br. 15/2—9, k. 149 e.)

bataljon bili su povučeni na prostoriju s. Cemernica.

9. i 10. V 44. Jači dijelovi ovih dvaju bataljona, u zajednici sa Visočko-fojničkim odredom, pod komandom zamjenika komandanta brigade izvršili su akciju na neprijateljsku miliciju, koja se nalazila u selima na prostoriji Lugovi.[7] U ovoj akciji razoružano je 60 milicionera, od kojih je zaplijenjeno 60 pušaka, sa potrebnom količinom municije i manjom količinom ratne spreme.

11. V 1944. g. III i IV bataljon bili su prebačeni na prostoriju s. Tješilo, s. Plane, s. Ragale gdje su se istoga dana odmarali, uz potrebno obezbjeđenje.

12. V 1944. III i IV bataljon nalazili su se na istim prostorijama, promjena nije bilo. Istoga dana naš I i II bataljon, sa ostalim glomaznim dijelovima, izvršili su pokret sa prostorije Tihomišlje, s. Ričica, s. Paloč, s. Kuti i prebacili se na prostoriju s. Šćipe, s. Cvrče, s. Voljevac, s. Boljkovac.

13. i 14. V 1944. I i II bataljon izbili su na prostoriju s. Dusina. dok su glomazni dijelovi brigade bili zadržani i smješteni na prostoriju s. Požetva. Istovremeno (13. i 14. o. mj.) dijelovi III i IV bataljona vršili su ekonomsku akciju u selima oko Kiseljaka, u cilju snabdijevanja ljudstva sa hranom, dok su manji dijelovi IV bataljona vršili demonstrativni napad na Kiseljak.[8] U ovoj akciji zaplijenjeno je 6 pušaka koje su oduzete od milicije, a uz rekviziciju oduzeto od naroda veća količina žita i istjerano za ishranu ovih dvaju bataljona.

15. V 1944. Bataljoni su se nalazili na istim prostorijama, s tim što je neprijatelj sa 8 kamiona Nijemaca krenuo iz Kiseljaka, pravcem Fojnica, s. Bakovići, s. Gojevići i napao na jedinice našeg I i II bataljona. Istovremeno neprijatelj je jednim dijelom svojih snaga od Kiseljaka krenuo pravcem Kreševo odakle je uz pomoć Kreševske milicije izvršio napad pravcem s. Deževice — Dusina na jedinice pomenutih bataljona. Borba je otpočela pomenutog dana u 9 časova i trajala sve do 6 časova. Jedinice ovih dvaju

bataljona izvršile su protivnapad na neprijateljske snage, koje su nadirale sa pravca Kiseljak — Fojnica, s. Gojevići i uspjele razbiti neprijatelja i odbaciti ga nazad do s. Gojevića. U međuvremenu dijelovi pomenutih bataljona vodili su borbu sa neprijateljem, koji je nadirao od Kreševa. Ovi dijelovi nakon duže i uporne borbe bili su prisiljeni da se povuku usljed nadmoćnosti neprijatelja. Istoga dana, poslije 16 časova, jedinice I i II bataljona organizovano su se povukle na prostoriju Pogorelica naređenjem Štaba Brigade. U ovoj akciji neprijatelj je imao 15 mrtvih i 36 ranjenih vojnika, među kojima 2 oficira. Zaplijenjeno je 8 pušaka, 500 metaka, 3 bombe, dva noža, 6 opasača sa fišeklijama, 6 pari odijela, 6 pari cipela, 4 ćebeta i 1 šatorsko krilo, 2 torbice i 2 porcije. Naši gubici: 9 mrtvih, 12 ranjenih, od kojih 3 teže. Istoga dana III i IV bataljon nalazili su se na istim prostorijama, kod njih nije bilo promjena.

1.) Gubici:

a) vlastiti: 12 mrtvih i 23 ranjena.

b) neprijateljski: 125 mrtvih i oko 130 ranjenih.

2.) **Plijen:** 108 pušaka, 5.000 metaka, 15 ručnih bombi, 30 pari odijela, 20 pari cipela, 20 opasača sa fišeklijama, 10 kom. ćebadi, 5 kom. šatorskih krila, 10 pari veša, 10 kom. vojničkih torbica i 15 kom. porcija vojničkih. Artikala: 176 kg šećera, 16 kg masti (svinjske), 100 kg soli, 5 kutija bombona, 5 kutija marmelade, 900 kom. šibica, 15 kg pisaćeg papira, 1 šapirograf i 30.000 novca u kunama, 4 kolska konja, od kojih su 2 upropaštena.

Od zaplijenjenog oružja i municije dodijeljeno je Visočko-fojničkom odredu 38 pušaka, 1500 metaka i 10 ručnih bombi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Cedomir Lj. Jovanović

Komandant — major,
Bosnić[9]

(M. P.)

• **Milan**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 16. MAJA 1944. ŠTABU 29. DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE NA PROSTORU BILECA — DABARSKO POLJE — LJUBINJE I TRUSINA — ODŽAK[1]

STAB
X HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V.
— JUGOSLAVIJE —
Pov. Br. 281
16-V-1944. g.
Barakovina
17.25

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Gdje bude

1. — 11. o.mj. u 22 časa XII brigada smijenila je naše bataljone na položajima kod Bileće[2] i mi smo 12. o. mj. u podne izvršili pokret sa cijelom brigadom prema Vašoj zapovijesti Op. Broj: 450 od 10. maja t. g.[3]

Izbacivanje Brigade na sektor: Krstača — Sitnica izvršeno je na taj način što smo dva bataljona uputili od Selišta preko Plane i Njeganovića radi ovlađivanja sa Osmić-gomilama i Pometenom glavom, a ostale bataljone i dijelove Brigade uputili smo pravcem: Lađevići — Plana — Pađeni — Simijovo — Krstača. Po izbijanju na Simijovo »2« [bataljon] sa bolnicom. Omladinskom četom i intendanturom produžio je za Vranjsku i smjestio se u Kešelje. »1« i »5« sa ovim štabom zanoćili su na Krstači, a »4« u Todorićima.

Prilikom izvršenja ovih pokreta svi dijelovi Brigade osim »4« postigli su nesmetano određene logore, dok je međutim »4« — koji je najranije bio upućen kao prethodnica Brigade preko Pađena radi ovlađivanja sa Kukunom i Simijovom — bio napadnut od jedne grupe bandita jačine oko 50 kod Simijova. Ovaj bataljon pred sami mrak uspio je da potpuno razjuri bande i otjera ih daleko u Sitnicu. U ovoj borbi bande su imale nešto ranjenih. Tačan broj nije nam poznat. Kod nas nije bilo gubitaka.

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 16/41. k. 1143.**

[s] **Vidi dok. br. 66.**

[5] **Vidi dok. br. 47.**

2. — 13. o. mj. u 3 sata ujutro pokret je produžen od Krstače preko Zvijerine do s. Žrvanj, dok smo »2« sa ostalim dijelovima (bolnica i intendantura) prebacili u selo Vlahovići. Pri pokretu bataljona do s. Žrvanj i s. Ivica nije bilo nikakvih sukoba sa bandama sve do samog sela Donja Ivica, gdje su se imali smjestiti »4« i »5«. Na položajima iznad same Ivice jedna grupa Ivičana suprotstavila se našem »4« i poslije kraće borbe bande su rastjerane i pobjegle ka Ljubinju. U ovoj borbi ubijena su dva bandita, a jedan je ranjen. Mi nismo imali gubitaka. Poslije ove borbe, bataljoni su zanoćili i to: »4« i »5« u Donjoj Ivici, a »1« kao i ovaj štab u Gornjem Zrvnju bili su do uveče istoga dana, kada je izvršen dalji pokret ka Ljubinju. Pokret je izvršen na ovaj način: naš »1« krenuo je iz s. Gornji Žrvanj tačno u 10 sati 13. o. mj. uveče pravcem: G. Žrvanj — Kapavica — Radimlja — Rankovci, pa između Cukovaca i Hrđuša, u namjeri da opkoli bande koje su se nalazile u s. Radoši prema dobivenom obavještenju, a po likvidiranju istih da jednu četu uputi na Zegulju, a sa ostalim dijelovima da postavi zasjedu bandama koje bi bježale od bataljona koji su operisali od Žabice u pravcu Ljubinja. Jednu četu »5« uputili smo preko Donje Ivice — Gradac — Dubočica, prethodno ovlađujući sa Đurđevom glavom i Oblim brdom, a zatim da zatvori izlaz bandama iz Ljubinja ka Zegulji. — »4« i dvije čete »5« sa Štabom Brigade krenuli su preko Donje Ivice na Broćnik (škola) sa zadatkom opkoljavanja Kruševice, Krajpolja, Vođena. U pomenutim selima bande nije bilo, sem jedne zasjede koja je sačekala »4« na gredama između s. Žabica i s. Kruševica. Ova zasjeda otvorila je vatru na prednje dijelove bataljona, pa je odmah zatim pobjegla u pravcu Ilije. Kod sela Vođeni naišli smo na bande koje su vjerovatno bile iz Obzira i pošle u pomoć bandama u s. Kruševica. Čim su vidjeli da naši dijelovi nastupaju u pravcu njih iste su pobjegle ka Bjeloševom Dolu. Jedan bataljon upućen je preko s. Obzir — Pustipuha — Bančića pa sve do Okolišta i uhvatio je vezu sa Ljubinjskom četom koja je 3 do 4 dana vodila borbe sa bandama koje je predvodio Sakota, Drapić, Pavličić. Jačina ovih bandi bila je do 200 boraca. Prema iskazu Komande Ljubinjske čete, namjera im je bila da upadnu u selo Hrasno i isto zapale. Čim su osjetili za pokret naše brigade razdvojili su se, te je jedan dio sa Drapićem pošao ka Iliji, a ostatak se povukao u pravcu Poplata.[4] Neaktivnošću bataljona »Mihailo Ćuzulan« koji je dva-tri dana ležao u Kučinarima i nije potpomagao Ljubinjsku četu, bande su uspjele da mobilišu čitave Bančiće i da unesu paniku u narod, da su brigade pošle za Bosnu, samo da se još tu nalazi Ljubinjska

[4] Vidi dok. br. 207.

Četa. Mišljenja smo da bi se Stab ovog bataljona uzeo na odgovornost zbog ovakvog postupka.

Budući da smo bili obaviješteni u toku nastupanja ka Ljubinju da se u istom nalaze jače četničke bande kao i nešto domobrana, to smo zato sam ulazak u Ljubinje izvodili sa više opreznosti. U Ljubinju nije bilo neprijateljskih bandi, a u samoj varoši bili smo obaviješteni da nijesu ni dolazile.

Drum: Stolac — Ljubinje je potpuno opravljen.

Oko 20 časova sa bataljonima stigli smo u selo Ubosko. Ovdje smo dobili izvještaj od Komande mjesta za srez Bileća i od Štaba Sjevernohercegovačkog odreda da se bande kreću od Nevesinja u pravcu Lukavca, kao i da su ovladali sa položajima Krstac i Vran, a iz Lukavca da tuku artiljerijom.

Obzirom na dugi marš bataljona od Zrvnja, pa neprekidno pomenutim pravcima do Uboska nije bilo moguće produžiti odmah marš za Trusinu. Naš »2«, koji se nalazio u Vlahovići, po dobivenom izvještaju od Odreda upućen je sa zamjenikom komandanta Brigade najhitnije preko Dabra da se izbaci na položaje oko Trusine i da pritiska bande preko Magunice ka Lukavcu i Davidovićima dok stignu ostali dijelovi Brigade. Bataljon je oko 5 časova ujutro 15. o. mj. uspio da ovlada prvim položajima oko Trusine, lijevom i desnom stranom druma, koje su bande držale u jačini oko 120 boraca, većinom Nevesinjci, dok se posada dva topa nalazila (Švabe) u Lukavcu i čim su osjetili izlazak našeg bataljona na Trusinu hitno su se povukli kod Vranikuća, odakle su tukli naše položaje. Bataljon je vodio borbu do 3 sata poslije podne kada je uspio da razbije bande i protjera ka Odžaku.[5] U ovoj borbi poginuo je komandir čete u 2. bataljonu drug Mirko Lojević.

Istoga dana u 6 časova upućen je 1. bataljon usiljenim maršem za selo Krstače, dok smo sa ostalim bataljonima krenuli preko Vlahovići — Kubaš, pa preko Dabarskog polja izbili na Trusinu — Studenci, gdje smo stigli oko 18 časova. U selu Kubaš zadržali smo se tri sata radi podjele ručka obzirom na noćni marš koji je predstojao. Ovdje smo bili obaviješteni da se bande povlače od Davidovića u pravcu Lukavca. — Po stizanju u selo Studenci izdali smo zapovijest da u toku noći presječemo odstupnicu bandama na pravcu: Bezđeđe — Glog — Slato — Javić — Malinovi vis. Prema tome uputili smo »4« da ovlada

[5] U izvještaju Zapovjedništva 6. oružničke pukovnije od 25. maja 1944. o tome se kaže:

»16. svibnja oko 50 njemačkih vojnika i 150 četnika iz Nevesinja sukobili se sa grupom partizana neutvrđene jačine kod sela D. Drežanj (12 km j. i. Nevesinje). Nakon kraće borbe partizani se razbježali u južnom smjeru. Poginuo jedan njemački častnik i 4 vojnika. Gtibitci partizana nepoznati«. (Arhiv V. I. I., reg. br. 18/2—2, k. 149e.)

sa Glogom produžujući preko Slata i Zajasena ka Javiću i Malinovom visu. Četa »5« upućena je preko Lukavca na Ostrovicu (više Stevanovića Torina) a ostale dvije čete preko Bezđeđe — Lukavački klanac — Lipnik. Na ove položaje bataljoni su imali da izbiju do svanuća, kako bi ujutro preduzeli napad na bande koje smo očekivali da se nalaze u Riocama ili Mekoj Grudi. »2« ostavljen je sa zamjenikom komandanta Brigade i zamjenikom politkoma Brigade na Trusini sa zadatkom zatvaranja pravca od Nevesinja ka Lukavcu. Po stizanju na pomenute položaje dobili smo izvještaj od mještana da su se bande pred samu noć povukle preko Babe planine i Gacka ka Nevesinju.[6]

Baš *ovoga momenta* dobismo izvještaj od našeg »4« da se jutros sukobio sa kolonom švapsko-četničkom koja je ispod Babe planine pošla u pravcu Sipačna[7] i u ovoj borbi neprijatelj je imao 25 mrtvih Švaba i četnika, dok vjerujemo da je bilo i ranjenih, a naš »4« nije imao nikakvih gubitaka. — Prema njegovom izvještaju neprijatelj je imao blizu 200 konja koje je upljačkao prilikom ovoga prolaza. Isti nas izvještavaju da bi ovom prilikom mogli učiniti ogromne gubitke neprijatelju da nije bilo banda — mještana koji su na naš »4« zapucali iz kuća Savića koje ćemo mi prvom prilikom kazniti najoštrije.

Naše dalje namjere: u toku noćašnje noći zanoćićemo na prostoru: Bezđeđe — Trusina, a sa jednim bataljonom u selo Hatelji sa kojima ćemo da prihvatimo našu komoru i bolnicu i da se izbacimo na Trusinu, gdje ćemo se zadržati jedan ili dva dana, a zatim preći na čišćenje sela od banda oko Nevesinja.

Štabu Sjevernohercegovačkog odreda uputili smo vezu da dođe u selo Lukavac, da drži Glog i zatvara pravac od Slata i Drežnja.

Interesuje nas rezultat borbe XII brigade za ovo vrijeme dok smo bili otsutni, a tako isto i XI brigade.[8]

Molimo vas da nam pošaljete radio-vijesti jer radio-aparat koga ste nam obećali još nijesmo primili. Tražili smo od Komande mjesta Suzina, ali ga nijesmo dobili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,	Načelnik Štaba,	Komandant,
	Mus. R. Dizdarević	N. Ljubibratić

" i [7] Opširnije o tome vidi dok. br. 70.
[8] Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 79.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 16. MAJA 1944. ŠTABU 29. DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU GAT — STEPEN-VIS — KITA — KOBILJA GLAVA[1]

STAB
XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 231
Dana 16. V 1944. u 5 čas.
s. Stari Dulići

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Na dan 15. o. mj. rano ujutro neprijatelj je otpočeo napad na naše položaje od Kobilje glave pa sve do Kapić pl. i Suvog vrha. Jačina neprijatelja bila je vrlo velika. Na sektoru Kapić — Suvi vrh napadalo je 200 četnika, na sektoru Gareva — Gat napadalo je oko 300 Švaba i četnika, a na sektoru Pržine — Razbijeno korito napadalo je oko 200 Švaba, ustaša i četnika. Govori se da je veća grupa četnika, ali joj jačinu ne znamo, došla u Gacko i da je juče učestvovala u ovom napadu. Na Zbornoj Gomili bila su 2 topa, a 1 na Jovanovom brdu. Nije nam poznata jačina neprijatelja koji je napadao preko Kobilje glave — Kita — Hercegova gradina, ali se govori da je i njih bilo oko 200. Napad neprijateljev potpomagala je veoma jaka artiljerijska vatra, 4 bacača i mnogo automatskih oruđa, a naročito šaraca. Neprijatelj je imao mnogo municije i gađao je cijelim rafalima. Četnici su takođe bili dobro naoružani i imali su veliku količinu municije i ručnih bombi. Artiljerija je cio dan tukla naše položaje ne prestajući da gađa, a tako isto neprijatelj je stalno gađao bacačima i tukao naše položaje. Napad neprijatelja potpomagale su ustaše iz Kule Fazlagić i jedna velika grupa ovih, jačine oko 200, došla je do na Zbornu Gomilu.[2]

Neprijatelj je u toku dana uspio da ovlada sa Gatom, da potisne naš 2. bataljon i da ovlada sa Milatovicom i Stepen-visom (1228), a bio je uspio da ovlada i sa Kobiljom glavom — Kita — Vršac — Ježeva glava napadajući na Hercegovu gradinu. Na sektoru Kapić pl. neprijatelj je uspio da ovlada sa Kapić pl. — Kosovi vrh, a držao je i Obi. brdo. Neprijatelj je zauzeo

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. L, reg. br. la il, k. 1143.
[3] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 221.

Gat i Stepen-vis oko 16 časova.[3] Rano ujutro poginuo je zamjenik komandanta 2. bataljona drug Savo Obradović, ranjen komandant ovog bataljona drug Slavo Skender, a kasnije je ranjen i načelnik Štaba drug Smajil Balalić. U borbi ovaj bataljon u prvom momentu nije se snašao, a tako isto teško se snalazio i u toku borbe što je vjerovatno nastupilo usljed izbacivanja iz stroja njihovog rukovodstva i što je neprijatelj bio uspio da se noću kroz Ključ provuče i zauzme Kobilju glavu i Razbijeno korito.

U ovoj borbi naročito se istakao svojom hrabrošću 1. bataljon držeći Gat, a ne bi ga ni napustio da neprijatelj od pravca Pržina nije uspio da ovlada sa Stepen-visom (1228) i time bočno tuče ljudstvo na Gatu.

U toku noći oko 9.30 časova izvršen je napad na neprijatelja u cilju da se povrate položaji i da se neprijatelj protjera u Avtovac. Napad je uspio djelimično. Neprijatelj je povraćen sa Stepen-visa i Milatovice i smjestio se u Cernici ostavljajući jača obezbjedenja u s. Stepen, zatim je protjeran preko Kapić pl., ali nismo uspjeli da neprijatelja odbacimo sa Gata i iz s. Galešine gdje su njegovi dijelovi zanoćili i držali širu odbranu Gata. Neprijateljskih snaga bilo je i u s. Dobrelji. Ponovili smo napad na Galešine i Gat, ali bez uspjeha.[4] Neprijatelj je organizovao jaku odbranu, skoncentrisao na Gat i u Galešine oko 15 automatskih oruđa i stalno je osvjetljavao teren sa raketama koje imaju padobran.

* i [4] U operacijskom dnevniku Komande Nevesinjskog četničkog korpusa o borbama od 13. do 16. maja 1944. se kaže:

»Sektor Gacko: Gatačka brigada produžila pokret po o. zapovesti o. br. 10 — od 11. maja o. g. i posle teške i naporne borbe osvojila položaj: Kobilja glava — Brestica (veza sa Riocama) i Kobilja glava — Troglav — Somina, gde je razbila boljševike i produžila gonjenje u pravcu Plana — Bijela Rudina, gde je u 18 č. stigla na Planu...«

»... Gatačka brigada na položaju: Plana — Bijela Rudina — Crkvice, napadnuta nadmoćnijim boljševičkim snagama mora da se povuče na polazne položaje tj. Brestica — Kobilja glava — Troglav. Kao najvažniji uzrok povlačenja jeste taj što Bilećka brigada nije izvršila zadatak i pošla na Planu i što nevesinjske brigade nisu izašle na određene položaje...«

»... Gatačka brigada na položaju Brestica — Kobilja glava — Troglav. Boljševici u toku celog dana neprekidno napadaju sa namerom da ovladaju našim položajima. Naši se žilavo brane i odbijaju svaki napad crvenih. U toku dana naši održali položaje...«

» ... Gatačka brigada, usled nadmoćnije navale neprijatelja, povukla se na liniju: Stepan — Gat — Kazanci. Boljševici (cela 29. divizija) napadaju nesmanjenom žestinom, ali junačka Gatačka brigada odoljeva svim napadima ...« U dnevniku stoji da je u ovim borbama Gatačka brigada imala 4 mrtva i 10 ranjenih četnika (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-V-9336). O tome vidi i dok. br. 70 u ovoj knjizi.

Naše snage nalaze se i to: 1. bataljon u s. Stari Dulići i drži Stepen (1183) — padine k. 1238 — i Cavlovo ždrijelo; 2. bataljon u s. Pržine, a jednim dijelom u s. Zaselje i drži Milatovicu; 3. bataljon u s. Kazanci, a 4. bataljon u s. Njivice — Slivice.

U toku dana pokušaćemo neprijatelja odbaciti sa njegovih položaja ako to bude moguće. Vjerovatno je da će neprijatelj držati Gat kako bi mogao čistiti komunikaciju Avtovac — Plana — Bileća ili pak kako bi dalje mogao ofanzivno da dejstvuje protiv naših dijelova.

Dobro bi bilo da naredite 4. bataljonu naše brigade da odmah napadne neprijatelja preko Kita — Zaselje i dejstvuje preko Milatovice u pravcu Dobrelja u zajednici sa 2. bataljonom, a sa dva ostala bataljona napali bi neprijatelja preko Kazanci — Oblo brdo — Gareva zahvatajući i Kapić pl. i sa tim manevrom bi neprijatelja i vjerovatno natjerali na povlačenje, a poslije toga bi se hitno prebacili sa dva bataljona na zadatak u pravcu Nevesinja.

Sad dobismo podatke da je počelo puckaranje na sektoru 2. bataljona, ali nam nije situacija poznata.

U jučerašnjoj borbi imali smo 3 mrtva i oko 13 ranjenih koji su većinom ranjeni od artiljerijskih i bacačkih granata i to lakše. O ovome ćemo vam naknadno i detaljnije podnijeti izvještaj pošto još nemamo detaljnih izvještaja. Neprijatelj je imao na sektoru Gat oko 15 mrvtih i 20 ranjenih, a na ostalim sektorima nije nam još poznato.

Uputićemo ranjenike u bolnicu divizije u Crni Kuk još u toku današnjeg dana.

Ako je situacija mnogo kritična na sektoru Davidovići — Rioca, tada bi mogli narediti 4. bataljonu, odn. članovima Štaba Brigade, da zajedno sa 2. bataljonom krenu na taj sektor, ali s obzirom da će na sektor Trusine pl. stići danas X brigada,[5] mišljenja smo da bi prvo u munjevitom naletu trebalo natjerati ove bande u Gacko, a potom sa dva bataljona hitno krenuti ka Riocama — Javić.[6]

Ako bude naročitih novosti izvijestićemo vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab — načelnik
(M. P.) Drago Dukanović

P. s. Ovaj štab je u s. Stari Dulići.[7]

[5] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 78 i 91.
[6] Vidi dok. br. 101.
[7] Ta rečenica dopisana je mastilom, ćirilicom.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« OD 16. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O RAZBIJANJU 3. CETE 3. BATALJONA NA PROSTORU CELICI — TOMICI[1]

STAB
XIII PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR«
16. maja 1944. godine

Predmet: podatci o četi koja je nastradala 5. V na pravcu Čelici — Tomići.[2]

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Dana 5. V četa je dobila zadatak od Štaba svog bataljona da izbije sa pravca Čelici na pravac Tomići — Gustovara i da se spusti na komunikaciju Mrkonjić-Grad — Crna Rijeka. Zadatak čete bio je krstarenje terenom, prikupljanje podataka o neprijatelju i postavljanje zaseda na pravcu mogućeg neprijateljskog ispada. Po završenom zadatku četa se morala vratiti na svoju raniju prostoriju, tj. 6. V ujutro.

Za vreme boravka u s. Čelići četa je postavljala obezbeđenja na koti 909 (Gradina) u jačini jedne desetine sa jednim p. mitraljezom »Bredom«. Na Rajakovom brdu (trig. t. 1120) izviđačko odeljenje, a u toku noći patrole na pravcu s. Trijebovo.

Pokret je izvela na novi zadatak oko 1 sat po podne, krećući se između kote 909 (Gradina) i kuća severno i severoistočno od iste, odakle je skrenula stranom na pravcu kuća između kote 808 i kote 899 (Grabež).

U vremenu izbijanja začelja čete u visini trig. t. 848 severno od stene na pravcu puta, neprijatelj je na četu otvorio vatru sa padina kote 899 dejstvujući sa udaljenosti od oko 3—400 metara, dok sa ostalih pravaca vatra se nije osećala. Jednovremeno sa otvaranjem vatre neprijatelj je otpočeo sa prebacivanjem svojih delova putem koji vodi od Grabeža prema kućama i koti 909 (Gradina), dok je svoje manje delove bacio na pravcu kretanja čete u cilju presecanja daljeg pokreta iste.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 3/2, k. 727.

[1] O tome vidi i izvještaj Štaba ove brigade od 6. maja 1944. Štabu 1. proleterske divizije (Arhiv V. 1.1., reg. br. 2/2, k. 727).

Kod prve otvorene vatre četa se orijentisala na pravcu neprijatelja, ali posle kratkog vremena, videći težnju neprijatelja, četa je otpočela sa povlačenjem na pravcu kote 909 (Gradina). U tu svrhu upućen je jedan vod sa zam. komandira da zaposedne samu kotu 909, dok je komandir sa vodom izbio prema Sedlu na Gradini. Istovremeno sa izbijanjem prvih delova voda na kotu 909 neprijatelj je također izbio, odakle je otpočeo sa otvaranjem vatre po četi koja je izbijala i kretala se preko Sedla ka Rogoljama. Vatru su samo izbegli prednji delovi, dok je glavnina čete bila tučena na otvorenom prostoru (Poljani). Do tog vremena svi delovi čete nisu bili izbili već su se nalazili ispod Stijena kod puta koji vodi za s. Stupari. Od vatre sa kote 909 stradalo je na samom Sedlu pet drugova dok je jedna drugarica ranjena, a potom zaklana nađena ispod Stijena. Na putu prema Stuparima jedan drug, dok je iznad samog sela Stupari pronađen drugi (komesar čete). Kod prebacivanja od Sedla prema Rogoljama kod spajanja puteva pronađen je također jedan poginuli drug sa p. mitraljezom.

Kod ovog napada četa skoro nije otvarala vatru.

Jačina neprijatelja bila je oko 150 do 200 vojnika četnika i Nemaca. Prema vatri može se zaključiti da su dejstvovala tri — četiri »Šarca«.[3]

Kod izbijanja prednjih delova čete na Gradinu i neprijateljskog izbijanja na kotu 909, zadnji delovi čete našli su se između trig. 848 i Gradine (kote 909) prema Stuparima gde su i pohvatani od neprijatelja.

Od ove čete u jačini od 32 druga koji su krenuli na zadatak stradalo je 10 drugova poginulih (od kojih jedan nije pronađen), 10 zarobljenih od neprijatelja, dok su dva ranjena došla u sastav bataljona sa 10 drugih drugova iz čete.

U toj borbi propalo je 4 p. mitraljeza i 16 pušaka.

Za vreme odlaska čete na pravcu Tomići ostali delovi bataljona bili su raspoređeni i to: 2. četa Rogolje sa zadatkom obezbeđenja iz pravca Mrkonjića i Trijebova. Jedna desetina iste čete nalazila se na koti 909 (Gradina), jedna na pošumljenoj glavici iznad s. Rogolje, jedna kao rezerva u samom selu, dok je jedna bila na položaju s. Kotline na brežuljku severno od okuke ceste.

Kod prvog otvaranja vatre na pravcu 3. čete tri desetine ove čete odmah su otpočele sa povlačenjem sa svojih dosadanjih položaja. Desetina koja se nalazila na Gradini (kota 909) povukla se prema pošumljenoj glavici u sastav desetine koja se već nalazila na tom položaju, odakle su nastavili sa povlačenjem

[3] Na sektoru Mrkonjić-Grada tada je dejstvovao 7. izviđački bataljon 7. SS divizije i četnici Bosansko-krajiškog korpusa. Vidi dok. br 5, 15 i 199.

prema cesti. Zam. komandanta bataljona koji se u tom vremenu nalazio sa desetinom koja je bila u rezervi u s. Rogolje izdao je bio naređenje da se odmah vrate na položaj Gradina, ali je dobio odgovor od vodnika koji se povukao sa Gradine da je neprijatelj na istu već izbio, posle čega je zam. komandanta sa desetinom koja je bila u rezervi krenuo stranom prema s. Celići. U isto vreme sa izbijanjem na pravcu Celići neprijatelj se povlačio sa Gradine.

1. četa koja se nalazila u Potšiljku kod prvog otvaranja vatre na pravcu Gradina — Tomići odmah je otpočela sa prebacivanjem pokraj spaljenih kuća kod s. Kotline na pravcu Gradine. Osetivši pokret ove čete, neprijatelj se u punom trku povlačio preko Gradine na pravcu s. Stupari. Kod prve vatre ove čete neprijatelj je ostavio na položaju jednog našeg ranjenog druga koga je nosio u nosilima prema s. Stupari, koji je drug od iste čete nađen na položaju i spasen.

KRITIČKI OSVRT:

Osnovna greška prilikom pokreta čete na pravcu Tomići bila je što se na pravcu Grabež (kota 899) nije nalazilo nikakovih delova u cilju zatvaranja i kontrole tog pravca. Drugo, što nisu izbacivane na pravcu pokreta jake pobočnice, bez obzira na to što se četa kretala u velikom odstojanju, na udaljenosti od 20—25 metara borac od borca. Isturena je bila samo desna pobočnica i to u jačini od tri druga na pravcu Tomića glavice[4] trig. tačka 848. Treće, što se desetina sa kote 909 (Gradina) odmah povukla ne dejstvujući uopšte na pravcu neprijatelja, i što je omogućila izbijanje neprijatelja na Gradinu. Četvrto, što zam. komandanta bataljona nije bio u dovoljnoj meri odlučan da preduzme napad na Gradinu sa delovima sa kojima je u to vreme raspolagao i peto, što je četa u svom odstupanju bila suviše spora iako je postojala mogućnost njenog izbijanja na Gradinu pre od neprijateljskog.

Da je samo desetina sa »Bredom« sa položaja Gradina (kota 909) dejstvovala samo nekoliko minuta i da je četa koja je nastradala također ubrzala pokret, sve žrtve bile bi izbegnute.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. politkomesara:	Načelnik Štaba major:	Komandat, major:
Horvatić Mato	Miloš Vučković	M. Zeželj

(M. P.)

[4] Na karti 1 : 100.000 postoji samo trig. 848.

P.S.

Napominjemo da sa četom nije išao ni jedan član Štaba III bataljona iako je četa tek uoči toga dana dobila novog komandira koji je do tada bio zam. komandira u I bataljonu.

Skoro pre samog završetka napada na četu jedna slabija kolona izbijala je sa pravca s. Stupari ka Gradini. Ista je kolona zatvorila i onemogućila odstupanje drugova prema s. Stuparima.

Od izgubljenih p. mitraljeza bili su: jedan njemački laki mitraljez »Šarac«, 1. p. mitraljez »Brno« i dva talijanska. Ukupan broj izgubljene municije iznosi 1.800 kom.

BR. 81

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. KRAJIŠKE BRIGADE OD 16. MAJA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA POSJEDANJE POLOŽAJA NA LINIJI RAKELICI — BUSNOVI[1]

STAB
XVI BRIGADE 39. DIVIZIJE
K. Pov. br.: 101
16. maja 1944.
u 21 čas

ZAPOVIJEST

(sekcija Prijedor 1 : 100.000)

Stanje i namjere neprijatelja su nam također nepoznate.

Zadatak naše brigade ostaje i dalje isti, s tim što će jedinice po izvršenom maršu izbiti na položaje sa kojih će zatvarati pravac prema oslobođenoj teritoriji, na liniji: r. Sana pa na istok zaključno do položaja XV krajiške brigade naše divizije, na položajima ispred Bronzanog Majdana na liniji k. Babića glavice.[2]

Lijevo od linije naših položaja na lijevoj obali r. Sane nalaze se snage XI krajiške brigade koja zatvara pravac prema rudniku Ljubiji. Radi navedenog

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br 4—1, k. 1289.

[2] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih jedinica vidi dok. br. 160

N A R E Đ U J E M O :

1. — Prvi bataljon sa prostorije na kojoj je zanoćio krenuće sutra 17. o. mj. u 3 časa izjutra pravcem: s. Čaplje — s. Kruhari — Majkići — s. Salići — s. Zabarica — s. Sasina (pored škole) — G. Selo — šuma Mačkovac — zaselak Savić — Gradina — Dabić — Stanković — s. Rakelići (zaselak Puzigaće i Kneževići) gdje će se smjestiti sa dvije čete, a jednu četu kao predstražnu izbaciće u s. Davidović.

Zadatak bataljona biće: da sa predstražnom četom istura patrole preko s. Miljakovaca u pravcu Prijedora, a na prelazu preko r. Sane kod s. Kecmana držače jednu desetinu sa dva p. mitraljeza stalno u zasjedi. Sa druge dvije čete isturaće patrole u pravcu s. Saničani i ž. st. Kozarac; ove patrole će biti jačine jedne ojačane desetine sa dva p. mitraljeza, dok će se sa četom na predstraži povezivati slabijim patrolama. Također će sa ove dvije čete kontrolisati r. Sanu od s. Puzigaće do s. Mitrovići. Glavni položaj za borbu u slučaju jačeg napada bio bi: r. Sana — s. Mitrovići — s. Krnete. Borba će se primati na položajima koje bataljon zaposjeda pri svom dolasku, a gore navedeni položaji su dio položaja Brigade u slučaju odlučne odbrane, koje bi zaposjeo navedeni bataljon.

2. — Drugi bataljon krenuće sa sadašnjeg mjesta sutra 17. o. mj. u 5 časova ujutru pravcem: Tomina — Kijevo — Škrljevita — Razboj — Debeljak — s. Busnovi (zaseoci Kljajići i Kostić) gdje će se i smjestiti.

Zadatak bataljona je isturanje jačih patrola prema ž. st. Omarskoj, koje će se vezati sa patrolama našeg Drugog bataljona na liniji s. Rendić. Isti bataljon će takođe održavati stalnu patrolnu vezu sa snagama XV brigade u pravcu Bronzanog Majdana. Patrole moraju biti jačine najmanje desetine sa po dva p. mitraljeza. Bataljon će primati borbu na navedenim položajima koje zaposjeda, a u slučaju odsudne odbrane brigade bataljon će zaposjesti i braniti položaj: Kljajići — Sv. Spas — s. Kostić.

3. — Treći bataljon krenuće sa mjesta prenoćišta sutra 17. o. mj. u 5 časova ujutro pravcem: s. Šehovci — s. Sasina (škola) — pa dalje pravcem I bataljona do s. Stankovića, odakle produžiti za s. Bojić — r. Trebovci gdje će se i smjestiti.

Zadatak bataljona je da istura jače patrole u pravcu ž. st. Kozarca. Patrolno će se povezivati sa II bataljonom na liniji s. Rendić i patrolama sa I bataljonom u s. Kneževići. U slučaju odlučne odbrane njegov položaj biti će: sa jednom četom zatvoriće međuprostor I i II bataljona, a druge dvije čete, kao i prateći vod, služiće kao brigadna manevarska rezerva.

4. — Sve jedinice moraju stići na određena mjesta do 12 časova (podne) 17. o. mj.

5. — Stab Brigade, sanitet i intendantura kao i vojni kurs nalaziće se u s. Stanković, pozadi položaja III bataljona, gdje slati sve izvještaje.

6. — Ostalo sve po staroj zapovijesti od danas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik komesara,
Vaso[3]

Komandant — kapetan
S.[4] Batinica

Nač. Štaba — poručnik,
Mir.[5] M. Simić

(M. P.)

BR. 82

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 17. MAJA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU JASENICE, DOVIŠTE — OPERKOVICI, RAŠLJEVO — ALATINA KRČEVINA I TURSUNOVICI — GORNJA DRAGUNJA[1]

ŠTAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Br. SI.
17. maja 1944. g. u 16.40 č.

ZAPOVEST

(Sekcija Tuzla 1 : 100.000)

Situacija: Stanje na sektoru Trebave i Majevice još nedovoljno ispitano. Prema dosadašnjim podacima na sektoru Srebrenik, Špionica, Prav. Srnice i dr. nalaze se jedinice 13. SS divizije, koje vrše mobilizaciju Muslimana sa ove prostorije

® Petrović. Umro 26. februara 1964. godine.
[4] Savo
[5] Mirko

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br 23—2, k. 969.

Neprijatelj iz pomenutih mesta svakodnevno patrolira svojim jačim odeljenjima po okolnom terenu, kontroliše ga, mobiliše i dr.

Tako su npr. danas neprijateljska jača odeljenja u nekoliko navrata napala jedinice IV brigade na liniji Seona — Šahmeri od pravca Rapatnice, ali su brzo bila proterana.[2]

Jasno se vidi da neprijatelj u borbi sa nama koristi, kao jedini vid borbe — partizanski način ratovanja, upuštajući se svojim jačim odeljenjima, ojačanim teškim oruđem, u smele prodore — što je i danas u borbi sa našom IV brigadom primenjivao.

Obzirom na to, sve naše jedinice moraju sprovesti strogu budnost i pripravnost, kako na položajima, tako i po kantonmanima, kako bi bile u stanju da brzo pariraju i ne dozvole neprijatelju, da svojim brzim i smelim prodorima čepa jedinice, nego, koristeći se u potpunosti manevrom, neprijatelju nanesu što veće gubitke i istog proteraju i unište.

Ovoga časa nas izveštava Stab IV brigade da su u današnjim borbama zarobili jedan šarac i nekoliko pištolja. Neprijatelj je ostavio 5—6 mrtvih.

Naš zadatak: Izvršiti raspored jedinica po položajima i prostoriji koja omogućava prebacivanje jedinica na više raznih sektora, i, prema situaciji (rasporedu neprijateljskih snaga i dr.) doneti dalje odluke o rasporedu i zadacima jedinica.

U vezi toga, —

NAREĐUJEMO:

1; I brigada: prebaciće se 18. maja o. g. u 3 časa ujutru na prostoriju s. Jasenica (dva bataljona s. Straža), tri bataljona na liniji Dovište — Prokop — Operkovići), sa zadatkom kontrole ceste Srebrenik — Podorašje, Okresanica (trig. 815), kao i pravaca koji izvode na liniju Okresanica — Dovište — Prokop — Operkovići od pravca Rašljana, Maoče, Sitara i Humaca.[3]

* i [5] Bliže o tome vidi dok. br. 100 i 209.

[3] i [4] Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 146 i 168.

Na liniji Operkovići — Stožer održavati tesnu vezu sa jedinicama IV brigade (Stožer — Stublić).

Razviti izviđačko-obavestajnu službu, prikupljajući podatke o neprijatelju na prostoriji Srebrenik — Spionica — Maoča — Humci.

II brigada: prebaciće se 18. maja o. g. u 3 časa ujutru pravcem Rašijevo — Ratiš — Alatina krčevina na prostoriju s. Potpeć, sa zadatkom kontrole ceste Srebrenik — Podorašje i pravca od Ratiša i Alatine krčevine.[4]

Održavati vezu sa jedinicama I brigade (s. Straže).

Razviti izviđačko-obaveštajnu službu, prikupljati podatke o neprijatelju na sektoru Srebrenika, Špionice. Od pravca Tuzle biti budan i oprezan, raspitujući se o situaciji na sektoru južno od s. Podorašje, pošav Tuzli.

IV brigada: prebaciće se 18. maja o. g. u 3 časa ujutru na prostoriju Tursunovići — Glasinčani — G. Dragunja, sa zadatkom obezbeđenja na liniji Stožer — Stublić (trig. 722).[5]

Održavati vezu sa jedinicama.® Kontrolisati pravce koji vode od Tuzle na prostoriju Dragunja — Obodnica.

Jačim odeljenjima izviđati Veliku njivu (trig. 760), od kog pravca biti oprezan.

Održavati vezu sa jedinicama II brigade preko Podorašja.

Štab Divizije biće na novoj prostoriji u selu Crveno Brdo, gde slati sve izveštaje.

OPŠTE NAPOMENE:

2) U slučaju jakog pritiska na jedinice II brigade, Štab II brigade naslanjaće se na prostorije I i IV brigade.

Naglasiti jedinicama da usled nedovoljno jasne situacije na sledećoj prostoriji budu budne i pripravne, ne dozvoljavajući iznenađenja od strane neprijatelja.

3) Pokret na novu prostoriju izvršiti u tačno označeno vreme. tako da u 3 časa ujutru brigade budu u pokretu.

4) Dodajemo da se na sektoru Srebrenik — Spionica — Prav. Srnice nalazi oko 1000 neprijateljskih vojnika 13. SS divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Z. Romac

Zam. komandanta, major
R. Jović

(M. P.)

[5] Na tom mjestu original je oštećen.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADA OD 17. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBI NA PROSTORU MRKONJIĆ-GRAD — TRNOVO[1]

S T A B
PRVE PROLETBRIGADE
Broj Služb.
17. maja 1944. god.
u 10.30 čas.

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Neprijateljske snage koje su juče 16. V[2] vršile ispad na sektoru naše brigade od Mrkonjić-Grada preko Šibova u pravcu Trnova bile su jačine do jednog bataljona (400—500 vojnika). Ove neprijateljske snage uspjele su da se probiju do Trnova — k. 1129.[3] Sa ovim neprijateljskim snagama borbu je primio II bataljon rano izjutra na Majdanskoj kosi sa manjim dijelovima. Ti dijelovi II bataljona postepeno su se pod borbom povlačili do glavnine svog bataljona koja se nalazila na liniji Međugorje — Brda sjeverno od Trnova.

Položaji iznad Trnova bili su dosta dobro utvrđeni odakle je neprijatelju dat vrlo jak otpor. Neprijateljska artiljerija (tri topa) tukla je sa Previle položaje sjeverno od Trnova — k. 1129, neprijatelj je raspolagao i sa dva teška bacača, nekoliko lakih bacača i tromblona. Jedna četa IV bataljona koja je noću između 15. i 16. išla preko Lisine u pravcu Mrkonjića sa zadatkom ispitivanja samog Mrkonjića rano izjutra sukobila se sa neprijateljem na liniji Lisina — Šibovi i pod borbom se povlačila preko Poljana prema Crnom vrhu ka dijelovima XIII brigade.[4] Glavnina IV bataljona nalazila se na Gerzovom brdu čvrsto povezana sa glavninom II bataljona. Pod jakom pripremom artiljerijske i bacačke vatre neprijatelj je uspio da ovlada kotom 1129. Naši bataljoni obrazovali su nove prihvatne položaje na liniji Gerzovo brdo (trig. 1088), pa južno od Trnova — k. 836 — zaseok Ceraja — Borovica (k. 726). Ova linija bila je dosta utvrđena sa bunkerima sa kojom neprijatelj nije mogao ovladati.

Druga neprijateljska kolona koja je napadala od Sinjakova preko V. brda (k. 1333) i Debeljaka u pravcu Trnova, a sa

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 1—a'II, k. 713.
* Datum »16. V» dopisan je mastilom.
[5] Vidi dok. br. 5, objašnjenje br. 2.
[4] i • Vidi dok. br. 74.

jednim krakom preko k. 1023 u pravcu Bešnjeva bila je jačine do 300 vojnika. Sa ovom kolonom dijelovi VI bataljona primili su borbu na Velikom brdu i Cagorici i postepeno se povlačili sve do Vražića. Bataljon »Garibaldi« sa jednom svojom četom postavio se na liniji Borovica — Vražić i zatvarao pravac prema Lubovu, dok je njegova glavnina bila na liniji Ceraja, pa zapadno do k. 960.

U 17 časova dijelovi IV i II bataljona napali su neprijatelja bočno i sa leđa preko b. Glavica — Prozjak (trig. 1158) — Međugorje, dok je glavnina tih bataljona vodila borbu na gore pomenutoj liniji. Poslije kraćeg vremena uspjeli su da odbace neprijatelja preko sjevernog dijela Lubova — Gradina (k. 937) u pravcu Sinjakova i Perućice.[5] Dijelovi VI bataljona i bataljona »Garibaldi« takođe su uspjeli sa linije Vražić — Borovica da neprijatelja odbace prema Sinjakovu.

16. o. m. u 3 časa izjutra dijelovi II bataljona sa jednim minerskim odjeljenjem koji su išli u izviđanje prema Previli i Mrkonjiću uspjeli su da miniraju drum između Mrkonjića i Previle. Između 7 i 8 časova naišla je motorizacija sa vojskom i jedan kamion naišao je na minu, koji je bačen u zrak, ostale dvije mine neprijatelj je otkrio i iste upalio.

Naši gubitci u jučerašnjoj borbi bili su iz II, IV i VI bataljona svega 4 lakše ranjena borca i 4 poginula iz II bataljona, od kojih jedan zamjenik komesara čete. Dva borca iz II bataljona sa jednim »šarcem« do sinoć se nijesu priključili svom bataljonu; oni su bili u sastavu onih dijelova koji su rano izjutra primili borbu na Majdanskoj kosi, no II bataljon pretpostavlja da nijesu mogli doći u takvu situaciju da budu zarobljeni, a pored toga su i vrlo vješti borci, te su mišljenja da će se izvući i priključiti svom bataljonu. O ovom ćemo naknadno izvijestiti.

U jučerašnjoj borbi na sektoru II i dijelova IV bataljona neprijatelj je imao oko 40 mrtvih i ranjenih vojnika. Na sektoru VI bataljona neprijatelj je imao 15 mrvtih i ranjenih vojnika.

Po prvi put u borbama naši borci u jučerašnjoj borbi shvatili su i uvidjeli važnost utvrđivanja položaja. Upornost boraca II bataljona u jučerašnjoj borbi i nanošenje gubitaka neprijatelju zaslužuje pohvalu.

Raspored naših bataljona je sada: VI bataljon Vražić — Sipovo — Sarići, sa njima se nalazi protivkolska četa. Bataljon »Garibaldi« se nalazi na liniji Borovica — Gerzovo, IV bataljon Gerzovo, zaseok Brdo. Sa I bataljonom koji je do sada bio u Dragnić i Pljevskim Podovima smijenili smo naš II bataljon i postavili ga u Trnovu, a Drugi bataljon postavili na odmor i kao

[5] Odnosi se na dijelove 13. puka 7. SS divizije. Vidi dok. br. 192.

brigadnu rezervu u Grabežu. III bataljon upućen je na obezbjeđenje divizijske bolnice i osiguranja magacina na Mliništima.[6]

Naša jača odjeljenja u toku prošle noći i jutros rano ispitali su Mrkonjić — Previlu i Jezero. Neprijatelj se nalazi u Mrkonjiću, na Previli i Sinjakovu na ranijim položajima.

Neprijateljske snage sa kojima smo juče vodili borbu odstupile su preko Stupne i Sinjakova u pravcu Jezera. Pretpostavljamo da je u toku jučerašnjeg dana izvršena neka smjena u Mrkonjićkom garnizonu, no pošto se borba vodila na našem sektoru ovo ne možemo tačno utvrditi, te uvijek ostaje kao pretpostavka.

Baš sada dobismo izvještaj od II bataljona da si* nestali drugovi poginuli. Sa njima je izgubljen jedan »Šarac«, jedna puška i dvije mašinke, tj. u toku jučerašnje borbe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — major.
J. 2arić

(M. P.)

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 18. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 4. I 39. DIVIZIJE ZA PREGRUPISANJE JEDINICA I DEJSTVO U ZAPADNOJ BOSNI[1]

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Op-Str. Pov. Br. 514
Dne 18. maja 1944. g.

ŠTABU XXXIX DIVIZIJE NOVJ

Zadnjih dana neprijatelj vrši veće pokrete sa jačim snagama komunikacijom Kostajnica — Bos. Novi — Bihać. Jedan dio od ovih snaga zadržava se na prostoriji oko Bihaća, dok drugi dio produžava prema Ličkom Petrovom Selu radi ofanzivnih akcija prema Lici, i dijelom prema Kninu, pojačavajući svoje snage na obalnom području.[2] Snage koje se zadržavaju u Bihaću sastavljene su od jedinica koje su tek došle sa obuke iz Njemačke,[3] i prema podacima kojima raspolažemo, imaju namjeru izvršiti prodor sa pravca Bihaća i Bos. Krupe prema Bos. Petrovcu. Cilj ovog napada je da ovladaju komunikacijama koje vode preko Bos. Petrovca i zaposjedanje aerodroma, sa koga se vrši evakuacija naših ranjenika i dotur materijala.[4]

Očuvanje ovog aerodroma i *sprečavanje prodora neprijatelja ovim pravcima* **na našu oslobođenu teritoriju nameće nam se** *kao najozbiljnija* **i** *najnužnija potreba,* **radi materijalnih i političkih koristi i preimućstava, koje nam ova teritorija daje.**

Da bi onemogućili i osujetili namjere neprijatelja izvršiti pregrupisavanje snaga IV i XXXIX divizije sa slijedećim zadacima, radi čega

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 14—1/1, k. 1265.

[8] i [3] U depeši Glavnog štaba Hrvatske od 18. maja 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o tome se kaže:

»Ob: 10. V od Banje Luke na sektor Bihaća došla nepr. motor, kolona oko 10.000 vojnika. 17. V 44. krenula u pravcu Izačića, Ličkog Petrovog Sela i Zavalja. X lovačka pukovnija došla iz Nemačke na sektor Bihaća, pa se vratila u Bos. Krupu. Navodno treba da ide za Lapac ili Bos. Petrovac...« (tom V, knj. 27, dok. br. 164).

[4] Riječ je o pripremama za napad na Drvar. Opširnije o neprijateljskim snagama i njihovom dejstvu vidi dok. br. 111, 112, 179, 180, 184 i 185.

NAREĐUJE SE:

IV divizija i Drv. petr. odred

1) Glavninu snaga Divizije postaviti na bihaćkom i krupskom pravcu,[5] i to:

a) 6. krajiška NOU brigada sa Drvarsko-petrovačkim NOP odredom zatvarače pravac Bihać — Vrtoče — Petrovac, vodeći računa da se zatvore pored komunikacija i pomoćni pravci, koji vode lijevo i desno od komunikacije i kojima će se neprijatelj služiti radi bočnog dejstva na snage koje se nalaze na neposrednom zatvaranju ceste. Dva bataljona Brigade zadržati kao rezervu na ovom pravcu na prostoru Lipa — Oraško Brdo.

b) 8. krajišku NOU brigadu postaviti na zatvaranju pravca Bos. Krupa — Krnjeuša — Vrtoče. Dva bataljona ove brigade zadržati na prostoriji G. Suvaja kao rezervu za pravac prema Krupi ili eventualno prema Bihaću.

c) Podgrmečki NOP odred postaviti da zatvori sve pravce, koji iz Bos. Novog izvode prema oslobođenoj teritoriji.

d) Kozarski i Gradiško-lijevčanski NOP odred i jedan bataljon 11. krajiške NOU brigade zadržati na Kozari sa zadatkom sprečavanja neprijateljskih upada u Kozaru, omogućavanja sjetve u pograničnim dijelovima, vršenja mobilizacije ljudstva za našu vojsku, prikupljanja hrane za potrebe jedinica i aktivno dejstvo na komunikacijama.

e) Ojačati jednu najbolju četu iz 6. krajiške NOU brigade do 100 ljudi i sa jednim članom Štaba bataljona uputiti je na obezbjeđenje aerodroma na Medenom polju. Skrenuti pažnju na važnost i ozbiljnost njihovog zadatka, na pravilno vršenje službe, kao i da tu dolaze saveznički pretstavnici, te da treba da daju puni izgled discipline i urednosti u vršenju službe. Ovi dijelovi će biti pod punom kontrolom Štaba Divizije.

f) Stab Divizije smjestiti na prostoru Vrtoče — Krnjeuša, odakle će neposredno rukovoditi snagama na bihaćkom, krupskom i novskom pravcu, i povezujući se operativno sa snagama

[5] Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 125 i 150 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 4. divizije od 5. juna 1944 (Arhiv V.I. I., reg. br. 8—3, k. 768 A).

VI divizije (lička) na pravcu Kulen-Vakufa,[6] sa Komandom Vazduhoplovne baze[7] i Vrhovnim štabom povezati se telefonski i biti sa njima u neposrednoj vezi.

Premještaj Štaba izvršiti tako da se 18. V do 18 h telefonski javite Štabu Korpusa i Vrhovnom štabu.

g) Sa svim jedinicama i štabovima povezati se telefonski i radio-vezom. Susjedne jedinice povezaće se tako da mogu pratiti razvoj situacije i na susjednim sektorima, i prema potrebi, i inicijativno dejstvovati.

XXXIX divizija sa tri bataljona 11. krajiške NOll brigade i dva bataljona 13. proleterske NOU brigade.

2) Raspored snaga XXXIX divizije:[8]

a) 11. krajiška NOU brigada bez jednog bataljona zatvarače pravce koji od Ljubije i Prijedora lijevom obalom Sane izvode prema S. Mostu i Podgrmeču.[9]

b) 16. krajiškom NOU brigadom zatvoriti pravce od Prijedora i Kozarca koji na desnoj obali Sane izvode prema jugu na našu oslobođenu teritoriju.[10]

c) 15. krajišku NOU brigadu postaviti na prostoriju Bronzani Majdan — Pervan sa zadatkom zatvaranja pravca, koji od B. Luke izvodi prema S. Mostu i radi čišćenja ovog terena od četničkih bandi.[11]

d) Dva bataljona 13. proleterske NOU brigade sa jednim bataljonom 13. krajiške NOU brigade postaviti na prostoriju Orahovljani — Čađavica — Sitnica sa zadatkom zatvaranja pravaca koji od Mrkonjić-Grada izvode prema Ključu i Ratkovu.[12]

e) Glavninu (tri bataljona) 13. krajiške NOU brigade zadržati na prostoriji Sokolovo — Pavići, kao rezervu za eventualne pravce prema B. Luci, Mrkonjiću, ili Prijedoru.[13]

[6] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 106 i 137.

[7] U to vrijeme su postojale dvije vazduhoplovne baze. Vidi dok. br. 3.

[8] O rasporedu te divizije vidi i zapovijest njenog štaba od 17 maja 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. 25/1. k. 1270).

[9] Vidi dok. br. 125.

[10] Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 160.

[11] O rasporedu i dejstvu bataljona te brigade u maju vidi izvještaj njenog štaba od 9. juna 1944 (tom IV, knj. 26) i dok. br. 51 i 74 u ovoj knjizi.

Sa ovom grupom bataljona i 15. krajiškom NOU brigadom izvršiti akciju na neprijateljska uporišta oko B. Luke, koja štite i brane četničke bande i seoske milicije, sa glavnim zadatkom izvlačenja veće količine žita i stoke za potrebe jedinica na slobodnoj teritoriji. Nastojati da se što prije sa ovog terena upute veće količine žita i stoke preko Ključa za Drvar.[14]

Isto tako sa ovim snagama obezbjeđivati transportovanje žita i ostalih namirnica iz Kozare.

f) Vaš štab smjestiti u Tominu, odakle se čvrsto povezati sa svim Vašim jedinicama i operativnim grupama sa kojim komandujete, kao i sa Štabom Korpusa.

3) Izvršiti detaljno rušenje svih komunikacija koje izvode prema slobodnoj teritoriji. Prekope i barikade postavljati na takvim mjestima koja se mogu braniti i koja neprijateljska motorizacija ne može zaobići. Dimenzije prekopa da budu takve, da ih neprijatelj ne može lako opraviti.

Minirati komunikaciju i prostoriju kuda bi neprijatelj išao sa svojim glavnim snagama.

4) Pored glavnog zadatka — zatvaranje pravaca, aktivirati pojedine dijelove iz svake jedinice i diverzantske grupe radi rušenja saobraćajnih linija sa kojima se neprijatelj služi i uništavanja vozova. Isto tako postavljati zasjede na svim komunikacijama kojima se neprijatelj služi.

5) Čvrsto se povezati telefonski i radio-vezom sa svim nižim i susjednim jedinicama, prateći situaciju na svim sektorima, i prema potrebi inicijativno dejstvovati.

Stab Korpusa izvještavati telefonski i radio-vezom o svakom i najmanjem pokretu i uočenoj promjeni. Bez obzira na promjene javiti se svako jutro i veče sa kratkim izvještajem o stanju na sektoru.

6) Ishrana i snabdijevanje jedinica vršiće se kao i do sada sa terena na kome se nalaze jedinice.

7) Stab Korpusa će se nalaziti u Ribniku.

8) Po ovome naređenju postupiti odmah i prijem potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant:
General-major,
S. Rodić

(M. P.)

[14] Vidi dok. br. 109 i 16U.

DOSTAVLJENO:

1) Vrhovnom Štabu NOV i POJ,
2) Štabovima: IV i XXXIX divizije,
3) Štabu I proleterske divizije i
4) Štabu Drvarsko-petrovačkog NOP odreda.

BR. 85

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD 19. MAJA 1944. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O SITUACIJI KOD 1. I 6. PROLETERSKE DIVIZIJE[1]

STAB
I PROLETERSKOG KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Broj služb.
19/V 1944.

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV i POJ

1. — Situacija kod I proletdivizije

Bez događaja.[2]

2. — *Situacija kod VI proletdivizije:*

a. — Prilikom prebacivanja ranjenika iz Kestenovca za Bos. Petrovac, neprijateljski delovi iz Nebljusa u jačini od oko 200 ljudi sa 2 tenka napali 18. V 44. osiguravajuće delove III brigade. Neprijateljski delovi su odbijeni.[3]

b. — Neprijatelj saobraća cestom Lapac — Srb uglavnom noću, osiguravajući se delovima izbačenim na visove duž druma.[4]

c. — Navodno se vrši smena neprijateljskih snaga od Nebljusa do Srba.

3. — *Sektor Livno:*

Bez događaja.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik Štaba, pukovnik
Karlo Lalić

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 1—5, k. 371.

[2] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 74, 80, 83 i 166.

[3] i [4] Vidi dok. br. 106.

[5] Na tom sektoru tada je dejstvovala 3. proleterska (krajiška) brigada.

NAREDBA ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 19. MAJA 1944. ŠTABU 27. DIVIZIJE O FORMIRANJU ŠTABA 20. ROMANIJSKE BRIGADE[1]

STAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Pov. br. 39/44.
19. V 1944.

ŠTABU XXVII NOU DIVIZIJE

Položaj

Pošto je formirana nova XX brigada od Romanijskog partizanskog odreda i I bataljona XV majevičke brigade,[2] a koja ulazi u sastav XXVII NOU divizije, to po potrebi službe

POSTAVLJAMO:

Za komandanta kapetana Minića Mitra, dosadašnjeg komandanta Romanijskog partizanskog odreda.

Za političkog komesara druga Gruju Novakovića, dosadašnjeg političkog komesara Romanijskog partizanskog odreda.

Za zamjenika komandanta kapetana Mihajla Bjelakovića, dosadašnjeg zamjenika komandanta Romanijskog partizanskog odreda.

Za zamjenika političkog komesara Šćepanovića Radomira, dosadašnjeg zamjenika politkomesara I bataljona XV majevičke brigade.

Za vršioca dužnosti intendanta druga Lazu Novakovića, dosadašnjeg zamjenika intendanta XIX birčanske brigade.

Ostali članovi štaba brigade odrediće se naknadno.

Dostavlja se prednje na saopštenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

Z. komandanta,
p. pukovnik:
V.[3] Ljujić

(M. P.)

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 12/12, k. 1111.

[1] Prema izvještaju Štaba 3. korpusa od 11. jula 1944. ta brigada je formirana 20. maja (Arhiv V. 1.1., reg. br. 4—3, k. 408).

[3] Vojo

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. DIVIZIJE OD 19. MAJA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU DIVIZIJE U SJEVERNOM DIJELU SREDNJE BOSNE OD 1. DO 15. MAJA[1]

STAB
XI DIVIZIJE 5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Op. Str. Pov. Broj: 105/44.
19. V 1944. god.

15-dnevni operacijski
izvještaj dostavlja

ŠTABU 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

I. Jedinice ove divizije, u međuvremenu od 1. do 15. maja 1944. godine, imale su sledeće pokrete i sukobe sa neprijateljem:

1. maja XII KNOU brigada: jedna borbena grupa četnika, Nemaca i ustaša, izvršila je napad iz Banje Luke na položaje I bataljona. Nakon kratke borbe neprijatelj je odbijen i proteran.[2]

Sve jedinice su priredile svečanu proslavu 1. maja uz prisustvovanje naroda.

2. maja Četiri neprijateljska aviona izvršila su bombardovanje Prnjavora. Nakon izbačenih bombi avioni su mitraljirali po ulicama. Srušene su tri stambene i nekoliko sporednih zgrada. Poginule su dve civilne osobe, a 7 ih je ranjeno. Vojska nije imala gubitaka.

V KNOU brigada: Jedna četa imala je manji sukob sa četnicima. Pet bandita je ranjeno.

XII brigada: Iste snage neprijatelja ponovile su napad iz Banje Luke. Borba je bila nešto žešća, ali se isto tako završila odbijanjem i proterivanjem neprijatelja.

Prnjavorski P. odred: Jedna manja jedinica naišla je na četničku zasedu. Poginuo je 1 naš drug.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1 reg. br. 30/4, k. 860.

[2] Vidi dok. br. 194.

3. maja XII brigada: Jedinice II bataljona izvršile su napad na grupu četnika Vlade Vinčića, koja je imala 200 boraca.[3] Iznenađenje nije moglo da se postigne. U borbi su ubijena 4 četnika, među njima i neki bradonja Slavko, nepoznatog prezimena. Zaplenjena su 4 karabina, 1 pištolj, 3 bombe i nešto municije. U borbi je teško ranjen zamenik komandanta bataljona, drug Košta Semiz, koji je za kratko vreme umro. — 1 bataljon je u toku dana odbio ponovljen neprijateljski napad iz Banje Luke. Želeći da postigne iznenađenje neprijatelj je u pola noći ponovio napad. Naše jedinice su spremno prihvatile borbu i proterale podmuklog neprijatelja. Ubijena su 2 četnika i zaplenjena 2 karabina. Brojno su nepoznati neprijateljski gubici u ranjenima, ali je ustanovljeno da ih je bilo. — Delove IV bataljona su u toku dana 4 puta bombardovali 6—7 aviona. Poginuo je 1 novomobilisani borac.

4. maja Bez događaja.

5. maja V brigada: I i IV bataljon koncentrišu se prema Kotor-Varošu.

XII brigada: Delovi Brigade kreću prema Kotor-Varošu.

XIV brigada: Odbijen neprijateljski pokušaj ispada iz Kotor-Varoša prema Sokolinama. — Prilikom pokreta došlo je do sukoba sa grupom četnika. Tri bandita su ubijena, a nepoznat broj je ranjen.

Motajički P. odred: Prilikom pretresa sela Bajinci zarobljen je 1 četnik, neki Grmuš Stojan iz Gline.

6. maja V brigada: I i IV bataljon, nakon što su napravili borbeni raspored, izvršili su napad na Kotor-Varoš. Neprijatelj se branio iza dobro izgrađenih utvrda, pa je bio u mogućnosti da pruži žilav i uspešan otpor, osim toga raspolagao je sa dovoljnim brojem automatskih i teških oruđa i neiscrpnom količinom municije. Naše teško oruđe je podbacilo. Napad nije uspeo.[4] U borbi su poginula 2 druga, a 18 je ranjeno. Neprijateljski gubici nisu poznati.

XII brigada: U toku dana dva bataljona su raspoređena za napad na Kotor-Varoš, a preostala dva pre-

[3] Odnosi se na četnike Motajičke četničke brigade. Pored ove i Vrbaske, na prostoru Kotor-Varoš — Banja Luka dejstvovala je i Jošavačka četnička brigada. Vidi izvještaj četničke Komande zapadne Bosne od 25. maja 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. BH-X-654).

[4] Vidi dok. br. 14. 20 i 201.

uzeli su zadatak obezbeđivanja prema Banjoj Luci. Određeni bataljoni su u 22 sata izvršili napad u saradnji sa jedinicama V brigade. Neprijateljska uporišta otpora bila su zaštićena bodljikavom žicom i povezana dubokim rovovima. Otpor je bio ogorčen i snažno potpomognut vatrom teških i lakih bacača. Nije osvojeno ni jedno uporište. Pred svitanje snage ove brigade povukle su se na polazne položaje.

XIV brigada: Pretresa četnička sela. 4 četnika su zarobljena. Jedan je pobegao, dva su ostala u našim redovima, a jedan kao poznati bandit streljan. Zaplenjene su dve puške, 1 pištolj i 100 metaka.

Tešanjsko-teslićki P. odred: U borbi ranio 2 četnika.

7. maja — XII brigada: Neprijateljske snage na 7 kamiona, sa 3 tenka i tri topa napale su na položaj IV bataljona; ovo je bilo kombinovano sa bočnim udarcem četnika. Nakon borbe neprijatelj se probio za Kotor-Varoš, a naš bataljon se povukao bez gubitaka[5]...

XIV brigada: U jednom sukobu ubijena su 3 četnika. — Prnjavorski P. O.: U okršaju sa četnicima ubijena su 2, a ranjena 3 bandita.

8. maja — V brigada: Razbila četnike u selu Buletiću. Gubici nepoznati.[6]

XII brigada: Jedan bataljon, koji je zatvarao pravac prema Banjoj Luci, bio je u toku dana napadnut od 120 četnika, Nemaca i ustaša. Neprijatelj je proteran uz gubitke od 5 mrtvih i nešto ranjenih.

9. maja — XII brigada: Neprijateljske snage, koje su imale borbu sa IV bataljonom vratile su se u Banju Luku. Prnjavorski P.O.: Krstareći kroz selo Šarince zarobljena su dva četnika, zaplenjene 2 puške i 120 metaka.

10. maja — XII brigada: Iz Kotor-Varoša je neprijatelj krenuo prema Vrbanjcima sa dve satnije ustaša, milicionera i Nemaca, sa minobacačem i brdskim topom, i napao naše položaje. Pošto je primetio pokrete opkolja-

[5] Prema izvještaju Štaba 12. krajiške brigade ta borba je vođena 8. maja. Vidi dok. br. 72.

" U izvještaju Štaba te brigade od 13. maja 1944. Štabu 11. NOU divizije stoji da je noću između 11. i 12. maja, iz s. Pribinića i s. Buletića. sa pet četa preduzeto čišćenje s. Mladikovine i s. Komušina od četnika i da je tom prilikom u Mladikovini razbijena jedna grupa četnika (Arhiv V. 1.1., reg. br. 27/3, k. 866).

vanja u paničnom bekstvu povukao se u grad. Tri fašista su ubijena a nekoliko je ranjeno. Jedan naš borac je teže ranjen. Zaplenjena su dva karabina i nešto municije.

11. maja Banjalučki P.O.: Jedna grupa četnika, bežeći pred jedinicama XII brigade, natrčala je na položaje našeg odreda. Nakon kratke borbe ubijeno je 13 bandita. Među ubijenima nalazio se zamenik komandanta I vrbaske četničke brigade Mile Vučenović i zloglasni bandit komandir čete Mirko Popović.[7] Zaplenjen je jahaći konj, kuhinja, karabin, 300 metaka i nekoliko opasača.

12. maja XIV brigada: zarobljen je 1 četnik i zaplenjen karabin.

13. maja Bez dodira sa neprijateljem. —

14. maja Bez događaja.—

15. maja Nije bilo kontakta sa neprijateljem. —

Dana 14. maja pet neprijateljskih aviona bombardovalo je divizijsku bolnicu. Dva druga su poginula a tri su lakše ranjena. Zgrade bolnice su nešto oštećene. Izvršen je premeštaj bolnice.

II. Bilans naših i neprijateljskih gubitaka i plena:

1) Gubici: vlastiti: 7 mrtvih i 23 ranjena.—
neprijateljski: 46 mrtvih, 27 ranjenih i 8 zarobljenih. —

2) Plen: a) 27 pušaka, 1 šmajser, 5 pištolja, 7 bombi;
b) 525 metaka;
c) 1 jahaći konj, 5 opasača, nešto odela i cipela.

3) Mobilizacija: Mobilisan je 101 novi borac. Dezertiralo 23 novomobilisana borca.

III. Raspored jedinica na dan 15. maja 1944. godine:

V *KNOU brigada* nalazi se na liniji Čečava — Klupe — Maslovare. Kontrolište cestu Teslić — Klupe i Zenica — Koričani, zatim sektor prema Travniku. Daju neposrednu zaštitu divizijskoj bolnici. —

[7] U izvještaju Komande Vrbaske četničke brigade od 20. maja 1944. stoji da je u maju vođeno više borbi sa jedinicama 12. krajiške i 14. srednjobosanske brigade i Banjalučkim NOP odredom na prostoru s. Vagani — s. Boljanići — s. Kablovi — s. Lipovac — Kotor-Varoš i da su u tim borbama učestvovale i ustaško-domobranske snage iz Karanovca. ali se ništa ne kaže o sopstvenim gubicima (Arhiv V. 1.1., reg. br. BH-V-11878).

XII KNOU brigada **na liniji Obodnik — južno od Kotor--Varoša — do Skender-Vakufa. Zatvara pravac prema Maslovarama i Skender-Vakufu. Kontroliše cestu Kotor--Varoš — Celinac — Banja Luka.**

XIV SBNOU brigada **na s. Martinac — Kriškovci zatim Glogovac — Sibovska. Zatvara cestu Klašnice — Prnjavor i Derventa — Prnjavor.**

Banjalučki P. odred **na prostoru Skender-Vakuf — Bočac Održava vezu sa 39. divizijom.**[8]

Tešanjsko-teslićki P. odred **u selima Rastuša — Ukrnjica. Zatvara pravac prema Tesliću.**

Prnjavorski P. odred **na liniji Kokori — Branešci. Zatvara pravac prema Jošavki.**

Motajički P. odred **na liniji V. Ilova — Rakovac. Kontroliše pravac od Save i Vrbasa.**

XVIII hrvatska brigada i Posavsko-trebavski P. odred **nalaze se na liniji Glogovac — Pojezna — Osinja — D. Ostružnja — Stanari. Zatvara pravac prema Tešnju, Doboju i neprijateljskim uporištima na željezničkoj pruzi Derventa — Doboj.**

IV. Naročito:

XII slavonska brigada izvršila je prelaz preko reke Save i otišla u Slavoniju.[9] **Sektor koji je ona do sada kontrolisala ostao je uglavnom bez kontrole naših jedinica. Dana 7. maja je uz malu svečanost formiran bataljon sastavljen od Poljaka, koji su nastanjeni u prnjavorskom srezu. Bataljon je ušao u sastav XIV brigade kao V bataljon.**[10] **Osnivanje ove jedinice**

[8] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 160.

" U izvještaju 4. oružničke pukovnije od 25. maja 1944. o tome se kaže:

»15. V oko 22.00 sata prešla je Savu 12. udarna partizanska brigada u jakosti oko 1000 ljudi na 3 mjesta i to: kod sela Kobaš (22 km j. z. Broda), kod sela Pričac (26 km. j.z. Broda) i Dubočac (17 km j.z Broda) sa ciljem prelaza u Slavoniju.

Odmah je došlo do borbe između oružnika, njemačke vojske i ustaša s jedne strane i partizana s druge strane.

Najveći dio ove brigade uspio je prebaciti se u Dilj-goru.

Gubitci partizana: 4 poginula, 13 zarobljeno, a 3 se predala. Ovo su sve domobrani zarobljeni po partizanima kod Prnjavora.« (Arhiv V.l. I., reg. br. 16/2—1, k. 149 e.)

[10] Poslije intenzivnih političkih i vojnih priprema, koje su počele još u jesen 1943, od strane Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu. Okružnog komiteta KPJ za Prnjavor, vojno-političkog rukovodstva 5. korpusa NOVJ i 11. divizije kao i od predstavnika poljske nacionalne manjine u Jugoslaviji (Ignac Kunecki, član ZAVNOBiH-a. Jan Ku-

povećati će izglede za mobilizaciju kod Poljaka u ovom kraju. Ljudstvo su dale sve jedinice ove divizije, a najviše V KNOU brigada u kojoj se bilo prikupilo najviše Poljaka. Potreba za oružjem je i dalje ostala kao najaktuelniji problem, iako u nešto manjoj meri, jer je osim zaplenjenog oružja primljeno 32 puške od [XII] slavonske brigade. Pomanjkanje municije kao najaktuelniji problem. Motajički NOP odred primio je od XII slavonske brigade 32 puške.[11] Osim problema oružja nastupa i problem municije, pa bi od napada na Kotor-Varoš uzelo kritične razmere. Naše snage takođe su se zadovoljile odbijanjem neprijateljskih napada i manjim akcijama na četnike. Neprijatelj nije pokazao naročite aktivnosti, a u garnizonima nema naročitih promena sem u Kotor-Varošu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, služb. otsutan.

Komandant — pukovnik,

15. V44.

muš i Jan Drong), odnosno Poljaka koji su živjeli u sjevernom dijelu srednje Bosne, prišlo se formiranju Poljskog bataljona od pomenutih Poljaka, kao i od onih Poljaka koji su oslobođeni iz njemačkog zarobljeništva i dobrovoljno stupili u NOVJ.

Na prigodnoj svečanosti 7. maja 1944. u selu Novi Martinac (20 km sjev. zap. od Prnjavora), u prisustvu pomenutih predstavnika formiran je Poljski bataljon.

Prema izjavi Boška Bajića, potpukovnika JNA, formacijski sastav Poljskog bataljona bio je pri formiranju ovakav: Štab bataljona (komandant Ilija Šarčević, zamjenik komandanta Jan Drong. politički komesar Milivoje Danilović i pomoćnik političkog komesara Boško Bajić), dvije čete, vod za snabdijevanje i nekoliko kurira. Ukupno brojno stanje bilo je 105 Poljaka i 7 Jugoslovena. Od naoružanja Bataljon je imao 2 puškomitraljeza i 25 pušaka. Usljed pristupanja novih boraca Poljaka uskoro je bila formirana i 3. četa i izvršena popuna Bataljona oružjem i municijom. Pored toga uskoro je izvršena promjena i u Štabu bataljona, pa je za komandanta postavljen Slavko Zrnić, a za političkog komesara Marinko Krnjajić.

Bataljon je tada ušao u sastav 14. srednjobosanske brigade, a od avgusta pa sve do oslobođenja bio je u sastavu 18. brigade. Od formiranja pa sve do kraja rata on se, u sastavu pomenutih brigada, uspješno borio protiv neprijatelja naših naroda (Nijemaca, ustaša, četnika i drugih), zbog čega je bio nekoliko puta pohvaljivan od strane štabova jedinica NOVJ.

Na traženje Poljske ambasade u Beogradu, Poljski bataljon je 2. avgusta 1945. naređenjem Ministarstva narodne odbrane FNRJ, rasformiran, a njegovi pripadnici tokom 1945. repatrirani u Poljsku. O pripremama i radu na formiranju ovog bataljona vidi i tom IV, knj. 19, dok. br. 50.

[11] Preostali dio teksta je u originalu pisan sasvim zbijeno, a neki redovi i jedni preko drugih, tako da ih je bilo teško čitati, pa je, možda, ponešto pogrešno i pročitano.

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 27. DIVIZIJE ZA PRVU POLOVINU MAJA, UPUĆEN 19. MAJA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ[1]

STAB
XXVII NOU DIVIZIJE
Br. 50/44.
19. V 1944.

ŠTABU III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Dostavljamo petnaestodnevni izvještaj — izvod iz operacijskog dnevnika u vremenu od 1. V — 15. V 1944. godine.

U ovom vremenskom periodu iz sastava Divizije izašla je II krajiška brigada,[2] koja je ušla u sastav XVII NOU divizije.

U sastav Divizije ušle su slijedeće jedinice: Romanijski NOP odred,[3] Srebrenički NOP odred i Kladanjski NOP odred. Ova reorganizacija izvedena je po odluci Štaba III korpusa NOVJ od 2. maja 1944. g.[4]

XIX birčanska brigada

U vremenu od 1—7. maja Brigada se nalazila na prostoriji Vladojević — Cetojevići. Na ovu prostoriju Brigada je stigla u sklopu ostalih jedinica Divizije poslije težih borbi na sektoru Žeravice — Ponjerka — Malo Polje.[5] U Vladojevićima Brigada je imala zadatak: zatvaranje pravca od Oloya i ispitivanje neprijatelja u tom pravcu kao i u pravcu Žeravice i Riječice. Za sve ovo vrijeme nije se dolazilo do tješnjeg dodira sa neprijateljem, pa je ovo vrijeme iskorišteno za odmor i unutrašnje sređivanje jedinice. Povremeno vršene su manje akcije i prepadi na sela u kojima su se skrivale manje četničke grupe.

7, 8, 9. V Brigada je, u sastavu ostalih jedinica Divizije, krenula sa prostorije Vladojevića prema Birču. Ovaj pokret Brigada je izvršila u sastavu Divizije obezbjeđujući bolnicu iste

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 13/7, k. 1111.
[2] U sastav 17. NOU divizije ušla je 6. maja (vidi dok. br. 114).
[3] Od Romanijskog NOP odreda i jednog bataljona 15. majevičke brigade formirana je, 20. maja 1944. godine. 20. romanijska brigada (vidi dok. br. 86).
[4] i [9] Vidi dok. br. 45.
[5] Opširnije o tome vidi dok. br. 63 i 170.

divizije, kao i bolnicu XVII divizije, koja je brojala 8 nosila, 15 konjanika i 22 pješaka. Brigada je ujedno bila u zaštitnici divizijske kolone. Ovaj zadatak Brigada je u potpunosti izvršila.

9. V Brigada stigla na prostoriju Trnovo — Plazače gdje se zajedno sa bolnicom odmarala.

Od 10—15. o.mj. Brigada se nalazila na prostoriji Sekovići — Spreča, kontrolišući pomenutu prostoriju i zatvarajući pravac drum Tuzla — Zvornik.

Glavni zadatak Brigade na ovoj prostoriji je mobilizacija i popuna iste u čemu se dosta uspjelo i u ovom vremenskom periodu prikupljeno je oko 80 boraca, koji su ranije pripadali Birčanskom NOP odredu kao i onih koji su mjeseca marta iz Brigade dezertirali. Na mobilizaciji i prikupljanju boraca i nadalje se radi, a velika pažnja se posvećuje na unutrašnje sređivanje jedinica.

U toku ovih 15 dana Brigada nije imala nikakvih borbi, te nije imala ni gubitaka.

Romanijski NOP odred

Poslije jačih borbi u sastavu ostalih jedinica divizije na sektoru Kusače — Crna Rijeka — Malo Polje, Odred je došao na prostoriju Dragoradi — Ajdinovići — Cetojevići.

Od 1—7. maja na prostoriji Dragoradi — Cetojevići Odred se odmarao, izuzev što je imao manjih sukoba sa četničkim grupama sa pomenute prostorije.

4. V u borbi sa četnicima u selu Sudićima Odred je imao gubitaka u ljudstvu i oružju i to 4 druga mrtva, 7 ranjenih.[6] Izgubljen 1 p.mitraljez i 9 pušaka.

7, 8, 9. V Odred dobio zadatak u sastavu ostalih jedinica Divizije da izvrši pokret prema Birču. Odred je jednim dijelom svojih snaga obezbjeđivao bolnice, a drugim dijelom vršio ulogu prethodnice u divizijskoj koloni. U pokretu prema Birču preko Olova Odred je imao manji sukob sa milicijom Avdage Hasića. U tom sukobu zarobljen je jedan milicioner i streljan.

Od 10—15. maja o.g. Odred se nalazio na prostoriji Cikote — Vrelo, zatvarajući pravac od Vlasenice i kontrolišući dolinu rijeke Drinjače a kao glavni zadatak osmatranje komunikacija Zvornik — Milići — Drinjača — Vlasenica i Srebrenica — Bratunac.

Zaključak:

U ovom vremenskom periodu: naši gubitci — 4 poginula, 7 ranjenih, 3 dezertirala.

[8] O toj borbi vidi i izvještaj Istaknutog dijela četničke Vrhovne komande za istočnu Bosnu od 5. maja 1944 (Arhiv V. 1.1, reg. br. BH-V-321).

Neprijateljski gubitci nepoznati.

Izgubljeno: 1 p.mitraljez i 9 pušaka.

Zarobljeno: 1 milicioner sa oružjem, uništen 1 auto i zaplijenjeno sitne spreme.

XVI muslimanska brigada

Od 6. aprila o. g. nalazi se odvojena sa divizijskom bolnicom i IV bataljonom II krajiške brigade od Divizije. Prema izvještajima, dobivenim radiogramom od V. Š., ova brigada nalazi se negdje oko izvora rijeke Neretve na prostoriji Čemerno.[7]

Kladanjski NOP odred

U ovom vremenskom periodu Odred se nalazi uglavnom na liniji Gornji i Donji Dopasci, orijentisan na komunikaciju Tuzla — Kladanj, vršeći povremeno gerilske ispade. Za vrijeme trajanja neprijateljske ofanzive na ovom sektoru ovaj odred je sadejstvovao sa jedinicama XVI vojvođanske divizije u napadu na Kladanj.[8] Pored toga Odred je bio angažovan u prenošenju teških ranjenika i njihovom smještaju.

Srebrenički NOP odred

U ovom vremenskom periodu nije se uspjelo uhvatiti direktno veza sa ovim odredom, ali prema nekim obavještenjima Odred je ostao sačuvan sa oko 200 boraca na prostoriji Fakovića.

Opšti zaključak:

U ovom vremenskom periodu Divizija je bila jako oslabljena odlaskom II krajiške brigade iz sastava Divizije. Jedinice Divizije, poslije jednomjesečnih borbi na prostoriji Kalinovik — Foča — Trnovo pod vrlo teškim uslovima, prilično su zamorene, iscrpljene i sa vrlo malim brojem municije ostale. Radi ovoga stanja, a i radi jače neprijateljske ofanzive koja je zadesila ovu diviziju, Divizija nije bila u stanju da u ovom vremenskom periodu primi jače borbe sa neprijateljem. Pod vrlo teškim uslovima Divizija je primila zadatak prihvaćanja bolnice XVII divizije i njenog prebacivanja do u Birač. Bolnica je brojala 8 nosila, 15 konjanika. 22 pješaka. Ovaj zadatak je izvršen u potpunosti.

[7] Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 32, 40, 67 i 114 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 24, dok. br. 28 i 107.

[8] Opširnije o borbama za oslobođenje Kladnja vidi dok. br. 12, 30 i 197.

sitne spreme.

XVI.Muslimanska brigada

Od 6.aprila o.g.nalazi se odvojena sa divizijskom bolnicom i IV.bataljonom II.Krajiške brigade od divizije.Prema izvještajima dobivenim radiogramom od V.S.,ova brigada nalazi se negdje oko izvora rijeke Neretve na prostoriji Čemerno.

Kladanjski NOP Odred

U ovom vremenskom periodu odred se nalazi u glavnom na liniji Gornji i Donji Dopasci,orijentisan na komunikaciju Tuzla-Kladanj,vršeći povremene gerilske ispade.Za vrijeme trajanja neprijateljske ofanzive na ovom sektoru ovaj odred je saradjivao sa jedinicama XVI Vojvodanske divizije u napadu na Kladanj.Pored toga odred je bio angažovan u prenošenju teških ranjenika i njihovom smještaju.

Srebrenički NOP Odred

U ovom vremenskom periodu nije se uspjelo uhvatiti direktno veza sa ovim odredom ali prema nekim obavještenjima odred je ostao sačuvan sa oko 200 boraca na prostoriji Pakovića.

Opšti zaključak:

U ovom vremenskom periodu divizija je bila jako oslabljena odlaskom II Krajiške brigade iz sastava divizije.Jedinice divizije poslije jednomjesečnih borbi na prostoriji Kalinovik-Foča-Trnovo pod vrlo teškim uslovima prilično su zamorene , iscrpljene i sa vrlo malim brojem municije ostale.Radi ovakvog stanja a i radi jače neprijateljske ofanzive koja je zadesila ovu diviziju , divizija nije bila u stanju da u ovom vremenskom periodu primi jače borbe sa neprijateljem.Pod vrlo teškim uslovima divizija je primila zadatak prihvaćanja bolnice XVII divizije i njenog prebacivanja do u Biroč.Bolnica je brojala 8 nosila,15 konjanika,22 pješaka.Ovaj zadatak je izvršen u potpunosti.

Neprijateljski gubitci nepoznati.

Naši gubitci:4 poginula,7 ranjenih,3 dezertirala.

Izgubljeno: 1 p.mitraljez i 9 pušaka

Zarobljeno: 1 milicioner sa oružjem,uništen 1 auto i zaplenjeno sitne spreme.

Prema odluci Štaba III Korpusa rasformiran je i uključen u XIX. Birčanski brigadu Birčanski NOP Odred,koji je u momentu rasformiranja brojao 63 borca sa 4 p.mitraljeza i 43 puške.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu

Politkomesar:
Z Škrović

Komandant:p.pukovnik
Kocopelić Mevo

Fotokopija posljednje stranice dokumenta br. 88

Neprijateljski gubitci nepoznati.

Naši gubitci: 4 poginula, 7 ranjenih, 3 dezertirala.

Izgubljeno: 1 p.mitraljez i 9 pušaka.

Zarobljeno: 1 milicioner sa oružjem, uništen 1 auto i zaplijenjeno sitne spreme.

Prema odluci Štaba III korpusa rasformiran je i uključen u XIX birčansku brig?du Birčanski NOP odred,[9] koji je u momentu rasformiranja brojao 63 borca sa 4 p.mitraljeza i 43 puške.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Z. Škerović

Komandant: p.pukovnik, Kosorić Pero

(M. P.)

BR. 89

NAREĐENJE ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 19. MAJA 1944. ŠTABU 15. KRAJIŠKE BRIGADE ZA ZATVARANJE PRAVCA BANJA LUKA — SANSKI MOST I ZA UTVRĐIVANJE POLOŽAJA PREMA BANJOJ LUCI[1]

STAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA
Op. pov. Br. 73
19/V 1944. g.

ŠTABU XV KRAJIŠKE NOU BRIGADE

Pored zadataka koje imate izvršiti prema naređenju ovog štaba br. 128 od 14. maja o. g. treba uvijek da imate na umu Vaš glavni zadatak, a to je zatvaranje pravca Banja Luka — Sanski Most, sa glavnom linijom obrane na Bronzanom Majdanu.[2]

Da bi se ovaj zadatak u potpunosti i uspješno mogao izvršiti potrebno je da odmah pristupite radovima na utvrđivanju

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 26/1, k. 1270.

[2] Vidi dok. br. 84.

vaših položaja prema Banjoj Luci. U tu svrhu treba da za izvršenje ovih radova uputite manje dijelove, a po mogućnosti i cijeli bataljon, koji će odmah pristupiti kopanju rovova i zaklona, te maskiranju istih. Prethodno treba izvršiti izbor položaja, predvidjeti što će koja jedinica da posjeda i brani. Naročitu pažnju posvetiti izboru mjesta za automatska oružja i bacače. Mitraljezima i puškomitraljezima pronaći takve položaje sa kojih mogu uspješno da tuku kosom i bočnom vatrom.

Po završetku zadataka postavljenih Vam gornjim naređenjem i zadatka koji treba da izvršite u zajednici sa XIII brigadom,[3] pristupićete utvrđivanju ovih položaja .. .[4]

U svrhu osiguravanja prema Banjoj Luci treba stalno isturati patrole prema neprijatelju tj. prema Banjoj Luci.

Ovo shvatiti najozbiljnije i odmah pristupiti radovima.

• SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, **Komandant, pukovnik,**
Vojo Todorović

® Riječ je o uništenju milicije i četnika na oslobođenoj teritoriji. Vidi dok. br. 84 i 160.

[4] Riječi »sa svim raspoloživim snagama« u originalu su precrtane.

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 20. MAJA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA POKRETE I RASPORED NA PROSTORU CAGE, POTPEĆ I STUBLIC — PODMAJEVICA[1]

STAB
XVI NOU DIVIZIJE
Br. si.
20. maj 44. g.

ŠTABU I, II, IV BRIGADE

1. Dolazak naše divizije na Majevicu bio je uslovljen uglavnom potrebom hitne pomoći našoj 36. diviziji koja se nalazila u teškom položaju, budući da se glavnina SS div. 13. koncentrisala protiv nje, okupljajući sve ostale bande.[2]

Nastup naše divizije na ovaj sektor bio je silan i neprijatelj je pretrpio znatne gubitke u ljudstvu i materijalu. Sve do sada inicijativa je ostala u našim rukama i mi smo bili sposobni da izvršavamo predviđeni plan, bez obzira na neprijateljsku reakciju.

Međutim, usljed teških bojeva, iscrpljenosti i pomanjkanja municije, jedinice 36. div. su bile prisiljene da se povuku za Birač.[3] Samim tim prestao je da postoji i osnovni razlog našeg dolaska na ovaj sektor.

Sa druge strane, mi smo pokazali narodu ovoga kraja da nismo uništeni i da smo sposobni da se vratimo kada god to mi hoćemo. I ne samo da se vratimo već i da neprijatelju zadamo teške udare.

Na kraju, sada nije vrijeme da mi po svaku cijenu ostajemo ovdje i da tu krvarimo. Moramo sačuvati naše snage za odlučujuće bitke. Moramo dobiti u vremenu za odmor i sređivanje jedinica, jer nas u bliskoj budućnosti čekaju mnogo krupniji zadaci.

2. U vezi takove situacije naš zadatak je da se otkačimo od neprijatelja, upravo da prestanemo da ofanzivno dejstvujemo na ovom sektoru, da bi se postavili na sektor koji će nam omogućiti izvjesan odmor i predah. To prekidanje ofanzivnih

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1.., reg. br. 40—7, k. 950.

[1] i [3] O borbama te divizije na Majevici i o njenom povlačenju i dejstvu na prostoru Birča vidi dok. br. 49, 76. 99 i 205—212 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 36. NOU divizije od 2. juna 1944 (tom IV, knj. 26).

akcija na ovom sektoru je rezultat naše odluke, u vezi situacije, a nikako rezultat konkretnog neprijateljskog pritiska.

3. Pošto su jedinice »Princ Eugen« divizije napustile Vlasenicu i Kladanj, naša divizija će izvršiti pokret na Ozren,[4] jer taj sektor i vojnički i ekonomski omogućava potreban predah.

4. Sve jedinice će odmah po prijemu ovog naređenja preduzeti sljedeće mjere:

a) prikupiti svoje dijelove i

b) stvoriti potrebne zalihe rezervne hrane.

5. Odmah po prijemu naređenja jedinice će krenuti na sljedeću prostoriju u sljedećem rasporedu:

I brigada (sa divizijskom bolnicom) izvršiće pokret odmah po prijemu naređenja odgovarajućim pravcem za sektor s. Cage, gdje će se postaviti da bi dobila neophodan predah (i da bi jedinice spremile hranu itd.), s time da bude spremna da sjutra. 21. ov. mj., poslije podne nastavi sa daljim pokretom.

II brigada će izvršiti pokret danas 20. ov. m. u 18 časova (naredbu za pokret Brigada je dobila radio-vezom) odgovarajućim pravcem i postaviti se na sektor s. Potpeć, radi neophodnog odmora i sređivanja, da takođe bude spremna da sjutra, 21. ov. m., poslije podne nastavi sa daljim pokretom.

IV brigada će po prijemu naređenja, pred mrak, otpočeti sa izvlačenjem svojih jedinica, tako da ih postavi na sektor Stublić — Stožer — Podmajevica, gdje će sačekati prolazak II brigade, da odmah za njom nastavi sa pokretom i da se postavi na sektor s. Seona, da bi se odmorila i sredila i da bi. takođe, sjutra poslije podne mogla nastaviti sa daljim pokretom.

Stab Divizije kretaće se sa I brigadom i nalaziće se sjutra. do daljeg pokreta, u s. Cage.

6. I brigada će na sektoru Operkovići ostaviti jedan bataljon sve dotle dok IV brigada ne otpočne sa svojim pokretom, kada će taj bataljon poći u sastav svoje brigade. Njegov zadatak je da omogući odlazak naših jedinica, upravo da spriječi eventualni ispad neprijatelja pravcem Sitari — Jasenica.

7. Majevička brigada zadržaće se na sektoru Crveno Brdo — Straža do prolaska svih naših jedinica, kada će izvršiti pokret za s. Rašljevo.[5]

8. I brigada će dati potrebna obezbjeđenja prolaza prema Podorašju sve do prolaska naših jedinica preko druma.

9. Po dolasku na određenu prostoriju jedinice će davati obezbjeđenja sa pravaca moguće neprijateljske intervencije:

* i [6] O prebacivanju i dejstvu Divizije na Ozrenu vidi dok. br. 95 i 168.

[5] Riječ je o 17. majevičkoj brigadi 38. NOU divizije. Bliže o dejstvu te brigade vidi dok. br. 167.

IV brigada prema Srebrniku,
II brigada prema Podorašju i
I brigada prema liniji Tuzla — Doboj; radi toga I brigada mora obavezno držati Ratiš, s time što će biti u neprekidnoj vezi sa jedinicama IV brigade, koja takođe služi dijelom kao rezerva za Ratiš, budući da je to odlučujući položaj za naš dalji pokret.

Majevička brigada davače obezbjeđenja prema Gračanici.

10. Sve jedinice po dolasku na novu prostoriju omogućiće dobru hranu borcima, kako bi se nadoknadio umor. Sa druge strane jedinice smjestiti van sela i na pravcu našeg daljeg pokreta, tako da se ne gubi u vremenu za sljedeće prikupljanje jedinica.

11. Naš sljedeći pokret će uslijediti u toku sjutrašnjeg poslijepodneva pravcem našeg dolaska na ovaj sektor.[6]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Z. Romac

Zamjenik komandanta,
major
R. Jović

(M. P.)

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 20. MAJA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA KOD SLATA I DŽINOVE MAHALE I O SITUACIJI NA SEKTORU NEVESINJA I STOCA[1]

STAB
X HERCEG. UD. BRIGADE N.O.V.
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 293
20-V-1944.g.
Bezđeđe
18.40

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Poljice

U toku prošloga dana udružene neprijateljske snage Švaba i četnika napale su na naš »2« [bataljon] na položajima zapadno od Slata. Jačina neprijateljskih snaga bila je na ovome sektoru 300 do 350 Švaba sa oko 150 do 200 četnika.[2] Pored toga neprijatelj je svoj napad potpomagao sa dva topa i nekoliko teških bacača. Borba se vodila cijeli dan i gotovo cijelu noć. Neprijatelj je uspio da ovlada sa Nekudinom i Panduricom, dok naš »2« uspio je da se održi na položajima: Glog — Videž — Sugrebnjače kao i na kosama od Sugrebnjača do Ostrvice. Ostrvicu drži »Nevesinjska puška«. Spomenuta grupa četničkih banda učestvovala je u ovome napadu u zajednici sa Švabama samo u početku napada, ali je ubrzo odbačena snažnim protivudarom naših bataljona i povukla se na Šipačno. Dalji pokret ove četničke grupe nije nam poznat.

U toku ove jučerašnje borbe neprijatelj je imao preko deset mrtvih i više ranjenih, dok je naš »2« imao jednog mrtvog (komandir 3. čete drug Aco Babić) kao i dva lakše ranjena.

Bataljon »Nevesinjska puška« bio je ostao potpuno bez municije, te se zbog toga njegova pomoć našem »2« veoma slabo osjetila. Radi toga mi smo mu dodijelili izvjesnu količinu municije iz bataljona koji nije bio angažovan u to vrijeme u borbi.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg br 26/11, k. 1143.

[1] i [1] Borbe su vodene sa četnicima Nevesinjskog korpusa i dijelovima 369. legionarske divizije. Vidi dok. br. 96 u ovoj knjizi i operacijski dnevnik Komande Nevesinjskog četničkog korpusa (Arhiv V. I. I.. BH-V-9336).

Radi ovakve situacije kod našeg »2« izdali smo bili naređenje našem »4« da se u toku prošle noći 19. na 20. o. mj. prebaci sa sektora: Džinov Do, te da preko Gloga i Drežnja napadne neprijatelja na Nekudini u leđa i bok te na taj način da u zajednici sa »2« i »Nevesinjska puška« razbije neprijatelja na tome mjestu i protjera ka Nevesinju. Međutim, upravo u momentu kada se ovaj bataljon spremao da krene u navedenom pravcu, četničke bande izvršile su prepad od Džinove Mahale,' te je zbog toga Bataljon ostao na svojim starim položajima do 2 sata jutros i tek tada je krenuo na određeni zadatak. Pošto se nije stiglo do cilja još u toku noći, kako smo to bili predvidjeli, to je ova intervencija odgođena za kasnije.

Neprijatelj se sada nalazi u selu Grabovica držeći Nekudinu. Njegova jačina je nepromijenjena. U toku ovoga dana ponovo je pokušao sa napadom na naš »2« uz tučenje artiljerijom, ali do sada je situacija ostala na tome sektoru nepromijenjena. Večeras namjeravamo izvršiti ovo što je trebalo sinoć da učinimo, tj. da pokušamo sa razbijanjem neprijatelja na ovome mjestu.

Dok nam se kod Slata nalaze spomenuta dva bataljona, kao i bataljon »Nevesinjska puška«, dotle sa našim »5« iz Studenaca i Džinovog Dola zatvaramo pravce od Nevesinja i Snježnice.

O neprijateljskim namjerama čujemo razne verzije često puta protivurječne tako da se slabo može vjerovati u istinitost istih i zato smo prinuđeni da donosimo odluke cijeneći situaciju prema izvještajima dobijenim vlastitim izviđanjima i samo unekoliko koristeći se veoma šturim podacima naših istaknutih simpatizera. Po dosadanjim podacima moglo bi se procijeniti da nevesinjski garnizon sa cijelom okolinom ima ukupno 1 do 2 bataljona Švaba uračunavši u ovaj broj i sve njihove pomoćne dijelove, kao i jednu bateriju brdskih haubica.[4] Pored ovih, na cijelom nevesinjskom sektoru moglo bi biti 500 do 600 četničkih bandita od kojih se većina nalazi na prostoru Biograda i za sada ne vrši nikakve pokrete.

O situaciji kod Stoca nemamo nikakvih novijih podataka, a jutros se ka Stocu i Zegulji čula jaka artiljerijska paljba. Isto tako čuli smo juče neku paljbu od pravca Kobilje glave, ali ne znamo šta je to bilo.

Našu bolnicu, intendanturu i Omladinsku četu premjestili smo sinoć u Bijeljane, a ovaj štab je u s. Bezđeđe.

2. — Naš Italijanski bataljon rasformiran je i pored naših nastojanja da se održi. Svi, sem jednoga, izrazili su želju za rad po selima i tako na osnovu toga njihovog traženja svi su dati na raspolaganje Komandi mjesta Stolac, Ljubinje, Bileća s na-

pomenom da se vodi strogo računa o njima i da budu uvijek spremni u slučaju potrebe formirati svoju staru jedinicu.

3. — U vezi sa vašim aktom Pov. Br. 441 od 8. maja t. g. izvještavamo vas da ovaj štab nije dobio vaše naređenje Pov. Broj: 98 od 31. januara t. g. kojim je regulisano vođenje spiska podoficira pri štabovima brigada. Molimo da nam to naređenje u prepisu pošaljete kako bi mogli postupiti po istom.

4. — Molimo da nam pošaljete barem 50 komada »lista ličnog naoružanja«. To nam je potrebno, a nemamo šapirograf, odnosno nemamo glicerina, pa ne možemo da izvučemo, a na indigo ne bi valjalo da se izradi — lako se briše. Isto tako, ako imate na raspolaganju koverata pošaljite nam, molimo vas, jer nemamo više niti jednog komada, a preko veza ne možemo dobiti za sada.

5. — Molimo vas da nam pošaljete ako imate osnovnih i dopunskih punjenja za bacač 81 mm, a mi imamo granata.

6. — Vašu poštu od 19. o. mj. dobili smo. Drug Pjanović Luka i Denda Savo još se nijesu javili ovome štabu. Molimo da nam javite da li su i kada upućeni za ovaj štab. Za vašu Prateću četu odredićemo tražene drugove.

7. — Materijal smo primili. Naš intendant prebrojava materijal i potvrdiće prijem intendanturi Divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Zivko Jošilo

Komandant,
Nik. Ljubibratić

(M. P.)

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD 21. MAJA 1944. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV i POJ O SITUACIJI NA SEKTORIMA SRB — LAPAC I LIVNO[1]

STAB
\ PROLETERSKOG KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Broj služb.
21.V1944.

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV i POJ

1. — Situacija kod I proletdivizije:

Bez događaja.[2]

2. — *Situacija kod VI proletdivizije:*

a. — Neprijateljske posade u Nebljusima i Lapcu navodno smenjene.[3]

Ovo se proverava.

b. — 20. ovog meseca cestom prošlo 120 kamiona i 20 tenkova na sever.

c. — U Srb stiglo 150 vojnika iz Lapca. Stanuju pod šatorom.[4]

3. — *Sektor Livno:*

20. ovog meseca oko 14 h 4 aviona tipa italijanskog bombardovali Livno.

O uspehu bombardovanja nema još podataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik Štaba
pukovnik,
K. Lalić

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 2—5, k. 371

* O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 74, 80 i 83.

[1] i [4] Vidi dok. br. 137, napomene br. 6, 7 i 13.

NAREĐENJE ŠTABA 4. NOU DIVIZIJE OD 21. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 6. I 8. KRAJIŠKE BRIGADE I DRVARSKO-PETROVACKOG NOP ODREDA ZA ZATVARANJE PRAVACA BIHAĆ — LIPA — VRTOCE — BOSANSKI PETROVAC I BOSANSKA KRUPA — RISOVAC — BOSANSKI PETROVAC[1]

STAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. pov. Br. 202
dne 21. V 1944. g.
u 7 h

ŠTABU VI i VIII KNOU BRIGADE i
ŠTABU DRVARSKO-PETROVACKOG ODREDA

Položaj

Ovaj štab dobio je zadatak da zatvori pravce koji vode za Petrovac i to: Bihać — Lipa — Vrtoče — [Bos.] Petrovac, Bos. Krupa — Risovac — Petrovac sa snagama VI i VIII brigade i snagama Drvarsko-petrovačkog odreda.

Raspored snaga gore pomenutih jedinica ostaje koji sad imaju[2] s tim što će Štab VI brigade uputiti bataljon u Lipu koji je dao jednu četu za obezbjeđenje aerodroma na Medenom polju sa jednim protivkolskim topom, koji će imati zadatak tučenje neprijateljskih tenkova u slučaju njihovog prodora prema Vrtoču. Štab VI brigade stajaće u tijesnoj vezi sa ovim bataljonom i isti upotrijebiti i bez jedne čete za tučenje neprijatelja koji bi iznenadno prodro sa pravca Velikog i Malog Radića šumom u pravcu Lipe i Vrtoča ili preko Doljana.

Gore pomenute jedinice stajaće u tijesnoj vezi sa susjedima[3] i voditi strogo računa da se neprijatelj ne bi provukao ma kojim pravcem i ugrozio ma koju jedinicu sa boka i leđa.

Napominjemo da štabovi vode strogo računa da neprijatelju zadaju jake i manevarske udarce koji bi pokušao izvršiti i prodor u pravcu aerodroma Medenog polja. Ukoliko bi neprijatelj uspio prodrijeti na jednom od gore pomenutih pravaca

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 41—1, k. 768.

[2] O rasporedu i dejstvu pomenutih jedinica vidi dok. br. 94, 142, 149 i 150.

[3] Vidi dok. br. 84 i 125.

štabovi će vršiti manevar i pomjeranje snaga na svojim pravcima prema Petrovcu i tući neprijatelja sa najpodesnijih položaja u cilju sprečavanja njegovog prodora. Voditi strogo računa o držanju svojih jedinica u rukama i ne dozvoliti odsjecanje i najmanjih dijelova svoje jedinice. U svemu ostalom postupiti prema usmenom naređenju štabovima od strane članova Štaba ove divizije koji su prošli kroz jedinice.

Izvještavati ovaj štab najhitnije o svakom pokretu neprijatelja i sukobu sa njim, kao i vršiti akcije pojedinim dijelovima snaga na neprijateljska uporišta ispred svojih snaga.

Potvrditi prijem dopisa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Dmitar K. Bajalica

Komandant pukovnik.
Petar

(M. P.)

NAREĐENJE ŠTABA 4. NOU DIVIZIJE OD 21. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 6. I 8. KRAJIŠKE BRIGADE I DRVARSKO-PETROVACKOG NOP ODREDA ZA VOĐENJE ODSUDNE BORBE NA PRAVCIMA KA BOSANSKOM PETROVCU[1]

STAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Br. 204 Str. pov.
dne 21-V-1944. g.

ŠTABU VI i VIII BRIGADE i ŠTABU
DRVARSKO-PETROVACKOG ODREDA

Položaj

Obaviješteni smo da neprijatelj ima namjeru napasti od Knina i Bihaća u pravcu Drvara i [Bos.] Petrovca.[2] Budite oprezni i postavite zasjede na glavnim i sporednim pravcima što dublje radi otkrivanja neprijateljskog pokreta iz njegovog garnizona. Ovaj napad trebao bi otpočeti 22-og o. mj. izjutra u samoj noći, eventualno i danju.[3]

U koliko bi bio jači neprijateljski napad morate imati jake rezerve za primanje odsudnih borbi.[4] Vezu održavati sa ovim štabom neprekidno: kuririma, telefonom i radiogramom. naročito prilikom povlačenja u koliko bi to bilo u pravcu Petrovca, jer na ovaj način moći ćemo davati odlučne bitke na povoljnom položaju. Desno i lijevo održavati vezu sa susjedima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Dmitar K. Bajalica

Komandant pukovnik,
Petar

(M. P.)

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 42—1, k. 768.
[1] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 84 i 111.
* Napad toga dana nije vršen, već 25. maja.
[4] O rasporedu i dejstvu pomenutih jedinica vidi dok. br. 120. 142, 149 i 150.

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 21. MAJA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA PREBACIVANJE PREKO RIJEKE SPRECE NA SEKTOR OZRENA'

STAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Br. 29
21. maja 1944. g. u 13. čas.

ZAPOVEST

Sekcija: Tuzla 1 : 100.000

1. — Po izvršenom otkačivanju od neprijatelja sa prostorije Jasenka — Humci — Piperi — Drijenča, jedinice naše i XXXVIII divizije izvršiće noćas 21/22. V o. g. prelazak komunikacija Tuzla — Doboj i prebacivanje na levu obalu reke Spreče — na sektor Ozrena.[2]
U vezi toga, —

NAREĐUJEMO:

2. — I brigada: izvršiće obezbedenje prelaska komunikacija Tuzla — Doboj, prebacivanje preko mosta na reci Spreči. Obzirom na to, I brigada daće zasede na cesti i pruzi, postavljajući se sa dva bataljona u zasedu prema Doboju na liniji Previla — k. 178 — k. 174 — k. 261, a sa svoja druga dva bataljona postaviti zasede na cesti i pruzi prema Tuzli u visini s. Hotići, na liniji k. 314 — k. 176 — bezimeni potok u pravcu Tuzle.

Zadatak zasede u pravcu Doboja je temeljito rušenje mostova na pruzi i cesti u visini k. 180, mostova na liniji k. 174 — k. 178, kao i mostova na pruzi ispod k. 261[3] i sprečavanje po svaku cenu bilo kakve intervencije neprijatelja od pravca Doboja (naročitu pažnju obratiti na oklopni voz koji patrolira prugom).

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V.I.I., reg br. 41—2/7, k. 950.
[2] Opširnije o tome vidi dok. br. 146 i 168.
[s] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 10. juna 1944. o tome se kaže: »Noću 21/22. V partizanska 16. divizija, jačine oko 2.500 naoružanih ljudi, povlačeći se od sela Kruševice u smjeru Ozrena u Dobošnicu (16, 28, 18 km s. z. Tuzle), minama su porušili 21 m željezničke pruge i 1 cestovni most. — Popravka je istog dana izvršena i promet uspostavljen« (Arhiv V.I.I, reg. br. 22 2—3, k. 149 e).

Zadatak zasede u pravcu Tuzle (kod s. Hotića) jeste uništenje mostova na pruzi i cesti u visini k. 178, kao i onemogućavanje bilo kakve intervencije neprijatelja prugom ili cestom od pravca Tuzle.

Rušenje i uništavanje mostova na pruzi i cesti izvesti eksplozivom, u kom cilju blagovremeno se snabdeti potrebnim količinama eksploziva od II i IV brigade.

Preostali bataljon I brigade izvršiće prebacivanje preko Spreče sa svim komorama i intendanturom (sanitetom) odmah po prelasku naše IV brigade.

Stab I brigade ostaviće vezu na cesti (opština) kod Dobošnice, koja će odmah po prolasku IV, Div. bolnice, XVII majevičke br.figade] i II brigade povući bataljone iz zasede za prebacivanje preko r. Spreče.

Bataljoni određeni za zasedu moraju obavezno biti na zadatku 21. V o. g. u 20 časova.

II brigada: krenuće sa sadanje prostorije tako, da danas 21. V o. g. u 20 časova izbije na položaj Alatina krčevina, odakle će po prolasku IV brigade, Divizijske bolnice i XVII majevičke brigade, krenuti pravcem Alatina krčevina — Dobošnica — most na reci Spreči, prebaciti se i smestiti na prostoriju D. Brijesnica, s tim da obavezno ima svojih delova na liniji Rudinjak — Vareševina.

Na novoj prostoriji II brigada će se obezbeđivati od pravca Ozrena.

IV brigada: krenuće danas 21. V o. g. u 19 časova sa svoje dosadašnje prostorije, pravcem Kruševica — Dobošnica — most na reci Spreči, primivši prethodno u svoj sastav Divizijsku bolnicu, i prebaciće se zajedno sa Divizijskom bolnicom na levu obalu r. Spreče, smeštajući se na prostoriju Vasiljevci — Tumare — Vrbak i obezbeđujući se od pravca Ozrena.

Stab IV brigade smestiće Divizijsku bolnicu zajedno sa Mačvanskim odredom u s. Njive — Jasike (zaseoke Tumare). XVII majevička brigada krenuće sa prostorije Ratiš — Alatina krčevina pozadi IV vojvođanske brigade i Divizijske bolnice, pravcem Dobošnica — most na r. Spreči, smeštajući se na novoj prostoriji na sektor s. Turija.

Raspored brigada u koloni pri prebacivanju je sledeći:

— IV vojvođanska brigada zajedno sa Divizijskom bolnicom i Mačvanskim odredom,

— bataljon I vojvođanske brigade sa svim komorama, intendanturom i sanitetom I brigade,

— XVII majevička brigada,

— II vojvođanska brigada, posle čijeg prebacivanja će se povući bataljoni I brigade iz zasede i prebaciti se preko Spreče.

I brigada po izvršenom prebacivanju svih svojih delova smestiće se na prostoriju Milino Selo — Komari — Katanići, sa zadatkom obezbeđenja od Puračića i linije Tuzla — Doboj.

Stab **I** brigade će obavezno odrediti jednog svoga člana, koji će se prebaciti sa bataljonom, komorama, intendanturom i sanitetom.

Stab Divizije kretaće se zajedno sa **jednicama IV brigade, smeštajući se na novoj prostoriji u s. Tumare (za**seok Ceranići).

OPSTE NAPOMENE:

4. — Stab **IV brigade primiče u sastav Brigade Divizijsku bolnicu sa Mačvanskim odredom na Alatinoj krčevini, u kom cilju** Stab **IV brigade treba blagovremeno da se poveže sa Štabom I brigade u čijem se sastavu nalazi Divizijska bolnica i Mačvanski odred.**

5. — Štabovi brigada blagovremeno će predvideti potreban broj ljudstva za nošenje teških ranjenika, da isti ne predstavljaju kočnicu pri pokretu.

6. — Štabovi brigada vodiče strogo računa da se pri prebacivanju preko mosta nalaze odgovarajući rukovodioci s jedne i druge strane mosta, kako bi se prebacivanje izvelo što brže i u što većem redu.

7. — Prelaskom jedinica preko mosta, svaka će za sebe nastaviti sa pokretom ka određenoj prostoriji, ne čekajući uz most i ne stvarajući nikakve gužve.

8. — Štabovi brigada nastojaće da se pokreti jedinica izvedu tačno gore predviđenim redom i u naznačena vremena.

9. — Po dolasku na određene prostorije štabovi brigada će razviti izviđačko-obaveštajnu službu u pravcu Ozrena — linija Doboj — Tuzla — Puračiću — Ribnici, već prema samom rasporedu brigada.

10. — Po izvršenom prebacivanju svi štabovi brigada podneće izveštaj Štabu Divizije o prebacivanju svojih jedinica, rasporedu i situaciji na svojim prostorijama.

11. —Borbeni znaci 21. V 1944. i 22. V 1944: Marko — Ilija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar		**Zam. komandanta, major**
Z. Romac	**(M. P.)**	**Rad. Jović**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 21. MAJA 1944. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI U HERCEGOVINI[1]

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 504
Dana 21. maja u 18 č.
s. Poljice

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

Od polovine aprila o. g. do danas Švabe upotrebljavaju sve svoje raspoložive snage i skupa sa ustašama i četnicima pokušavaju neprekidno sa opštim ofanzivama na nas i slobodnu teritoriju Hercegovine, ali u tome do sada nijesu imali uspjeha. Prvi njihov ovakav napad počeo je 25. pr. mj.,[2] drugi 1. i 2. maja,[3] treći 6. i 7. maja,[4] četvrti od 12. do 15. maja,[5] a od tada ih mi napadamo, te im se još ne damo pribrati za novi pokušaj.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V.l.I., reg. br 30/11, k. 1143.

[2] Opširnije o tome vidi dok. br. 97.

[3] Vidi dok. br. 18 i 196.

[4] Vidi dok br. 23, 36 i 198—201.

[5] i [8] U knjizi Franca Sramla »Hrvatsko ratište—Njemačko-hrvatske legionarske divizije: 369, 373, 392«, na str. 84, o pokretima i dejstvima jedinica njemačke 369. legionarske divizije (»Vražje«) u maju 1944. se kaže:

»9.5. od strane 6 lovač. bombardera napadnuta je kolona za snabdijevanje stočnom hranom II/369. ap. Dva čovjeka su bila ranjena, 4 konja ubijena, 6 ranjeno.

12. maja bio je zbor diviziona kojom prilikom su držala govor dva hrvatska generala.

13. maja preduzeta je, po naređenju divizije, akcija na plato Hrgud; voda je bio kapetan Funke (Funke), komandant 2. diviziona 369. ap.

»U tu svrhu bile su obrazovane tri borbene grupe: desno jedna protivoklopna četa pod komandom poručnika Hercnera, u sredini stolačka policijska jedinica, pod p. poručnikom Jonom (John), a na lijevom krilu boroena grupa 2. diviziona 369. ap pod p. poručnikom Zalerom (Salier), u koju je bila uključena jedna četnička grupa jačine čete. Pokret je počeo oko ponoći. Zaobišavši južne i zapadne strme padine, plato Hrguda je bio dostignut oko podne. Borbene grupe su pročešljale širokim frontom ispresjecano i slabo pregledno, a uz to i teško prolazno, zemljište kraškog masiva. Tada je poginuo podoficir Puplije (Pouplier), oprobani artiljerijski osmatrač 4. baterije. Dobio je metak u vrat. U početku se išlo dobro naprijed i jedinice su dostigle

Predub jeden je naroda da proljeće donosi ofanzive okupatora, četničke parole »da istjeramo partizane u Bosnu«, a potom i stvarni početak neprijateljske ofanzive poljuljali su u priličnoj mjeri moral kod neopredjeljivog stanovništva, a nedostatak municije, višednevni teški bojevi i naši znatni gubici i još više su uticali na novomobilisane borce brigada i odreda te je bilo osipanja novomobilisanog ljudstva.

Vidjevši da sa dosadašnjim snagama ne može ništa učiniti okupator je dovukao pojačanje od 2 bataljona »Vražje« divizije na prostor Gacko — Nevesinje, a na prostoru Blagaja ima oko 3.000 i Stab »Vražje« divizije." Sa ovim snagama danas vode se danonoćne borbe, uglavnom oko komunikacije Nevesinje — Gacko — Stepen, južno od ove komunikacije i oko Stoca.[7] Ako ne dovede znatnija pojačanja neprijatelj sa ovim snagama neće uspjeti u svojim namjerama.

O namjerama neprijatelja i njegovim snagama vidi se iz ob. izvještaja ovoga štaba.[8]

Posljednje borbe iako su izbacile iz stroja priličan broj boraca... sama udarnost i pouzdanje boraca i rukovodilaca Divizije su znatno porasli. Ovo se još više povećalo dobijanjem, iako male, pomoći od Saveznika, a kada bi se moglo doći do znatnih količina municije opšta vrijednost Divizije bila bi i na zavidnoj visini. Danas prosječno naši borci imaju po 10 metaka na pušku, ispod 80 metaka na puškomitraljez, a po jednu ili nijednu bombu. Povećanjem broja municije kod boraca, pored moralnog pozitivnog učinka na njih, naši gubitci bi se znatno

naređenu liniju. Ali pri ponovnom pokretu četnici nisu htjeli da nastave zajedničku akciju. Grupa Hercner bila je napadnuta, kuriri više nisu mogli da je nađu i nije se znalo što je s njom. Ona je bila, kao što se kasnije ispostavilo, nabačena na strme padine i odbačena preko njih. (Borba je vođena s Južnohercegovačkim NOP odredom. Vidi dok. br. 218. — prim. red.). Ostale dvije grupe ostale su prilijepljene ispred jedne linije bunkera. Nažalost domet lakih poljskih haubica koje su ostale daleko u dolini nije više bio dovoljan da efikasno pomogne. Samo jednim mitraljezom, a bez MB, nije se moglo bogzna što učiniti. Kapetan Funke se odlučio za odstupanje i obrazovanje kružne odbrane na pogodnom mjestu. Pokret odljepljivanja protekao je u redu dok nije nastupio mrak kada je počela strašna pucnjava. Četnici počinju da pjevaju neke svoje ratničke pjesme i polaze samostalno u akciju. Policijska jedinica, pod uticajem za njih potpuno nove situacije, takođe se pokreće. Zapovijesti se ne izvršavaju, tako da i posljednjoj grupi ne preostaje ništa drugo nego da joj se naredi da siđe dolje. Ovaj put smo se mogli osloniti na četnike. Oni poznaju staze koje u vidu serpentina vijugaju u dolinu. Oko ponoći trupe su, izuzevši mnoge nestale, sišle opet u Stolac, umorni, siti borbe i zbunjeni (kapetan Funke).«

O tome vidi dok. br. 66, 78, 79, 196, 198, 204, 209—213 i 221 u ovoj knjizi.

[7] Vidi dok. br. 91, 101 i 102.

[8] Vjerovatno je riječ o izvještaju Obavještajnog odsjeka Štaba ove divizije od 11. maja 1944 (Arhiv V.I.I., reg. br. 54—4, k. 1145 II).

smanjili, a kod neprijatelja povećali i ubrzalo njihovo razbijanje, te molimo, ukoliko postoji mogućnost da se imamo u vidu pri dodjeljivanju municije.

Pored najaktuelnijeg problema municije, najviše nas koči naša glomazna bolnica, koja, iako je u Pivi,[9] veže naše znatne snage ka Gacku zbog obezbjeđenja iste, te ako bi se moglo riješiti pitanje bolnice slanjem ranjenika Saveznicima ili dublje na slobodnu teritoriju Crne Gore udarnost i manevarska sposobnost ove divizije znatno bi se povećala.

Od velike koristi po naš sektor biće prisustvo snaga naše vojske na sektoru Ulog — Kalinovik — Foča. Vjerujemo da će se tada stvoriti objektivno povoljni uslovi za likvidaciju bar Gacka.

O našim akcijama u mjesecu aprilu ukratko vidi se iz priložene relacije.[10] U tome mjesecu ubijeno je, ranjeno i zarobljeno 718 neprijateljskih vojnika od kojih 299 ubijeno, 357 ranjeno, a zarobljeno 56 četnika i 6 Nijemaca od kojih jedan oficir. Zaplijenjeno je: 3 laka bacača, 2 teška mitraljeza, preko 95 pušaka, 7 puškomitraljeza, 4 mašinke, uništen 1 kamion i onesposobljena 2 tenka.

Mi smo imali 43 mrtva i 55 ranjenih.

Gubitci i neprijatelja i naši do sada u maju približili su se ukupnoj cifri za cio mjesec april.

Uputuli smo jedan bataljon XI brigade i novi štab ka Borcima radi formiranja XIII hercegovačke brigade. Naknadno ćemo vas izvijestiti o formiranju ove brigade i predložiti štab iste.[11]

Formirana je i već funkcioniše vojna oblast XXIX U. divizije.

Prilog: Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 30. marta o. g. (u prepisu),[12] relacija sa prilozima za mjesec april o. g., brojno stanje ove divizije.[13] Predlog za pohvalu br. 505/44[14].

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Načelnik Štaba, pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

• Vidi dok. br. 75.
[10] Vidi dok. br. 97.
[11] Vidi dok br. 64.
[15] Redakcija ne raspolaže ovim naređenjem.
" Vidi dok. br. 98.
[14] Posljednja rečenica dopisana mastilom, ćirilicom.

RELACIJA ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 21. MAJA 1944. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O BORBAMA U HERCEGOVINI U APRILU[1]

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
K. Pov. Broj 504
Dana 21. maja u 18 č.
Poljice

ŠTABU II U. KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

Dostavljamo relaciju o operacijama XXIX U. divizije i partizanskih odreda za vrijeme od 1. do 30. aprila 1944. god.

XXIX U. divizija imala je zadatak da zatvara pravac Trebinje — Viluse, Bileća — Viluse, a ostalim snagama ofanzivno dejstvuje u Hercegovini, a naročito na saobraćaj.

1. — SITUACIJA:

a. — Kod neprijatelja:

U kotlini Neretve od Mostara do Metkovića pristigla »Vražja« divizija, koja odmah po stizanju ispoljava težnje čišćenja komunikacija istočno kroz Hercegovinu.[2] Snage ove divizije variraju od 3—5.000, do 15 baterija topova, od kojih jedna trećina protivaeroplanskih i četa bornih kola, među kojima i nekoliko komada tipa »Tiger«.

Četničke bande Draže Mihailovića nalazile su se uglavnom sa okupatorom u gradovima i obližnjim selima Trebinja i Nevesinja, Gacka i Konjic — Mostar.[3] Njihova jačina je nešto preko 3.000. Sem njih bilo je oko 600 domobrana[4] i oko 2.000 milicije.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V.I.I., reg. br. 8—6. k. 1143 A.

[s] Odnosi se na njemačku 369. legionarsku diviziju (»Vražju«), Opširnije o dolasku njenih jedinica u Hercegovinu, kao i o njihovom dejstvu, vidi tom IV, kuj. 24, dok. br. 25, napomenu br. 4.

[' Riječ je o četnicima Nevesinjskog i Trebinjskog korpusa. Bliže o njima vidi operacijski dnevnik Komande Nevesinjskog četničkog korpusa i naređenje četničke Komande operativnih jedinica Hercegovine od 11. aprila 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. BH-V-9336 i BH-X-118).

[4] O domobranskim snagama vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 185 i 194.

b. — Kod nas:

Jedna brigada je bila na prostoru Grahovo — Bileća — Trebinje, jedna brigada na komunikaciji Bileća — Gacko, a jedna brigada na komunikaciji Stolac — Ljubinje uz povremeno dejstvo i Nevesinju.

Moral, borbenost i disciplina na visini i u porastu.

Ishrana dijelova u Hercegovini dobra, a onih bliže granici Crne Gore slaba. Najveći nedostatak osjećao se je u municiji 7/9 mm i ručnim bombama.

c. — Kod susjeda:

Povlačenje XXVII divizije sjeverno od komunikacije Sarajevo — Užice[5] ugrozilo je sjevernu Hercegovinu od neprijatelja sa prostora — Kalinovik — Foča. Ispadi neprijatelja iz Cetinja, Nikšića i Danilovgrada, odlazak crnogorskih jedinica na te sektore" i samo angaževanje naših jedinica ka Grahovu pogoršalo je u manjoj mjeri stanje i i na tome sektoru.

2. — PROCJENA SITUACIJE:

Angažovanjem dvije brigade na prostoru Bileća — Grahovo — Trebinje, od kojih manji dijelovi i Gacku, taj pravac ka Dabru, Ljubinju i okolini slobodne teritorije Hercegovine bio je zatvoren. Radi uspješnijeg zatvaranja preduzimane su stalne napadne akcije preko Zubaca Trebinju i zapadno od Bileće Trebinju čime se umanjivala opasnost i ispada neprijatelja od Trebinja Ljubinju. Ostatak snaga Divizije mogao je jedino povremenim pritiscima Stocu i Nevesinju i na komunikacije Gacko — Nevesinje, Nevesinje — Blagaj i Stolac — Domanovići da neutrališe ove garnizone i spriječi napade iz njih na slobodnu teritoriju Hercegovine. Pri svemu ovome važan činilac za akcije bio je i dolaženje do municije.

3. — ODLUKA:

Na osnovi naprijed iznijete procjene XII brigada postavljena je na prostor: Grahovo — Viluse i Viluse — Trebinje da ofanzivno dejstvu je preko Zubaca Trebinju i na komunikacije Grahovo — Risan.[7]

[5] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok br. 63.

* Riječ je o jedinicama Primorske operativne grupe. Vidi tom III, knj. 7, dok. br. 154 i 157 i tom IV, knj. 24, dok. br. 51.

[7] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi tom IV, knj. 24. dok. br. 44 i 121.

X brigada postavljena je na komunikaciju Bileća — Plana, sa manjim dijelovima Bileća — Viluse i Plana — Gacko, s tim da ispoljava dejstvo na komunikaciju Bileća — Trebinje,[8] a olakšavajući tako i rad XII brigadi i partizanskim jedinicama na prostoru Trebinje — Ljubinje.

XI brigada postavljena je na komunikaciju Stolac — Ljubinje da dejstvuje na sam Stolac, njegovu pozadinu i skupa sa jedinicama Južnohercegovačkog partizanskog odreda na komunikacije Mostar — Metković — Trebinje.[9]

Sjevernohercegovački partizanski odred dejstvuje oko Nevesinja.

4. — TOK OPERACIJA:

a. — Borbe na prostoru Trebinje — Grahovo — Viluse:

Stalnim ofanzivnim operacijama Trebinju XII brigada, uz velike fizičke napore, ne dozvoljava neprijatelju niti jednom da izvrši organizovaniji koncentrisani napad, te tako i uz manje držanje snaga na prostoru Viluse — Grahovo neprijatelj biva ukočen.

7. aprila o. g. 1.000 Švaba sa nešto više četnika u noćnom napadu prodiru iz Grahova za Viluse,[10] uslijed čega se XII brigada povlači sa Zubaca i Lastve na prostor: Viluse — Velimlje i Viluse — Nikšić za što dobij a i pojačanje od dva bataljona X brigade.[11] Poslije nekoliko uspješnih razbijanja napada iz Vilusa ka Velimlju Brigada 19. aprila o. g. na juriš zauzima Viluse i goni neprijatelja sve do Grahova i Trebinja. Poslije ovoga Brigada razbija još nekoliko švapsko-četničkih ispada iz Grahova i preko Trebišnjice Lastvi porušivši im najzad i sve improvizirane mostove na Trebišnjici.[12] Za ovo vrijeme prodor dijelova X brigade na komunikacije Bileća — Trebinje i pritisak na Bileću ukočio je neprijatelja u Bileći i onemogućio ponovne ispade iz Trebinja Lastvi.

U ovim borbama bilo je mnogo primjera junaštva ne samo pojedinaca, već i čitavih desetina i bataljona. Bilo je nekoliko juriša gdje se je tuklo kundacima, hvatalo za guše, a zbog nemanja municije upotrebljavalo kamenje.

[8] Bliže o njenom dejstvu vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 16, 43, 72, 118 i 135.

* Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 54, 115 i 161.

[10] i [1!] Opširnije o tim borbama vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 44, 88 i 121 i relaciju Štaba 12. hercegovačke brigade od 2. maja 1944. o dejstvu Brigade u aprilu (Arhiv V. 1.1., reg br. 5—6, k. 1151 I).

[11] Pojačana je sa 1. i Sitničkim bataljonom. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 43.

U ovim borbama ubijeno je preko 50 Nijemaca, 80 ranjeno, ubijena 34 četnika i 50 ranjeno, a 5 zarobljeno.

Zaplijenjeno: 2 teška mitraljeza, prilično hrane i municije i arhiva četničkog komandanta brigade Janičića.[15]

b. — Borbe oko Stoca:

5. aprila o. g. oko 700 Nijemaca i četnika sa nešto ustaša i nekoliko baterija topova i nešto tenkova pokušavaju prodrijeti iz Stoca komunikacijom za Ljubinje.[14] Tri bataljona XI brigade razbijaju neprijatelja i gone sve do u Stolac onesposobivši im i dva tenka. U ovoj borbi borci se drže tako dobro da borac 1. bataljona Jovo Lojević, i pored zabrane komandira, skače na jedan od više tenkova i na njemu pogine.[15]

Poslije ovog razbijanja neprijatelja dijelovi XI brigade 9. o. mj. čisteći teren ovlađivaju sa čitavim prostorom od Stoca do Popova polja i zarobljavaju četničku postaju u Pribilovcima. Sjutradan Švabe vrše napad na naše dijelove u tome selu, ali budu potpuno razbijeni, jedna čitava kompanija uništena, a ostatak se razbježao.[16]

Do kraja ovoga mjeseca neprijatelj miruje u garnizonima, a Brigada razbija i goni manje četničke grupice u srezu Stolac i Ljubinje, držeći Ljubinje pod svojom stalnom kontrolom. Pokušaj likvidiranja stanice Svitava i željezničke stanice Hrasno nije uspio zbog slabe veze i plana same akcije.[17]

c. — Borbe na komunikaciji Gacko — Bileća:

19. aprila o. g. nekoliko stotina Švaba sa isto toliko četnika i ustaša pokušavaju prodrijeti iz Gacka ka Planoj, koji napad razbija 2. bataljon X brigade i odbacuje neprijatelja u Gacko.[18] Ovo isto neprijatelj pokušava i 25. o. mj. sa istim rezultatima.

25. o. mj. preko 1.000 četnika počinje napad od Bileće Planoj koga u teškoj borbi razbija X brigada i vraća bande nazad.[19]

[13] Vidi dok. br. 23, objašnjenje br. 6.

[14] Ovaj prodor preduzeli su. uz pomoć policije i četnika, dijelovi njemačke 369. legionarske divizije. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 25, napomenu br. 4.

i5; u j i7 opširnije o tim borbama vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 38, 54, 115 i 161 i relaciju Štaba 11. hercegovačke brigade od 2. maja 1944. o dejstvima Brigade u aprilu (Arhiv V.l.I., reg. br. 7/6, k. 1143 A).

[16] i [18] Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 118, 120 i 135 i relaciju Štaba 10. hercegovačke brigade od 6. maja 1944. o dejstvu Brigade u aprilu (Arhiv V.l.I., reg. br. 6 6. k. 1143 A).

U borbama oko Stoca, Gacka i Bileće ubijeno preko 180 Švaba, ustaša i četnika, a ranjeno preko 200.

Zarobljeno: 51 četnik i 3 Nijemca od kojih 1 oficir i 1 podoficir.

Zaplijenjeno je: 3 laka bacača, 78 pušaka, 4 puškomitraljeza, 2 mašinke, 5 pištolja, oko 10.000 metaka 7/9 mm i 7.000 ostalih i onesposobljena dva tenka, više ćebadi, šatorskih krila i druge spreme.

d. — Diverzione akcije:

Jedinice partizanskih odreda za sve vrijeme dejstvuju u pozadini neprijatelja ili direktno u sklopu brigada dejstvujući vrlo uspješno. Jedinice Sjevernog odreda pojačavane povremeno snagama brigada drže u šahu čitav nevesinjski garnizon. Diverzione grupe odreda skoro svakodnevno napadaju saobraćaj u dubokoj pozadini neprijatelja i uz same garnizone među kojima su najvažniji: upad u Hodbinu i Pijeske pored Neretve, paljenje željezničke stanice Hum, mitraljiranje više vozova kod samog Trebinja, uništen jedan kamion sa švapskim oficirima na drumu Trebinje — Dubrovnik, likvidiranje četničke posade na Zalomu, uništenje švapske patrole u Gojšini i napad na saobraćaj u Dubravama uz upade u sam Stolac.[20]

U ovim akcijama ubijeno je: 35 četnika i Švaba, ranjeno 27, a zarobljeno tri Švabe, 3 puškomitraljeza, 2 mašinke i nešto municije i opreme.

ZAKLJUČAK:

Na ovaj način Divizija je izvršila dodijeljene joj zadatke. Kao najveći nedostatak osjetilo se je pomanjkanje municije za puške i puškomitraljeze, što je povećalo naše gubitke, a smanjilo kod neprijatelja, a ovo sve imalo je svog odraza i na moral.

Rukovodioci i jedinice pokazali su se na visini svojih zadataka. Udarnost jedinica raste, a veliki gubitci i smanjena mobilizacija naglo umanjuju brojna stanja jedinica.

GUBITCI:

a. — Kod neprijatelja:

Ubijeno, ranjeno i zarobljeno 718 neprijateljskih vojnika, od kojih 299 mrtvih, 357 ranjenih i zarobljeno 56 četnika i 6 Nijemaca, od kojih 1 oficir.

[20] Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 25 (napomenu br. 4) i 194.

Zaplijenjeno: 2 teška mitraljeza, 3 laka bacača, preko 95 pušaka, 7 puškomitraljeza, 4 mašinke, prilično spreme i municije, uništen 1 kamion i onesposobljena dva tenka.

b. — Kod nas:

Mi smo imali 43 mrtva i 55 ranjenih.

7. — IMENA NEPRIJATELJSKIH RUKOVODILACA:

a. — *Kod Nijemaca:*

Njemačko rukovodstvo bilo je uglavnom rukovodstvo »Vražje« divizije. Imena nijesu poznata.

b. — *Kod četnika:*

Janičić, Milorad Popović, Milorad Vidačić, pop Perišić,[21] Sava Kovač, Spiro Babić, Petar Samardžić, Vaso Gutić, Jovan Draganić, Kureš[22] i drugi.

8. — IMENA NAŠIH RUKOVODILACA:

a. — Štaba XXIX U. divizije:

Komandant drug Vlado Šegrt, pukovnik
Politički komesar drug Dragiša Ivanović
Načelnik Štaba drug Rade Hamović, pukovnik

b. — Štab X hercegovačke N. O. U. brigade:

Komandant drug Nikola Ljubibratić
Politički komesar drug Zivko Jošilo
Zamjenik komandanta drug Nikola Radošević
Zamjenik politič. kom. drug Slobodan Šakota
Načelnik Štaba drug Mustafa Dizdarević

c. — Štab XI hercegovačke N. O. U. brigade:

Komandant drug Obren Ivković — ranjen i još se nalazi u bolnici
Politički komesar drug Spiro Srzentić
Zamj. komandanta drug Srećko Reić — vrši dužnost komandanta
Zamjenik političkog komesara drug Mato Markotić
Načelnik Štaba drug Drago Đukanović

[n] Radojica, organizator četnika na sektoru Pive, Duge i Golije. Poginuo 1945. godine.

" Miloš

d. — Štab XII hercegovačke N. O. U. brigade:

Komandant drug Danilo Komnenović
Politički komesar drug Đoko Novosel
Zamjenik komandanta drug Milinko Okiljević
Zamjenik politkoma drug Franc Novak
Načelnik Štaba drug Franjo Tomajić

e. — Štab Južnohercegovačkog partizanskog odreda:

Komandant drug Dako Kundačina
Zamjenik komandanta drug Milan Vukalović
Zamjenik političkog komesara drug Šefkić Safet

f. — Štab Sjevernohercegovačkog partizanskog odreda:

Komandant drug Veljko Ivković
Politički komesar drug Mirko Mastilović
Zamjenik komandanta drug Radovan Šakotić
Zamjenik politkomesara drug Tripo Šarenac

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Komandant, pukovnik
Vlado Šegrt

Načelnik Štaba, pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I KONJA 29. NOU DIVIZIJE OD 21. MAJA 1944. GODINE[1]

BROJNO

XXIX UDARNE DIVIZIJE

Redni broj	Jedinica	Ljudstvo						oružje—oružje										
		na licu		u rash.		svega		pušaka			p. mitr.			mitr.		bac.		p. tenk. puš.
		drug.	dr-ca	drug.	dr-ca	drug.	dr-ca	jugos.	italij.	njemač.	jugos.	italij.	njemač.	Š. L.	Breda	teški	laki	
	X [herc. brigada]	795	35			795	35	388	73	22	13	6	7	—	3	4	3	1
	XI	613	20			613	20	350	69	60	10	9	8		3	2	4	1
	XII	557	20			557	20	334	39	27	19	8	7		5	4	4	2
	Sjev.[2]	181	3			181	3	170	—	—	7	1	4					
	Juž.[3]	320	2			320	2	311	—	—	8	3	11	3	1			
	Boln.	34	20			34	20	30										
	Štab.	76	3			76	9	62			1	—	1					
	[Svega]	2576	103			2576	103	1645	181	109	58	27	38	3	12	10	10	4
				2679				1935			123			15		21		4

Nap.: Nije uračunat Mostar, bat.

[1] **Original (zaglavlje formulara pisano na mašini, ćirilicom, a brojevi mastilom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 2/12, k. 1143 A.**

[2] **Sjevernohercegovački NOP odred**

S T A N J E

N.O.V. JUGOSLAVIJE

	M u n i c i j a													konja		
	za pušku			za p. mitraljez			za mitr.		za bac.							
pištolji	jugos.	italij.	njemač.	jugos.	italij.	njemač.	Š. L.	Breda	teški	laki	tenk. pušku	pištolje	ruč. bnmbe	jahačih	tovarnih	Primjedba
51	5753	1165	1469	1500	2050	1085	—	8550	280	500	90	538	343	15	54	Postoje i 2 bacača 100 mm bez mine i 8 mitr. 14 mm sa nešto municije u upotrebi
49	9570	2200	900	1800	2200	1250		16400	24	203	24	566	384	15	58	
56	1880	510	210	5700	2600	1200	—	11050	138	375	70	487	511	14	63	
23	2100	—	—	760	—	420	—	—	—	—	—	152	91	—	—	
48	5400	—	—	960	—	1900	200	700	—	—	—	452	260	—	—	
5	840											132	6	3	15	
17	1860	—		200		60						315	60	9	20	
249	27403	3875	2579	10920	6850	5915	200	36700	442	1078	184	2642	1655	56	210	
249	33.857			23685			36900		1520		184	2642	1655	266		

Nač. puk.
21. V 44.[4] Rade Hamović

[5] **Južnohercegovački NOP odred**
[4] **Datum i godina dopisani su olovkom. Da ovo brojno stanje potiče od tog datuma vidi se iz dok. br. 96 u ovoj knjizi.**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 21. MAJA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 1. DO 15. MAJA[1]

STAB
III VOJV. BRIGADE
O. Br. 97
21. maja 1944. god.
u 13 čas.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

15-dnevni operativni izveštaj.

1. V 1944. Promenljivo, sunčano i oblačno.

Jedinice se nalaze na mestima i to:

I i V bataljon, Intendantura i Sanitet nalaze se u s. Dopascima,

II bataljon nalazi se uz diviz. bolnicu u s. Trnovu,

III i IV bataljon nalaze se u s. D. Dopasci,

Štab Brigade nalazi se u s. D. Dopasci.

U 05 časova jedinice se premeštaju:

I i V bataljon, Intendantura i Sanitet ostaju u s. Dopasci,

III i IV bataljon premeštaju se u s. Gojakovići sa zadatkom zatvaranja pravca od Kladnja za Zivinice i s. Dopaske,

II bataljon je od strane Štaba III korpusa upućen na Betanj da po svaku cenu zatvori pravac Vlasenica — Šekovići,

Štab Brigade premešta se u s. G. Dopaske.

U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Neprijatelj je bio aktivan u zraku, bombardovao je i mitraljirao naše položaje. Nismo imali žrtava.

Sastav Brigade je: Štab Brigade, 5 bataljona, Intendantura i Brig. sanitet.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 15—1, k. 1243.

Brojno stanje Brigade:

Ljudstvo:	po spisku	1278.—
	na licu	840.—
	u rashodu	438.—
konji:	jahaćih	20.—
	tovarnih	120.—
	teglećih	22.—
naoružanje:	pušaka	606.—
	puškomitraljeza .	19.—
	šaraca	3.—
	teških mitraljeza .	6.—
	pikavaca	12.—
	pištolja	30.—
	prot. kolskih pušaka	7.—
	bombi ofanzivnih .	71.—
	bombi defanzivnih	107.—
	teških bacača . .	2.—
	lakih bacača . . .	1.—

2. V 1944.
Sunčano.

U toku dana neprijatelj je napadao na naše položaje i to: Oko 11 časova zelenokadrovci iz Kladnja napadaju na položaje III i IV bataljona; borba traje oko 3 sata. Neprijatelj je bio proteran u pravcu Kladnja. Jačina neprijatelja bila je oko 100—150 ljudi.

Oko 14.30 časova neprijatelj u jačini od oko 400—500 ljudi sa komorom pokušava se probiti od Vlasenica u pravcu Sekovića. II bataljon koji je na Betnju razbija kolonu i prisiljava je da gazi Drinjaču. Razbijen neprijatelj prelazi Drinjaču, ide u Cikote i prema Vrelu.

Oko 16.30 časova stižu dva bataljona XVII majevičke brigade u pomoć II bataljonu na Betanj, te u zajednici progone neprijatelja.[2]

U ovoj borbi naš II bataljon nije imao žrtava. Neprijatelj je imao dosta gubitaka.

Sastav Brigade, brojno stanje i naoružanje isto kao 1. o. m.

3. maj 1944.
Oblačno sa
malo sunca.

Cela brigada vrši pokret do na prostoriju s. Matijevići — Crijevići — Lupoglavo sa zadatkom da zatvori pravac od Zivinica i Tupkovića za Kladanj.

[8] **Vidi dok. br. 193—196.**

Brigada polazi sa prostorije Dopasci pravcem pr^ko s. Majdana i Matijevića.

III bataljon ide do zas. Lupoglava,
I bataljon ide do Crijevića,
II bataljon na Džebarsku gradinu,
V bataljon u Jošje,
IV bataljon u s. Gladojeviće,
Stab Brigade, Intendantura i Sanitet u s. Matijeviće (zas. Herkići i Bare).

U toku pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem.

Četnici su napali 4 druga zaostala iza kolone i trojicu zarobili (jedan iz II bataljona a dvojica iz div. bolnice), a jedan je pobegao ostavivši pušku.

Sastav Brigade isti kao 2. o. m. Imamo jednog borca i dve puške manje.

4. maj 1944. Oblačno i kiša.

Nije bilo dodira sa neprijateljem u toku dana. Jedinice su na mestima kao i 3. o. m.

Sastav Brigade, brojno stanje i naoružanje isto kao 3. o. m.

5. maj 1944. Lepo vreme.

III bataljon se prebacuje iz Lupoglava u zas. Naseoce. Ceo dan neprijateljski avioni lete iznad naših položaja i bombarduju i mitraljiraju. Od avijacije smo imali mrtvih i ranjenih. Noću Brigada vrši pokret preko Bijelopolja i dolazi u Bišinju.[3] U toku dana i za vreme pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem.

6. maj 1944. Sunčano.

Brigada stiže na prostoriju Bišinje oko 10 časova

IV bataljon ide na Bunarić kao rezerva Štaba Divizije,
III bataljon poseda Gradinu,
II bataljon poseda Krajeve,
I bataljon poseda Omerovu kosu i Kamenovu kljet,
V bataljon poseda Marića krušku i zatvara pravac od Gračanice.
Stab Brigade, Intendantura i Sanitet su u Bišinji.

[3] Na karti 1:100.000 to mjesto nije nađeno. Međutim, u neposrednoj blizini položaja koje su posjeli bataljoni, postoji Bošnjak, te je vjerovatno riječ o njemu.

U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Sastav Brigade, brojno stanje i naoružanje isto kao i 5. o. m.

7. maj 1944. Oblačno.

Jedinice su na istim mestima kao i 6. o. m.
U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Oko 20 časova cela se brigada skuplja u Bišinji gde je izvršena smotra cele brigade.
Brigada je pohvaljena od Vrhovnog štaba NOV i POJ.[4] U 23 časa Brigada vrši pokret iz Bišinje preko Vidakovića, Petrovića i Papraće na prostoriju: Džanojevići — Aščerići — Jasikovići — Pavlović i Mehići.
Za vreme pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem.
Sastav Brigade, brojno stanje i naoružanje isto kao 6. o. m.

8. maj 1944. Oblačno.

Oko 10 časova Brigada stiže na određenu prostoriju. Sa ove prostorije oko 17 časova cela brigada vrši pokret preko Caparda za Međeđu i G. Baljkovicu. Brigada stiže na ovu prostoriju oko 02 časa 9. o. m. U pokretu nije bilo dodira sa neprijateljem.
Sastav Brigade, brojno stanje i naoružanje isto kao 7. o. m.

9. maj 1944. Oblačno.

Jedinice se raspoređuju i to:
I bataljon je na Njivicama,
II bataljon je u Dekićima,
III bataljon kod Kraljevića obezbeđuje bolnicu,
IV bataljon je u šumi Tatica,
V bataljon je kod Besića,
Štab Brigade je u s. Dekići.
U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.
Sastav Brigade, brojno stanje i naoružanje isto kao 8. o. m.

10. maj 1944. god. Oblačno.

U 04 časa Brigada vrši pokret pravcem Goduš — Rastošnica i smešta se na prostoriju: Brzava — Caklovica — Rastošnica — Krastava kosa i to:
I bataljon ide na Krastavu kosu,
II bataljon je u Caklovici,

[4] Vidi dok. br. 167.

III bataljon je u Rastošnici.
IV bataljon je u Cajirima,
V bataljon je u Brzavi,

Stab Brigade, Intendantura i Sanitet su u s. Cajirima. Jedinice stižu na ovu prostoriju oko 11 časova. Za vreme pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem. Oko 19 časova četnici napadaju na naš I bataljon na Krastavoj kosi. I bataljon ih odbija.

U noći četnici i zelenokadrovci se koncentrišu i napadaju I bataljon od Lokanja, Kiseljaka i od Cajira.

Četnici i zelenokadrovci u jačini od oko 300 ljudi napadaju na I bataljon sa nekoliko raznih pravaca kao odlični poznavaoci terena, te uspevaju razbiti i potisnuti I bataljon.

I bataljon se povlači u neredu i gubi postolje i dvonožac od teškog bacača.

U ovoj borbi dva druga su poginula i dva nestala.

Sastav Brigade isti kao 9. o. m.

11. maj 1944. Sunčano. Četnici rano, oko 05 časova, se ponovo koncentrišu i pokušavaju zauzeti selo Cajiru.[5] Jedna četa I, jedna II i jedna iz IV bataljona ih zaustavljaju, prelaze u napad i brzo ih odbijaju u pravcu Kiseljaka.

[5] U izvještaju Štaba Majevičkog četničkog korpusa od 16. maja 1944. o tome se kaže:

»Stanje na teritoriji Majevičkog korpusa je sledeće:

13. SS divizija dva meseca je harala na našem terenu, a pod maskom da vodi borbu sa partizanima. Ipak bilo je okršaja između njih i partizani su se povukli južno od Spreče, pa i Drinjače, gde su sačekali SS odrede i strahovito ih potukli. SS odredi dali su se u panično begstvo ka r. Savi preko našeg terena, a komuna ih je gonila u stopu, u prvoj liniji sa 36. divizijom i Majevičkom brigadom, dok su 16. i 38. divizija, kao i druge brigade i odredi, nastupali kao druga linija.

Po prelasku 36. dvizije i Majevičke brigade preko Jelice pl. na naš teren, sa dve moje brigade, sa kojima sam pošad u Semberiju u cilju obilaska semberijskih i posavskih brigada, vratio sam se sa pola puta i primio borbu sa napred pomenutim partizanskim jedinicama. Borbu sam primio 10. o. m. i za 24 sata neprekidne borbe uspeo sam da 36. diviziju i Majevičku brigadu snažnim a kratkim udarcima razdvojim u tri dela i da ih počesno tučem... Borbe se nastavljaju, jer i njima pristižu pojačanja, a isto tako i ja angažujem nove jedinice.

Borbe se vode u zahvatu Jelice pl. i njenih ogranaka (Rastošnička planina — Kikovi — Rožanj itd.) — sekcija Bijeljina — Zvornik.«

Dalje se u izvještaju kaže da su u borbu bacili četiri četničke brigade i da vrše čišćenje i uništenje zabaziranih ranjenika u Semberiji i Posavini. (Arhiv V.I.I., reg. br. BH-V-11122.1

U ovoj borbi četnici i zelenokadrovci su imali mnogo žrtava. Samo na terenu su ostavili 7 mrtvih.

U ovoj borbi mi smo imali dva lakše ranjena druga. Oko 14 časova II, IV i V bataljon sa invalidima i bolnicom polaze preko Caklovice sa ciljem da se probiju do Save da bi tamo prebacili invalide i Glavni štab za Vojvodinu, a otuda da sprovedu novo ljudstvo za brigade, materijal i oružje.

Pri podilaženju ka Teočaku, IV i V bataljon se sukobljavaju sa neprijateljem pred Teočakom[6]. Neprijatelj je bio sastavljen od SS-ovaca i zelenokadrovaca.

V bataljon uspeva potisnuti neprijatelja uz pomoć IV bataljona. Borba je trajala oko 3 sata. U ovoj borbi imali smo 3 druga mrtva i 11 ranjenih.

Neprijatelj je imao oko 25 žrtava.
Oko 20 časova neprijatelj se pod pritiskom IV i V bataljona povukao u pravcu Sniježnice za Priboj.

Sastav Brigade i naoružanje isto kao 10. o. m.

12. maj 1944. Magla i oblačno.

Oko 02 sata II, IV i V bataljon se postavljaju na prostoriju Teočaka i to: II bataljon postavlja se na Tursanovo brdo, IV prema Sniježnici, V bataljon na kosi između Čajira i Krstača.

U 05 časova ostale jedinice III brigade vrše pokret do Krstača,[7] gde stižu oko 10 časova. Brigada je imala zadatak da se sa ove prostorije probije do Save.

Usled promene situacije oko 16 časova Brigada se prebacuje na prostoriju Brijest — Muzeli — Ravni zavid — Goduš. Na ovu prostoriju sve jedinice stižu oko 21 čas.

U pokretu se II bataljon sukobio sa neprijateljem kod Rastošnice. Neprijatelj je došao od Jelice preko Obršine u jačini oko 400 ljudi. II bataljon se sukobio na cesti kod Rastošnice. U ovoj borbi imali smo jednog druga mrtvog a neprija-

[6] Vidi dok. br. 205.
[7] Vidi dok. br. 49.

telj je imao takođe jednog mrtvog. Ostale jedinice su se mimoišle sa neprijateljem neopaženo. Sastav Brigade isti kao 11. o. m.

13. maj 1944. Oblačno.

Oko 8.30 časova dve čete I bataljona i II bataljon vrše napad na neprijatelja koji je bio pošao od Rastošnice u pravcu naših položaja. Posle borbe koja je trajala oko 5 časova neprijatelj se povukao u pravcu Sniježnice i Teočaka.

U ovoj borbi su učestvovala i dva bataljona V brigade u sadejstvu sa našim jedinicama.

Čete I bataljona su napadale neprijatelja od Goduša kosom prema Čajirima, a II bataljon prema Obršinama.

U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 30 mrtvih i ranjenih.

Mi smo imali jednog mrtvog i jednog ranjenog druga.

Sastav Brigade i naoružanje isto kao 12. o. m.

14. maj 1944. Oblačno.

Oko 8 sati neprijatelj vrši napad na jedinice V brigade.[8] Odmah Brigada dobija zapovest od Štaba Divizije da se prebaci na prostoriju Stolice — Jelica — Musi. Jajići — Međeđa — G. Baljkovica i da obezbedi bolnicu.

Jedinice stižu na novu prostoriju oko 20 sati, osim I bataljona koji stiže sa bolnicom oko 04 sata 15. o. m.

I bataljon se smešta u G. Baljkovicu,

II bataljon u Međeđu,

III bataljon na Jelicu,

IV bataljon na Stolice,

V bataljon u Musi. Jajićima,

Stab Brigade, Intendantura i Sanitet su u Musi. Jajićima.

Za vreme pokreta preko kose kod Tomanića, neprijatelj je tukao artiljerijom naše kolone. Jedan drug je ranjen.

Za vreme pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem.

Sastav Brigade i naoružanje isto kao 13. o. m.

' Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 124.

4. 40 1-15-V

se povukao u pravcu Snijeżnice i Leočaka.
U ovoj borbi su učestvovala i dva bataljona V brigade u sadejstvu sa našim jedinicama.
Čete I bataljona su napadale neprijatelja od Čoduša Kose prema Ćairima, a II bataljon prema Borsinama.
U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 30 mrtvih i ranjenih.
Mi smo imali jednog mrtvog i jednog ranjenog druga.
Sastav brigade i naoružanje isto kao 12.o.m.

14.maj 1944. oblačno. Oko 8 sati neprijatelj vrši napad na jedinice V brigade.
Odmah brigada dobija zapovest od štaba divizije da se prebaci na prostoriju Stolice-Jelica-Musl.Jajići-Medeđa-G.Baljkovica i da obezbedi bolnicu.
Jedinice stižu na novu prostoriju oko 20 sati, osim I bataljona koji stiže sa bolnicom oko 04 sata 15.o.m.
I bataljon se smešta u G.Baljkovicu,
II bataljon u Medeđu,
III bataljon na Jelicu,
IV bataljon na Stolice,
V bataljon u Musl.Jajićima,
Štab brigade, intendantura i sanitet su u Musl.Jajićima.
Za vreme pokreta preko kose kod Romića, neprijatelj je tukao artiljerijom naše kolone. Jedan drug je ranjen.
Za vreme pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem.
Sastav brigade i naoružanje isto kao 13.o.m.

15.maj 1944. sunčano. Jedinice na istim položajima kao 14.o.m.
U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.
Sastav brigade, brojno stanje i naoružanje isto kao 14.o.m.

S m r t f a š i z m u - S l o b o d a n a r o d u !

Za Štab,

Komandant-kapetan,

102

P.S.
U borbi, koju je naš II bataljon vodio na Sutnju sa neprijateljskom kolonom uz pomoć dva bataljona Majevičke brigade, neprijatelj je imao oko 60 mrtvih i ranjenih.
5.o.m. neprijateljska avijacija bombardovala je i mitraljirala naše položaje i kolonu. Tom prilikom mi smo imali tri mrtva, šest teže i četiri lakše ranjena druga.
U svim ovim borbama mi smo imali 10 mrtvih drugova, 25 ranjenih i 3 nestala.
Borbe koje smo imali od prelaska na sektor Majevice, bile su vrlo teške i krvave. Tom prilikom naši borci su opet pokazali da su vrlo uporni u odbrani svojih položaja. Uopšte, pokazali su se vrlo hrabri i poštovani. Potpuno su razumeli značaj našeg zadržavanja na sektoru Majevice.
Ishrana nije mogla biti zadovoljavajuća jer borci vrlo često, skoro redovno nisu stizali da jedu, iako su radni vodovi kuvali dobru hranu.
Zdravstveno stanje boraca je dosta dobro. Jedino su borci premoreni i iscrpljeni pa bi im trebao odmor i redovna ishrana.
Većina boraca je vrlo slabo, čak bedno obučena, obuvena.
Svi konji su nam pretovareni, skoro svi izranjavani na leđima a pored svega toga premoreni i iscrpljeni od gladi. Često se dešava da konji padaju u putu.

Komandant-kapetan,

Fotokopija posljednje stranice dokumenta br. 99

15. maj 1944. Jedinice na istim položajima kao 14. o. m.
Sunčano. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Sastav Brigade, brojno stanje i naoružanje isto kao 14. o. m.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab,

Komandant — kapetan,
Bikicki»

(M. P.)

P. S.

U borbi, koju je naš II bataljon vodio na Betnju sa neprijateljskom kolonom uz pomoć dva bataljona Majevičke brigade, neprijatelj je imao oko 60 mrtvih i ranjenih.

5. o. m. neprijateljska avijacija bombardovala je i mitraljirala naše položaje i kolonu. Tom prilikom mi smo imali tri mrtva, šest teže i četiri lakše ranjena druga.

U svim ovim borbama mi smo imali 10 mrtvih drugova, 25 ranjenih[10] i 3 nestala.

Borbe koje smo imali od prelaska na sektor Majevice, bile su vrlo teške i krvave. Tom prilikom naši borci su opet pokazali da su vrlo uporni u odbrani svojih položaja. Uopšte, pokazali su se vrlo hrabri i požrtvovani. Potpuno su razumeli značaj našeg zadržavanja na sektoru Majevice.

Ishrana nija mogla biti zadovoljavajuća, jer borci vrlo često, skoro redovno, nisu stizali da jedu, iako su radni vodovi kuvali dobru hranu.

Zdravstveno stanje boraca je dosta dobro. Jedino su borci premoreni i iscrpljeni pa bi im trebao odmor i redovna ishrana.

Većina boraca je vrlo slabo, čak bedno, obučena i obuvena.

Svi konji su nam pretovareni, skoro svi izranjavani na leđima a pored svega toga premoreni i iscrpljeni od gladi. Cesto se dešava da konji padaju u putu.

Komandant — kapetan,
Bikicki

(M. P.)

• Đorđe

[10] U prethodnom tekstu ovog izvještaja prikazano je samo 15 ranjenih boraca.

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 4. VOJVOĐANSKE BRIGADE O DEJSTVU BRIGADE OD 16. DO 21. MAJA 1944. GODINE[1]

Datum stanje vremena i mjesto	Sastav i brojno stanje	S A D R 2 A J
16. maj lijepo Orahovica Donja Brijesnica	Stab Brigade intendantura I, II, III, IV b. 758 ljudi naoružanje isto[2]	Brigada izvršila pokret pravcem Orahovica — Jaruške — D. Brijesnica, gdje je kod sela Novaci ušla u divizijsku kolonu i krenula dalje pravcem Pašino Brdo — Brod — Boriće — Čolići pa prema Dobošnici. —
17. maj lijepo po podne pljusak Seona	Stab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 746 ljudi naoružanje isto	Brigada u pokretu od 16. o. mj. Kretala se iz Borića prema Dobošnici, gdje je pređen most preko Spreče u redu. Željeznička pruga prelažena oko 1,30 sati. Prešli su naši I i IV bat. kada je naišao oklopni vlak i presjekao kolonu.[3] Odmah se počelo sa prebacivanjem i u toku daljnjeg jednog sata prebačena je sva brigada.—[4] Tom prilikom ranjena je jedna drugarica iz oklopnog vlaka. — Jedinice su nastavile odmah pokretom pravcem Dobošnica

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1. reg. br. 12—3, k. 969.

[5] Trinaestog maja 1944. Brigada je imala 562 puške, 24 puškomitraljeza, 3 teška mitraljeza, 12 automata (pikavaca), 38 pištolja, 5 protivtenkovskih pušaka i 1 teški bacač (Arhiv V. I. I., reg. br. 11—3. k. 969.

[3] Opširnije o borbi sa oklopnim vozom vidi dok. br. 117.

[4] U primjedbi je o tome napisano još i ovo: »Prateća četa Štaba # Brigade izgubila se u selu Novaci i priključila se jedinicama I brigade te je ušla u sastav Brigade u Seoni.«

Darum stanje. vremena i mjesto j	Sastav i brojno stanje	S A D R 2 A J
		— Kruševica — Seona i smjestile se: III bataljon Šahmeri IV bataljon Behremi II bataljon Seona zap. dio I bataljon Seona ist. dio Intendantura, sanitet Seona sred. dio Štab Brigade Kamberovići. Oko 13.30 sati naišla je neprijateljska grupa (oko 120) SS--ovaca na konjima od pravca Srebrnika, preko Tinje izbila na kosu Babić. Iznenadila je svojom brzinom i vatrom naše jedinice na položaju i potisnula ih prema Seoni gdje je neprijatelj dopro čak do škole. Po prikupljanju jedinica izvršen je napad na neprijatelja, koji je bio protjeran preko Babić i Moranjci u pravcu Rapatnice i Srebrnika.[5] Vlastiti gubici: 3 mrtva i 3 ranjena. Neprijateljski gubici: 5 mrtvih i oko 6 ranjenih. — U materijalu: 1 šarac, 3 rezervne cijevi za šarac, 3 redeostala sitna oprema. — nika, 2 para čizama, odijelo i
18. maj lijepo sunce G. Dragunja	Štab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 741 čovjek	Prema zapovijesti Štaba Divizije od 17. maja[6] Brigada je izvršila pokret u 3,00 sati pravcem Seona — Dedići — Lipje — Potpeć, pa prema Dragunji. Pri-

[5] U ustaško-domobranskom izvještaju stoji da je borba vođena sa bosanskim planincima (zelenim kadrom). Vidi dok. br. 209.
• Vidi dok. br. 82.

Datum stanje vremena i mjesto	Sastav i brojno stanje	
Glasinčani	25 puškomitr., ostalo naoruž. isto	likom prelaza ceste Tuzla — Srebrnik brigadna kolona bila je napadnuta od pravca sela Drapnići (pripadnici 13. SS divizije). III bataljon bio je upućen prema Drapniću i vršio osiguranje, dok je kolona prelazila dalje u pravcu Dragunje. Brigada se smjestila: I bataljon u s. Tursunovići II bataljon u s. Cerik III bataljon u s. G. Dragunja IV bataljon u s. G. Dragunja Intendantura, sanitet u s. Glasinčani Štab Brigade u s. Glasinčani Zadatak Brigade obezbjeđenje na liniji Stožer — Stublić — Podmajevica Po dolasku naših jedinica na određenu prostoriju nastalo je puškaranje sa zelenim kadrom. Poslije kratke pucnjave bili su protjerani. Vlastiti gubici nema. Neprijateljski gubici nepoznati.
19. maj lijepo u noći kišovito Drijenča	Štab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 741 čovjek naoružanje isto	Brigada je izvršila pokret po prolasku jedinica II brigade pravcem Dragunja — Stublić (trig. 722) — Drijenča. III bataljon, koji je išao na čelu brigadne kolone naišao je na ulazu u selo Kolica na neprijatelja, koji ga je iznenadio. Bataljon se povukao, da odmah poslije poduzme napad i protjera neprijatelja u pravcu: Navioci. Odmah

Datum stanje vremena i mjesto	Sastav i brojno stanje	S A D R Ž A J
i		poslije toga započela je neprijateljska vatra iz topova, koji su se nalazili iznad sela Lučići (na trig. 460). Kako je sa mjesta topova bilo direktno osmatranje na čitavu prostoriju s. Drijanča, to su topovski pogoci bili točni, ali gubitaka nije bilo. Stigao je naš I bataljon. Oba bataljona krenula su dalje preko sela Brčine, gdje su oba bataljona bila prikrivena čitav jedan sat radi bombardovanja neprijateljskih aviona (»štuka« — »roda«) jedinica I brigade na sektoru Sitari — Humci i II brigada na sektoru Visori — Piperi. — II i IV bataljon ostali su na liniji Stožer — Stublić. — Dalje su I i III bataljon izvršili pokret na cestu Tuzla — Sibošica kod Velebučja, gdje su se povezali sa jedinicama II brigade. — Vlastiti gubici: 5 mrtvih, 8 ranjenih. Neprijateljski gubici: 3 mrtva i oko 6—7 ranjenih. U materijalu: 1 pikavac i 2 puške.
20. maj lijepo Drijenča i	Stab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 733 čovjeka 13 pikavaca ostalo naoružanje isto	II i IV bataljon ostali su na istoj liniji, a III bataljon izvršio pokret sa Velebučja u s. Toljaci u 4,00 sata, a I bataljon u 9,00 sati u s. Martinovići. Ishrana na samome terenu, jer jedinice nisu mogle dobiti hranu od svojih radnih vodova koji su bili uda-

Datum stanje vremena i mjesto	Sastav i brojno stanje	S A D R 2 A J
		Ijeni ispod Stublića. Povezali se sa jednim bataljonom I brigade i vršili pripremu za napad na neprijateljske topove na trig. 460 kojeg je trebalo izvršiti u noći. Međutim u toku popodneva bila je uraganska topovska paljba na naš I bataljon, a trenutak iza toga nastupilo je bombardovanje iz aviona. — Pred sam napad na topove stiže naređenje za povlačenje[7] i jedinice čitave brigade sakupile se na liniji Stublić — G. Dragunja gdje su čekale prolaz jedinica II brigade. — Vlastiti gubici uslijed topovske paljbe: 3 mrtva i 6 ranjenih. —
21. maj lijepo Potpeć — Kruševica — Dobošnica — Tumare	Stab Brigade intendantura sanitet I, II, III, IV b. 671 čovjek	Po prelasku jedinica II brigade, naša brigada je izvršila pokret u pravcu Potpeća. — Kada je čelo prelazilo preko ceste Srebrnik — Tuzla dočekala ih je neprijateljska vatra iz mitraljeza, pušaka i pikavaca sa pravca Srebrnika. Tom prilikom bilo je ranjeno 4 druga, a 48 drugova sa 1 puškomitraljezom i 1 šarcem, te 44 puške bili su otsječeni i za njihovu daljnju sudbinu se ne zna. Taj iznenadni bočni napad bio je vrlo jak, kako u pogledu

[7] Vidi dok. br. 90.

Datum stanje vremena i mjesto	Sastav i brojno stanje	S A D R Ž A J
		vatre tako i po broju automatskog oružja. Neprijatelj je tom prilikom upotrebio neko teško oružje (vjerovatno mitraljez 22 mm). Brigada je po prikupljanju krenula dalje, gdje je na Alatinoj krčevini ušla u sastav divizijske kolone i krenula dalje pravcem Kruševica — Dobošnica — most preko Spreče — Boriće, gdje se Brigada zaustavila u odmaranju. Pokret i prelaz izvršen bez smetnje.

ZAKLJUČAK

Vlastiti gubici: mrtvih 14, umrlih 4, nestalih 57, ranjenih 35.[8]

U materijalu 1 puškomitraljez »Zbrojovka«, 1 »šarac« i 44 puške.

Neprijateljski gubici: oko 10 mrtvih i oko 15 ranjenih.

U materijalu: 1 »šarac«, 4 puške, odijela, čizama, i ostale vojne sitne opreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
v. d. načelnika
Senker

(M. P.)

[8] Ukupan zbir gubitaka je nešto veći od gubitaka prikazanih po danima i borbama.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 21. MAJA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU GACKO — STEPEN — GAT[1]

STAB
iä HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 245
Dana 21. V 1944. g. u 9.30 čas.
s. Vratkovići

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Podnosimo vam sljedeći izvještaj o radu u vremenu od 18. do zaključno 20. maja 1944. god. i to:

1. — 18. o. mj. poslije napada na Gat[2] smjestili smo bataljone, 1. bataljon u Stare Duliće, a 3. bataljon u s. Kazance gdje su se cijeloga dana odmarali i sređivali stanje po bataljonima poslije borbe na Gatu. Ovog dana neprijatelj je bio potpuno neaktivan i nije se nikuda kretao sa svojih položaja. Oko 17 časova neprijatelj je gađao artiljerijom položaje na Gatu (Vršac) i širi predteren oko Gata, vjerovatno da je sumnjao da još ima naših snaga na tim položajima ili pak da uzmu tačno odstojanje radi našeg eventualnog noćnog napada. Također su gađali artiljerijom i u s. Stare Duliće gdje su ubili jednu ženu, a jednu i jedno dijete ranili, tu se je nalazio i naš 1. bataljon, ali kod njega nije bilo gubitaka. U toku 19. i 20. o. mj. nije bilo nikakvih promjena, bataljoni su ostali sa istim rasporedom i zadatcima. Neprijatelj nije ništa pokušavao, sem što je i 19. o. mj. gađao artiljerijom u s. Stare Duliće, ali bez uspjeha.

2. — O neprijatelju još uvijek ne možemo saznati tačno njegovo brojno stanje. Također se nije moglo doznati da je stizalo pojačanje u Gacko- Neprijatelj se i dalje nalazi na Gatu u jačini oko 80 Švaba i jedan bataljon četnika nekog Komnena Gojkovića. Na Stepenu se nalazi jedan bataljon četnika, njih oko 80, nekog Gurdulije.[3] Neprijatelj povremeno izviđa sa manjim odjeljenjima preko Kapića do Jelovca. Mi smo izviđali na

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 29/11, k. 1143.

- i [3] Borba je vođena sa Gatačkom" četničkom brigadom. Vidi operacijski dnevnik Komande Nevesinjskog četničkog korpusa (Arhiv V.I.I., reg. br. BH-V-9336) i dok. br. 79 u ovoj knjizi.

Jelovcu i Oblom brdu, ali tamo nije bilo neprijatelja, gdje smo mi postavili naša izviđačka odjeljenja.

Naknadno smo saznali da su četnici prilikom našega napada na Gat imali 6 mrtvih i 19 ranjenih, dok za Švabe se nije moglo ustanoviti koji su bili zajedno sa četnicima. Dakle u ovim posljednjim borbama je sigurno neprijatelju izbačeno iz stroja oko 130 mrtvih i ranjenih. Neprijatelj je sve teške ranjenike odmah transportovao za Nevesinje. Neprijatelj je pokušao napad 18. o. mj. prema Ravnom gdje su ga dočekali jedan bataljon krajiški i Pivska partizanska četa. Neprijatelju su nanijeti gubitci: 4 mrtva i više ranjenih, poslije čega se neprijatelj povratio za Gacko.[4]

3. — Drugove koje ste uputili iz Prateće čete toga štaba za ovu brigadu javila su se samo dvojica, dok druga dvojica se nijesu javili a to su: Gorluka i Bjelogriić.

4. — Postolje koje ste tražili od bacača 100 mm poslaćemo što prije, jer je to sklonjeno negdje kod druga Nikole Mandića koji je sada tamo kod Ob. K;[5] pozvao ga je drug Crni.[6] Također je i postolje od mitraljeza »Švarca« kod Nikole.

5. — Šaljemo vam suvišne detonatore od nagaznih mina, dok nama fali 4 komada upaljača za defanzivne ručne bombe, te ako imate da nam pošaljete.

Noćas se je čula neka borba u pravcu Bileće i u pravcu Rioca — Slato koja je pred zoru prestala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Spiro Srzentić

V. d. komandanta
Jovan B. Andrić

(M. P.)

[1] Vidi dok. br. 67 i 69.
[5] Oblasni komitet KPJ za Hercegovinu
[6] Narodni heroj Vaso Miskin Crni. Umro 8. jula 1945. godine.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 21. MAJA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA KOD BILECE[1]

STAB
XII HERCEG. UD. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. Pov. Br. 293
21. maja 1944. g.
Donja Vrbica u 9.16 č.

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Noćas u 24 časa izvršili smo napad na neprijateljske položaje oko Bileće u cilju jačeg pritiska na neprijatelja i eventualnog ovlađivanja sa istima. Osim toga da vežemo neprijateljske snage radi omogućavanja vraćanja našeg »3« [bataljona] preko Mirilovića.

U vrlo žestokoj borbi na bombe naši bataljoni uspjeli su ovladati sa Vlajinjom, Hadžibegovim brdom, Curjenom, Ilinom gl. i Bodenikom (Gradina). Sa Modropcem nijesmo potpuno ovladali i bande su kontranapadom ponovo vratile prednje bunkere. Na Hadžibegovom brdu zapalili smo drvene barake, koje su služile za smještaj bandi. Sa Dubovcem nijesmo uspjeli ovladati.[2]

Pred zoru smo napustili zauzete položaje i povukli se na svoje ranije položaje. Osim toga držimo liniju Čurjen — Ilina glava.

Prema dosadanjim izvještajima, bande su imale gubitke, ali do sada nismo ustanovili broj njihovih žrtava. Mi smo imali 1 mrtvog i 1 lakše ranjenog iz našeg »1«. Ostali naši bataljoni nijesu imali žrtava, dok od 1. bat. X brigade još nemamo izvještaja. Mišljenja smo da ni on u noćašnjoj borbi nije imao gubitaka.

Naročito se u ovoj borbi istakao naš »1«, kao i naš »4«. Naš »4« je umješnim rukovodstvom i hrabrošću boraca (naročito 3. čete — Zubačke) uspio da za kratko vrijeme odbaci bande sa Vlajinje, zatim odbije jedan jaki kontranapad i protjera bande u Bileću. Njegovi prednji dijelovi upadali su do želj. stanice.[3]

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 28/11, k. 1143.

[s] i [3] Bileću je branila Bilećka četnička brigada. Vidi dok. br. 66.

U jučerašnjoj borbi, o kojoj smo vam već poslali izvještaj, 1. bat. X brigade imao je 1 mrtvog, 1 nestalog, 1 teže i 3 lakše ranjena. Ovi gubitci su proistekli opet zbog iznenađenja koje je bilo kod njegove jedne čete, međutim su i bande imale prilične gubitke, koje nismo mogli tačno ustanoviti. Stvarno je ovom bataljonu bilo dosta nezgodno, jer je uvijek bio mnogo udaljen od ostalih naših snaga, tako da je intervencija uvijek kasno stizala. Kada se naš »3« vrati smjestićemo i njega s onu stranu druma, da bi što bolje mogli kontrolisati prostor Zvijerina — Sitnica pl., a i bande iz Bileće bi dobro promislile prije no što bi pošle u napad na onu stranu.

Iako je naš »3« trebao noćas izbiti preko Mirilovića i doći u sastav Brigade, još nemamo izvještaja da je stigao. Moguće je da se zadržao, jer su stizali izvještaji da je bandit Sava Kovač prije 3 dana bio u Viduši sa oko 150 boraca i govorili su da idu tjerati partizane iz Ljubomira.

Kako smo noćas procijenili, bande iz Bileće drže gotovo sve snage na položajima i vjerovatno da ih, naročito noću, u gradu nema mnogo. Da smo noćas jače pritisnuli, mogli smo ih stjerati sa svih položaja, a po svemu izgleda da se u gradu ne bi zadržali. Kako smo izviješteni u s. Podosoje i Podubovac su im svi magacini i štabovi, jer se boje da ih u Bileći saveznici ne bombarduju.

Noćas se čula jaka artiljerijska paljba u pravcu Nevesinja.

4 druga, koji su bili na upoznavanju nagaznih mina, jučer su se vratili.

Izvijestio nas je 1. bat. X brigade da je i on primio jednu kutiju neispravnih upaljača za eng. ručne def. bombe, pa kada budete slali nama traženi broj, pošaljite i za taj bataljon — u koliko imate. —

Ništa nam ni jeste još javili da li se slažete sa našim prijedlogom u pogledu postavljanja zamjenika komandanta našeg »3«?

Stab II dalmatinske izvijestio nas je da kod njega nema nikakvih događaja niti promjena od posljednjeg izvještaja,[4] tj. onoga, koji smo vam poslali jučer.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab

Zam. polit, komesara,
Novak Franc

V. D. komandanta,
Milenko J. Okiljević

Načelnik:
Franjo Tomaić

[4] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi tom III, knj. 7, dok. br. 324.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 22. MAJA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 8. DO 20. MAJA[1]

STAB
III VOJV. BRIGADE
O. Br. 100.—
22. maja 1944. god.
U 10 čas.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

Operativni izveštaj za vreme od 8. do 20. maja t. g., tj. za vreme boravka na Majevici.

[2]

16. maj 1944. Sunčano.

Jedinice se nalaze na položajima kao 15. o. m. Oko 11 časova neprijatelj napada na IV bataljon sa ciljem da zauzme Stolice. Borba je trajala oko 3 sata. Naš IV bataljon je uspeo da odbije sve napade neprijatelja, zadržavši se na Jelici.[3]

U ovoj borbi mi smo imali 4 mrtva, 5 ranjenih i 3 nestala druga.

Neprijatelj je imao oko 15 mrtvih i ranjenih.

17. maj 1944. Sunčano, posle kiša.

U 04 časa jedinice vrše pokret i posedaju položaje:[4]

I bataljon na Jelici,
II bataljon je kao brigadna rezerva i obezbeđenje bolnice na Jelici,
III bataljon na Rožanjsku kosu,
IV bataljon na Stolicama,
V bataljon na Jelici.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 16—1, k. 1243.

[2] Redakcija je izostavila tekst izvještaja od 8. do 15. maja, jer je isti objavljen u prethodnom izvještaju Štaba te brigade. (Vidi dok. br. 99.)

[3] i [5] Vidi dok. br. 99, napomenu br. 5.

[4] Vidi dok. br. 76.

Stab Brigade, intendantura, sanitet i div. bolnica su na Jelici.

U toku pokreta neprijatelj je pripucavao na naš I bataljon.

Nije bilo žrtava.

U toku celog dana neprijatelj je tukao artiljerijom položaje V bataljona. Imali smo jednog mrtvog.

Oko 9 časova neprijatelj ponovo napada na naše položaje na Stolicama, pravcem od Debele lipe. Razvila se ogorčena borba u koju je neprijatelj bacio mnogo teškog i automatskog oružja, te nas zasipao jakom vatrom. Ipak, uspeli smo da zadržimo naše položaje sve do 16 časova, kada u pomoć IV bataljonu dolazi II bataljon i dva bataljona V brigade, koji prelaze u kontranapad i proteruju neprijatelja koji se u panici povlači. Borba je završena oko 18 časova.[5]

Mi smo imali 7 mrtvih, 19 ranjenih i 2 nestala druga.

Neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i ranjenih.

U 19 časova naše jedinice se probijaju u pravcu Busije.

Pokret traje celu noć i sutradan do 8 časova. Nije bilo dodira sa neprijateljem.

18. maj 1944.
Sunčano.

Brigada stiže oko 8 časova na Busiju. Nije bilo dodira sa neprijateljem.

I bataljon poseda Zelenu kosu, prema cesti Tuzla — Brčko,
II bataljon poseda Drenjak, prema cesti Tuzla — Brčko,
III bataljon na Čivin vis, prema cesti,
IV bataljon je na Busiji,
V bataljon je takođe prema cesti.

Jedinice pokušavaju da pređu cestu prema Međedniku, ali nailaze na jak neprijateljski otpor i žestoku artiljerijsku vatru. Neprijatelj napada sa oko 150—200 ljudi u 10 časova na naš III bataljon, ali biva odbijen. Do 13 časova neprijatelj dovlači pojačanja, koncentriše se za napad i oko 16 časova počinje tući položaje našeg III bataljona jakom artiljerijskom i bacačkom vatrom a potom prelazi

u žestok napad prema Civinom visu. Posle borbe, koja je trajala oko sat i po, neprijatelj se povlači i zatim sve do 20 časova tuče naše položaje jakom artiljerijskom i bacačkom vatrom.[6]

U 20 časova naše jedinice napuštaju položaje, tj. naš III i V bataljon, priključuju se glavnini kolone kao zaštitnica, te kao zaštitnica cele divizije, koja je izvršila pokret u 21 čas u cilju probijanja neprijateljskog obruča. Pravac pokreta naše divizije je: Busija — Kolimer — Seljublje — G. Hrasno — Lipovice — Miljanovci — preko ceste Zvornik — Tuzla — preko Spreče na liniju Rakino Brdo — Panduri — Makalići. Marševski raspored jedinica je sledeći: prethodnica Divizije je IV bataljon, zatim II bataljon, I bataljon, zatim bataljon Majevičke brigade,[7] bataljon V brigade, divizijska bolnica, bataljoni V brigade i u zaštitnici naš III i V bataljon. Prilikom pokreta prethodnica nailazi iznad Kolimera na četničke bande, gde ih odmah u pokretu razbija. U razbijanju četničkih bandi naša prethodnica imala je jednog lakše ranjenog druga. Pokret se produžava. U s. Seljublju jedna četa iznenađuje četiri zelenokadrovca, trojicu ubija a jednog zarobljava. U s. G. Hrasno nailazi naša prethodnica opet na zelenokadrovce i zarobljava tri zelenokadrovca i jednog narednika iz VIII lov. pukovnije. U daljem pokretu do ceste razbijene zelenokadrovske grupice pripucavaju sa okolnih ćuvika na kolonu.[8]

Na cesti naš II i IV bataljon zaposedaju položaje prema Tuzli i zatvaraju pravac od Tuzle, a I bataljon i bataljon Majevičke brigade posedaju cestu i zatvaraju pravac od Zvornika — u cilju obezbeđenja prelaska ceste naše kolone.

Naš I bataljon za vreme zaposedanja položaja nailazi na grupu zelenokadrovaca koju je u

' Na marginama originala, u visini ovog teksta dopisano ie mastilom, latinicom, sljedeće: »U ovim borbama naši gubici su: 3 mrtva 1 7 ranjenih. Gubici neprijatelja su 20—25 mrtvih i ranjenih.«

[7] Sedamnaeste

[9] Vidi dok. br. 210 i 211.

naletu razbio i zarobio nekoliko pušaka, hrane i zaposeo cestu do dolaska Majevičkog bataljona.

Za vreme samog prelaza ceste, jedna grupa zelenokadrovaca napada na II i IV bataljon na obezbeđenju, ali su banditi bili ubrzo odbijeni, posle čega su sa većeg rastojanja stalno pripucavali na položaje IV i II bataljona.

Zadnji delovi kolone prešli su preko ceste oko 13 časova, 19. o. m. Posle toga bataljoni koji su bili na obezbeđenju i to: II i IV bataljon povlače se pravcem preko Spreče u Makaliće, a I i bataljon Majevičke brigade povlače se preko Vukovine i Visa za Pandure. Stab Brigade se kretao sa V bataljonom koji je išao u zaštitnici kolone, preko Spreče, i smeštaju se: V bataljon u zaseok Like, a Stab Brigade, intendantura i brig. sanitet koji su takođe kretali sa Štabom Brigade, smeštaju se u zas. Panteliće.

Još pre stizanja u zas. Panteliće dobili smo naređenje za smeštaj naših jedinica na prostoriju: Seherdžik — Vukić — Podborogovo — Like — Pantelići. Odmah je po tome naređenju i postupljeno.

Za vreme 11-dnevnog boravka i borbi na Majevici držanje boraca naše brigade je bilo na velikoj visini. Borbenost, samopregor i požrtvovanje naših boraca je takođe bilo na najvišem, stepenu ispoljeno.

Ukupni naši gubici u toku ovih borbi jesu: 22 druga mrtva, 47 ranjenih i 8 nestalih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab,
Komandant — kapetan,
Bikicki

(M. P.)

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 23. MAJA 1944. ŠTABU LIVANJSKO-DUVANJSKOG NOP ODREDA ZA PREBACIVANJE NA SEKTOR DUVNA[1]

STAB
5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 527
Dne 23. maja 1944. god.

ŠTABU LIVANJSKO-DUVANJSKOG NOP ODREDA

Iz Vašeg zadnjeg operativnog izvještaja vidi se da se Vaš odred sada ne nalazi u cjelini na prostoriji Duvna, kako je ranije bilo naređeno, već se glavnina Odreda sa Štabom opet prebacila u Livanjsko polje. Ranije je naglašavano da se na Livanjskom sektoru nalaze snage I[2] i VIII korpusa[3] i obzirom na to da cio odred treba da ostane na sektoru dejstva Duvanjskog bataljona iz slijedećih razloga:

a) da se omogući učvršćenje Duvanjskog bataljona na njegovom terenu i da se moblizacijom popuni i ojača;

b) da se sa cijelim odredom omogući razbijanje i čišćenje okolnih sela od ustaške milicije i razoruža ista. Na taj način će se i jedinice popunjavati sa oružjem;

c) radi vršenja diverzantskih akcija i postavljanja zasjeda na komunikaciji Duvno — Livno;

d) radi onemogućavanja pljačke, ispada i vršenja mobilizacije od strane neprijatelja u obližnjim selima;

e) da bi štab Odreda imao na okupu svoje snage i mogao pravilno djelovati i davati pomoć i podršku vojničku i političku;

U vezi gornjeg

NAREĐUJE SE:

1) Sa cijelim odredom prebaciti se odmah na sektor Duvna, s tim da se gore postavljeni zadatci najozbiljnije shvate i pristupi njihovom izvršavanju.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 10—2, k. 458 A.

[2] Na tom sektoru tada je dejstvovala 3. proleterska (krajiška) brigada 1. proleterske divizije 1. proleterskog korpusa. Vidi dok. br. 118, 134 i 166.

[3] Na sektoru Livno — Bos. Grahovo dejstvovala je tada 9. NOU divizija 8. korpusa. Vidi tom V, knj. 28, dok. br. 42.

2) Povezati se sa Kupreškim NOP odredom i preko ovoga sa X divizijom[4] i u sadejstvu sa susjednim snagama koordinirati svoj rad i aktivnost.

3) Redovno izvještavati o radu, stanju i izvedenim akcijama. Voditi računa da se na vrijeme dostavljaju obavještajni izvještaji o svim promjenama i pokretima neprijatelja na sektoru Livno — Duvno.

4) Sa nama ćete održavati vezu kuririma i telefonski preko Glamočkog NOP odreda.

5) Dostavljati prijedloge u vezi Vaših potreba i situacije na sektoru.

6) Ovaj sektor ne napuštati bez prethodnog odobrenja ovog štaba. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik
Došen'''

(M. P.)

Komandant,
General-major.

BR. 10-5

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 23. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 10. I 11. DIVIZIJE O ULASKU JAJACKOG NOP ODREDA U SASTAV 11. DIVIZIJE[1]

STAB
5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 528.—
Dne 23. maja 1944. god.

ŠTABOVIMA: X i XI DIVIZIJE NOVJ

Jajački NOP odred, koji se do sada nalazio pod komandom X divizije NOVJ, dejstvovao je na terenu Krezluka na desnoj obali Vrbasa. Uticaj i veza Štaba Divizije sa ovim odredom je

[4] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih jedinica vidi dok. br. 151 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 10. divizije od 16. juna 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvima u maju (Arhiv V.I.I., reg. br. 23—3, k. 854).

[5] Ilija

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 11—2, k. 458 A.

bila slaba, radi jačeg zaposjedanja od strane neprijatelja linije: Travnik — D. Vakuf — Jajce i rušenja mostova i čamaca preko Vrbasa.[2]

Da bi se ovaj odred jače povezao sa snagama koje će moći bolje i direktno uticati na ovaj odred, kao i radi međusobno povezanih zadataka sa zadatcima XI divizije,

NAREĐUJE SE:

1) Da Jajački NOP odred uđe u sastav XI divizije NO vojske Jugoslavije, pod čijom komandom i kontrolom će se od sada odred nalaziti.

2) Odred zadržati i dalje na svom terenu, radi mobilizacije ljudstva i učvršćenja ovog terena.

3) Odred će kontrolisati pravce koji bi od Jajca i D. Vakufa mogli izvoditi prema glavnini snaga XI divizije NOVJ. —

4) Preko ovog odreda održavati vezu sa X divizijom,'[1] kuda stvoriti siguran kanal za prebacivanje kurira i materijala. Isto tako čvrsto povezati ovaj odred sa Vlašićkim NOP odredom, koji treba da oformi Stab XI divizije NOVJ.[4]

5) Po ovome postupiti odmah i izvijestiti. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik,
Došen

Komandant,
General-major,
S. Rodić

(M. P.)

- Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 13. puka 7. SS divizije. Vidi dok. br. 192.

' Vidi dok. br. 104, napomenu br. 4.

[4] Prema izvještaju Štaba 11. NOU divizije od 3. juna 1944. Vla-šićki NOP odred je krajem maja dejstvovao na području Vlašić-planine (Arhiv V. 1.1., reg. br. 32/4, k. 866).

IZVJEŠTAJ ŠTABA 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« OD 23. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ O DEJSTVU NA KOMUNIKACIJI BIHAĆ — LAPAC[1]

STAB VI PROLETERSKE DIVIZIJE
»NIKOLA TESLA«
I PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ
Br. 141
23. maja 1944.

ŠTABU I PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ

Na dan 12. V t. g. dva bataljona III brigade, jedan bataljon I brigade i jedan bataljon II brigade pod komandom komandanta III brigade i pomoćnikom politkomesara III brigade, krenuli su na prostoriju Bubanj — Mišljenovac — Kestenovac — Štrbci i stigli su na određenu prostoriju 13. V t. g. sa zadatkom da dejstvuju na komunikaciji Lapac — Bihać i radi bolje ishrane.[2]

Na dan 15. V t. g. postavljena je zasjeda sa jednim bataljonom između Lapca i Borićevca i kada je naišla jača neprijateljska kolona ubijeno je 27 neprijateljskih vojnika i oko 10 ranjeno, zarobljena je jedna puška. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Na dan 16. V t. g. jedan bataljon pod komandom III brigade postavio je zasjedu na Zuleševici i tom prilikom je ubio 15 neprijateljskih vojnika, 20 ranio i oštetio jedan kamion. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Na dan 18. V t. g. neprijatelj sa dva tenka i oko 200 vojnika napao je desno krilo snaga koje su se nalazile na Strbcima i sa istim je vođena borba i oko 15 h neprijatelj je odbijen za Nebljuse.[3] U toku te borbe neprijatelj je imao 4 mrtva, 16 ranjenih. Na našoj strani 1 mrtav i 2 ranjena.

Na dan 19. V t. g. grupa četnika je napala u pravcu Mi-

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 15—1/2, k. 797.

[1] Vidi dok. br. 54.

[3] U izvještaju njemačke Vrhovne komande za Jugoistok od 14. maja 1944. o sopstvenim snagama na toj komunikaciji se kaže: »373. divizija:

Napad na posadu (tunela) sjeveroistočno od Bihaća odbijen. Zbog očekujućeg napada bandi na glavni put i put za dotur Bihać — Knin, radi rasterećenja, upućeno je pojačano osiguranje na odsjek Kukurevo

šljenovca na naše snage, koje su se nalazile u Mišljenovcu, sa namjerom, da osiguraju slobodan prolaz njemačkoj motorizovanoj koloni koja je prolazila od Udbine preko Lapca za Bihać.[4] U toku ovih borbi neprijatelj je imao 1 mrtvog i 10 ranjenih. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Na dan 22. V t. g. jedan bataljon je postavio zasjedu i neprijateljskoj koloni koja je prolazila od Bihaća prema Lapcu nanio je gubitke od 16 mrtvih i 44 ranjena. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Istog dana drugi jedan bataljon sačekao je neprijatelja pored ceste i nanio mu gubitke od 7 mrtvih i 10 ranjenih. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Ove zasjede i gubitke neprijatelju nanijele su snage pod komandom komandanta III brigade.

Mogućnosti postavljanja zasjeda sa jačim snagama nije bilo jer je neprijatelj osiguravao i pojačao garnizone pored puteva te se je moglo postavljati zasjede sa manjim snagama i sa grupama.

Pored gore navedenih gubitaka na dan 21. ov. mj. IV bataljon I brigade je postavio nagazne mine između sela Doljana i Dobrog Sela, i postavio zasjedu neprijateljskim kolonama koje prolaze noću. Kada su mine bile postavljene naišlo je 7 tenkova od Dobrog Sela prema Brotnji, a 2 nasuprot njima i tenkovi su naišli na mine, kojom prilikom je jedan uništen, a jedan oštećen. Usljed vatre ostalih tenkova bataljon nije uspio da zapali oštećeni tenk niti je uspio doći do njih, jer su bili branjeni vatrom ostalih tenkova.

Noću 20/21. V t. g. IV bataljon II brigade sa dvije čete postavio je zasjedu na komunikaciji Srb — Kupirovo sa zadatkom da sačeka neprijatelja koji bude saobraćao. Te iste noći četa je minirala most na rijeci Sredici. Pošto neprijatelj te noći nije naišao, snage koje su bile u zasjedi digle su most i povukle se. Neprijatelj tog dana do 18 h nije saobraćao, već je opravljao taj most.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Komandant, pukovnik,

— Dobro Selo. U tu svrhu je 2. četa 202. oklopnog bataljona izašla iz sastava „Morgensterna" (Arhiv V.M., mikrofilm Minhen 11/221.) O tome vidi i dok. br. 211 u ovoj knjizi.

[4] Vjerovatno se odnosi na 92. motorizovani puk, koji je učestvovao u napadu na Krbavsko polje, odakle je, po naređenju Komande 2. oklopne armije, povučen na prostor Bihaća. Vidi istorijat njemačke 392. legionarske divizije (Arhiv V. 1.1., reg. br. 39/14 a, k. 18).

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 23. MAJA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA IZVLAČENJE I SMJEŠTAJ NA PROSTORIJAMA PRAVOSLAVNE JAZUŠKE — PRAVOSLAVNA i MUSLIMANSKA TREŠTENICA, TULOVICI — GRIVICE I BANOVICI — PODGORJE[1]

STAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Br. Op. 31/1944.
23. maj 1944. godine
u 18 časova

ŠTABU II BRIGADE

1. — Neprijatelj je u toku današnjeg dana prešao jačom kolonom preko mosta na Dobošnici i izbio ka prostoriji I brigade u dve kolone. Jedinice I brigade vode sa tim neprijateljom borbu.[2]

Od pravca Puračića izbila je jača kolona ka kosi Skresci i Milinom Selu.'[1]

Četnici od pravca Ozrena su se takođe aktivizirali.

Obzirom na ovu situaciju, a u cilju izbegavanja momentalnih okršaja sa neprijateljem sve naše jedinice će odmah po padu mraka otpočeti sa izvlačenjem svojih delova u pravcima sledećih prostorija smeštajući se na sledeći način:

I brigada: otpočeće sa izvlačenjem svojih jedinica u toku noći u 21 h[4] i smestiće se na prostoriju Prav. Jazuške — Prav. Treštenica — Musi. Treštenica, sa zadatkom obezbeđenja od pravaca koji sa severa sa linije Poljice — Turija izvode na njenu prostoriju, kontrole doline

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 44—7, k. 950.

[2] i [3] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 10. juna 1944. o tome se kaže:

»23. V u C6.00 sati, oko 500 naoružanih partizana Majevičke brigade sukobili su se sa našim SS postrojbama u selu Skresci (19 km z. Tuzle). Napad odbijen. Partizani su se povukli u smjeru Ozrena (28 km z. Tuzle), od kuda su i došli.

Gubitci: 2 poginula i 3 ranjena domobrana SS postrojbe, dok je partizana 8 poginulo i više njih ranjeno.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 21/2—3, k. 149 e). Međutim, podatak o Majevičkoj brigadi je netačan, jer je u naređenju 16. divizije rečeno tačno ko je vodio tu borbu.

[4] Riječi »u 21 h« dopisane mastilom, latinicom.

reke Turije kao i održavanja veze sa jedinicama II brigade u desno.[5]

II brigada: **otpočeće sa izvlačenjem svojih jedinica 23. maja o. g. u 24 časa, smeštajući se na prostoriju Tulovići — Grivice, sa zadatkom zatvaranja svih pravaca koji izvode sa linije Poljice — Serići na pomenutu prostoriju, temeljitog rušenja i uništenja ceste Poljice — Ribnica na pogodnom otseku koga motorna vozila ne mogu zaobići.[6]**

Održavati vezu sa jedinicama XVII majevičke brigade, koje se nalaze na prostoriji Omazići — Repnik.

IV brigada: **krenuće sa svoje dosadašnje prostorije 23. V 1944. u 21 čas i smestiti se na prostoriji Banovići — Podgorje (sa tri bataljona na liniji Nurkovići — Odžak — Denkovići — Hamzići, a sa jednim bataljonom na sektor s. Zeljave), sa zadatkom zatvaranja ceste od Ribnice i izviđanja u pravcu doline reke Krivaje.[7]**

Divizijska bolnica i Mačvanski odred: **kretaće se zajedno sa IV brigadom, smeštajući se na prostoriju smeštaja IV brigade.**

Stab Divizije: **nalaziće se na novoj prostoriji u s. Podgorju, zaseok Garići.**

2. — Na novoj prostoriji naglasiti svim jedinicama budnost i oprezu, kako ne bi došlo do iznenađenja od strane neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab Divizije,
(M. P.) Zam. komandanta,
major
R. Jović

Najhitnije Štabu II brigade

23. V 1944.
u 18.[20h]

[5], • i [7] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 117, 146 i 168.

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 24. MAJA 1944. ŠTABU 16. DIVIZIJE ZA RASPOREDI I DEJSTVO NA PROSTORIJI REPNIK — PODGORJE — RIBNICA[1]

STAB III KORPUSA
Broj: si.
24. V 1944.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Vaš dopis sam primio.[2] Raspored vaših jedinica bi trebao biti sledeći: Jednu brigadu orijentišete prema Zivinicama sa bazom u Repniku. Drugu brigadu prema Puračiću sa zadatkom razbijanja neprijateljskih grupica u tom sektoru, sa bazom u Podgorju. A treću brigadu prema Ribnici. Bilo bi poželjno da jednom brzom akcijom razrušite most i prugu kod Ribnice, jer bi s time bili više obezbeđeni od pravca Krivaje.[3] Bolnicu postavite u Zeljavi. Za evakuaciju ranjenika u Birač došli bi u obzir samo vaših dvadeset nosila. Čim stignem u naš štab, javićemo vam kojim putem i gde da pošaljete vaše teške ranjenike. Pri slanju ranjenika potrebno je da pošaljete što više hrane. Smatram da neprijatelj neće za sada biti jako aktivan na ovom sektoru. U Zivinicama ima nešto milicije. Vrhovni štab nas izveštava da se XIII SS divizija pojavila i na drugim sektorima.[4] Prema današnjim podacima iz Tuzle III gorski[5] zdrug, tj. V i VIII pukovnija, otišli su preko Doboja i Brčkog. U Tuzli su zasada samo regruti SS-ovci i jedna bojna ustaša. S Omerom[6] smo uspostavili vezu. Mi danas krećemo preko ceste. Majevička brigada" zadržaće se na prostoriji Bašigovci — Lukavica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
General-lajtnant:
(M. P.) Košta

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 28—1, k. 403.
[2] Redakcija ne raspolaže pomenutim dopisom.
[3] Bliže o rasporedu i dejstvu brigada 16. NOU divizije vidi dok. br. 146 i 168.
[4] Vjerovatno je riječ o njenim dijelovima koji su se pojavili u Hercegovini. Vidi dok. br. 143, objašnjenje br. 3, u ovoj knjizi. Međutim iz zapovijesti Komande te divizije od 7. juna 1944. vidi se da su njene glavne snage i dalje dejstvovale u sjevernom dijelu istočne Bosne (Arhiv V. 1.1., reg. br. 1—5, k. 1240).
[5] Pogrešno. Treba: lovački.
• Gluhić
"• Odnosi se na 17. majevičku brigadu.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 24. MAJA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O PROSLAVI GODIŠNJICE FORMIRANJA KORPUSA[1]

S T A B
5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 531.
Dne 24. maja 1944. god.

Izvještaj o održanoj proslavi godišnjice Korpusa dostavlja. —

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ

Dne 21. ov. mj. održana je proslava I godišnjice ovog korpusa uz prisustvo delegata Vrhovnog štaba general-lajtnanta druga S.[2] Zujovića, delegata savezničkih misija na čelu sa generalom Gorščakovom[3] i majorom Maklavom,[4] delegata ZAVNOBIH-a, I i IV korpusa NOVJ, delegata svih divizija, brigada, bataljona, odreda, komandi područja, invalida i uz prisustvo naroda, a naročito omladine ovog kraja.

U prilogu dostavljamo referat, koji je održao komandant ovog korpusa, kao i godišnju bilansu rezultata borbi ovog korpusa za vrijeme od 10. V 1943. do 10. V 1944. godine. Napominjemo da su u bilansi uneseni rezultati svih jedinica kroz čitavu godinu dana i pokazani prema formaciji od 10. V 1944. godine. Broj svih novomobilisanih (16.573) dobijen je na taj način, što se je broju porasta u brigadama i komandama područja dodao broj upućenih u I proleterski korpus, kao i broj poginulih i umrlih vojnika. Broj topova u referatu uključuje zarobljene i uništene topove.

Pošto je u vezi godišnjice Korpusa ovaj štab raspisao udarničko takmičenje u mjesecu aprilu među brigadama, ovaj štab je ocijenio XIII krajišku NOU brigadu kao najbolju i dodijelio joj prelaznu zastavu. Pri ocjeni uzeti su u obzir rezultati pokazani tokom čitave godine. Tako je XIII krajiška NOU brigada tokom godine od malog odreda[5] od 250 narasla na 1.350 boraca

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 35—5, k. 458 A.
[2] Sreten
[3] Anatolij Gorškov
[4] Vjerovatno je riječ o majoru Maksvelu.
[5] Trinaesta krajiška brigada formirana je 24. avgusta 1943. od Ribničkog NOP odreda. Vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 70.

ШТАБ
5 КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Pov Бр. 531.-
Дне 24 maja 194 4 год.

Бр. Pov 35/1-5
К. 4-3 А

Izvještaj o održanoj proslavi Godišnjice Korpusa dostavlja.-

VRHOVNOM STABU NOV i POJ

Dne 21.ov.mj. održana je proslava I Godišnjice ovog Korpusa uz prisustvo delegata Vrhovnog Staba general-lajtnanta druga S. Žujevića, delegata saveznickih misija na čelu sa generalom Goršakovom i majorom Maklavom, delegata ZAVNOBIH-a, I i IV Korpusa NOVJ, delegata svih divizija, brigada, bataljona, odreda, komandi područja, invalida i uz prisustvo naroda, a naročito omladine ovog kraja.

U prilogu dostavljamo referat, koji je održao komandant ovog korpusa, kao i godišnju bilansu rezultata borbi ovog korpusa za vrijeme od 1o.V.1943 do 1o.V.1944 godine. Napominjemo da su u bilansi unešeni rezultati svih jedinica kroz čitavu godinu dana i pokazani prema formaciji od 1o.V.1944 godine. Broj svih novomobilisanih /16.573/ dobijen je na taj način, što se je broju porasta u brigadama i komandama područja dodao broj upućenih u I Proleterski Korpus, kao i broj poginulih i umrlih vojnika. Broj topova u referatu uključuje zarobljene i uništene topove.

Pošto je u vezi godišnjice korpusa ovaj štab raspisao udarničko takmičenje u mjesecu aprilu medju brigadama, ovaj štab je ocjenio XIII. Krajišku nou brigadu kao najbolju i dodijelio joj prelaznu zastavu. Pri ocjeni uzeti su u obzir rezultati pokazani tokom čitave godine. Tako je XIII. Krajiska nou brigada tokom godine od malog odreda od 25o narasla na 1.35o boraca mobilišući 1.2oo sa sektora Manjače u svoje redove, naoružala se sa 69 mitraljeza i puškomitraljeza i sa 3 topa, herojski se borila u Banja Luci, Sanskom Mostu i Ključu, razbila četnike na Manjači i izbacila 2.155 neprijateljskih vojnika iz stroja, od toga ubijenih 785 i zarobljenih 84o, a ostalo ranjeno. Uništila je 4 tenka, 13 kamiona i 1 avion.

Predlažemo za pohvalu XIII. Krajišku nou brigadu, koja je pod komandom majora Milana Zorića za proteklu godinu dana pokazala najbolje rezultate.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Politički komesar
pukovnik,

ШТАБ 5. КОРПУСА

Komandant,
general-major,

Fotokopija dokumenta br. 109

mobilišući 1.200 sa sektora Manjače u svoje redove, naoružala se sa 69 mitraljeza i puškomitraljeza i sa 3 topa, herojski se borila u Banjoj Luci,[6] Sanskom Mostu[7] i Ključu,[8] razbila četnike na Manjači i izbacila 2.155 neprijateljskih vojnika iz stroja, od toga ubijenih 785 i zarobljenih 840, a ostalo ranjeno. Uništila je 4 tenka, 13 kamiona i 1 avion.

Predlažemo za pohvalu XIII krajišku NOU brigadu, koja je pod komandom majora Milana Zorića za proteklu godinu dana pokazala najbolje rezultate.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, pukovnik, Došen	(M. P.)	Komandant, general-major, S. Rodić

Predavanje održano u G. Ribniku 21. maja 1944. god.

Referat povodom, godišnjice 5. korpusa.

Drugovi i drugarice!

Ovih dana navršila se godišnjica formiranja našeg korpusa.

U času kada naša moćna Narodno-oslobodilačka vojska stoji spremna da u najskorije vrijeme, zajedno sa našim velikim Saveznicima — Sovjetskim Savezem, Velikom Britanijom i Amerikom, zada posljednje smrtonosne udarce hitlerovskoj Njemačkoj i njenim pomagačima, borci našeg korpusa proslavljaju ovu godišnjicu takmičeći se ko će više udaraca zadati neprijatelju, a narod će više i svesrdnije pomoći našu vojsku.

U razvitku našeg korpusa ogleda se jedna slavna godina velikih napora i požrtvovanja naših boraca i naroda, godina pobjeda koje je naš korpus izvojevao zajedno sa ostalim jedinicama Narodno-oslobodilačke vojske, uz aktivnu pomoć naših naroda.

Lanjskog proljeća, naša Krajina nalazila se u ozbiljnim teškoćama, koje su nastupile kao posljedica IV neprijateljske ofanzive. Nakon junačkih bitaka na Benakovcu,[9] Paunovcu,[10] Mlini-

[6] Borba za Banju Luku vođena je 31. decembra 1943. i 1. i 2. januara 1944. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 137 i knj. 21, dok. br. 31 i 76.

[7] To mjesto bilo je oslobođeno 21. oktobra 1943. U borbi su učestvovale i jedinice 4. NOU divizije. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 69, 121 i 130.

[8] O borbama oko tog mjesta vidi dok. br. 160.

' i [10] Borbe kod Benakovca i Paunovca vodile su, krajem januara i početkom februara 1943, jedinice 4. i 5. NOU divizije. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 1G, dok. br. 4, 6, 9, 16, 25, 26, 48, 52, 63 i 87.

štima[11] i drug'm sektorima, glavnina snaga I bosanskog korpusa krenula je sa terena Krajine da, u sklopu opšteg plana naše vojske, zadaje udarce neprijatelju na drugim stranama naše zemlje.[12]

U Jelašinovcima, Halapiću, Ramićima i mnogim drugim selima švapske i ustaške horde, predvođene četničkim ruljama, pobile su i poklale na stotine djece, žena i staraca, popalile na stotine domova i, gdje god su stigle, opljačkale žito i stoku. Kao posljedica neprijateljskog nasrtaja, tifus je bio zahvatio našu vojsku i narod u velikim razmjerama u času kada je trebalo obaviti sjetvu. U tim teškim momentima naš narod nije klonuo, nego je uložio sve svoje sile da, na čelu sa organima svoje vlasti i uz pomoć svojih patriotskih organizacija, riješi te ozbiljne probleme, a u prvom redu da svojim najboljim sinovima popuni redove naše vojske.

Snage I bosanskog korpusa koje su ostale na Krajini i koje su pojačavane iz dana u dan novim borcima, bile su jezgro našeg korpusa, koji je u to vrijeme formiran.[13] Iako srazmjerno malene, iako razvučene na širokoj prostoriji, te snage našeg korpusa riješile su krupne zadatke.

[11] Na Mlinistima vodile su borbu u prvoj polovini marta 1943. jedinice 5. i 10. NOU divizije. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 11, dok. br. 6, 12, 59, 64 i 171.

[12] Po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ od 10. maja 1943, Štab 1. bosanskog korpusa (od 5. oktobra 1943. Treti korpus NOVJ) upućen je sa 5. divizijom u istočnu Bosnu. Vidi tom II, knj. 9, dok. br. 171, 208, 234, 255 i 293, tom IV, knj. 12, dok. br. 103, knj. 13, dok. br. 49, knj. 14, dok. br. 19 i 83, knj. 15, dok. br. 13 i »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 1, u kojoj se kaže:

»Da bi pojačao dejstvo NOV na celoj teritoriji Bosns, mobilisao nove snage i pojačao politički uticaj, Vrhovni štab je, posle izbijanja Glavne operativne grupe u dolinu Lima, Tare i Zete (od 11. do 14. maja), od snaga 1. bosanskog korpusa u zapadnoj Bosni fo'.mirao 1. i 2. bosanski korpus. Stab 1. korpusa je sa 5. krajiškom divizijom upućen ka istočnoj Bosni (pošto su 6. istečnobesanska i 1. majevijka (od 17. oktobra 1943. Petnaesta majevička — prim. red.) brigada odatle bile povučene u sastav Glavne operativne grupe) da preuzme komandu i nad partizanskim snagama koje su dejstvovale na toj teritoriji, da pojača aktivnost, naročito protiv četnika, formira nove jedinice i organizuje narodnu vlast, jer je vojno-politički značaj istočne Bosne sve više rastao... Time je još jače bila izražena namera Vrhovnog štaba da se težišta operacija prenese u istočne krajeve Jugoslavije.«

[13] Prema naredbi Vrhovnog štaba NOV i POJ od 11. maja 1943, Korpus je formiran kao 2. bosanski (5. oktobra 1943. preimenovan u 5. korpus NOVJ). U sastav Korpusa ušle su: 4. divizija (6, 8. i 10 krajiška brigada, Ribnički i Grmečki odred). 10. divizija (9. krajiška brigada, Kupreško-janjski, Glamočko-livanjski i Travnički odred) i 12. divizija koja je 19. avgusta 1943. preimenovana u Jedanaestu (5. i 12. krajiška brigada, Banjalučki i Kozarski odred). Za komandanta Korpusa

Draža Mihailović, nakon razbijanja i uništenja glavnine njegovih bandi u Hercegovini, Crnoj Gori i Sandžaku, pokušao je da stvori uporište svoje izdaje u zapadnoj Bosni, Lici i sjevernoj Dalmaciji, računajući da će iskoristiti odsustvo naše glavnine i teškoće koje su nastupile poslije IV neprijateljske ofanzive. Po tome planu, kojega im je dostavio Dražin delegat potpukovnik Aćimović,[14] Dražine »vojvode« Đujić[15] i Drenović[16] trebalo je da se spoje na Glamočkom polju, kako bi sa svojim četničkim bandama »očistili od partizana prostoriju Grmeč — Klekovača« i tako »formirali nazovi Grmečko-klekovački četnički korpus«.

Brzim i smjelim manevrima i odlučnim borbama naša IV divizija potpuno je osujetila taj plan Draže Mihailovića.[17] Četničke bande bile su pobijene i raspršene, a Dražin »vojvoda« Plećaš[18] ubijen, dok su Drenović i Đujić panično pobjegli u okupatorske garnizone Banju Luku, Mrkonjić[-Grad] i Knin. U isto vrijeme XI divizija ovladala je prostorijom centralne Bosne nanijevši niz poražavajućih udaraca četničkim bandama i natjeravši ih u garnizone njihovih švapskih gospodara.[19]

Razbijanje četničkih bandi omogućilo je snažnije napade naših snaga na okupatorske komunikacije i garnizone. U to vrijeme oslobađamo Ključ,[20] Mrkonjić-Grad[21], Prnjavor,[22] Glamoč[23] i druga manja mjesta, te na taj način povezujemo našu dotada rascjepkanu slobodnu teritoriju.

postavljen je Slavko Rodić, a za političkog komesara Velimir Stojnić. Opširnije o tome vidi tom II, knj. 1, B lten Vrhovnog štaba NOV i POJ za maj i oktobar 1943. i tom IV, knj. 13, dok. br. 60 i knj. 16, dok. br. 47.

[14] Potpukovnik Aćimović je ilegalno ime beogradskog advokata Mladena Zujovića.

[13] Momčilo Dujić (pop), komandant četnika na tromeđi zapadns Bosne, Dalmacije i Like.

" Uroš Drenović, četnički komandant u Bosanskoj krajini. Poginuo 1944. u borbi protiv jedinica NOVJ.

[17] Jedinice pomenutih četničkih vođa su, krajem jula 1943. razbijene kod Mliništa. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 13, 14 i 26.

[18] Đuro

[19] Vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 131.

[20] Oslobodile su ga, 18. jula 1943, jedinice 4. NOU divizije. Opširnije o borbama za to mjesto vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 154, i knj. 16, dok. br. 14, 26 i 68.

[21] U to mjesto su, 16. avgusta 1943, ušle jedinice 6. krajiške brigade bez borbe. Vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 113.

[22] To mjesto su dva puta oslobađale jedinice 11. NOU divizije (10. jula 1943. i 21. januara 1944). Vidi tom IV, knj. 15. dok. br. 55, knj. 16, dok. br. 67, knj. 17, dok. br. 92 i 135, knj. 18, dok. br. 115 i knj. 21, dok. br. 133 i 161.

[23] Zauzeo ga u drugoj polovini avgusta 1943. Glamočki NOP odred. Vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 77, knj. 17, dok. br. 160 i knj, 19, dok. br. 161.

Ofanziva Crvene armije na istočnom frontu i naših englesko-američkih saveznika u Sredozemlju, kapitulacija Italije, ofanziva naših snaga u istočnoj Bosni,[24] Crnoj Gori i Hercegovini poslije slavnog razbijanja neprijateljskog obruča,[25] kao i ovi naši udarci po okupatoru i četnicima, doveli su, uporedo sa požrtvovanim radom naše narodne vlasti i patriotskih organizacija, do novog pojačanog poleta na Krajini. To se odrazilo u tome, što je naš narod, koji je već ranije dao na hiljade boraca, stao da šalje u redove naše vojske nove hiljade svojih sinova i kćeri. Formiraju se nove brigade i odredi. Ribnik i mrkonjićki kraj daju proslavljenu Trinaestu brigadu. Drvar, Petrovac, Grahovo, Livno i Podgrmeč stvaraju nove partizanske odrede,[26] popunjavaju Šestu brigadu i kasnije formiraju Šesnaestu brigadu,[27] dajući u isto vrijeme hiljadu boraca za popunu naših slavom ovjenčanih proleterskih brigada.

Narod legendarne Kozare, kao i Lijevča polja, stvara novu Jedanaestu brigadu[28] i dva partizanska odreda.[29]

Ustaničke tradicije naroda centralne Bosne, koje su bile privremeno sputane četničkom izdajom, ponovno oživljuju. Na tom području formira se Četrnaesta brigada[30] i pet partizanskih odreda.[31] U te jedinice stupa, pored Srba i muslimana, znatan

[24] O dejstvu naših jedinica u istočnoj Bosni vidi tom IV, knj. 17—24.

[25] Riječ je o proboju na Sutjesci u petoj ofanzivi juna 1943. Opširnije o tome vidi tom II, knj. 9. dok. br. 250, 251, 254, 257—272, tom III, knj. 5, dok. br. 22 i 23 i tom IV, knj. 14, dok. br. 7, 9, 11—14, 17 i 18, 23—25, 28—36.

[28] Na području pomenutih mjesta formirani su sljedeći NOP odredi: Drvarski — ma.ia, Pljevski — početkom avgusta, Blagajsko-janjski — 6. septembra, Sanski — u drugoj polovini septembra, Udarni — 2. decembra 1943. i Livanjski 26. marta 1944. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 13, dok. br. 128, knj. 16, dok. br. 7, knj. 17, dok. br. 37, 33 i 103, knj. 20, dok. br. 8 i knj. 23, dok. br. 130.

[27] Naredbom Štaba 5. korpusa NOVJ od 28. aprila 1944. proglašen je Udarni NOP odred za 16. brigadu. Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 139.

[28] Jedanaesta krajiška NO brigada formirana je 8. septembra 1943. od boraca Kozarskog NOP odreda. Vidi tom IV. knj. 17. dok. br. 54.

[29] Na tom području je početkom novembra 1943. formiran Gradiško-lijevčanski NOP odred. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 12 i 69.

[30] Četrnaesta srednjobosanska NO brigada formirana je 16. oktobra 1943. od jednog bataljona Banjalučkog i dva bataljona Prnjavorskog NOP odreda. Opširnije o tome vidi tom IV. knj. 18. dok. br. 71 i 86.

" Riječ je o Motajičkom, Prnjavorskom, Tešanjsko-teslićkom i Banjalučkom NOP odredu koji su, po naredbi Štaba 11. NOU divizije od 1. februara 1944, bili ponovo formirani. Pomenuti NOP odredi kao formacijske jedinice postojali su i ranije. Međutim, po naredbi Štaba 11. NOU divizije od 13. januara 1944. oni su išli u sastav 5, 12. i 14. krajiške brigade. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 87, knj. 21, dok. br. 71 i knj. 22, dok br. 92.

broj pripadnika poljske nacionalne manjine.[32] Prodiranjei.i jedinica X divizije u Ramsku dolinu i gornji tok Vrbasa i Bosne,[33] uz pomoć snaga I proleterskog korpusa[34] proširuje se naša slobodna teritorija, razgara se oslobodilačka borba u tim krajevima. Muslimani Rame i doline Neretve stvaraju svoju ramsku, Sedamnaestu brigadu.[35] U naše jedinice stupaju u tim krajevima nove stotine boraca. U Travničkom, Fojničkom i Visočkom srezu formiraju se novi partizanski odredi.[30] Janj, Pljeva, Kupres, Glamoč popunjuju Sedmu i Devetu brigadu, šaljući u vojsku sve što je sposobno da nosi oružje.

Porast naših snaga omogućio je Štabu Korpusa da formira XXXIX banjalučku diviziju na prostoriji Banje Luke i Manjače,[37] gdje je upornost okupatora i njegovih četničkih slugu da se održe bila naročito velika. Narod ovoga kraja dao je Petnaestu brigadu[38] i Zmijanjski partizanski odred.

Sest novih brigada i jedanaest partizanskih odreda, koji su nikli u protekloj godini dana, jedan su nov dokaz da ni IV neprijateljska ofanziva, ni podmukli plan Draže Mihailovića, ni svi kasniji neprijateljski nasrtaji nisu bili u stanju da spriječe porast naše vojske, da uguše sve snažnije širenje i jačanje narodnog ustanka.

Ovo stalno narastanje naših snaga vršilo se kroz mnogobrojne teške i uporne akcije i borbe u kojima su naši borci pokazali veliku hrabrost i heroizam, a naši štabovi i oficiri vještinu u rukovanju. U toku godine dana naš korpus izveo je 903 akcije i borbe na neprijateljska uporišta i saobraćaj. Tim akcijama oslobođeni su gradovi Ključ, Mrkonjić, Glamoč, Bos. Petrovac,[39]

[32] Od pomenutih Poljaka formiran je 7. maja 1944. Poljski bataljon. Opširnije o tome vidi dok. br. 87, u ovoj knjizi i tom IV, knj. 19, dok. br. 50.

[33] O rasporedu i dejstvu jedinica 10. NOU divizije vidi tom IV, knj. 14—24.

[34] Jedinice 1. proleterskog korpusa izbile su na tu prostoriju krajem jula i početkom avgusta 1943. Opširnije o rasporedu i dejstvu njegovih jedinica na pomenutoj prostoriji vidi tom IV, knj. 15, dok. br. 158, knj. 16, dok. br. 9, 25, 31, 50, 51, 71, 78, 80, 85, 86, 92 i 112 i knj. 17—24.

[35] O formiranju te brigade vidi dok. br. 27.

[38] Početkom avgusta 1943. formiran je Visočko-fojnički NOP odred. Vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 7 i 78.

[37] O formiranju te divizije vidi naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 20. marta 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. 21—14, k. 459 A) i naredbu Štaba 5. korpusa od 26. marta 1944 (tom IV, knj. 23, dok. br. 130).

[38] O formiranju te brigade vidi dok. br. 24.

[39] Vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 55.

Sanski Most, Ljubija,[40] Prnjavor, Kotor-Varoš,[41] Dubica,[42] Kozarac,[43] a u sadejstvu sa snagama I proleterskog korpusa, Jajce,[44] Gornji[45] i Donji Vakuf,[46] Bugojno,[47] Prozor,[48] Kreševo, Fojnica,[49] Kupres[50] i Livno.[51] Tim sadejstvom našeg I proleterskog korpusa, u čijim se redovima bore najbolji sinovi svih naših naroda, kao i borbom čitave naše vojske i naroda, omogućeno je istinskim narodnim pretstavnicima cijele naše zemlje da se sastanu u Jajce i da na Drugome zasjedanju AVNOJ-a donesu historijske odluke,[52] a isto tako i pretstavnicima naroda Bosne i Hercegovine da se sastanu u Mrkonjić-Gradu na svom Prvom zasjedanju ZAVNOBIH-a i da obrazuju prvo u istoriji Bosne i Hercegovine istinsko narodno pretstavništvo.[53]

U toku protekle godine dana jedinice IV divizije i dijelovi sadašnje XXXIX divizije izvršili su čitav niz akcija na neprijateljski saobraćaj, naročito na važnim komunikacijama Bihać —

[40] Rudnik Ljubiju su 16. oktobra 1943. zauzeli dijelovi 8. krajišk brigade i Podgrmečkog NOP odreda. (Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 7.)

[11] Ovo mjesto je tokom te godine zauzimano dva puta (26. avgusta 1943. i februara 1944) od jedinica 11. NOU divizije (vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 87 i 166, knj. 22, dok. br. 84 i 92 i knj. 23, dok. br 8).

[42] Oslobođena je 16. oktobra 1943. od jedinica 11. krajiške brigade. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 7.

[43] U tom mjestu su februara 1944. bile jedinice 11. krajiške brigade. Vidi dok. br. 57 u ovoj knjizi, tom IV, knj. 22, dok. br. 59 i knj. 23, dok br. 135.

[41] U to mjesto je 17. avgusta 1943. ušao Janjski NOP odred bez borbe. Vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 61, 62 i 194.

[43] Gornji Vakuf su, 4. avgusta 1943, oslobodili 4. krajiška brigada i Travnički NOP odred. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 78, 79, 182, 184 i 194.

[46] To mjesto su 16. avgusta 1943. oslobodile jedinice 1. proleterske divizije. Vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 50, 59, 61 i 211.

[47] Zauzele ga 25. avgusta 1943. Treća krajiška brigada 1. proleterske divizije i 4. krajiška 5. NOU divizije. Vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 92, 118 i 201.

[48] U tom mjestu, u prvoj polovini oktobra 1943, nalazio se Ramski NOP odred. Vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 33 i 51.

[49] U Kreševo i Fojnicu su 17. juna 1943. ušle jedinice 5. NOU divizije bez borbe i držale ih nekoliko mjeseci. Vidi tom IV. knj. 14, dok. br. 85, knj. 15, dok. br. 221 i knj. 16, dok. br. 7, 78, 132 i 201.

[50] i [51] Jedinice 4. NOU divizije zauzele su bez borbe Livno 2, a Kupres 5. oktobra 1943. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 14, 15, 16, 68, 185, 191 i 214.

[52] Održano je 28. i 29. novembra 1943. u Jajcu. Odluke Drugog zasjedanja AVNOJ-a objavljene su u tomu II, knj. 1 (Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ za novembar, decembar 1943. i januar 1944) i knj. 11 (prilozi o AVNOJ-u).

[53] Osnivačka skupština Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine održana je 26. novembra 1943. u pomenutom gradu.

Bos. Novi — Kostajnica i Banja Luka — Prijedor — Bos. Novi, dok su jedinice X i XI divizije napadale neprijateljski saobraćaj na komunikacijama Mostar — Sarajevo — Zenica, Travnik — Jajce i Sarajevo — Brod. Željeznička pruga Banja Luka — Prijedor potpuno je izbačena iz upotrebe,[54] a na ostalim prugama neprijatelj saobraća samo povremeno uz najveće teškoće.

Za godinu dana naši borci uništili su 7 oklopnih vozova, 66 lokomotiva, 515 vagona, 17 željezničkih stanica, 116 manjih i većih mostova. Ukupno je pokidano i uništeno 171 km željezničke pruge.[55]

Temeljitim uništenjem svih neprijateljskih instalacija u Rudniku Ljubiji, onemogućeno je Švabama da od gvožđa iz ovog najvećeg rudnika na Balkanu prave oružje protiv naših naroda i naših Saveznika.

Ali najveća akcija naših snaga i jedna od najširih ofanzivnih operacija u našoj zemlji bio je naš napad na Banju Luku i neprijateljska uporišta Banja Luka — Gradiška — Okučani i Banja Luka — Prijedor. U ovim operacijama učestvovala je glavnina našeg korpusa, Treća krajiška i Treća lička brigada Prvog proleterskog korpusa.[56] Naš napad na Banju Luku pokazao je da su snage našeg korpusa narasle i ojačale i za preduzimanje akcija većeg razmjera. U isto vrijeme taj je napad pokazao da je čitava naša vojska izrasla u takvu silu koja je sposobna da pomoću svojih većih formacija vrši krupnije taktičke poduhvate u cilju ostvarenja strategijskih zadataka.

Ovom našom operacijom ostvaren je plan našeg Vrhovnog štaba i izvršeno naređenje našeg vrhovnog komandanta maršala Tita da se rasterete naše snage u istočnoj Bosni, na koje je tada, poslije Crne Gore i Sandžaka, kao i na druge po redu, vršena VI neprijateljska ofanziva.[57]

Neprijatelj je ovom našom operacijom bio prisiljen ne samo da rastereti istočnu Bosnu i Baniju povlačenjem svojih dijelova ofanzivnih snaga prema Banjoj Luci, nego i da izmijeni svoj plan izvođenja VI ofanzive u centralnoj i zapadnoj Bosni. Neprijatelj je, naime, bio primoran da na ove dijelove Bosne izvrši ofanzivu na brzu ruku i sa premorenim snagama.[58] Usli-

[54] O dejstvima jedinica tih divizija na pomenutim komunikacijama vidi dokumenta njihovih štabova u tomu IV, knj. 13—24.

[55] Redakcija je izostavila godišnji bilans (od 10. maja 1943. do 10. maja 1944) ukupnog porasta, naših jedinica i neprijateljskih gubitaka u ljudstvu i materijalu zbog ponavljanja (Arhiv V. I. I., reg. br. 35/3—5, k. 458).

[56] O borbama za Banju Luku i o učešću u njima pomenutih brigada vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 137 i knj. 21, dok. br. 1, 8, 22, 26 i 103.

[57] i [58] O borbama u istočnoj i srednjoj Bosni vidi tom IV, knj. 20, 21 i 22.

jed toga široke oblasti zapadne Bosne uopšte nisu bile zahvaćene ofanzivom.

U našem ofanzivnom naletu na Banju Luku prvi put je kod nas došlo do punog sadejstva artiljerije i pješadije u uličnim borbama, u kojima su naši borci i rukovodioci pokazali masovni heroizam i ratno majstorstvo. U ovoj akciji ubijeno je 1.150 Švaba, ustaša i četnika, a zarobljeno [V) oficira i 1.040 vojnika, dok je uništeno 9 tenkova i zaplijenjen znatni ratni materijal.

Koliko smo udaraca zadali neprijatelju u protekloj godini dana u živoj sili i materijalu najbolje se vidi iz opštih podataka o njegovim gubitcima.

Prvu godišnjicu našeg korpusa proslavljamo danas sa: 23.787 neprijateljskih vojnika izbačenih iz stroja, od čega 10.414 ubijenih, 8.479 ranjenih i 4.894 zarobljenih Švaba, ustaša, četnika i domobrana; proslavljamo je sa 28 zarobljenih topova, 73 bacača, 413 mitraljeza i puškomitraljeza, 216 strojnica, 5644 puške, 430 pištolja, milion 120.000 puščanih metaka, 23 radio-stanice, 4.777 pari odijela, 4230 pari cipela, 5 neprijateljskih ratnih zastava i 17 arhiva, kao i sa 4 uništena neprijateljska aviona, 38 uništenih tenkova, 3 uništena vagona benzina i 124 kamiona i automobila.

Ovi značajni uspjesi nisu mogli biti postignuti bez žrtava. Ali, iako smo mi vodili neravnu borbu, naši su gubitci srazmjerno maleni, zahvaljujući primjeni naše taktike, vještom rukovođenju naših starješina i ratnom iskustvu naših boraca, a isto tako i organizovanosti i požrtvovanosti našeg saniteta, koji je, uz prkos nedostataka materijala, uspio da povrati u stroj 75% ranjenih boraca. Bezbijednost i liječenje naših težih ranjenika pojačala se protekle godine. Naši saveznici, brigom našeg Vrhovnog štaba, transportovali su avionima u svoje bolnice i sanatorije do sada 217 teških ranjenika našeg korpusa.[59]

Na toj pomoći, kao i na pomoći u materijalu, koju su naši borci i narod zaslužili u požrtvovanoj borbi za opštu stvar slobode, mi i ovom prilikom izražavamo našim Saveznicima svoju zahvalnost.

U svetoj borbi za slobodu i sretan život svoga naroda, položili su u toku protekle godine dana svoje živote mnogi naši borci, podoficiri, oficiri i politički komesari. Stopama naših narodnih heroja i hrabrih boraca, [dr] Mladena Stojanovića,[60]

[59] O radu saniteta 5. korpusa NOVJ vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 219—222, 229—234, 236—244.

[60] Narodni heroj. Ubili ga četnici aprila 1942. u Gornjoj Jošavci kod Banje Luke.

Sime Solaje,[61] Zdravka Celara,[62] Marije Bursać,[63] Mile Mećave,[64] Petra Skundrića,[65] Novaka Pivaševića,[66] Danka Mitrova[67] išli su novi junaci i borci, Avdo Ćuk,[68] politički komesar 8. brigade, Miloš Zdero,[69] zamjenik komandanta bataljona 9. brigade, kapetan Tomo Mandeš,[70] zamjenik komandanta Ramskog NOP odreda, Stanko Vukašinović,[71] zamjenik političkog komesara II bataljona 14. brigade, Jovan Banjac,[72] komandir čete II bataljona 13. krajiške brigade, Jovanić Rade,[73] komandir iz 13. krajiške brigade, Keleč Stevo,[74] puškomitraljezac 7. brigade, Uroš Vuj.a nović,[75] komandant IV bataljona 8. brigade i drugi naši pah junaci. U temelje naše nove federativne demokratske Jugoslavije oni su uzidali svoju krv i kosti.

Slava palim borcima za slobodu!

Drugovi i drugarice,

sve ove velike uspjehe naši borci ne bi mogli postići da nisu bili okruženi ljubavlju našeg naroda, da nisu uživali njegovu svesrdnu pomoć. Ljubav naroda prema našoj vojsci, njegova vjera u pobjedu, ogleda se najbolje u tome što je on u toku protekle godine poslao u svoju vojsku *16.573* svoja sina i kćeri. Ta ljubav ogleda se također u tome što je on, uprkos teških trogodišnjih ratnih teškoća, dao za svoju vojsku u toku prošle godine 653 vagona životnih namirnica i 450 vagona stočne hrane. To nam najbolje govori u kolikoj se mjeri prekalilo jedinstvo fronta i pozadine.

Nalazimo se pred odlučujućom bitkom za uništenje fašističke Njemačke. Ogromne, sjajno naoružane vojske naših Saveznika na Zapadu, Istoku i Jugu stoje spremne za juriš na

[61] Narodni heroj. Poginuo noću između 13. i 14. avgusta 1942. prilikom napada na Kupres.

[6-\ 66] i [67] Narodni heroji. Pobili ih četnici juna 1942. kod s. Donje Lepenice na području planine Motajice. Vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 118; knj. 6, dok. br. 122 i 144 i knj. 7, dok. br. 77.

[63] Narodni heroj. Teško ranjena (kasnije, u bolnici, podlegla ranama) 17. septembra 1943, prilikom napada na Prkose.

[44] Narodni heroj. Poginuo juna 1942. kod Bosanske Dubice.

[63] Narodni heroj. Poginuo 28. septembra 1942. kao komandir Jelašinovačkog NOP odreda, prilikom napada na Budimlić-Japru (Podgrmeč).

[88] Narodni heroj. Poginuo 13. novembra 1943. u borbi kod Čardaka.

[69] Narodni heroj. Poginuo 28. marta 1944. u borbi sa Nijemcima kod Bugojna.

[70], [7i], [74] i [75] Pomenuti drugovi nisu proglašeni za narodne heroje.

[71] Narodni heroj. Poginuo januara 1944. u Prnjavoru.

[75] Narodni heroj. Poginuo decembra 1943. na Manjači.

hitlerovske porobljivače u Evropi. Čas kada će svi naši napori i žrtve biti krunisani slobodom i srećnijim životom nije više daleko. Sada mi moramo učiniti sve da naš prilog zajedničkoj savezničkoj stvari bude još veći.

Mi moramo, i mi ćemo napregnuti sve snage kako bismo na svom dijelu opšteg fronta slobode zadali zadnje smrtne udarce švapskom okupatoru i njegovim ustaškim i četničkim slugama.

Pred taj skori zajednički udarac na hitlerovsku Evropsku tvrđavu, u kojem će vidnu ulogu odigrati naša vojska, našim borcima, podoficirima, oficirima i političkim komesarima nameću se danas krupni zadaci. Mi moramo učiniti sve da još više ojačamo redove naše vojske novim borcima. Mi treba da još više učvrstimo moralno i političko jedinstvo naših jedinica i da njihovu vojnu organizaciju podignemo na još viši stepen. Mi smo, u toku protekle godine postigli mnogo toga u pogledu unutrašnjeg učvršćenja našeg korpusa, u pogledu uzdizanja discipline, rukovanja oružjem i rukovođenja jedinicama, kulturnog vaspitanja i političkog uzdizanja.

U tu svrhu održano je po našim jedinicama niz vojničkih i političkih kurseva, kao tečajevi za nepismene. Samo u zadnjem mjesecu takmičenja naučilo je rukovati automatskim i protuoklopnim oružjem oko 3.000 boraca, preko 1.000 boraca naučilo je čitati i pisati. U IV diviziji, na primjer, 60% boraca proučilo je odluke II zasjedanja AVNOJ-a i referat maršala Tita.

Ali mi se ne smijemo zadovoljiti postignutim rezultatima.

Da bi jedinice našeg korpusa razvile još jaču udarnu snagu i stekle još veću manevarsku sposobnost, potrebno je da se sve naše starješine u vojsci staraju, kako bi sve naše jedinice potpuno prožeo duh gvozdene discipline;

da u našem korpusu ne bude ni jednog nepismenog borca:

da se starješine i borci našeg korpusa u još većoj mjeri usavršavaju u ratnoj vještini;

da se kod svih boraca našeg korpusa postigne još viši stepen političke svijesti, te da i nadalje svi naši borci našem narodu pokazuju još svjetlije primjere jedinstva i bratstva, koje je stvorilo današnju našu snagu i koje je glavni zalog pobjede, slobode i srećnijeg života.

U izvršenju svih ovih zadataka treba da sve naše jedinice prožme duh udarničkog takmičenja.

Na taj način, mi ćemo se potpuno osposobiti da izvršimo sve one zadatke koje će, u pretstoječim konačnim bitkama, pred nas postaviti naš Vrhovni štab, na čelu sa našim vrhovnim komandantom, maršalom Jugoslavije drugom Titom.

Na taj način, mi ćemo se potpuno osposobiti da ne samo istjeramo okupatora iz naše zemlje i omogućimo našem narodu da još u toku ovog rata izgrađuje našu novu državu, nego i da tu našu državu, demokratsku federativnu Jugoslaviju, ako ustreba, isto onako branimo kako smo za nju svoju krv prolijevali.

Da živi Vrhovni štab Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije!

Da živi vrhovni komandant, maršal Jugoslavije drug Tito!

Da živi naša Narodno-oslobodilačka vojska!

Da živi Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije!

Da živi Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije — naša narodna vlada!

Da živi Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine!

Da živi federativna Bosna i Hercegovina u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji!

Da žive naši veliki i moćni saveznici Velika Britanija, Sovjetski Savez i Amerika!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

General-major,
Slavko Rodić

P R E G L E D :

naoružanja sa kojim raspolaže 5. korpus
naoružanja, koje je potrebno prema punoj formaciji 5. korpusa
naoružanja, koje bi se moglo odmah upotrebiti

NAZIV	pušaka	puškomitraljeza	lakih bacača	protivokl. pušaka	strojnica	pištolja	signalnih pištolja	protuav. mitralj.	teških mitraljeza	lakih mitraljeza	teških bacača	pr. okl. topova	radio-stanice manjeg dometa	radio-stanice većeg dometa	motor za punj. akumulatora	op. aparata	telefon. centrala	telefona	kabla u km	motorcikla	bicikla	noževa	ručnih durbina	busola
Potrebno po punoj formaciji	24.464	1.115	324	321	1.029	2.848	904	—	288	216	54	36	12	18	18	77	32	247	425	18	28	28.356	666	666
Raspolažemo	10.658	546	42	29	226	829	—	—	65	—	29	10	4	8	5	—	6	59	71	—	—	3.532	142	46
Nedostaje prema punoj formaciji	13.806	569	282	293	803	2.019	904	15	223	216	25	26	8	10	13	77	26	188	354	18	28	24.824	524	620
Potrebno odmah	7.806	390	66	79	482	1.540	904	15	79	144	25	12	8	10	13	20	26	188	354	18	28	14.932	524	620

NAZIV	haubica	polj. br. topova	pr. ok. topova	Svi potrebni instrumenti za odgovarajući broj topova	srednjih tenkova	lakših tenkova	kamiona	Potreban broj pribora za odgovarajući broj tenkova i kamiona
Potrebno po punoj formaciji	56	50	49		—	—	—	
Raspolažemo	2	9	4		—	—	—	
Nedostaje prema punoj formaciji	54	41	45		12	12	40	
Potrebno odmah	22	15	20		12	12	40	

Politički komesar

Komandant,
General-major

[87] P O R A S T U»»

Broj brigada od 6 na 12.	za 100%
Broj odreda od 5 na 17.	za 240%
Broj divizija od 3 na 4.	za 25%[88]
Broj diviziona od 1 na 2.	za 100°„
Broj topova od 5 na 23.	za 36%[89]
Broj pušaka od 5.000 na 12.000.	za 140%
Broj komandi područja od 4 na 9.	za 125%
Broj boraca od 6.800 na 18.570.	za 200%[9U]
Broj ljudstva komandi područja od 500 na 2.000 .	za 400%[91]
Broj boraca poslatih u I proleterski korpus - .	1.500
Broj novomobilisanih boraca.	.16.573
Broj vagona životnih namirnica skupljenih preko organa Intendanture 5. korpusa za jedinice na teritoriji 5. korpusa.	.653
Broj vagona stočne hrane.	.450
Procenat ranjenika vraćenih u stroj.	.75%
Broj ranjenika otpremljenih u Italiju — težih ranjenika 217 ili.	.90%

[87] Sljedeći tekst je sastavni dio bilansa godišnjice Korpusa, ali je iz tehničkih razloga stavljen na posebnu stranu.

[88], [89], [90] i [91] Porast u procentima je pogrešan. Treba: 33%>; 360%;]73°/o i 300°/o.

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 24. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 1. i 2. BRIGADE ZA SMJEŠTAJ I ODMOR NA PROSTORU PODGORJE — BANOVICI I TULOVICI — GRIVICE I ŠTABU 4. BRIGADE ZA PREBACIVANJE TEŠKIH RANJENIKA NA PROSTOR BIRCA[1]

STAB
XVI UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Br. si.
24. maj 1944. u 23 časa

ŠTABU I, II i IV BRIGADE

SITUACIJA :

Prema najnovijim izveštajima, III lovački zdrug iz Tuzle u toku 22. i 23. ov. meseca pošao je preko Brčkog i Vinkovaca za Nemačku (III zdrug sačinjavala je V i VIII lov. pukovnija).[2] U Tuzlu mesto III zdruga došle su izvesne snage 13. SS divizije iz Vinkovaca. Jačina ovih snaga koje su došle u Tuzlu još nije poznata.

U Ribnici nalazi se kao stalna posada oko 400 SS-ovaca, drže položaje na brdu zvanom Kršu iznad sela Mrgana, gde imaju i dva brdska topa a pored toga naoružani su sa 8 puškomitraljeza i 4 teška mitraljeza. Vojska stanuje u šatorima ispod samih položaja.

U Carevu prema Olovu nalazi se oko 300 SS-ovaca.

U Stjepin-Hanu 50 SS-ovaca.

Sve ove snage kao i jedan četnički bataljon Tode Spasojevića služe za obezbeđenje pruge.

U Vozući takođe nalazi se oko 300 SS-ovaca.

U Zavidovićima nalaze se manje neprijateljske snage.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 41—1/7, k. 950.

* U opštoj bojnoj relaciji Zapovjedništva 3. lovačkog zdruga od 31. avgusta 1944. o tome se kaže:

»Od 2. lipnja do 14. srpnja o. g. nalazio se je zdrug na izobrazbi u Njemačkoj na trupnom vježbalištu u Döllersheimu.« (Arhiv V. I. I.. reg. br. 7/9, k. 60.)

U Kladnju nalazi se Kladanjska legija.

U Zivinicama nalazi se takode samo zeleni kadar, ali prema pričanju seljaka očekuju dolazak SS-ovaca.

U ostalim okolnim muslimanskim selima za sada nalazi se samo zeleni kadar, koji pri našem nailasku beži većinom u pravcu Zivinica i Puračića.

NAŠ ZADATAK:

Uglavnom na ovom sektoru odmoriti i srediti naše jedinice koliko je najviše moguće, izbegavajući jače sukobe i borbe sa neprijateljem. Sa druge strane smeštaj i sklanjanje naših teških i nepokretnih ranjenika na sigurnije mesto gde će im biti omogućeno mirnije lečenje u cilju što bržeg ozdravljenja i povratka u svoje jedinice.[3]

U tom cilju, —

NAREĐUJEMO:

1. — I brigada sa svoja četiri bataljona u toku sutrašnjeg prepodneva postaviće se na prostoriji Podgorje — Banovići, zatvarajući pravce od Ribnice, Osječana i Vukovine. Dva bataljona smestiti u Banovićima za zatvaranje određenih pravaca, jedan bataljon u s. Zeljovu koji će kontrolisati i zatvarati od Ribnice, a jedan bataljon u Podgorju (zaseok Mušići — Sinanovići), koji će kontrolisati i izviđati pravce od Konjuha.[4] Jedan svoj bataljon ostaviti u Prav. Treštenici, koji će zatvarati pravac od Orahovice i Musi. Jarušaka, držeći venac k. 615. Ovaj bataljon Stab I brigade staviće pod komandu Štaba II brigade.

2. — II brigada zadržaće se na dosadašnjoj prostoriji s tim, što će jedan svoj bataljon postaviti u Musi. Treštenici, koji će zatvarati cestu Kiseljak — Poljice — Treštenica i služiti kao pomoć bataljonu I brigade.

Stab II brigade pravce eventualnog neprijateljskog pokreta kontrolisaće i zatvarati daljnim izviđačkim i obezbeđujućim patrolama i odeljenjima, ne dozvoljavajući na taj način neprijatelju nametanje frontalnih i težih borbi koje su neminovne prilikom iznenađenja tj. kada neprijatelj uspe da dođe u neposrednu blizinu jedinica.

* Vidi dok. br. 168.

[4] Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 146.

r

3. — IV brigada sa svoja tri bataljona pratiće teške i nepokretne ranjenike za Birač.[5] Konkretne zadatke i uputstva Stab Brigade će dobiti od člana Štaba Divizije, koji će takođe ići sa ovim transportom.

Jedan svoj bataljon (najbolji) sa jednim članom Štaba Brigade ostaviti za obezbeđenje i osiguranje diviziske bolnice.

Stab IV brigade sa tri bataljona i teškim ranjenicima krenuće verovatno 25. ov. meseca posle podne, a o čemu će biti još i naknadno obavešten.

4 — Štabovi brigada će razviti punu obaveštajnu i daljnu izviđačku službu u cilju prikupljanja podataka o neprijatelju i tačnim pravcima njegovog pokreta, kako bi jedinice blagovremeno mogle izvršiti potrebne pokrete i izvesna rokiranja na sektoru.

5. — U slučaju neprijateljskog pokreta i napada na naše jedinice, Divizija će se prebaciti na prostoriju:

a) I brigada Tuholj — Podpauč — Zagrade i

b) II brigada Olovci — Vranović.

U ovom slučaju diviziska bolnica sa osiguravajućim delovima kretala bi se sa I brigadom.

6. — Štabovi brigada odmah će uputiti svoje teške ranjenike, koji su predvideni za transportovanje, u divizisku bolnicu u s. Podgorje, zaseok Kasumovići, tako da budu na određenom mestu najkasnije 25. ov. meseca do 12 časova, odakle će biti svi zajedno upućeni u određenom pravcu.

Za ove teške ranjenike štabovi brigada će uputiti i predviđene količine namirnica i stoke.

One teške ranjenike koji mogu jahati na konjima, obavezno uputiti sa konjima, a samo drugove koji su na nosilima uputiti sa kolima.

Štabovi brigada za sve drugove ranjenike koje upućuju radi transportovanja pripremiće i nosila, koja će jedinica koja ih prati u datom slučaju koristiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Divizije
Načelnik, potpukovnik
Mil. Dukić«

[5] Prema izvodu iz operacijskog dnevnika Štaba 4. vojvođanske brigade bilo je 22 teška i 8 lakših ranjenika koji su tada prenijeti kolima i konjima (Arhiv V. I. I., reg. br. 13—3, k. 969).

[6] Mileta Dukić je septembra 1914. poginuo kod Valjeva kao načelnik Štaba 12. korpusa NOVJ.

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ OD 25. MAJA 1944. ALEKSANDRU RANKOVICU O NADIRANJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA KA DRVARU[1]

Dragi Leko,

Primio sam tvoje pismo.

St.[2] nije stigao ovamo.[3] Jutros su došli Roćko i njegovo društvo.[4] Sklonili smo ih u s. Škrbići, više Prekaje. U podne je stigao Zaharov.[5] Sada su stigli glumci.[6]

[1] Original (pisan mastilom, latinicom) u Institutu za proučavanje istorije radničkog pokreta naroda Jugoslavije (dalje: IRPJ, ranije: Arhiv CKSKJ), reg. br. 6434/11, 2—51 (44).

[2] Stari — drug Tito. On se sa Vrhovnim štabom NOV i POJ uoči desanta na Drvar nalazio u Drvaru, u pećini, na oko 200 metara sjeveroistočno od mosta na rijeci Unac, odnosno jedan dio Vrhovnog štaba bio je u zgradama ispred pećine.

[3] Misli se na Mokronoge, gdje je tada bio Štab 1. proleterskog korpusa. Međutim, po izlasku iz pećine na plato Podova, drug Tito je sa svojom pratnjom i ostalima iz svoje grupe krenuo između Otaševca i Stražbenice ka Materića uvali, gdje je 26. maja osvanuo i tu se zadržao do uveče, kada je preko Presedline (k. 1140) nastavio put ka s. Potoci. U rejonu Potoka tada su se bili okupili drugovi iz Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i oficiri iz savezničkih misija a pristigli su i zaostali dijelovi jedinica Vrhovnog štaba i Štab 1. proleterskog korpusa. Iz rejona Potoka 29 30. maja krenula je kolona Vrhovnog štaba, u pratnji 3. bataljona 1. proleterske brigade i još nekih jedinica, preko s. Poljice, gdje joj se pridružila 3. proleterska brigada kao pratnja, i s. Preodac ka Šator-planini gdje se u podnožju razmjestila na kraći odmor. Trideset prvog maja uveče kolona Vrhovnog štaba je krenula iz podnožja Šator-planine preko Agića vrela na prostor Crne gore s namjerom da se 1. juna prebaci preko ceste kod Miliništa i nastavi put ka Kupreškom polju. Međutim, kolona Vrhovnog štaba sukobila se u rejonu Obršina — Bjeljevina s jedinicama 13. SS puka. Došlo je do žestoke borbe između 3. proleterske (krajiške) brigade i jedinica ovog puka. Vrhovni štab je stoga bio prisiljen da se povuče u pravcu Poljica. Ali on je ipak 2. juna uspio da prede preko komunikacije Mliništa — Glamoč i preko Vučjih poljana (k. 1363) i Pribelje, zatim je nastavio pokret ka Kupreškom polju, odakle se noću 3 4. juna avionom prebacio u Bari. Opširnije o tome vidi izvještaj Sretena Zujovića od 4. juna, operacijski dnevnik Štaba 3. proleterske (krajiške) brigade (Arhiv V. 1.1., reg. br. 29/2, k. 15; 23/4, k. 712; 29—12, k. 712 B i 16/2, k. 713) i »Vojnu enciklopediju«, knj. 2, str. 633, izdanje Vojne enciklopedije, Beograd, 1959.

U knjizi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2, str. 105, u fusnoti br. 134 o tome se kaže:

»Sa Kupreškog polia sovjetski pilot Aleksandar Sergejevič Šornjikov sa aparatom »Dakota« prebacio je deo Vrhovnog štaba i Nacionalnog komiteta na čelu sa drugom Titom za Bari, odakle su se posle nekoliko dana prevezli na ostrvo Vis.«

[4] U knjizi Rodoljuba Colakovića Roćka »Zapisi iz oslobodilačkog rata«, knj. 5, Svjetlost, Sarajevo, 1955, na str. 229—231 o tome se kaže:

»Osmatrač me je probudio u samo svanuće. Obukao sam se i odmah obučen legao da otspavam još koji sat. Iz sna me je trgao glas osmatrača: »Avion!« Skočio sam s postelje i pošao u našu trpezariju misleći da ću imati vremena da popijem kafu. Tek što sam srknuo prvi gutljaj, osmatrač je viknuo: »Još jedan, dva, mnogo!« Ostavio sam na stolu nepopijcnu kafu, zgrabio mašinku i pojurio iz sve snage prema šumarku. Tu sam zatekao Tošu Vujasinovića, Sulejmana Filipovića, Vladu Bakarića i Eduarda Kocbeka. Nad Drvarom i širokim krugom oko njega kružilo je jato neprijateljskih aviona, i otuda su se već čule prve avionske bombe. Mi smo bili van zone koju su nadletali avioni, ali smo ipak za svaki slučaj izabrali između kamenja zgodne uvalice i tu se smjestili. Ležao sam na leđima i osluškivao. Učinilo mi se da se od Drvara, pored detonacije avionskih bombi, čuje puščana i mitraljeska paljba. U prvi mah sam pomislao da to naši pucaju sa okolnih brda na avione. Međutim, gotovo u istom trenutku jasno su se čule ručne bombe. To je kod mene izazvalo nedoumicu i zabrinutost. Šta je sad? — pomislio sam. Da nije zbilja vazdušni desant o kome se među nama govorkalo kao eventualnoj mogućnosti, ali koji niko nije ozbiljno uzimao?

Odjednom je sasvim nisko iznad naših glava naletjelo čitavo jato aviona. Gledao sam ih i. njihov oblik mi se učinio čudan. Kakvi su ovo avioni? To, međutim, nisu bili avioni, nego jedrilice.

Tek što je to jato preletjelo preko naših glava, ustali smo i pošli u susret jednoj grupi pitomaca Oficirske škole Vrhovnog štaba koji su svako jutro izlazili na učenje u jedan hrastov gaj više Sipovljana. — Njemački padobranci! — viknulo je nekoliko uzbuđenih glasova.

— Ko kaže?! — upitali smo uglas.

— Ja sam ih vidio — reče jedan pitomac, — a, eno, čuje se i borba u Drvaru.

Više nije moglo biti sumnje: neprijatelj je izvršio vazdušni desant na Drvar, u kome se već razgorjela borba. Nad Drvarom je stajao gust oblak od silnih detonacija. Tutnjale su avionske bombe, čula se neujednačena i neorganizovana puščana paljba, ponekad bi grunula ručna bomba.

S pitomcima je bio i upravnik škole. U toku našeg razgovora oko njega sc okupio već priličan broj pitomaca, ali svi bez oružja. Polazeći na jutarnje zanimanje oni su ostavljali oružje u školi, pod nadzorom dežurnog. Zbog toga su bili uznemireni i uzbuđeni. Naročito je bio nestrpljiv i uzbuđen kapetan Rade, stari Titov pratilac, koji se nije mogao skrasiti na jednom mjestu i stalno je govorio: »Udariće na pećinu«. On je znao da je u pećini drug Tito.

— Trk po oružje, pa pravac Drvar, ali organizovano i oprezno, — naredio je upravnik škole.

Pitomci su poletjeli niz stranu, sve prestižući jedan drugoga.

Kratko smo se posavjetovali šta da radi naša grupa. Riješili smo da idemo u štab Prvog korpusa, koji se nalazio blizu nas, u selu Mokronogama.

U štabu nas je dočekao Koča Popović, komandant korpusa. Od njega smo doznali da se dio Pratećeg bataljona nalazi iznad pećine odakle odbija pokušaje neprijatelja da preko Unca priđe pećini u kojoj se nalazio drug Tito. Pitomci Oficirske škole već su okupljeni i uskoro će krenuti prema Drvaru.

Koča je na brzu ruku sakupljao nešto svojih vojnika sa zadatkom da i oni krenu odmah u Drvar.

Imamo vezu sa V i VIII korpusom, sa I i VI [proleterskom] div., sa III proletbrigadom. Sem na otseku VIII korpusa, borbe se vode svuda.[7] Na pravcu Livno nepr. je jutros sa motorizacijom

— Ovo nije ništa, — govorio je on, — mi ćemo to savladati, ali mene brine da li je to sve, da neće naleteti druga partija.

Poslije kraćeg odmora krenuli smo, po Kočinom savjetu, u zaselak Skrbiće u Prekaji. Išli smo preko jedne gole visoravni, kad ugledasmo pred sobom na horizontu čitavo jato aviona. To je ona druga partija o kojoj je maločas govorio Koča, pomislio sam i postalo mi je tjeskobno oko srca ... «

[5] Clan Sovjetske vojne misije

° Riječ je o glumcima iz pozorišne grupe »Narodnog oslobođenja«.

[7] Riječ je o borbama protiv njemačkih vazdušnih i kopnenih snaga koje su toga dana preduzele napad na Drvar s ciljem da unište vrhovno rukovodstvo narodnooslobodilaćkog pokreta. U ratnom dnevniku Operativnog odjeljenja Vrhovne komande njemačkih oružanih snaga o pripremama i o napadu na Drvar se kaže:

»5. *Operacija »Rösselsprung« (maj — jun)*

Na granici između zimskih i proljetnih borbi i nove faze ustanka na Jugoistoku, nastale savezničkom velikom ofanzivom, stoji operacija »Rösselsprung«, sa kojom je prvi put poslije dužeg vremena prešla ponovo inicijativa na njemačku stranu. Vrijeme je za to bilo naročito povoljno, jer je Titov pokret, usljed propalog prodora u Srbiju (Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 108 i dok. br. 28, 114 i 168 u ovoj knjizi. — prim. red.) i pretrpljenih neuspjeha (i u drugim borbama protiv okupacionih snaga), znatno izgubio u snazi i izgledima (Saopštenje gen. v. Buttlar-a, 9. V). Uspješna njemačka akcija morala ga je upravo tada csjetno pogoditi, a njemačkoj komandi stvoriti veoma poželjno rasterećenje s obzirom na zategnutu opštu situaciju. Pošto, usljed pokreta koji se prostorno jako raširio, nije bilo više moguće da se cjelokupne Titove vojne snage unište velikom operacijom opkoljavanja po uzoru na »Kugelblitz« (Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 77, 94, 180—183 i 195—213; knj. 21, dok. br. 35, 114 i 179 i knj. 23, dok. br. 44. — prim red.), rodila se misao da se iznenadno prodre u centralni prostor koji on posjeduje i da se razbije njegova komanda (uključujući i strane vojne misije) ih da ih se bar privremeno onesposobi; nije bilo isključeno da pri tome pođe za rukom da se uhvati Tito. Njegov odlučujući značaj za cijeli pokret postajao je posljednjih mjeseci sve jasniji; druga imena i ljudi nisu se isticali — što je svakako bilo zbog organizacione forme i neophodnog čuvanja tajne. (Za slučaj kad bi uspjelo da se uhvati Tita, Firer je još ranije naredio da se to drži u tajnosti. Na taj način trebalo je spriječiti da se Englezi ponovo okrenu Mihailoviću.)

Komandant Jugoistoka je 6. V predao svoju naredbu izdatu 2. oklopnoj armiji za operaciju »Rösselsprung« (Pril. 16). Prema njoj je trebalo da Armija po mogućnosti u maju, uz što bolje čuvanje taktičkog iznenađenja, prodre sa jakim snagama u prostor Bugojno — Jajce — Banja Luka — Prijedor — Bihać — Knin i unese nered u Titovu vrhovnu organizaciju, a zatim da lovi i razbija rascjepkane grupe do potpunog iscrpljenja. Poseban značaj pridavao se isključenju aerodroma i mjesta za izbacivanje materijala. Snage je trebalo dobiti iz jedinica V SS brdskog i XV brdskog armijskog korpusa uz privremeno bezuslovno napuštanje drugih oblasti; takođe je trebalo u što većem obimu upotrebiti hrvatske oružane snage uz bezuslovno čuvanje tajnosti. Iz svoje operativne rezerve komandant Jugoistoka namjeravao

je da stavi Armiji na raspolaganje 202. oklopni bataljon, 4. puk »Brandenburg« i 92. motorizovani grenadirski puk. Vrhovnu komandu Vermahta molio je da stavi na raspolaganje Izviđački bataljon 1. brdske divizije (koji se u međuvremenu vratio sa Karpata i koji je kao i prije toga držan kao rezerva Vrhovne komande Vermahta). Pored toga razmatrao je upotrebu SS padobranskih lovačkih bataljona koji su bili već upotrebljeni u operaciji »Maibaum« i prije toga bili predviđeni za napad na Vis (Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 186 i 190 — prim. red.). Takođe je trebalo dovući što jače ostale dijelove divizije »Brandenburg« i osposobiti ih za specijalne zadatke.

Operativni štab Vermahta se izjasnio za stavljanje na raspolaganje Izviđačkog bataljona 1. brdske divizije koja je upravo dolazila u rejon Skoplja, a smatrao je — kao što je 7. V saopštio komandant Jugoistoka — da nije moguća upotreba SS padobranskog lovačkog bataljona, jer ga je komandant SS jedinica predvidio za akcije čišćenja u Gornjoj krajini. — Međutim, pošto se ipak, po savjetu načelnika Operativnog štaba Vermahta, još jedanput istupilo pred komandanta SS jedinica, on je taj bataljon stavio na raspolaganje za »Rösselsprung«. Komandant Jugoistoka je bio s tim upoznat 10. maja. Istovremeno mu je saopšteno da Firer odlučujuću važnost pridaje tome da se u operaciji pokuša pritijesniti Titov Vrhovni štab i da se po mogućnosti razbije; on treba da ispita da li može SS bataljon da bude upotrebljen u tu specijalnu svrhu (Pril. 19).

Komandantu Jugoistoka je 13. V za sprovođenje operacije dato niz uputstava u kojima su uzeta u obzir dosadašnja iskustva iz borbi sa bandama (Pril. 20). U dosadašnjim operacijama protivnik je skoro uvijek uspijevao da sa većinom svojih snaga blagovremeno izbjegne udar. Operativni štab Vermahta je zbog toga vidio u čuvanju momenta iznenađenja bitan preduslov uspjeha. Sve je zavisilo od načina početka akcije. On je zamišljen na slijedeći način: Kao prvo trebalo je — kao što je saopšteno komandantu Jugoistoka — da se SS padobranski lovački bataljon, uz jaku podršku vazduhoplovstva i preuzimajući svaki rizik, spusti sa naređenjem da zajedno sa dijelovima divizije »Brandenburg«, koji su na vrijeme potpuno maskirani, isključi neprijateljski komandni centar. Zatim je trebalo da jake" pokretne borbeno grupe (takođe po mogućnosti dijelom potpuno maskirane) prodru po većim cestama koncentrično u centar bande da bi te ceste oslobodile za borbu, uništile teško oružje i komore bandi koje su vezane za ceste kao i skladišta do kojih se moglo doći da bi smijenile vlastite jedinice koje su bile odvojene, odnosno upotrebljene potpuno maskirane. Tek tada je trebalo sa raspoloživim i za to pogodnim snagama sprovesti plansko čišćenje najvažnijih oblasti posjednutih bandama.

Firer se saglasio sa planom operacije koji mu je 21. V predao komandant Jugoistoka (Pril. 21), a u kome je bilo pojedinačno navedeno predviđenih 5 borbenih grupa (iz prostora Bihać — Bosanska Krupa, Knin, Livno, zapadno i sjeverozapadno od Jajca i južno od Kulen-Vakufa) kao i padobranci lovci (spuštanje 25. maja) na Drvar (32 km jugoistočno od Kulen-Vakufa); jedino su grupe padobranaca i vazdušno-desantne grupe izgledale suviše slabe. Jak vazdušni napad na centar veze i snabdijevanja — Bosanski Petrovac, koji je trebalo da prethodi desantu, trebalo je, kako je primijetio šef Operativnog štaba Vermahta, izvesti zajedno sa desantom.

Operacija »Rösselsprung« počela je, kao što je bilo predviđeno, rano ujutro 25. maja, uz jaku vazdušnu podršku (440 poletanja). Mjesto Drvar, gdje se. kako se kasnije vidjelo, stvarno nalazio Titov štab, bilo

je zauzeto, a iskrcani SS padobranski lovački bataljon, koji se tamo nalazio, bio je već sljedećeg dana smijenjen kopnenim jedinicama. Na okolnim brdima neprijatelj je pružao žilav otpor, vjerovatno da bi dobio vrijeme za evakuisanje štaba i uređaja. Specijalna borbena grupa 7. SS brdske divizije prodrla je, potpuno prikriveno, u prostor između Drvara i Jajca, gdje je Tito uspio da se skloni. Takođe su 27. V stigle u Drvar snage pridodate sa juga; tako je bio opkoljen sav neprijateljski rukovodeći centar. Protivnik se povukao prema istoku u šumoviti predio sela Potoka, ostavljajući za sobom zaštitnicu koja se žilavo branila. Tamo je komandant Jugoistoka uputio da ga slijede borbene grupe, bez obzira na bočna obezbjeđenja. Specijalna grupa 7. SS brdske dobrovoljačke divizije prodrla je već 28. V u taj prostor i 30. V ušla u mjesto Potoci. Protivnik se povukao iz Potoka u južnom pravcu; takođe je po svoj prilici i Titov glavni stan bio premješten u taj prostor. Istovremeno je on na uobičajen način bacio nove jedinice (20, 10, 39. i 4. diviziju) u leđa njemačkih napadnih grupa, što je ipak išlo sporo. Centralna grupa se povlačila u predio Grahova. Operacija se 4. juna mogla smatrati uglavnom završenom.

Sa rezultatom operacije bio je komandant Jugoistoka potpuno zadovoljan, iako nije potpuno odgovarala očekivanjima. Gubitkom skladišta i uništenjem sredstava za vezu bio je Titov Vrhovni štab za izvjesno vrijeme matiran — u stvari je poslije operacije npr. radio--veza bila svedena na polovinu i još manje; načelnik službe veze nalazio se među poginulim. Crvena Titova tjelesna garda mogla se smatrati razbijenom; strane vojne misije koje su aktivno učestvovale u borbi mogle su se smatrati među prvim kao isključene. Među poginulim bilo je 20 Engleza i Amerikanaca; pored toga su zarobljena 3 dopisnika sa pismima Cerčilovog sina — koji je izmakao — britanskoj Vrhovnoj komandi u Italiji. Inače su zarobljene i baze od velikog, ako ne odlučujućeg značaja. Pored toga se uspjelo, kako je istakao početkom juna u završnoj procjeni komandant Jugoistoka, da se zauzme predio koji nikada dotada nije bio očišćen i to Titova centralna oblast. Crvena 1. i 6. divizija imale su velike gubitke — ukupno se računalo sa 6.000 uključujući i zarobljene (Dnevnik situacije 5. V). (O tome vidi dok. br. 129 i 137 u ovoj knjizi. — prim. red.)

Vlastiti gubici (naročito vozila) bili su takođe veliki, jer je angloameričko vazduhoplovstvo stupilo u borbu u do sada još neviđenom obimu Ono ne samo da je vladalo nad neposrednom borbenom zonom nego nad ciielom Hrvatskom, iz koje je vlastito vazduhoplovstvo — kako je komandant Jueoistoka početkom juna istakao u jednom izvještaju — sve više bilo potiskivano; vojni pokreti sve do duboko u pozadinu mogli su se vršiti još samo noću.

SS padobranski lovački bataljon bio je poslije operacije stavljen na raspolaganje komandantu SS jedinica u Ljubljani; na niegovo miesto upućen je od 20. VI u Kraljevo novoformirani padobranski lovački bataljon divizije »Brandenburg.« — Osjetno smanjenie snaga za komandanta Jugoistoka značilo je izdvajanje 42. lovačke divizije., koia je zbog zategnute situacije na južnom frontu otišla 27. V u Italiju. Niu je u Zagrebu zamijenila 73. pješadijska divizija koja se nalazila na odmoru, a koii ie (kao i za 98. pješadijsku divi7iiu koja je povučena u prostor Kaschau — Miskolcz) trebalo da se završi tek sredinom avpusta P°ti SS policiiski puk, kao posljednji o<i jedinica komandanta Jugoistoka koie su dovučene radi okuniranja Mađarske, bio je od 13. V vraćen da bi bio upotrebljen u sjevernoj Crnoj Gori u borbi protiv komu-

izbio na Korićnu.[8] Na pravcu Mrkonjić[-Grada] jutros su se vodile borbe oko Podrašnice;[9] juče i prekjuče stigle su jače snage u Jajce, navodno radi preduzimanja ofanzive.[10] Sada nam Rodić[11] javlja da je jedna nepr. kolona sa tenkovima i motorizacijom prodrla iz Banje Luke u Sitnicu[12] i vode se borbe.[13] Jutros je nepr. iz Bihaća bio izbio u Ripač,[14] ali ga je VI brigada protivnapadom oterala.[15] Na sektoru VI divizije vodi se borba od Kulen-Vakufa do Tiškovca; izgleda da nigde na toj liniji nepr. nije dublje prodro.[16]

Sve snage koje smo mogli prikupiti već smo jutros uputili ka Drvaru.[17] Preko savezn. misije koja je kod Štaba VIII korpusa tražili smo intervenciju avijacije — i to bombardovanje svih komunikacija oko ovog dela oslobođene teritorije i dejstvo

nističkih ustanika. U cijeloj Hrvatskoj nastupilo je poslije toga osjetno popuštanje zategnutosti.« (»Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht«, Band IV, Erster Halbband: 1. Januar 1944 — 22. Maj 1945; str. 661—665. Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen. Frankfurt am Main.

[8] Iz Livna, preko Korićne, ka Glamoču tada je nastupao Izviđački odred njemačke 369. legionarske divizije (vidi dok. br. 137, napomenu br. 9 u ovoj knjizi). Prema izvještaju Štaba 3. proleterske (krajiške) brigade od 9. juna 1944. o borbama u maju, neprijatelj je toga dana, u 05,30 časova, sa 8 tenkova, 30 kamiona i pješadijom od 1500 vojnika krenuo iz Livna ka Glamoču. Oko 14,00 časova on je stigao do s. Korićne gdje su ga napale jedinice ove brigade. Poslije žestokih borbi, uz osjetne gubitke, neprijatelj se uveče povukao u Livno (tom IV, knj. 26).

* Tu borbu su vodile jedinice 1. proleterske divizije. Vidi dok. br. 113 i 129.

[10] i [.2] Riječ je o jedinicama 7. SS divizije koje su tada preduzele napad od Jajca i o 202. oklopnom bataljonu 2. oklopne armije koji jc tada nadirao od Banje Luke. Opširnije o tome vidi dok. br. 184 i 192.

[11] Slavko Rodić, komandant 5. korpusa NOVJ

[13] Tu borbu je vodila 13. krajiška brigada. Vidi dok. br. 160.

[.J] O dejstvu neprijateljskih snaga na tom pravcu vidi dok. br. 112.

[15] Odnosi se na 6. krajišku brigadu. Vidi dok. br. 142, 149 i 150.

[16] i [24] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 137 (napomenu br. 6, 7 i 13) i 147.

[17] U knjizi »Vojna enciklopedija«, knj. 2, na str. 631—632 o tome se kaže:

» ... Prvi otpor neprijatelju pružili su vod protivavionskih mitraljeza Pratećeg bataljona VŠ i tenkovski vod, pojedine grupe vojnopozadinskih ustanova i naoružani pojedinci, pripadnici komiteta KPJ i organa narodne vlasti. Delovi Pratećeg bataljona, jačine oko 100 ljudi, pod neposrednim rukovodstvom Vrhovnog štaba, organizovali su odbranu prilaza pećini.« Dalje se u knjizi kaže da je oko 8 časova stiglo ljudstvo Oficirske škole (130 slušalaca) u Drvar, a o pristizanju bataljona Treće i 1. bataljona 1. proleterske (ličke) brigade vidi dok. br. 137 u ovoj knjizi. Istoga dana kasno uveče stigao je i 1. bataljon 1. brigadc-9. NOU divizije.

Njemački desant na Drvar 25. V **1944.**

lovaca iznad Drvara, kako bi se sprečilo novo iskrcavanje iz vazduha.[18]

Imamo telefonsku vezu sa Oficirskom školom.[19] Dalje napred nalazi se naš oficir, major Brana Barjaktarević. On nas o svemu izveštava. Mi njega takođe obaveštavamo stalno o razvoju situacije na drugim sektorima. Sva ta naša obaveštenja oni treba da dostavljaju vama — odnosno Arsi.[20] Iz tvog pisma se ne vidi da li obaveštenja stižu do tebe.

Prema Drvaru sa severožapadne strane dejstvuju 4 bataljona VI proletdivizije.[21]

Za noćas smo predvideli napad na Drvar.[22] Kada će se on izvesti zavisi od odgovora koji budemo dobili od Đoke[23] koji ima vezu sa ta 4 bataljona — našom glavninom.

Ako bi se situacija korenito pokvarila, pravac našeg pokreta — sa svim onima koji su prispeli ovamo — bio bi Kralj i — Marčete — Potoci.

Sad su stigle depeše od Doke. On javlja da je St. u pećini — kod pilane, da prema Drvaru ima 5 bataljona i da stiže još jedan, da jačina nepr. na sektoru Osredci iznosi oko 2000 sa tri tenka i veći broj artiljerije, da je neprijatelj prodro do Dolova u Trubaru.[24]

Sada javlja Vlado Cetković[25] da je nepr., nepoznate jačine, krenuo iz Knina ka Grahovu, da se borba vodi kod Derala (tamo još nisu prispele naše jače snage.)[26]

To je zasada sve. Prilično je jasno. Nejasno je gde je St. Ako doznaš, molim te odmah javi.

Mi do daljeg ostajemo na starom mestu.

S drug. pozdravom

Koča[27]

25. V 44. — 17.25

Vidi dok. br. 215—218.

[19] Ona je tada bila u s. Sipovljanima.

[10] Jovanović

[21] i - Vidi dok. br. 137 i 147.

[3] Đoko Jovanić, komandant 6. proleterske divizije

[25] Narodni heroj Vlado Cetković, komandant 8. korpusa NOVJ. Poginuo 20. oktobra 1944. godine.

[26] Riječ je o izvještaju (radiogramu) Štaba 8. korpusa NOVJ od 25. maja 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. 9—1, k. 372). Bliže o borbama jedinica toga korpusa vidi tom V, knj. 27, dok. br. 164 i knj. 28, dok. br. 41 i 42.

[17] Popović

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 25. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O NAREĐENJU KOMANDANTA 1. PROLETERSKOG KORPUSA DA OVAJ ŠTAB UPUTI JEDAN BATALJON 1. PROLETERSKE BRIGADE U POTOKE I O SITUACIJI U ZAPADNOJ BOSNI'

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Br. Si.
Dne 25. V 1944. g. 24[h]

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Od I korpusa dobili smo depešu hitnu, koju treba da prenesemo na vaš štab. Depeša glasi: »najhitnije i najkraćim putem uputiti jedan bataljon I prolet. brigade u Potoke.[2] Bataljon čim dođe u Potoke da se javi Štabu Korpusa, gde će dobiti dalja naređenja. *Koča.[3]«* **U vezi ovoga postupite i izvestite ih radio--stanicom.**

Situacija na našim sektorima:

1) Posle žestokih borbi na Bihaćkom pravcu neprij. je ovladao Ripačkim klancem i nadire ka Vrtoču. Snage su vrlo jake i sa tenkovima.[4]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br 1/2, k.^458.

[2] Upućen je 3. bataljon. Bliže o tome vidi izvještaj komandanta 1. proleterske brigade od 10. juna 1944 (tom IV, knj. 26).

[5] Popović

[4], [5] i * Toga dana Nijemci su izvršili desant na Drvar i preduzeli napad jakim snagama iz više pravaca ka Drvaru 3 ciljem da unište vrhovno rukovodstvo narodnooslobodilačkog pokreta. Tada je od Bihaća, preko Ripča i Bos. Petrovca, ka Drvaru nadirao njemački 92. motorizovani puk, a od Bos. Krupe, preko Suvaje, ka Bos. Petrovcu nastupao Prvi dopunski poljski bataljon njemačke 373. legionarske divizije i 1. rezervni lovački puk. Istovremeno je od Banje Luke ka Ključu nadirao 202. oklopni bataljon 2. oklopne armije (»Oslobodilački rat narada Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2, str. 93—106).

U »Vojnoj enciklopediji«, knj. 2, na str. 630—632, nazivi onih jedinica koje su dejstvovale od Bos. Krupe preko Suvaje ka Bos. Petrovcu su drukčiji. Evo što se o njima tu kaže:

»Nemački plan i *snage za operaciju.* ... 1. domobranska pukovnija 2. lovačkog zdruga i nemački 54. brdski izviđački odred, neposredno podređeni 92. motorizovanom puku, prelaze i nastupaju iz Bosanske Krupe ka Bosanskom Petrovcu preko Krnjeuže i Vrtoča...« O dejstvu neprijateljskih snaea na ostalim pravcima vidi dok. br. 111, 118, 137, 142, 149, 150, 160. 184 i 185 u ovoj knjizi.

2) Na krupskom pravcu neprij. se bio probio do ivice šume i sa 2 pješad. kolone do Suvaj.fskog] međugorja, odakle je protivnapadom odbijen ka Suvaji.[5]

3) Iz Banje Luke probio se neprij. do Čađavice i nadire ka Ključu.[6] Ovde je stupio u borbu i jedan bataljon vaše XIII brigade,[7] koji se operativno sada nalazi pod 39. divizijom.

4) Prema izveštaju od X diviz. u Duvno je došlo 3000 neprij. vojnika sa jačom motorizacijom.[8]

Izveštavajte nas češće o situaciji na vašem sektoru.

Na svim navedenim pravcima kojima je neprij. nadirao imao je jake snage sa tenkovima i motorizacijom.

S. F. — s. N.

Načelnik, p. puk.
Vel.[9] M. Knežević

(M. P.)

P. S. Prema najnovijem izveštaju bataljoni vaše XIII brigade su se večeras samovoljno povukli prema Strbini i tako su ostavili pravac prema Ključu potpuno otvoren. Ispitajte zašto su ovo uradili, čak da nas nisu uopšte o tome izvestili.[10]

[7] i [10] Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 133 i 140.

[8] U obavještenju Štaba 5. korpusa NOVJ od 28. maja 1944. Štabu 1. proleterske divizije, a koje takođe potiče od Štaba 10. divizije, o tome se kaže:

»25. ov. mj. noću iz Duvna za Livno došlo je 2.500 vojnika iz 118. njemačke divizije, sa jačim motorizovanim dijelovima.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 2/2, k. 458.)

• Velimir

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 25. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE BRIGADE DA SA JEDNIM BATALJONOM SADEJSTVUJE BATALJONIMA 13. PROLETERSKE BRIGADE U PROTIVNAPADU KA CENICA KOSI I MRACAJU[1]

STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 8
25. maja 1944.
u 11.30 č.

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

Neprijatelj iz Mrkonjić[-Grada] jutros je izvršio ispad glavnim snagama preko Podrašnice ka s. Graci i cestom ka Čađavici.'- Tim pravcem čula se i motorizacija. Druge neprijateljske kolone izbile su na liniju Mračaj — Potselo — Čenića kosa. Na toj liniji manji delovi XIII brigade vode kraće borbe.'[1] Zbog ovoga, ma da neprijateljske snage na ovom pravcu nisu velike, neprijatelj još uvek prodire i dalje od te linije.

Dva bataljona XIII brigade nalaze se na sektoru Orahovljani — Čađavica. Momentalno sa njima nemamo vezu; verovatno da je kod njih otpočela borba.[4]

Naredili smo da dva bataljona XIII brigade, koji su sada glavnina na Crnom vrhu i na Strbina — Sjenokos, izvrše protivudar: jedan bataljon prema Čenića kosi, a drugi preko Poljana ka Mračaju i Gradini.

Jedan vaš bataljon odmah uputite preko Gerzovog brda na Cetenište i Crni vrh. Odatle Stab bataljona da se poveže sa bataljonima XIII brigade kojima će biti rezerva za — ako treba prihvat —, a u povoljnoj situaciji taj vaš bataljon može inicijativno sadejstvovati napadajućim bataljonima XIII brigade za proširenje eventualno stvorenog uspeha pri sadanjem dejstvu tih bataljona.[5]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 26/1, k. 712.

[s] i [6] Toga dana jedinice 7. SS divizije preduzele su napad od Jajca preko Mrkonjić-Grada ka Čađavici i Ključu i od Jajca preko Sipova ka Mljiništima. Vidi dok. br. 129, 184 i 192.

[3] i [4] Opširnije o borbama bataljona 13. proleterske brigade vidi izvještaj njenog štaba od 9. juna 1944 (tom IV, knj. 26).

[5] Na ovaj zadatak je upućen 4. bataljon. Vidi dok. br. 116.

2. — Obaveštenje koje ste dobili o Jajcu i Mrkonjić-Gradu i o ofanzivi nije potvrđeno s drugih strana. No, može se pretpostaviti da je unekoliko tačno. Jasno je, da se na ovom terenu ne može raditi bar o celoj diviziji »Princ Eugen« koja na ovom terenu ima samo svoje manje delove, dok se glavnina nalazi u dolini r. Bosne. Ako se potvrdi ono obaveštenje koje ste vi dobili onda se dejstvo divizije »Princ Eugen« može očekivati preko Rastova i Pogorelice ka izvornom i srednjem delu Vrbasa i ka Prozoru.[6] U tom smislu dobijeno je i jedno obaveštenje u Štabu X divizije.

3. — Vaš desnokrilni bataljon neka uputi izviđačka odeljenja koja će proveriti situaciju južno od Jajca, naročito ka Vijencu. Takođe uputite jače odeljenje za vezu sa Janjskim odredom i delovima IX brigade koji se tamo nalaze.[7]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, pukovnik
Vaso Jovanović

[7] **Ta brigada se toga dana nalazila na sektoru Kupresa i zatvarala pravce ka Bugojnu i Livnu a sutradan je uputila jedan dio svojih snaga ka Čardaku i Mliništima radi sadejstva jedinicama ove divizije. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 9. krajiške brigade od 10. juna 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 22—3. k. 854).**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 17. DIVIZIJE OD 25. MAJA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA OD 27. APRILA DO 25. MAJA[1]

STAB
XVII UDARNE DIVIZIJE NOVJ
25. maja 1944. g.
Položaj.

*Strogo povjerljivo**

Pregled o operacijama za vrijeme od 27. IV [do] danas, dostavlja

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Dostavlja se pregled operacija ove divizije u vremenu od 27. IV (početak neprijateljske ofanzive na prostoriju koju je do tada držala naša divizija)[3] do danas:
[4]

II.) Borbe i rad Divizije na prostoru Džimrije — Devetak od. 1—4. V t. g. tj. do prebacivanja preko ceste Sokolac — Han--Pijesak.

Poslije višednevnih žestokih borbi i uzastopnih i napornih pokreta[5] Divizija se postavila na novu prostoriju, sa zadatkom: odmora, sređivanja i prikupljanja podataka o neprijatelju,[6]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 8—3, k. 982.

[2] Dopisano mastilom, latinicom.

[3] Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 108, 165. 189, 190 i 191 i dok. br. 193 u ovoj knjizi.

[4] Redakcija je izostavila dio izvještaja od 27. do 30. aprila, jer je isti objavljen u tomu IV, knj. 24, dok. br. 168.

[5] Riječ je o borbama od 27. do 30. aprila 1944. sa jedinicama 14. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije na prostoru između Srebrenice, Džila, Podžeplja, Han-Pijeska, Vlasenice i Lukića. Vidi izvještaje (radiograme) 1. bataljona pomenutog puka od 28, 29. i 30. aprila (Arhiv V. I. I.. reg. br. 5/1, k. 11).

• Nijemci su tada nastojali da razbiju jedinice te divizije. Evo šta se u naređenju (radiogramu) Komande 14. SS brdskog lovačkog puka od 1. maja 1944. o tome kaže:
»01,30 čas 1/14.

5—7000 ljudi se probilo preko Ravne gore ka jugu. Bataljon ima zadatak da goni neprijatelja. 1/14. kreće odmah i nadire za neprijateljem koji se probio preko s. Vrsinje — s. Lisina — s. Prdibegovina u pravcu Brložnika. Padobranski bataljon takođe angažovan od Han--Pijeska preko Podžeplja. K-dno mjesto puka u Prdibsgovini. Kad prispije k-dant će se javiti puku.« (Arhiv V. LI., reg. br. 6/1, k. 11.)

ovako: VI bosanska brigada na prostoriji: Podžeplje — Plane — Krivače, sa divizijskom bolnicom, obezbjeđujući se od Ravne gore i Crne Rijeke.

XV majevička brigada 1. maja ujutru pokrenula se iz Podžeplja i smjestila na prostoriju: Džimrije — Strmica — Mrkalji, gdje je stigla prije podne ovoga dana, postavljajući potrebna obezbjeđenja prema cesti i Mislovu. Stab Divizije u Džimrijama.

Poslije podne oko 13 časova četnici u jačini od 300 ljudi napali su na dijelove XV majevičke brigade pravcima od Sokolovića i od Mislova, ali su ih bataljoni XV majevičke brigade poslije dvočasovne borbe razbili i protjerali u pravcima odakle su i došli.[7] U toku ove borbe naši gubitci:

1 mrtav, 8 ranjenih i 3 nestala.

Neprijateljski gubitci:

dva četnika zarobljena i više ih ranjeno. Ranjenike su uspjeli izvući.

2. V 1944. raspored Divizije u toku ovoga dana ostao je uglavnom isti i sa istim zadatcima.

U toku protekle noći zamjenik komandanta VI bos. brigade kapetan Zvicer[8] krenuo je preko ceste Han-Pijesak — Sokolac sa jednom četom u cilju hvatanja veze sa dva bataljona VI brigade, koji su se u borbama kod Karaule odvojili od Brigade.

U toku dana neprijatelj je topovima sa Han-Piješka tukao prostor Podžeplje i Plane, ali bez uspjeha.

U toku popodneva bataljoni XV majevičke brigade vodili su jaču borbu sa neprijateljem — Nijemci, ustaše i četnici, koji je napadao njihove položaje od pravca Krama i Sokolovića. Neprijatelj je raspolagao sa jačim snagama. Zbog rasturenosti bataljona XV majevičke brigade ovoga dana nije se ostvarilo njihovo sadejstvo, zbog čega je uslijedilo brzo povlačenje III bataljona od Mrkalja, a potom I i V bataljona prema Džimrijama, dokle je neprijatelj uspio doprijeti do pada mraka.[9] Odlučna borba sa neprijateljem nije primljena, jer je trebalo ovu brigadu prikupiti.

U toku borbi neprijatelj je imao 4 mrtva i nekoliko ranjenih. Naši gubitci: 1 mrtav i dva ranjena druga.

[7] O toj borbi sa četnicima vidi izvještaj Istaknutog dijela četničke Vrhovne komande za istočnu Bosnu od 5. maja 1944. (Arhiv V. 1.1., reg. br. BH-V-321.)

[8] Nikola

[9] Vidi dok. br. 194—196.

Zbog ovakvog razvoja situacije, stalnog uznemiravanja od neprijatelja i njegova aktiviziranja na cesti Sokolac — Han--Pijesak, gdje je on posjeo i uporišta na Kramu, Štab Divizije donio je odluku da se Divizija prebaci na zapadnu prostoriju te ceste prema Knežini. Ovo prebacivanje trebalo je izvršiti u toku noći 2/3. V, ali je to bilo nemoguće — zakasnilo se — obzirom na dužinu puta i udaljenost jedinica.

U smislu te odluke u noći 2/3. o. mj. preduzet je pokret Divizije na Devetak iz Džimrija, gdje se stiglo nešto poslije svanuća.

U toku 3. V t. g. Divizija je provela dan u šumama Devetaka, što je iskorišćeno za odmor, pa je po padu mraka u jednoj koloni preduzet nastupni marš u cilju prebacivanja preko ceste, pravcem: Klečkovac — Mičivode — Mačkovac — Zljebovi (gdje se prešlo preko ceste) — Vrabci, Knežina — Kruševci — Zunovi.

Ovim pokretom izbjegnut je na vrijeme osjetniji udar jačih neprijateljskih snaga, koji je on pripremao od Rogatice, Han-Pijeska i Sokolca. Pokret je trajao cijelu noć 3/4. o. mj. i sutradan do pred podne i protekao je bez borbe.

III.) Borbe i rad Divizije na prostoriji Zunovi — Olovo

4. V t. g. do pred podne na novoj prostoriji Divizija se postavila ovako: Štab Divizije — Kruševci, XV majevička brigada: Vrabci — Kruševci, VI bosanska brigada: Zunovi — Mangurići.

U toku popodneva stigli su pred veče u sastav Brigade dva bataljona VI bos. brigade sa primljenom municijom od Štaba III korpusa.

Oko 15 časova neprijatelj — ustaše — iz Krama sa jednom manjom kolonom kroz šume probio se do iznad s. Vrabci. III bataljon XV majevičke brigade nakon kraće borbe protjerao je neprijatelja u pravcu odakle je došao, poslije žestokog okršaja.[10] U ovoj borbi naši su imali 5 ranjenih, a neprijatelj isti broj.

Ovog dana saznalo se i uhvaćena veza sa jedinicama XXVII divizije, koja se nalazila na prostoru Rakove Noge — Vladojevića.[11]

5. V t. g. U toku dana izvršeno djelomično pomjeranje jedinica naše divizije. Tako je: oko podne Štab Divizije pomjerio se u Medojeviće, VI bos. brigada prikupila se na prostoru s.

[10], " i [18] Vidi dok. br. 169.

[11] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 88.

Zunovi — Medojevići sa zadatkom zaštite divizijske bolnice i izviđanja u pravcu Knežine i Zagrada.

XV majevička brigada u toku dana ostala je na istoj prostoriji (Knežina, Vrabci, Kruševci). Oko 14 časova neprijatelj u jačini 60 vojnika, vršeći nasilno izviđanje ponovo je napao III bataljon Majevičke brigade kod s. Vrabci,[12] ali je od istog bataljona sačekan i odbijen, pretrpivši gubitke od 1 mrtav i 5 ranjenih, ostavljajući za sobom dijelove od male poljske radio-stanice, što su naši borci zaplijenili. Naši gubitci: 1 mrtav drug, koji je bio osmatrač.

Oko 20 časova XV majevička brigada prema dobivenom zadatku od Štaba Divizije krenula je pravcem preko Kruševaca i Dugandžića za Olovo sa ciljem zauzimanja Olova i protjerivanja dijelova ustaške legije Hasića, koja je držala Olovo.[13]

Uveče ovoga dana održat je zajednički sastanak sa Štabom XXVII divizije u s. Medojevićima na kome je raspravljano o koordinaciji jedne i druge divizije, a prema dobivenoj direktivi Štaba III korpusa. Ujedno je saopšteno Štabu XXVII divizije da II krajiška brigada ulazi u sastav naše divizije.[14]

6. V 1944. U toku prijepodneva poslije procijenjene situacije donijeta je zajednička odluka oba štaba divizija o napadu obiju divizija na Vareš, što je trebalo da uslijedi 8. V t. g. u noći. U tome cilju obrazovan je Stab Operativne grupe i izdata zapovijest toga štaba za napad na Vareš.

Oko podne neprijateljski avion (»Roda«) mitraljirao je i bombardovao s. Zunovi. Tom prilikom poginula su 4 druga i 8 ih ranjeno. Izgleda da je neprijatelj preko četnika dobio tačne podatke za Zunove, gdje se u to vrijeme nalazio Stab VI bos. brigade i div. bolnica.[15]

Poslije podne oko 17 časova neprijatelj je sa tri pravca: od Sokolca preko Jabuke i Zagrada, od Krama preko Knežine i Vrabaca, kao i od Han-Pijeska preko Bijele Vode napao na položaje VI bos. brigade,[1]® koje njeni bataljoni nisu dovoljno budno izviđali i osmatrali, kako je to pred njih bilo postavljeno. Stab VI bos. brigade nije pravilno ocijenio ovu situaciju. Donekle je na ovo uticala okolnost da je baš u to vrijeme brigada trebala da se prikupi oko Zunova i krene na zadatak prema zapovijesti Štaba Grupe, prema Varešu. To prikupljanje snaga kod VI bos. brigade nije izvršeno kako treba. Zbog svega toga neprijatelj je izbio naglo pred mrak i po padu mraka na brdo Lisac i ugrozio

[1S] Riječ je o ustašama Kladanjske dobrovoljačke bojne čiji je komandant bio Avdaga Hasić. Vidi dok. br. 197.

[14] Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 124.

[15] Vidi dok. br. 170.

i sam Štab Brigade sa divizijskom bolnicom kao [i] Štab Divizije koji se nalazio u Medojevićima.[17]

U toku noći Štab Divizije prešao je na lijevu obalu r. Kaljine kod popaljenog s. Medojevići, gdje se prebacila i divizijska bolnica i jedan dio VI bos. brigade. Ostatak VI bos. brigade vodio je pod nepovoljnim uslovima manje borbe sa neprijateljem bez rezultata.

Ovoga dana: 6. o. mj. pred veće Štab Divizije primio je direktivu od Štaba III korpusa NOVJ da se Divizija prema naređenju V. Š. ima odmah orijentisati prema ranijem zadatku, tj. u smislu prebacivanja preko Drine za Srbiju.[18]

Ovu preorijentaciju trebalo je izvršiti u toku noći pod nepovoljnim uslovima: naglo izbijanje neprijatelja i angažovanje s njim dok je jedinicama obiju divizija istoga dana već bila izdata zapovijest za pokret prema Varešu, što su one većim dijelom i preduzele. Tako je XV majevička brigada, iako iznurena ranijim pokretima, cijelu noć provela u pokretu od Olova prema Medojevićima, a II krajiška brigada vratila se u toku noći od s. Sabanci, dokle je već bila stigla, do s. Okolište (kod s. Kaljine) sa dva bataljona, a Štab Brigade, sa jednim bataljonom i ostalim dijelovima, pred zoru, na putu za Štab Divizije, na tom prostoru sa lijeve obale r. Kaljine odsječen je bez veze sa prednja dva bataljona.

7. V 1944. Situacija ujutru ovoga dana bila je neizvjesna i nepovoljna, obzirom na hitnost izvršenja novopostavljenog zadatka — orijentacija prema r. Drini. Trebalo je brzo odvojiti se od neprijatelja i krenuti u tom pravcu. To nije išlo lako baš obzirom da su se dva bataljona II krajiške brigade našla odcijepljena na desnoj obali Kaljine bez veze sa Štabom Brigade, a neprijatelj je u to vrijeme izbio sa jednom, iako manjom kolonom, preko Širijevića do s. Cvrčića i tako još više otežavao hvatanje veze sa ta dva bataljona, dolazeći im iza leđa.[19]

[17] U izvještaju 1. bataljona 14. SS brdskog lovačkog puka od 6. aprila o tome se kaže:

»19,10 čas. 14. puku

3. četa kod s. Mangurići naišla na neprijatelja i odbačena; bataljon napada: 1. četa na s. Podgaj i s. Medojeviće; 3. četa prodire preko s. Mangurića i kod s. Zunova skreće u leđa neprijatelju. K-dno mjesto batalj. s. Kruševci.«

Prema izvještaju pomenutog bataljona od 7. aprila, u 06,50 časova, 2. četa je preko Kondila skrenula na jugozapad i dostigla s. Debelo Brdo, a potom nastavila prodor ka s. Krajšićima, dok je 3. četa dobila zadatak da od s. Zunova nadire ka Vučjoj jami, a 1. četa od s. Podgorja ka Badnju. Pored toga u izvještaju se kaže da se 2. bataljon nalazi djelimično na njegovoj prostoriji i traži od Komande puka da se odrede granice. (Arhiv V. 1.1., reg. br. 6/1—8 i 12, k. 11.)

[18] Vidi dok. br. 28.

" i [81] Vidi dok br. 170.

Oko 8 sati ovoga dana preduzet je i naređen pokret svih jedinica obiju divizija prema Olovu, koje je mjesto trebalo da posluži kao mostobran za prebacivanje preko rijeke Bioštice i Krivaje u toku ovoga dana i to XXVII divizije prema Birču, a naše divizije prema Zepi, s tim da se preko ceste Vlasenica — Han-Pijesak pređe do noći. U tome smislu je i postupljeno, ali se nije moglo uspjeti zbog velike dužine puta i iz razloga hvatanja veze sa dva bataljona II krajiške brigade.

Pred veče ovoga dana teški ranjenici na nosilima (5 nosila i još 20 ostalih ranjenika) predati su XXVII diviziji s tim da ih ona ponese sa sobom i prebaci ih u Birač.

U toku popodneva ovoga dana XV majevička brigada, kojoj je izdato naređenje da se od Medojevića odmah vrati prema Olovu, stigla je do Olova, zaposjela ga i time obezbijedila prolaz kroz Olovo ostalim jedinicama naših divizija.[20]

U to vrijeme I bataljon ove brigade ostao je bez veze sa Štabom Brigade u svome pokretu koji mu je naređen i koji je on preduzeo u toku prošle noći od Olovskih Luka desnom stranom Bioštice prema Zunovima, što je u stvari bio pokret zasebnim pravcem od glavnine brigade, koja se kretala lijevom (zapadnom) stranom Bioštice prema Medojevićima. Ovaj bataljon odvojio se potpuno od Brigade i kasnije orijentisao, prema samostalnoj procjeni situacije od strane štaba toga bataljona, prema Birču, gdje se i sada nalazi. Od toga dana XV majevička brigada u svom sastavu djeluje samo sa tri bataljona.

Pred veče i po padu mraka I bataljon VI bosanske brigade sa jednom i po četom IV bataljona ostao je po naređenju Štaba Divizije na prostoru oko Medojevića sa zadatkom da hvata vezu sa dva bataljona II krajiške brigade o kojima je ranije rečeno. Ovaj bataljon požrtvovano se angažovao za izvršenje zadatka, ali u tome nije uspio, već je i sam ostao bez veze i, samostalno probijajući se, tek poslije dva dana prebacio se preko ceste i stigao u sastav Brigade — Divizije.[21] Za to vrijeme imao je vrlo naporne pokrete i nekoliko borbi i bio je za čitavo vrijeme bez hrane, ali se u takvoj teškoj situaciji štab toga bataljona, a naročito komandant kapetan Đukić, snašao i bio na visini.

Sa svima snagama Divizije produžilo se u toku popodneva i do ponoći u određenom pravcu. Nešto poslije pola noći Divizija je zanoćila na prostoru Drapnići — s. Brda. —

IV.) POKUŠAJ PREBACIVANJA DIVIZIJE PREKO DRINE

8. *V 1944.:* U toku ovoga dana Divizija je preduzela pokret pravcem — Gurdići — Drapnići — Gor. Babine — Strboyinska pl. — Vrabačka — Podvisočnik — Visočnik — Gor. Čapori.

[M] Vidi dok. br. 198—200.

Pokret je vršen u toku čitavog dana i noći sa manjim odmorima kod Drapnića oko podne i kod Vrabačke po padu mraka.

Poslije podne ovoga dana VI bosanska brigada naišla je na jednu neprijateljsku kolonu od oko 300 vojnika (ustaša i legija) nedaleko od s. G. Babine, kod Rubinića. II bataljon ove brigade sačekao je i razbio ovu kolonu, koja se povukla prema Olovu, nanijevši neprijatelju gubitke od 5 mrtvih i 7 ranjenih, ne pretrpivši sam nikakve gubitke.

Uveče ovoga dana stigla su u sastav Brigade dva bataljona II krajiške brigade, koji su prethodnoga dana bili ostali bez veze, pošto im je ranije nego su ostali bez veze uglavnom bila data orijentacija.

9. V 1944.: **Ujutru, poslije svanuća, oko 5 časova Divizija je izbila na cestu Vlasenica — Sokolac, koju je prešla u dvije kolone i to: desna kolona — II krajiška i VI bosanska brigada — prebacila se preko ceste južno od Capora, i lijeva kolona, Stab Divizije, XV majevička brigada i divizijska bolnica sjeverno od s. Capora za oko 2 km od južne kolone.**

Prilikom prebacivanja preko ceste tri neprijateljska kamiona prošla su najvećom brzinom na tom dijelu ceste kretajući se od Vlasenice prema Sokolcu. Zasjeda XV majevičke brigade nije na vrijeme osmotrila dolazak kamiona, zbog čega su oni uspjeli, iskoristivši brzinu, pod vatrom da se probiju i prođu. Tom prilikom nekoliko švapskih vojnika iz kamiona ranjeno je i ubijeno, naši nisu imali gubitaka. Ova neopreznost bataljona koji je bio na zasjedi može se objasniti jedino prevelikim zamorom ljudstva, koje je na zasjedi takoreći spavalo.

U toku popodneva ovoga dana Divizija je produžila i oko podne izbila na prostoriju, gdje se smjestila ovako: II krajiška brigada: s. Pušunje — Brestovače — Mislovo, sa obezbjeđenjem od Sokolca i ceste.

VI bosanska brigada na prostoriji Strmica — Cvijetić — Džimrije, sa zadatkom obezbjeđenja od Žljebova i Han-Pijeska.

XV majevička brigada, sa divizijskom bolnicom: Plane — Podžeplje — Brložnik, sa zadatkom obezbjeđenja od ceste, Zepe i Batura. Stab Divizije u Podžeplju. Na ovoj prostoriji trebalo je u toku dana omogućiti najnužniji odmor i ishranu jedinica, pored toga prikupiti podatke o neprijatelju, u prvom redu o Zepi, ispitujući mogućnost prebacivanja preko Drine kod Slapa u toku sutrašnjeg dana. U tome smislu izdata je zapovijest.

10. V 1944.: **Od druge polovine noći ovoga dana sve jedinice Diviz je preduzele su pokrete prema zapovijesti od prethodnog dana sa zadatkom zauzimanja položaja koji će na lijevoj obali r. Drine omogućiti i zaštititi prebacivanje Divizije preko Drine. Bilo je predviđeno da do svanuća jedinice izbiju: XV majevička**

Drigada na liniju Zepa — Slap, VI bos. brigada na liniju: Mandre — Vratar — Ribioci, obezbjedujući se od Sjezerskog, Godomilja i Sokolovića. II krajiška brigada na liniju: Brložnik — Godenje — Purtići sa zadatkom obezbjeđenja od Podžeplja i Džimrija, kao i Javora i Stublića.

U pokretu ka određenoj prostoriji VI bos. brigada sukobila se kod s. Mandre sa jačom neprijateljskom kolonom,[22] ne uspjevši tako da izbije na određenu liniju i obezbijedi je. Poslije jake dvočasovne borbe VI bosanska brigada sa glavninom svoje snage povukla se u pravcu s. Stoborani već ujutru ovoga dana. Poslije podne neprijatelj je ponovo napao na VI bos. brigadu, koja se poslije otpora povukla prema Javoru, tj. u suprotnom pravcu od predviđenog. U ovim borbama VI bos. brigada imala je osjetne gubitke: 12 mrtvih i 18 ranjenih drugova, 3 ostali bez veze (zagubili se hvatajući vezu sa Štabom Divizije). Među ove gubitke spada znatan broj rukovodilaca i starih boraca. Neprijateljski gubitci u ovim borbama bili su takođe osjetni, ali nisu tačno utvrđeni.

Da bi se u toku dana ipak zatvorio pravac od Sjeverskog — Godomilja na Vrataru, hitno je oko podne iz Zepe upućen na Vratar V bataljon XV majevičke brigade, koja je u to vrijeme već bila izbila na predviđenu joj prostoriju. Zbog povlačenja VI bos. brigade ovaj bataljon primio je na sebe svu težinu zadatka sa tog pravca i u sukobu sa neprijateljem izgubio je 3 druga i jednu drugaricu, koji su se utopili u rijeci prilikom naglog povlačenja sa Vratara prema Zepi ovoga dana pred veče. Tom prilikom izgubljen je jedan p. mitraljez.

22 23 j 24 >je borbe su vjerovatno vođene sa 2. bataljonom 14. SS puka, jer je on tada dejstvovao na toj prostoriju

U izvještajima izviđačkih odjeljenja Bogešdorfer i Lajtner od 11. maja 1944. o tome se kaže:

»13,30 čas.

Na k. 631 nema neprijatelja.

10.5. u 05,00 čas. 100—120 ustanika došlo u s. Slap, preko dana organizovali [izradu splavova], 1 kuća razvaljena i napravljen 1 splav. Četnici sa desne obale r. Drine otvorili vatru na jedro izviđačko odjeljenje. 10.5 poslije vazdušnog napada se povukli preko s. Zepe i preko s. Vruci gdje se nalazio ostatak.«

»15,40 čas. K-dantu 1/14.

Uspostavljena veza sa 11/14.

6 14. osigurava na liniji: s. Čekrk (k. 749) — Križevac (k. 848) — Grad (k. 745)... (jedna riječ nečitka — prim. red.) sasvim zapad. k. 862.

Batalj. k-dno mjesto u s. Mandri.

Batalj. osigurava na liniji s. Zepa — s. Mandre — s. Mislovo. 2. izviđačko odjeljenje ima zadatak da dovede batalj. u s. Žepu. K-dant 11/14. kod k-danata 1/14. zbog uputstva, još se nije vratio.« (Arhiv V.l. I., reg. br. 6/1—22 i 25, k. 11.) O tome vidi i dok. br. 201—207 u ovoj knjizi.

Ovoga dana II krajiška brigada vodila je takode žestoku borbu sa neprijateljem više s. Mislova.[23] Na tom mjestu neprijatelju su nanijeti jaki gubitci: oko 20 mrtvih i 20 ranjenih. Bataljon II krajiške brigade, koji je vodio ovu borbu imao je: 3 mrtva i 4 ranjena druga.

U toku čitavog dana neprijatelj je u naizmjeničnim vazdušnim napadima snažno bombardovao i mitraljirao sa 12 »Štuka« i nekoliko »Roda« prostoriju na kojoj se Divizija nalazila, a naročito prostoriju Džimrije, Mandre i Slapa i Mislova,[24] od čega smo imali izvjestan broj gubitaka, već gore uračunat. Radi ovakvog razvoja situacije, pošto se uvidjelo da je neprijatelj uočio našu namjeru prebacivanja preko Drine (što se moglo zaključiti po njegovom jakom pritisku na čitavom sektoru, koji je tako brzo preduzeo, a naročito po jakom bombardovanju Slapa, gdje je prelaz preko Drine trebalo izvršiti), a obzirom da se prebacivanje preko Drine vremenski uopšte nije moglo izvršiti sa cijelom divizijom u toku nastupajuće noći usljed nedostatka dovoljnih potrebnih tehničkih sredstava za ovo, koja je nemoguće bilo pripremiti za ovako kratko vrijeme u potrebnom broju, kao i da bi se izbjegla teža situacija u kojoj bi se Divizija našla da je prebacivanje preko Drine preduzeto (pred mrak primijećena je aktivnost neprijatelja i na desnoj obali r. Drine, a uveče nešto dalje na toj strani viđene su i raketle), — donijeta je odluka da se odustane od namjeravanog prelaza preko Drine. U tome smislu izdata su ovoga dana prije pola noći naređenja svima jedinicama i preduzet pokret prema Radavi sjeverno od Zepe.

11. V 1944.: Nešto poslije pola noći sve jedinice Divizije krenule su na prostoriju prikupljanja — Radavu. Ujutru oko 6 sati sa te prostorije Divizija je u jednoj koloni kroz kompleks šuma u rasporedu: XV majevička brigada, Stab Divizije, II krajiška brigada, VI bosanska brigada, — krenula pravcem: Radava — Javornik — Potpriseka — Ogorelača — Mrkaljevići kod Crne Rijeke. Pokret je vršen čitavoga dana. Sa tog mjesta pred veče Divizija je u zasebnim kolonama — po brigadama — produžila dalje preko ceste južno od Han-Pijeska prema prostoriji Berkovina — Gor. Babine. Pokret je vršen čitavu noć. Ovim pokretom išlo se za tim da se neprijatelj brzo izmanevriše i da se jedinicama obezbijedi neophodno potreban odmor i izvjesno sređivanje.

U toku ovoga dana i noći nije bilo sukoba sa neprijateljem, ali je sam pokret bio vrlo naporan, dug.

12. V 1944.:

U toku prijepodneva produžen je pokret do nove prostorije poslije pokreta od 30 časova. Raspored Divizije: Stab Divi-

zije u Vrabačkoj, II krajiška brigada: Berkovina — Vrabačka, VI bosanska brigada: u šumi kod Vrabačke, a poslije podne u Strbovinskoj [pl.], XV majevička brigada kod Gor. Babine. Obezbjeđenja uglavnom prema cesti — Han-Pijesku.

U toku prijepodneva II krajiška brigada vodila je kraću borbu sa jednom grupom četnika kod Berkovine razbivši ih i rastjeravši ih. Četnici su imali dva mrtva i nekoliko ranjenih, naši jednog ranjenog druga.

13. V 1944.:

U toku ovoga dana u 4 sata ujutro preduzet je pokret na novu prostoriju, koji je trajao do 14 časova zaključno. Raspored Divizije: Štab Divizije Debelo Brdo; XV majevička brigada: Gurdići — Dugandžići — Brda, sa zadatkom izviđanja i obezbjeđivanja prema Olovu s tim, da ukoliko neprijatelj nema tamo jačih snaga, da se Olovo u toku nastupajuće noći zauzme; VI bosanska brigada: Mangurići — Kruševci — Vukmanovići, sa zadatkom obezbjeđenja prema Sokocu i Knežini i obaveznog držanja mostova na Kaljini i Bioštici oko Zunova, potrebnih zbog predstojećih pokreta. II krajiška brigada pomjerila se za nešto oko Vrabačke i Gor. Babina, izviđajući i obezbjeđujući se od Han-Pijeska.

U toku dana VI bosanska brigada i prateća četa Divizije vodili su manje borbe sa grupicama četnika, rastjeravši ih na pravcima svojih pokreta.

Neprijatelj je topovima sa Han-Pijeska gađao prostoriju II krajiške brigade, nanijevši joj gubitke: jedna teško ranjena drugarica i dva lakše ranjena druga.

14. V 1944.:

U toku ovoga dana Divizija se pomjerila na prostoriju: Vladojević (Štab Divizije), Dragoradi (II krajiška brigada), Medojevići (XV majevička brigada), Bjelosavić (VI bosanska brigada). Na ovu prostoriju stiglo se do pred mrak.

I bataljon VI bosanske brigade vodio je manje borbe sa četnicima oko Vladojevića koje je odbacio prema Rakovoj Nogi.[25] II bataljon XV majevičke brigade bio je iznenada napadnut kod s. Dugandžića od ustaša iz Olova sa kojima je bilo i nešto Nijemaca. Poslije kraće, ali žestoke borbe, neprijatelj se povukao. II bataljon imao je dva mrtva i jednog ranjenog druga, izgubivši tom prilikom jedan p. mitraljez.

Pred veče primljeno je naređenje — depeša od Štaba III korpusa po kome se Divizija ima odmah orijentisati prema sna-

[25] Vidi dok. br. 171, 172, 208 i 209.

gama II korpusa NOVJ.[26] U tom smislu odmah je i izdato naređenje[27] za pokret sutra ujutru.

V.j *Borbe i pokreti prema snagama II korpusa NOVJ.*

15. V 1944.:

Ovoga dana u 8 časova Divizija je prema unaprijed izdatoj zapovijesti preduzela pokret u pravcu Bogovića u dvije kolone i to:

Desna kolona: **— Stab Divizije i II krajiška brigada, sa zbornog mjesta — Vladojević, pravcem Bjelosavić — Imamovići — Sirijevići — Brezovice — Vihor — Dervišov dol — Cmiljevo polje (Romanija).**

Lijeva kolona: **— bosanska i XV majevička brigada — sa zbornog mjesta Bjelosavić, pravcem: Imamovići — Sirijevići — Rajkovići — Brezjak — Ivice — Mekota — Sušike — Mačkovac (pravac preko tzv. Sahbegovskog grada na Romaniji).**

Lijeva kolona išla je za nešto unaprijed. Oko 9 časova ispred Sirijevića primijećena je na kilometar do dva odstojanja nepoznata kolona jačine od oko 80 vojnika sa nešto komore. Čelna — VI bosanska brigada lijeve kolone razvila se sa izvjesnim dijelom snaga da napadne tu neprijateljsku kolonu. Poslije kraće vatre neprijatelj se povukao — pobjegao, to su u stvari bili četnici, koji su se izvukli prema Kostrešima.

U tome razvijanju izgubilo se nešto u vremenu, i lijeva kolona našla se nešto u desno od predviđenog joj pravca, zapravo na pravcu desne kolone. Zbog toga, a i zbog nemanja vodiča, cijela divizija produžila je pravcem lijeve kolone.

Na određenu prostoriju tj. na prostor Sušike i Cmiljevo polje Divizija je stigla oko 19 časova. Na toj prostoriji po šumama dat je odmor do 21 čas.

U 21 čas produžen je pokret preko ceste Sarajevo — Sokolac, zapadno od Leljena. Kao obezbjeđenje na cesti isturene su desno i lijevo zasjede u jačini od po jednog bataljona. Cijela divizija prebacila se na jednom prostoru u nekoliko manjih kolona, što je išlo brzo. Oko 22 časa, kad je veći dio kolone već bio prešao cestu, naišli su od Sarajeva 6 kamiona — njemačkih, koje je II bataljon II krajiške brigade (koji je bio desno u zasjedi) dočekao, brzim i iznenadnim naletom razbio i uništio.[28] Tom prilikom ubijeno je 10 Nijemaca i zaplijenjeno sve što se na kamionima nalazilo: namirnice, konji i mazge, koji su kamionima prevoženi i dr. Pošto se iz kamiona izvuklo oko 15

[28] Vidi dok. br. 167.

" Nalazi se u Arhivu V. 1.1., reg. br. 2—2, k. 987.

- To su vjerovatno bili pozadinski dijelovi jedinica 7. SS divizije.

konja i mazgi (ostalo pobijeno u napadu) i iznesene sve namirnice, kamioni su potom zapaljeni.

Ovaj uspjeh povoljno je odjeknuo u čitavoj diviziji.

Oko pola noći, Divizija je, prešavši cestu bez ikakvih gubitaka, stigla na prostor Spaića Koliba, gdje se smjestila u šumi radi kraćeg odmora.

16. V 1944.:

Poslije kraćeg odmora, ovoga dana Divizija je oko 5 sati produžila i na prostoriju Gor. Bogovića, sa svim snagama stigla je i razmjestila se oko 10 sati, u rasporedu po brigadama i to:

— II krajiška brigada zapadni dio,

— VI bosanska brigada istočni dio,

— XV majevička brigada sjeverni dio Bogovića, s tim da je svaka brigada isturila obezbjeđenja u svojim pravcima.

Već oko 11 časova neprijatelj je od Prače sa manjim i većim prekidima počeo gađati prostor Donjih Bogovića i prema Modriku, ali bez ikakvog rezultata.

Odmah po dolasku u Bogoviće, obezbjeđujući dijelovi VI bosanske brigade sukobili su se sa manjom neprijateljskom grupom na pravcu prema Nepravdićima. To su bili Nijemci i četnici — njihovi prednji dijelovi. Borba se produžila po položajima Siljeve glave u toku čitavog dana.[1,9] U početku dijelovi VI bosanske brigade, a kasnije cijela ova brigada potisla je neprijatelja i počela ga goniti, ali kasnije, oko 16 časova, neprijatelj je, dobivši pojačanje u pješadiji i artiljeriji, potisnuo VI bosansku brigadu sa položaja koje je dotle držala i ona se povukla zapadno prema položajima XV majevičke i II krajiške brigade.

U ovim borbama nanijeti su osjetni gubitci neprijatelju, a VI brigada imala je gubitke i to: 4 mrtva i 10 ranjenih.

Zbog ovakvog razvoja situacije u toku dana, kao i zbog izvjesne aktivnosti neprijatelja od pravca Prače — Modrika, a naročito zbog dobivenih pouzdanih obavještenja o pojačanom aktiviziranju neprijatelja na komunikacijama od Prače do Stambulčića, odustalo se od namjeravanog prelaza tih komunikacija tokom nastupajuće noći na tom sektoru iako je već bila izdata divizijska zapovijest u tome smislu. Oko 17 časova Stab Divizije donio je odluku da se prebacivanje izvrši iste noći na otsjeku između Stambulčića i Pala, kod Gorovića.

[2"] U radiogramu Komande 1. bataljona 14. SS puka od 17. maja 1944 (Na osnovu drugih dokumenata može se zaključiti da ovaj radiogram potiče od 16. maja.) stoji da su njegove jedinice toga dana oko 06,00 časova izbile na prostor: s. Gaj — s. Stajna — s. Rakite (2 km zapadno od s. Bogovića) i vjerovatno da je borba vođena s njim (Arhiv V. I. I., reg br. 6 1—42, k. 11). O tome vidi i dok br. 172 u ovoj knjizi. •

Sa prostorije prikupljanja u šumi južno od Mjedenika, Divizija je krenula u jednoj koloni oko 20 časova, pravcem Gaj — Ravna Njiva — Tabakova Česma — Careve Vode — Gorovići — Vranjak (1121) — Ubojište — Rastik — stazom uz Jahorinski potok — Ravna planina (Saračevo polje) — Gor. Prača — Korijenski put — Knička kosa, do na prostoriju Rodelj — Modro Polje, gdje se stiglo sutradan.

Raspored Divizije u pokretu bio je: II krajiška brigada, Štab Divizije, XV majevička brigada i VI bosanska brigada.

U toku do ponoći, zbog tmice i brzog kretanja, iskidana je veza kod jedinica VI bosanske brigade. Ovo je zadržalo pokret čitave divizije za puna dva sata. Poslije toga produžen je pokret usiljenim maršem uz najveće napore (blatnjav i slab put, pomrčina).

17. V 1944.:

Produženje pokreta bez zadržavanja sa ciljem da se što prije pređe cesta i pruga, pogotovo što se Divizija našla neposredno blizu jakih neprijateljskih garnizona Pala, Viteza i dr.

Oko 3.30 časova ujutru čelo kolone izbilo je na ceste kod Gorovića, a oko 4.30 sati na prugu kod Rastika. Začelje divizijske kolone prešlo je prugu do 6 časova, čitavo vrijeme bez borbe.

Ovaj usiljeni marš bio je vrlo naporan i težak, ali i vrlo uspješan, jer se ovim pravcem uspjelo neprijatelja potpuno izmanevrisati i zaobići na mjestu na kome ranije naše jedinice nisu se prebacivale, gdje se on uopšte nije ni nadao. Štab Divizije time je pravilno procijenio situaciju i imao u vidu iznurenost ljudstva kao i pojačanja koja su neprijatelju od Sarajeva stigla prema Prači i Stambulčiću (kamionima, nešto prije našeg izbijanja na cestu) zbog čega je bilo opravdano: ne ubacivati Diviziju u borbu pod nepovoljnim uslovima i na mjestu gdje se neprijatelj nadao našem prelazu i gdje nam je zapravo bio pripremio zasjedu.

U toku dana nastavljen je isprekidani pokret sa kratkim odmorima po brigadama na liniji Saračevo polje — Gor. Prača. Od Gornje Prače pokret je produžen utvrđenim pravcem preko s. Brateljevići i na prostoriju Rodelj — Stojkovići — Modro Polje Divizija je izbila prednjim dijelovima oko 19 časova, a posljednjim dijelovima oko 21 čas.

Po izbijanju u Gor. Praču II krajiška brigada, koja je dotle bila u prethodnici, naišla je na grupu SS-ovaca i četnika kod s. Oglavak, a koja je kasnije bila pojačana od Podgraba i s. Nahorići. Jedan bataljon II krajiške brigade prethodno je bio

razbio tu neprijateljsku grupu, ali je poslije prolaska glavnine Divizije bataljon ponovno bio napadnut od neprijatelja.[30] U tim borbama neprijatelj je imao 6 mrtvih i 5 ranjenih (jedan od ubijenih bio je oficir SS-ovaca).

Naši gubitci: 3 mrtva i jedan teško ranjen drug, pored toga izgubljen jedan teški mitraljez, jedan p. mitraljez, jedan teški bacač i nekoliko konja komore nisu mogli biti izvučeni zbog zamorenosti konja, zbog čega je teški bacač zabaziran.

I po borbama ovoga dana vidilo se da je neprijatelj neprekidno pratio pokrete naše divizije, a što je naročito karakteristično, sa istim svojim snagama koje je on brzo prebacivao koristeći komunikacije ili ih samo povremeno smanjivao. To se moglo utvrditi i prema izvjesnim glasovima koji su kružili kao i prema izvjesnim zaplijenjenim neprijateljskim dokumentima. Tako je neprijatelj i ovoga dana, čim je Divizija prešla preko pruge, otvorio žestoku vatru, prvo iz bacača, poslije iz topova, u pravcu našeg pokreta, iz svojih uporišta oko Stambulčića, ali bez rezultata.

18. V 1944.:

U toku dana Divizija se zadržala uglavnom na istoj prostoriji:

— Stab Divizije u s. Tahuljići,

— VI bosanska brigada: Račići — Stojkovići, sa zadatkom izviđanja i obezbjeđenja prema Prači, Goraždu i Jabuci. II bataljon ove brigade razbio je jednu neprijateljsku grupu na položaju Mačak (1514), koja je odstupila u pravcu Vrhprače. Borci III bataljona ove brigade oborili su ovoga dana jedan neprijateljski avion (»Roda«), ali su avijatičari uspjeli pobjeći.[31]

— II krajiška brigada: Dragovići — Slavčići — Vojnići. Obezbjeđenje i izviđanje u pravcu Kolunske rijeke i Previle. Po podne ovoga dana jedna neprijateljska kolona jačine oko 150 ljudi (Nijemci, ustaše) napala je, potpomognuta artiljerijskom i bacačkom vatrom, položaje I i III bataljona ove brigade, koji su ih zadržali.

[30] Vidi dok. br. 173, 174, 208 i 209.

[31] i [32] U izvještajima (radiogramima) 1. bataljona 14. SS brdskog lovačkog puka od 18. maja o tome se kaže:

»14,05 čas. 14. puku

1. četa napada na Mačak. Molim za bombardovanje i mitraljiranje iz vazduha na Trijesku i Sjeništa. Jačina neprijatelja 500 ljudi.«

»17,45 čas. 14. puku

Neprijatelj posjeo greben zapadno od s. Jabuke. Ojačana 3. četa od 17,30 čas. napada na s. Jabuku i greben.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 6/1—44 i 46. k. 11.) O tome vidi i dok. br. 175, 210 i 211 u ovoj knjizi.

— XV majevička brigada u s. Jamićima sa obezbjeđenjem prema Jahorini i Prači. III bataljon ove brigade vodio je borbu sa neprijateljem na Korjenu. Neprijatelj, koristeći maglu i nedovoljnu opreznost ovog bataljona uspio je da izbije na Korjen (Knička kosa), ali je nešto docnije intervencijom V bataljona ove brigade protjeran u pravcu Prače uz osjetne gubitke za njega. Oko 20 izbačenih iz stroja.

U toku dana u nekoliko navrata neprijatelj je avijacijom (7 »Štuka« i 3 »Rode«) jako bombardovao položaje Divizije, naročito II krajiške brigade, a ujedno i mitraljirao.[32] Gubitci II krajiške od bombardovanja i mitraljiranja 4 kurira i rukovodilac SKOJ-a[33] Brigade — poginuli, neposredno pored zgrade gdje je bio Stab Brigade. Sem toga poginuo vodnik tehničkog voda Divizije drug Levi.[34] VI bosanska brigada imala je tri ranjena druga i jednog poginulog — obavještajni oficir bataljona drug Piljuga.[35] XV majevička brigada imala je 7 ranjenih drugova.

19. V 1944.:

Ujutru u 5 sati Divizija se sa dotadanje prostorije pokrenula po brigadama na prostoriju Mrežica, gdje se stiglo oko 14 časova. Poslije kraćeg odmora Divizija je nastavila oko 15 časova pokret u cilju prebacivanja preko ceste Kalinovik — Foča. Pokret je izvršen u tri kolone i to:

Desna kolona: VI bosanska brigada, od Majkovića produžila pravcem Trnjine — Jasenova — Metvina i prebacila se preko ceste kod s. Ocrkavlje — Rataj, gdje je stigla nešto prije pola noći. Pri prebacivanju imala je sukob sa četnicima, koje je razbila i nagnala u bjegstvo, nanoseći im gubitke neutvrđene jačine, a i sama pretrpivši gubitke od 1 poginulog druga.

Srednja kolona: Stab Divizije sa XV majevičkom brigadom krenula je pravcem Derolovi — Sokola — Smajlov Do i prebacila se preko ceste kod s. Rataj — Miljevina, odakle je produžila pokret prema Trebičini. Pri prebacivanju poginuo jedan borac Prateće čete Štaba Divizije, pošto je kolona naišla na jaku vatru Nijemaca i četnika, koji su bili u zasjedi oko miljevinske crkve.[36]

" Tada je poginuo Jovan Stojančić, rukovodilac SKOJ-a 4. bataljona. (Vidi spisak poginulih, ranjenih i nestalih boraca i rukovodilaca 2. krajiške brigade u Arhivu V. I. I.) O tome vidi i dok. br. 175 i 177 u ovoj knjizi.

M Leon

33 Mihailo

" Vidi dok. br. 178 i 181.

Lijeva kolona: **II krajiška brigada krenula je pravcem: s. Glušca — Hum (1081) — Gornji Budanj — miljevinska škola — Rataj. Brzo izbijanje ove kolone i razbijanje neprijateljske zasjede s njene strane kod Miljevine omogućilo je prelaz ceste srednjoj koloni bez većih gubitaka u pravi čas kao i uspješno prebacivanje ove — lijeve kolone. II krajiška brigada potpuno se snašla u ovoj situaciji i riješila je kako treba.**

Do ponoći ovoga dana Divizija je izbila na prostor između Rataja i s. Trebičine, gdje se u šumama, dijelom po kućama, zadržala i zanoćila do svanuća.

20. V 1944.:

U zoru Divizija produžila dalji pokret i smjestila se ovako:

— Stab Divizije sa XV majevičkom brigadom produžili pravcem: Trebičina — Stubice — Zakmur — Ljubina, gdje su se smjestili.

— II krajiška brigada istim pravcem stigla je do Zakmura i postavila potrebna obezbjeđenja prema Foči i oko Trbušča.

— VI bosanska brigada, koja se kretala zasebnim pravcem preko Ponora stigla je u Vrbnicu, a odatle odmah produžila za Grandiće, gdje se smjestila. U toku ovoga dana, za vrijeme pokreta, mogao se utvrditi veliki zamor jedinica, zbog čega su izvjesni drugovi, manje izdržljivi u pokretima, zaostajali iza svojih jedinica i gubili vezu sa njima. Isto tako zaostajao je priličan broj konja usljed iznemoglosti. To su bile posljedice velikih i napornih marševa, pored slabe ishrane i čestih borbi, bez potrebnog odmora.

Ovoga dana oko 17 časova neprijatelj (SS-ovci, ustaše i četnici) u jačini od 450 ljudi napao je na položaje II krajiške brigade kod Zakmura od pravca Miljevine i Foče. Poslije dvočasovne borbe neprijatelj je uspio da potisne dva bataljona II krajiške brigade, koji su branili položaje i da se spusti do u samo s. Zakmur. Ti bataljoni II krajiške brigade povukli su se na prostor između Zakmura i Ljubine. II bataljon jurišao je na neprijatelja bočno i nanio mu gubitke (samo mrtvih 30—40), ali zbog velike nadmoćnosti neprijatelja, borba je takoreći ostala neriješena.[37] Pred veče se neprijatelj povukao i u toku noći

37 sa j 40 u izvještaju komandanta 3. zakmurskog četničkog bataljona od 21. maja 1944. o tome se kaže:

»..

Partizani koji su odstupili iz Zakmura, otvorio sam vatru i vratio ih uz reku Bjelavu za Grandiće. Odmah sam sa ljudstvom krenuo preko Maluše da napadnem partizane. Saznao sam da su drugi razbili 1. četu koja je sa njima vodila borbu i stigla u selo Vojnoviće.

Danas 21. V krenuli su u pravcu Belena. Iste sam napao sa Maluše, a u isto vreme su ih dočekali i Nemci i naneli smo im velike

produžio cestom uz Drinu prema s. Pređel preko s. Trbušča, zaobilazeći i obuhvatajući od Drine raspored snaga naše divizije (što se tek sutradan ustanovilo).

U ovim borbama II krajiška brigada imala je tri mrtva i 3 ranjena druga.

VI bosanska brigada po izbijanju u s. Grandiće sukobila se sa jednom četničkom grupom, koja je odmah bila razbijena i povukla se u pravcu Foče.[38] Tom prilikom borci I bataljona ove brigade zaplijenili su jedan teški mitraljez »Breda« sa 1.000 metaka.

21. V 1944.:

U toku noći, do svanuća, Divizija je zauzela ovaj raspored:

— II krajiška brigada — na istim položajima, prema Zakmuru i Halugama, hvatajući i održavajući vezu u desnu stranu sa VI bosanskom brigadom a u lijevo sa XV majevičkom brigadom, sa zadatkom da zauzme Zakmur i da izbije na Kmur.

— VI bosanska brigada na liniji: Đurđevica — Pređel — prema Trbušču, sa zadatkom obezbjeđenja od Foče, Drine i Sutjeske.

— XV majevička brigada na prostoru: Gola ruda — Jaukovine — Jablanovo brdo — Košuta, sa zadatkom zatvaranja pravca od Jeleča, Miljevine i Zelengore, sa jedni.~n bataljonom u Vrbnici — rezerva — koji ujedno obezbjeđuju bolnicu ove i II krajiške brigade.

— Stab Divizije u Vrbnici.

Ovakvim rasporedom imala se namjera: obezbijediti i osigurati prostoriju Vrbnica za prijem avionske pošiljke materijala od Saveznika, koja je trebala uslijediti ovoga dana, pored toga pružiti jedinicama neophodno potreban odmor, nahraniti ih i srediti.

Međutim situacija se u toku dana drukčije razvijala. Neprijatelj sa jačim snagama, sa više pravaca, izvršio je napad na položaje jedinica naše divizije.[39] Borbe u toku dana tekle su ovako:

— na sektoru VI bosanske brigade neprijatelj u jačini od 250 Nijemaca, ustaša i oko 100 četnika (pod njemačkom koman-

gubitke i povratu za Vrbnicu. U ovoj borbi bilo je mrtvih partizana 12, ranjenih veliki broj, koliko sam do sada saznao zaobljenih 7. —

Nemci su krenuli u pravcu Vrbniče i sada se vodi žestoka borba. Ja sam ostao da preberem šumu sa ljudstvom, jer ima partizana koji su se krili po šumi posle borbe. Sa 1. četom nemam veze, nisam mogao uhvatiti.« (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-V 980.) O tome vidi i dok. br. 212—214 u ovoj knjizi.

M, [41] i " Toga dana 14. SS brdski lovački puk nadirao je sa 1. bataljonom sa sjevera preko s. Rataj ka Ljubini, a sa 2. bataljonom posjeo

dom),[40] naoružani pored ostalog sa jednim topom, dva teška i dva laka bacača, izbivši u s. Popi, napao je na položaj I bataljona u pravcu s. Đurđevica i poslije tročasovne borbe, pošto je odbijen, povukao se i zadržao na položajima na južnoj padini brda Vjetrenik preko s. Perovića do Sutjeske. Oko 18 časova neprijatelj je ponovio napad dobivši pojačanje i poslije borbe od jedan i pol sat, koja je bila vrlo oštra, ponovno je odbijen na svoje polazne položaje. Napadi neprijatelja bili su potpomognuti topovskom vatrom iz topa, koji je bio postavljen na cesti niže s. Pređel s desne strane Drine. U ovoj borbi bataljoni VI bosanske brigade pripustili su bili neprijatelja na sasvim bliska odstojanja, potom ga dočekali bombama i najjačom mitraljeskom vatrom. Neprijatelju su nanijeti i zadati jaki gubitci, oko 60 izbačenih iz stroja, od čega jedna trećina mrtvih. Gubitci VI bosanske brigade: 14 ranjenih, od kojih jedan komandir čete drug Mitar, nešto kasnije umro. Ranjen je i komandant I bataljona kapetan Čedo Đukić, lakše, u nogu.

Na sektoru XV majevičke brigade jedna neprijateljska kolona jačine oko 600 vojnika (Nijemaca i nešto ustaša),[41] naoružanje: pored ostalog sa jednim protivkolskim topom, krenula je od s. Zagorice kroz šumu prema Jablanovom brdu i Jaukovinama. V bataljon ove brigade u zasjedi dočekao je neprijatelja snažnom mitraljeskom vatrom i ručnim bombama sa bliskog odstojanja, nanijevši nerazvijenom neprijatelju osjetne gubitke. Poslije toga neprijatelj se razvio i navalio na položaje V bataljona, dok se u to vrijeme jedna neprijateljska kolona pojavila od Stubice preko Gole rude, ugrožavajući time desni bok ovoga bataljona. Poslije kraćeg otpora V bataljon, uslijed jakog pritiska neprijatelja i pomanjkanja municije, bio je prinuđen da se povuče prema Vrbnici. Povlačenje ovog bataljona imalo je za posljedicu povlačenje i III bataljona XV majevičke brigade sa Jablanovog brda, što nije izvedeno kako treba, jer se V bataljon povukao bez naređenja, a što je naročito imalo nepovoljnog odjeka: ne obavijestivši susjedni bataljon II krajiške brigade, tako da je neprijatelj produžio sa toga pravca za bataljonom Majevičke brigade i pred veče izbio do same kose iznad Ljubine. Na taj način Stab II krajiške brigade sa dva bataljona za nekoliko sati našao se odsječen i bez veze sa Divizijom, pošto je iznenada naišao u svom pokretu ka Vrbnici na neprijatelja, koji je već bio ovladao Ljubinom.[42] Ovo je imalo za posljedicu gubitak nekoliko drugova i jednog

je položaje na rijeci Sutjesci, na dijelu s. Tjentište — Popov most, dok su dijelovi 369. legionarske divizije nadirali sa zapada preko Čemernog ka Sutjesci. Pored ovih snaga u napadu su učestvovali i četnici. Opširnije o tome vidi dok. br. 178. 182. 183 i 189.

dijela komore II krajiške brigade sa hranom (u kojoj se naročito oskudijevalo).

U borbama sa XV majevičkom brigadom neprijatelj je pretrpio ovoga dana gubitke od 20 izbačenih iz stroja, dok sama nije pretrpila gubitke. U izvršenju zadatka V bataljon ove brigade nije pokazao dovoljno upornosti, a što na vrijeme nije uočeno od Štaba Brigade.

Oko 19 časova Stab Divizije naredio je prikupljanje Divizije na prostoriji Vrbnica. Zbog ovakvog razvoja situacije moralo se odustati od izvođenja daljih priprema za prijem avionske pošiljke za ovaj dan.

U očekivanju glavnine II krajiške brigade na prostoriji prikupljanja — Vrbnica, izgubilo se nekoliko časova. Tako je Divizija oko pola noći ovoga dana preduzela nastupni marš u pravcu s. Izgori u cilju hvatanja veze sa jedinicama II korpusa NOVJ i izvlačenja [sa] prostorije na kojoj je bila u toku dana, a koja je sama po sebi nepovoljna za primanje bitke sa neprijateljem, pošto je ova prostorija u neposrednoj blizini klisure r. Sutjeske i Drine, a što je neprijatelj vjerovatno namjeravao iskoristiti i nabaciti Diviziju na ove rijeke. Sam nedostatak municije, koji se očigledno ispoljio kod jedinica Divizije u borbama u toku ovoga dana, još je više diktovao odluku koja je donijeta: pokret ka Izgorima.

22. V 1944.:

Nešto poslije pola noći 21/22. o. mj. Divizija je u jednoj koloni preduzela pokret pravcem: Vrbnica — Kozotefsia — Lučke kolibe — Ljubin grob — pored Vrbničkih koliba — Kapičin Do — Javorak — preko izvornog dijela Jabušnice — desnom stranom ove rijeke — s. Krnja Jela — preko Sutjeska — s. Izgori.

Marševski raspored Divizije bio je:

VI bosanska brigada,
Stab Divizije,
II krajiška brigada.
XV majevička brigada.

Na prostoriju s. Izgori stiglo se oko 20 časova, tj. poslije dvadesetčasovnog napornog marša, neprekidnog kretanja.

Ovaj pokret, obzirom na već raniju zamorenost jedinica i na težak teren, imao je za posljedicu gubitak izvjesnog broja drugova, koji su usljed iznemoglosti zaostajali usput iza kolone. Isto tako ostao je na tome putu priličan broj komorskih i jahaćih konja. Preduzete su sve mjere i, koliko je bilo moguće, jedan dio od zaostalih drugova, koristeći još ograničeni broj jahaćih konja, prenijeti su do Izgora.

Po izbijanju u Izgore Divizija se razmjestila u zaseocima ovoga sela i to:

Štab Divizije sa XV majevičkom brigadom u Borju,

II krajiška brigada u Vitazovinu,

VI bosanska brigada u Brajčin Laz, s tim da su isturena obezbjeđenja u potrebnim pravcima.

Nekoliko časova pred dolazak Divizije u Izgore, XVI muslimanska brigada sa IV bataljonom II krajiške brigade (koji su već duže vremena bili odvojeni od XXVII divizije) bili su se povukli pred napadom jačih snaga gatačkih četnika.[43] Ovi, osjetivši dolazak naše divizije u Izgore, brzo su počeli bježati i povlačiti se u pravcu Čemernog.

Oko pola noći ovoga dana uhvaćena je direktna veza sa XVI muslimanskom brigadom, čiji je jedan bataljon preduzeo napad na Brajčin Laz, gdje se nalazila VI bosanska brigada, računajući da su tu četnici. Ubrzo su se jedne i druge jedinice sporazumile i izbjegnuta je borba do koje umalo usljed neznanja nije došlo.

23. V 1944.: **Ovoga dana u 5 časova, u cilju izvršavanja glavnog zadatka, Divizija je produžila dalji pokret u dvije kolone i to:**

Desna kolona: **II krajiška brigada i VI bosanska brigada, sa zbornog mjesta u Brajčinom Lazu, krenuli su pravcem: Stubica — Stabna, odakle su produžili i to: II krajiška brigada za s. Orah, gdje se smjestila, hvatajući vezu sa svojim IV bataljonom, koji je držao položaje na Ravnu, a VI bosanska brigada produžila je i smjestila se na prostoriji s. Miloševići.**

Lijeva kolona: **Štab Divizije i XV majevička brigada iz s. Borja krenula pravcem: Jezero — Stabna — dolinom rijeke Vrbniče — Plužine — Krstac gdje se je smjestila.**

Na ovu prostoriju Divizija je izbila u toku popodneva do 17 časova.

VI bosanska brigada daje potrebno obezbjeđenje u pravcu s. Mratinja.

II krajiška brigada daje potrebno obezbjeđenje u pravcu Ruda [pl.] i prema Izgorima.

U toku dana VI brig. rasformirala IV bat. tj. kompletirala tri bat.

[45] Ta borba je vođena 17. maja. Opširnije o gatačkim četnicima vidi operacijski dnevnik Nevesinjskog četničkog korpusa od 1. aprila do 9. septembra 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-V-9336). O dejstvu 16. muslimanske brigade vidi dok. br. 32, 46, 69 i 67 u ovoj knjizi.

24. V 1944.

Divizija na istoj prostoriji, kao i prethodnog dana. Preko Pivskog Manastira uhvaćena veza sa Štabom II korpusa NOVJ,.. .[44] telefonskim putem.

Sređivanje i odmor jedinica.

U toku dana izvršenje potrebnih priprema u s. Plužine kod Štaba Divizije za prijem avionske pošiljke materijala od strane Saveznika do koje je i došlo u toku nastupajuće noći: 5 savezničkih aviona bacili su materijal na predviđeno mjesto. Izdata zapovijest za pokret za 25. o.mj.

25. V 1944.:

Divizija na istoj prostoriji i sa istim zadacima, kao i 24. o. mj.

Ponovljene pripreme za prijem nove avionske pošiljke, do koje je i došlo: nekoliko savezničkih aviona ponovo su bacali spremu, oružje, municiju, i hranu.

II krajiška brigada ü 12 časova krenula preko Plužina na prostoriju: Plužine — Krstac, gdje je stigla oko 16 časova.

U toku dana produžena raspodjela primljenog materijala jedinicama Divizije. Ovo je otežavalo i usporavalo nedostatak dovoljnog broja komorskih konja.

VI.) OPSTI ZAKLJUČAK:

U periodu od *27.* IV do danas koji se karakteriše: stalnim i neprekidnim dugim marševima, koji su imali za posljedicu, pored slabe i neredovne ishrane, iznurenost i fizičko slabljenje boraca naše divizije, zbog čega je izvjestan broj od njih i zaostao u pokretima iza svojih jedinica; češće borbe sa neprijateljem, koji je bio dosta aktivan i pokretljiv u preduzimanju ofanzivnih akcija protiv jedinica naše divizije, te vezanost Divizije i njena orijentacija za glavni zadatak postavljen joj od V. S. (što je omogućilo neprijatelju držanje inicijative na našu štetu i gubljenje inicijative sa naše strane; najzad uvođenje Divizije odmah u početku ovoga perioda u najoštrije borbe na prostoru Karaula — Ravna gora, što je imalo za posljedicu otpadanje velikog broja novog ljudstva, naročito iz VI bosanske brigade koje nije bilo dovoljno prekaljeno u borbi i dr., — razlozi su zbog kojih je Divizija iz ovog perioda izašla znatno oslabljena, kako u pogledu broja ljudstva, tako i u pogledu naoružanja, a naročito municije. To slabljenje najviše se odnosi na VI bo-

[44] **Točkicama su označene izostavljene riječi : »koji se nalazi u Kolašinu«, koje su u originalu precrtane mastilom.**

sansku brigadu, znatno manje^e odnosi na XV majevičku brigadu (čiji se I bataljon kompletan nalazi sada, iako odvojen od Brigade, ali ipak očuvan, u Birču), a najmanje se odnosi na II krajišku brigadu, koja je pretrpila relativno male gubitke i na kraju izašla ojačana samim uključenjem u sastav njenog IV bataljona, koji je sve do dolaska Divizije u Izgore bio već duže vremena odvojen od Brigade.

Ono što se pozitivno može zaključiti iz ovog perioda jeste činjenica:

da je Divizija poslije jednomjesečnog napornog i teškog vremena neprestanih pokreta i čestih borbi izašla, iako brojno i materijalno oslabljena, ali ojačana, kako u pogledu morala, tako i u pogledu prekaljenosti, te borbenog iskustva i snalaženja boraca, a naročito rukovodilaca. Ovaj period od mjesec dana zaista je bio teška škola, skopčana sa najvećim naporima i žrtvama, u kojima je Divizija pokazala sve svoje dobre i rđave strane, period u kome su jedinice naše divizije i pojedinci u tim jedinicama pokazali svoju pravu vrijednost. Tako je Stab II i XV brigade bio na visini dok je Stab VI brigade podbacio u pogledu budnosti izvještavanja.

Poslije pete ofanzive prošle godine ovo je bio najteži period za našu diviziju, računajući tu u prvom redu VI i XV brigadu, koje su inače učestvovale i u petoj ofanzivi.

Za izvršenje operativnih zadataka, koji stoje pred našom divizijom, pored pozitivnih momenata koji proizlaze iz prethodnog jednomjesečnog perioda, potrebno je imati u vidu i sadanje brojno stanje Divizije, koja uglavnom iznosi

Ukupno brojno stanje: na dan 25. V 1944. g.:		otpalo računajući gubitke — odvojene[45] i nestale — samo kod VI i XV brigade u vremenu od 27. IV — 25. V 1944.:
Svega drugova i drugarica:	1.564	974
Puškomitraljeza:	115	23
p. tenkovskih pušaka:	7	6
pušaka:	883	718
puščane municije: oko	20.000	37.000
lakih mitraljeza:	5	3
teških mitraljeza	2	4

Napomena: I batalj. XV majevičke brigade koji se je odvojio, a nalazi se na prostoriji III korpusa broji 150 drugova.[46]

<5 j 46 Rij.£ »odvojene" i cio tekst u napomeni dopisan je mastilom, latinicom.

Ovdje su iznijeti i pokazati samo glavni podatci iz brojnog stanja i naoružanja Divizije. Nsosporno je da su posljednje najnovije savezničke avionske pošiljke znatno poboljšale stanje municije, donekle automatskog naoružanja, kao i odjeće koja je inače bila vrlo slaba i da će to pozitivno uticati na borbenost Divizije.

Uzimajući u obzir sve te činjenice, sa samopouzdanjem očekujemo zadatke, koji će se pred našu diviziju postaviti.

Na kraju napominjemo da bi, obzirom na malo brojno stanje Divizije, bilo potrebno dodijeliti joj operativne zadatke na terenu gdje bi se mogla brzo popuniti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
(otsutan)
B. Batričević

Komandant-pukovnik,
Gligorije Mandić

Načelnik Staba-pukovnik,
Vukašin[4]"

(M. P.)

" Subotić

ZAPOVIJEST ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 25. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 15. I 16. KRAJIŠKE BRIGADE I ZMIJANJSKOG NOP ODREDA ZA ZATVARANJE PRAVACA OD PRIJEDORA I BANJE LUKE KA SANSKOM MOSTU I ZA ODBRANU SOKOLOVA I KOZICA OD ČETNIKA'

STAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Br. 86
25. V 1944. god.

ZAPOVEST

Sekcija Banja Luka, Prijedor 1 : 100.000

Neprijatelj nadire od Krupe, Bihaća i Trnove[2] u pravcu Drvara.[3] Od Livna i Mrkonjić[-Grada] nadire u pravcu Glamoča.[4] Borba se vodi u Ripču, Trnovi[5] i Baraćima. Od Banje Luke je došao sa jačom motorizovanom kolonom na Sitnicu.[6]

XIII brigada je dobila zadatak da se prebaci u Previju, radi zatvaranja pravca Čađavica — Ključ.[7]

NAREĐUJEMO:

1. — XVI brigada će i dalje ostati na dosadašnjim položajima sa zadatkom zatvaranja pravca Prijedor — Sanski Most — Vrhppije sa desne obale r. Sane. Bataljone treba držati na okupu, kako bi se svakog časa mogli iskoristiti u borbi, ako do nje dođe. Za slučaj jačeg nadiranja Brigada će se povlačiti uz desnu obalu r. Sane, dajući otpor neprijatelju na svim pogodnim mjestima.[8] U slučaju povlačenja uvijek se uključivati na liniju i održavati telefonsku vezu sa nama, kako bi joj se mogla davati naređenja za dalji rad.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 15—1/1, k. 1265.

* i [5] Riječi »Trnove« i »Trnovi« dopisane su mastilom, ćirilicom.

[3] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 112, objašnjenja br. 4, 5 i' 6.

[4] Na tom pravcu su nadirale jedniice 7. SS divizije. Vidi dok. br. 184 i 192.

• Od Banje Luke ka Sitnici tada je nadirao 202. oklopni bataljon 2. oklopne armije. Vidi dok. br. 160.

[7], * i [10] Opširnije o rasporedu pomenutih brigada vidi dok. br. 160.

2. — XV brigada će ostati na prostoru oko Bronzanog Majdana, sa zadatkom zatvaranja pravca Sanski Most — Banja Luka i svih pravaca (preko Gomjenice, Obrovca, Tramošnje[9]) kojima bi neprijatelj mogao da ugrozi desno krilo XVI brigade. U slučaju nadiranja od Prijedora ka Sanskom Mostu i Vrhpolju, XV brigada će djelovati u lijevi bok neprijatelja i na taj način onemogućavati mu brz pokret.[10]

3. — Zmijanjski odred će se pomjeriti na prostor Nikolići — Mrazovo i eventualno Vaganac, s zadatkom sprječavanja pljačke Sokolova iz Kozice od strane četničke bande.

4. — Sve jedinice moraju biti u stalnoj pripravnosti danju i noću i spremne za samoodbranu.

5. — Porušiti komunikaciju gdje god je to moguće.

6. — Vezu sa Štabom Divizije održavati telefonom, radio-stanicom i kuririma. XVI brigada održavaće vezu telefonski i sa Štabom XI brigade, a sa XV brigadom sa kuririma i radio-stanicom.

7. — Štab XVI brigade dostaviće najhitnije ovu naredbu Štabu XV brigade.

8. — Štab Divizije biće u Tomini.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, potpukovnik,
Niko Jurinčić

Zamj. komandanta, major,
Milan Zorić

(M. P.)

Dostavljeno: XV, XVI brigadi i
Zmijanjskom odredu.

" U originalu riječ »Tomine« precrtana, a mjesto nje napisano »Tramošnje«.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 25. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O NAPADU NEPRIJATELJSKIH SNAGA OD JAJCA KA ŠIPOVU I JANJU[1]

STAB
PRVE PROLETBRIGADE
Broj služb.
25. maja 1944. god.
u 21.10 časova[2]

ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

Izvještaj VI bataljona od 17.20 časova glasi: Neprijateljski napad od Jajca prema Šipovu i Janju bio je iz dva pravca i to pravcem kojim smo vam ranije javili i pravcem od Jezera prema Šipovu.[3] Neprijateljske snage su jačine 1000 do 1500 vojnika, 250—300 konja, 6 kamiona, nekoliko topova. Sve snage neprijatelja, sem topova, do 17.20 časova stigle su u Šipovo. Izvjestan dio desne kolone (prema nama neprijateljsko lijevo krilo) stigao je do sela Sarića. Glavnina te kolone prešla je u Šipovo, dok su se manji dijelovi zadržali na liniji Sarići.[4] Borbe koje je vodio VI bataljon na liniji Šipovo — Sarići — Mujdžići bile su vrlo uporne. Neprijatelj je pretrpio velike gubitke, naročito na sektoru Šipova. Naši gubitci: 7 ranjenih, od kojih dva vodnika, dva desetara i tri nišandžije na puškomitraljezu. Jedno leteće odjeljenje VI bataljona u toku današnjeg dana uspjelo je da uništi 4 neprijateljska kamiona sa spremom na liniji Majdan — Hoćune. Kamioni su uništeni sa ručnim bombama i upaljeni. Ubijeno je 5 vojnika, zaplijenjene dvije puške, nekoliko šinjela i ostale spreme. To odjeljenje nije imalo gubitaka i poslije akcije povuklo se u sastav bataljona.

Naš II bataljon kojeg smo uputili preko Sokolca ka Plivi sukobio se sa neprijateljem na istočnom dijelu Sokolca na oba-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 4—211, k. 713.

[1] Riječi »u 21.10 časova« dopisane su mastiljavom olovkom, latinicom.

[3] U izvještaju Štaba 1. proleterske brigade od 24. maja 1944. u 18,15 časova, Štabu 1. proleterske divizije o tome so kaže:

»1. Neprijatelj sa snagama, jačine do 600 vojnika, prodro je od Jajca preko Gorice za Sipovo. VI bataljon od 11 časova pa sve do sada vodi upornu borbu...« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 2—2/II, k. 713).

* Na tom provcu nadirao je 2. bataljon 13. SS puka. Vidi dok. br. 184. 187, 188 i 192.

lama Plive. Do sada još nijesmo dobili izvještaj. Vjerujemo da će II bataljon odbaciti neprijatelja prema Sipovu.

Raspored naših jedinica sada je sljedeći. Glavnina VI bataljona nalazi se na liniji Brdo — Vražić, a jedna četa nalazi se istočno od rijeke Plive ispod velike okuke želj. pruge. Jedna četa bataljona »Garibaldi« nalazi se kod glavnine VI bataljona: I bataljon je uputio jednu četu također u pomoć VI bataljonu. Dvije čete bataljona »Garibaldi« iz Gerzova prebacili smo u istočni dio sela Potkraja. Janjski partizanski odred prebacili smo na liniju Dragnić i Pljevski Podovi sa zadatkom kontrole u tom pravcu i održavanja veze sa IX brigadom.[5]

Sanitet i Intendanturu za sada smo prebacili iz Potkraja u selo Grabež.

Od IV bataljona dobili smo sada izvještaj pisan u 17.40 časova koji glasi: IV bataljon nalazi se na Crnom vrhu i pošli su zajedno sa bataljonima XIII brigade da napadnu neprijatelja.[6] Zapadno od ceste vode se manje borbe.

Od Sinjakova i Mrkonjić[-Grada] na sektoru naše brigade do sada nije bilo nikakvih ispada.

U koliko postoji mogućnost da pored redovne veze radio-stanicom možemo uspostaviti još jednu ili dvije, a naročito oko pada mraka, izvijestite nas i odredite vrijeme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — major,
J. Zarić

(M. P.)

[5] O toj brigadi vidi dok. br. 113, objašnjenje bi. 7.
• Vidi dok. br. 128 1 129.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 25. MAJA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE NA PODRUČJU MAJEVICE OD 16. DO 25. MAJA[1]

STAB
II VOJVOĐANSKE BRIGADE
25. V 44.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Operativni izveštaj

16. o. m. naša brigada dobila je zadatak da se kao prethodnica Divizije prebaci preko Spreče kod Dobošnice — uspostavi mostobran na onostranoj obali reke Spreče i obezbedi i osigura prebacivanje cele naše divizije na sektor Trebave.[1'] Po prebacivanju cele divizije Brigada treba se postaviti na sektor sela Rašljevo — G. Moranjci — Ratiš.

Pokret naše brigade otpočeo je u 18 časova kada je naš I bataljon kao prethodnica Brigade krenuo — preko s. Boriće — Sižje — ka Spreči i Dobošnici, ne nailazeći gotovo nigdje na nikakav otpor. Za I bataljonom kretali su se ostali bataljoni naše brigade. Prelaz preko Spreče i žel. pruge i druma Doboj — Tuzla izveden je bez ikakvog zastoja potpuno nesmetano od strane neprijatelja, jer je neprijatelj bio neupoznat i neobaveštен o pravcu pokreta naših jedinica, te prelaz preko Spreče, dnima i žel. pruge uopšte nije branio.

Odmah po prelazu I i II bataljon postavljeni su u zasedu ka Doboju u visini Previle (trig. 334) — kota 261 — kota 172 sa zadatkom obezbeđenja i onemogućavanja neprijateljske intervencije od pravca Doboja s tim da se digne i sruši drum i most, kao i most na žel. pruzi dok je IV bataljon postavljen u visinu s. Hotići sa istim zadatkom (od pravca Tuzle). III bataljon odmah po prebacivanju postavljen je na greben Ratiša.

Po prebacivanju cele naše brigade otpočela se prebacivati i IV brigada.[3]

Jedna četa sa zamenikom komandanta I bataljona, koja je dobila zadatak da digne most i prugu u visini kote 261, nije

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 13—7, k. 966.

[s] Bliže o zadatku te brigade vidi dok. br. 62.

» i [5] Vidi dok. br. 100.

digla ni most ni prugu, već je sav raspoloživi eksploziv upotrebila za pojačanje mina (aparata za dizanje voza). Kada je naišao oklopni voz od Doboja nagazna mina je sabotirala i okolopni voz je prošao sve do mesta gde su se naše jedinice prebacivale i nekoliko puta vatrom iz mitraljeza i bacača prekidao i ometao prebacivanje IV brigade. Međutim, oklopni voz je uskoro oštećen od nekoliko metaka iz protivkolske puške i počeo se povlačiti ka Doboju u kom pravcu je bila, po prelazu voza ka Dobošnici, pruga prekinuta i prevrnut je.[4]

Posada oklopnog voza odmah je iskočila iz voza i sa obližnjeg položaja branili prilaze oklopnom vozu.

Po prebacivanju cele divizije[5] Brigada se postavila na sektor sela Rašljevo — G. Moranjci — Ratiš.

18. o. m. rano ujutru Brigada je prebačena na sektor sela Potpeć. I bataljon je došao u kontakt sa neprijateljem koji se nalazio na prostoriji s. Podorašje i istog oterao iz okolnih položaja na kosu iznad same ceste, gde je neprijatelj uteran u bunkere i iz kojih mu se u toku dana nije dalo da mrdne ili da pokuša izvesti neke ofanzivne akcije.

I bataljon u ovoj borbi imao je dva ranjena druga. Neprijatelj je imao oko 10 vojnika izbačenih iz stroja.

19. o. m. u 2 časa Brigada, prema naređenju Štaba Divizije, izvršila je pokret preko Podmajevice i V. Njiva na prostoriju s. Piperi i s. Jablanica.

Pri pokretu kroz s. K.[atoličku] Obodnicu naš I bataljon naišao je na jednu grupu u jačini 50 vojnika koje je bataljon vrlo brzo likvidirao i proterao u pravcu V. Njiva. Bataljon je imao jednog ranjenog druga. IV bataljon naišao je na V. Njivama [na grupu] u jačini 30 neprijateljskih vojnika koje je bataljon bez zadržavanja razjurio, a potom se postavio na položajima na V. Njivama, orijentisan u pravcu Tuzle, dok se I bataljon postavio na položaje iznad s. Jablanice — trig. 552, V bataljon na položajima G. Piperi.

[4] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 10. juna 1944. o tome se kaže:

»17. V od 01.00 do 03.00 sata između željezničke postaje Miričina i Dobošnica (21 km s. z. Tuzle) oklopni vlak naišao je na minu. Dva vagona kao i 35 m pruge oštećeno. U isto vrieme skupina od oko 5.000 partizana napala je posadu oklopnog vlaka i bojnu Domdo-pukovnije bos. planinaca. Napad odbijen. Partizani su pri povlačenju minirali jedan cestovni manji most, prekinuli brzoglasnu žicu i iz poštanskog ureda opljačkali 9.700 kuna, a kod skretnica postavili 2 mine, koje su uklonjene.

Gubitci: 5 domobrana sa oružjem uhvaćeni odvedeni za čiju se sudbinu ne zna. Gubitci partizana nepoznati.« (Arhiv V. I. I., reg. br. 21/2—3, k. 149 e.)

III bataljon, odmah po dolasku na novu prostoriju, trebao se postaviti na položaj Strnču (trig. 500), međutim neprijatelj je iste položaje zaposeo pre dolaska bataljona.

III bataljon pokušava neprijatelja zbaciti s označenog položaja, ali u tome ne uspeva. Bataljon je ipak uspeo da neprijatelja, koji se rasplinuo po kosi, sabije u sam vrh Strnče, gde je neprijatelj i zanoćio. U toku noći izvršen je ponovni napad sa I bataljonom na neprijatelja koji je držao Strnču, ali ovog puta bez uspeha. Neprijatelj vrlo uporno branio se i posle dvočasovne žestoke borbe bataljon se povukao na svoje polazne položaje.[6] Gubici III bataljona bili su 1 mrtav i 4 ranjena druga, a I bataljona 3 ranjena druga.

20. o. m. u 11 časova preduzimama ponovo napad sa dva bataljona (I i III bataljon) na neprijatelja koji je stalno dobijao pojačanje od pravca Lopara.

Tačno u 11 časova I bataljon napao je sa istočne i južne, a III sa zapadne strane na neprijateljske položaje Strnču. Naši borci u jednom silovitom naletu jurnuli su na neprijateljske položaje, težeći da se pod svaku cenu zbaci neprijatelj sa zaposednutih položaja i produži sa prodiranjem ka Mačkovcu i Loparama.

Neprijatelj dobijao je stalno pojačanje i dobro utvrdivši se fortifikacijski davao je jak i žilav otpor, potpomognut uspešno bacačkom i artiljerijskom vatrom od Navioka i od Lopara. I pored žestokog otpora neprijatelja, naši borci uspeli su u prvom naletu isterati neprijatelja iz prve linije rovova i da ih nateraju u drugu liniju. Borba se žestoko nastavila na drugoj liniji i nekoliko bunkera uspelo se likvidirati, ali usled žestoke vatre iz većeg broja šaraca, velikih i malih bacača, sa drugom linijom nije se uspelo likvidirati. Napad trajao je puna tri sata kada je izdato naređenje bataljonima da prekinu sa daljim napadanjem i da se povuku nešto unatrag i da se ukopaju, — blokirajući neprijatelja s tim da se sa napadom otpočne ponovo po padu mraka. Međutim, oko 18 časova stigla je jedna jača neprijateljska kolona do položaja I bataljona, koji je neprijatelja sačekao na položajima i sa istim primio nejednaku borbu. Neprijatelj je raspolagao sa 4 — 5 topova i žestokom artiljerijskom brzom vatrom tukao je položaje I bataljona. Posle pola časa te žestoke borbe, po naređenju Štaba Divizije, bataljoni su povučeni preko Mitrovića u selo Potpeć.[7]

Jedna četa I bataljona koja je bila postavljena za bočno osiguranje na Međedniku u momentu povlačenja I i III bataljona sa položaja kota 552 i trig. 500 upućena im je patrola sa naređenjem da se i oni povuku, ali pošto je već pala noć svi su izgledi

[7] i [8] Vidi dok. br. 211—213.

da patrola na vreme nije pronašla četu, te tako ista četa sa zamenikom komandanta I bataljona nije se još vratila u sastav bataljona.

Gubici I bataljona u ovim borbama su sledeći: 6 poginulih, 15 ranjenih i 4 nestala, a III bataljona: 6 poginulih, 15 ranjenih i 8 nestalih drugova.

Neprijateljski gubici su oko 60 neprijateljskih vojnika izbačenih iz stroja. Zaplenjeno je: 5000 puš. metaka, 7 sanduka sa redenicima za šarac, tri rezervne cevi za šarac, dva sanduka mina za mali bacač, tri puške i ostalog ratnog materijala.

20. o. m. za vreme dok su I i III bataljon vodili ogorčenu borbu sa neprijateljem na sektoru Jablanice neprijatelj je intervenisao od pravca Tuzle.

II i IV bataljon bili su postavljeni na položajima V. Njive i na putu koji izvodi od Dulabića i kose Gavranića na koti 539 imali su zadatak zatvaranje i onemogućavanje neprijateljskog prodora od pravca Tuzle. 20. o. m. oko 11 časova neprijatelj je krenuo prema našem IV i II bataljonu u jačini 300 — 400 vojnika i to u dve kolone. Manjom kolonom kretao se cestom dok je glavninom svojih snaga krenuo preko Dulabića, Gavranića brda na kotu 539, gde ga je sačekala jedna četa našeg II bataljona koja je otvorila vatru na neprijatelja. Neprijatelj je bio iznenađen, ali se brzo pribrao i krvnički jurišao na položaje naše čete ali ih je ova odbijala dok joj nije stigla u pomoć druga četa i u prvom naletu sterali neprijatelja sa prvih položaja i produžili gonjenjem neprijatelja do samoga visa Kicelja, gde je neprijatelj imao dosta dobro fortifikacijski utvrđene položaje odakle se žilavo branio, ali silovitim napadom i upornošću našeg II bataljona i sadejstvom IV bataljona koji je za kratko vreme proterao neprijateljsku kolonu koja je išla u pravcu njega, u roku jednočasovne uporne borbe uspeli su borci II bataljona da proteraju neprijatelja i sa drugih odbranbenih položaja (Kicelja) i sve skroz preko ceste u pravcu Mitrovića.[8] U toku ove borbe neprijatelj je imao, po izjavi naših boraca, oko 50 mrtvih i ranjenih, što se iz toga vidi da je neprijatelj svoje mrtve i ranjene odneo na 12 kola i jednom kamionu. Gubici našeg IV i II bataljona bili su 4 mrtva i 10 koje lakše i teže ranjenih. Zaplenjeno je 600 mauzerovih metaka za pušku, jedna rezervna cev od šarca, jedan nemački pikavac (Smajser), oko 20 ćebadi i ostale druge spreme.

Noću 20/21. Brigada je, prema naređenju Štaba Divizije, izvršila pokret na prostoriju sela Potpeć®

Po dolasku na sektor s. Potpeć naš II i III bataljon bili su postavljeni ispred s. Brđana i Doline, dok se Majevička brigada nalazila na sektoru s. Straže sa zadatkom obezbeđenja prelaska

» Vidi dok. br. 90.

naših brigada. Oko 12 časova 21. o. m. neprijatelj izvršio je ispad iz Srebrnika i posle kraće, ali žestoke borbe, uspeo je potisnuti jedinice XVII majevičke brigade sa sektora s. Straže[10] i naišao na položaje našeg III bataljona. III bataljon primio je borbu sa neprijateljem koji je bio brojno i tehnički nadmoćniji i, usled nezgodnih i topografski slabih položaja, posle jednočasovne borbe bataljon se morao pred jačim pritiskom neprijatelja povući, a odmah zatim usledilo je naređenje bataljonu da se povuče. U ovoj borbi III bataljon imao je dva teže ranjena druga i jednog poginulog.

Neprijateljski gubici u ovoj kratkoj ali žestokoj borbi koje je naš III bataljon naneo su osetni (po pričanju boraca oko 30 izbačenih iz stroja neprijateljskih vojnika).

Gubici naše brigade u vremenu od 15. do 23. o. m. su: 21 poginuo, 49 ranjeno i 28 nestalih drugova[11] (osim čete koja je izostala sa zamenikom komandanta I bataljona koja broji 36 boraca).

U svim ovim borbama borbenost, moral i udarnost naših boraca bili su uvek na zavidnoj visini. Upornost i rešenost naših rukovodstava, kac i boraca, a što se naročito ogledalo kod našeg I i III bataljona u borbama kod Jablanice pri nekoliko puta obnovljenom napadu na neprijateljske položaje Strnča iako je neprijatelj i brojno i tehnički bio znatno nadmoćniji od naših snaga, koje su ga napadale ne osvrćući se i ne zazirući od žestoke neprijateljske mitraljeske, minobacačke i artiljerijske vatre, naši borci su uporno navaljivali na neprijatelja težeći pod svaku cenu, pa i pod cenu najvećih žrtava, neprijatelja da proteraju sa njegovih položaja i na taj način da zadatke koji su postavljeni pred njih izvrše.

Ta ista upornost i rešenost ogledala se i kod našeg II i IV bataljona na položajima V. Njiva, a naročito II bataljona koji je skoro čitav sat vodio upornu borbu sa neprijateljem skoro prsa u prsa tukući se isključivo bombama i kundacima i svojom upornošću uspeli da proteraju neprijatelja skroz do ceste do sela Mitrovića gde je neprijatelj pretrpeo osetne gubitke.

Pored dobrih strana koje su se jasno ocrtale u ovim bojevima pokazali su se i izvesni nedostaci naših jedinica koji su se naročito ogledali u pokretima i neizvršenju zadataka, kao što je na pr. nerušenje mosta i žel. pruge kod Dobošnice i dozvoljavanje oklopnom vozu da prebacivanje naše divizije u nekoliko mahova omete. Ovi nedostaci uglavnom proizašli su nedovoljnim angažovanjem rukovodilaca počev od Štaba Brigade pa na niže,

[lu] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 167.

[11] U prethodnom tekstu ovog izvještaja prikazano je samo 12 nestalih drugova.

neudubljivanjem u važnost zadatka postavljenog pred brigadu odnosno bataljon.

Četna i batalj onska rukovodstva u borbama angažuju se, ali ne u punoj meri. Osnovni njihov nedostatak je u tome što ne drže svoje jedinice u rukama, što se vidi iz velikog broja izgubljenih drugova.

U borbi na Strnči borci III bataljona dobili su hranu od svoga radnog voda za 48 sati samo jedanput. Krivica za to pada na politkomesara bataljona. On sa čitavim štabom stavljen je pod vojni sud koji još nije doneo svoju odluku.

Prilikom prelaza Divizije preko reke Spreče i pruge Tuzla — Doboj, II brigada nije izvršila svoj zadatak. Uzrok tome je u suštini Štab Brigade, koji se nije angažovao dovoljno u organizaciji pokreta, u kontrolisanju i obilaženju jedinica pri kretanju, a glavna greška je u tome što član Štaba Brigade, koji je trebao sa I bataljonom da prekine prugu — nije je prekinuo i na taj način je dozvolio da naiđe oklopni voz i da ometa prebacivanje Divizije.

Iz ovoga izlazi da Štab Brigade ne udubljuje se u svoj zadatak, da svoj zadatak ne smatra delom zadatka Divizije i da u odnosu prema Štabu Divizije pokazuje aljkavost i neodgovornost.

U zadnjim borbama Brigade (Strnča, V. Njive) Štab Brigade se pokazao kao stvarno rukovodstvo Brigade imajući uvek situaciju i jedinice u rukama. U zadnjim pokretima angažovanje Štaba Brigade bilo je prilično i pokreti su izvedeni pravilno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
P.[1ž] Kapičić

Komandant: kapetan
S.» Sogić

[11] Pavle
" Sava

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ OD 26. MAJA 1944. ALEKSANDRU RANKOVICU O SITUACIJI NA SEKTORU DRVARA[1]

Dragi Leko,

Tvoje pismo od 20.30 primio sam oko ponoći.[2] Nisam hteo da ti odgovorim pre nego što saznamo ishod noćašnjeg napada na preostalih 5 uporišta u Drvaru.[3]

Borba je trajala celu noć. Jutros pred zoru, nepr., u jačini oko 300, držao se još jedino na groblju, odakle je davao vrlo jak otpor.[4] Naši gubici osetni. Jutros oko 5[h] pojavilo se iznad Drvara nekoliko »Henschela« (pikavaca), koji su bombardovali i mitraljirali prilično jako nad Drvarom.[5] Ako naiđu »Štuke«, naši bi se teško održali u gradu bez velikih žrtava." U 5 1/2 jutros stiglo je sa pravca jug 5 nepr. transportnih aviona i leteli nisko nad Drvarom; verovatno su bacali materijal.

Sinoć sam, u ime Maršala,[7] energično urgirao kod članova savezničke misije u Tičevu pomoć njihove avijacije. Oni su juče tri put telegrafisali tražeći tu intervenciju, ali nisu bili dobili odgovora.

Situaciju kod V korpusa pretpostavljam da znate,[8] pošto možete razgovarati telefonom sa Rodićem.

Od VIII K. nije bilo ništa novo posle onog izveštaja o borbama ispred Grahova.[9]

Na sektoru VI div. juče posle podne oko 3000 vojnika prodrlo je u Trubar; jedan deo je krenuo dalje ka Resanovcima.[10] Sektor Grahovo — Resanovci drže jedinice VIII K.[11]

Sa sektora I i XIII proletbrigade, prema poslednjem izveštaju od 17[h], vodila se vrlo uporna i oštra borba na liniji Sjenokos — Crni vrh.[12]

[1] Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 6435/11, 2—52 (44).

" Redakcija ne raspolaže pomenutim pismom.

[3] i [8] Vidi dok. br. 111, 137 i 147.

[4] i [10] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 137, napomenu br. 6, 7 i 13.

[5] Vidi dok. br. 215—218.

[7] Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito

[8] Opširnije o rasporedu/ i dejstvu jedinica 5. korpusa NOVJ vidi dok. br. 127 i 136.

[9] i [11] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 8. korpusa NOVJ vidi tom V, knj. 28, dok. br. 41 i 42.

[12] O rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 122, 130 i 133.

Treća krajiška sinoć je proterala nepr. natrag u Livno;[13] nepr. gubici su vrlo veliki, a naši vrlo mali (na tom pravcu).

Kurirom smo naredili Doki da uputi ka onom mestu koje si odredio članove Engleske misije.[14] Ono nekoliko Rusa i Engleza što je bilo ovde uputio sam jutros istim pravcem.

O krupnijim promenama izveštavaću vas radio-vezom.

Ponovo ću tražiti hitnu intervenciju Savezničke avijacije.[15]

Očekujem da ćete mi se javiti telefonom iz Potoka čim stignete.

S drug. pozdravom
Koča

26. V 6.00

Druže generale,[16]

Dopunjavam pismo po nalogu druga Koče,

1) Po naređenju »33«[17] naše jedinice su se povukle oko Drvara.[18]

2) Očekujemo u toku dana dva bataljona u Potocima a služiće za prihvat.[19]

S. F. — S. N.

V. d. pom. načelnika major,
Mih.[20] Đorđević

[15] Vidi dok. br. 111, objašnjenje br. 8.
[14] Vidi dok. br. 156.
[15] Vidi dok. br. 135.
" Riječ je o Aleksandru Rankoviću.
[17] Šifrovani naziv Vrhovnog štaba NOV i POJ
[18] Odnosi se na jedinice 6. proleterske divizije (vidi dok. br. 137)
" Vidi dok. br. 112.
[20] MihaiJo

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 26. MAJA 1944. ŠTABU 13. KRAJIŠKE BRIGADE ZA NAPAD NA KLOKOTOVAC[1]

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 532
Dne 26. V 1944. g.
u 2[h]

ŠTABU XIII KRAJIŠKE BRIGADE 39. DIVIZIJE

1. — Danas ujutro neprijatelj je sa pravca [Bos.] Krupe i Bihaća otpočeo jačim snagama pešadije i motorizacije napad ka [Bos.] Petrovcu. — Vodeći žestoke borbe VIII brigada razbila je neprijatelja i goni ga ka B. Krupi, dok VI brigada vodi borbe na prostoriji ripački Klanac — Lipa. — Neprijatelju je do sada uništeno nekoliko tenkova i dosta vojske.[2] —

2. — Neprijatelj je sa pravca Čađavice večeras (25/V) zauzeo položaje Kuka (Klokotovac).[3]

3. — Čim Vaša brigada izbije na naređene položaje[4] hitno se povežite sa protivkolskom baterijom — u Previji i bataljonom 13. proleterske brigade i zajedničkim snagama napadnite neprijatelja i zbacite ga sa Klokotovca. Klokotovac uporno branite pošto ga zauzmete. Voditi računa o pravcu preko Ratkova.[5]

4. — U slučaju da neprijatelj uspe prodreti ka Ključu, glavnina snaga Vaše brigade treba se orijentisati prema Ribniku, dok bi drugi (manji) deo vodio borbu na pravcu Ključ — Paunovac, povezujući se sa XVI brigadom koja u toku 26. V treba izbiti oko Ključa.[0]

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg br 5—2/1, k. 1265.

[2] Opširnije o tim borbama vidi dok. br. 93, 94, 142, 149 i 150.

[3] Vidi dok. br. 184.

[4] i [s] Prema izvještaju Štaba 13. krajiške brigade od 17. juna 1944. Štabu 39. NOU divizije, Brigada je 26. maja ujutru stigla na prostor s. Volaši, s. Đukići i s. Vujanovići, a oko 7 časova u Stab Brigade stiglo je i ovo naređenje, te je odmah organizovan napad na Klokotovac. Napad nije uspio. U pomenutom izvještaju su opširno prikazana dejstva Brigade od 23. do 30. maja (Arhiv V. I. I., reg. br. 5—2/1, k. 1265). O tome vidi i dok br. 133 i 140 u ovoj knjizi.

• Vidi dok br. 120 f 160.

5. — Vežite se sa telefonom i stalno imajte vezu sa nama odakle ćete primati dalja naređenja.

6. — Po izvršenoj akciji, bataljon 13. proleterske brigade treba hitno da se postavi na prostoriju: Kladice — Raskršće — Krivokuće za zatvaranje pravca prema Ribniku. — U desno da se poveže sa snagama I proleterske divizije koje zatvaraju pravac Podrašnica — Mliništa.[7]

Ukoliko ove snage budu nedovoljne da zatvore pravac prema Ribniku preko Krivokuća Vaš je zadatak da pomenuti pravac prema Ribniku zatvorite po svaku cenu i sa glavninom snaga vaše 13. brigade.

Pomoćnik komesara vašeg III bataljona obavestiće vas o situaciji tamo i o rasporedu snaga 13. proleterske brigade (na tome pravcu) te se tako i ravnajte.

7. — Hitno sa nama uhvatite vezu kuririma, ako ne budete mogli uspostaviti telefonsku vezu. — Telefonsku liniju sa kojom se neprijatelj može služiti i slušati naše razgovore.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. kta pukovnik
N.[8] Karanović

[7] Vidi dok. br. 121 i 139.
[8] Nikola

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 26. MAJA 1944. ŠTABU 39. DIVIZIJE ZA ZATVARANJE PRAVACA PREMA RIBNIKU, KLJUČ — PAUNOVAC I KLJUČ — CRKVENO[1]

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. Pov. Br. 533
Dne 26. V 1944. g.

ŠTABU XXXIX DIVIZIJE

Prema osmatranju vidi se da neprijatelj nadire preko Klokotovca i Ratkova ka Ključu.-'

Neprijateljske snage koje su ovladale ripačkim Klancem probile su se sa motorizacijom do [Bos.] Petrovca.[3] Jedinice IV divizije zadržavaju neprijatelja, napadajući ga i nanoseći mu osjetne gubitke.[4]

U vezi ovakve situacije, —

NAREĐUJE SE:

1. — Sa 13. brigadom najhitnije zatvoriti pravac prema Ribniku.[5]

2. — Sa 16. brigadom zatvoriti pravac Ključ — Paunovac i Ključ — Crkveno.[ii]

3. — Veza telefonska sa vama prekinuta je, radi toga povezati se odmah preko Jarica i Crkvenog sa nama.

Sa jedinicama biti čvrsto povezan i držati ih u ruci.

4. — Prema danoj situaciji sa jedinicama biti aktivan. Napadati neprijatelja sa jedinicama koje zabacivati bočno i iza leđa neprijatelju i tako mu onemogućiti nadiranje i nanositi gubitke."

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 3.1, k. 1265.

- i [3] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 112, objašnjenja br. 4. 5 i 6.

[4] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 142, 149 i 150.

[5] i [6] Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok br. 119 i 160.

[7] U naređenju Štaba 5. korpusa NOVJ od 27. maja 1944, u 12.50 časova. Štabu 39. divizije o tome se kaže:

»Po naređenju koje vam je upućeno pre jedan sat, naređujemo da se što pre prebacite sa svim delovima za Crkveno, sa zadatkom povezivanja u desno sa snagama koje zatvaraju pravac prema Busi-

Prijem ovog naređenja potvrdite.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
(M. P.) General-major,
S. Rodić

P. S.

Vezu slati kuririma preko Crkvenog, gdje će se znati mjesto ovog štaba.

***Ovo naređenje dostavljeno III bat. XIII brig., a vi dostavite ostalim dijelovima 13. brig.**

jama. Ove naše snage zatvarače pravce koji iz i Crkvenog vode prema jugu ka pruzi. Isto tako kontrolisati pravac prema Paunovcu.

Prema zadnjoj situaciji, neprij. je, sa delom snaga prešao Sanu gde je bila naša intend. i uvlači se u Šišu. Bez obzira na ovo vi morate po svaku cenu, ako je potrebno i zaobilaznim putem, izaći *najhitnije* na Crkveno. Sa Crkvenog se povezati sa nama na Busijama.« (Arhiv V.l. I., reg. br. 9/1, k. 1265.)

[9] Preostali dio teksta dopisan je mastiljavom olovkom, latinicom.

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 26. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 1. i 13. PROLETERSKE BRIGADE I KOMANDI BRDSKE BATERIJE ZA ZATVARANJE SVIH PRAVACA KOJI OD JAJCA, MRKONJIC-GRADA, ČAĐAVICE I KLJUCA VODE KA MLINIŠTIMA«

STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
Pov. Br. 452
26. maja 1944. godine
u 9.30 č.

I PROLETERSKE BRIGADE
Štabovima: XIII PROLETERSKE BRIGADE
BRDSKE BATERIJE

U toku jučerašnjeg dana neprijatelj je sa nekoliko pravaca preduzeo prodore prema našoj slobodnoj teritoriji. Prema broju pravaca, načinu dejstva i jačini snaga može se pretpostaviti da je ovim neprijatelj otpočeo sa ofanzivom na ovom terenu.[2]

— Posle žestokih borbi na Bihaćkom pravcu neprijatelj je ovladao ripačkim Klancem i nadire ka Vrtoču. Snage su jake i sa tenkovima.[3]

— Na pravcu [Bos.] Krupa — Suvaja neprijatelj je zadržan.[4]

— Neprijatelj iz Banje Luke probio je do Čađavice i nadire ka Ključu.[5]

— Neprijatelj iz Knina aktivan je prema [Bos.] Grahovu.[6]

— Jedna neprijateljska kolona sa motorizacijom juče je prodrla do Glamoča, ali je posle uporne borbe vraćena za Livno; naši su neprijatelju naneli dosta gubitaka i zaplenili nešto materijala.[7]

— Po jednom podatku u Duvno je stiglo oko 3000 neprijateljskih vojnika sa jačom motorizacijom.[8]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivi V. 1.1.. reg. br. 27/1, k. 712.

[2] Vidi dok. br. 111.

[3] i [4] Borbe na pomenutim pravcima vodile su jedinice 4. NOU divizije. Vidi dok. br. 112, 142, 149 i 150.

[5] Na tom pravcu nadirao je 202. oklopni bataljon 2. oklopne armije. Vidi dok. br. 115, 160 i 184.

• Vidi dok. br. 137, napomenu br. 9.

[7] Tu borbu je vodila 3. proleterska (krajiška) brigada. Vidi dok. br. 111, objašnjenje br. 8.

[6] Vidi dok. br. 112, napomenu br. 8.

— Juče izjutra neprijatelj je spustio padobrance u Drvaru. Neprijateljski padobranci zbijeni su svega u jedno uporište (groblje); u dosadanjim borbama neprijatelju su naneti veliki gubitci.[9]

Na našem sektoru neprijatelj je u toku noći i od jutros dobijao pojačanje na pravcu Podrašnica i Sipovo. Danas je neprijatelj aktivniji sa pravca Sipova i jutros je uspio da ovlada grebenom Borovica.[10]

Naš zadatak i dalje ostaje najupornije zatvaranje pravaca ka Mliništima. Planinski greben u visini Mliništa mora biti potpuno sigurno obezbeđen.

U vezi prednjeg naređujemo:

1. — I proleterska brigada sa tri bataljona sa prostorije Pljevski Podovi—Dragnić-Podovi—Potkraj—Grabež dejstvovaće na neprijateljsku grupu koja od Šipova nadire prema Sokolac — Olići. Na ovom zadatku upotrebiti i Janjski odred s tim da on dejstvuje desno sa prostorije Janja. Naročitu pažnju obratiti na pravac Pljevski Podovi — Pribelja — Glamočko polje.[11] O svim promenama na ovom pravcu neposredno obaveštavati i jedinice III proleterske brigade[11'] — ovo staviti u zadatak delovima koji zatvaraju te pravce. (Naredili smo XIII brigadi da IV bataljon I brigade uputi ka Grabežu u sastav svoje brigade.)

Dva bataljona I prolet. brigade postaviti na prostoru Mliništa — Lipovac — Bjelovina — škola u Podgoriji. Ova grupa bataljona biće manevarska rezerva. Sa ovoga sektora i neposredno će izviđati pravce Mliništa — ž. st. Čardak — Pljevski Podovi. Za stalno međusobno obaveštavanje delovi sa Mliništa slaće odeljenja za vezu ka III proletbrigadi u Glamočkom polju.

Jedan bataljon I brigade (III bataljon) upućen je ka žel. st. Potoci odakle će primiti zadatak od Štaba našeg korpusa.

2. — **XIII proleterska brigada** sa prostorije Crni vrh — Sjenokos — Dimitor dejstvovaće na neprijateljsku grupu na sektoru Podrašnica — Cenića kosa. Zadatak ove brigade je direktno zatvaranje ceste Podrašnica — Baraći — Mliništa i zapadno ka r. Sana. Levim krilom držati pl. Dimitor, a u slučaju da neprijatelj ovlada tim masivom levim krilom se naslanjati na r. Sana.[1:1]

Ukoliko su dva bataljona ove brigade sa sektora Čađavica — Orahovljani prešla u sastav glavnine, Stab XIII proleterske

[9] Vidi dok. br. 185 i 186.

[10] Na tom prostoru dejstvovao je 2. bataljon 13. SS puka. Vidi dok. br. 187, 188 i 192.

" Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 122 i 130.

[15] O rasporedu te brigade vidi dok. br. 131.

" i [J] Vidi dok. br. 133.

brigade obrazovaće rezervnu manevarsku grupu sa kojom ofanzivno dejstvovati na svome zadatku.[14] U svakom slučaju nastojati da se što pre uhvati veza sa bataljonima koji su bili prema Orahovljanima i Čađavici.

3. — Divizijska artiljerija i dalje će ostati kod Ubavića brda[1]'" za dejstvo na sektoru XIII proleterske brigade.

4. — Divizijska bolnica sa inžinjerijskom četom preći će u s. Jasenovi Potoci. Tamo će biti i hirurška ekipa.[1,3]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar	Načelnik, ppukovnik	Komandant, pukovnik
V. Šćekić	Moma Đurić	Vaso Jovanović

(M. P.)

BR. 122

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 26. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU JAJCE — ŠIPOVO — PLJEVSKI PODOVI[1]

STAB
PRVE PROLETERSKE BRIGADE
Broj služb.
26. maja 1944. god.
u 5.40 časova

ŠTABU TRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

U toku cijele noći II bataljon i VI bataljon vodili su borbu, II bataljon uspio je da potisne neprijatelja sa Sokolca prema Brdu. Manje neprijateljske snage nalaze se još na jugoistočnom dijelu Sokolca prema Plivi. U toku cijele noći neprijatelj je stalno prevozio trupe od Jajca za Šipovo.[2]

Izgleda da će neprijatelj glavnu snagu baciti istočno od rijeke Plive i preko Olića ka Pljevskim Podovima. Njegovo dej-

ls Vjerovatno se odnosi na brdo (k. 787) kod sela Ubavića.

" Posljednja rečenica dopisana mastilom, latinicom.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 5—2/II, k. 713.

[2] i ' Vidi dok. br. 184. 187, 188 i 192.

stvo na tom pravcu još se nije izrazilo, ali se još u toku noći primijetilo da tamo rokira izvjesne svoje snage.[3] U toku noći od Sipova preko Vražića ka Borovici i Trnovu nije bilo nekih ozbiljnijih pokušaja.

Raspored naših bataljona je sada: jedna četa VI bataljona i Mrkonjićki [NOP] odred nalaze se na liniji Olići — Pljevski Podovi, II bataljon nalazi se na liniji Sokolac — Dragnić-Podovi — k. 906, VI bataljon sa glavninom i jedna četa bataljona »Garibaldi« nalaze se na liniji Borovica — k. 726 — trig. 933 — k. 876 i prema Plivi. I bataljon sa glavninom prebacili smo južno od Potkraja na liniji Špirići — Livadak — Kalkanova Kuća, jedna četa I bataljona i dalje ostaje sjeverno od Trnova — k. 1129. IV bataljon i dalje se nalazi na Crnom vrhu u sastavu XIII [proleterske] brigade. Od 17.20 časova 25. o. m. od njega nijesmo dobili izvještaj.[4] Glavnina bataljona »Garibaldi« nalazi se na liniji Suvaja — Kalkanove livade — trig. 921.

Brigadni sanitet i intendanturu jutros smo prebacili za Podgoru.

U 7 časova radio-vezom izvijestit ćemo XIII brigadu koja će vam prenijeti izvještaj telefonom, a u 9 časova takođe ćemo radio-vezom izvijestiti i Vas.[5] Po ovim kuririma izvijestite nas o situaciji na sektoru XIII brigade,[6] III brigade[7] i druge važne novosti, ukoliko ste za njih saznali.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — major,
(M. P.) J. Žarić

* Vidi dok. br. 116.

[5] Štab ove brigade je 26. maja 1944, u 12,30 časova, dostavio izvještaj Štabu 1. proleterske divizije sljedeće sadržine:

»1.) Neprijatelj je ovladao kosama južno od Sokolca — trig. 921. Snage neprijatelja su jake i nadiru prema s. Potkraj. Takođe neprijatelj nadire sa jakim snagama od Sokolca cestom prema Peckoj.

2.) Mi se sada nalazimo na liniji Pljevski Podovi — Dragnić-Podovi — Bubnjevske livade — Livadak — Grabež.

3.) Preduzmite sve što je potrebno na sektoru XIII br. i kod vas. Situacija na Pljevskim Podovima nas još zabrinjava, ali prema sadanjoj situaciji može se pretpostaviti da će se neprijatelj rokirati na Potkraj i— Pecka — Medna.

4.) U slučaju situacije pod tačkom 3. preduzećemo napad na neprijatelja.

5.) Sada se vodi najoštrija borba, a koja od jutros nije prestajala.

6.) Mi se nalazimo na k. 1085 (istoč. deo s. Podgorija).« (Arhiv V. I. I., reg. br. 7—2/II, k. 713.)

[6] Vidi dok. br. 128 i 133.

[7] Odnosi se na 3. proletersku (krajišku) brigadu. Bliže o njoj vidi dok. br. 131.

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 5. VOJVOĐANSKE BRIGADE ZA DRUGU POLOVINU APRILA UPUĆEN 26. MAJA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE[1]

STAB
V VOJVOĐANSKE BRIGADE NOVJ
Br. SI.
26. V 1944.
Položaj

Dostavlja izvod iz operacijskog dnevnika za period od 15. do 30. aprila 1944. godine.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

Položaj

U vezi naredbe toga štaba Br. 1 od 8. marta 1944. godine, tač. II pod 3) dostavlja se izvod iz operacijskog dnevnika za proteklih 15 dana meseca aprila, tj. od 15. do 30. aprila t. g.

16. april 1944. godine, lepo, zaseok s. G. Baljkovica, sastav Brigade: Štab Brigade, I, II, III i IV bataljon, na licu 651 drug i 56 drugarica, naoružanje 537 pušaka, 4 teška mitraljeza (od kojih jedan neispravan), 19 puškomitraljeza, 11 pikavaca, 34 pištolja, 1 teški bacač mina, 4 protivkolske puške, 1 laki bacač mina.

Prema operacijskoj zapovesti Štaba XXXVI NOU divizije O. Br. 28 od 15. IV 1944. g., Brigada je izvršila pokret na prostoriju Međeđa — Baljkovica — Zukići, s tifn da se primi osiguranje Divizijske bolnice XVI divizije.

Raspored jedinica je sledeći:

I bataljon u Starom Selu, radi kontrole ceste Zvornik — Tuzla.

II bataljop se još nije vratio sa sprovoda iz Šekovića.

III bataljon u s. G. Baljkovica (zaseok Brdo).

IV bataljon u s. Međeđa radi osiguranja divizijske bolnice XVI NOU divizije.

Štab Brigade u zaseok s. G. Baljkovica.

Brigadni sanitet i intendantura u s. Zukići.

Naročitih događaja nije bilo.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br 15—3, k. 1244.

?7. april 1944. godine, vedro sa suncem, sastav Brigade bez promene, na licu 650 drugova i 57 drugarica, naoružanje bez promene.

Prema operacijskoj zapovesti Štaba XXXVI NOU divizije O. Br. 29 od 17. IV 1944. god.[2] Brigada je izvršila pokret na prostoriju Panduri — Makalići — s. Vukovina.

Raspored Brigade ovoga dana je sledeći:

I bataljon u s. Vukovina, radi organizacije i otpremanja hrane iz s. Prnjavora, Kalesije za Sekoviće.

II bataljon u s. Makalići, koji se vratio iz sprovoda.

III bataljon u s. Panduri.

IV bataljon u s. Jelovo Brdo.

Stab Brigade, brigadni sanitet i intendantura u s. Panduri.

U toku dana nikakvih naročitih događaja nije bilo. Sređivanje jedinica u vojničkom i političkom pogledu.

18. aprila 1944. godine, vedro sa suncem, s. Panduri, sastav Brigade bez promene, na licu 686 drugova i 60 drugarica, naoružanje bez promene.

Raspored Brigade ovoga dana ostao je isti.

Brigada na odmoru i sređivanju jedinica kako u vojničkom tako i u političkom pogledu.

Ovoga dana položilo je zakletvu 53 druga i drugarice na vernost svome narodu.

II bataljon je išao u s. Heriće, radi konfiskacije imovine od narodnih neprijatelja.

19. aprila 1944. godine, vedro sa suncem, s. Panduri, sastav Brigade bez promene, na licu 680 drugova i 59 drugarica, naoružanje bez promene.

Raspored Brigade ovog dana ostao je isti.

Brigada na odmoru i sređivanju jedinica posle neprekidnih borbi na sektoru Majevice.

Ovog dana položio je zakletvu 21 drug iz I bataljona.

III bataljon je išao u s. Heriće, radi konfiskacije hrane i stoke od narodnih neprijatelja.

20. april 1944. godine, vedro sa suncem, s. Panduri, sastav Brigade bez promena, na licu 652 druga i 55 drugarica, naoružanje bez promene.

Raspored Brigade ostao je ovoga dana isti.

Brigada na odmoru i sređivanju jedinica, naročito se posvetila pažnja izvođenju vojničke obuke sa borcima.

Nikakvih promena na sektoru Brigade nije bilo, niti pokušaja izviđanja od strane neprijatelja.

- Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 81.

IV bataljon je išao u s. Heriće, radi prikupljanja još zaostale hrane.

21. april 1944. godine, vreme lepo, s. Panduri, sastav Brigade: I bataljon pripojen od VI brigade kao V bataljon, na licu 803 druga i 69 drugarica, naoružanje: 697 pušaka, 5 teških mitraljeza (od kojih jedan neispravan), 26 puškomitraljeza, 14 pikavaca, 43 pištolja, 1 teški bacač mina, 4 protivkolske puške, 2 mala bacača mina.

Raspored Brigade ostao je isti.

Brigada je vršila zanimanje i to pre podne vojnički, a po podne politički.

U toku dana na sektoru Brigade nije došlo ni do kakvih promena.

I bataljon išao je u s. Heriće radi obezbeđenja komori koja je išla po hranu u isto selo.

I bataljon VI brigade pripojen V brigadi kao V bataljon.

22. aprila 1944. godine, vreme lepo, s. Panduri, sastav Brigade bez promene, na licu 803 druga i 69 drugarica, naoružanje bez promene.

Sve jedinice u istim mestima, no s tim što je danas jedan bataljon u Herićima za skupljanje hrane.

U jedinicama se vršila obuka vojno-politička.

23. april 1944. godine, vreme lepo, s. Panduri, sastav Brigade bez promene, na licu 803 druga i 69 drugarica, naoružanje bez promene.

V bataljon vrši pokret sa R.[akinog] Brda do Jelovog Brda i smenjuje IV bataljon.

III bataljon dobio je zadatak da sprovede sa jednom četom bolnicu koju i obezbeđuje, a sa 2 da prebaci magacinima hranu za Šekoviće.

24. april 1944. godine, vreme lepo, s. Panduri, sastav Brigade bez promene, na licu 803 druga i 69 drugarica, naoružanje bez promene.

Raspored Brigade na ovome mestu ostao je isti.

U toku dana i noći nije bilo nikakvih promena.

25. april 1944. godine, oblačno i kiša, s. Panduri, sastav Brigade bez promene, na licu 795 drugova i 69 drugarica, naoružanje bez promene.

Prema operacijskoj zapovesti Štaba XXXVI NOU divizije O. Br. 32 od 25. IV 1944. godine Brigada je izvršila pokret, tj. jedan bataljon (V bataljon) iz Jelovog Brda u s. Panduri, zadatak da kontroliše dolinu reke Spreče.

Oko 8 časova neprijatelj je krenuo pravcem Jelovo Brdo i pravcem Vukovina — s. Zelina na naš I i V bataljon i neprijatelj je uspio da sa jakom artiljerijskom vatrom odbije I i V

bataljon, a koji su se zadržali — I bataljon na Rakinom Brdu, V bataljon u selu Vrelu sa jednom četom u Pandurima.

Neprijateljski gubici nepoznati dok naši iznose 1 mrtvog i 2 ranjena.

26. april 1944. godine, oblačno i kiša, s. Panduri, sastav Brigade bez promene, na licu 793 druga i 69 drugarica, naoružanje: laki bacač manje, koji je V bataljon zabazirao.

Raspored Brigade ostaje isti.

U toku dana oko 10 časova neprijatelj je tukao jakom artiljerijskom vatrom, a zatim krenuo prema Pandurima gde je prodro preko Pandura za Raševo.

Naši gubici su bili 2 mrtva i 4 ranjena; kako je posluga bacača bila nesposobna, to su mali bacač zabazirali u šumi prema Pandurima.

U toku noći naš II i IV bataljon vršili su napad na neprijatelja koji se nalazio na Raševu i tom prilikom mu naneli gubitke: 30 mrtvih i ranjenih; naši gubici 6 ranjenih.[3]

Posle napada bataljoni su se povukli u s. Petrovići.

27. april 1944. godine, oblačno sa lapavicom, s. Rudište, sastav Brigade bez promene, na licu 793 druga i 69 drugarica, naoružanje bez promene.

Prema operacijskoj zapovesti Štaba XXXVI NOU divizije O. Br. 33 od 27. IV 1944. godine Brigada je izvršila pokret na prostoriju Plakalovići — k. 823 — V. stjena — s. Vrelo — k. 780; sa ovog položaja kao oslonac onemogućiti neprijatelju prodor od pravca Sekovića preko Stolice i Cikota za Vlasenicu.

Raspored jedinica je sledeći:

I bataljon u selo Vrelo, radi kontrole, tj. obezbeđenja od Vlasenice, Sekovića ceste i održavanje veze sa našim II bataljonom.

II bataljon u Stolice i održavati položaj sve dotle dok ga ne smeni III brigada.

III bataljon će zaposesti položaj k. 749 zapadno od Odžaka sa zadatkom da sprečava neprijateljsko nadiranje od Sekovića — Vlasenica.

IV bataljon Podcrkvina, zaseok Crkvina, i jugozapadno na k. 780 neće se zaposesti, već će ga držati sa malim delovima i služiće kao rezerva.

V bataljon s. Vrelo, zaseok Dubačkić, zaposesti k. 620 južno od Dubačkića u cilju zatvaranja ceste pored Drinjače, Sekovići, Vlasenica, održavati vezu sa III brigadom.

Istog dana imali smo borbu sa neprijateljem i naneli [mu gubitke] oko 100 fašista mrtvih i ranjenih.

[3] Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 189.

Naši gubici 1 drug i 1 drugarica mrtvi od topa i 4 ranjena.

28. IV 1944. godine, oblačno, s. Podcrkvina, sastav Brigade bez promene, na licu 793 druga i 69 drugarica, naoružanje bez promene.

Prema operacijskoj zapovesti O. Br. 34 od 28. IV 1944. god.[4] Brigada je izvršila pokret i smestila se na prostoriju Gradina i Betanj.

Raspored jedinica bio je sledeći:

I bataljon u Žeravice sa zadatkom da posedne položaj od Kozlovače, Malog Polja i Han-Pijeska.

II bataljon će se smestiti u Turaliće, sa sobom povesti brigadni sanitet i intendanturu, a sa obezbeđenjem od Kladnja.

III bataljon postupiće na isti način kao I bataljon.

IV bataljon postupiće kao i II bataljon pozadi II bataljona.

IV bataljon u selo Klještani sa obezbeđenjem od Kladnja.

Priprema za prelaz preko mosta Tišće prema Milan-Planini, ali smo se vratili jer je XVI divizija iznenada došla.

29. aprila 1944. godine, oblačno sa kišom, Betanj, sastav Brigade bez promene, na licu 793 druga i 69 drugarica, naoružanje bez promene.

Prema operacijskoj zapovesti Štaba XXXVI NOU divizije od 29. IV 1944. god.[5] brigade će izvršiti pokret do na prostoriju Betanj, Gradina i Bogovići.

Raspored jedinica je sledeći:

I bataljon imao je da zaposedne položaje sa leve strane Betnja na reci Drinjači (Gradina).

II bataljon zaposesti mostobran na reci Drinjači kod Bogovića i Jakovice i napasti neprijatelja.

III bataljon zaposesti kosu kod k. 799 sa 1 četom, sa ostalim delovima napasti neprijatelja prema Betnju i Bunariću (k. 799) i 591 odakle osigurati most od Gradine.

IV bataljon krenuće u Dubačkić i spustiti se u s. Bogoviće odakle može napasti most ispod Gradine i obezbediti prelaz.

V bataljon izvršiće prebacivanje na mestu gde je II bataljon i napasti na Betanj.

U 9 časova preduzeo je neprijatelj napad cestom sa pravca Sekovića cestom prema Vlasenici.[8] Jačina neprijatelja bila je oko 100 vojnika sa nešto komore. Neprijateljske snage napale su naš IV bataljon koji je bio obrazovao mostobran na mostu reke Drinjače ispod Gradine. Borba je bila oštra i kratka pošto

[4] i [5] Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 141 i 150.

[6] i [7] Borba je vođena sa jedinicama 13. SS divizije (vidi tom IV. knj. 24, dok. br. 186 i 190).

je naš bataljon uspeo da razbije neprijatelja čiji su gubici iznosili 20 mrtvih i ranjenih vojnika. Štab Brigade, brigadni sanitet, tehnička četa i intendantura, koji su pošli u selo Podcrkvina prema cesti u cilju prelaza preko Drinjače, nisu uspeli u celosti da se prebace pošto je neprijatelju uspelo da potisne naše snage III i V bataljona koji su bili na položajima sa desne strane ceste prema Vlasenici kao i neke delove I brigade, te tako postavio protivkolske topove i bacače na cesti odakle je tukao kolonu našu koja se spustila na cestu i presekao je tako da se intendantura morala vratiti na položaje I brigade da sa njome izvrši prelaz. I i III bataljon, Stab Brigade i brigadni sanitet prešli su reku i postavili se na položaju na brdu iznad mosta preko Drinjače. IV bataljon ostao je i dalje da brani most dok za kraće vreme nismo imali veze sa II i V bataljonom. Jedna neprijateljska kolona u jačini oko 80 vojnika i sa većom komorom pošla je iz Vlasenice za Sekoviće, ali nije uspela da se probije preko mosta pošto je dočekana od strane IV bataljona sa položaja oko mosta i sa visa od III bataljona, te je bila razbijena."

U ovim borbama kao i za vreme prelaza preko reke u toku 29. IV t. g. naši gubici iznose tri druga i jedna drugarica poginuli, dok su dva druga ranjena. Od komore izgubili smo 4 konja koja su ubijena od artiljerije kod ceste, i dva konja nestala. Sa jednim ubijenim konjem ostala je arhiva saniteta koja se nije mogla izvući usled jake neprijateljske vatre.

Neprijateljski gubici su sledeći: 68 mrtvih vojnika i mnogo veći broj ranjenih. Uništena dva topa sistema »PITO«. Zaplenjena su tri konja, tri mazge, 5 samara, jedno sedlo, 4 šinjela, dve puške i 250 metaka, dva redenika za »Šarac«, jednu poljsku kuhinju, 10 ćebadi, 3 šatorska krila, jedan par čizama i dva para cipela.

U ovim operacijama moral kod drugova bio je na visini, udobnost i ishrana dosta slabi.

30. aprila 1944. godine, oblačno, u Betnju, Stab Brigade, I, II, III, IV i V bataljon, 790 drugova i 68 drugarica, naoružanje: 697 pušaka, 5 teških mitraljeza, 26 puškomitraljeza, 14 pikavaca, 43 pištolja, 1 teški bacač, 4 protivkolske puške i 1 laki bacač.

Brigadna intendantura i radni vodovi koji se nisu mogli u toku dana 29. IV prebaciti preko ceste i reke prešli su u toku noći 29/30. IV t. g. Brigada je sa položaja Betnja 30. IV u 9 časova izvršila pokret za selo Donji Dopasci, a odatle dalje do sela Matijevići na čijim se prostorijama zadržala do 1. maja 1944. godine. U toku ovog pokreta nije došlo ni do kakvih borbi, te je dan protekao bez naročitih događaja. Pokret je izvršen u

redu i na vreme iako su borci bili premoreni i usled borbi i pokreta slabo hranjeni.

a) Vlastiti gubici u ljudstvu za period od 15. do 30. aprila 1944. sledeći su: poginulih 8 drugova i 1 drugarica, ranjeno 29 drugova, nestalo 6 drugova.[8] Od oružja izgubljeno je 14 pušaka i 1 protivkolska puška.

Gubici u stoci iznose: 5 konja sa tovarnim priborom, tri oranije i 9 kazana.

b) Neprijateljski gubici u ljudstvu: *188* poginulih i ranjenih nemačkih vojnika i (hrvatske) 13. SS divizije kao i 10 poginulih i ranjenih četnika i zelenokadrovaca, pored ovoga neprijatelj je imao još ranjenih što se nije moglo proveriti.

U toku ovoga perioda zaplenjena je sledeća sprema: 3 konja, tri mazge, 5 samara, jedno sedlo, 4 šinjela, 2 puške i 250 metaka, dva redenika za šarac, jednu poljsku kuhinju, 10 ćebadi, tri šatorska krila, jedan par čizama i dva para cokula.

c) Uništena su dva neprijateljska topa sistema »PITO«.

d) Prilikom ovih borbi moral kod boraca i rukovodilaca bio je na dostojnoj visini u čemu se naročito istakao naš IV bataljon koji je svojim upornim držanjem branio most na Drinjači i omogućio prelaz Brigadi na drugu stranu reke Drinjače zbog čega je pohvaljen od strane Štaba Divizije.[3]

e) U toku ovoga perioda nismo imali dobrovoljno pridošlih kao ni mobilisanih drugova.

f) Broj odbeglih drugova nismo mogli ustanoviti, već je verovatno da su zarobljeni, pošto su u borbi nestali.

g) Stanje discipline, borbenoga duha i gotovosti je zadovoljavajuće.

h) Zdravstveno stanje nešto se popravilo, obolelih od tifusa bilo 2 slučaja. Kroz sanitet za ovaj period prošlo je 80 drugova i drugarica, većinom obolelih od gripa, proliva i groznice. Preduzete su sve mere da se spreči dalja pojava tifusa.

i) Stanje obuće i odeće za protekli period od 15 dana popravilo se, pošto su naše radionice za to vreme prekrojile 12 pari uniformi, zakrpile 18 pari, izradile 152 šajkače, sašile 58 košulja i 44 gaće, šusterska radionica popravila je 76 pari cokula, a vrcarska radionica izradila je 73 pari vrca[10] i 23 torbe. Radionice po bataljonima takođe su radile na krpljenju odela

[8] Podaci o broju ranjenih i nestalih boraca se ne slažu sa podacima iz prethodnog teksta ovog izvještaja.

® Vidi naredbu Štaba 36. NOU divizije od 23. maja 1944. o pohvali boraca i rukovodilaca 4. bataljona. (Arhiv V. I. I., reg. br. 10/3, k. 1240.)

[10] Opanci od sirove — nepreradene kože

drugovima, a takođe šusterske i vrcarske radionice. Još vrlo mali broj imamo drugova koji nose šubare, kačkete i šešire a za koji dan imaće svi šajkače.

Stanje ishrane za protekli period bilo je dosta slabo. Sektor na kome je operisala naša brigada dosta je pasivan. Do hrane se dolazilo dosta teško, brašna uopšte nismo imali. Nabavka hrane vršena je putem rekvizicije iz udaljenih sela i konfiskovanja stoke po šumama od narodnih neprijatelja. Naročito za vreme borbi radni vodovi nisu svi bili sa svojim bataljonima već su se pridružili intendanturi, a ova je pak bila otsečena za nekoliko dana od bataljona, te hrana nije mogla da se redovno sprema i dostavlja bataljonima na položaju.

Borci su se u ovome periodu hranili mesom, krompirom, čega je naročito prvih dana bilo u dovoljnoj količini, a u drugoj polovini ovoga perioda mesom, koga nije bilo u dovoljnoj količini.

k) Odnos prema narodu u toku [ovog] perioda bio je pravilan i nije bilo ni jednog slučaja prestupa.

1) Međusobni odnosi između drugova i drugarica pravilni su i nisu primećene nepravilnosti u ovim odnosima.

m) Zdravstveno stanje stoke je relativno dobro sem nekoliko slučajeva oguljenih konja usled nepravilnog zasamarivanja i slabih samara; preduzete su mere da se samari pošiju i ljudstvo obuči u samarenju. Ishrana konja vršena je senom koje je vrlo teško nabavljati, ali smo raspolagali sa izvesnom rezervom zobi zaplenjene od zelenokadrovaca u Kalesiji.

Potkivanje konja vrši se u kovačkoj radionici intendanture, ali se oseća oskudica u gvožđu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,	Komandant-kapetan.	Načelnik-kapetan,
Đuro Vojvodić	Bikić[11].	[12]

(M. P.)

[11] Stevan
[12] Potpis nečitak.

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 5. VOJVOĐANSKE BRIGADE O DEJSTVU BRIGADE OD 8. DO 25. MAJA, UPUĆEN 26. MAJA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE[1]

STAB
V VOJVOĐANSKE BRIGADE
26. maja 1944. godine

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

Dostavljamo kratak izvod iz operacijskog dnevnika za vreme od 8. do uključivo 25. maja 1944. godine koji glasi:

8. maja 1944. godine, vedro, u šumi kod sela Podborogova, sastav Brigade: I, II, III, IV, V bataljon, brigadni sanitet i intendantura, na licu 790 drugova i 68 drugarica, naoružanje: 697 pušaka, 5 teških mitraljeza, 26 puškomitraljeza, 14 pikavaca, 43 pištolja, 1 teški bacač, 4 protivkolske puške, 1 laki bacač.

Prema operacijskoj zapovesti O. Br. 29 od 7. V o. g. izvršen je pokret na novu prostoriju i posednuti novi položaji:[2] I bataljon u šumi severno od Velike Njive, II bataljon u šumi desno od puta Podborogovo — Pantelići, III bataljon u šumarke iznad Papraće prema Bjeloj Zemlji, IV bataljon do I bataljona, a V bataljon sa sanitetom, intendanturom i Štabom Brigade postavio se na položaj u šumi iznad Podborogova. Nikakvih promena nije bilo niti se što des'ilo, preduzete su mere bezbednosti.

9. maja 1944. godine, vedro, u šumi kod sela Podborogova, sastav Brigade bez promene, brojno stanje i naoružanje bez promene.

Po zapovesti O. Br. 30 od 8. maja 1944. god. Brigada je u 4 sata posle podne 8. V izvršila pokret i postavila se na nove položaje.

I i IV bataljon, intendantura, sanitet i Štab Brigade u selu Kraljevići, II bataljon u selu Kobilići, III bataljon u s. Švrake. Na nove položaje Brigada je stigla i smestila se 9. V 1944. god. Da bi se borci odmorili i nahranili ljudstvo je smešteno po kućama u toku noći 8/9. V t. g. a u jutru postavili obezbeđenja u pravcu Goduša, Jelice i Zvornika.

Prema danas dobivenim podacima od III i IV bataljona 7. V t. g. poginuo je jedan drug iz IV bataljona u patroli kod

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg br 17—3, k. 1224.
[1] Vidi dok. br. 34.

vodenice više s. Sajtovića. Jedan drug istoga dana iz istog bataljona umro je u pokretu između Međeđe i Kraljevića. Jedan drug iz III bataljona umro je 9. V i sahranjen u s. Međeđi. Za vreme pokreta 8. V u s. Gornji Dopasci nestao je jedan drug iz I bataljona. 9. V t. g. u pokretu u selu Baljkovica nestala su 2 druga iz I bataljona.

10. maja 1944. godine, vedro, s. Kraljevići, sastav Brigade: Stab Brigade, I, II, III, IV, V bataljon, na licu 784 druga i 68 drugarica, naoružanje: 694 puške, 5 teških .mitraljeza, 26 puškomitraljeza, 14 pikavaca, 43 pištolja, 1 teški bacač, 4 protivkolske puške, 1 laki bacač.

Po zapovesti XXXVI divizije O. Br. 42 od 9. V 1944.[3] Brigada izvršila pokret: Sapna — Goduš — Ravni zavid i postavila se ovako: I bataljon u Obršinama, II bataljon u Brijestu, III u Savićima sa div. bolnicom, IV u Muzelima, V u Završju, Stab Brigade, sanitet i intendantura u Savićima. Osiguranje istureno prema Stolicama, Busiji i Priboju. Obaveštajac Brigade sa jednom četom bio je u Krstaču (Teočak), gde je naišao na oko 30 zelenokadrovaca i proterao ih, te se sa četom zadržao u Krstaču. Tu je dobio podatke da neprijatelj drži položaje kod Maleševaca (na Bižićevim rovovima), te da ga ima i u Trnavi (Turskoj),[4] Janji, Janjarima; četnici aktivni na sektoru III VB[5] Krastava kosa.

11. maja 1944. godine, vedro, s. Savići, sastav, brojno stanje i naoružanje bez promene.

Zapovest O. Br. 32, Brigada na istoj prostoriji s tom razlikom što je I bataljon postavljen u Rastošnicu (istočno od k. 419) sa zadatkom zatvaranja pravca od Oštrog vrha — Goduša, te sadejstva sa jedinicama III VB na Krastavoj kosi, gde su četnici aktivni.

12. maja 1944. godine, oblačno i magla, s. Peljave, sastav, brojno stanje i naoružanje bez promene.

Prema zapovesti Divizije O. br. 43 od 11. V 1944.® i ove brigade O. Br. 33 od 12. V. Brigada je izvršila pokret prema prostoriji Peljave — Mezgraja sa zadatkom obezbeđenja od Lopara, Koraja i Ugljevika i ofanzivnog delovanja prema neprijatelju u pravcu Teočaka. Po ovoj zapovesti bataljoni su bili ovako raspoređeni: I bataljon u Arapovićima, II bataljon u Triješnici, III u Celikovićima, IV u Celikovićima — zas. Kosa, V u Grujičićima. Stab Brigade u Delićima (Peljave). Pod komandu Štaba ove brigade stavljen je i Podrinski NOP odred,

[3] Vidi dok. br. 41.

[4] Na karti 1 : 100.000 označena je samo Trnava (D. i Sr.).

[5] Treća vojvođanska brigada. Bliže o njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 99.

[6] Vidi dok. br. 49.

kome je određeno da zaposedne Presjeku, obezbeđujući se od Trnove i Ugljevika.

U samom pokretu pre nego što su jedinice stigle na određene prostorije naišle su jedinice na neprijatelja, koji se bio postavio na liniji Arapovići — Ugljevik — Bogutovo Selo.

I i III bataljon naše brigade su kod Peljava bili napadnuti od jedne grupe neprijatelja. U ovom napadu neprijatelj je pobio konje iz komore I bataljona. I i III bataljon su se postavili na kose radi odbrane i zaustavili neprijatelja.[7] Usled novostvorene situacije raspored Brigade je promenjen — jedinice smeštene ovako: I bataljon u Teočaku sa 2 čete u zas. Pušnica i 1 četa u zas. Hodžići, II bataljon sa divizijskom bolnicom u zas. Sniježnica, III bataljon sa Podrinskim NOP odredom u s. Čajiri, sa zadatkom obezbeđenja od Lokanjske kose i Zečije kose.[8] IV bataljon sa 2 čete u Teočaku, a 1 četa u zaseoku Huseinovići. V bataljon sa 2 čete u zas. Krstaču, 1 četa u Mrazovićima. U borbama ovog dana imali smo 8 mrtvih, 12 ranjenih i 4 nestala, te izgubljena komora I bataljona (uništena od strane neprijatelja).

13. maja 1944. godine, maglovito, sastav Brigade bez promene, na licu 768 drugova i 83 drugarice, naoružanje: 597 pušaka, 5 teš. mitraljeza, 26 p. mitr., 21 pikavac, 1 t. bacač, 1 1. bacač, 6 protivkolskih pušaka.

12. o. m. uveče primećene su dve kolone neprijatelja koje su se spustile sa Jelice i to: jedna preko Savića — Brijesta u pravcu Priboja i druga preko Ravnog zavida u pravcu Rastošnice. U vezi s tim izdata je zapovest O. Br. 34 po kojoj su se jedinice danas trebale postaviti ovako: I bataljon u Obršinama sa zadatkom zatvaranja pravca od Džemata, II bataljon sa divizijskom bolnicom u Tomićima sa zadatkom zatvaranja od Goduša i Romana, III bataljon i Podrinski NOP odred u Cajiri sa zadatkom zatvaranja Lokanjske kose i Crnog vrha, IV i V, bataljon u Rastošnicu sa zadatkom zatvaranja ceste od Goduša i Priboja i posedanje Krastave kose i Oštrog vrha. IV i V bataljon su upozoreni da je kod škole u Rastošnici verovatno zastala neprijateljska kolona.

Prilikom pokreta jedinica na ove prostorije neprijatelj je postao aktivan od Rastošnice i Priboja. Borba je primljena i vođena do pred veče, kada se neprijatelj povukao. Naš I bataljon prilikom prelaza ceste iz Pušnice za Obršine trpeo je neprijateljsku artiljerijsku vatru, no nije imao gubitaka. On je

[7] i • Borba je vođena sa jedinicama 13. SS divizije i zelenim kadrom. Vidi dok. br. 205 i 206.

[8] Na karti 1:100.030 ta mjesta nisu nađena.

izbio na kose iznad Obršina, gde je u toku dana imao borbu sa neprijateljskom pešadijom. Borba se vodila uglavnom za trig. 551 (kosa kod Obršina), koju je neprijatelj hteo po svaku cenu da zaposedne. Svi napadi neprijatelja su odbijeni uz njegove teške gubitke i uveče je neprijatelj prestao da navaljuje.[9] Raspored naših jedinica je bio sledeći: I bataljon na trig. 551, V levo od njega prema Džematu, II desno sa dve čete na kosu preko Ravnog zavida, a jedna četa sa bolnicom u Završju, III i Podrinski odred u Čajiri.

III i Podrinski odred vodili su ceo dan borbu sa četnicima, kojih je bilo oko 400. Neprijatelj je uspeo da zauzme položaje koje je držao Podrinski odred, no nije mogao dalje da prodre.[10]

U borbama kod Obršina i Čajire imali smo gubitke: 9 poginulih, 21 ranjen i 1 nestao na putu od Sniježnice do Obršina.

Gubici neprijatelja nisu nam poznati, no bili su znatni, samo jedan bataljon u jednom pokušaju neprijatelja da osvoji trig. 551 video je 6 ubijenih i 14 ranjenih. Na položajima se ostalo i po noći.

14. maja 1944. godine, vedro, s. Obršine, sastav Brigade bez promene, na licu 749 drugova i 79 drugarica, naoružanje bez promene.

I ovoga dana ujutru neprijatelj je pokušao da nas otera sa naših položaja. Artiljerijskom vatrom je tukao naše položaje na Ravnom zavidu. Brigada je dobila zadatak da omogući izvlačenje naše bolnice i postavljanje ostalih jedinica na povoljnije položaje, u kome cilju da najmanje do 12 sati apsolutno zadrži dosadašnje položaje kod Obršina i Rastošnice, a potom da se prebaci na prostoriju Goduš — Sapna — Kraljevići. To je i učinjeno. Ovoga dana uveče Brigada se postavila ovako: I bataljon u Kraljeviće sa zadatkom kontrolisanja i zatvaranja ceste Zvornik — Sapna, II bataljon Rožanjska kosa — k. 626, III bataljon u Sapni, sa zadatkom kontrolisanja i zatvaranja pravca od Vitinice. IV bataljon s. Sarci sa zadatkom posedanja ceste na Godušu. V bataljon u Švrakama sa zadatkom potpomaganja I i III bataljonu u izvršenju zadatka. Štab Brigade, intendantura i sanitet u Kraljevićima.

Gubici ovoga dana: 1 poginuli u borbi kod Obršina i 3 nestala i to: 2 na putu od Rastošnice do Kraljevića, a 1 kod Obršina u borbi.

15. maja 1944. godine, sunčan dan, vedro, s. Kraljevići, sastav Brigade bez promene, na licu 754 druga i 95 drugarica, naoružanje bez promene.

"> Borba je vodena sa četnicima Majevičkog korpusa. Vidi dok. br. 99, napomenu br. 5.

Brigada na odmoru. Na sektorima ništa novo. III bataljon je na području Vitinice primetio cestom neke grupe četnika i zelenog kadra.

Neprijatelj na liniji Obršine — Teočak neaktivan.

IV bataljon nam upućen iz Saraca u s. Goduš sa zadatkom zaposedanja Goduša i zatvaranja ceste od Rastošnice.

I bataljon je sa dve čete išao u s. Boškoviće odakle je proterao tamošnje četnike uz kratko pripucavanje. Posle povratka ove dve čete četnici su sa kosa i čuka iznad ceste Zvornik — Sapna pucali sa velike daljine u pravcu naših položaja.

16. maja 1944. godine, vedro i lepo vreme, s. Kraljevići, sastav Brigade bez promene, 745 drugova i 91 drugarica, naoružanje bez promene.

Brigada na istim položajima. Preko celog dana primećuje se živo kretanje četnika i zelenokadrovaca kosom od Vitinice prema Boškovićima iznad ceste. U 14 sati neprijatelj aktivan u pravcu Goduša od Rastošnice. Ali IV bataljon se povlači u s. Šarci. Oko 15.30 sati neprijatelj sa čuka iznad Vitinice otvara artiljerijsku vatru na selo Kraljevići, Svrake i Šapnu. Četnici pokušavaju da prodru iz Boškovića preko ceste na našem desnom krilu, ali su sigurno i snažno odbijeni od našeg I bataljona. Zelenokadrovci i SS 13. nalaze se iznad Šapne i u Rizvanovićima, odakle tuku artiljerijonl i bacačima na Šapnu. Pokušavaju da se spuste na cestu u Sapni. Prvi pokušaj im je odbijen uz gubitke. Predveče se spustila jedna njihova kolona (oko 100) u Šapnu. Preko cele noći naše položaje tuče artiljerijom.

Naši gubici toga dana: 1 poginuo i 1 ranjen od artiljerije.

Neprijatelj je imao 6 mrtvih i više ranjenih, koliko se moglo videti i doznati.

17. maja 1944. godine, ujutru vedro, kasnije oblačno i kiša, promenljivo, sastav Brigade bez promene, na licu 740 drugova i 91 drugarica, naoružanje bez promene.

Brigada je izvršila pokret u pravcu: Ravni zavid, Obršine, Muzeli, Završje, Savići. I bataljon je dobio zadatak da se postavi na Ravni zavid i zatvori pravac od Rastošnice, II bataljon u Muzele sa zadatkom zatvaranja pravca od Busije, III bataljon na kose iznad Obršina sa zadatkom povezivanja sa I bataljonom i zatvaranja prema Priboju, kontrolisanje ceste Priboj — Sapna. IV bataljon u Saviće sa zadatkom zatvaranja prema Zlom Selu i sadejstva sa I bataljonom. V bataljon kao opšta rezerva u Završje. Stab Brigade, sanitet i intendantura u Završju. I bataljon pri izbijanju na određenu mu prostoriju u 7 časova naišao je na neprijatelja, koji ga je napao nadmoćnijom pešadijom i bacačkom vatrom, zbog čega je morao promeniti položaj i zaposesti Tomanića kosu. III bataljon, koji je došao na određenu prostoriju, kad je video da se I bataljon povlači i on se povukao,

postavio se na Tomaniću kosu. IV bataljon je iz Savića primetio neprijatelja u Muzelima, a nije imao veze sa II bataljonom i povukao se iz Savića te postavio na Vilovu kosu. II bataljon koji je trebao ići u Muzele postavio se na Muzeljsku kosu po naređenju Štaba XVII majevičke brigade, koja je tim pravcem prošla prema Busiji sa zadatkom da drži taj pravac za slučaj našeg prolaska istim putem. V bataljon sa Štabom Brigade na kosi iznad Rožnja, zatvarajući pravac od Rožnja.

Neprijatelj je od Seljublja i Hrasnog, preko Debele lipe, došao pod Stolice i svom žestinom navalio na bataljon III VB koji je bio raspoređen na Stolicama. Jedna četa našeg V bataljona, koja je bila na obezbeđenju brigadnog saniteta i intendanture, ubačena je ovde u borbu. Druga četa V bataljona i 2 četa III bataljona izvršile su bočni napad i napad sa leđa na neprijatelja koji je već uspeo da ovlada delovima Stolica i potpuno ga razbile — terale." Tom prilikom je zaplenjen jedan puškomitraljez (šarac) i dva postolja od lakog bacača, kao i 1600 metaka za mitraljez. Neprijatelj je pretrpeo velike gubitke mrtvih i više ranjenih.

Po povlačenju našeg I bataljona sa Ravnog zavida na Tomanića kosu neprijatelj je malim pešačkim odeljenjima zaposeo Ravni zavid i otvorio vatru na naše položaje, no nije kretao prema nama, niti je pokazivao neku veću aktivnost. Sa Zlatova neprijateljska artiljerija je tukla na položaje. Pred veče (oko 18,30 časova) veća neprijateljska grupa spustila se sa Goduša u Rožanj. Ovu grupu su sačinjavali oko 300 pešaka i preko 100 konja u komori. Iz Rožnja je ova grupa otvorila na naše položaje bacačku vatru.

U 20 sati Brigada je dobila naređenje za pokret pravcem: Potraš — Draganovac — Busija — Zelena kosa — Međednik, zborno mesto Brigade je određeno kod Debele lipe.

Pogreškom i pometnjom II i V bataljon nisu bili obavešteni o pokretu, te je V bataljon ostao na Stolicama, a II na Muzeljskoj kosi.

Naši gubici: 21 ranjen, 6 mrtvih i 12 nestalih.

Neprijateljski gubici ne znaju se tačno.

18. maja 1944. godine, vedro, Busije, sastav Brigade bez promene, na licu 721 drug i 90 drugarica, naoružanje bez promene.

U toku noći izvršen je pokret do Potraša.

Ujutru je kolona krenula dalje pravcem: Draganovac — Busija — Zelena kosa — Međednik. Međutim: neprijatelj je pre nego što smo mi uspeli da se postavimo na Ploču i Zelenu kosu ovladao ovim položajima, a njegova artiljerija postavljena

[11] i [12] Vidi dok. br. 209 i 210.

na Zlatovu tukla je našu kolonu naročito na Draganovcu kao i Busiji.[12] Naša brigada sa tri bataljona postavila se: IV bataljon na Draganovcu, III prema Busiji i Busija, a I levo od Busije prema Ploči. II i V bataljon došli su u sastav Brigade tek u 16 časova pošto je V bataljon toga dana imao borbu sa neprijateljem na Stolicama, koji je došao preko Jelice od Jajića.

Neprijatelj je ceo dan obasipao naše položaje artiljerijskom i bacačkom vatrom. Četnici su ceo dan bili aktivni na sektoru Draganovca i od Požarnice. Na cestu je neprijatelj postavio tenkove i jače pešadijske snage, jer je hteo da spreči naše prebacivanje, a sam Međednik je zaposeo jačim snagama. Osim toga cesta je tučena artiljerijom. Prelaz preko ceste za Međednik nije ni pokušavan, jer je uzaludan. Stoga je Brigada u sastavu Divizije uveče oko 22 časa izvršila pokret pravcem: Kolimer — Seljublje — Hrasno — Dubnica — cesta Zvornik — Tuzla — Spreča — Panduri. Pokret je izvršen uz stalno pripucavanje četnika i zelenokadrovaca celim putem sa okolnih ćuvika i iza leđa.

IV bataljon je uveče bio sa jačim četničkim snagama iznenađen na Draganovcu i četnici su oko 19 časova ovladali Draganovcem.

Naši gubici: 12 poginulih, 28 ranjenih i 23 nestala na putu od Busije do Pandura.

Neprijateljski gubici su znatni.

U napadu na nas učestvuju: četnici, SS 13-ta divizija i zelenokadrovci.

19. maja 1944. godine, vedro, s. Panduri, sastav Brigade bez promene, na licu 704 druga i 90 drugarica, naoružanje bez promene.

Ujutru oko 9 sati prešli smo cestu Zvornik — Tuzla ispod Dubnice i prešli Spreču te se postavili: I bataljon u Zelini sa isturenom objavnicom na Visu, II bataljon u Sajtovićima sa divizijskom bolnicom, III bataljon u Raševu, IV u Makalićima, V u Jelovom Brdu. U sastavu ove brigade nalazi se sada i bataljon Majevičke brigade,[13] koji je smešten u Makalićima. Stab Brigade u Vrelu. Brigada na odmoru.

20. maja 1944. godine, vedro, s. Vrelo, sastav Brigade bez promene, na licu 706 drugova i 87 drugarica, naoružanje bez promene.

Brigada na istim položajima na odmoru.

21. maja 1944. godine, vedro, s. Vrelo, sastav Brigade bez promene, na licu 722 druga i 84 drugarice, naoružanje bez promene.

[w] Riječ je o bataljonu 17. majevičke brigade. Vidi dok. br. 167.

Brigada na odmoru i sređivanju. Novoga ništa nema. Na cesti Zvornik — Tuzla primećuju se sasvim male grupe zelenokadrovaca, koje su sasvim neaktivne.

22. maja 1944. godine, vedro, Velike Njive, sastav Brigade bez promene, na licu 687 drugova i 78 drugarica, naoružanje bez promene.

Brigada izvršila pokret i postavila se na prostoriju: I bataljon Zidonje, sa zadatkom obezbeđenja od Capardi — postavkom objavnice na Rudniku, II bataljon u Džanojevićima sa divizijskom bolnicom, III bataljon na Bjeloj Zemlji sa obezbeđenjem prema Kalabači, IV bataljon u V. Njivi sa obezbeđenjem od Borogova, V bataljon u Pekićima,[14] Majevički bataljon u Papraći.

Brigada se pomerila u cilju odmora i bolje ishrane na ovome terenu.

23. maja 1944. godine, vedro, s. V. Njiva, sastav Brigade bez promene, na licu 688 drugova i 83 drugarice, naoružanje bez promene.

Brigada na odmoru. Neprijatelj se ne pojavljuje. Čuje se za neke četničke grupe oko Kozluka. Cesta Zvornik — Tuzla neaktivna.

24. maja 1944. godine, vedro. s. V. Njiva, sastav Brigade bez promene, na licu 698 drugova i 80 drugarica.

Brigada na odmoru, raspored isti, s tom pramenom što je bataljon Majevičke brigade otišao od naše brigade po naređenju Štaba III korpusa NOV.

Cestom od Tuzle do Zvornika prošlo je dva kamiona i 2 tankete sa poštom i materijalom za Zvornik i vratili se natrag-

25. maja 1944. godine, vedro, s. V. Njiva, sastav Brigade bez promene, na licu 698 drugova i 80 drugarica, naoružanje bez promene.

Brigada na odmoru sa istim rasporedom.

U vodenici kod Mramorka četnici su uhvatili dva naša druga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Načelnik — kapetan

(M. P.)

[14] Na karti 1:100.000 to mjesto nije nađeno. Međutim, u rejonu razmještaja Brigade postoji selo Mehići.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. KRAJIŠKE BRIGADE OD 26. MAJA 1944. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 26. APRILA DO 25. MAJA[1]

STAB
XI KNOU BRIGADE
Str. Pov. br. 223
Dne 26. maja 1944. g.

Mjesečni operacijski izvještaj dostavlja.

ŠTABU IV NOU DIVIZIJE — OP. —

Izvještaj o akcijama ove brigade u maju mjesecu.

26. IV 1944. — Snage I bataljona vodile su borbu sa neprijateljem, koji je pošao iz uporišta Brezičana i Dragotinje na oslobođenu teritoriju. Neprijatelj je bio protjeran uz gubitke 6 ubijenih i više ranjenih vojnika. Bataljon nije imao gubitaka.
Ostali bataljoni nisu imali dodir sa neprijateljem.

27. IV 1944. — I bataljon vodio je borbu sa neprijateljem na Milašinovića glavici i Vranić [pl.], koji je osigurao prugu i cestu Prijedor — Bos. Novi. Neprijatelj je bio protjeran uz gubitke od 4 ubijena i 2 ranjena vojnika.
Snage IV bataljona bile su u zasjedi neprijateljskim patrolama, koje su se kretale sa Martin [br.]. Na zasjedu je naišla neprijateljska patrola i ubijen je 1 neprijateljski vojnik. Bataljon nije imao gubitaka. Plijen: 1 karabin, 60 metaka, 1 opasač, 1 fišeklija i 1 vojničko odijelo.
Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

28. IV 1944. — Snage III bataljona bile su u zasjedi neprijateljskom vozu na pruzi Bos. Novi — Ravnice. Voz je miniran i na isti je otvorena

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1.. reg. br. 30—4, k. 776 A.

plotunska paljba. Voz se je sastojao od transporta neprijateljske vojske. Ubijeno je 100 i ranjeno 150 neprijateljskih vojnika. Bataljon je imao 1 poginulog i 6 ranjenih. Uništeno je 10 vagona.[2] Plijena nije bilo.
Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

29. IV 1944. — Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

30. IV 1944. — I bataljon vršio je akciju na neprijateljsko uporište Mašići. Bataljonu je bio dodijeljen protukolski top.
Uporište nije likvidirano, jer top nije mogao tući utvrđene podrume u kojima je bio neprijatelj. Ubijena su 3 i 4 ranjena oružnika. Bataljon je imao 1 lakše ranjenog.
Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

1. V 1944. — Snage II bataljona vodile su borbu sa neprijateljem u jačini od dvije satnije ustaša i oko 50 četnika, koji su izašli iz Prijedora u s. Palančište sa namjerom da pljačkaju.[3] Neprijatelj je bio protjeran uz gubitke od 2 ubijena i 3 ranjena vojnika. Bataljon je imao 1 lakše ranjenog borca.

Snage IV bataljona vodile su borbu sa neprijateljem, koji je došao vozom iz Prijedora i zašao u selo Dragotinju i Marine s namjerom da pljačka.[4] Neprijatelj je protjeran uz

[2] Vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 189.

[3] U izvještaju Ministarstva oružanih snaga NDH od 1. maja 1944. o tome se kaže:

»6 km s. z. Prijedora protjerana je strojničkom vatrom skupina od okq 300 partizana.

28. IV otpočeo je podhvat za obskrbu Prijedora«. (Arhiv V. 1.1., reg. br. 1/1, k. 38).

[4], [5], [9] i [10] U knjizi Franca Šramla »Hrvatsko ratište — Njemačko-hrvatske legionarske divizije: 369, 373, 392«, str. 185—187, o tome se kaže:

»Događaji u I bataljonu 383. pješ. puka, koji je jednim dijelom prebačen u Prijedor, u prvoj polovini maja: Prvog u mjesecu sa cijelim bataljonom izvršena je akcija prema s. Marini, sjeverno od luka Dragotinje (8 km s. z. od Prijedora).

Prilikom prepada izvršenog aktiviranjem mine u luku Dragotinje 3. 5. poginulo je 5 željezničara i 1 podoficir. Jedan -'od pješadije koji

gubitke od 10 ubijenih i 20 ranjenih vojnika. Naši gubitci 1 poginuo i 3 ranjena borca, od kojih je jedan umro na putu za bolnicu. Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

2. V 1944. — IV bataljon u noći izvršio je akciju na neprijateljske položaje ispod Milašinovića glavice protjeravši neprijatelja iz rovova. Neprijatelj je imao 10 ubijenih i 12 ranjenih vojnika. Ostale jedinice ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

je radi osiguranja bio na visu, na istom mjestu, efikasnom vatrom nanio je neprijatelju teške gubitke.

6. 5. poslije nekoliko sukoba sa neprijateljem stigli su a Prijedor i posljednji dijelovi bataljona, koji su bili u Banjoj Luci.

2. četa (kapetan Retih) 9. 5. prebačena je u Ljubiju (j. z. od Prijedora) radi zaštite važnih rudnika, ali je već poslije nekoliko dana istu smijenio jedan bataljon, koji se naročito isticao.

U prostoru zapadno od linije Prijedor — Sanski Most izvršena je još jedna nova akcija u kojoj su učestvovali pored I i II bataljona 383. pješ. puka, jedan motorizovani puk i jedan bataljon, koji se naročito isticao.' U toj akciji I bataljon 383. puka (bez 1. čete, koja se nalazila u Bos. Novom) i 2 čete domobrana dobili su zadatak da obrazuju zapadnu stranu okruženja. U tom cilju Bataljon je krenuo 8. 5. još u toku noći, kod Dragotinje prešao Sanu, prošao južno pored Volara prema Šurkovcu i južno od ovog mjesta na visu k. 249 zauzeo položaj za kružnu odbranu. Međutim, neprijatelj je ovdje opet bio iščezao. Bataljon je još jedan dan vršio obezbjeđenje u luku Dragotinje prema jugu, ali se 10. 5. uveče vratio u Prijedor, a 11. 5. krenuo odmah dalje prema jugoistoku.

Ukupan ishod ovog poduhvata bio je da je jedna neprijateljska brigada, koja je bila u okruženju, teško poražena. Izbrojano je 108 poginulih neprijatelja, 126 zarobljeno, 100 ljudi koji su osumnjičeni da pripadaju bandama uhapšeno, zaplijenjene su znatne količine oružja i municije.

Poslije dva dana odmora 12. i 13. 5. u Prijedoru, Bataljon je, u toku prebacivanja Divizije u prostor Bihaća, krenuo najprije u Bos. Novi.

20. (ili 21.) 5. premješten je II bataljon 383. p. puka iz Prijedora u Bos. Novi.

24. 5. izvršen je težak anglo-američki vazdušni napad na željeznički saobraćajni čvor u Bos. Novom. Prouzrokovana je velika materijalna šteta i veliki gubici među građanima. Komora Borbene grupe Arendt (1/383) izgubila je 1 oficira (poginuo potporučnik Valrap), poginula su 4 Nijemca i 3 Hrvata a ranjeno 7 vojnika. — (Sama Borbena grupa već se nalazila u niže navedenoj akciji.)

Prilikom drugog vazdušnog napada 5. 6. porušena je željeznička stanica, odletilo u vazduh jedno skladište sa pogonskim gorivom i jedno sa municijom.«

O tome vidi i dok. br. 57, 202 i 204 u ovoj knjizi.

3. V 1944. — Snage III bataljona bile su u zasjedi na pruzi Dobrljin — Volinja neprijateljskom vozu. Jače patrole neprijatelja kretale su se prugom i pronašle minu, tako da su mineri opazivši da je mina pronađena istu upalili i ubili 10 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage IV bataljona bile su u zasjedi na pruzi Dragotinja — Brezičani neprijateljskom vozu. Voz je miniran i poslije miniranja vođena je borba sa neprijateljem, koji se je iskrcao iz voza. Neprijateljski gubitci 15 ubijenih i više ranjenih, i 4 ubijena željezničara.[5] Bataljon je imao 4 poginula i 5 ranjenih od kojih je 1 na putu za bolnicu umro. Uništena je 1 lokomotiva i 2 vagona.

Ostale snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

4. V 1944. — Snage II bataljona vodile su borbu sa neprijateljem koji je izašao iz Prijedora prema Ćeli i Becnerovom Gaju.[6] Neprijatelj je bio odbijen uz gubitke od 10 ubijenih i više ranjenih vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage III bataljona vodile su borbu sa neprijateljem na Pastirevu. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 6 ubijenih i više ranjenih vojnika. Naši gubitci 2 lakše ranjena.

Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

5. V 1944. — Snage II bataljona bile su u zasjedi u D. Garevcima i tom prilikom ubile 2 četnika i 1 ustašu. Naši bez gubitaka.

Snage III bataljona postavile su nagaznu minu neprijateljskom vozu. Voz je miniran. Uništena su 3 vagona.[7] Neprijateljski gubitci oko 15 ubijenih i ranjenih vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage IV bataljona trgale su prugu između Dragotinje i Martina. Pruga je potrgana na 5 mjesta.

Ostale snage ove brigade nisu imale dod.u sa neprijateljem.

[5] Na karti 1:100.000 ta mjesta nisu nađena.

[7] Vidi dok. br. 196.

6. V 1944. — Snage I bataljona vodile su borbu sa jednom neprijateljskom kolonom, koja se je kretala cestom Prijedor — Kozarac, a koja je imala zadatak da osigura prolaz neprijateljskoj koloni, koja je išla iz Banje Luke za Prijedor. Neprijatelj je uspio probiti se za Kozarac. Istog dana snage I bataljona vodile su borbu sa neprijateljskom kolonom, koja se kretala iz Kozarca za Prijedor, a koja je bila pojačana snagama koje su im došle iz Prijedora. U toj borbi neprijatelj je imao oko 25 ubijenih i ranjenih vojnika. Naši gubitci 5 ranjenih boraca.

Snage III bataljona vodile su borbu sa neprijateljem na Pastirevu. Neprijatelj je protjeran za Dobrljin uz gubitke od 3 ubijena vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen 3 jahaća konja, 3 sedla, 3 šatorska krila i 1 signalni pištolj.

Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

7. V 1944. — Patrole I bataljona bile su sačekane od četničkih zasjeda na Simatovića Glavici[8] i tom prilikom poginula su 3 borca. Izgubljena su 2 karabina.

Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

8. V 1944. — Snage II bataljona vodile su borbu sa neprijateljskom kolonom koja se je kretala cestom Prijedor — Sanski Most.[9] Neprijateljski gubitci su nepoznati. Naši gubitci 2 ranjena borca.

Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

9. V 1944. — Snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

10. V 1944. — Snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

11. V 1944. — Snage III i IV bataljona vodile su borbu sa neprijateljem, koji je nastupao jednom kolonom cestom Sanski Most — Prijedor odvojivši jedan dio snaga i prešavši rijeku Sanu kod Pejića rudnika. Druga neprijateljska motori-

zovana kolona išla je iz Prijedora za Kozarac preko stanice Kozarac na Marićku nastupajući između Rakelića i Tomašice. Treća kolona nastupala je iz Prijedora prema Ćeli. Namjere neprijatelja bile su da uobruči naše snage koje su se nalazile na položaju prema Prijedoru u čemu je i uspio i naše snage bile su primorane da se probiju. Proboj je izvršen na rijeci Gomjenici preko pruge Prijedor — Kozarac za Kozaru.[1]" U ovom proboju imali smo slijedeće gubitke: 14 poginulih, 39 ranjenih i 94 nestala od kojih 10 dezertiralo, 2 teška bacača, dva ručna bacača, 2 teška mitraljeza, 1 laki mitraljez, 3 puškomitraljeza, 51 karabin, 1 pištolj, 6 jahaćih konja, 62 tovarna kojna, 1 telefon, 1 telefonska centrala, 10 km kabla, 50 kg eksploziva i 4 nagazne mine. Neprijatelj je imao oko 15 ubijenih i više ranjenih vojnika.

Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

12. V 1944. — Snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

13. V 1944. — II bataljon vodio je borbu sa neprijateljem koji je izašao iz Ljubije. Neprijatelj je bio prisiljen da se povuče nazad u Ljubiju. Neprijateljski gubitci nepoznati.
Naši bez gubitaka.

Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

14. V 1944. — Snage I bataljona vodile su borbu sa neprijateljem koji je išao iz Ljubije prema Sanskom Mostu.[11] U borbi koja je trajala 3 sata neprijatelj je bio odbijen na svoje polazne položaje. Neprijatelj je imao 17 ubijenih i 14 ranjenih vojnika. Naši gubitci 1 teže i 5 lakše ranjenih boraca. Plijen 2 doboša za šarac. Jedan umro na putu za bolnicu.

Snage II bataljona vodile su borbu sa neprijateljem, koji se je kretao iz Ljubije. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 5 ubijenih i 15 ranjenih vojnika. Plijen: 1 šmajser, 1 karabin, 1 tromblon i 350 puščane municije. Naši bez gubitaka.

" Vidi dok. br. 205—207.

Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

15. V 1944. — Snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

16. V 1944. — Snage II bataljona došle su u sukob sa četnicima u selu Busnovima. Tom prilikom ubijena su 3 četnika. Plijen 1 karabin, 1 pištolj, 6 ručnih bombi, 1 opasač, 1 fišeklije i 1 odijelo. Naši bez gubitaka.
Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

17. V 1944. — I bataljon došao je u sukob sa četnicima na Panića groblju.
Ubijena su 2 četnika. Naši bez gubitaka.
Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

18. V 1944. — Snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

19. V 1944. — Snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

20. V 1944. — IV bataljon vodio je borbu sa neprijateljem, koji je napadao naše položaje oko Rudnika Ljubije. Neprijatelj je imao 2 ranjena vojnika. Naši bez gubitaka.
Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

21. V 1944. — Snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

22. V 1944. — Snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

23. V 1944. — Snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

24. V 1944. — Snage IV bataljona vodile su borbu sa neprijateljem koji je išao prema našim položajima oko Rudnika Ljubije. Neprijatelj je odbijen uz gubitke od 6 ubijenih i 8 ranjenih vojnika. Naši 1 lakše ranjen borac.
Ostale snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

25. V 1944. — Snage ove brigade nisu imale dodir sa neprijateljem.

JEDINICE OVE BRIGADE U TOKU MAJA MJESECA IMALE SU:

1) Gubitci:	a) neprijateljski:	271 ubijen 230 ranjeno 501 svega izbačen iz stroja
	b) vlastiti:	23 poginula 71 ranjen 84 nestala
2) Plijen:	a) oružja:	3 karabina, 1 pištolj, 1 šmajser, 1 tromblon, 6 bombi, 1 signalni pištolj,
	b) municije:	410 puščane municije.
	c) opreme:	2 opasača, 2 fišeklije, 2 vojn. odijela, 3 š. kr.[12]
	d) ostalo:	2 doboša za šarac, 3 konja, 3 sedla.
3) Uništeno:	1 lokomotiva, 15 vagona, potrgano pruge na 9 mjesta, 1 most kod sela Mašića.	
4) Izgubljeno:		53 karabina, 2 teška bacača, 2 laka bacača, 2 teška mitraljeza, 1 laki mitraljez, 3 puškomitraljeza, 1 pištolj, 6 jahaćih konja, 62 tovarna konja, 1 telefon, 1 telefonska centrala, 10 km kabla, 50 kg eksploziva i 4 nagazne mine.
5) Raspored jedinica: 25. V 1944. god.		Stab Brigade nalazi se u s. Brdarima. I bataljon na prostoriji Benakovac. II i IV bataljon na prostoriji Sanski Most — Ljubija. III bataljon na prostoriji Palančište — Božići i osiguravaju pravce Prijedor — Bos. Dubica i Prijedor — Kozarac.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar, Redžo Terzić	Zamj. komandanta, kapetan, si. odsutan.	Komandant, Žarko Zgonjanin

" Riječ je o šatorskim krilima.

ANALIZA OPERACIJA JEDINICA 3. KORPUSA NOVJ U ISTOČNOJ BOSNI OD 27. MAJA 1944. DOSTAVLJENA ŠTABU 16. DIVIZIJE«

STAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Broj: sl./44.
27. V 1944.

ŠTABU XVI VOJVOĐANSKE DIVIZIJE

Položaj

Koristeći zatišje na savezničkim frontovima, njemačka vrhovna komanda kao i do sada koristi priliku, da, zbog opasnosti za njenu armiju na Balkanu od naše Narodno-oslobodilačke vojske, preduzme ofanzivu na svim sektorima Jugoslavije, pa i na istočnu Bosnu. Ofanziva na istočnu Bosnu ima više ciljeva, a u prvom redu osiguravanje strategijskih pravaca koji vode od Jadranskog mora dolinom rijeka Neretve — Bosne prema Sremu —- Vojvodini, te dolinom rijeke Neretve preko Sarajeva, Višegrada za Srbiju i obratno. Pored osiguranja ovih operacijskih pravaca neprijatelj mora da vodi računa i o obezbjeđenju savskog operacijskog pravca koji postaje sve aktuelniji sa približavanjem Crvene armije Dunavskom bazenu.

Posebni ciljevi, za razliku od gore opšteg cilja, vide se iz dubinskog rasporeda neprijateljskih snaga, koje imaju zadatak da odbace i razbiju naše jedinice sa sektora južno od rijeke Save i Bosne, vršenje prisilne mobilizacije za popunu svojih jedinica, ekonomsko iscrpljivanje stanovništva, uništavanje naših političkih i ekonomskih baza, bolnica sa ranjenicima, istrebljenje našeg naroda raspoloženog za narodno-oslobodilački pokret, potpomaganje i aktiviziranje četničkih i ustaških banda, te raspirivanje šovinističkih mržnji itd.

Karakter sadanje ofanzive na istočnu Bosnu u odnosu na dosadanje ofanzive bitno se razlikuje, kako po načinu i vremenu, tako i po zlodjelima u odnosu na naše stanovništvo.[2] Dosadašnje ofanzive imale su vremenski određen rok, dok ovu ofanzivu neprijatelj izvodi postepeno sa dubinskim rasporedom, dužim zadržavanjem na zauzetom zemljištu, postepenim i opreznim

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 29—1, k. 408.

[1] Vidi dok. br. 167, objašnjenja br. 12 i 33.

zauzimanjem terena, planski razvijenom obavještajnom i izviđačkom službom u cilju prikupljanja podataka o mjestu i raspoledu naših snaga.

Upotrebu žive snage neprijatelj vrši sa manjim jedinicama, dobro naoružanim, angažujući ih sa više pravaca. Svojom upornošću i drskošću nastoji da zadrži inicijativu u svojim rukama. Dužim zadržavanjem ili zatišjem na dijelu osvojenog terena, neprijatelj daje povoda da neće dalje, dok naprotiv ovim zastojem neprijatelj je vezivao naše snage na jednoj liniji na koju bi poslije izviđanja vršio najjaču artiljerijsku i minobacačku vatru, te da pod ovom izvrši brz pokret prema našim snagama u cilju razbijanja i uništenja. Primjenom velikog broja automatskog oružja, bacača i artiljerije raznih kalibara, te sadejstvom avijacije, neprijatelj je uspio ne samo da nam nanese osjetne gubitke, nego da i nasilnim izviđanjem manjim dijelovima sazna mjesto naših snaga, a ponekad i naše namjere. Prikupljanje podataka neprijatelj je dobijao od istaknutih manjih dijelova snabdjevenih radio-stanicama, kao i od četničko-ustaških bandi.

Kako su reagirale naše jedinice i rukovodstva u razdoblju neprijateljske ofanzive na istočnu Bosnu počev od 14. marta t.g. pa na ovamo[3] uočeno je: da je neprijatelj u prvoj fazi borbe prelaskom preko rijeke Save pretrpio osjetne gubitke kako u ljudstvu tako i u materijalu, da su se jedinice, u duhu odluka rukovodećih štabova, brzim pokretima pojavljivale na određenim mjestima i pravcima, zadajući i dalje uprkos svih poteškoća i zamora neprijatelju osjetne udarce na Majevici i u Birču. Pokreti jedinica vršeni su pod vrlo teškim okolnostima, često bez hrane, sa velikim bolnicama, zbjegovima, komorama i tome si. Sa visokim moralom, upornošću i požrtvovanošću, naše su jedinice dale lijepi broj primjera hrabrosti u zaštiti naroda, bolnica, kojima je prijetilo istrebljenje od neprijatelja.

Uporedo osvrnućemo se i na propuste kod naših jedinica i boraca u toku proteklih borbi u cilju da se ti propusti svedu na najmanju mjeru radi još jačeg udara po neprijatelju. Ti propusti ogledali bi se odprilike u slijedećem: nedovoljno organizovana izviđačka i obavještajna služba, a kao posljedica ovog donešeni su često puta i pogrešni zaključci o stvarnoj jačini neprijateljskih snaga. Nikada ne treba izgubiti iz vida opšte načelo — ne potcijeniti neprijatelja — ali nastojati da podatci o neprijatelju približno odgovaraju stvarnosti. Neprijatelj raspolaže brojnim naoružanjem, naročito automatskim, pitanje municije ne predstavlja problem za neprijatelja, jer je ima u izobilju pri sebi, u komori i bazama na koje se naslanja. Upotrebom više automatskih oruđa, neprekidnom vatrom iz ovih na širem frontu, stva-

* Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 63, 97. 112, 114, 166. 179, 181, 183 i 184 i knj. 24, dok. br. 69, 167, 168, 170 i 181.

raju se češće pogrešni zaključci o prisustvu jakih neprijateljskih snaga. O ovoj činjenici treba povesti računa u pogledu realnog prikazivanja jačine neprijatelja, kako bi se izbjeglo angažovanje glavnine na manje neprijateljske dijelove.

Na taktiku neprijateljskog manevrovanja manjim snagama trebalo je odgovarati partizanskom taktikom, tj. angažovanjem manjih, pokretljivih jedinica bez komora, pojavom na bokove ili pozadinu neprijatelja. Ovo je došlo kao posljedica odsustva inicijative naročito kod nižeg rukovodstva. Bilo je pojava i linijskog rasporeda snaga bez rezervi. Bilo je čestih pojava grupisanja cijelih divizija na vrlo uzanom prostoru, a koje se pojave i dalje održavaju kod pojedinih štabova bez obzira na mogućnost brzog i koncentričnog napada neprijatelja. Zbog ovakvog postavljanja jačih snaga na uskom prostoru, neprijatelj prvim pokretom prema nama tjera nas na probijanje umjesto da se jedinica postavi na široj manevarskoj prostoriji, sa koje može svaka brigada ofanzivno da dejstvuje.

Kretanje neprijatelja na našem terenu više puta prelazilo je u drskost i protivilo se svim principima borbe, kao napr. kretanje putevima bez bočnih osiguranja i tome si. U ovakvim slučajevima i manje naše snage ne bi smjele dozvoliti neprijatelju ne samo da se razvije za borbu, nego ni da se izvuče iz takvog položaja. Ovakve propuste neprijatelja pojedine naše jedinice ne iskorištavaju u dovoljnoj mjeri.

Činjenica je da je zemljište svojim sklopom i pokrivenošću jedan od bitnih činilaca po ishod borbe. Prema tome treba nastojati da se zemljište do krajnjih granica iskoristi u smislu manevra, pravilno iskorišćavanje vatrenog oružja, za zaštitu od neprijateljske vatre, stvaranje iznenađenja u cilju nanošenja većih gubitaka neprijatelju. Zemljište nije iskorišćavano kao zaklon od neprijateljske vatre, te se kao posljedica ovog povećavao i broj izbačenih iz stroja. Iskorišćavanje zemljišta od pogleda iz vazduha slabo se primjenjuje, treba naročito skrenuti pažnju nižim rukovodstvima i borcima na opasnost avijacije u smislu otkrivanja naših pokreta iz kojih se mogu nazreti i naše namjere. Nesmotren i neoprezan pokret jedne jedinice može kompromitovati i dovesti u pitanje cijelu jednu operaciju. Pravilnim iskorišćavanjem zemljišta i pokreta, opasnost od avijacije može se svesti na najmanju mjeru.

Značaj puteva, željezničkih pruga i objekata na svim komunikacijama poznat je s obzirom da je neprijatelj motorizovan, te još uvijek čekaju se direktive i naređenja za rušenje ovih objekata umjesto da inicijativno svaki štab preduzme potrebne mjefe na svom operativnom području.

U toku minulih borbi uočeno je, da je neprijatelj u svojim pokretima nasrtljiv, te na svaki ovakav nalet neprijatelja treba

odgovoriti drskošću, smišljenim i brzim manevrom za jači udar po neprijatelju, držeći uvijek u rukama glavninu. Gdje je god neprijatelj naišao na organizovan otpor, ili organizovano bio napadnut, pretrpio je i osjetne gubitke, dajući se u bjegstvo koje se više puta pretvaralo i u paniku.

Konspirativnost nije zastupljena po pitanju operacija kako kod štabova, tako i kod boraca, te ovoj činjenici treba posvetiti punu pažnju. Pojedina niža rukovodstva, naročito kod vojvođanskih divizija, išla su u krajnost u toku priprema jedne naše operacije koju je neprijatelj osujetio i onemogućio. Sve zapovijesti i naređenja koja se odnose na izvođenje operacija držati u r.ajstrožijoj tajnosti u duhu direktiva koje su u tom smislu već izdate štabovima divizija.

Poslije svake borbe skoro svi štabovi jedinica traže hitnu pomoć u oružju i municiji, iako su im poznate poteškoće oko dopremanja ovih pošiljki. Uočeno je da poslije kratkog vremena ostaju jedinice bez municije, tj. da se ova više troši nego što to borba iziskuje. Nema u dovoljnoj mjeri kod naših jedinica vatrene discipline. U ovom smislu potrebno je da štabovi poduzmu najozbiljnije mjere o upotrebi vatre i o pravilnoj potrošnji municije, te da ne dozvole da im jedinice dodu u takvo stanje da ne mogu primiti borbu. Odgovornost štabova po ovom pitanju smatramo da je nepotrebno objašnjavati.

U toku ove ofanzive kod pojedinih jedinica nije ukazata odgovarajuća pažnja, naime, nije u dovoljnoj mjeri shvaćena dužnost i odgovornost po pitanju organizacije saniteta i bolnica, njihove ishrane, smještaja i obezbjeđenja. Bilo je više slučajeva da su ranjeni, bolesni i iznemogli drugovi ostavljani na neprijateljskom terenu bez ikakve pratnje ili zaštite, što je došlo s jedne strane kao posljedica klonulosti sanitetskog kadra, a sa druge strane zbog nedovoljnog staranja štabova po ovim pitanjima. Ubuduće ovakve pojave ne smiju se dešavati, jer svaka operativna jedinica ima da vodi punu brigu i staranje o svojim ranjenicima i bolnicama svoje jedinice. S obzirom na momentalnu situaciju praktično je nemoguće izvršiti smještaj ranjenika u jednom mjestu zbog aktivnosti neprijatelja i teških ekonomskih prilika, te bolnici kao sastavnom dijelu divizije i u mjestu i u pokretu pokloniti svu pažnju za njegu, liječenje, smještaj, ishranu i obezbjeđenje.

U duhu gore iznijetih primjedaba i ranije dostavljenog raspisa ovog štaba od 14. aprila ov. g. svi štabovi operativnih jedinica preduzeće potrebne mjere da se njihove jedinice odmore i srede ukoliko to situacija dozvoljava. U tom smislu preduzeti mjere da se sva dobivena vatrena oruđa, sprema i municija pravilno raspodijele po jedinicama, a odmor iskoristi da se ljudstvo

u potpunosti obuči u rukovanju automatskih i drugih oruđa. Službu izviđanja i obavještavanja postaviti na široj osnovi i pravilno organizovati, ukazujući na nedostatke koji su se pokazali u borbama do sada. Svestrano primjenjivati taktiku partizanskog ratovanja prema stvarnoj situaciji, nastojeći da se inicijativa razvije, naročito kod nižeg rukovodstva. Povesti punu kontrolu nad pravilnom upotrebom vatre i štednjom municije, koristeći zemljište kako za pravilnu upotrebu vatre, tako i za zaklon od ove. Povesti računa i kontrolisati stanje naoružanja kako teškog, tako i lakog i ispravnost ovoga. Sprovesti najveću konspirativnost po svim vojničkim pitanjima, izvršiti reorganizaciju bolnica, te da se u bolnicama drže samo oni borci koji zaista nisu sposobni za borbu i pokret.

Svi štabovi do najnižih rukovodstava upotrebiće sve sile da se naše jedinice, kao i borci, pravilno odnose prema narodu, narodno-oslobodilačkim odborima, kao predstavnicima naše vlasti. Produbiti vojno-politički rad po svim jedinicama, kao i na uzdizanju i učvršćivanju discipline kako bi se naše jedinice spremile za veće ofanzivne akcije u datoj situaciji.

Dostavljamo prednje uputstvo i primjedbe, s tim da se na sastancima do detalja razradi i prenese do najnižih rukovodstava.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	**Načelnik Štaba,**	**Komandant,**
V. Popović	**general-major:**	**general-lajtnant:**
	Vukotić	**Košta**

(M. P.)

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD MAJA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O SITUACIJI U ZAPADNOJ BOSNI«

Str. pov. 535-' *Kopija*[3]

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

25. ov. mj. u zoru neprijatelj sa jačim motorizovanim i pješadijskim snagama napao je naše položaje na pravcima: Bihać — [Bos.] Petrovac; [Bos.] Krupa — Petrovac i Banja Luka — Čađavica.[4]

1. — Sa pravca Bihaća neprijatelj je sa jakim snagama uz pratnju tenkova i motorizacije nadirao širim frontom prema ripačkom Klancu i Hrgaru. Zatvaranje ovog pravca vršila je 6. [krajiška] brigada sa Drvarsko-petrovačkim odredom. U toku cijelog dana naše snage vodile su uporne borbe, vršeći više protivnapada na samom ripačkom Klancu, koji je prelazio iz ruku u ruke. Pred veče neprijatelj je uspio ovladati ripačkim Klancem i pošto je uz pomoć snaga, koje su šumom prikriveno došle našim jedinicama za leđa, uspio je da odbaci naše jedinice sa Klanca. U toku noći opravio je cestu koja je bila porušena i probio se sa motorizacijom do Vrtoča.[5]

26. ov. mj. prije podne neprijatelj je uspio motorizovanim snagama da uđe u Petrovac.

Na ovom pravcu uništeno je u borbama nekoliko tenkova i nanijeti neprijatelju veći gubici.

2. — U isto vrijeme (26. o. m.) neprijateljske jake snage sastavljene od Nijemaca, Čerkeza i legionara napale su širokim frontom od Krupe prema Suvaji i Risovcu. Pravce na ovom sektoru zatvarala je Osma [krajiška] sa jednim bataljonom Jedanaeste [krajiške] brigade. U toku žilave borbe koja je vođena sa jakim pješadijskim i motorizovanim snagama, neprijatelj je bio uspio sa tenkovima doći do ivice šume prema Risovcu. Sa dvije pješadijske kolone probio se šumom do Suvajskog međugorja. Pred samu noć Osma brigada izvršila je protivnapad zabacujući snage neprijatelju za leđa i uspjela satjerati neprijatelja u Krupu.[6]

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 47—7, k. 458A.

[1] i ' Riječi: »Str. pov. 535« i »Kopija« dopisane iiastilom, ćirilicom.

[4] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 111 i 112.

[5] i [6] Opširnije o borbama na tim pravcima vidi dok br. 142, 149, 150 i 216—218.

U toku borbi na ovom pravcu neprijatelj je pretrpio velike gubitke.

3. — Sa pravca Banje Luke neprijatelj je krenuo sa jednom divizijom, koja tek što je došla iz Makedonije (Kuršumlije).[7] Zatvaranje ovog pravca vršila je 13. proleterska brigada sa dva bataljona i jednim bataljonom 13. krajiške brigade. U toku cijelog dana borba je vođena na prostoriji Sitnica — Čađavica — Klokotovac, gdje je neprijatelj uspio da prodre do raskrsnice u Čađavici.[8]

U toku 26. o. m. produžena je borba sa ovim neprijateljem na komunikaciji Čađavica — Ključ, gdje je neprijatelj uspio da se pred mrak probije do samog Ključa. Borba se i sada vodi na sektoru Klokotovac — Ribnik.

U ovo vrijeme tri bataljona 13. krajiške brigade nalazili su se u akciji na prikupljanju hrane u selima jugozapadno od Banje Luke (Ivanjska, Motike i druga). Čim je neprijatelj krenuo od Bđnje Luke naređeno je ovoj brigadi hitan pokret prema Sitnici, radi bočnog udara na neprijatelja koji je nadirao ka Čađavici. U ovom pokretu Brigada je napala neprijateljsku kolonu kod Kadine Vode, gdje je uništen jedan tenk, 3 kamiona i nekoliko motocikla. Neprijatelju su nanijeti veći gubici.[9]

Radi udaljenosti ove brigade, koja se nalazila na specijalnom zadatku, nije došla do punog izražaja.

4. — Danas pred veče po zadnjem radio-izvještaju IV divizije kojeg smo primili večeras u 17,30 časova, neprijatelj se nalazio na prostoriji: Vrtoče — Petrovac — Medeno polje sa nekoliko stotina motornih vozila i jakim pješadijskim snagama. Na pravcima XXXIX divizije neprijatelj je zadržan na liniji Dimitor [pl.] — Čađavica — Zablaće.[10] Na ovom sektoru naša artiljerija u sadejstvu šest savezničkih aviona lovaca uništila je veći broj (oko 10) neprijateljskih kamiona natovarenih materijalom.

5. — Naše snage dobile su slijedeće zadatke: IV divizija sa 6. i 8. brigadom da zatvori pravce Oštrelj—Drinić—Bravski Vaganac — Kozila — Srnetica. XXXIX divizija sa 13. i 16. brigadom Klokotovac — Medna — Ribnik — Busije i Ključ — Ribnik — Crkveno i Ključ — Paunovac.[11]

[7] Podatak o toj diviziji nije tačan. To obavještenje je demantovao Stab 4. NOU divizije. Međutim, 25. maja je iz Banje Luke, preko Čađavice, ka Ključu nadirao 202. tenkovski bataljon. Vidi dok. br. 142 i 184.

" Bliže o rasporedu i dejstvu 13. proleterske brigade »Rade Končar« vidi dok. br. 133 i 140.

* i Opširnije o tome vidi dok. br. 160.

" Vidi dok. br. 119 i 120.

Na pravcima Prijedor — Sanski Most i od Bosanskog Novog 25. i 26. nije bilo aktivnosti neprijatelja. Na tim pravcima nalaze se dijelovi 11. brigade i odredske snage.

Radi brzog nadiranja neprijateljske motorizacije sa Bihaćkog pravca, našim jedinicama sa Bihaćkog i Krupskog sektora i Štabu IV divizije nije uspjelo da se na vrijeme prebace sa glavninama na liniju Oštrelj — Drinić.

6. — Desno od nas nalaze se snage I proleterske divizije, čije lijevo krilo dopire u visinu Pecke (Ubavići).[1]-

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, Načelnik, potpukovnik, Komandant,
Pukovnik General-major,

P. S.

Ovoga časa izviješteni smo sa položaja da se u neprijateljskoj grupi koja napada na liniji Dimitor — Klokotovac — Ključ nalaze i dijelovi »Princ Eugen« divizije prema izjavi zarobljenika koji pripadaju ovoj diviziji.[13]

Isti

[12] O rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 121, 122, 129 i 130.

[15] Vidi dok. br. 184 i 192.

BK. 128

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 27. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE BRIGADE ZA STVARANJE JEDNE REZERVNE MANEVARSKE GRUPE ZA OFANZIVNO DEJSTVO I ZA NAPAD NA SEKTOR MLINIŠTA — BJELOVINA«

STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Pov. Br. SI.
27. maja 1944.
u 13 č.

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

1. — Primili smo vaš izvještaj od 11,15 časova.[2]

2. — XIII brigada raspoređena je od Pecke preko Nabojine do Ljubišna dol. Sa njena dva bataljona koji su na pravcu Ključa još nemamo nikakvu vezu.[3]

3. — III brigada javlja da je neprijatelj jutros krenuo od Livna prema Glamoču. Jedan bataljon III brigade nalazi se kod Pribelje, moguće je da će se pomerati ka Stekerovcima. Drugi bataljon nalazi se u Rorama. Glavnina brigade izgleda da je u Glamočkom polju i prema Livnu.[4]

4. — Juče u podne tenkovi i motorizacija iz Bihaća preko [Bos.] Petrovca i Oštrelja prodrla u Drvar.[5] Do mraka stalno pristizala nova vozila tim pravcem. U Drvar došla i pešadijska kolona od Trubara.®

Juče pre podne stigle jake neprijateljske snage iz Knina u [Bos.] Grahovo.[7] Izgleda u tom pravcu da je došla i motorizovana kolona od Livna.[8] Takođe neprijatelj od Čađavice prodro do Ključa; borba se vodi između Ribnika i Ključa.[9]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 28 1, k. 712.

[2] Vidi dok. br. 130.

[3] Bliže o rasporedu i dejstvu 13. proleterske brigade vidi dok. br. 133 i 140.

[4] Odnosi se na 3. proletersku (krajišku) brigadu. Opširnije o njoj vidi dok. br. 131 i 161.

[5] i [6] Vidi dok. br. 111, 137 i 142.

[7] i [s] Vidi dok. br. 137.

[9] Na tom prostoru tada je dejstvovala 13. krajiška brigada. Vidi dok. br. 160.

Na svim tim pravcima neprijatelj se kreće samo komunikacijama.

IX brigada juče vodila borbe sa jačim neprijateljskim kolonama na prostoru Janja.[10]

5. — Neprijatelj sa jačim snagama od Crnog vrha i Strbine nastupa duž ceste u pravcu Protići — Baraći.[11]

6. — Sadanju situaciju kod vas ne znamo, no, u vezi jutrošnjeg izveštaja i našeg opšteg zadatka, vi ne smete ostavljati jake snage istočno od ceste ako neprijatelj uporno nadire i izbija na cestu Bjelovina — Mliništa — žand. stanica Mliništa.

No, dalji prodor neprijatelja zapadno od ceste po svaku cenu onemogućiti. —

Primećujemo da vaše levo krilo, koje treba da je na liniji Ljubišna dol. — Jasenovi Potoci, nije uopšte povezano i učvršćeno. Na važnom uporištu brdo Lipovac (trig. 1033) nalazila se jedna četa VI bataljona koja se odatle povukla bez ikakve potrebe i krenula u pravcu Mihajlčići. Ona navodi za razlog da već treći dan nema veze s bataljonom a da danas nije imala ni sa kim vezu. Ona kaže da na prostoru severno od Mliništa (Bjelovina — Lipovac) nema nikakvih naših delova sem neka desetina bataljona »Garibaldi« koja takođe nema ni s kim vezu.

Mi smo na brdo Lipovac uputili vaš IV bataljon i vratili tu četu VI bataljona. Stavili smo im u zadatak da sa Lipovca dejstvuju prema Bjelovina — Podgorija, da drže vezu sa XIII brigadom ka Ljubišna dol. — Nabojina i da se što pre povežu sa vama na pravcu Mliništa ili zapadno.

Za izvršenje postavljenog vam zadatka osnovni preduslov je da se najhitnije povežete sa svim jedinicama, da im odredite tačne zadatke, da ih upoznate sa situacijom i načinom dejstva i da obezbedite međusobnu vezu bataljona. Nastojte da što pre stvorite jednu rezervnu manevarsku grupu za ofanzivno dejstvo na najpogodnijim pravcima. Obezbedite za večeras jak napad na neprijateljsku grupu koja dejstvuje na sektoru Mliništa — Bjelovina.[12] Ovo treba dobro unapred organizovati. XIII brigada, zbog malog broja bataljona, moći će vam sadejstvovati samo pritiskom pravcem Nabojina — Borovica. No, vaše dejstvo ne vežite za XIII brigadu koja može biti angažovana prema nastupajućoj neprijateljskoj grupi na prostoru Protići — Pecka — Baraći.

7. — Radio-vezu iskorišćavajte. Javite prvom vezom gde ste a takođe istim putem uvek kad promenite ranije javljeno mesto.

[10] Vidi dok. br. 113, objašnjenje br. 7.
[11] Vidi dok. br. 192.
[11] Vidi dok. br. 139.

8. — Kursiste sa vojnog kursa vraćamo vam na raspored. Takođe i komandanta I bataljona druga kapetana Jovovića.[13] Kursiste iz III brigade odmah uputite u njihovu brigadu pravcem Stekerovci — Rore. Po njima uputite obaveštenje III brigadi o sadanjoj situaciji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, V. Šćekić (M. P.) Komandant, pukovnik Vaso Jovanović

BR. 129

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 27. MAJA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O SITUACIJI NA PROSTORU JAJCE — MRKONJIĆ-GRAD — PODRAŠNICA — ČAĐAVICA I JANJ — ŠIPOVO — BARACI — MLINIŠTA[1]

STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Pov. br
27. maja 1944.
u 21,30 č.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

Izveštavamo vas o razvoju situacije na sektoru ove divizije:

25. *maja*

Od 23. V počeli su da pristižu iz Banje Luke u Jajce delovi »Plave divizije«.[2] Naši organi 24. V obavešteni su od neproverenog izvora da neprijatelj sprema ofanzivu na ovu teritoriju. Po tom obaveštenju ofanziva treba da počne 25. V i da će »Plava divizija« i »Princ Eugen« dejstvovati sa tri glavne kolone: ka Janju, ka Šipovu i ka Ključu.[3]

" Vojo

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 32—4, k. 712 A.

[5] Podatak o toj diviziji je netačan. Ona tada nije bila u Banjoj Luci niti u Jajcu. Vidi dok. br. 127 i 142.

[5] i • Na pomenutim pravcima dejstvovala je borbena grupa 7. SS divizije. Vidi dok. br. 113, 184 i 187.

25. u zoru neprijateljski avioni izviđali su komunikacije Mrkonjić[-Grad] — Čađavica i uz reku Plivu. Odmah posle toga jake neprijateljske kolone nastupale su sa obe strane ceste od Mrkonjića za Čađavicu, a nešto motorizacije cestom u istom pravcu. Jednovremeno od Jajca desnom obalom Plive nadirala je neprijateljska grupa od 2000 vojnika ka Sipovu; sa tom kolonom bilo je do 300 konja, a pratili su je topovi i desetak kamiona.[4] U upornim borbama neprijatelj je ovoga dana zadržan u Sipovu i u Podrašničkom polju.

26. maja

U toku noći 24. na 25.[5] neprijatelju su pristizala pojačanja na oba pravca, a naročito velika u dolini r. Plive.

U toku 26. V izjutra neprijatelj je nastavio sa daljim prodorima. Neprijateljska grupa sa sektora Mrkonjić — Podrašničko polje dejstvovala je sa dva kraka: prema Mednoj i prema Čađavici.[6] Na pravcu Medne nalazila su se tri bataljona XIII proleterske brigade koja su uspela da ovoga dana do mraka odbiju nekoliko žestokih neprijateljskih napada. Na pravcu Čađavice nalazila su se dva bataljona XIII proleterske brigade[7] i jedan bataljon XIII krajiške brigade.[8] Sa njima nismo imali direktnu vezu. Izgleda da je ova grupa bataljona zadržala neprijatelja od Mrkonjića sve dok se nije pojavila i kolona od Banje Luke.[9] U toku celog dana u Podrašničkom polju nalazio se jedan avion koga su čuvala tri tenka i nekoliko kamiona sa vojskom. Posle podne neprijatelju su stalno pristizala pojačanja u pešadiji i u tenkovima i motornim vozilima. Komunikacija Mrkonjić--Grad — Mliništa temeljito je porušena, na više mesta minirana, te neprijateljska motorizacija do ovoga momenta nije[10] dolazila do izražaja.

Neprijateljska grupa od 2000 u dolini Plive, koja je dobila jaka pojačanja ranom zorom otpočela je sa jakim napadima koji su trajali neprekidno tokom celog dana. Glavni pravac neprijateljskog dejstva bio je izvor Plive — Podgorija — Mliništa, zahvatajući u levo i južno od pruge koja ide tim pravcem. Izgleda da je neprijateljska kolona na ovom pravcu pothranjivana i snagama koje su dejstvovale od Janja. Drugi, manje uporan, pravac ove grupe bio je južno od komunikacije Šipovo — Gerzovo — Protići. Ova neprijateljska grupa uspela je da do mraka

*** Ka Sipovu je nadirao 2. bataljon 13. SS puka. Vidi dok. br. 192.**

[1] Vjerovatno omaška. Treba 25. na 26. Vidi dok br. 121.

[7] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 133.

[8] Bliže o dejstvu te brigade vidi dok. br. 160.

• Od Banje Luke ka Čađavici nadirao je 202. oklopni bataljon 2. oklopne armije. Vidi dok. br. 184.

[10] Riječ »nije« dopisana je mastilom, latinicom.

izbije do same ceste na prostoru od Protići do Mliništa. Zbog oVakve situacije na ovome pravcu, XIII proletersku brigadu, svega tri bataljona, u toku noći 26/27. pomerili smo ka Peckoj. No, neprijatelj sa pravca Podrašnice već je do mraka bio uspeo da izbije na greben Crni vrh — Dimitor. Sa delovima I i XIII proleterske brigade preduzeli smo napad na neprijateljske grupe prema Podgoriji i Baraćima. Zbog zamorenosti, nedovoljne povezanosti i pomanjkanja municije napad se pretvorio u kratak neefikasni pritisak."

27. *maja*

Neprijateljska grupa sa prostorije Jastrebnjak — Podgorija — Baraći u toku celog dana vršila je jak napad čiji je glavni pravac usmeren na ž. st. Mliništa i južno od ove stanice do s. Vasići. Neprijatelj je do podne prešao taj deo ceste i nastavio sa istom upornošću napade zapadno ka liniji Tubino brdo — Maleševica — Strane — Lipovi vrh. Borbenost neprijatelja nije velika, ali nesrazmernom nadmoćnošću na širokom sektoru efikasno napreduje, uz velike gubitke. Sa pravca Baraći neprijatelj je u toku dana vršio nekoliko napada u pravcu Jasenovih Potoka na brdo Nabojina (k. 883). U podne, kada je uspeo da ovlada brdom, odbačen je protivnapadom jednog bataljona XIII brigade. Posle podne neprijatelj je i na tom pravcu dobio pojačanje i uspio je da ovlada tim brdom.

Neprijateljska grupa sa prostora Podrašnica — Crni vrh otpočela je izjutra prodor ka Peckoj. Iznad Berića, na brdo Gradina izbila je otuda jedna kolona od 1000 vojnika. Cestom od Štrbine dolazila su pojačanja sa bočnim obezbeđenjima pravcem Ubavići — G. Pecka. Posle podne neprijatelj je uspeo da ovlada selima G. i D. Pecka.[12] Neprijateljska motorizacija na ovom pravcu nije se pojavila, a nije ni mogla da prođe prepreke i minska polja koja su temeljito postavljena od Štrbine ka Mliništima.

Sadašnja situacija:

Do same noći sve naše jedinice vodile su borbe i zadržale su se na liniji Tubino brdo —' Maleševica — Lipovi vrh — Jasenovi Potoci — Oštra glava — Odžina glava — izvor Sane. Najjače neprijateljske grupe nalaze se na prostoru žand. stanica Mliništa — ž. stanica Mliništa, na Ljubišna dol. — Nabojina i u Berići — Pecka. Neprijateljska grupa na grebenu Mliništa jaka je preko 2000; u Berići — Pecka oko 2000 i na Nabojini do 1000.

[11] Vidi dok. br. 130 i 133.
Vidi dok. br. 187 i 192.

Detaljno sa situacijom naše III proleterske brigade nismo upoznati. 25. V ova brigada razbila je neprijateljsku grupu koja je od Livna bila prodrla do Glamočkog polja.[13] Danas je neprijatelj ponovo preduzeo napad od Livna u pravcu Glamočkog polja; rezultat ne znamo.

U toku jučerašnje borbe od Plive do Mliništa primećeno je da neprijatelj pojačava svoje levo krilo južno od železničke pruge prema planini Smiljevac. Delovi I proleterske brigade koji su bili na tom pravcu juče do podne nisu više mogli zatvarati pravce južno ka Pribelji i Glamočkom polju. Pretpostavljamo da je neprijatelj od Janja i izvora Plive orijentisao izvesne delove ka Pribelji ili i dublje ka Glamočkom polju. Mi smo juče naredili III proleterskoj brigadi da se obezbedi od toga pravca i ona je tamo uputila jedan bataljon. Obzirom da je današnjim razvojem situacije na grebenu Mliništa moguće neprijatelju da otpočne prodor ka Glamočkom polju i direktno cestom, predložili smo Štabu Korpusa danas da se III proleterska brigada postavi glavninom zapadno od komunikacije Mliništa — Glamočko polje. Stab Korpusa je ovo prihvatio i pokušaće da telefonom u tom smislu izda naređenje III brigadi.[14] Mi ćemo joj sutra izjutra isto narediti radiogramom. No, moguće je da je ova brigada već izvršila takvo pomeranje pošto ju je Stab I brigade u toku dana izvestio o razvoju situacije na sektoru Mliništa.

I pored našeg nastojanja da stvorimo uslove za lokalno ofanzivno dejstvo prema nastupajućim grupama to nam je bilo nemoguće zbog izrazite nadmoćnosti neprijatelja i dovoljne jačine svake kolone za sebe tako da one svoje nadiranje ne vežu za lokalnu situaciju kod susednih kolona. Drugi važan razlog je naša nestašica u municiji koja se sve više oseća i pored racionalne štednje koja je vezana i za uporne borbe preko celog dana. Naredili smo da se ofanzivne akcije izvode noću, kada je utrošak municije inače manji. Time unekoliko omogućavamo što duže držanje važnih terenskih čvorova. No, obzirom da se u toku dana moraju uvoditi sve jedinice u borbu, noćne akcije ipak se svode na lokalne pritiske.

Neprijatelj trpi osetne gubitke; naši gubitci su srazmerno mali. (Od jednog ubijenog nemačkog oficira nađena je sekcija na kojoj su debelim linijama podcrtana mesta Uvala, Potoci i Drvar.)

Danas pred mrak izvešteni smo da su stigla na prostoriju Okandžije — Markovići — Vrbljani ona dva bataljona XIII brigade koja su zatvarala pravac ka Ključu. Povezaćemo se sa

[13] Opširnije o tome vidi dok. br. 111, objašnjenje br. 8.
[14] Vidi dok. br. 131.

njima i upotrebiti ih na levoj obali r. Sane za zatvaranje pravca ka Vrbljanima od Ribnika — Medne i Pecke.[15]

Mi se nalazimo u s. Mihajlčići (3 km severozapadno od Jasenovih Potoka). Mi smo danas tražili radio-vezu sa vama u ugovoreno vreme veze u 08.40 i u 14.10 (po novom vremenu); vaša stanica nije se javljala. Mi ćemo vas i sutra tražiti i spremati za vas depeše po staroj šifri i ključu. Odgovorite da li možete raditi sa nama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Načelnik ppukovnik, Komandant pukovnik,
Moma Đurić V. J.[16]

(M. P.)

BR. 130

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 27. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU PODGORIJA — MLINIŠTA[1]

STAB
I PROLETERSKE BRIGADE
27. maja 1944.
u 11.15 časova.

ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

U 9 časova neprijatelj je sa tri manje kolone prodro od Podgorije kroz šumu i železničkom prugom (b. Vadički V.). Ove neprijateljske grupe su odb'jene.[2]

U 10.20 časova neprijatelj jačim snagama je otpočeo sa napadom putevima koji vode kroz šumu od Popovića Kuća — trig. 930 preko železničke pruge na k. 1300 — Ploča. Drugom kolonom istočno od Popovića Kuća putem koji izvodi na Kurozeb (k. 1604).[3] Pretpostavljamo da je neprijatelj pošao i pravcem od žel. stanice Čardak — starom prugom ka Ponorima (k. 1151).

[15] Vidi dok. br. 140.
" Vaso Jovanović

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 9—2/II, k. 713.
[1] i * Na tom prostoru dejstvovale su jedinice 13. SS puka. Vidi dok. br. 192.

U 10.20 časova neprijatelj je otpočeo i sa dejstvom artiljerije, tukući ž. stanicu Mliništa, žand. stanicu, a najviše tuče Prevoj.

I bataljon rokirali smo drumom i istočno od druma ka koti 1312 i Ploči. Desno krilo I bataljona kreće se uporedo i napred pred neprijateljem. Cilj neprijatelja je prvo ovladati prevojem, da bi sa tog sektora mogao očistiti drum Mliništa — Bjelovina.

II bataljon rokirali smo prema I bataljonu preko Mliništa — Malinovac — Smrčeva kosa.

Bataljon »Garibaldi« postavljen je u 11 časova na Mliništima i služi.kao rezerva I i II bataljonu, a istovremeno zatvara pravac od Podgorije i žel. pruge.

VI bataljon nalazi se na liniji Bjelovina prema neprijatelju.

IV bataljon još se nalazi na ranijem zadatku.

Istovremeno sa napadom na sektoru I i II bataljona neprijatelj je otpočeo sa napadom na VI bataljon, no VI bataljon još uvek se nalazi na svojim položajima. Svojim desnim krilom kontroliše desno ka pruzi.

Mišljenja smo da, ako se dejstvo neprijatelja ne izrazi prugom prema Drvaru, naše bataljone rokiramo udesno u visini i po mogućstvu ispred neprijatelja. No ta situacija još nije jasna. Može neprijatelj da ovlada Prevojem i žand. stanicom Mliništa, gde bi privukao jače snage za dalji napad prugom. Ovaj razvoj situacije ćemo budno pratiti.

IV bataljon još ne izveštava da li su stigli bataljoni XIII brigade koji su trebali da ga smene na njegovom sektoru.[4]

Stab Brigade nalazi se na pruzi zapadno od Mliništa.

Protivkolska četa, Sanitet i Četa za vezu nalaze se duž pruge prema žel. stanici Ovčara.

Izvestite nas po ovoj patroli o XIII brigadi i njenom rasporedu, kao i o rasporedu III brigade,[5] ukoliko imate vezu sa njom. Po ovoj patroli pošaljite nam takođe potrebna naređenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar. Komandant — major,
(M. P.) J. Žarić

Ovoj patroli dajte pravac kada se bude vraćala Jasenovi Potoci — Lipovi kik — Uvala i na žel. prugu, a ako se nalazite u Strahinićima onda Vi odredite pravac pa istočno od Ovčara — k. 930 ili ranije navedenim pravcem bolji je put.

[4] Vidi dok. br. 139.
[5] Vidi dok. br. 131.

NAREĐENJE ŠTABA 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 27. MAJA 1944. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA PREBACIVANJE NA PROSTOR LOKVA — UBAVICl — CEGARE — POPOVICI — VAGANJ I ZA DEJSTVO NA KOMUNIKACIJU GLAMOČ — MLINIŠTA[1]

STAB
III PROLETERSKE BRIGADE
I PROLETDIVIZIJE
27. V 1944. g.
u 13.30 časova

ŠTABOVIMA BATALJONA OVE BRIGADE

Dobili smo obavještenja od Štaba I proleterskog korpusa, kao i od Štaba naše divizije, da neprijatelj jakim snagama nadire u pravcu Mliništa. Već neki neprijateljski dijelovi nalaze se oko Bjelovine i u visini Jasenovih Potoka.[2]

Neprijateljska motorizovana kolona, koja je išla od Livna na [Bos.] Grahovo, produžila je ka Drvaru.[3]

Dijelovi I proleterske brigade nalaze se na Čardaku, a njihova linija fronta proteže se od Čardaka preko Mliništa do Jasenovih Potoka.[4] Lijevo od njih prema Vrbljanima nalaze se dijelovi XIII brigade, dok su neki dijelovi u Ubovićima, sjeverno od Stekerovaca, usmjereni prema Prekaji radi zaštite leđa jedinicama I divizije.[5] Neprijatelj iz Drvara nije kretao prema Prekaji.

Štab I proleterskog korpusa naredio nam je da glavninu svojih snaga prebacimo zapadno od komunikacije Mliništa — Glamoč.[6] U vezi toga sa kratkim dopisima i depešama naredili smo bataljonima da kreću u tim pravcima. Daljni zadatak dobićemo pošto stignemo na određenu prostoriju.

Na osnovu gore izloženog

NAREĐUJEMO:

1. — IV bataljon, koji se sada nalazi u pravcu Pribelje, krenuće pravcem: Prljani — Perduhovo Selo — Hotkovci, i

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 9/1, k. 714.

Vidi dok. br. 192.

[3] Vidi dok. br. 137, objašnjenja br. 7, 9 i 12.

[4] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 130 i 139.

[5] Bliže o njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 133 1 140.

[8] Vidi dok. br. 134.

smjestiti se oko Lokve, te prostorije Oštrelj, Deli-brda i Krajića (sekcija Drvar). Zadatak bataljona na tome položaju je povezivanje sa jedinicama I proleterske brigade prema Mliništima i izviđanje u tome pravcu, a u slučaju neprijateljskog prodora preko Mliništa dejstvo duž komunikacije Mliništa — Glamoč. Pokret izvršiti odmah pošto dobije ovo naređenje.

2. — I bataljon, koji se sada nalazi u Hrbljini odmah po dobivanju ovog naređenja odmaršovaće pravcem Dubrava — Hasanbegovci — Podgreda — Podgradina — Stekerovci i rasporediti se oko Ubovića, Malića, Remića. Povezati se sa dijelovima XIII proleterske brigade, koja se nalazi na tome pravcu. Čvrsto se vezati sa IV bataljonom i biti u stalnom dodiru. U slučaju potrebe zajednički s njime stupiti u borbu.

3. — V bataljon odmaršovaće sa sadanje prostorije pravcem: Glamočko polje — Odžak — Vaganj i smjestiti se oko Cegara — Srdića i Culuma, zapadno od Stekerovaca. Na toj će prostoriji ostati do daljnjeg naređenja. Povezati se sa I bataljonom.

4. — VI bataljon odmaršovaće pravcem Korićna — Glamoč — Glavice — Pooovići i smjestiti se u Popovićima, gdje će slijediti dalje naređenje.

5. — III bataljon ostaviće svoju jednu četu na Korićni, čiji je zadatak: osmatranje i upućivanje izviđačkih odjeljenja u pravcu Priluke te održavanje veze telefonski sa nama. Telefon se nalazi na Korićni, koji će ostati skupa sa četom. Sa ostalim svojim snagama izvršiti pokret pravcem Glamoč — Šumnjaci i smjestiti se u Vaganj. Na toj prostoriji ostati do daljeg naređenja, izviđajući i osmatrajući prema Prijanima i komunikaciji Mliništa — Glamoč, te održavanje veze sa Odredom[7] ako se ovaj bude nalazio u Glavicama i VI bataljonom u Popovićima.

6. — II bataljon se već nalazi u Rorama, a biće upućen prema Prekaii,[8] prema usmenom naređenju koje dobije od Štaba ove brigade.

7. — Topovsko odjeljenje kretaće se sa Štabom ove brigade i smjestiti se skupa sa Štabom.

8. — Brigadni sanitet i intendantura smjestiće se u selo Popoviće. Štab Brigade sa Telefonskom i Tehničkom četom smjestiće se u Rore (zaseok Kostadinovići), gdje svi bataljoni uputiti vezu, a odakle će slijediti dalja naređenja.

9. — Sve jedinice vršiće pokret po dijelovima, ukoliko se budu danju kretali, a noću se prikupiti i putovati obezbjeđenjem, tj. desnom pobočnicom — obezbjeđujući se od pravca

[7] Vjerovatno je riječ o Glamočkom NOP odredu.
[8] Vidi dok. br. 129.

sjevera i zaštitnicom. Voditi računa da ne bi naišli na neprijatelja ukoliko bi ovaj slučajno prešao preko šuma ka Glamočkom polju.

Na izvršenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
S. Tadić

Komandant — p.pukovnik.
Bajić

(M. P.)

BR. 132

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 5. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 1. DO 7. MAJA, UPUĆEN 27. MAJA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE[1]

STAB
V VOJVOĐANSKE BRIGADE
27. maja 1944. godine

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

Dostavlja se izvod iz operacijskog dnevnika za vreme od 1. do 7. maja 1944. godine.

1. maja 1944. godine, vreme lepo, u selu Matijevićima, sastav Brigade: Štab Brigade, I, II, III, IV i V bataljon, na licu 790 drugova i 68 drugarica, naoružanje: 697 pušaka, 5 t. mitraljeza, 26 p. mitraljeza, 14 pikavaca, 43 pištolja, 1 teški bacač, 4 protivkolske puške i 1 laki bacač.

U cilju sprečavanja i prodiranja neprijateljskih snaga sa pravca Zivinica, Zukića i Stupara Brigada se postavila u ovome rasporedu:

I bataljon smestio se u selo Draginovac a sa jednom četom u Crijeviće sa zadatkom da sprečava prolaz neprijatelja cestom od Zukića prema Kladnju i od Kladnja prema Stuparima.

II bataljon u selu Nočajevićima sa obezbeđenjem od Kladnja i Stupara.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 16—1/3, k. 1244.

III bataljon u selu Gladojevićima sa obezbedenjem od Zukića i Zivinica.

IV bataljon u selo Džebar sa zadatkom ispitivanja i obezbeđenja od Gračanice.

V bataljon u selo Omačević sa zadatkom obezbeđenja od Kršića i Katana.

U toku dana nije došlo ni do kakve borbe . . .

2. maja 1944. godine, vreme lepo, u selu Matijevićima zaseok Donji Herkići, sastav Brigade bez promene, brojno stanje i naoružanje bez promene.

Brigada na istome terenu i u istome rasporedu. Nikakvih borbi niti promena nije bilo.

3. maja 1944. godine, vedro, s. Brdijelji, sastav Brigade bez promene, brojno stanje i naoružanje bez promene.

Prema operacijskoj zapovesti O. Br. 28 od 5. V t. g. Brigada gada je izvršila pokret i smestila se na novu prostoriju u ovome rasporedu:

I bataljon u zaseok Prosjek sa obezbedenjem od Stupara.

II bataljon u Galetiću sa obezbedenjem od Tuholja.

III bataljon u Drijenjku sa obezbedenjem od pravca Prijanovića.

IV bataljon ostao je za obezbeđenje divizijske bolnice.

V bataljon smestio se u zaseoku Brdijelji, tj. u obližnjoj šumi sa ciljem obezbeđenja od Debeloga Brega.

Stab Brigade, brigadni sanitet i intendantura u selu Brdijelji.

Pokret je izvršen na vreme u redu, borbe nije bilo, neprijateljsko vazduhoplovstvo bilo je aktivno, ali nas nije otkrilo niti tuklo.

4. maja 1944. godine, vedro, s. Brdijelji, sastav Brigade bez promene, brojno stanje i naoružanje bez promene.

Prema Operacijskoj zapovesti O. Br. 27 od 2. V t. g. Brije izvršila pokret na nove položaje i smestila se ovako:

I bataljon u šumi iznad Toliša sa izvidnicom na k. 644.

II bataljon na prostoriji Nočajevića.

III bataljon u šumi kod Kukorina.

IV bataljon u šumi Jelečići s tim što je jedna četa sprovela divizijsku bolnicu do Toliša i predala je V bataljonu.

Pokret i posedanje novih položaja izvršen je na vreme u redu. Nikakovih događaja nije bilo. U toku dana po dolasku na nove položaje nije se ništa radilo već se ljudstvo odmaralo.

6. maja i944. godine, vedro, šuma Toliš, sastav Brigade bez promene, brojno stanje i naoružanje bez promene.

Jedna neprijateljska kolona susrela se sa Majevičkom brigadom[2] iznad Vidakovića, te je došlo do borbi[3]. Da se ne bi desilo da naše jedinice budu iznenađene sa toga pravca izdato je naređenje da se jedinice obezbede na sledeći način:

II bataljon zaposeo je put koji ide od Pandura za Raševo i kosu iznad Pandura sa slanjem patrola do Rakinoga Brda.

III bataljon obezbedio se sa pravca Gračanice i Tupkovića.

IV bataljon obezbedio se od pravca Vidakovića i Sajtovića.

I bataljon ispitivao je i obezbeđivao se sa pravca pruge koja ide za Gračanicu. Do dodira sa neprijateljem u toku dana nije došlo. Obzirom da su skoro sve jedinice bile na položaju nije se moglo ništa drugo raditi. Moral i disciplina kod boraca zadovoljavajući je. Ishrana je dosta slaba pošto je utrošena rezervna hrana, te se ljudstvo hrani isključivo mesom.

7. maja 1944. godine, vedro, u šumi na Tolišu, sastav Brigade bez promene, brojno stanje i naoružanje bez promene.

Do 22 časa Brigada je ostala na istim položajima a za to vreme nisu se desile nikakove promene niti je bilo kakvih borbi. U toku dana vršene su pripreme za pokret na druge položaje.[4]

Sa ovim izvodom do sada smo poslali izvod iz operacijskog dnevnika sve do 25. maja 1944. godine.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
Načelnik — kapetan,

(M. P.)

[5] Riječ je o 17. majevičkoj brigadi.
' Vidi dok. br. 198 i 199.
[4] Opširnije o tome vidi dok. br. 34.
[3] Vidi dok. br. 124.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« OD 27. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU LIPOVAC — PECKA — MEDNA[1]

STAB
XIII PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONČAR«
27. V 1944. u 15.30 časova

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

1) Vaše naređenje smo primili i po istom ćemo postupiti.[2]

2) Neprijatelj vrši dosta jak pritisak na položaj našeg II bataljona i bataljona V slovenskog.[3] Neprijatelj je dobio dosta jako pojačanje od Crnog vrha, broj ne možemo da Vam javimo, ali je bilo samih konja oko 200, sa tovarima.

3) Naš II bataljon povukao se sa Gradine — Nabojina (k. 883), koji je prihvatio borbu u 13 časova. V bataljon slovenski nalazi se na položajima Ljubišna dol. vezujući se sa snagama I brigade ka Lipovcu.[4]

Na položaju IV bataljona, koji je raspoređen Ubovići — Vasići sa dvije čete, otpočela je borba sa neprijateljem koji nastupa cestom. Borba se nije vodila sa snagama koje nastupaju cestom već pobočnicama koje je neprijatelj izbacivao u pravcu Vasića. Neprijatelj je tu odbijen.[5] Ostale čete IV bataljona drže položaje na koti Cojderi — 542.

4) Na položaju Nabojina nalazi se drug načelnik, a kod IV [bataljona] komesar Denac.®

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 2—2, k. 729 A.

[2] Vidi dok. br. 121 i 128.

[3] Dvadeset sedmog maja je rasformiran dotadašnji 5. bataljon ove brigade, a umjesto njega formiran oyaj bataljon od boraca Slovenaca, koje je 31. januara 1944. uputio Štab 1. proleterskog korpusa NOVJ u sastav Brigade. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 159, objašnjenje br. 6 i izvještaj Štaba ove brigade od 9. juna 1944 (tom IV, knj. 26).

[4] Opširnije o rasporedu i dejstvu 1. proleterske brigade vidi dok. br. 122, 130 i 139.

[5] Borba je vođena sa dijelovima 7. SS divizije. Vidi dok. br. 184, 187 i 188.

[6] Ivan

5) Sa bataljonima I i III uhvatili smo vezu i odmah poručili po III bataljon da se uputi prema Peckoj, gdje smo mislili da formiramo udarnu grupu sa III i dijelovima IV, te da krenemo večeras u ofanzivno dejstvo.

6) Sada se bataljoni I i III nalaze oko r. Sane, Vojvodići — Ivlarkovići, dok se nalazi jedan, tj. III, oko Okandžija, prema Mednoj.

7) Neprijatelj je bio izbio do r. Sane — s. Veljašnica, ali su ga Krajišnici najurili nazad.[7]

8) Poslali smo vezu za V korpus,[8] koji se takođe interesuje za našu diviziju preko Partizanske straže. Sa Štabom Brigade cijelim nećemo da se trpamo prema položaju, već sa radio-stanicom itd. Poslali smo Vam u depešama skoro isti izvještaj ali ćete uglavnom biti bolje upoznati sa dopisom. Javite nam preko radiograma da li da povučemo obadva bataljona sa naznačenih sektora, ili bi jedan ostavili da osigurava pravce ka Vrbljanima. Svakako, ukoliko bude mnogo potrebnije, da ćemo ih povući, ukoliko se situacija tako bude brzo mijenjala.[9]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant major
Žeželj M.

P. S. Vaše naređenje smo primili u 13.20 sati. Do sada smo se nalazili u D. Peckoj.

[7] Odnosi se na jedinice 13. krajiške brigade. Vidi dok. br. 160.
[8] Vidi dok. br. 127. 136 i 141.
[9] Vidi dok. br. 140.

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ OD 28. MAJA 1944. KOMANDANTU 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE DA SA 3. BATALJONOM ZATVORI PRAVAC PREKAJA — POLJICE[1]

28. V 44.

K-DANTU III PROLET. BRIGADE

Neprijatelj danas oko 15.30 izbio u Prekaju kod škole i crkve.[2]

III [proleterska] lička brigada, koja je imala zatvarati pravac Drvar — Mokronoge — Prekaja — Poljice — Rore — Glamoč, nije stigla sa ćelom snagom, već samo sa 2 bataljona.[3]

Vaš III bataljon ima zadatak da zatvara pravac Prekaja — Poljice[4] oko Bunčevca u sadejstvu sa delovima III ličke brig. i III bat. I proletbrigade I divizije."'

Sa delovima iz Rora prebaciti se na prostor oko Stekerovaca — a vezu održavati sa bataljonima levo i desno. Vaš III bat. nalazi se sev. ist. od s. Bunčevac.

Sa nama tražiti vezu na Plečinama ili na Jančarici (put Prekaja — Uvala).

Za Štab
načelnik Štaba puk.
Karlo

28/V 1944.
u 16[45]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 14—1, k. 372.

[s] Vidi dok. br. 111, 166 i 192.

® Vidi dok. br. 137 i 147.

[4] Vjerovatno omaška. Taj zadatak imao je 2. bataljon. Opširnije o tome vidi dok. br. 131 i 135.

[5] U naređenju Štaba 1. proleterskog korpusa od 28. maja u 17.35 časova Štabu 3 bataljona 1. proleterske brigade se kaže:

»1.) Neprijatelj danas po podne ušao tenkovima i sa oko 4G0 pešaka u Prekaju.

4.) Stupite u vezu sa Štabom 3. ličke brigade i bataljonom kod Bunčevca.

5.) Štabu 3. krajiške naređeno da sa bataljonom dejstvuje po ranijem naređenju k-danta Korpusa.

6.) Štab Korpusa prebacujemo danas u Plečine (sev. Bunčevca).

7.) Bolnicu VI divizije prebacujemo ka Plečinama odakle ima da uhvati vezu sa Štabom III ličke brigade.

8.) O ovome izvestiti generala Koču koji se nalazi u Potocima.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 13—1, k. 372.)

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD 28. MAJA 1944. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O SITUACIJI NA SEKTORIMA OVČARA — IZVORNI DIO RIJEKE SANE I MOKRONOGE — PREKAJA[1]

STAB I PROLET. KORPUSA
NOVJ
28. V 1944. u 19h

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV i POJ

A) Situacija kod I prolet. divizije: Neprijatelj od zore vrši napad na liniji: Ovčara — Mihajlčići — izvor Sane.[2]
Artiljerija aktivna.

2) Neprijatelj od podne vrši jake napade na liniju ž. st. Ovčara — Vranovina. Već je izbio u s. Mihajlčići.[3]

3) Jedna grupa nadire ka Vrbljanima. Neprijatelj jak. Artiljerija aktivna.
Situacija javljena radiogramom danas u 17h.

B) Situacija kod VI prol. divizije:
III prolet. brigada VI divizije do danas uspela je prebaciti na prostoriju Mokronoge samo 2 bataljona.[4]
Raspored te snage bio je:
1 četa IV bataljona Vidovo Selo. Ostatak: Culinovača — Mokronoške kolibe — Sjenokos — Marčete.
Danas u 9h neprijatelj — jačine oko 300 vojnika, sa bacačima i mitraljezima —'otpočeo nastupanje od Šipovljana prema Mokronogama. Ceta III ličke brigade provukla se.
U 15.30h primljen je izveštaj od Komande mesta Prekaja da je neprijatelj upao u Prekaju sa tenkovima.[5]
Štab VI divizije u Otaševcu. I prolet. brigada VI divizije prebačena na prostor ist. od komunikacije Bos. Petrovac — Drvar.[6]

3) Sektor Livno:
Bez događaja.

[1] Original (pisan olovkom, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 61—5, k. 371.
[2] Na toj liniji tada je bila 13. proleterska brigada »Rade Končar«. Vidi dok. br. 140.
[' Odnosi se na 2. bataljon 13. SS puka. Vidi dok. br. 192.
[4] i • Vidi dok. br. 137.
[3] Vidi dok. br. 111.

4) U vezi situacije na pravcu Drvar — Prekaja, II bat. III krajiške brigade na prostoriji Matica glavica (k. 1080) — kota 1006 (j. od Matića) raspoređen.[7]

5) Stab Korpusa prebacujemo na prostor kod Plečina.

6) Dio sovjetske misije pod vodstvom potpuk. Orlova[8] stigao u Stab Korpusa.
Ima svega 3 ofic. i 5 podoficira.
Sprovesti ćemo grupu u Potoke.
Ima 1 radio-stanicu — kompletnu.
U prilogu dostavljamo dešifrovanu radio-depešu VIII korpusa u nekim grupama pogrešno šifrovanu.
Po izjavi ppuk. Orlova treba danas kod Rora između 23 — 24[h] engl, avioni da bacaju hranu i ostalo.[9]
Sa I i VI divizijom imamo radio-vezu.

Za Stab
Načelnik pukovnik
K. Lalić

BR. 136

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 28. MAJA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O SITUACIJI U ZAPADNOJ BOSNI[1]

STAB
5. KORPUSA N. O. V. J.
28. V 44. g.

VRHOVNOM ŠTABU N. O. V. i P. O. J.

1) 28. ov. mj. neprijatelj dobio pojačanja sa pravca Ključa.[2] Sa snagama koje je 27. ov. mj. imao u D. Ribniku i snagama koje su od Ključa kroz šumu izašle na vrh Siše, uspio je ovladati grebenom Siše i kosom koja se spušta od Šiše prema Ribniku.

[7] Vidi dok. br. 131 i 134.
[8] Hazjain
[9] Vidi dok. br. 156.

[1] Original (pisan mastilom. latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 3/2, k. 458.
[2] i ' O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 112 (napomenu br. 4, 5 i 6), 160, 184. 192 i 216—218.

Jedna kolona od 300 vojn. išla je desnom obalom r. Sane i sa pravca Slatina izbila do zaseoka Sredice. Jedna kolona pošla je od Ključa i preko Majkića i Crljene lokve izbila na greben Siše prema srednjem Crkvenom.

Neprij. se sada nalazi na liniji: Siša (cio greben) — Ribnik (crkva) — Sredice — Jabukovac.[3]

Na sektoru I diviz. Na prostoru Pecka — i istočnom dijelu sela Vrbljani — Jasenovi Potoci vode se jače borbe, gdje se nalazi lijevo krilo I diviz.[4]

Na sektoru X diviz. neprij. se iz Jajca probio u Janj gdje vodi borbe sa IX brig.[5]

Neprij. opravlja most na Sani kod Ključa. Jedna motorizovana kolona došla danas u Ključ sa pravca Čađavice.

2) Prema zadnjim obavještenjima X diviz. u Jajcu i D. Vakufu vrši se i dalje koncentracija.[6] Garnizoni u dolini Neretve pojačani (Konjic, Rama, Jablanica).[7] Ovih dana je iz Sarajeva za Mostar prošlo 16 vozova sa vojskom i motorizacijom.

Prema obavještenju iz Kozare u B. Luku dolaze dijelovi jedne nove divizije. Vrše se stambene pripreme, pripreme za prihvat jačih formacija.[8]

3) *Naše snage:*

1) 39. divizija sa XVI brig. i jednim bataljonom[9] XIII brig. nalaze se na liniji: Osoje — Solići — Zmirkača — Ograci (k. 918) — Macanovići — ivica šume južno od Crkvenog (sjeverni obronci Borovca). Ostala tri bataljona XIII brig., koji su ostali otsječeni sjeverno od Klokotovca u Ratkovu, vodili su jutros borbu na Klokotovcu, što se zaključuje po jačoj vatri, koja se tamo čula.[10]

2) IV divizija 26. ov. mj. u prebacivanju iz Grmeča napadnuta od neprij. u Smoljani, usljed čega se povukla. Sa VI i VIII brig. sada se nalazi na prostoriji — Jelašinovci — Korčanica (Grmeč).[11] Primili su naše današnje naređenje za hitno

[1] O rasporedu i dejstvu jedinica 1. proleterske divizije vidi dok. br. 129, 130, 139 i 140.

[5] Bliže o toj brigadi vidi izvještaj njenog štaba od 10. juna 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. 22—3, k. 854).

[0] Vjerovatno se odnosi na jedinice 7. SS divizije koje su 25. maja 1944. došle u pomenuta mjesta. Vidi dok. br. 184 i 192.

[7] Prema relaciji za maj Zapovjedništva 2. gorskog zdruga od 26. jul^ 1944. u pomenutim mjestima tada su se nalazile njegove jedinice (Arhiv V. 1.1., reg. br. 5/2—5, k. 57).

[8] Štab 4. NOU divizije demantovao je taj podatak. Vidi dok. br. 142.

' Riječ je o 2. bataljonu. Vidi dok. br. 145.

[10] Vidi dok. br. 160.

[11] Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 142, 149 i 150.

prebacivanje. Potvrdili su prijem naređenja i odgovorili da će po istom postupiti.

XI brigada ove divizije nalazi se na prostoriji Sanski Most — Bos. Novi — Prijedor — Kozarac.[12]

II

VII brig. X divizije srušila je voz na pruzi Mostar — Sarajevo. Uništeno 22 vagona sa vojskom i materijalom i 2 lokomotive.[13]

V brig. XI diviz. srušila jedan voz na pruzi kod Doboja.[14] Poginulo 35 neprij. vojnika.

III

Iz sastava naših jedinica upućena su dva bataljona XIII prol. brigade u svoju jedinicu, sa zadatkom zatvaranja pravca, koji iz Pecke izvodi prema Vrbljanima i Lisini.[15]

S. F. — s. N.

Komandant
general-majör
S. Rodić

Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade u maju vidi dok. br. 125 u ovoj knjizi i izvještaj njenog štaba od 26. juna 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 34-^1, k. 776 A).

[11] Voz je 26. maja digao u vazduh 4. bataljon pomenute brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 151 i 216.

[14] Opširnije o tome vidi dok. br. 163 i 218.

[15] Vidi dok. br. 133 i 140.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« OD 28. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA U DRVARU[1]

STAB VI PROLETERSKE DIVIZIJE
28. V 1944.
21.20 h

ŠTABU I PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ

1. — U Drvaru nema jačih neprijateljskih snaga. Danas se primijetilo 6 tenkova. Snage koje su vršile ofanzivu na Drvar povukle su se uglavnom u pravcu [Bos.] Grahova* Neprijatelj se utvrđuje sa slabijim rovovima. Manjim snagama pali sela oko Drvara. U gradu ima i četnika/'

O [Bos.] Petrovcu imamo još slabije podatke. Koliko znamo i tamo su neprijateljske snage dosta male. Cesta Drvar — Petrovac osigurana je na nekoliko mjesta.

Saobraćaj cestom Grahovo — Petrovac dosta živ. Danas npr. prošlo oko 100 kamiona iz Drvara za Petrovac.[4] Ti kamioni su sinoć stigli iz Grahova za Drvar. Kamione redovno prate tenkovi. Tenkovi patroliraju cestom Grahovo — Petrovac i obratno.

Naše snage su raspoređene ovako: I brigada na prostori. Otaševac — Pasjak, zatvarajući prugu Oštrelj — Uvala i puteve preko Otaševca u pravcu Klekovače; II brigada na prostoru Zaglavica — Bastasi, sa zadatkom djelovanja na komunikaciji, izviđanje Drvara, odbrana sela od paljevine; III brigada sa 3 bataljona na prostoru Vidovo Selo — Mokronoge, zatvarajući pravce prema Prekaji i Potocima, jedan bataljon u Koritu, za-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 15—2/2, k. 797.

[5] Vidi dok. br. 111, napomenu br. 7.

* U zapovijesti Komande Dinarske četničke oblasti od 26. maja 1944. o učešću četnika u drvarskoj operaciji se kaže:

»Otpočela je ofanziva sa svih strana na poslednju Titinu republiku na prostoru Bos. Grahovo — Drvar — Ključ —• Kupres — Livno. U ovoj akciji mora da uzmu učešća sve raspoložive jedinice Dinarske četničke oblasti koristeći opštu ofanzivu na neprijatelja, sa ciljem da se neprijatelju nanese što više gubitaka i izvrši prikupljanje novih boraca i sprovede četnička organizacija... «

Prema toj zapovijesti napad je predviđen sa tri četnička korpusa (Arhiv V. 1.1., reg. br. BH—V—595).

[4] Vidi dok. br. 147.

padno od Drvara, koji će se prebaciti u sastav Brigade. Ovakav raspored Divizije izvršen je po naređenju V. S.-a.

U Otaševcu imamo oko 200 pokretljivih ranjenika. Njihova ishrana, kao i ishrana I brigade, predstavlja za nas ozbiljan problem. Nastojaćemo ga riješiti preko Sanitetskog odsjeka Korpusa i Štaba V korpusa. Molimo vas da nam i Vi u tome pomognete.

Ljudstvo je iscrpljeno. U I brigadi imali smo noćas i danas tri smrtna slučaja od gladi i iznemoglosti.

Osjećamo nestašicu municije za teške bacače i brdske topove 75 mm, a isto tako municije za »Džon-bul« (prosječno na bacač nemamo ni 10 mina).

2. — Operativne izvještaje za posljednje borbe nijesmo primili, ali ćemo Vas ipak upoznati ukratko sa njima:[5]

U Drvar se desantom spustio jedan njemački bataljon jačine 5—600 ljudi. Taj bataljon je bio na izobrazbi u Kraljevu i dan prije desanta stigao je u Zagreb. Glavni zadatak bataljona bio je da uhvati Maršala Tita.[11]

[5] i [15] Tokom maja, sve do njemačkog napada na Drvar, jedinice 6. proleterske divizije nisu vodile većih borbi, osim što je jedna grupa bataljona vršila prepade na komunikaciji Bihać — Lapac (vidi dok. br. 106 i 166 u ovoj knjizi).

Prema operacijskom dnevniku Štaba 6. proleterske divizije, od početka maja njene jedinice su se nalazile uglavnom na prostoru zapadno od Drvara i to: Stab Divizije sa Stapskom četom u s. Kamenici, Intendantura u s. Bastasima, Divizijska bolnica u s. Mokronogama, Baterija pod komandom 2. brigade u s. Dolovima, Inžinjerijska četa u s. Boboljuscima. 1. proleterska (lička) brigada na prostoru s. Mali i Veliki Cvjetnić — s. Boboljusci — s. Martin-Brod, 2. proleterska (lička) brigada na prostoru s. Osredci — s. Dolovi i 3. proleterska (lička) brigada na prostoru s. Trubar — s. Vagan — s. Resanovci. Na pomenutim prostorima jcdinice su ostale sve do 25. maja. Prema tom dnevniku, 17. maja je rasformiran 5. bataljon 1. brigade a ljudstvo raspoređeno u 1. i 3. brigadu, dok je brojno stanje ljudstva i naoružanja Divizije na dan 24. maja bilo sljedeće: 190 oficira, 691 podoficir, 2.796 vojnika (svega 3.677); 2.403 puške, 241 puškomitraljez, 34 teška mitraljeza, 31 mali minobacač, 12 teških minobacača, 9 protivtenkovskih pušaka, 1 prctivtenkovski mitraljez i 3 topa (1 protivtenkovski). A o gubicima jedinica Divizije u borbama za Drvar 25. i 26. maja kaže se da su prištapske jedinice imale 2 mrtva i 1 ranjenog, 1. bataljon 1. brigade 2 mrtva i 4 ranjena, 2. brigada 21 mrtvog, 22 ranjena i 19 nestalih i 3. brigada 24 mrtva, 46 ranjenih i 15 nestalih boraca. Nijemci su imali oko 300 mrtvih (među njima i 3 oficira) i preko 200 ranjenih vojnika (Arhiv V. I. I., reg. br. 14/3, k. 797).

[6], [7] i " U knjizi Franca Šramla »Hrvatsko ratište — Njemačko--hrvatske legionarske divizije: 369. 373, 392«, na str. 189—193, o tome se kaže:

»Hvatanje Tita. koje je skoro uspjelo.

Poslije gubitka Jajca u januaru 1944. Tito je svoj glavni stan — »Vrhovni štab partizanskih odreda za oslobođenje naroda« prebacio u Drvar, koji se nalazi 65 km j. i. od Bihaća. Ovo mjesto leži u do-

Od Srba i Strmice računamo da je nastupalo oko 1.500 ljudi (premda II brigada cijeni da su neprijateljske snage bile jače).[7]

lini Unca, koja se širi i obrazuje manju kotlinu, mjesto je teže pristupačno, jer je opkoljeno gusto pošumljenim planinama.

Na njemačkoj strani nikla je misao, da bi jednom smjelom operacijom pomoću vazdušnog desanta trebalo zarobiti Tita sa cijelim njegovim štabom. Ovaj brižljivo pripremljen poduhvat dobio je konspirativni naziv »Reselšprung« (Rösselsprung«); rukovođenje akcijom zadržao je za sebe lično komandant 2. oklopne armije, general-pukovnik Rendulić.

General-pukovnik Rendulić u svojoj knjizi »Gekämpft, gesiegt, geschlagen« piše o planiranju operacije:

.Napad je trebalo izvršiti sa nekoliko grupa iz raznih pravaca. Po jedna motorizovana grupa imala je da nadire ka Drvaru sa sjevera iz Petrovca i s juga iz Grahova. Jedna grupa, sastavljena od nekoliko bataljona pješadije i nekoliko topova trebalo je da nastupa sa zapada preko besputnih planina polazeći sa puta Knin — Bihać. Za ovu grupu pretpostavljalo se da će prva stići u Drvar, jer se kod motorizovanih grupa računalo sa znatnim gubitkom u vremenu oko otklanjanja rušenja i zaprečavanja na putevima. — Sa istoka imale su da nastupaju snage jačine jedne divizije. Ovdje je očekivan jak otpor, a trebalo je da se pređe i jedan veliki šumski pojas. Izlaz iz šume u pravcu sjevera i juga imale su da zatvore slabije grupe. Prvi iznenadni napad trebalo je da izvrši Padobranski lovački bataljon, koji je imao da se spusti neposredno kod Drvara i odmah da krene u napad na Glavni stan. Trebalo je da se sam održi oko 24 časa. Do tog roka računalo se sa pristizanjem grupe sa zapada. Sa najvećom tačncšću maskiran je dolazak kopnenih jedinica u njihove polazne rejone. Motorizovane grupe stizale su u svoje polazne rejone tek u posljednjem momentu.'

Kada su nastupile vremenske prilike pogodne za letenje, utvrđen je dan napada — 25. maj koji je slučajno bio Titov 52. rođendan.—

Na aerodromu u Zagrebu u 4 časa izjutra startovao je 500. SS bataljon padobranskih lovaca (hauptšturmfirera Ribke-a) koji je formiran iz 500. SS udarnog bataljona. U 7 časova nad Drvarom se spuštaju 2 čete pomoću padobrana a ostale dvije čete pomoću jedrilica. Desant je sretno uspio. Bataljon je odmah krenuo u napad prerm sjedištu Tita, za koje je javljeno da se nalazi na ulazu u pićinu na stjenovitoj padini. Samo zbog toga, što je njegova tjelesna straa pružala otpor do posljednjeg čovjeka, Tito je uspio — a među ostalim koji su bježali i Cerčilov sin Randolf — da umakne u obližnju šumu. Padobranci su posjeli položaje za kružnu odbranu na obližnjem visu, na kome se nalazilo groblje, jer su jake partizanske snage, koje su bile oko Drvara ubrzo krenule u protivnapad, jako pritisle bataljon i naniiele mu teške gubitke. Ali padobranci su se herojski branili; oni su znali, da će sljedećeg dana stići pomoć, koja će spriječiti okruženje.

Iz 373. divizije u ovom poduhvatu učestvovali su: iz 384. pješ. puka (pukovnika Viliama) štab (koji je došao iz Lapca), II i III bataljon i 373. izviđački bataljon. Na žalost, kao gotovo i u sv'm ostnlim slučajevima, mogu se i o ovom poduhvatu, uslijed poznatih nedostataka. da daju samo nepotpuni podaci.

Napadna grupa 384. pješ. puka krenula je 25. 5. iziutra. pod komandom komandanta divizije general-majora Aldriana (Eduard — prim. red.), iz rejona Srb — Suvaja u pravcu istoka prema Drvaru.

Osigurano izviđačkim oklopnim vozilima, nastupanje se u početku odvijalo planski, ali poslije nekoliko časova dolazilo je do zastoja usljed izvršenih rušenja na putevima, zaprečavanja i žilavog otpora neprijatelja. Izgubljeno je dragocjeno vrijeme i usljed nedovoljno energičnog vođenja jedinica. Tenkovi su ostavljeni pozadi, jer su jednim dijelom naišli na mine. Komandant divizije predao je uveče komandu pukovniku Viliamu. U nastavku marša uveče, kad je neprijatelj otvorio vatru, došlo je do panike i opšteg bježanja, koja je zahvatila i pukovnika. Kolona je pod komandom komandanta Izviđačkog bataljona, koji je među prisutnima bio najstariji po činu, preko noći posjela položaj za kružnu odbranu i sljedećeg jutra (26. 5.) produžila nastupanje, pošto su se vratili i oni dijelovi kolone, koji se se u toku noći povukli do uporišta Srb. — Po velikoj žezi nastavlja se marš prema Drvaru, koji je dostignut oko podne — sa zakašnjenjem od 12 časova.

.Prije toga stupile su u borbu još i naše štuke' — izvještava kapetan Vestfel iz II bataljona 334. pješ. puka — ,te su posljednja neprijateljska gnijezda uništena, tako da do Drvara nije više bilo nikakvog znatnijeg otpora. Glavne snage partizana, pod zaštitom noći, već su bile umakle u prostrane šumske oblasti istočno od Drvara. Po mom mišljenju, borbena grupa Srb trebalo je, po mogućstvu, još prvog dana napada da stignu u Drvar, da bi SS bataljon poštedjela od gubitaka. Pri spuštanju u dolinu lijevo od Izviđačkog bataljona, II i III bataljon 384. pješ. puka naišli su na usamljene zgrade u kojima su djelimično bile smještene savezničke vojne misije, ali su ih bježeći već napustile, i tu zadobile bogat plijen u sredstvima za vezu i dr. Smještajne prostorije bile su uređene i opremljene kao da je mirno doba. Tako je između ostalog u jednoj meteorološkoj radio-stanici Royal Air Force (kraljevskih vazdušnih snaga) bio smješten jedan veliki sanduk sa klozet-papirom. iz koga se je mogao snabdijevati svaki prolaznik. SS-ovci su, između ostalog, zaplijenili i Titovu maršalsku uniformu, koja je docnije izložena u Beču. Velike gomile praznih engleskih bombi, koje služe za snabdijevanje, ukazivale su kolika je bila velika pomoć koju je Tito dobivao od saveznika.

373. izviđački bataljon, još i ne znajući svoj zadatak, krenuo je na marš od Bihaća putem prema Kninu. — Tek 25. 5. na jednoj velikoj pješčanoj okuci, oko 12 km južno od Srba, stiglo je preko radija naređenje, da sa dva eskadrona krenu ka Drvaru i da tamo uspostavi vezu sa padobrancima. Bataljon je sjahao i krenuo u određenom pravcu pješke.

,Sljedećeg dana (26. 5.) prije podne, otprilike oko 11 časova' izvještava potporučnik Beger (Böger) iz sastava bataljona — .poslije srazmjerno teških borbi, koje je vodio u šumi 1. eskadron pod komandom poručnika Hausmena, uspio je da kao prvi stupi u vezu sa padobrancima. koji su bili u okruženju i zbijeni oko crkvenog dvorišta i fabrike. Tek poslije toga moglo se smatrati da je neprijateljski obruč bio raskinut. U ovoj borbi Padobranski bataljon imao je velikih gubitaka, te je naš 1. eskadron u to vrijeme dočekao sa velikim oduševljenjem jer je malo trebalo pa da cio bataljon bude uništen. — Ova posljednja napomena tačno mi još leži u uhu, koju mi je dao jedan oficir iz bataljona.

Da smo sa našim bataljonom stigli u Drvar sa zakašnjenjem, treba pripisati žilavom otporu na koji smo nailazili na planinskom području pokrivenom prostranim šumama, a koji smo mogli da lomimo samo teškom mukom.

Od Petrovca je nastupala od prilike jedna motorizovana pukovnija.[8]

U ovom napadu mi smo zarobili najmanje četiri do pet visokih engleskih i francuskih oficira i jednu, mislim englesku, ratnu dopisnicu, koje smo odmah sproveli u Zagreb. Naš bataljon raščišćavao je jednu zgradu u kojoj se je nalazio skupocjeni radio-materijal.

Dalje, htio bih još da napomenem, da su u odbrani Drvara morale biti angažovane i partizanke, jer se lično još dobro sjećam, da su padobranci prenijeli na groblje veliki broj smrtno ranjenih žena. Sigurno je bilo 30—40 žena, čak većinom mladih djevojaka.'

O dejstvima Izviđačkog bataljona dalje izvještava stariji vodnik Ortner:

‚Stojali smo na putu Bihać — Knin. Veliki poduhvat odvijao se u zajednici sa divizijom »Hrastovog lista« (Vjerovatno je riječ o 7. SS diviziji čiji su vojnici na uniformi nosili hrastov list kao oznaku. — prim. red.) i domobranima. 1. eskadron bio je u prethodnici, na odstojanju od 1 km kretao se 2. eskadron, a pozadi njega ostatak. Prvi dnevni cilj (za 25. 5.) bio je Bobara (1061 m, 6 km j. z. od Drvara). Nastupanje je trebalo da se odvija što je moguće tiše da bi se izbjegao sudar sa neprijateljem radi očuvanja iznenađenja. Dnevni cilj je dostignut 26.5.; u svanuće krenuli smo na Metlu (k. 1264, južno od ove) gdje je jedna neprijateljska jedinica pregažena, a izvjestan dio zarobljen. Zatim smo na visoravni Kamenice produžili nadiranje do strme padine ispred Drvara. Duboko ispod nas — to je bio nezaboravan pogled — ležao je grad Drvar. Svuda okolo spuštene jedrilice, kuće u plamenu, eksplozije i mjestimični vatreni okršaji.

Veza sa našim štabom bila je prekinuta; on je zalutao. Šta da se radi? U 16 časova pojavila su se 3 bombardera, koji su napali Drvar, ali su i nama nanijeli gubitke: 1 je poginuo, 1 teško ranjen. U 18 časova dobijeno je naređenje da se bezuslovno održi vis da bi se spriječio izlaz neprijatelju. Tek kada divizija »Hrastovog lista« i domobrani zauzmu visove koji se nalaze preko puta, mogao je da uslijedi zajednički upad u dolinu.

Sljedećeg dana bilo je u Drvaru mirnije. 3. vod dobio je naređenje da se spusti u Drvar u cilju izviđanja. U podne sljedio je 1. eskadron i u međuvremenu pristigao 2. eskadron. U mjestu zatekao sam napušteni Titov glavni stan. Svuda okolo ležali su mnogobrojni papiri, akta, naređenja itd., pisaće mašine i kutije od bombona, i ukazivali na iznenadno bjegstvo. Padobranski bataljon je još bio na položajima na groblju. Ovdje sam bio svjedok groznih zbivanja. Među nabacanim lešinama vidjeli smo SS-drugove... Pošto ovaj izvještaj treba da bude objektivan, moram još da dodam, da i odmazda SS-ovaca nad zarobljenicima nije bila manje jezovita.

Sljedećeg dana naređeno je Izviđačkom bataljonu da nadire niz dolinu Unca u pravcu s. Vrtoče. — 3. vod 1. eskadrona, koji je bez ikakvog obezbjeđenja u jednoj klisuri bio daleko odmakao, bio je od strane partizana namamljen u zasjedu i tu je stradao. Samo vodnik i 4 vojnika mogli su da izbjegnu sudbinu...

U toku sljedećih dana izviđačka aktivnost u prašumama istočno od Drvara dovela je do bogatog plijena ali i do uživanja u ljepotama prirode. Na kilometar daleko ležala je pred našim očima nepregledna i netaknuta šumska oblast«.

O tome vidi dok. br. 184 i 187 u ovoj knjizi.

[s], [10] i [14] O prodoru njemačkih snaga iz Bihaća i Bos. Krupe preko Bos. Petrovca ka Drvaru vidi dok. br. 111 112 i 142.

Ne znamo kolike su bile snage koje su nastupale od Grahova.[9]

Prema Martin-Brodu nastupalo je oko 300 vojnika, uglavnom sa demonstrativnim zadatkom.[10]

Cim smo primijetili desant povukli smo dva bataljona III brigade u pravcu Drvara. Po Vašem naređenju povukli smo još jedan, a kad smo od V. S-a obaviješteni o situaciji povukli smo cijelu III brigadu i jedan bataljon I brigade."

I bataljon III brigade stigao je u neposrednu blizinu Drvara već oko 10 sati. Neprijatelj je već bio za to vrijeme zauzeo Drvar, Trninić-Breg, Drvar-Selo i težio da zauzme kose iznad Drvar-Sela i Dražice. Bataljon je težio da natkrili neprijatelja i da ga zbaci sa dominantnih kosa. Oko 13 sati stigao je još jedan bataljon III brigade, ali je neprijateljsko bombardovanje omelo da bataljon stupi odmah u borbu. Oko 15 sati stigao je i treći bataljon III brigade od Resanovaca na domak Drvara, te je sa sva tri bataljona poduzet napad.[12] Glavni zadatak bio je osloboditi pećinu. Borba se vodila ostatak dana i cijelu noć. Uspjeli smo zauzeti zapadni dio grada do crkve, Drvar-Selo, Trninić--Breg, fabriku i istočni dio grada do kupatila. Neprijatelj se uglavnom uspio zadržati u groblju i okolnim kućama.

Istog dana oko 6 sati neprijatelj je od Srba napao naše položaje u pravcu Osredaka. Borbe su se vodile cio dan, te je

[9] U knjizi »Vojna enciklopedija«, knj. 2, izdanje Vojne enciklopedije, Beograd, 1959, na str. C30 o tome se kaže:

<>*Nemaiki plan i snage za operaciju*

Ojačani izviđački odred 369. divizije, neposredno podređen 105. SS izviđačkom odredu, prelazi u nastupanje od Livna ka Glamoču, sa zadatkom kontrolisanja Glamočkog polja, da jedinice NOVJ ne bi otstupile u ovom pravcu; 105. SS izviđački odred nastupa od Livna preko Bosanskog Grahova ka Drvaru i sprečava izvlačenje jedinica NOVJ od Drvara na jug; 1. puk »B~andenburg« (bez 1 bataljona), sa podređenim četničkim jedinicama, prelazi u nastupanje iz Knina prema Bosanskom Grahovu, a zatim širokim frontom nastupa ka liniji Prekaja — Drvar i uspostavlja vezu s pukovskom grupom 7. SS d. Na svim pravcima učestvovaće manje četničke grupe, koje su uglavnom služile kao vodiči, jedino na pravcu Knin — Bosansko Grahovo biće jače četničke snage...« Dalje se o njihovom dejstvu kaže da su jedinice od Livna 25. maja prodrle do Crnog Lu^a, a kolona 1. puka »Brandenburg« sieverno od Strmice, gd e su bile zadržane od jedinica 8. korpusa NOVJ. Dvadeset šestog maja, po odbacivanju jedinica 8. korpusa, one su oko pr>dne ušle u Bosansko Grahovo, a istog dana predveče u Drvar. O tome vidi i tom V. knj. 28, dok. br. 41 i '

[11] Riječ je o 1. bataljonu te brigade koji je stigao u Drvar uveče toga dana.

[15] Prema izvještaju Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 4. juna 1944. Štabu 6. proleterske divizije, njen 4. bataljon se toga dana od 11,30 časova nalazio u s. Kamenici kao rezerva. U borbu je ubačen u prvi sumrak i oko 23 časa učestvovao je u napadu na groblje (tom IV, knj.

uveče neprijatelj uspio da prodre do Trubara,[13] odbacivši dva bataljona II brigade u pravcu Ilice, dok su druga dva držala položaje na Vučjaku i Bobari. II brigada nije uspjela organizirati položaje na Bobari i Metli, a snage koje su napadale Drvar nijesu uspjele neprijatelja likvidirati za vrijeme noći. Pred zoru su četiri bataljona (tri III i jedan od I-e) povučeni na prostor Resanovci — Kamenica — Korito.

Oko 10 sati oko 100 četnika probilo se između Resanovaca i Metle za Drvar. Oko 12 sati neprijatelj je žestoko bombardovao naše položaje na Bobari i probio ih. Rezervne snage iz Kamenice nijesmo ni upotrebili, zbog njihove velike premorenosti, a i zbog toga što je neprijatelj već oko 13 sati sa motorizacijom od Petrovca došao u Drvar.[14]

U borbama kod Drvara imali smo (koliko znamo) 13 mrtvih i 2 ranjena druga,[15] među kojima komandant III brigade major Sijan,[10] komandant, komesar i zamj. komandanta I bataljona III brigade. U borbama je poginuo komandant IV bataljona II brigade kapetan Mićo Obradović, koji se nalazio na oficirskom kursu V. S-a.

III brigada i bataljon I brigade u borbi su se dobro držali. Noćni napad nije bio dovoljno planski organizovan, te nije bio jednovremen i uporan.

Jedinice II brigade nijesu se pokazale onako kako se očekivalo (nedovoljna upornost, razdvojenost snaga itd.)

Detaljan operativni izvještaj dostavićemo naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Komandant, pukovnik
D.[17] Jovanić

P. S. U borbama je zaplijenjeno desetak »šaraca«, nekoliko šmajsera, pištolja, veća količina municije. Preotet je jedan protuavionski mitraljez, dva tenka, jedan puškomitraljez, nekoliko šmajsera itd.

[10] **Milan**
[17] **Doko**

ZAPOVIJEST ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE OD 28. MAJA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA POKRET I SMJEŠTAJ NA PROSTORU PRENCANI — PUŠANJSKI DO[1]

STAB
XVII UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Broj: si. „
28. maja 1944. g. u ... čas.

ZAPOVIJEST
(Sekcija: Zabljak — Pljevlja 1:100.000)

Situacija: U toku mjeseca aprila i prvih dana ovoga mjeseca jedinice II korpusa vodile su žestoke i uspješne borbe protiv kombinovanih snaga jačine oko 6.000 vojnika (Nijemci, četnici, nedićevci, ljotićevci, muslimanska milicija i legija) potpomognuti motorizovanim jedinicama, artiljerijom i avijacijom.

Po izvršenom pregrupisavanju snaga II korpusa, ove su izvršile opšti protivnapad na neprijatelja, koji je potpuno uspio: neprijatelj je razbijen i odstupao je u neredu u svima pravcima. Jedinice II korpusa zauzele su ponovo Bijelo Polje i očistile potpuno južni i zapadni Sandžak izbivši neposredno na komunikaciju Prijepolje — Pljevlja.[2]

Uporedo sa borbama u Sandžaku, jedinice III divizije,[3] Primorske grupe[4] i XXIX divizije[5] na sektorima Podgorice, u Katunskoj nahiji, na komunikaciji Nikšić — Danilov Grad i u južnoj Hercegovini vodile su uspješne borbe sa neprijateljem.[6] Neprijatelj je razbijen i protjeran u svima pravcima.

U svim ovim borbama neprijatelj je imao 1.450 mrtvih, 1.500 ranjenih, 145 zarobljenih. Zaplijenjeno: 1 tenk, 2 oklopna automobila, 1 kamion i mnogo drugog ratnog materijala.

Raspored jedinica naše vojske u Sandžaku i Crnoj Gori za sada je ovakav:

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 4—2, k. 987.

[s], [4] i ' Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih jedinica vidi tom I, knj. 7 i 16 i tom III, knj. 7.

[5] Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 70, 75, 96, 97 i 143 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 24. dok. br. 38, 57, 58, 88, 118 i 127.

• Dio rečenice: »vodile su uspješne borbe sa neprijateljem.« dopisan je mastilom, latinicom.

— XXXVII divizija: Pljevlja — Prijepolje — Priboj, tj. na sektoru između tih mjesta.[7]

— III divizija: Brodarevo — Sjenica.

— V divizija: Pljevlja — Brodarevo.[8]

Ostale snage, južnije.

Naša divizija ima zadatak da krene na prostoriju: Celebić — Cajniče — Meljak.[9] Na ovoj prostoriji nalaze se izvjesne četničke snage,[10] koje treba razbiti i omogućiti jedinicama odmor.

U tom cilju

NAREĐUJEMO:

Divizija će u toku sutrašnjeg dana izvršiti pokret do prostorije Prenćani — Pušanjski Do (desna obala Tare).[11]

1.) Pokret će se izvršiti u tri ešalona — po brigadama:

Prvi ešalon. VI bosanska brigada, drugi ešalon — XV majevička brigada i Štab Divizije, treći ešalon — II krajiška brigada.

2.) Čas pokreta: za prvi ešalon: u 4 sata, za drugi ešalon u 5 sati, za treći ešalon u 6 sati 29. o. mj. ujutru.

3.) Opšti pravac kretanja: Virak — Negobuđa — izrađeni most između Đurđevića Tare i Prenćana — Prenćani.

4.) Smještaj po dolasku:

— VI bosanska brigada: Selac — Rahman-kula — Kar. Strbina — Do volja,

— XV majevička brigada: Pušanjski Do — Čavanj, sa zadatkom prikupljanja podataka i hvatanja veze sa jedinicama naše vojske, koje zatvaraju pravac Pljevlja — Zabljak (oko Potpeći),

— II krajiška brigada: Prenćani,

— Štab Divizije u školi Prenćani.

[8] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi ratni dnevnik (sveska druga) njenog komandanta Milutina Morate (Arhiv V. 1.1., reg. br. 2/1, k. 2015).

[9] i [11] Opširnije o rasporedu i dejstvu ove divizije od 26. maja do 15. juna vidi izvještaj njenog štaba od 15. juna 1944. Štabu 2. korpusa NOVJ (Arhiv V. 1.1., reg. br. 9—3, k. 982).

[10] Odnosi se na četnike Drinskog korpusa. (Vidi četnička dokumenta u Arhivu V. 1.1., reg. br. BH—V—209, 210. 954 i 980.)

N a p o m e n e :

a) Štabovi brigada odmah po dolasku izvijestiće o načinu i uslovima smještaja i ishrane, te kako bi se, ukoliko bude bilo potrebno, isti mogao dopuniti — izmijeniti.

b) Štabovi brigada da potvrde prijem ove zapovijesti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
B. Petrićević

Komandant — pukovnik,
Gligorije Mandić

Načelnik ppukovnik,
Vukašin

(M. P.)

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 28. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU MLINIŠTA[1]

STAB
PRVE PROLETBRIGADE
Broj Služb.
28. maja 1944. g.
u 12 časova.

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Još ni do sada nismo uhvatili vezu sa I bataljonom,[2] kao ni sa jedinicama III proletbrigade[3] iako u tom smislu upotrebljavamo vrlo česte i jake patrole. Dobili smo vaše pismeno naređenje od danas, po kojemu smo već izdali naređenje svim bataljonima i upoznali ih sa situacijom kako jučerašnjeg naređenja[4] tako i današnjeg vašeg naređenja.

Neprijatelj vrši jak pritisak na pravcu Mliništa i u pravcu IV bataljona. Borba je oštra. Snage neprijatelja su jake.[5] Svakog časa imamo vezu sa bataljonima izuzev I bataljona. Svakog časa im podvlačimo najveću upornost i važnost ovih položaja. II bataljon je desnokrilni naše brigade. Tamo se nalazi i bataljon

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 11—2/11, k. 713.

[ä] U izvještaju Štaba ove brigade od 28. maja 1944, u 19,10 časova, Štabu 1. proleterske divizije o rasporedu bataljona se kaže:

»1.) Sa III brigadom nemamo vezu, da li je do sada uhvaćena ne znamo.

2.) Primili smo vaše pismeno naređenje od 17,40 čas.

3.) Neprijatelj prodire od Mliništa i već je stigao do željez. st. Ovčara. Snage su jake.

IV i VI bat. nalaze se duž pruge. Naređeno im je da najupornije brane taj prostor.

4.) II bat. nalazi se na Ovčaru (k. 1576). Sa Prvim bataljonom imamo vezu preko II bat. — dokle je stigao nije nam poznato; bat. »Garibaldi« je sa II bat.

5.) A uputićemo određene bataljone i na određenu prostoriju. Sada im šaljemo naređenje.

6.) Preko II i I bat. poslaćemo vezu II brigadi i upoznati je sa zadatkom i situacijom.

7.) Sa XIII brigadom imamo vezu. Sada pre pola sata bio sam sa načelnikom (Mirojem) (Arhiv V. I. I., reg. br. 12—2/II, k. 713).

[3] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 131 i 161.

[4] Vidi dok br. 128 i 158.

[5] Vidi dok br. 130 i 192.

»Garibaldi«... Kod II bataljona i »Garibaldi« bataljona nalazi se Ljubiša[6] još od juče ujutro. Kako mi, tako i on nastoji da po cenu svega uspostavi vezu sa I bataljonom i III brigadom.

Čim budemo uhvatili vezu sa I bataljonom postavičemo ga na mesto II bataljona, a II rokirati prema Mliništima da bi više (češće) bio naš stroj i što jača povezanost. Od XIII brigade ne dobivamo nikakav izveštaj te ne znamo kako brzo neprijatelj prodire na tom pravcu i kolike su snage neprijatelja.

Jutros posle istoka čula se borba južno i istočno od Zand, stanice Mliništa kao i prema Janju, ali južno.[7]

U jutrošnjoj radio-vezi stavili smo neke brojke (kote cifrom), ukoliko vi to možete da rešavate bez smetnje javite nam da ta imena na taj način upotrebljavamo, a radio-telegrafistima naredite da primaju takve brojeve. No ukoliko to ometa izvestite nas.

Mi se i dalje nalazimo na starom mestu Srnačka ravan. Svi radni vodovi, komore, Intendantura i Sanitet kao i četa za vezu nalaze se na železničkoj stanici Lisina iz razloga što na drugim mestima nema nigde vode gde bi se mogla kuhati hrana za vojsku. Od te stanice do nas dolazi hrana prugom, a mi je odavde upućujemo na pravac naših bataljona. Imamo prilično ranjenika, tačan broj ne znamo. Neprijatelj trpi mnogo veće gubitke. Po ovoj patroli ukoliko ima nešto novije ili što niste obuhvatili vašim naređenjem javite. Uglavnom mi smo razumeli vaša naređenja i znamo što hoćete.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — major,
Jagoš Zarić

(M. P.)

* Ljubiša Veselinović, načelnik Štaba ove brigade

[7] Prema izvještaju Štaba 9. krajiške brigade od 10. juna 1944. Štabu 10. NOU divizije, njen 1. i 2. bataljon su 27. maja napali neprijateljsku zaštitnicu na Mliništima, a 28. maja su odbili napad jednog bataljona 7. SS divizije i četnika u s. Podgori kod Janja. Prema obavještenju Štaba 1. proleterske divizije od 31. maja 1944. štabovima brigada, na toj prostoriji se nalazio i Janjski odred (Arhiv V. 1.1., reg. br. 22—3, k. 854 i 29'1. k. 712).

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA 13. PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« OD 28. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU VRBLJANA[1]

ZAMJ. KOMANDANTA
XIII PROLETERSKE BRIGADE
Dana 28/V 1944.
19 sati

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Ja sam stigao na položaj sa V bataljonom i zauzeli kote u Vrbljanima koje se nalaze u blizini crkve. Na istim kotama neprijatelj nije se bio još nalazio dok smo mi izbijali, već se nalazi ispod crkve u ravnici tj. [u] polju. Naš III bataljon stigao je u Vrbanjec[2] i prihvatio je borbu kod crkve sa neprijateljem i sada drži položaj na koti kod crkve lijevo i desno.[3] Ceta za vezu također nalazi se u Vrbljanima. Sada sam povezao sve snage. Položaj je dosta dobar. Također na lijevom krilu nalaze se naše snage V korpusa,[4] što još nisam saznao ali sam poduzeo sve za ispitivanje. U toku noći postaviti ću bataljone i to V i III na položaj i to: tako da će III bataljon držati položaj od crkve Vrbljani do . . ? Vrbljana, od kuda će nastaviti V bataljon u pravcu Strahinića. Večeras ću pokušati praviti pritisak na neprijatelja ukoliko još dobijemo večeras tačne podatke o neprijatelju. Neprijatelj se i sad. ..

Javite Štabu Brigade da je stigao III bat.

Ja mislim da ne treba sada prebacivati II bat. ovamo. Veza sa svim snagama naše brigade uspostavljena je.[6] Cim prikupim opširnije podatke izvijestiti ću vas. Vezu sa bolnicom imamo.

Nemam sekcije pa ne mogu tačno opisati, već mogu kuriri vam objasniti ukoliko ne bude jasno.

s. F. — s. N.

Zamj. komandanta, kapetan
Marko Rapo

[1] Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 5—2, k. 729 A.

[2] Vjerovatno je riječ o s. Vrbljanima.

[3] Vidi dok. br. 192.

[4] Odnosi se na jedinice 39. NOU divizije. Vidi dok. br. 160.

[5] Tačkicama su označena mjesta na kojima je original oštećen.

[8] Prema izvještaju Štaba 13_ proleterske brigade od 28. maja, u 18,45 časova, jedan dio ove brigade vodio je toga dana borbu kod s. Mihajlčića (Arhiv V. 1.1., reg. br. 4—2, k. 729).

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 29. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI NA PROSTORU VRBLJANI — DELIBRDO[1]

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Br. si.
Dne 29. V 1944. g.
8h

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Prema osmatranju i podacima neprij. je ušao u Vrbljane. Već jutros rano navaljuje prema Delibrdu, što se vidi po dejstvu artilj. i bacača.[2]

Izgleda da su se naše snage povukle sa ovih pravaca tako da sada ima slobodan put preko Jelića.[3]

Potrebno je da što prije zatvorite pravce koji izvode prema Lisini (k. 1375) — želj. st. Lisina i koji dalje izvode prema Uvali.[4]

Naše snage na desnom krilu nalaziće se na liniji Grič (k. 1051) — Kik (k. 1091) — raskrsnica puteva kod slova B naziva Busije.[5]

Potrebno je da se odmah povezete sa našim snagama na ovoj liniji. Čvrsta povezanost na ovom pravcu je potrebna radi nadiranja ozbiljnijeg na ovom pravcu i važnosti pravca.

Javite o situaciji kod vas i odmah izvijestite.

Zamj. komandanta pukovnik
Karanović*

(M. P.)

[1] Original (pisan mastiljavom olovkom, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 4/1, k. 458.

[2] Na tom pravcu dejstvovale su jedinice 7. SS divizije. Vidi dok. br. 184 i 192.

[3] i [5] Odnosi se na jedinice 39. NOU divizije. Vidi dok. br. 160.

[4] O rasporedu i dejstvu jedinica 1. proleterske divizije vidi dok. br. 139, 140 i 158.

* Nikola

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD 29. MAJA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PROSTORU BOSANSKA KRUPA — BOSANSKI PETROVAC I BIHAĆ — BOSANSKI PETROVAC[1]

STAB
IV DIVIZIJE 5. KORPLTSA
N.O.V.J.
Str. pov. Br. 213
Dne 29. V 1944. g.

Hitno-

Operacijski izvještaj dostavlja

ŠTABU 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE — OP

Položaj

1. Dana 25-og o. mj. neprijatelj je izvršio napad na oslobođenu teritoriju od Bihaća i Bos. Krupe u pravcu Bos. Petrovca u jačini jedne divizije sa motorizacijom i potpomognut garnizonskim snagama iz Bihaća i Bos. Krupe. Isti je dočekan našim snagama — VI i VIII brigade i snagama Drvarsko-petrovačkog odreda na položajima ripački Klanac — Hrgar — Gudavac i kota 380.

2. U ovoj borbi učestvovale su snage ove divizije — VI i VIII brigada i Drvarsko-petrovački odred. Koja je neprijateljska jedinica još nije utvrđeno. Jačina kolone koja je nadirala cestom od Bihaća prema Bos. Petrovcu bila je oko 210 tenkova, oklopnih automobila, kamiona, motocikla i kotača.[3] Jačina kolone koja je nadirala od Bos. Krupe u pravcu Bos. Petrovca bila je oko 230 tenkova, oklopnih automobila, kamiona, motocikla i kotača.[4] U obadvjema kolonama nije bilo pješadije. Prije samog napada neprijatelj je isturio četničke i ustaške grupice pored komunikacije za davanje podataka o našim snagama za vrijeme neprijateljskog prodiranja kroz oslobođenu teritoriju što je neprijatelju omogućavalo brzo prodiranje u dubinu oslobođene teritorije. Naše snage primile su borbu i borile su se vrlo dobro

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 59—2, k. 768 A.

[5] Riječ »Hitno« dopisana mastilom, latinicom.

[1] Od Bihaća ka Bosanskom Petrovcu nadirao je 92. motorizovani puk. Vidi dok. br. 111 i 112.

* Na tom pravcu nadirao je Prvi poljski dopunski bataljon 373. legionarske divizije i 1. rezervni lovački puk.

jurišajući po nekoliko puta i u ovom jurišu uspijevale su odbaciti neprijatelja do momenta prodora neprijateljskih tenkova i oklopnih automobila, poslije čega nisu se snašle u gonjenju neprijatelja i održavanju kontakta sa istim, gdje su se više zadržavale u vođenju borbe sa grupama koje je neprijatelj ostavljao na pojedinim tačkama potpomognute tenkovima."'

4® — Naše jedinice nisu primile žilavu borbu i vršile gonjenje neprijatelja po prodoru istog na oslobođenu teritoriju, jer je neprijatelj obmanuo ostavljajući dijelove svojih snaga na pojedinim tačkama, isto tako štabovi brigada i odreda nisu u potpunosti izvršavali naređenja izgovarajući se da je neprijatelj išao velikom brzinom, a da su njihovi borci premoreni borbom i da ih ometaju kamenoviti i neprolazni predjeli; ovako držanje pojedinih štabova pokazuje neshvaćanje odgovornosti po čemu smo preduzeli mjere pronalaska krivaca. Naše je mišljenje da je VI brigada mogla zadati neprijatelju veće udarce da su rukovodioci imali više smjelosti.

5. — *Gubitci neprijatelja:* **mrtvih 216, ranjenih 268, vjerovatno da ima i više, što se provjerava, jer su borbe bile žestoke prvog dana.[7]**

Naši gubitci: **mrtvih 4, ranjeno 25, potresenih od eksplozije 5, nestala 3 druga.**

6.— *Plijen:* **— 7 pušaka, 2 šarca, 2 strojnice, 2 pištolja i 2000 metaka. — Uništeno: 4 tenka, 1 avion »Štuka«, 5 kamiona i oko 30 motorbicikla i bicikla, 10 pari odijela i ostale spreme. Izgubljeno: 1 protivkolski top krivicom posluge koja nije htjela izvršiti naređenje, a isti pripada. . .[8]**

7. — Uništavanja objekata nije bilo

8. — Borba je trajala 25-og i 26-og o. mj., poslije čega su naše jedinice dobile zadatke tučenja neprijatelja na komunikacijama: VI brigada na komunikaciji Krupa — Petrovac i Bihać — Petrovac, VIII brigada zatvaranje pravca i tučenje neprija-

[5] Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica ove divizije vidi dok. br. 149 i 150 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 4. NOU divizije od 6. juna 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. 8—3, k. 768 A).

[c] Pogrešno. Treba: 3. Zbog te greške sljedeći redni brojevi su porasli za jedan.

[7] Prema izvještaju (depeši) Komande njemačkog 15. brdskog armijskog korpusa od 7. juna 1944. o nepotpunim gubicima u operaciji »Reselšprung«, Nijemci su imali 215 mrtvih. 881 ranjenog i 57 nestalih vojnika i oficira (Arhiv V. 1.1., reg. br. 43/7a, k. 8).

*** Tačkicama je označen izostavljeni tekst: »II divizionu korpusne artiljerije za što ih treba uzeti na odgovornost.« On je u originalu precrtan, a dopisano olovkom, ćirilicom. »Ličkoj diviziji.« O tome vidi dok. br. 149.**

telja na komunikaciji Petrovac — Bravsko, Petrovac — Drinić i Petrovac — Oštrelj potpomognuta snagama Drvarsko-petrovačkog odreda. Ovi zadatci dati su jedinicama prije napada neprijatelja tj. da se glavnine snaga kreću sa neprijateljem koji prodre, da ga tuku u pokretu, poslije čega da se postave na komunikaciju Petrovac — Oštrelj, Petrovac — Bravsko, u čemu nijesu uspjeli radi brzog prodora neprijatelja i neshvaćanja odgovornosti.

9. — Izgledi.su da je neprijatelj vršio ofanzivu garnizonskim snagama iz Bihaća i Krupe: 373-om divizijom »Tigar« potpomognutom jednom motorizovanom pukovnijom II lovačkog zdruga.[9] Iz Banje Luke[10] i Mrkonjića[11] isto tako garnizonskim snagama. Ovdje su glavnu ulogu odigrali kod neprijatelja u postizavanju uspjeha četnici i ustaše iz pojedinih mjesta na oslobođenoj teritoriji, kao i neprijateljski špijuni ubačeni od strane neprijatelja na našu teritoriju, isto tako primijećena je velika drskost neprijatelja i munjeviti prodori. Naša obavještajna služba podbacila je, jer smo obmanuti da su u Banju Luku došle dvije neprijateljske divizije, isto tako da je došlo u Bihać i Krupu neko pojačanje,[1]- dok izgleda da ovo sve nije tačno već da je neprijatelj iskoristio garnizonske snage potpomognute motorizacijom u akciji koja treba trajati deset dana zbog potrebe saobraćaja komunikacijom Krupa — Petrovac — Drvar — Knin ukoliko bi uspjeli.

Naše snage koje su učestvovale u borbi nisu pokazale žilavosti i traže svojim držanjem predaha što je vrlo štetno i nastojaćemo da se ovo otkloni.

Potrebno bi bilo provjeriti gore pomenute podatke o neprijatelju i narediti protivofanzivu na svim sektorima i narediti pozadinskim vojnim vlastima da najenergičnije hvataju i progone grupe ustaša i četnika koje su se razbacale po selima i šumama oslobođene teritorije, potpomognute jedinicama narodne zaštite.

Ovog puta vrlo slabo su se pokazale vojno-pozadinske vlasti, narodna zaštita i civilne vlasti u ispomaganju operativnih jedinica na rušenju i onesposobljavanju komunikacija na oslobođenoj teritoriji. Niko od napred pomenutih nije htio izvršiti naređenje za rušenje komunikacija iako su organizacije u narodu bile spremne za ovo svakog časa, kao npr. N. O. odbor opštine Krnjeuša i komande mjesta Petrovac i Lipa.

[9] i [12] U Bihaću je tada bila 10. lovačka pukovnija toga zdruga. Vidi dok. br. 84 (objašnjenje br. 2 i 3) i 112.

[10] Iz Banje Luke, preko Čađavice i Ključa, nadirao je 202. oklopni bataljon 2. oklopne armije. Vidi dok. br. 184.

[11] Preko Mrkonjić-Grada nadirale su jedninice 7. SS divizije. Vidi dok. br. 184 i 192.

U prilogu dostavljaju se zapovijesti i naređenja izdata jedinicama koje su učestvovale u borbi, prva zapovijest dostavljena je Štabu Korpusa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
si. otsutan

Komandant pukovnik
Petar

Zamj. komandanta, major
Roca[13]

(M. P.)

BR. 143

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 29. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 12. HERCEGOVAČKE I 2. DALMATINSKE BRIGADE ZA NAPAD NA BILECU[1]

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Str. Pov. Broj 537
Dana 29. maja 1944. u 1 č.
s. Poljice

STROGO POVJERLJIVO;

ZAPOVIJEST

(Sekcija: Trebinje — Dubrovnik 1:100.000)

U Gacko — Nevesinje ima dva do tri bataljona Švaba, u Stocu jedan bataljon, a u Trebinju do dva bataljona. Ovo su sve dijelovi »Vražje« divizije.[2] U Mostar i Čapljinu stigli su dijelovi B. H. 55. divizije, zvane »Plave« divizije,[3] koja bi tre-

[13] Uroš Bogunović

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 56/1—1, k. 1143.

[2] Vidi dok. br. 96. napomenu br. 5 i 6.

[3] Vjerovatno je riječ o dijelovima 13. SS divizije (»Handžar«). U referatu o ovoj diviziji, koji je, na osnovu izjava njenih pripadnika, sastavila Komisija za utvrđivanje ratnih zločina, o tome se kaže:

» ... U prostoru Brčko osim 28. puka bio je smješten i 13. artiljerijski puk, koji je odlazio u Hercegovinu u akciju u Mostar i od Mostara u

bala u pojedinim garnizonima da smijeni »Vražju«. Očekuje se odlazak »Vražje« ka Sarajevu. 55. B. H. divizija je slabijeg kvaliteta. Na prostoru Bileća — Plana nema neprijatelja. Zapadno od ove linije do Ljubinja oko Sitnice i Viduše ima po koja manja grupica »škripara«.

U Bileći ima do 900 četnika,[4] moral kod dobrog dijela oslabio, dok jedan manji broj je borben. Imaju nekoliko teških bacača, oko 30 automatskih oruđa, među kojima i nekoliko »šaraca«, a imali su i jedan brdski top sa sasvim malo municije, koji je inače pokvaren i uvijek ne može da dejstvuje. Četnici drže jače zasjede na Dubovac (trig. 763) — Curjen (k. 709) — Nakvan-gradina (k. 715) — Modropac (k. 741) — Hadžibegovo brdo (k. 883) — k. 864 — 863 — Vlajinja (k. 674). Bande drže i Gradina (trig. 944, kod sela Bodenik) — Ilina glava (k. 916). Njihova glavnina je u varoši Bileća i s. Podosoj, a najjače zasjede na Hadžibegovo brdo i Modropac. Bande imaju i svijetleće rakete. Priličan broj kuća u Bileći je sa zazidanim prozorima, a izgleda oko varoši da postoji jedan red bodljikave žice. Prema nepotvrđenim vijestima da bande u varoši Bileći drže manji dio glavnine, a veći oko Podosoja.

Pravac Gacko — Plana zatvara XI hercegovačka brigada sa svoja tri bataljona i razmještena je na prostoru: Kazanci — Stari Dulići — Troglav. Nešto malo Švaba i četnika drže Stepen — Pržine — Gat.

Prema Nevesinju su tri bataljona X hercegovačke N. O. U. brigade.[5]

Pravac: Stolac — Dabar i Stolac — Ljubinje zatvaraju jedinice Južnohercegovačkog partizanskog odreda.[6] Pravac Stolac — Ljubinje zatvoren je najslabijim snagama.

pravcu Dubrovnika kao protivavionska i obalna odbrana. Period vremena koji je 13. artiljerijski puk proveo u Hcrcagovini nije tačno ustanovljen ... « (Arhiv V. 1.1., reg. br. 25/4, k. 9). Medu'.im, kako su tada glavne snage ove divizije, kao i artiljerijskog puka, bile u istočnoj Bosni, to se svakako radi o jednom manjem dijelu njenih snaga. Bliže o to.ne vidi i dok. br. 34, 99, 167 i 168 u ovoj knjizi.

[4] Riječ je o četnicima Bilećke brigade. Vidi izvještaj četničke komande gatačkog sreza od 2. juna 1944. (Arhiv V. 1.1., reg. br. BH—V—9185.)

[5] Vidi dok. br. 164.

[8] Prema izvještaju Štaba Južnoherce'jovačkog NOP odreda od 25. maja 1944. o stanju i dejstvu Odreda se kaž;:

»Stanje u bataljonima ovog odreda je sli'edeće:

Bataljon »Savo Belović«: Brojno stanje 95 boraca (sa komandnim osobljem); naoružanje: 7 mitraljeza i 1 avionski mitraljez. Ostali borci su naoružani puškama. Borbenost vrlo dobra, disciplina primjerna, odanost dobra.

Bataljon »Marko Mihić: Brojno stanje 44; naoružanje: 4 mitraljeza, dok su svi borci naoružani puškama. Borbenost nije na zavidnoj visini ... Borci su dobri, odani i politički na primjernoj visini ...

XII hercegovačka N. O. U. brigada, ojačana sa 1. bataljonom X hercegovačke N. O. U. brigade i tri bataljona II dalmatinske brigade, ima zadatak da 31. o. mj. noću napadne i zauzme Bileću[7] i produži gonjenje banda ka Trebinju čisteći teren od istih i da izbije na liniju Mosko — Ljubomir, a manjim dijelovima da goni i dalje. Likvidacijom Bileće slomiće se uveliko duh svih četnika Hercegovine pa i onih oko Grahova, dobiće se dobrih terena za ishranu i mobilizaciju, a frdnt će se osjetno

Bataljon »Mihailc Ćuzulan»: brojno stanje 60 boraca; naoružanje: 4 mitraljeza, 3 mašinke, dok su borci naoružani puškama. Borbenost dobra, disciplina srednja, odanost primjerna. Osjeća se veliki nedostatak politkoma bataljona, koga mi nemamo odakle postaviti, te bi trebalo da taj štab čim prije uputi jednog dobrog komesara, koji bi trebao biti iz nekog dugog kraja a ne iz Popova. To radi terena koga kontroliše ovaj bataljon:

Bataljon »Rade Pravica«: brojno stanje: 36 boraca (osim onih boraca koji su otišli sa 3. bataljonom XII brigade); naoružanje: 4 mitraljeza, 2 mašinke, dok su ostali borci naoružani puškama. Borbenost dobra, disciplina dobra, odanost dobra. Ove borce spremili smo sa 3. bataljonom XII brigade u sastav onih 90 boraca koji su trebali da idu za XI brigadu, te kako ste povukli naređenje o slanju ljudstva za Brigadu, to molimo da obavijestite XII brigadu da povrati čim prije ove borce, jer su isti neophodno potrebni svome bataljonu.

»Ljubinjska« partizanska četa: 18 boraca, 2 mitraljeza, 15 pušaka. Borbenost prilična, disciplina isto tako, odanost dobra, ali borci izražavaju stalno želju da napuste teren Ljubinja i odu u pravcu Dabra, jer većinu boraca čine Dabrani. Na ovu nepravilnost im je ukazivano, ali svi borci, na čelu sa politkomom čete, ostaju pri tome da trebaju ići.

»Prateći« vod: 37 boraca sa 7 kurira. 2 mitraljeza, dok ostali imaju puške. Borbenost vrlo dobra, disciplina primjerna, odanost vrlo dobra.

U posljednjim akcijama snabdjeli smo se u dovoljnoj mjeri sa municijom i sada sa istom dobro stojimo. Od municije dodijeljene od toga štaba dali smo za »Miru Poparu« 1.300 komada metaka.

Naši bataljoni od zadnjeg izvještaja nisu imali značajnijih akcija, osim bataljona »M. Cuzulan«, koji je vodio borbu sa Švabama u Trebijovima dana 22. o. mj., gdje je razbio napade Švaba, koji su pošli u tri pravca prema ovome bataljonu. Švaba je bilo oko 80, te su stjerani u Trebinje, ostavivši 3 mrtva i krvave tragove iza sebe. Na našoj strani bio je jedan ranjen.

Kako naše previjalište oskudijeva sa sanitetskim materijalom, a materijal za taj štab ide preko nas, to molimo da nam Štab Divizije odobri da uzmemo od toga materijala najnužnije stvari za naše previjalište, a sav materijal koji izlazi iz gradova glasi na Štab Divizije«. (Arhiv V.I. I., reg. br. 40/11, k. 1143.)

[7] U relaciji Štaba 29. divizije od 21. jula 1944. Štabu 2. korpusa NOVJ o dejstvima Divizije u junu o tome se kaže:

»XII hercegovačka N. O. U. brigada:

Brigada je na dan 1. juna t. g. u zajednici sa bataljonima II dalmatinske brigade izvršila napad na Bileću i poslije duže borbe napad nije uspio uslijed intervencije od pravca Gacko i od pravca Stolac...« (Arhiv V. I. I., reg. br. 1/1—7, 1143 A).

skratiti da će pritisak XII hercegovačke N. O. U. brigade na Trebinje omogućiti Primorskoj udarnoj grupi da slobodnije prodire Konavlima.[8]

Sve jedinice koje učestvuju u napadu na Bileću biće pod komandom XXIX U. divizije. Stoga,

NAREĐUJEMO:

1.— Desna kolona: XII hercegovačka N. O. U. brigada sa svojim 1, 2. i 3. bataljonom, 3 teška bacača.
Komandant drug Milinko Okiljević

1. — Uputiće 1 bataljon X hercegovačke N. O. U. brigade 31. o. mj. u zoru preko Crni vrhovi — Vlaška — Brani Do na Mosko gdje treba da stigne do mraka, gdje će uhvatiti vezu sa 2. bataljonom II dalmatinske brigade i skupa sa njim na prostoru Moska zatvarače pravac: Trebinje — Bileća. Bataljon da izvrši pokret u tajnosti.

Vaš 4. bataljon iz Pilatovaca stavljamo pod komandu lijeve kolone. Bataljon da bude u Pilatovcima gdje će u toku 31. o. mj. dobiti zapovijest od Štaba lijeve kolone.

Sa ostala vaša tri bataljona napašćete 31. o. mj. tačno u 22.30 časova Hadžibegovo brdo, Modropac i Curjen — Nakvan--gradina — Dubovac i sa njima ovladati.

Na slučaj da se odmah ne obore sve pomenute tačke, brzo intervenisati slobodnim snagama sa već ovladanih tačaka u leđa neprijatelju, te da se što prije ovlada sa navedenim tačkama. Snage rasporediti tako da Hadžibegovo brdo i Modropac odmah padnu. Snage koje idu na Modropac i Dubovac da se obezbijede sa desnog boka.

Cim padne Hadžibegovo brdo i Modropac vi po potrebi pomažete lijevu kolonu napadajući varoš Bileću sa sjevera, a sa ostatkom vaših snaga gonite bande i težite što prije ovladati sa Bodenik — Ilina glava (k. 916) — Podosoj — Tuhor (k. 747), težeći na tome prostoru uništiti bande koje će iz Bileće vjerovatno bježati preko prostora: Tuhor — Vodena gradina. I kada se

* Bliže o njenom dejstvu. vidi tom III, knj. 7, dok. br. 324 i izvještaj Štaba 2. dalmatinske brigade od 1. juna 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 41 11. k. 1143).

budete po potrebi angažovali i na Bileću izvjesna osiguranja ostaviti svakako na Bodenik — Ilina glava, a jača na Tuhor. Takođe ostavićete po jedan vod na Hadžibegovo brdo i Modropac, koji se vaši dijelovi povlače u sastav svojih bataljona tek kada se bande počnu potiskivati iz varoši.

Veza sa komandantom te kolone da bude kod Rada Radmilovića u s. Radmilović Dubrava. Patrola koja ostane za vezu da uvijek zna gdje se nalazi Štab te kolone.

2.— Lijeva kolona II dalmatinska N. O. U. brigada:» sa svojim 1. i 3. bataljonom i 4. bataljonom XII hercegovačke N.O.U. brigade. Komandant major drug Obrad Egić.

2. — Pod vašu komandu stavljamo 4. bataljon XII hercegovačke N. O. U. brigade. On ima i teški bacač. U s. Pilatovci u toku 31. o. mj. čeka vašu zapovijest.

Vi ćete sa vašom kolonom tačno u 22.30 časova napasti i ovladati sa k. 863 — k. 720 — Vlajinja, šireći se lijevo prema potrebi do rijeke Trebišnjice, a desno do linije: s. Deleuše — Hadžibegovo brdo (isključno) — varoš Bileća (zaključno).

U toku 31. o. mj. vaše snage prikupite na prostoru: Vraćenovići — Pilatovci, sa koje linije krenuti pod zaštitom prvoga mraka te da se postigne puno iznenađenje.

Po ovlađivanju sa prostorom Vlajinja brzo upadate u varoš pomažući se međusobno sa desnom kolonom i goneći bande dalje.

Pri pokretu sa Vlajinja, ako dotle ne padne Hadžibegovo brdo vi pomažete napad u leđa neprijatelju ne umanjujući pri tome brzinu vašeg nadiranja u varoš, te će tako biti najbolje i obezbjeđen vaš desni bok. Zbog ovoga korisno je glavnina vaše rezerve da se kreće za vašim krilom, a bar nešto iste da se kreće preko Vlajinje ka Vodenoj gradini radi sigurnosti vašeg lijevog krila.

Od danas veza sa tim štabom kolone da bude u Pilatovcima i sve do početka napa-

' Ova brigada je, na osnovu prethodnog dogovora između komandanta 29. NOU divizije Vlade Šegrta i komandanta Primorske operativne grupe Radomira Babića, određena da učestvuje u napadu na Bileću. Opširnije o tome vidi dopis pomenutih komandanata od maja 1944. Štabu 29. NOU divizije (Arhiv V. 1.1., reg. br. 56/5—1, k. 1143).

da, a kada ovladate sa Vlajinjom i produžite napad na varoš, ostavite jednu patrolu na Vlajinji, koja će uvijek znati gdje se nalazi komandant te kolone.

Ova patrola za vezu da loži vatru da bi je kuriri lakše pronašli.

3.— Kombinovana udarna grupa: 1. bataljon X hercegovačke N. O. U. brigade i 2. bataljon II dalmatinske N. O. U. brigade. Grupom komanduje: jedan član Štaba II dalmatinske N. O. U. brigade i Stab 1. bataljona X brigade.

3. — II dalmatinska N. O. U. brigada uputiće svoj 2. bataljon preko prostora Glumina, a XII hercegovačka N. O. U. brigada 1. bataljon X hercegovačke N. O. U. brigade ka Mosku, tako da oba bataljona izbiju na prostor Mosko 31. o. mj. do mraka, gdje će uhvatiti vezu.

Odmah po hvatanju veze član Štaba II dalmatinske N. O. U. brigade, koji će doći sa 2. bataljonom, obrazuje sa Štabom 1. bataljona zajednički štab udarne grupe koji će komandovati sa oba bataljona.

Zadatak je grupe da na prostoru Mosko zatvori pravac od Trebinja Bileći vodeći naročito računa o daljnjem izviđanju ka Ljubomiru.

Izgleda da bi jedan bataljon trebalo držati oko Mosko — Klenak sa manjim tajnim dijelovima oko Dubočana za udar u leđa neprijatelju a jedan bataljon oko s. Anđelići — Matijevina radi dubljeg izviđanja manjim dijelovima Ljubomiru, pa i Vlaškoj i Mirilovićima, te da vas ne iznenade bande iz Bileće.

Neprijatelj ne smije prodrijeti iz Trebinja i vi ćete zatvarati pravac *pod svaku cijenu,* sve do pada Bileće i našeg daljeg naređenja.[10]

Odmah po stizanju bataljona na Mosko poslaćete nam hitan izvještaj o stanju kod vas naznačujući način održavanja veze sa vama.

4. — Ideja manevra:

Napad počinje tačno u 22.30 časova 31. o. mj. Casovnike sravniti prema radio-vremenu »Slobodna Jugoslavija«.

Pripreme izvesti u najvećoj tajnosti. Neprijatelj ne smije saznati niti primijetiti napad dok ne zaprašte bombe nad njego-

Posljednja rečenica je dopisana mastilom, ćirilicom.

vim glavama 31. o. mj. tačno u 22.30 časova. Odmah po ovlađivanju sa tačkama iznad Bileće, lijeva kolona munjevito prodire u varoš ne dajući bandama da se u nju prikupe i srede za odbranu; desna kolona po potrebi svojim lijevim krilom pomaže lijevoj koloni napad i na sam grad, a ostatkom svojih snaga teži ovladati što prije i sa prostorom Bodenik — Tuhor.

Sve jedinice međusobno da se potpomažu spremne uvijek da odbiju protivnapad.

Zauzimanje svih važnijih čuka obilježiti paljenjem vatre.

Pri napadu stvarati što veću galamu na potrebnim mjestima radi veće panike neprijatelja.

U momentu kada se ovlada sa čukama oko Bileće i kada pješadija krene dalje u napad teškim bacačima odmah tući sa po nekoliko granata samu varoš, a potom bacačku vatru prikupiti da ne bi gađala naše jedinice.

5. — Odmah po ovlađivanju sa prvim čukama oko Bileće da komandanti kolona uspostave vezu. Docnije veza će biti olakšana paljenjem vatre i prema napredovanjima. Desna kolona u početku držače patrolu za vezu u Radmilović-Dubravi, a čim padne Modropac ta patrola biće na Modropcu i ložiti stalno vatru. Veza sa lijevom kolonom biće u početku u Pilatovcima, a po ovlađivanju sa Vlajinjom biće na Vlajinji, koja takođe da loži stalno Vatru.

Sve promjene od danas Štab II dalmatinske i XII hercegovačke brigade dostavljati nam najhitnije sigurnim kuririma radi eventualnih dopuna ove zapovijesti.

6. — Na slučaj da u toku noći ostanu pojedina uporišta u Bileći nelikvidirana, sve jedinice ostaju na dostignutoj liniji, privlače teška oruđa i likvidacija se produžava sve do postignuća krajnjeg cilja. Bileća mora pasti.

7. — Prije polaska u napad borci da ponesu suhu hranu za jedan dan. Komore desne kolone da kuhaju hranu u sadašnjim logorima, a u toku 1. juna do podne da se prikupe na prostoru Donja Vrbica — Okolišta. Komora lijeve kolone da kuha u Pilatovcima, a udarne grupe prema nahođenju Štaba Grupe.

8. — Hirurška ekipa u toku noći 31. o. mj. smjestiće se u selo P o g l e d a l o, gdje upućivati sve ranjenike. Dalja evakuacija od ekipe ranjenika XXIX U. divizije biće na Crni kuk, a II dalmatinske brigade za Velimlje, gdje će ih dalje prihvatati Primorska udarna grupa.

9. — Znaci raspoznavanja biće:

— za 31. maj : — *Odziv:* Obrad ... *lozinka:* Milenko,
— za 1. juni: — *Odziv:* Petar . .. *lozinka:* Radcmir
— za 2. juni: — *Odziv:* Niko ... *lozinka:* Jovan

Ugovoreni znaci biće:

— za 31. maj : — Ko traži vezu polugl. viče: 4, a odg. se 8
— za 1. juni:— „ „ „ „ „ 10, „ 12
— za 2. juni:— „ „ „ „ „ 5, „ 6

Stalni ugovoreni vidljivi znak za veća odstojanja biće: Puška podignuta uvis uspravno i na njoj kapa.

10. — Štab XXIX udarne divizije N. O. V. Jugoslavije — u toku 30. i 31. o. mj. biće u Donjoj Vrbici. 31. o. mj. pred mrak Štab će se smjestiti u s. Okolište, a čim padne Hadžibegovo brdo i Modropac kreće preko Radmilović-Dubrave u selo Sliva, gdje će ostati.

11. — Po likvidaciji Bileće desna kolona goni bande dalje, izbija na prostor: s. Vlaška — s. Pijavice, izviđa Ljubomiru i hvata vezu lijevo sa udarnom grupom pomažući je po potrebi.

Lijeva kolona po likvidaciji Bileće ostavlja u samome gradu 4. bataljon XII hercegovačke N. O. U. brigade za održavanje reda i izviđanja Granici i Šobadinama, a sa ostatkom vaših snaga izbijate na prostor: Panik — Skrobotno — Dubočani, hvatajući vezu desno sa udarnom grupom i pomažući je po potrebi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Načelnik Štaba, pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

Dostavljeno: Štabu Primorske udarne grupe u dva primjerka i Štabu XII hercegovačke N. O. U. brigade.

NAREĐENJE ŠTABA 38. NOU DIVIZIJE OD 29. MAJA 1944. ŠTABU 17. MAJEVIČKE BRIGADE ZA PRIKUPLJANJE I ODMOR NA PROSTORU BIJELOPOLJE — KAŠTIJELJ — JAVOR — RAŠEVO — BUNARIC I ZA SAKUPLJANJE HRANE[1]

STAB 38. DIV.
29. V 1944.
Br. 18/44.[2]

ŠTABU XVII MAJEVIČKE NOU BRIGADE

Položaj

1) Situacija: Na sektoru Birča i okoline neprijatelj nije aktivan niti se osjeća njegova koncentracija. Prema izvjesnim podacima glavnina SS divizije odlazi sa Majevice — Posavine[3], ostavljajući na toj prostoriji uglavnom novomobilisane.

Raspored naših snaga: Levo od nas nalazi se XVI divizija na prostoriji Repnik — Podgorje.[4] Desno od nas nalazi se XXXVI divizija na prostoriji Rakino Brdo — Papraća.[5]

U toku današnjeg dana bande zelenog kadra bile su aktivne od pravca Prnjavora izlazeći na Vis — Jelovo Brdo.

U toku prošle noći jedna grupa četničkih bandi Jake Milića napala je na mlinove ispod s. Zepnića, gdje je uspjela da zarobi 6 naših drugova koji su mljeli žito, kao i da zaplijene nešto brašna. Taj uspjeh četničke bande postigle su uslijed neopreznosti drugova koji su bili u mlinovima. Odmah po tome III bataljon XVII brigade uputio je izvjestan dio svojih snaga u potjeru za četničkim bandama i sustigao ih je kod sela Jelečića, gdje je uspio da ih razbije i da oslobodi 10 naših drugova koji su bili u četničkom zarobljeništvu, kao i da povrati oteto brašno. Sem toga zaplijenio je od četnika jedan puškomitraljez, 7 pušaka i nešto municije.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 7/1, k. 1258.

- Zaglavlje dopisano mastilom, ćirilicom.

[5] Odnosi se na 13. SS diviziju »Handžar«-. Međutim, ona je i dalje ostala u sjevernom dijelu istočne Bosne. Vidi dok. br. 108, objašnjenje br. 4.

' Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 168.

[5] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi izvještaj njenog štaba od 2. juna 1944. godine (tom IV, knj. 26).

Ovo je bila uspješna gerilska akcija III bataljona koju treba Štab Brigade da pohvali i da populariše po ostalim bataljonima.

2) Uslijed pretstojećih širih ofanzivnih akcija koje će vršiti naše jedinice potrebno je da se vaša brigada prikupi na jednoj pogodnijoj prostoriji, gdje će imati više mogućnosti za sređivanje i odmor. Ta prostorija bila bi Bijelopolje — Kaštijelj — Javor — Raševo — Bunarić. Prethodno Brigada treba da se snabdije sa hranom u rezervi najmanje za 7 dana.

Radi toga postupite na sljedeći način:

a) U toku nastupajuće noći, tj. do svanuća 30. o. m., postavite se sa dva bataljona na prostoriji Bijelopolje — Javor, i to jedan bataljon sa Štabom Brigade neka bude kod s. Mitrovića — Zepinića, a s jednim bataljonom kod sela Bijelopolje — Kaštijelj. Štab Brigade neka bude u s. Mitrovići: Bolnica u s Kubići[6] i eventualno Javor kada iz tog sela odu bataljoni IV vojvođanske brigade.

Zadatak bataljona koji će biti na prostoriji Kaštijelj — Bijelopolje (a to može biti III bataljon koji je već uglavnom na toj prostoriji) jeste zatvaranje pravca od Gračanice na Kaldrmi[7] i od Matijevića — Zivinica na Džebarskoj gradini.

Zadatak bataljona koji će biti kod s. Mitrovići — Zepinići jeste da bude u rezervi i da drži zasjedu na Velikom brdu (u sekciji piše Ravno brdo).

b) Dva bataljona uputite u toku nastupajuće noći na prostoriju s. Đurđevik, ili s. Bašigovci — Lukavica — Svojat — Gračanica. Zadatak tih bataljona jeste da u pomenutim selima prikupe što više hrane za Brigadu. Vi sami ocijenite u kojim selima će se doći više do hrane, pa tamo i uputite bataljone. Kada bataljoni prikupe dovoljno hrane za Brigadu, i to najmanje za 7 dana, onda neka se povrate preko Kaštijelja — Mitrovića, a odatle jedan bataljon uputite na Raševo, a jedan na Bunariće.

Zadatak bataljona koji će biti na Raševu jeste osmatranje pravca od Tupkovića — Gojčina — Visa i sprečavanje prodora zelenaških bandi sa tih pravaca prema našoj teritoriji.

Zadatak bataljona koji će biti na Bunarićima: Opšta brigadna rezerva i pored toga jedan nuzgredan zadatak koji će dobiti na licu mjesta. O tome će Štab Brigade biti usmeno obaviješten.

3) NAPOMENA:

a) Sa bataljonima koji idu u akciju radi hrane neka pođu jedan do dva člana Štaba Brigade. Bataljoni treba što ekspe-

[6] Na karti 1 : 100.000 ovo mjesto nije nađeno.
[7] Vjerovatno omaška. Treba: Kalemi (k. 775).

ditivnije da obave postupak oko prikupljanja hrane i da se u toku sutrašnjeg dana, a najkasnije u toku sutrašnje noći (30/31) povrate do s. Mitrovića.

Način na koji će se prikupljati hrana da bude takav da se po mogućstvu posao obavi na dobrovoljnoj osnovi i putem pravilne rekvizicije. U prvom redu hranu uzimati od onih koji su odbjegli i nalaze se u zelenom kadru. U koliko se zatekne stanovništva po selima objašnjavati mu postupak SS-ovskih i zelenaških bandi i zlodjela koja su te bande izvodile po Majevici i Birču, i ubjeđivati stanovništvo da ne nasjeda SS-ovskoj i zelenaškoj propagandi koja ih nagovara da bježe ispred naše Narodnooslobodilačke vojske.

b) Stab Divizije u toku sutrašnjeg dana premjestiće se u s. Vasiliće (u sekciji piše Vasiljevići). Prethodno će ovaj štab održati sastanak sa Štabom Brigade kad isti dođe u s. Mitrovići, radi davanja usmenih direktiva za daljnji rad.

Stab Brigade uputiće sutra drugaricu Micu Kisić u Stab Divizije.[8]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Vlado[9]	Načelnik potpukovnik,	Komandant potpukovnik, Mil.[10] Zekić

(M. P.)

[s] Ta rečenica je dopisana mastilom, ćirilicom.
• Rolović
[14] Miloš

NAREĐENJE ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 29. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 16. KRAJIŠKE BRIGADE I 2. BATALJONA 13. KRAJIŠKE BRIGADE ZA POSJEDANJE POLOŽAJA BUSIJE — KIK — GRIC — VUČJA POLJANA — UVALA'

STAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Op. Pov. Br. si.
29. V 1944. g.
00.30 sati

ŠTABU XVI KNOU BRIGADE

U današnjoj borbi neprijatelj je zbacio snage II bataljona XIII brigade sa položaja Podovi.'- Uslijed povlačenja II bataljona ugrožen je položaj I bataljona XVI brigade, koji se je povukao prema kosi Zmirkača.[3]

Neprijatelj je zaposjeo položaj Gola šiša i Podove.[4] Uslijed ovakve situacije snage XVI brigade i II bataljona XIII brigade zaposješće položaje desno od s. Busije (do ceste G. Ribnik — Busije — Vrbljani) preko cisterne[5] — Kik (k. 1091) — Grič (k. 1051) — Vučja poljana — Uvala.®

Snage I proleterskog korpusa (XIII prol. brigade) nalaze se na prostoriji Vrbljani.[7] Stanje kod ove brigade nije nam poznato. Štab Brigade uhvatiće vezu sa njom.

Uslijed ovakve situacije, —

NAREĐUJEMO:

1. — Snage XVI brigade postavlja se na gore određeni položaj 29. o. mj. do 4 sata ujutro, i to na sljedeći način:

a) I bataljon XVI brigade zaposješće položaj do ceste desno od s. Vrbljana naslanjajući se desnim krilom na istu pa povrh Vrbljana do cisterne.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 11/1, k. 1265.

[s] Riječ je o Podovima kod sela G. Ribnika. Međutim, na karti 1 : 100.000 Podovi nisu označeni.

[3] i [6] Vidi dok. br. 160.

[4] Borba je vođena sa jedinicama 7. SS divizije. Vidi dok. br. 184 i 192.

[5] Riječ je o cisterni za vodu.

[7] O rasporedu i dejstvu pomenute brigade vidi dok. br. 133 i 140.

b) II bataljon XVI brigade nasloniće se desnim krilom na cisternu do Kika (k. 1091).

c) III bataljon nasloniće se desnim krilom na Kik preko Grič (k. 1051) i sa lijevim krilom nasloniti se na Vučju poljanu.

d) II bataljon XIII brigade postaviće se kod Uvale. Sa ovog mjesta vršiće duboka patroliranja u pravcu Crkvenog. U slučaju neprijateljskog nadiranja na bataljone XVI brigade vršiće obuhvatni i zaobilazni manevar dejstvujući neprijatelju u bok i leđa. Kod ovakvog dejstva biti što aktivniji kako bi se neprijatelj razbio.

XVI brigada držače na položaju manje dijelove sa puškomitraljeskim odjeljenjima, a ostali dio upotrebiti kao manevarsku rezervu.

Stab Divizije biće kod cisterne Ograđenica kod Lica, gdje mu upućivati kurire i obavještavati o svim promjenama.

Štabovi bataljona koji dobiju ovo naređenje postupiće po njemu ne čekajući naređenje od Štaba Brigade.

Svi bataljoni da budu na položaju što oprezniji i da kontrolišu sve moguće pravce neprijateljskog nadiranja.

II bataljon XIII bragade osim navedenog zadatka kontrolisaće put Pištalo — Srnetica.

Svi bataljoni po izbijanju na određene položaje urediće položaj za borbu i obavijestiti Štab Brigade o svom dolasku, koji će se nalaziti kod želj. stanice kod Lica.

Skrenuti naročitu pažnju borcima na dejstvo neprijateljske avijacije. Kuhanje jela vršiti po danu po mogućnosti u kućama. Nastojati na svaki način da ljudstvo ima redovne obroke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,	Nač. Štaba,	Komandant,
potpukovnik,	kapetan,	pukovnik,
N. Jurinčić	Nik. M. Prodanović	Vojo Todorović

Dostavljeno: II bat. XIII brigade
i III bat. XVI brigade

P. S. Štab Brigade daće detaljno uputstvo za postavljanje snaga na licu mjesta.

(M. P.)

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 29. MAJA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE NA PROSTORIJI OZREN — MAJEVICA OD 14. DO 30. MAJA[1]

ŠTAB
I VOJVOĐANSKE BRIGADE
O. Broj: 34/44. god.
29. maja 1944. god.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Dostavljamo operativni izveštaj za vreme od 14. V do 30. V o. g.

14. V 1944. Brigada se nalazila na prostoru G. Višća — D. Višća — Đurđevik. Glavni zadatak bio je obezbeđenje od pravca Zivinica i kontrola ceste Zivinice — Kladanj.

15. V 1944. Prema zapovesti Štaba Divizije izvršili smo pokret i smestili se na prostoriju Musi. Jaruške — Prav. Jazuške — Treštenica. Sa nove prostorije kontrolisali smo sektor prema Ribnici i zatvarali cestu Ribnica — Treštenica — Tuzla. Manje zelenokadrovske bande koje su se nalazile pre našeg odlaska u pomenutim selima pobegle su u pravcu Ribnice.

16. V 1944. i 17. V 1944. Ostali smo na istoj prostoriji i sa istim zadatkom. U toku dana nije bilo važnijih promena.

Noću 15/16. ov. mes. izvršili smo pokret prema zapovesti Štaba Divizije pravcem Orahovica — Turija — Milino Selo — Sižje — most na Spreči — Dobošnica — Kruševica — Ratiš. Na prostoru Alatine krčevine — Cage — Crvene prljuge — Smoluća zadržali smo se sa Brigadom u toku dana.

Prilikom pokreta u selu Turiji naišli smo na zeleni kadar gde smo pola časa vodili borbu i proterali ih u pravcu Puračića. Ubili smo 1 zelenokadrovca i zaplenili 1 pušku. Iste noći prebacile su

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 13—4, k. 964.

se i jedinice II i IV brigade. Prilikom prelaska preko železničke pruge i Spreče nije bilo naročitih smetnji. Razrušili smo železničku prugu na prostoru između Dobošnice i Miričine i onemogućili kretanje panceru od pravca Miričine.[2] Sa nama se kretala i divizijska bolnica.

Na prostoriji Cage — Smoluća i to na istaknutim položajima nalazile su se manje grupice SS-ovaca sa kojima smo jedno kraće vreme vodili borbu i uspeli da ih proteramo. Toga dana neprijatelj je imao 7—8 mrtvih i ranjenih, a mi smo imali 1 ranjenog druga.

18. V 1944. Prema zapovesti Štaba Divizije[3] prebacili smo se preko ceste Srebrnik — Podorašje i razmestili se: I i II bataljon G. i D. Straža, III bataljon Dobojevići, IV Operkovići, V bataljon i Stab Brigade u Crvenom Brdu sa ostalim delovima Brigade. Prilikom prelaska ceste nije bilo nikakvih smetnji, ali izbijajući na prostoriju Straže neprijatelj se krenuo od Srebrnika prema Straži i napao I bataljon. Celog dana bataljon je vodio borbu uz pripomoć II bataljona na položajima iznad Straže i oko ceste Straža — Srebrnik. Jačina neprijatelja koji je toga dana napadao iznosila je do 300 SS-ovaca sa 2 brdska topa i 4 teška bacača. I bataljon se uporno držao na svojim položajima i pored priličnih gubitaka koje je imao usled neprijateljske artiljerijsko-minobacačke vatre. Naši su toga dana imali oko 30 izbačenih iz stroja dok je neprijatelj imao preko 50 mrtvih i ranjenih.

Istoga dana na sektoru IV bataljona Operkovići nije bilo važnijih promena, jedino što je ove položaje povremeno tukla artiljerija od Navioka sa ceste Tuzla — Celić, kojom prilikom je bataljon imao 3 ranjena druga.

19. V 1944. Izvršili smo pokret sa Brigadom u pravcu prostorije Operkovići — Sitari — Humci — Miladići. Naš IV bataljon ostao je i dalje na Operkovići sa zadatkom kontrole pravca od Straže i Jasenice. Ostali bataljoni i jedinice stigli su do Sitara. Međutim, neprijatelj se nalazio u Humcima i Mila-

[1] Opširnije o borbama sa neprijateljskim snagama pri prelazu željezničke pruge vidi dok. br. 117, napomenu br. 4.

[5] Vidi dok. br. 82.

dićima, kao i na položajima iznad Humaca — Straža — Vjeternik. Na pomenutim položajima bilo je do 200 SS-ovaca i zelenokadrovaca. Odmah smo preduzeli napad u pravcu Straže i Vjeternika, III i V bataljon napadali su od pravca Sitara i Humaca, dok je II bataljon zaobišao Stražu sa leve strane i kroza šumu izbio na položaj Razbijena lipa. Na taj način bataljon se pojavio neprijatelju iza leđa i odatle ugrozio i onemogućio dalji opstanak neprijatelja na Straži. Svojom vatrom bataljon je prisilio neprijatelja da napusti položaj Straža, kada su istovremeno na njegove položaje izbile jedinice II i V bataljona. Neprijatelj je potpuno razbijen i ostaci su pobegli u pravcu Velina Sela.[4] Na bojnom polju ostalo je 20 mrtvih neprijateljskih vojnika, a toliki isti broj ih je ranjeno. Zarobili smo 5 SS-ovaca od kojih 2 Nemca. Od ratnog materijala zaplenili smo 2 teška bacača, 50 mina, 1 šarac, 1 p. mitraljez, 6000 metaka, 15 konja i mazgi, 25 šatorskih krila, 10 ćebadi i drugu količinu sitnije vojničke opreme. Posle izvršenog čišćenja Humaca naše jedinice nalazile su se na liniji: Operkovići — Razbijena lipa — Vjeternik — Miladići — Zunova. Ostali delovi Brigade, brigadni sanitet, intendantura kao i divizijska bolnica bili su u šumi ispod Humaca.

Istoga dana naš IV bataljon koji se privremeno nalazio u sastavu XVII majevičke brigade izvršio je kontranapad na neprijatelja koji je nadirao od pravca Straže i Crvenog Brda prema Operkovići. U zajednici sa dva bataljona Majevičke brigade neprijatelj je proteran iz Crvenog Brda i Straže i nateran u begstvo u pravcu Srebrnika. Tom prilikom bataljon je zarobio jedan šarac. Takođe u toku dana vodili su borbu i to III bataljon na Zunovu i prema Lukavici, a I bataljon prema Naviocima.

V 1944. Prema zapovesti Štaba Divizije,[5] izvršili smo hitan pokret sa prostorije Miladići — Humci — Sitari na sektor Cage — Ratiš. Prilikom ponovnog prelaza ceste Srebrnik — Podorašje nismo naišli na neprijatelja i mirno smo se prebacili postavi ja-

[4] Vidi dok. br. 211.

[5] i [8] Vidi dok. br. 90 i 195.

jući se na prostoriju Ratiš — Alatina krčevina — Cage — Plandište. Dan je prošao u miru.

21. V 1944. Noću 20/21. ov. mes. prema zapovesti Štaba Divizije,[6] Divizija se imala prebaciti preko žel. pruge i Spreče na padine Ozrena. Mi smo dobili zadatak da osiguramo prelaz ostalim jedinicama naše divizije. Prema podacima, neprijatelj nije raspolagao nekim znatnim snagama na pruzi Tuzla — Doboj. Mi smo uputili i postavili IV i V bataljon na prostoru između Dobošnice i Miričine na cestu i prugu sa zadatkom da zatvore pravac od Miričine. I i II bataljon postavljeni su između Dobošnice i Lukavaca da zatvore pravac od Tuzle. Odmah po dolasku jedinica na žel. prugu, pruga je dignuta u vazduh na nekoliko mesta. Neprijatelj nije intervenisao u toku noći niti od pravca Doboja niti Tuzle i sve su se jedinice prebacile preko pruge i mosta bez ikakvih smetnji.

22. V 1944. Ujutru u 5 časova mi smo naše jedinice povukli sa pruge i ceste i prebacili se preko Spreče gde smo se postavili na prostoriju: Katanići — Komari — Veliko brdo — Milino Selo — Jovičići. U toku dana četničke bande napadale su II bataljon koji se nalazio u Katanićima, ali je neprijatelj svaki put bio razjuren i proteran. Tokom dana većih i znatnijih promena nije bilo.

23. V 1944. Sve do 13 časova na položajima naših jedinica nije bilo nikakvih promena. Međutim, neprijatelj je sa nekoliko kolona oko 13 časova krenuo od pravca Puračića prema Milinu Selu, od Dobošnice prema Velikom brdu i Komarima, od Petrova Sela prema Komarima i Katanićima i četničke bande od Ozrena prema Katanićima i Komarima. Jačina neprijatelja koji je preduzeo napad na naše jedinice iznosila je do 1500 četnika, zelenokadrovaca i SS-ovaca. Naše jedinice od 13 časova pa sve do 21 čas vodile su tešku borbu na prostoru Katanići — Komari — Veliko brdo — Milino Selo. Neprijatelj je sa velikom upornošću nadirao prema našim položajima tako da su se naši često puta mešali sa četnicima i bivali prinuđeni nekoliko puta da kontranapadom stvore vreme za izvlačenje jedinica. Pod pritiskom jačih neprijateljskih snaga i uglavnom usled nepovoljnih položaja za

borbu u odnosu na neprijateljske položaje naše jedinice su se, davajući uzastopni otpor, povukle na liniju D. Brijesnica.[7]

24. V 1944. Prema dobivenom naređenju Štaba Divizije sa Brigadom smo izvršili pokret na prostoriju Jaruške — Jazuške — Treštenica, gde smo se zadržali u toku dana. Na novoj prostoriji nije bilo znatnih promena, jedino su nas manje zelenokadrovske bande napale od pravca Crnjeva i Visa.

25. V 1944. do 30. V 1944. Na dan 25. ov. mes. sa Brigadom smo se premestili na prostoriju Banovići — Podgorje— Zeljova u cilju odmora i sređivanja jedinica. Za ovo vreme neprijatelj nije preduzimao nikakve pokrete u pravcu naše prostorije.

U toku pokreta preko železničke pruge Doboj — Tuzla i borbi na Majevici mi smo imali: 23 mrtva, 60 ranjenih i 22 nestala.

Neprijatelj je u toku ovih borbi imao: preko 155 mrtvih i ranjenih i 5 zarobljenih vojnika.

Svi naši bataljoni za vreme borbi na Majevici u potpunosti su izvršili svoje zadatke. Gubici koje smo imali uglavnom su od neprijateljske artiljerije i minobacača, inače naši gubici su prilično veliki, ali i borbe koje smo vodili bile su oštre i teške. Ljudstvo koje je nestalo izostalo je iza jedinica uglavnom usled iznemoglosti i dugih pokreta.

U toku ovih borbi nismo imali gubitaka u automatskim oruđima, jedino smo izgubili par pušaka.

Za celo vreme pokreta i borbi svi naši bataljoni pokazali su priličnu izdržljivost, upornost i borbenost tako da su sve zadatke koji su pred njih bili postavljeni u potpunosti izvršili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za Stab Brigade
Načelnik — p. pukovnik,
Per. Grujić

[7] Prema izvještaju 4. oružničke pukovnije od 10. juna 1944. borba je vođena 22. maja kod sela Devetak (2 km sjeverno od Milinog Sela) sa 3. bojnom Domdo-pukovnije bos. planinaca i sa SS jedinicama. (Arhiv V. 1.1., reg. br. 21/2—3, k. 149 e.)

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LICKE) BRIGADE OD 29. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA O SITUACIJI NA PROSTORU DRVAR — PREKAJA[1]

STAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE »NIKOLA TESLA«
29. maja 1944. g.

ŠTABU I PROLETERSKOG KORPUSA

Primili smo Vaše naređenje preko Štaba II bataljona III kraj. proleterske brigade. Izviđačke dijelove preko Gradine za Podove mi redovno šaljemo i tamo održavamo vezu sa našim snagama naše I brigade, koja se nalazi sjeveroistočno od Drvara.[2] Baš sad smo dobili izvještaj sa tog odsjeka od ob. oficira naše brigade, koji kaže: Juče oko 2 sata poslije podne stiglo je iz [Bos.] Petrovca u Drvar oko 130 motornih vozila, od kojih: 2 tenka, 30 motorcikla, a ostalo kamioni pokriveni. Prije toga iz Drvara za Petrovac otišlo je oko 100 pokrivenih kamiona. Istoga dana oko 1 sat poslije podne za Petrovac prošla su 2 tenka i 2 kamiona. 24. V 1944. Saveznici su bombardovali Skočaj i upalili ga, također Lapac i Bihać.[3] U Lapcu zapalili 7 kamiona. Danas je iz Drvara u Prekaju došao jedan tenk i jedan kamion i oko 30 motorcikla. Jačina neprijatelja u Prekaji, cijenimo da ih ima oko 1200.[4] Nije primijećeno da imaju sobom artiljerije, samo bacače i pješadijsko oružje. Najjače neprijateljske snage nalaze se u Kraljima i sjeverno od Škrbića. Isto tako nalazi se južno od crkve na koti Orlovac (696) i zapadno na koti 672.

Mi smo sinoć vršili napad na neprijatelja, koji nije uspio, iz razloga što II bataljon III krajiške brigade nije uopće vršio napad.[5]

Večeras ponovo mislimo vršiti napad na neprijatelja sa četiri bataljona bez dvije čete, a u vezi naređenja Vrhovnog štaba.[6]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 7—5, k. 371.

[2] Ta brigada se tada nalazila na prostoru s. Rečkovac — Otaševac — s. Jasikovača. Vidi operacijski dnevnik Štaba 6. proleterske divizije (Arhiv V. 1.1., reg. br. 14/3, k. 797).

[3] Vidi dok. br. 213—215.

[4] Vidi dok. br. 137 i 153.

[5] Vidi dok. br. 131 i 161.

• U izvještaju Štaba ove brigade od 4. juna 1944. Štabu 6. proleterske divizije o borbama za Drvar od 25. do 30. maja o tome se ništa ne kaže (tom IV. knj. 26).

Naše snage imaju sada raspored slijedeći: III bataljon naše brigade, koji se nalazio na liniji Culinovača (trig. 1083), k. 1091, Mokronoške kolibe (k. 857), sada se tamo nalazi samo jedna četa ovog bataljona, dok sa ostalim snagama Bataljon je jutros stigao sjeveroistočno od Velike lunjevače, gdje služi kao brigadna rezerva. — IV bataljon bez jedne čete nalazi se na Sjenokosu (k. 960), Lauševac (k. 1133), zaključno jugoistočne padine iste kote. III bataljon I brigade I divizije nalazi se istočno od Lauševca (k. 969), južne padine Velike lunjevače i sjeverno iznad Marčeta isključno kota 1075.[7] II bataljon III krajiške brigade nalazi se u jugozapadnim padinama k. 1075, sjeveroistočno od Marčeta, zaključno Matići. Naša dva bataljona trebaju biti danas u Vidovu Selu, kao i jedna četa od IV bataljona, za koje smo noćas poslali jednu patrolu da se prebaci na ovaj odsjek. Detaljnije podatke o neprijatelju poduzeli smo da prikupimo, o čemu ćemo Vas obavijestiti. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Goj.[8] S. Milekić

Zamj. k-danta — kapetan,
D. Zaklan

(M. P.)

[7] O rasporedu bataljona te brigade vidi dok. br. 139.
[6] Gojko

ZAPOVIJEST ŠTABA 5. KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 29. MAJA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA JOHOVAC, FOČU I KOMARICU[1]

ŠTAB
V KK NOU BRIGADE
29. maj 44. god.
Br. str. pov.

ZAPOVIJEST

Sekcija Derventa 1 : 100.000

PODATCI O NEPRIJATELJU: —

Linija Derventa — Doboj staro stanje.®
Cer — jedna bojna IV lovačke pukovnije.
Komarica — 20—30 milicionera želj. bojne.
Foča — jedna satnija milicije (110) ljudi sa 1 puš. mitr.
Johovac — Jedna satnija IV lov. pukovnije sa 10 puš. mitr., 1 satnija milicije oko 100 ljudi i 1 puš. mitr. smješteni po kućama i rovovima. Na mostu nalazi se utvrđen dobro izgrađeni bunker, na karti označen želj. stanica Kotorsko. Štab bojne i magazin bojne.
Kladari — jedna satnija IV lovačke pukovnije.
Naše snage: I, II i dvije čete III bataljona.
Zadatak: napasti uporišta Johovac, Foču, Komaricu, likvidirati posade i zasjede prema Ceru.[3] Da bi se to postiglo

NAREĐUJEM

I bataljon — Napašće i likvidirati uporište Johovac sa svim svojim snagama bacivši jedan vod sa minom prema Kladarima. Uporište napasti munjevitim prodorom zauzimanjem kuća i štaba bojne.

Sektor I bataljona je do crkve u Johovcu gdje se sastaje stara i nova cesta, odnosno luk kojeg pravi stara cesta između dvije nove. Za-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 16/1, k. 870.
[8] O neprijateljskim snagama u pomenutim mjestima vidi dok. br. 219.
[' Napad na ta mjesta tada nije uspio. Opširnije o tome vidi dok. br. 163 i 218.

sjedu postaviti ispod Retka, prolazeći potokom Zarića, i Foče, kod kuća pod samim Retkom gdje je naznačeno R (Kladari). Zasjeda se treba paziti bunkera koji je na mostu.

Po likvidaciji popaliti sve kuće i državne ustanove. — Ne treba napasti na sam bunker koji je na mostu.

III bataljon — Sa jednom četom napašće i pomoći likvidaciju uporišta Johovac što zahvata prva dva slova J i O do crkve. Po likvidaciji toga produljiti čisteći uporište Johovac. Sa drugom četom napasti Foču, likvidirati uporište i produljiti pomoći likvidaciji Johovca. Samu Foču treba iznenadnim prodorom zahvatiti i zauzeti.

II bataljon — Postaviće sa dvije čete zasjedu na cesti Komarice prema Ceru. Zasjedu postaviti sa jedne i druge strane ceste zahvativši Jurićevo brdo (trig. 250), crkvu na samoj cesti pa nadalje. Zasjedu postaviti tako da ako pođe intervencija slupati je i uništiti. Zadatak bojne na Ceru da u slučaju našeg napada na prugu aktivno interveniše.

Sa jednom četom brzo upasti u stanicu Komaricu, uništiti stanicu i sva postrojenja paljenjem.

Na stanici se nalazi pumpa koja lokomotive snabdijeva sa vodom, istu treba uništiti. Takođe vagone i lokomotive koje su na stanici popaliti. Protivtenkovsku pušku ponijeti i postaviti je na cesti.

Ovu akciju treba izvesti u toku noći jer u danu nećemo moći da vodimo borbu, zato treba biti brz, odlučan i energičan. Uporišta čistiti brzim prodorima i iznenađenjima.

Radni vodovi ostaće na Pojezni, a I i II bataljon ostaviće po jednu desetinu u zaštiti.

Stab Brigade kretaće sa I bataljonom.

Znaci — Klašnice — Kozara

Znaci za sporazumijevanje—imitiranje vola.

Znaci po danu: zelena grana za kapom, dizanje puške objema rukama u vis.

NAPOMENA:

Danas se navršava godina dana kako je V brigada došla na sektor C. Bosne. Njezin dolazak obilježen je upravo ovih

dana sa vidnim uspjesima i pobjedama koje je na svom putu požnjela.

Ova akcija neka bude u znaku obilježenja novih pobjeda, godišnjice boravka i uspjeha na sektoru centralne Bosne.

Početak u 24 sata[4].

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar — major, Mašo[5]

Komandant — major,. R.[6]

(M. P.)

BR. 149

IZVJEŠTAJ ŠTABA 6. KRAJIŠKE BRIGADE OD 29. MAJA 1944. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA KOMUNIKACIJI BIHAĆ — BOSANSKI PETROVAC[1]

STAB
VI KRAJIŠKE N. O. PARTIZANSKE
UDARNE BRIGADE
Pov. Br. 116/44
Dne 29. V 1944. god.

ŠTABU IV KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE

Položaj

Prema naređenju Štaba Divizije naša brigada dobila je zadatak da zatvori pravac: Bihać — Bosanski Petrovac.[2] Za zatvaranje toga pravca naša brigada imala je slijedeći raspored:

II bataljon nalazio se u selu Veliki Radić sa zadatkom kontrole ceste koja ide od Bihaća preko Grabeža za Veliki Radić

[4] Riječi »Početak u 24 sata« dopisane mastilorri, latinicom.

[5] Narodni heroj Mahmut Ibrahimpašić Mašo. Poginuo 17. oktobra 1944. u Ripnju, pod Avalom.

* Narodni heroj Ranko Šipka. Poginuo 7. novembra 1944. u automobilskoj nesreći na putu između Travnika i Zenice kao potpukovnik i zamjenik komandanta 4. NOU divizije.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 26—2. k. 774 A.

[2] Vidi dok. br. 93 i 94.

i u slučaju neprijateljskog pokreta od Bihaća prema Petrovcu da tuče neprijatelja koji bi kretao od Grabeža preko Volarice u pravcu Tihotina bočno, a ukoliko bi krenuo od Bosanske Krupe prema Petrovcu da sa jednim dijelom svojih snaga krene preko Maloga Radića u pravcu Donje Suvaje i na taj način pruži pomoć snagama VIII brigade i da održava vezu sa istima.

III bataljon nalazio se je na položaju Grabež — Turski Kozjan — kota 754 (Kraljuša). Zadatak toga bataljona bio je da uz pripomoć snaga II bataljona spriječi prodor neprijatelja iz toga pravca, gdje se je svakako očekivalo i težište neprijateljskog napada.

I bataljon raspoređen je na Praščijak — ripački Klanac (kota 488), a lijevo od toga bataljona nalazio se je bataljon Drvarsko-petrovačkog odreda.[3]

IV bataljon sa dvije čete nalazio se je u Oraškom Brdu koji je imao zadatak da kontroliše cestu Kulen-Vakuf — Vrtoče i u slučaju potrebe da posluži kao rezerva ostalim snagama naše brigade za sprječavanje neprijateljskog prodora Bihać — Lipa — Bosanski Petrovac, dok je jedna četa toga bataljona bila na aerodromu.

25. ovoga mjeseca u 6 časova neprijatelj je stigao u Ripač sa 16 tenkova i oko 100 kamiona koji su bili natovareni sa

[3] i [5] U izvještaju Štaba Drvarskog NOP odreda od 31. maja 1944. Štabu 4. NOU divizije o tome se kaže:

»Podnosimo vam izvještaj o akciji koja je vodena 25. ov. mj.: oko pet sati izjutra neprijatelj je sa jačim snagama motorizacije i manjim snagama pješadije (oko dvije bojne) napao naše snage na Klancu uz pomoć jače artiljerije; poslije nekoliko uzastopnih juriša, koji su odbijeni, neprijatelj je na kraju uspio najvišu kotu na Klancu da uzme i ovlada Klancem tako da su snage VI brigade koje su Klanac branile i snage Bih.(aćkog) bataljona, koje su bile na lijevom krilu snaga VI brigade, na gredi iznad Velikog Račića i Malog Račića, morale se povući prema Gorijevcu. Glavnu vatru izdržale su snage VI brigade, tj. I bataljon i I četa Bih. bataljona. Ostale dvije čete Bih. bataljona imale su manju borbu jer neprijatelj na njih nije ni nailazio. III bataljon VT brigade, koji se nalazio bočno na desnom krilu, nije uopšte dolazio u kontakt sa neprijateljem. Od strane Bih. bataljona neprijatelju je davan otpor na Gorijevcu i poslije na Tarkovcu više Dubovskog, gdje je neprijatelj bio suzbijen i našim kontrajurišem natjeran u bjekstvo; pošto su došli tenkovi u tom momentu, do potpunog uspjeha nije se moglo doći jer smo se morali povući. Veze sa jedinicama VI brigade u to vrijeme nije više bilo.

Naš Drvarski bataljon bio je na lijevom krilu fronta, na liniji: Bisovac — Loskun — Doljani, gdje smo imali vezu sa snagama VI ličke divizije. Taj bataljon za čitavo vrijeme nije imao kontakta sa neprijateljem, jer nije nastupao prema njima.

Naši gubitci u ovoj borbi 1 mrtav i 1 ranjen, neprijateljskih gubitaka bilo je više (Arhiv V. 1.1., reg. br. 19—2, k. 1628).

vojskom i ratnim materijalom.[4] Prvi tenk koji je išao naišao je na nagaznu minu u ripačkom Klancu i isti je uništen. Zatim je stupila pješadija u dejstvo i težište njenog napada bilo je upereno u pravcu ripačkog Klanca (kote 488) gdje su se nalazile snage našeg I bataljona. Neprijatelj je na tome sektoru poslije jake artiljerijske pripreme izvršio juriš sa ciljem da zbaci naše snage u čemu nije uspio, već naprotiv pretrpio velike gubitke, i sa uspjehom odbačen od strane naših snaga. Zatim je sa glavninom svojih snaga krenuo u pravcu Supljaje sa desnom obalom rijeke Une na Veliki Račić i iza Ljutoča (trig. 941) odbacivši snage Drvarsko-petrovačkog odreda[3] i izbio u Mali Račić za leđa našem I bataljonu, tako da se je ispred njega povukla samo jedna četa toga bataljona. Neprijatelj, koji je bio mnogo nadmoćniji od naših snaga, koristeći ispred sebe slabe snage išao je munjevitom brzinom ostavljajući za sobom jaču zaštitnicu koja je postavljala zasjedu dvjema četama našeg Prvog bataljona koje su ga pratile, tako da je poslije 4 sata borbe uspio da dopre do sela Duhovskog gdje je primio borbu sa dvjema četama našeg IV bataljona. Naš IV bataljon, koji je primio sa neprijateljem borbu, poslije 3 sata borbe uspio je da neprijatelja razbije i primora na povlačenje. Za vrijeme od početka stupanja neprijateljske pješadije u borbu, to jest zauzimanja glavnog odbranbenog položaja naših snaga, pa do toga vremena neprijatelj je uspio, koristeći se miniranjem i daskama koje je dovlačio na kamionima, opraviti sve prekope na ripačkom Klancu i omogućio prolaz tenkovima i kamionima. Cim su tenkovi produžili cestom i stigli pješadiju, naše snage bile su primorane da se povuku, tako da su neki dijelovi se povukli prema Baraćuši a neki prema Jadoviku. Cim je neprijatelj sa pješadijom produžio u pravcu Lipe mi smo izdali naređenje našem III i II bataljonu da se povlače u određenom nam pravcu, ali, kako je neprijatelj munjevitom brzinom prodro sa tenkovima i kamionima, u tome nismo uspjeli. Naš II bataljon, čim se je otvorila borba na sektoru VIII brigade, uputio je dvije čete preko Malog Radića u pravcu Donje Suvaje i isti se nije mogao povući blagovremeno nego je tek 26. o. mj. došao u sastav glavnine naše brigade.

Sto se tiče održavanja veze toga dana telefonom bilo je onemogućeno iz razloga što je neprijatelj artiljerijskom vatrom pokidao telefonske žice. Kurire sa dopisima upućivali smo češće, ali su se isti vraćali, a postoji mogućnost da su neki pali i neprijatelju u ruke, pošto su se i po šumama nalazile grupice — četničke bande. Radiogramom toga dana nismo mogli održavati

[4] Od Bihaća, preko Ripča, ka Bosanskom Petrovcu tada je nadirao njemački 92. motorizovani puk (vidi dok. br. 111).

Ш Т А Б
VI KRAJIŠKE N.O. PRIPRIJANEKE
VIJAPNE BRIGADE
BR 116/44
DNE 28-V-1944 GOD.

ŠTABU IV KRAJIŠKE NOU DIVIZIJE

P O L O Ž A J

Prema naredjenju Štaba Divizije naša brigada dobila je zadatak da zatvori pravac: Bihać-Bosanski Petrovac. Za zatvaranje toga pravca naša brigada imala je slijedeći raspored:

II Bataljon nalazio se u selu Veliki Radić sa zadatkom kontrole ceste koja ide od Bihaća preko Grabeža za Veliki Radić i uslučaju neprijateljskog pokreta od Bihaća prema Petrovcu, da tuče neprijatelja koji bi kretao od Grabeža preko Valarice u pravcu Tibotina bočno, a ukoliko bi krenuo od Bosanske Krupe prema Petrovcu da sa jednim dijelom svojih snaga krene preko Maloga Radića u pravcu Donje Suvaje i na taj način pruži pomoć snagama VIII Brigade i da održava vezu sa istima.

III Bataljon nalazio se je na položaju Grabež-Turski Kosjan kota 754 Kraljuša. Zadatak toga bataljona bio je da uz pripomoć snaga II bataljona spriječi prodor neprijatelja iz toga pravca, gdje se je svakako očekivalo i težište neprijateljskog napada.

I Bataljon raspoređen je na Prasčjak-Ripečki Klanac kota 488, a lijevo od toga bataljona nalazio se je bataljon Drvarsko-Petrovačkog odreda.

IV Bataljon sa dvije čete nalazio se je na Oraškom Brdu koji je imao zadatak da kontroliše cestu Kulen-Vakuf Vrtoče i u slučaju potrebe na poslužiti kao rezerva ostalim snagama naše Brigade za sprečavanje neprijateljskog prodora Bihać-Lipa-Bosanski Petrovac, dok je jedna četa toga bataljona bila na aerodromu.

25 ovoga mjeseca u 6 časova neprijatelj je stigao u Ripač sa 16 tenkova i oko 100 kamiona koji su bili natovareni sa vojskom i ratnim materijalom. Prvi tenk koji je išao naišao je na nagaznu minu u Ripečkom Klancu, i isti je uništen. Zatim je stupila pješadija u dejstvo i težište njenog napada bilo je upereno u pravcu Ripečkog Klanca kote 488 gdje su se nalazile snage našeg I bataljona. Neprijatelj je na tome sektoru poslije jake artiljerijske pripreme izvršio juriš sa ciljem da zbaci naše snage u čemu nije uspjeo, već na protiv pretrpio velike gubitke, i sa uspjehom odbačen od strane naših snaga. Zatim je sa glavninom svojih snaga krenuo u pravcu Šuplijaje sa desnom obalom rijeke Une na Veliki Radić i iza ljutoča kote 941 odbacivši snage Drvarsko-Petrovačkog odreda i izbio u Kali Radić za leđa našem I. bataljonu, tako da se je ispred njega povukla samo jedna četa toga bataljona. Neprijatelj koji je bijo mnogo nadmoćniji od naših snaga koristeći ispred sebe slabe snage išao je munjevitom brzinom ostavljajući za sobom jaku zaštitnicu koja je postavljala zasjedu dvema četama našeg prvog bataljona koje su ga pratile, tako da je poslije 4 sata borbe uspijo da dopre do sela Dubovskog gdje je primio borbu sa dvijema četama našeg IV Bataljona. Naš IV bataljon koji je primio sa neprijateljom borbu poslije 3 sata borbe uspio je da neprijatelja razbije i primora na povlačenje. Za vrijeme od početka stupanja neprijateljske pješadije u borbu to jest, zauzimanja glavnog odbrambenog položaja naših snaga pa do toga vremena, neprijatelj je uspijo koristeći se miniranjem i daskama koje je dovlačio na kamionima opraviti sve prekope na Ripečkom Klancu i omogućio proboj tenkovima i kamionima. Čim su tenkovi probili cestom i stigli pješadiju naše snage bile su primorane da se povuku, tako da su neki djelovi se povukli prema Barać-uši a neki prema Jadoviku. Čim je neprijatelj sa pješadijom probio u pravcu Lipe mi smo izdali naredjenje našem III i II bataljonu da se povlače u odredjenom nam pravcu, ali kako je neprijatelj munjevitom brzinom prodro sa tenkovima i kamionima u tome nismo uspjeli. Naš II bataljon čim se je otvorila borba na sektoru VIII brigade uputio je dvije čete preko Malog Radića u pravcu Donje Suvaje i isti se nije mogao povući blagovremeno nego je tek 26 ovog. došao u sastav glavnine naše Brigade.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 149.

vezu pošto je radio-stanica bila na opravku kod toga štaba, i u putu radio-telegrafista sa radio-stanicom proveo je sve do 26. do 19 časova. Od njegovog dolaska pokušavao je u zakazano vrijeme da uhvati vezu sa Štabom Divizije i nije uspio sve do 28 o. mj. u 10 i 30 časova.

26. o. mjeseca snage našeg I bataljona postavile su zasjedu u selu Duhovskom na cesti Ripač — Lipa. Na zasjedu je naišao jedan luksuzni automobil, jedan sanitetski kamion i motorcikl. Nepažnjom dviju komandi četa zasjeda je otkrivena i nije uspjela u potpunosti, već su ubijena tri neprijateljska vojnika, među kojima jedan njemački oficir poručnik.

27. ovoga mjeseca sa snagama našeg I i II bataljona postavili smo zasjedu na istom mjestu misleći da će naići neka manja neprijateljska kolona, međutim cestom od Vrtoča naišlo je 16 tenkova i oko 80 kamiona.[6] Na cesti je postavljena nagazna mina na koju je naišao tenk i isti je uništen. Zasjeda je bila primorana da se povuče. Istog dana neprijatelj je sa jačim snagama pješadije krenuo sa dvije kolone u pravcu naših snaga. Sa jednom kolonom u pravcu Selište — Rasoja, Međeđak, a sa drugom Krnjeuša, Krnjeuško međugorje — kota 982 — Crni Potoci sa namjerom da se zabaci za leđa našim snagama koje su bile na Međeđaku i Jadoviku. Jedna četa našeg I bataljona koja je bila u zasjedi sa jugozapadne strane ceste u Duhovskom ostala je i toga dana nije se mogla povući u sastav svoga bataljona. Za vezu sa tom četom ostavili smo zamjenika političkog komesara bataljona sa jednom desetinom boraca da sa njom uhvati vezu i istu dovede u sastav bataljona. Istog dana u 15 časova dobili smo naređenje od strane toga štaba da krenemo sa svim snagama na komunikaciju Krupa — Risovac i Risovac — Petrovac, sa zadatkom čišćenja neprijateljskih novopostavljenih uporišta i napad na saobraćajne kolone na toj komunikaciji, što smo i učinili.

Za vrijeme ovih borbi neprijatelj je imao slijedeće gubitke:

Mrtvih	114	95[7]
Ranjenih	128	120
Naši gubitci:		
Mrtvih	1	3
Ranjenih	6	19
Potresenih	5	
Nestalih	3	

U toku ove borbe zaplijenjeno je i to:
7 pušaka

[6] Vidi dok. br. 216 i 218.
[7] Brojevi u ovoj koloni (95, 120, 3 i 19) dopisani su mastilom.

2 strojnice
2 pištolja i
oko 2000 metaka.

Uništena su tri tenka, jedan avion štuka i jedan motorcikl. Sa naše strane izgubljen je jedan protukolski top koji je bio privremeno pod našom komandom, a za vrijeme borbe bio je pod komandom našeg IV bataljona. Sto se tiče protukolskog topa, prema izvještaju Štaba Bataljona, krivicu treba da snosi vođa odjeljenja toga topa koji nije izvršio naređenje Štaba Bataljona i povukao se u pravcu koji mu je određen. Stab Bataljona izdao mu je zadatak da se sa topom povuče putem od Tarkovca na kotu 714 — Kulina prema Oraškom Brdu, a on to nije učinio već se povukao cestom prema Lipi i Vrtoču na pola sata prije nego što su tenkovi došli.[8]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P. politkomesara:
Radoman Jakić

Komandant major:
Mićo Kolundžija

(M. P.)

" Vidi dok. br. 142.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 6. KRAJIŠKE BRIGADE OD 29. MAJA 1944. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE U MAJU'

STAB
VI KRAJIŠKE NOU BRIGADE
Pov. Br. 118/44
29. maja 1944. godine

Mjesečni operacijski
izvještaj dostavlja

ŠTABU IV DIVIZIJE V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

	Položaj
I-V-1944. g.	Dostavlja vam se izvještaj o akcijama za mjesec maj 1944. god. Snage II bataljona bile su u zasjedi desetini neprijateljskih vojnika koji su održavali vezu sa svojim snagama na drugom uporištu, i tom prilikom ubile im četiri vojnika.[2] Plijena nije bilo.
od 1. do 5/V-44.	Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
5-V-1944. god.	Snage II bataljona išle su u akciju na četnički logor u selo Rudice, ali četnici te noći nisu bili u logoru nego samo jedna patrola, od koje je jedan četnik ubijen. Naši gubitci jedan ranjen.
od 6. do 10/V-44.	Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
II-V-44. god.	Snage IV bataljona sa diverzantskom grupom Podgrmečkog odreda postavile su mine na pruzi Bihać — [Bos.] Krupa, i na istom mjestu postavile zasjedu. Neprijateljski voz naišao je na minu, ali je samo kapsla eksplodirala. Neprijatelj je izašao iz voza i počeo da traži minu, naši su otvorili paljbu na njih i ubili im četiri vojnika. Neprijatelj nije reagirao.

' Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br 27—2, k. 774 A.

[2] Riječ je o zasjedi 2. bataljona koja je ubila neprijateljske vojnike.

od 12. do 14/V	Nije bilo dodira sa neprijateljem.
14-V-1944. g.	Jedan dio snaga IV bataljona bio je u zasjedi na pruzi i cesti Bihać — Krupa, gdje su bile postavljene mine. Neprijatelj je naišao i primijetio minu i počeo da je vadi, naši su otvorili paljbu na njih i ubili im trojicu vojnika. Kasnije je naišao jedan transportni voz i naletio na minu koja je eksplodirala i uništila jedan vagon i dva oštetila.[3]
od 15. do 18/V	Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
18-V-1944. god.	Dvije čete IV bataljona bile su u zasjedi na cesti Krupa — Bihać, gdje je diverzantska grupa postavila jednu minu sa kablom. U 8 časova naišla je jedna neprijateljska patrola u jačini od 7 vojnika, i ista je otkrila minu; u momentu kada su se svi okupili oko mine mina je upaljena i ubila četiri neprijateljska vojnika, dva su ubijena iz pušaka, a jedan skočio u Unu. Kasnije je naišla jedna kolona u jačini od 23 neprijateljska vojnika. Naši su otvorili vatru na njih. Ubijeno 19, pobjegla 3, a jedan skočio u Unu. Poslije su napadnute naše čete sa tri kolone neprijateljskih vojnika, borba se je vodila i tom prilikom ubijeno je 6 neprijateljskih vojnika.
19-V-1944. god.	Snage III bataljona vršile su akciju na neprijateljsko uporište Spahići gdje su ubili 10, a ranili 5 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci 3 mrtva i 7 ranjenih. Plijena nije bilo.[4]
20-V-1944. god.	Neprijatelj, u jačini jedne bojne, krenuo je u 4 pravca prema položaju koji je držao naš III bataljon. Jedna četa koja je bila na položaju primila je borbu, i nakon kraćeg vremena povukla se pošto je neprijatelj bio nadmoćniji. U ovoj borbi neprijatelj je imao 5 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubitci jedna drugarica poginula.

[3] Vidi dok. br. 207.

[4] U dnevnom izvještaju Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 22. maja 1944. o tome se kaže: »19. V odbijen je napadaj partizana na naše uporište 8 km s. od Bihaća, uz 8 poginulih partizana.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 22/1—1, k. 38.)

od 21. do 24/V	Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
24-V-1944. god.	Snage II bataljona bile su u zasjedi prema Titinom Brdu[5] i neprijatelj je naišao sa jednom bojnom — ustaša, potpomognut sa dva tenka. Jedan tenk naišao je na minu i uništen je. Borba je vođena 4 sata, nakon toga neprijatelj se povukao nazad uz gubitke od 30 mrtvih i ranjenih. Naših gubitaka nije bilo.
25-V-1944. god.	Snage I bataljona primile su borbu sa neprijateljem koji je nadirao iz Bihaća prema Petrovcu,[6] i tom prilikom ubijeno je 72, a ranjeno 113 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci 1 mrtav, 3 ranjena i 4 potresena od bacača. Zaplijenjeno je: 7 pušaka, 2 pištolja, 1 strojnica i oko 1000 puščanih metaka, uništen je jedan neprijateljski tenk i oboren jedan avion.
26-V-44. godine	Dvije čete I bataljona bile su u zasjedi u selu Duhovsku.[7] Neprijatelj je naišao i primijetio zasjedu, ali su naši otvorili paljbu na njih, i ubili im 3 vojnika među kojima i 1 oficir poručnik. Naših gubitaka nije bilo. Zaplijenjeno je: 2 puške, 1 strojnica, 2 pištolja, 1 čizme i jedne cipele.
27-V-1944. god.	Dvije čete I bataljona sa jednom četom II bataljona postavile su zasjedu na komunikaciji Petrovac — Ripač. Neprijatelj je naišao sa jakim motorizovanim kolonama na zasjedu, ali su se naši morali odmah povući, pošto je neprijatelj bio puno nadmoćniji.[8] Ovom prilikom naišao je neprijateljski tenk na minu, koju je postavio minerski vod, i tenk je uništen, kao i jedna trokolica. Neprijateljski gubitci su nam nepoznati. Naših gubitaka nije bilo.

[5] Na karti 1:100.000 to mjesto nije označeno.

[6] Na tom pravcu nadirao je tada njemački 92. motorizovani puk Opširnije o tome vidi dok. br. 111, 112 i 149.

[7] Riječ »Dubovsku« je dopisana mastilom. latinicom, umjesto riječi »Ijipama« koja je precrtana.

[8] Vidi dok. br. 216.

od 28—30/V-44. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

JEDINICE OVE BRIGADE U TOKU MJESECA MAJA IMALE SU:

1) Gubitci:	a) neprijateljski	134 ubijeno 126 ranjeno i 30 ranjeno i ubijeno 290 svega izbačeno iz stroja
	b) vlastiti	5 poginulo 11 ranjeno i 4 potresena od bacača
2) Plijen:	a) oružje:	9 pušaka, 2 strojnice i 4 pištolja
	b) municije:	1600 puščanih metaka i 4 bombe
	c) oprema:	4 para odijela, 3 para cipela, i 1 čizme
	d) ostalog:	
3) Uništeno:		3 tenka, 1 avion, 1 vagon, 1 trokolica i 2 vagona oštećena. —

4) Raspored jedinica:

Stab Brigade nalazi se u selu Srpska Jasenica. I i IV bataljon po naređenju Štaba Divizije upućeni su prema Zavalju.

III bataljon nalazi se na prostoriji Zalin — Pučenik sa zadatkom kontrole neprijateljskih položaja prema Bos. Krupi, a jedna četa toga bataljona nalazi se u selu Gorinji koja upućuje patrole prema Lastvama i Krnjeuši.

II bataljon nalazi se na prostoriji Vojevac — Suvaja i kontroliše položaje prema Bos. Krupi, Radiću i Risovcu.

Za proteklih mjesec dana jedinice ove brigade imale su dvije uspješne akcije u zasjedi na pruzi Bos. Krupa — Bihać.

Sto se tiče neprijateljske taktike, u posljednje vrijeme naročito koristi noćne pokrete sa namjerom da bi iznenadio naše jedinice, dok u odbrani na uporištima koja su za odbranu gradova i komunikacija ima jako utvrđene fortifikacijske objekte, kao i razne prepreke, bodljikava žica, mine itd.

S obzirom na taktiku neprijatelja nameće se i nama da pojačamo budnost, naročito noću, i postavljamo zasjede u blizini neprijateljskih garnizona na pravcima gdje se može očekivati

vjerovatnoća neprijateljskog pokreta. Napominjemo da jedini najuspješniji način borbe sa neprijateljem jeste postavljanje zasjeda i rušenje komunikacija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P. politkomesara,
si. otsutan

Komandant major,
Mićo Kolundžija

(M. P.)

BR. 151

IZVJEŠTAJ ŠTABA 7. BRIGADE OD 29. MAJA 1944. ŠTABU 10. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 16. DO 29. MAJA[1]

STAB
VII NOU BRIGADE
X DIVIZIJE NOVJ
Op. Pov. Br. 3
29. V 1944. g.

15-dnevni operacijski izvještaj — dostavlja

ŠTABU X DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ — OP.

Izvještaj o akcijama ove brigade od 15. maja do 1. juna 1944. god.

16. V 1944. g. I i II bataljon ove brigade nalazili su se na prostoriji s. Jasenik, s. Slavkovići, s. Požetva, sa zadatkom da sa ove prostorije dejstvuju na želj. prugu Sarajevo — Konjic. Snage III i IV bataljona nalazile su se na sektoru Fojnica, sa zadatkom da dejstvuju na neprijateljske komunikacije Sarajevo — Zenica — Travnik. Toga dana snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

17. i 18. V 44. Snage ove brigade nalazile su se na istoj prostoriji i nisu imale dodira sa neprijateljem.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. Dr. 20—3. k. 854.

19. V 1944. g. Snage III i IV bataljona postavile su zasjedu na pruzi Visoko — Zenica, kod željez. stanice Lašva, koja nije uspjela usljed nedovoljne snalažljivosti vođe minerskog odjeljenja, koji nije uspio da upali minu. Dolaskom dana snage ovih bataljona bile su prisiljene da se povuku u šumu, i da čekaju slijedeće noći.

20. V 1944. Snage istih bataljona ponovo su postavile zasjedu na pomenutu prugu, kojom su prilikom digli u vazduh jedan transportni neprijateljski voz, sa vojskom i ratnim materijalom. Nakon dvočasovne borbe, snage ovih bataljona nisu uspjele da likvidiraju pomenuti voz, nego su se povukle. Ovaj voz sastojao se od 28 vagona sa dvije lokomotive, od kojih su tri vagona sa vojskom potpuno uništena. U ovoj akciji zarobljeno je 50 domobrana iz III opkoparske bojne.[2] Ubijeno ili ranjeno oko 100 neprijateljskih vojnika i oficira. Zaplijenjeno je: 1 puškomitraljez (zbrojovka), 20 pušaka, 2000 metaka i manje druge ratne spreme. Naši gubitci 1 mrtav, 1 lakše ranjen. . .[3]

21—24. V 1944. Snage ove brigade nalazile su se na istoj prostoriji, nisu imale dodira sa neprijateljem.

[2] U izvještaju 5. oružničke pukovnije od 26. maja 1944. o tome se kaže:

»19. svibnja 1944. u 01.00 sat skupina od oko 400 partizana spustila se do željezničke pruge Sarajevo — Brod na km 61.500 (3 km i. od Lašva) i ugrozila promet. Na tom mjestu pronađene su 3 velike rupe za polaganje mina. Promet je bio obustavljen 1 sat.

19. svibnja 1944. u 20.30 sati partizani su postavili 2 mine na željezničku prugu kod sela Sopotinca (6 km j. i. od Lašva). Oklopni vlak iz Zenice naišao je na ove mine i iste su eksplodirale te zadnja kola oštetile. U tom času partizani, jačine oko 400 pušaka, napali su na oklopni vlak i na teretni vlak — preselicu sa 140 domobrana novaka, koji je išao iza oklopnog vlaka. Borba je trajala sliedećeg dana do 04.30 sati, kada su se partizani povukli. Gubitci: 60 domobrana zarobljeno, 2 njemačka vojnika, 2 ustaše i 1 domobran. Gubitci kod partizana nepoznati. Od partizanskog bacača zapaljen je jedan vagon od preselice. Promet uspostavljen.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 15'2—9, k. 149 e.) O tome vidi dok. br. 210 i 211 u ovoj knjizi.

' Tačkicama je označen tekst koji je u originalu precrtan mastilom, a koji glasi:

»Istoga dana snage I i II bataljona napale su željez. stanicu Raštelicu, koju je branila neprijateljska posada jačine oko 70 vojnika domobrana iz IX pukovnije. Napad nije uspio usljed jakog otpora iz dobro utvrđenih bunkera, koji su žicom ograđeni i okolo minirani. U ovoj akciji naših gubitaka nije bilo, neprijateljski gubitci nepoznati.« O napadu na Raštelicu vidi dok. br. 211 i 213 u ovoj knjizi.

24. V 1944. Snage III i IV bataljona prebačene su u sastav glavnine Brigade i smjestile se na prostoriju s. Crni Vrh, s. Plavuzi, s. Bare. Ovo je učinjeno po naređenju Štaba X divizije u kome je stajalo da se Brigada prikupi na prostoriji s. Jasenik, s. Crni Vrh, s. Plavuzi, s. Bare.

25. V 1944. i 26. V 1944. Snage ove brigade bez glomaznih dijelova izvršile su pokret u pravcu komunikacije Bradina — Sarajevo, Sarajevo — Kiseljak, gdje su 26. o. mj. snage triju bataljona izvršile akciju u dolini rijeke Lepenice, u cilju razbijanja tamošnje neprijateljske milicije i ekonomskog snabdijevanja sa hranom za vojnike. Istoga dana snage IV bataljona izvršile su akciju na pruzi Konjic — Sarajevo, kojom su prilikom digle u zrak jedan neprijateljski voz.[4] U ovim akcijama ubijeno je dva i ranjeno 3 neprijateljska vojnika. Zaplijenjeno je 6 pušaka, 250 puščanih metaka, 3 kom. ručnih bombi, 18 pari vojničkih odijela, 6 pari cipela, 9 kom. ćebadi, 5 pari veša, 10 pari čarapa. Ostali materijal biće na kraju iznesen.

27. V 1944. Snage I i III bataljona prebačene su na sektor Fojnica, sa zadatkom da dejstvuju na tamošnje neprijateljske komunikacije. Snage II i IV bataljona nalaze se na prostoriji s. Požetva — s. Bare.

28. V 1944. Snage IV bataljona krenule su u sastavu XIII novoformirane hercegovačke brigade[3] radi prebacivanja grupe oficira i vojnika sa materijalom za Crnu Goru. Ostale snage ove brigade nalazile su se na istim prostorijama.
Istog dana u 12 časova neprijatelj sa snagama od 500 vojnika (Nijemaca, ustaša i milicije) na-

[4] U izvještaju 5. oružničke pukovnije od 11. juna 1944. o tome se kaže:

»25. svibnja 1944. u 23.40 sati na pruzi Sarajevo — Mostar pred Ivan-tunelom (9 km j. z. od Pazarića) naišao je teretni vlak br. 60 na 2 mine koje su eksplodirale. Tom zgodom komunisti su napali na vlak. 3 vagona ulja izvrnuta i zapaljena, 1 vagon brašna odnesen i vagon zapaljen. 9 vagona streljiva odletilo u zrak, dok su ostali vagoni oštećeni. 3 Niemca ranjena i 3 nestala, 1 ustaša i 3 žene ranjene. Istodobno izvršen je napadaj na domobransku posadu u Raštelici i jedan bunker u Tarčinu.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 19/2—7, k. 149 e). O tome vidi i dok. br. 215 i 216 u ovoj knjizi.

[3] Vidi dok. br. 64.

pao je od Kiseljaka preko Fojnice snage našeg I bataljona. Poslije duže borbe neprijatelj se je povukao nazad u Kiseljak, uz gubitke od nekoliko mrtvih i ranjenih vojnika. Naši gubitci 1 mrtav i 2 lakše ranjena. Zarobljen je 1 neprijateljski vojnik (milicioner). Zaplijenjeno 3 koluta žice, odnosno izolovanog kabla za telefonsku liniju.

29. V 1944. Snage ove brigade nalazile su se na istim prostorijama. II bataljon sa dvije čete vršio je akciju na Kreševo, u cilju pretjeravanja neprijateljske milicije, i ekonomskog prikupljanja živežnih namirnica za potrebe brigade.

JEDINICE OVE BRIGADE U TOKU POSIJEDNJIH PETNAEST DANA IMALE SU:

1) Gubitci:

a) neprijateljski: 82 ubijena
23 ranjena
51 zarobljen

156 svega izbačeno iz stroja,

b) vlastiti: 2 poginula
5 ranjeno.

2) Plijen:

a) oružje: 26 pušaka, 1 puškomitraljez,
b) municije: 2250 puščanih metaka, 3 ručne bombe,
c) oprema: 18 pari odijela, 6 pari cipela, 9 kom. ćebadi, 5 pari veša, 10 pari čarapa, 6 kom. vibratora, 5 kom. špirit-lampi, 1 neispravna radio-stanica, 10 komada anodnih baterija, 400 kom. baterija (uložaka za džepne lampe), 12 kom. voj. ranaca, 2900 kg žita, 3000 kg mesa, 153 kg soli i 3 tovarna konja.

3) Uništeno: Uništena je — zapaljena — jedna ustaška kuća, dvanaest vagona artiljerijske municije, 1 vagon sa tehničkim materijalom (radio-stanicama). 5 vagona sa hranom, 5 vagona sa ćumurom (ugljenom za gorivo) i jedna lokomotiva.

4) Raspored jedinica: Pruga je bila prekinuta na pet mjesta. Stab Brigade nalazi se u s. Jasenik. I i III bataljon na prostoriji s. Ragale, s. Tješilo dejstvuju na komunikaciju Kiseljak — Busovača — Travnik — G. Vakuf. II bataljon na prostoriji s. Požetva, osigurava pravac od Kreševa i Kiseljaka.

IV bataljon nalazi se u sastavu XIII hercegovačke brigade.

5) Zaključci: Akcije koje smo izvodili sa našim jedinicama za navedeno vrijeme uglavnom karakterišemo kao uspjele, ne samo u odnosu na uništenje neprijatelja, nego i u odnosu na jačanje borbene sposobnosti, udarnosti i opreme naših jedinica, što ne znači da nije bilo manjih propusta, koji su u pojedinim momentima bili neposredni činioci za nedovoljne uspjehe.

Naročitih zapažanja u odnosu na taktiku neprijatelja, kao ni eventualnih predloga za sada nemamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Pomoćnik politkomesara
kapetan,
M.[6] Šibalić

Komandant — major,
Bosnić

(M. P.)

[6] Mijuško

NAREĐENJE ŠTABA 4. NOU DIVIZIJE OD 30. MAJA 1944. ZAMJENIKU KOMANDANTA DIVIZIJE DA ZAHTIJEVA OD ŠTABA 8. KRAJIŠKE BRIGADE DA POSTUPI PO VEĆ IZDATIM NAREĐENJIMA[1]

STAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA
N. O. V. J.
Str. pov. Br. 216
dne 30. V 1944. g.
17.35

ZAMJENIKU KOMANDANTA IV DIVIZIJE MAJORU DRUGU ROČI

Položaj

Zahtjevajte izvršenje naređenja od strane Štaba VIII brigade koja si prenio usmeno i keja je ovaj štab dostavio pomenutom štabu radiogramom i dopisom, jer izgleda da je situacija kritična kod jedinica koje se nalaze na sektoru Crkveno — Resanovača — Klekovača- i Tičevo i zbog toga krećite u pravcu Uvale i Resanovače[3] ostavljajući manje dijelove pozadi svojih leđa i hvatati vezu sa našim snagama koje se nalaze na ovom sektoru. U ovom biti energičan i prodoran. Na ovim sektorima nema nikakvih promjena. Javi o situaciji na tom sektoru, kao i o situaciji prema Glamoču i Mliništima ukoliko ti je poznato radiogramom ili pismeno.[4] Korpus nam se ne javlja od sinoć.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Baja[3]

Komandant pukovnik
Petar

(M. P.)

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 47—1, k. 768.
[2] Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 39. NOU divizije. Vidi dok. br. 160.
[3] Prema izvještaju Štaba ove divizije od 4. jula 1944. 8. krajiška brigada je noću između 30. i 31. maja preduzela pretres Srnetice (Arhiv V. 1.1., reg. br. 6—1, k. 769).
[4] Na prostoru Glamoč — Mliništa dejstvovale su jedinice 1. proleterske divizije. Vidi dok. br. 131, 139 i 158.
[5] Dmitar Bajalica

IZVJEŠTAJ ŠTABA 6. PROLETERSKE DIVIZIJE »NIKOLA TESLA« OD 30. MAJA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O SITUACIJI NA SEKTORU DRVARA[1]

STAB VI PROLETERSKE DIVIZIJE
30. V 1944. u 8 h

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ

U Drvaru nema većih neprijateljskih koncentracija. Vidi se 7 tenkova, koji krstare na sve strane. Neprijatelj pravi manje zaklone, ne primećuje se da se jače utvrđuje. Jučer je zapalio 3 kuće u Drvaru.[2]

Cesta Petrovac — Drvar je osigurana na Oštrelju, kod Krivodola i kod Babića, gde juče i danas podiže šatore.

Cestom [Bos.] Grahovo — [Bos.] Petrovac dosta živ saobraćaj. Jučer na pr. prošlo je 180 motornih vozila od Drvara prema Petrovcu, a sinoć pred večer 125 kamiona, 13 tenkova, 7 motorizovanih topova i nekoliko motocikla. Kamioni prevoze vojsku i materijal.

U Drvar se spuštaju tri aviona.

Snage Divizije rasporedili smo kako je naredio načelnik V. Š-a.[3]

U Otaševcu ima oko 200 pokretnih ranjenika. Njihova ishrana je slaba.

Kod Podova, sj. od Drvara, pao je jedan saveznički lovac. Pilot je nađen mrtav pored aviona.

Danas ćemo pokušati da uhvatimo vezu sa snagama V korpusa, koje se nalaze istočno od Petrovca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
D.[4] Mutapović

Komandant, pukovnik,
(potpis nečitak)[5]

(M. P.)

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 22—2, k. 15.

[2] Vidi dok. br. 111.

[3] Vidi dok. br. 137 i 166 u ovoj knjizi. Prema operacijskom dnevniku Štaba te divizije raspored njenih jedinica na dan 30. maja bio je sljedeći: 1. brigada na prostoru s. Otaševac — Jasikovača — Rečkovac — Oštrelj; 2. brigada na prostoru Bubanj — s. Zaglavica — s. Bastasi — Korito i 3. brigada na prostoru s. Poljice — s. Podovi (Arhiv V. I. I., rep. br. 14/3, k. 797).

[4] Dragoslav

[5] U to vrijeme komandant ove divizije bio je DokoJovanić.

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 30. MAJA 1944. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI U HERCEGOVINI[1]

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
O. Pov. Broj 540
dana 30. maja 1944. u 24 č.
s. Poljice

ŠTABU II U. KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

U Hercegovini su još stare posade dijelova »Vražje« divizije. Nešto malo su pojačavali garnizon Trebinje i Nevesinje. Pakuju se i spremaju za odlazak.[2] Na prostoru Ljubuški — Sarajevo očekuju dolazak »Vražje« divizije. U Mostar — Metković stigli su dijelovi 55. B. H. divizije SS zvane »Plave« ili SS »Mujo« divizija,[3] kako je narod zove. Dijelovi ove 55. B. H. divizije treba da posjednu garnizone Hercegovine, »Vražja« da ide na prostor ka Ljubuškom, a 118. divizija, koja sada drži prostor Mostar — Metković — Ljubuški i ostrva južno, ne znamo kuda će da ide.[4] 55. B. H. divizija je osrednje borbenosti, ima prilično iskustva od posljednjih borbi iz Majevice, od kuda sada dolazi, brdskog je tipa, sa vrlo ograničenim brojem motorizacije, a naročito mehanizacije. Artiljeriju imaju noseću, a sastavljeni su uglavnom od muslimana, nešto malo Hrvata i još manje Srba; - oficiri Nijemci, a nešto i podoficiri. Pretpostavljamo da će 118.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 38/11, k. 1143.

[1] i [4] U knjizi Franca Sramla »Hrvatsko ratište — N;emačko-hrvatske legionarske divizije: 369, 373, 392«, na str. 85, o rasporedu i dejstvu jedinica njemačke 369. legionarske divizije (»Vražje«) se kaže:

»Juni 1944. protekao je uglavnom mirno. Kod partizana su se mogli primijetiti, počevši od toga mjeseca, stalni pokreti iz bosanskog prostora prema istoku, što je očito imalo za cilj stupanje u vezu sa Sovjetima, koji su u to vrijeme prodirali prema Rumuniji. Di;elovi Divizije su ostali u svojim reionima dejstva. Od jedinica 2. diviziona 369. ap 5. baterija koja je bila prebačena 16. 6. na obalu kod Đunta Doli (južno od Štona), ostale baterije ostale su još do kraja jula u Stocu«. Prema ovoj kn'izi, do smjene dijelova njemačke 118. lovačke divizije došlo je tek jula 1944. kad su se oni počeli postepeno izvlačiti sa pomenutog prostora. O rasporedu 369. divizije u Hercegovini u aprilu i maju vidi dok. br. 96 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 24, dok. br. 25. napomenu br. 4.

* Vidi dok. br. 143, objašnjenje br. 3.

divizija kao njemačka da ide u sigurnije zone sjeveru. U ovome smislu ima nepotvrđenih vijesti.

55. B. H. divizija treba da pokuša čišćenje terena čim stigne. Smatramo da je jaka ispod 15.000, iako smo obaviješteni sa nekoliko strana da je jaka 30.000.

Iz svega se da zaključiti da nema naročitih koncentracija neprijatelja u Hercegovini.

Od Dubrovnika smo obaviješteni da je prošla od Kotora svega jedna divizija Nijemaca u posljednjem mjesecu i da se zadržala na ostrvima i primorskom pojasu do Splita.[5]

Postepenom izvlačenju njemačkih divizija iz ovih krajeva ide u prilog i činjenica što se očekuje da u Hercegovini Nijemci predaju punu civilnu vlast ustašama.

Stanje u Hercegovini se prilično poboljšalo poslije razbijanja nekoliko uzastopnih koncentričnih napada na ovu diviziju, dok u sjevernoj Hercegovini, a naročito oko Gacka, ide na gore. Neprisustvo naših snaga na prostoru Foča — Kalinovik — Borci oživilo je tamošnje četnike, što kuraži i bande sjeverne Hercegovine, a i direktno pomaže. Razjedinjavanje XXVII divizije, odstupanje njene glavnine Romaniji od Kalinovika,[0] a njene Muslimanske brigade Šćepan-Polju, a potom više neuspješnih borba ove brigade oko Gacka i na kraju njeno izvlačenje Pivi[7] još više je okuražilo gatačke bande. Uslovi za mobilizaciju su najbolji u južnoj i zapadnoj Hercegovini. Radi uspješnog djelovanja u Hercegovini, bilo bi potrebno da neke naše snage dođu na sektor Kalinovik — Foča kada bi sazreli uslovi za likvidaciju garnizona sjeverne Hercegovine. Bez toga stanje u sjevernoj Hercegovini će se i dalje pogoršavati, veza sa V. S. i preturanje odjeljenja biće mogućno uz pratnju čitave jedne brigade, a naša XIII brigada moraće se povući ovamo.[8]

Naročite teškoće nam zadaju naši teški ranjenici koji su sada u manastiru Piva, jer zbog njihove bezbjednosti moramo najmanje jednu brigadu držati oko Gacka, gdje bi u ovoj situaciji inače bile dovoljne i manje snage, jer bi sada bilo korisnije angažovati jače snage na terene plodnije za mobilizaciju, a što bi bilo i u skladu dejstva Primorske grupe.[9]

Sjutra noću naša XII brigada i 2 bataljona II dalmatinske brigade napadaju garnizon Bileća.[10] Po njegovom zauzimanju

[5] O rasporedu i dejstvu njemačkih snaga na tom prostoru vidi tom V, knj. 27.

* Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 88

[:] Vidi dok. br. 114, 159 i 167.

[k] Ta brigada tada nije bila formirana. Vidi dok. br. 64.

" O rasporedu i dejstvu pomenute grupe vidi dok. br. 143 u ovoj knjizi i tom III. knj. 7. dok. br. 324.

[,0] Vidi dok. br. 143.

naša XII brigada zatvarače pravac Trebinje — Bileća, dejstvujući na komunikacije zapadno od Trebinja, a dijelovi Južnog odreda i na komunikacije Trebinje — Dubrovnik i Dubrovnik — Metković. Naša X brigada je oko Nevesinja i dejstvuje na komunikaciju Blagaj — Nevesinje i Nevesinje — Fojnica. XI brigada zatvara pravac Gacko — Kula Fazlagić ka Planoj dejstvujući Gacku. Južni odred kontroliše Ljubinje varoš i komunikaciju Ljubinje — Stolac, a dejstvujući i na ostale komunikacije oko Neretve.

Na sektoru Ljubuški formirana je Ljubuška partizanska četa od 70 boraca koja je privremeno u sastavu Neretvanskog odreda.[11] Ima uslova da se ova četa razvije u bataljon.

Mnogo bi nam lakše bilo ako bi bilo moguće da Saveznici spremu namijenjenu nama bacaju ovdje, nego da je prenosimo konjima iz Kolašina, jer su ovih dana konji potrebni za radove, a put do Kolašina ih onesposobljava za duže vrijeme. Do danas od Saveznika od oružja nijesu ništa dobili, kao ni sanitetskog materijala, a vrlo skromne količine municije i opreme, pa molimo prema mogućnostima da nam se što više baca municije, puškomitraljeza, sanitetskog materijala i odijela.

Šaljemo vam prepis šifre koju smo dobili od V. S. Šifra je trebala važiti od 1. januara do 1. maja o. g., ali zbog nemanja veze sa V. S. nije uopšte korišćena. Molimo da nam date vezu sa V. S. kao i to da li ćemo ovom istom šifrom i mi održavati vezu sa V. S. Ovu šifru mi smo dobili od V. S. iz ruku druga Obrada Cicmila. Šifru donose naši sigurni kuriri.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Komandant, pukovnik
Vlado Šegrt

Načelnik Štaba, pukovnik
Kade Hamović

(M. P.)

[11] Bliže o tom odredu vidi tom V, knj. 27, dok. br. 8 i 58 i knj. 28, dok. br. 105.

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA 18. HRVATSKE BRIGADE I POSAVSKO-TREBAVSKOG NOP ODREDA 38. NOU DIVIZIJE OD 30. MAJA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O NAPADU NA KLADARE[1]

OPERATIVNI STAB
XVIII N. O. U. HRV. BRIG. I POSAVS. ODREDA
Položaj, 30. maja 1944. g.

ŠTABU XI N. O. U. DIVIZIJE

Položaj

Obavještavamo Vas, da nam je stigla patrola iz istočne Bosne od koje smo dobili podatke, da su naše snage, koje su se prebacile sa Ozrena 18. ov. mj., pod teškom borbom morale da se ponovo prebace na lijevu obalu Spreče kod Dobošnice i da su krenule ponovno prema Ozrenu.[1'

Sinoć je V brigada napadala neprijateljsko uporište Foča — Johovac. Podataka o ishodu borbe nemamo.'® Naša dva bataljona napadali su neprijateljsko uporište Kladari, ali ga nisu mogli likvidirati, pošto je neprijatelj davao jak otpor sa crkve i ostalih tvrdih zgrada i bunkera.[4] Naši su gubitci oko 15 ranjenih i dva mrtva. Među ranjenima nalazi se i teže ranjen zamjenik komandanta XVIII hrv. brigade kapetan drug Veljko.[5]

Molimo da nas obavijestite o situaciji oko Banje Luke i ostalim sektorima.

Potreban nam je hitno serum antitetanus, pa bi Vas molili ako bi nam mogli dati izvjesnu količinu, kao i nešto zavojnog materijala, pa ako je moguće, da nam uputite ovom patrolom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant Pos. odreda	Politkom	Komandant XVIII hrv.
kapetan	XVIII hrv. brig.	brig. major
Nikola[6]	Buđoni[7]	Franjo[8]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 34/3, k. 866.
[2] Odnosi se na jedinice 16, 36. i 38. NOU divizije. Opširnije o njihovom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 76 i 168.
* Opširnije o tome vidi dok. br. 163.
[4] Vidi dok. br. 219.
[5] Janković
[9] Simić
[7] Teufik Selimović
[9] Herljević

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD 31. MAJA 1944. VRHOVNOM KOMANDANTU NOV I POJ O SITUACIJI NA PROSTORU LIVNO — BOSANSKO GRAHOVO — DRVAR I LIVNO — GLAMOČ — MLINIŠTA'

Druže Start,

Sada smo primili izveštaj o situaciji oko [Bos.] Grahova. Ne pišem ti o tome, jer vidim da je VIII K. i vama poslao izveštaj.[2]

Vaso[3] javlja:

»Nepr. motorizacija juče iz Glamoča pre podne bila je krenula ka Vagnju i Mliništima.[4] Oko podne saveznički avioni napali su je kod raskrsnice Medena Selišta.[5]

Potrebna nam je municija, naročito za lake i teške »Brede«, ručne bombe, odeća i hrana. Možemo primati kod Pribelje.«

Molimo da tražite taj materijal od saveznika hitno, a nama da javite koje znake treba Vaso da postavi. Ovde (Tičevo — Preodac) bi sada mogli manje da bacaju.

Što se tiče situacije kod VIII K., tj. napada sa linije Grahovo — Peulje,[6] ako se dovede u vezu sa prodorom iz Livna za Vaganj, nije isključeno da neprijatelj započinje neku akciju za čišćenje ovog terena.[7]

Mislim da Inženjerska brigada treba svakako da uputi jača osmatračka odeljenja na Šator, k. 1556, za osmatranje pravca D. Peulje — Šator — Preodac.

III krajiškoj smo naredili da čvrsto zatvara pravac Prekaja i Vaganj. Zasada na tim pravcima nema promena.[8]

Kod III krajiške se nalazi 10 Engleza; to su oni koji su bili na aerodromu u Glamoču. Imaju vezu sa Barijem.

31. V 44. — 12.20 **Koča, s. r.**

' Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 27—2a, k. 15.

[2] i « Vidi tom V, knj. 28, dok. br. 41 i 42.

[3] Vaso Jovanović, komandant 1. proleterske divizije.

[1] i [7] Vidi dok. br. 111, 139, 166 i 192.

[3] O dejstvu savezničke avijacije vidi dok. br. 218 u ovoj knjizi i dnevne izvještaje Ministarstva oružanih snaga NDH od 1, 2. i 3. juna 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 1/1, 2/1 i 3/1, k. 39).

[8] Prema izvještaju Štaba te brigade od 9. juna 1944. Štabu 1. proleterske divizije, njen 2. i 5. bataljon vodili su toga dana borbu na pomenutom pravcu (tom IV. knj. 26).

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 31. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 16, 36. i 38. DIVIZIJE ZA PREBACIVANJE I DEJSTVO NA MAJEVICI I U POSAVINI[1]

STAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Str. pov. br.: 41/44.
31. maja 1944.

ŠTABU XVI VOJVOĐANSKE DIVIZIJE

Položaj

Izvještajem Vrhovnog štaba od danas situacija je povoljna.

Prema dobivenoj direktivi i naređenju od Vrhovnog štaba naše jedinice dobile su zadatak, da budu ofanzivne na sektoru Romanije u cilju ugrožavanja neprijateljskog saobraćaja na pravcu Sarajevo — Višegrad. Istim naređenjem vojvođanske jedinice treba hitno da pristupe čišćenju terena Majevice i Posavine.[2] Ovom dijelu istočne Bosne Vrhovni štab pridaje veliku važnost.

Prema prednjem, hitno pristupite pripremi za pokret prema gore navedenom pravcu od Vrhovnog štaba. O završetku priprema izvijestite radio-telegrafskim putem ovaj štab.

Ukoliko se situacija ne izmijeni, pokret vojvođanskih jedinica sa XXXVIII divizijom biće sa prostora Spreče i to:

XVI vojvođanska divizija sa prostora Gračanice pravcem Jeginov Lug — Požarnica — Lopare.[3]

XXXVIII divizija sa prostora Rakino Brdo pravcem Jajići — Jelica — Zloselo — Vukosavci — Ravan.[4]

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 39—1, k. 408.

[5] Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ nalazi se u knjizi primljenih depeša Štaba 3. korpusa (Arhiv V. 1.1., reg. br. 2/1—8/1, k. 408 A)

[3] Bliže o tome vidi operacijski dnevnik Štaba 16. NOU divizije (Arhiv V. 1.1., reg. br. 59/3, k. 951).

[4] Na karti 1:100.000 postoji predio Ravno i selo Ravno Polje. Međutim, obadva ova mjesta su prilično udaljena od pomenutih pravaca (preko 10 km), pa je teško utvrditi na koje se od njih odnosi. A možda se radi i o nečem trećem što na ovoj karti nije prikazano.

XXXVI vojvođanska divizija sa prostora Capardi pravcem Kozluk — Sapna — Rastošnica — Krstac — Mezgraja — Ravan.[5]

Sa prostora Lopare biće razvođenje jedinica i to: XVI vojvođanska divizija operisaće zapadno od pravca Lopare — Čelić — Brčko, a XXXVI vojvođanska i XVI[6] majevička brigada istočno od ovog pravca prema Ravni.

Svi štabovi gore navedenih jedinica pristupiće najenergičnije da se sve pripreme izvedu što prije, kako bi se pokrenule određenim pravcima u smislu olakšanja situacije kod naših jedinica u zapadnoj Bosni.

Naređenje držati u najstrožijoj tajnosti. Čas pokreta XVI divizije sa dosadašnje prostorije na polazni položaj naredićemo radio-telegrafskim putem.[7]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	Načelnik Štaba,	Komandant,
V. Popović	general-major:	general-lajtnant:
	Vukotić	Košta

Dostavljeno: Štabu XVI, XXXVI, XXXVIII i Glavnom štabu za Vojvodinu.

(M. P.)

[5] Prema jednom pregledu za juni i juli 1944, jedinice te divizije od 1. do 5. juna bile su na prostoriji s. Rakino Brdo — s. Zidonje — s. Bijela, a zatim se prebacile na područje Majevice gdje su preduzele čišćenje od neprijateljske vojske (Arhiv V. 1.1., reg. br. 12—1/2, k. 1240).

[6] Pogrešno. Treba: XVII.

[7] U naređenju (depeši) Štaba 3. korpusa NOVJ od 1. juna 1944. o tome se kaže: »U duhu poslate vam direktive prebacite vašu diviziju noću 2/3. na prostor Naseoci, Džebar — Matijevići. Štab Divizije neka dođe na sastanak 3. ov. mj. prije podne«. (Vidi knjigu poslatih depeša Štaba 3. korpusa NOVJ u Arhivu V. 1.1., reg. br. 1/8/1, k. 408).

Ш Т А Б
III Корпуса НОВ Југославије
Стр.пов.бр: 1/44.
31 маја 1944.

ШТАБУ XVI .....

ПОЗОДАЈ

Извјештајем Врховног Штаба од данас ситуација је повољна.

Према добивеној директиви и наређењу од Врховног Штаба више јединице добиле су задатак, да буду обезбеђене на сектору Романије у циљу угрожавања непријатељског саобраћаја на правцу Сарајево - Вишеград. Истим наређењем војвођанске јединице треба хитно да приступе чишћењу терена Мајевице и Посавине. Овом дијелу Источне Босне Врховни Штаб придаје велику важност.

Према предњем хитно приступите припреми за покрет према горе наведеном правцу од Врховног Штаба. Завршетак припрема извјестите радио-телеграфским путем овај Штаб.

Уколико се ситуација не измјени покрет војвођанских јединица са XXXVIII дивизијом биће са простора Спреча и то:

XVI војвођанска дивизија са простора Грачанице правцем Јегличов Луг - Покарница - Лопаре.

XXXVIII дивизија са простора Ракино Брдо правцем Јајчић - Јелица - Зло Село - Букосавци - Равни.

XXXVI војвођанска дивизија са простора Папрли правцем Кралук - Сапна - Растошница - Кртан - Мезграја - Равни.

Са простора Лопаре биће развођење јединица ово:

XVI војвођанска дивизија оперисаће западно од правца Лопаре - Калиф - Брчко, а XXXVI војвођанска и XVI мајевичка бригада источно од истог правца према Равни.

Сви штабови горе наведених јединица приступиће најенергичније да се све припреме изведу што пре, како би се покренуле одређеним правцима у смислу олакшања ситуације код наших јединица у Западној Босни.

Наређење држати у најстрожијој тајности. Час покрета XVI дивизије са досадашње просторије на полазни положај наредићемо радио-телеграфским путем.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар:

Начелник Штаба,
генерал-мајор:

Командант,
генерал-лајтнант:

Достављено: Штабу XVI, XXXVI, XXXVIII
и Главном Штабу за
Војводину.

Fotokopija dokumenta br. 157

BR. 158

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 31. MAJA 1944. ŠTABOVIMA 1. i 13. PROLETERSKE BRIGADE ZA UPORNO DRŽANJE POLOŽAJA NA LINIJI MRĐENOVA POLJANA — KUROZEB — ŽANDARMERIJSKA STANICA MLINIŠTA I ZA ZATVARANJE SVIH PRAVACA KOJI VODE OD LINIJE PRIJANI — ODŽAK — GLAMOČ KA ČARDAKU[1]

STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE

Pov. Br. SI. *Strogo poverljivo-*
31. maja 1944. g.

Štabovima- [1] PROLETERSKE BRIGADE
XIII PROLETERSKE BRIGADE

1. — Neprijatelj iz Glamoča jutros je prodro do Vagnja; imao je i nešto motorizacije. Borbe se vode između Vagnja i Rora.[3]

Jednovremeno neprijatelj je sa jednim tenkom skrenuo cestom ka Mliništima i zadržao se na 10 km od raskrsnice ao iznad sela Perduhovo Selo. Od podne su taj tenk i neke manje kolonice krenuli dalje ka Mliništima. Tenk je išao cestom, a kolone brdima zapadno od ceste Glamoč — Mliništa. Od podne otpočele su manje borbe između Gradine (k. 1357) i s. Savići (2 km južno od žand. st. Mliništa). Do sada na tom prostoru izbila su dva ili tri tenka i oko 200 neprijateljskih vojnika. Sa te prostorije neprijateljske grupice pokušavaju da prodru zapadno od ceste u pravcu Vučje poljane.[4]

Štab našeg korpusa (verovatno sa III krajiškom brigadom) noćas će krenuti sa sadanje prostorije preko Crne gore i Mliništa na naš sektor.[5] Naš zadatak je da dok se oni ne prebace obezbedimo prostor oko Mliništa i sa severa i sa juga.

U vezi sa ovim postupite po sledećem:

I proleterska brigada sa svojim I, IV i II bataljonom preduzeće sve za razbijanje i proterivanje sve neprijateljske grupe

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1.. reg. br. 3(V1, k. 712.
[2] Dopisano mastilom, latinicom.
[3] Na tom prostoru dejstvovali su dijelovi 3. proleterske (krajiške) brigade. Vidi dok. br. 156.
[4] Vidi dok. br. 166.
[5] Tada je preko Mliništa trebalo da prođe Vrhovni štab NOV i POJ. Opširnije o tome vidi dok. br. 111, objašnjenje br. 3.

oko Mliništa. No, ako se radi o jačoj neprijateljskoj grupi na ovom sektoru, I brigada sa pomenuta tri bataljona mora najupornije zadržati u svojim rukama liniju Mrđenova poljana — k. 1570 — Jasenove poljane — Kurozeb — Ploča — žand. stanica Mliništa.

Bataljon »Garibaldi« (on se sad nalazi u žand. st. Čani)[6] postaviti na prostoru Podgorija — Bjelovina — Lipovac sa zadatkom da obezbedi prelazak na Mliništa od pravca Mrkonjić-Grada.

Prelazak Štaba Korpusa i dijelova koji idu sa njime očekuje se od sutra izjutra pa na dalje.

VI bataljon i Divizijska baterija nalaze se na osiguranju bolnice koja se nalazi kod raskrsnice železničkih trasa na Presedlo. Ti delovi ostaju i dalje na tome zadatku. U koliko Štab I brigade može korisno upotrebiti bateriju neka je traži od nas.

XIII proleterska brigada postaviće se tako da zatvara sve pravce koji od Prijana — Odžaka — Glamočkog polja i Glamoča izvode ka Cardak-livadama i Pribelji. Najmanje jedan bataljon postaviti na svoje desno krilo na prostor Visibaba (trig. 1562) — Turska kosa — Paripovac sa zadatkom obezbeđenja i dejstva prema s. Prijani i za održavanje stalne veze sa delovima I brigade u pravcu Mrđenova poljana — Vučje poljane.

XIII proleterska brigada raspored po ovom naređenju izvršiće sutra do 6 časova izjutra."

2. — U pogledu daljnjeg izviđanja postupiti po ranijim naređenjima.[8]

3. — O svim promenama najhitnije slati izveštaje kuririma i radio-stanicom. Vezu sa bataljonima i vezu između svih susednih jedinica po svaku cenu organizovati da danonoćno

[6] U originalu je precrtana riječ »Mliništa«, a mjesto nje je napisano mastilom, latinicom, »Čani«.

[7] U izvještaju Štaba te brigade od 31. maja 1944. Štabu ove divizije o tome se kaže:

>;1. Za zatvaranje pravca od Prijana poslaćemo naš II bataljon koji će se postaviti na položaj Turska kosa (kota 1580) — Visibaba (trig. 1562).

2. Za zatvaranje pravca od Glamočkog polja ka Čardak livadama poslaćemo naš V bataljon. Isti će se postaviti na položaje Paripovac — Ivićev vrh.

3. Za zatvaranje pravca ka Pribelji uputićemo naš I bataljon. Isti će se glavninom svojih snaga nalaziti na Vršćiću — kota 1270, a jednom svojom četom i jednom četom Glamočkog (NOP) odreda postaviće se na Matragu (trig. 1413).

5. Avioni su dolazili i bacali su spremu.« (Arhiv V. I. I., reg. br. 6—2. k 729 A).

" Vidi dok. br. 121 i 128.

funkcioniše. Ovo je naročito važno za bataljone I proleterske brigade koji se nalaze na pošumljenom terenu.

4. — Večeras će saveznički avioni bacati za nas materijal kod s. Pribelja. Upućeni su organi za organizovanje mesta prijema i za raspodelu materijala.

Stab XIII proleterske brigade daće potrebno ljudstvo za prikupljanje materijala.

5. — Odmah po prijemu ovog naređenja po istim kuririma štabovi brigada dostaviće izveštaj u kome navesti sadanju situaciju na njihovom sektoru i prikupljena obaveštenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
pukovnik,
Vaso Jovanović

BR. 159

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 31. MAJA 1944. ŠTABU 16. MUSLIMANSKE BRIGADE O NAREĐENJU ŠTABA 2. KORPUSA NOVJ DA BRIGADA UDE U SASTAV 17. DIVIZIJE«

STAB
XXIX U. DIVIZIJE N. O. V.
JUGOSLAVIJE
Broj: službeno
Dana 31. maja 1944. g.
u 19 časova
s. Poljice

ŠTABU XVI MUSLIMANSKE BRIGADE

U vezi naređenja Štaba II udarnog korpusa Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije, koje je preneseno ovome štabu radiogramom, odmah ćete sa Brigadom krenuti najkraćim pravcem za s. Negobuđa, a odatle preko rijeke Tare preći kod s. Orašac i dalje produžiti pokret preko s. Kosanica — s. Kak-

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 57/1—1, k. 1143.**

muži — s. Meljak. U s. Negobuđa ili u s. Kosanica raspitajte se gdje se nalaze najbliži dijelovi XVII divizije i vi ćete, prema naređenju Štaba II udarnog korpusa, ući u sastav XVII divizije.[2]

Dijelovi XVII divizije nalaze se na prostoru Cajniče — s. Čelebić — s. Meljak. Sa sadašnje prostorije sami izaberite najkraći pravac za s. Negobuđa, a kuririma koji vam donesu ovo naređenje odgovorite kada ćete napustiti sadašnju prostoriju i krenuti u određenom pravcu.

Prije nego napustite sadašnju prostoriju javite se upravi naše bolnice u Pivskom manastiru da vam izda 300 kg brašna. Za ovo izdavanje brašna uprava naše divizijske bolnice dobila je zasebno naređenje.

Iz Komande mjesta Pivski manastir izuzmite iz magacina XVII divizije potrebne količine municije i drugih stvari i na izuzete stvari ostavićete potvrdu Komandi mjesta Pivski manastir.

Štab II udarnog korpusa dodijelio vam je 3 puškomitraljeza iz Manastira Piva i 5 iz Žabijaka od transporta koji je upućen za ovaj štab, pa ovo izuzmite.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
Pomoćnik načelnika,
Drago Đukanović

[5] **Prema izvještaja Štaba 17. NOU divizije od 15. juna 1944, ona je 10. juna ušla u privremeni sastav ove divizije kod s. Kosanice (tom IV, knj. 26).**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. DIVIZIJE OD 31. MAJA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA DIVIZIJE U MAJU[1]

STAB
XXXIX DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Op. pov. br. 111
31. 5. 1944. godine.

Mjesečni operacijski izvještaj dostavlja. —

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE — OP

Izvještaj o akcijama ove divizije za mjesec maj.

1. V 1944. **XIII KNOU brigada** na prostoriji Stražice — Dolovi — Orahovljani nije imala dodira sa neprijateljem.

XV brigada na prostoriji Grčka gradina — Kočića Glavica, a sa jednim bataljonom u Bronzanom Majdanu nije također imala dodira sa neprijateljem.

XVI krajiška NOU brigada na prostoriji Kulen-Vakuf, sa zadatkom zatvaranja pravca od Kulen-Vakufa ka Petrovcu, nije imala dodira sa neprijateljem.

Zmijanjski NOP odred na prostoriji G. Ratkovo nije imao dodira sa neprijateljem.

2. V 1944. XIII brigada daje osiguranje na cesti Mrkonjić[-Grad] — Crna Rijeka — Banja Luka, dok istovremeno I proleterska divizija napada Mrkonjić-Grad.[2] Dodira sa neprijateljem nije bilo.

XV brigada u zajednici sa Zmijanjskim odredom vrši akciju na četnike u s. Dobrnji. Do borbe sa istima nije došlo.[3]

XVI brigada bez promjene.

[1] **Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 3/2, k. 1256.**
[2] **Opširnije o tome vidi dok. br. 5, 15 i 195.**
[5] **Bliže o zadatku te brigade vidi dok. br. 13.**

3. V 1944. Kod XIII i XVI brigade bez promjene.

Bataljon XV brigade u s. Melini — radi osiguranja komisije za prikupljanje žita — napadnut je u 16.00 sati od četnika. Borba je trajala do 16.30 sati kada je neprijatelj protjeran. Četnici su pripadali Mišića[4] brigadi. Gubitaka nije bilo ni sa jedne strane.

Zmijanjski odred premjestio se na prostoriju s. Kočići.

4. V 1944. XIII i XVI brigada i Zmijanjski odred bez promjena.

Snage III bataljona XV brigade u veče zaposjedaju položaje u s. Previji.

5. V 1944. XIII, XV i XVI brigada bez promjena.

Zmijanjski odred vrši pokret u s. Melinu i s. Kmećane, radi ispomaganja komisije za prikupljanje žita[5] i čišćenje prostorije od četničkih bandi

6. V 1944. XIII brigada vodila je borbu sa četnicima u s. Pervanu bez gubitaka po jedne i druge.

Bataljon XV brigade iz s. Meline zaposjeda položaje u s. G. Ratkovo.

XVI brigada bez promjena.

Zmijanjski odred nije vršio pokret iz s. Meline i s. Kmećana u s. Pervan sa istim zadatkom.

7. V 1944. XIII brigada bez promjena.

XV brigada napala je u 14.00 sati četničku bandu u s. Grčići, Pajtas, Runjevica. Neprijatelj je imao 2 mrtva. Vlastitih gubitaka nije bilo. Četnici su pripadali Mutića brigadi.

XVI brigada bez promjena.

Zmijanjski odred nije imao dodira sa neprijateljem.

8. V 1944. Snage XIII brigade vode borbu sa Nijemcima i četnicima na prostoriji Ponor — Orahovljani. Vlastiti gubici: 1 mrtav. Izgubljen je

[4] **Jovan**

[5] **Riječ je o intendantskoj komisiji Štaba 5. korpusa NOVJ koja je tada na prostora Vilusi — Pervan — Piskavica prikupljala hranu za Korpus i druge jedinice NOVJ koje su tada dejstvovale u zapadnoj Bosni. Prema naređenju Štaba 5. korpusa NOVJ od 4. maja 1944. na ovom zadatku, pored Zmijanjskog NOP odreda, bio je angažovan i 1. bataljon 13. krajiške brigade (Arhiv V. I. I., reg. br. 18 1, k 1270).**

1 konj i 2 kazana. Neprijateljski gubici 5 mrtvih.

XV brigada napadnuta je od četnika u 23.00 sata u s. Slivnu i Dobrnji. U 24.00 sata četnici su odbijeni. Gubici nepoznati. Vlastiti gubici: 1 ranjen. Jačina četnika nepoznata, pripadali su Mutića brigadi.

Snage VI[6] brigade koje su išle radi kidanja telefonske linije sudarile su se sa neprijateljem u s. Ličkim Doljanima sa »Trupom«, koji se je prebacio na oslobođenu teritoriju. Borba je trajala 15 minuta. Vlastitih gubitaka kao ni plijena nije bilo.

Zmijanjski odred bez promjena.

9. V 1944. XIII brigada vodi borbu sa četnicima u s. Goleši. Ubijen 1 četnik. Vlastitih gubitaka nije bilo.

XV brigada vrši pokret i po naređenju Štaba Divizije posjeda liniju Prisoje — Blatna glav. i Cungar sa zadatkom zatvaranja pravca Banja Luka — Mrkonjić-Grad.

XVI brigada i Zmijanjski odred bez promjena.

10. V 1944. XIII brigada sa dva bataljona posjeda položaje na Vrhpolju sa zadatkom zatvaranja pravca Sanski Most — Ključ, dok dva bataljona ostaju na položaju Dolovi — Orahovljani sa zadatkom zatvaranja pravca Mrkonjić-Grad — Ključ.

XV i XVI brigada bez promjena.

Zmijanjski odred odlazi na položaje u s. Nikolići.

11. V 1944. Snage bataljona[7] na položaju Dolovi — Orahovljani vode borbu na Čađavici i Sitnici sa dijelovima »Princ Eugen« divizije[8] i četnicima. Neprijatelj je odstupio u pravcu Mrkonjića. Gubici neprijatelja: 8 mrtvih i 6 ranjenih. Vlastiti gubici 1 mrtav i 3 ranjena. Plijen: nešto sanitetskog materijala, 1 cipele i jedno

[8] Pogrešno. Treba: XVI.

' Riječ je o 2. bataljonu 13. krajiške brigade. Vidi dok. br. 60.

[8] Odnosi se na dijelove 7. SS divizije »Princ Eugen«. Vidi dok. br. 184 i 192.

vojničko odijelo. Među ubijenima bili su 1 njemački i 1 četnički oficir.

Snage XV brigade na Sitnici vode borbu sa dijelovima »Princ Eugen« divizije jačine do 600 Nijemaca,[9] predvođenih sa 60 četnika pripadnika Trivunčićeve[10] brigade. Neprijatelj je imao 9 mrtvih i 12 ranjenih. Vlastiti gubici: 1 mrtav, 3 ranjena, 4 nestala. Plijen: 1 pištolj, 3 cipele i 2 odijela.

XVI brigada i Zmijanjski odred bez promjena.

12. V 1944. Jedinice ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

13. V 1944. XIII, XVI brigada i Zmijanjski odred bez promjena.

XV brigada po naređenju Divizije odlazi na prostoriju Bronzani Majdan.[11] Za vrijeme pokreta u s. Dujakovci i Pavići naišla je na četničku bandu i stupila sa istom u borbu. Neprijatelj je protjeran u pravcu Han-Kola. Ubijen je 1 četnik. Vlastiti gubici: 1 ranjen. Četnici su pripadali Mutićevoj brigadi.

14. V 1944. Snage XV brigade sukobile su se sa četnicima na prostoriji Pervana i iste protjerale u pravcu Han-Kola. Gubitaka nije bilo ni sa jedne strane.

Ostale jedinice ove divizije bez promjene.

15. V 1944. Jedinice ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

16. V 1944. Snage XIII brigade vodile borbu sa četnicima u s. Lokvarima. Ubijen 1 četnik i 3 ranjena. Plijen 3000 metaka, 1 dalekozor, 1 kazan. Vlastitih gubitaka nije bilo.

Snage XV brigade za vrijeme patroliranja u s. Piskavici zaplijenile su 2 karabina i 150 metaka.

XVI brigada i Zmijanjski odred bez promjena.[12]

• Opširnije o toj borbi vidi dok. br. 60.

[10] Mitar Trivunčić

[11] Vidi dok. br. 53.

[12] O rasporedu te brigade vidi dok. br. 81.

17. V 1944. Snage XIII brigade vrše čišćenje Manjače. Udarna grupa I bataljona u blizini s. Lokvara napada četnički logor i ubija 15 četnika, a 11 ranjava, dok je 2 zarobila. Vlastitih gubitaka nije bilo. Plijen 23 puške, 450 metaka, 5 fišeklija, 8 opasača, 3 noža, 7 šinjela, 2 hlače, 3 bluze i 1 cipele.

XV i XVI brigada bez dodira sa neprijateljem.

Zmijanjski odred vodio je noću borbu sa četnicima na Vodičkom vrhu. Gubitaka nije bilo ni sa jedne strane.

18. V 1944. XIII brigada vodi borbu sa manjim četničkim dijelovima na prostoru s. Lokvari i s. Dujakovci. Ranjena 3 četnika. Zaplijenjena 1 puška i četnička arhiva

XV brigada nije imala dodira sa neprijateljem.

Snage XVI brigade, koje se od 10. V 1944. god. nalaze na prostoriji Rakelići — Busnovi — Tomašica, vode borbu sa četnicima na Topića brdu, kod s. Miljakovci. Četničke snage brojale su 60 ljudi. Gubitaka nije bilo. Plijen 100 metaka.

Zmijanjski odred bez promjena.

19. V 1944. Snage XIII brigade vode borbu sa četnicima u s. Goleši. Ubijena 3 četnika, 2 ranjena. Plijen 1 puška, 3 bombe i 50 metaka.

XV brigada posjeda položaje u s. Borkovići. Snage ove brigade vode istoga dana borbu sa četnicima Ratka Đurića.[13] Ubijena 2 četnika. Plijen 1 puška, 1 raketni pištolj. Istoga dana kod s. Durići zaplijenjene 2 puške i zarobljena 3 četnika.

20. V 1944. Kod XVI brigade i Zmijanjskog odreda bez promjena.

XIII brigada bez dodira sa neprijateljem.

XV brigada na prostoriji s. Motike i Dragočaj — Klupe — Bistrica vrši čišćenje od četnika i milicije.[14] Ubijena 3 četnika i 2 ustaše.

" Prema izvještaju Štaba te brigade od 23. maja 1944. ta borba je vođena 18. maja (Arhiv V. 1.1., reg. br. 6/3, k. 1270).

[14] Vidi dok. br. 89 i 213.

XVI brigada bez promjena.

Zmijanjski odred koji sadejstvuje sa snagama XV brigade ubio je 1 ustašu i zarobio 1 policajca. Plijen: 2 puške.

21. V 1944. Snage XIII i XV brigade i Zmijanjskog odreda izvršile su akciju na s. Motike. Ubijeno je 6 milicionera i 2 četnika. Naših gubitaka nije bilo. Plijen: 4 puške, 1 civilna puška, 55 bombi, 1 fišeklija, 200 metaka i 1 opasač.

Po izvršenoj akciji XV brigada posjeda položaje na liniji Brankovići — Bistrica.

Istoga dana napadnuta je izviđačka patrola sa ob. oficirom ove divizije. Napali su je četnici. Tom prilikom poginula su 2, a 1 drug je nestao.

XVI brigada bez promjena.

22. V 1944. Snage XIII brigade vodile su borbu na Brankovcu sa četnicima. Ubijeno 7 četnika, 3 ranjena i 1 zarobljen. Plijen: 4 puške, 1 pištolj i 200 metaka. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 1 ranjen.

XV brigada premješta se na prostoriju s. Borkovići.[15]

XVI brigada: 7 neprijateljskih aviona bombardovalo je Stab Brigade. Ranjen je 1 borac. Snage I bataljona vodile su kratku borbu sa neprijateljem na Topića brdu. Neprijateljski gubici nepoznati. Vlastiti 1 ranjen.

Zmijanjski odred bez promjena.

23. V 1944. XIII, XV brigada i Zmijanjski odred bez promjena.

XVI brigada: neprijateljski avion napao četu za vezu. Ranjen 1 borac.

24. V 1944. Snage XIII brigade napadaju uporište Karanovac, čiste teren s. Rekavice i Kadine Vode. Na Karanovcu i s. Rekavici ubijeno 2 četnika. 2 zarobljena. Vlastiti gubici: 1 mrtav. Plijen 3 puške, 1 pištolj i 90 mina za t. bacač, 3 sanduka sanitetskog materijala.

XV brigada noću u 02.00 sati vodi borbu sa četnicima u s. Rekavici. Ubijena su 2 četnika

[15] **Bliže o rasporedu Brigade na pomenutoj prostoriji vidi naređenje njenog štaba od 22. maja 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. 27/1. k. 1270).**

a 1 ranjen. Od neprijateljske artiljerije ranjena su 2 druga. Plijen: 2 puške i 40 metaka.

XVI brigada i Zmijanjski odred bez promjena.

25. V 1944. Snage XIII brigade napale su kod Kadine Vode — Grčka gradina neprijateljsku kolonu, koja je kretala iz Banja Luke prema Čađavici. Ubijeno je 12, a ranjeno 11 Nijemaca, pripadnika Sturm-bataljona II oklopne armije.[16] Vlastiti gubici: 2 mrtva i 5 ranjenih. Plijen: 1 šarac. 2 strojnice, 3 puške, 3000 metaka, 13 bombi. 2 dalekozora, 1 radio-stanica, 20 ćebadi, 27 šinjela, 8 hlača, 10 koporana, 3 kišne kabanice, 9 pari veša, 1 sanduk sijalica i arhiva jedne čete toga bataljona. Zapaljena 2 kamiona. 2 luksuzna automobila i 1 motorbicikl.

Istoga dana snage III bataljona iste brigade napale su istu neprijateljsku kolonu kod Sitnice. Ubijeno 40 vojnika i 3 oficira, 10 ranjeno. Vlastiti gubici: 1 ranjen. Uništen 1 kamion, 1 autobus, 3 motorbicikla sa prikolicama.

XV brigada bez promjena.

XVI brigada bez dodira sa neprijateljem.

Zmijanjski odred na prostoriji Pervana za vrijeme patroliranja ubio 1, a ranio 1 četnika.

26. V 1944. Snage XIII brigade vode borbu sa neprijateljskom kolonom Nijemaca, koja iz pravca Čađavice nadire prema Ključu.[17] Na prostoriji Klokotovac — G. Previja — D. Ribnik ubijeno je 34 Nijemca i 1 oficir. Ranjeno je 15 Nijemaca. Vlastiti gubici: 2 mrtva.

XV brigada posjeda u toku dana položaje na liniji Tramošnja — Kozica.[18]

XVI brigada vrši pokret iz Busnova i Tomašice na prostoriju Ključa.

Zmijanjski odred odlazi u Kozice sa zadatkom zaštite sela.

" Na pravcu Banja Luka — Čađavica — Ključ tada je dejstvovao 202. oklopni bataljon 2. oklopne armije. Vidi dok. br. 184.

[17] Opširnije o borbama 13. krajiške brigade od 23. do 30. maja vidi izvještaj njenog štaba od 17. juna 1944. Štabu 39. "NOU divizije (Arhiv V.I. I., reg. br. 5—2/1, k. 1265).

[18] Vidi dok. br. 115.

27. V 1944. II bataljon XIII brigade vodi borbu sa neprijateljem u G. Ribniku. Ubijeno 8 Nijemaca, ranjeno 10. Vlastiti gubici: 4 ranjena.

III bataljon vodi borbu sa neprijateljem na Klokotovcu. Ubijeno 16 neprijateljskih vojnika 1 2 oficira. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 1 ranjen.

XV brigada bez dodira sa neprijateljem.

XVI brigada: snage ove brigade kod Pudina Hana sačekale su neprijateljske izviđačke dijelove jačine do 60 vojnika i blokirale ih u zidinama izgorjelih kuća. Za vrijeme borbe neprijatelju je stiglo pojačanje u jačini od 150 vojnika, što je omogućilo neprijatelju da se izvuče. Ubijeno je i ranjeno oko 40 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno je 2 doboša za šarac i 400 metaka.

Zmijanjski odred bez promjena.

28. V 1944. Snage XIII brigade vodile su borbu sa neprijateljem na liniji Kuk — Kraguljevac — Velečevo — Zelin. Nakon kraće borbe neprijatelju je uspjelo odbaciti ove snage prema Sokolovu. Ubijeno je: 7 vojnika i 1 oficir, a četiri su ranjena. Vlastiti gubici: 1 mrtav i 3 ranjena. Plijen: 1 puška, 50 metaka, 2 bombe, 2 koporana. Izgubljen je 1 puškomitraljez.

Jedan bataljon XIII brigade vodio je istoga dana borbu na Ždrelu.[19] Ubijena su 4 Nijemca, 6 ranjenih. Vlastitih gubitaka nije bilo.

XV brigada u vezi neprijateljske ofanzive posjeda Kremenac sa zadatkom kontrole ceste Sanski Most — Vrhpolje, kao i greben iznad Tramošnje.[20]

XVI brigada prelazi sa položaja kod Pudina Hana i Vojića preko Majkića — Crljene lokve — Siše za Crkveno.

Zmijanjski odred na položajima u Kozici bez promjene.

29. V 1944. II bataljon XIII brigade vodi borbu sa neprijateljem na Ponoru. Ubijeno 6 a ranjeno 7

" Na karti 1:100.000 to mjesto nije označeno. Međutim, prema zapovijesti Štaba 39. divizije, borba je vođena kod Podova (vidi dok br. 145).

so O tome vidi i naređenje Štaba te brigade od 27. m:ija 1944- štabovima bataljona (Arhiv V.I.I., reg. br. 29'i. k. 1270).

Nijemaca. Plijen: 1 puška. Vlastiti gubici: 1 mrtav.

XV brigada bez dodira sa neprijateljem.

XVI brigada: II bataljon i zaštita Brigade napada neprijatelja jačine 300 vojnika, koji je iz pravca Vrbljana ulazio u s. Busije.-[11] Ubijeno 20, ranjeno 32 neprijateljska vojnika. Vlastitih gubitaka nije bilo. Plijen: 5 sanduka municije, rez. dijelovi za šarac, 1 ranac, 1200 kuna, 1 šatorsko krilo i 1 par rublja.

Snage Zmijanjskog odreda povukle su se u s. Nikolići.

30. V 1944. Snage XIII brigade bez dodira sa neprijateljem.

Bataljon XV brigade, koji je imao zadatak da dočeka četnike u s. Gomjenici, naišao je na četničku petorku. Ubijen je 1 četnik, a 3 su zarobljena. Plijen: 4 puške i 200 metaka.

XVI brigada sudarila se sa neprijateljem na 104 km u Srnetici. Jačina neprijatelja 600 vojnika. Vođena je borba za probijanje. Ubijen veći broj neprijateljskih vojnika (nađeno 12 mrtvih). Vlastiti gubici: 7 mrtvih i 7 ranjenih. Plijena nije bilo. Izgubljen 1 šarac i veći dio razne spreme.

Zmijanjski odred bez promjena.

31. V 1944. XIII brigada bez promjena.

XVI brigada probija se od 104 km prema Crkvenom.

XV brigada i Zmijanjski odred također bez dodira sa neprijateljem.

JEDINICE OVE DIVIZIJE U TOKU MAJA MJESECA IMALE SU:

1. — Gubici:	a) neprijateljski:	280 ubijenih, 137 ranjenih, 12 zarobljenih 429 svega izbačenih iz stroja
	b) vlastiti:	22 poginula, 34 ranjena, 4 nestala.

[11] **Vidi dok. br. 145.**

2. — Plijen:	a) oružje:	55 pušaka, 1 šarac, 2 strojnice, 1 raketni pištolj, 3 pištolja.
	b) municija:	13340 puščanih metaka, 13 ručnih bombi, 90 bombi za t. bacač.
	c) oprema:	17 odijela, 5 pari cipela, 34 kabanice, 10 pari rublja, 9 opasača, 6 fišeklija, 1 ranac, 1 š. krilo, 2 doboša za šarac, rez. dijelovi za šarac.
	d) ostalog:	1200 kuna, 1 konj, 2 kazana, 3 dalekozora, 20 ćebadi, 4 sanduka sanitetskog materijala.
3. — Uništeno:		3 kamiona, 2 luksuzna automobila, 1 motocikl bez i 3 motocikla sa prikolicom i 1 autobus.
4. — Raspored jedinica:		Štab Divizije u selu Crkveno.
31. V 1944. u 24 s.		XIII brigada: II bataljon na Potocima u D. Crkvenom; ostale snage Brigade sa štabom na prostoriji Sokolovo — Sitnica. Brigada je dobila zadatak da se prebaci na lijevu obalu r. Sane. XV brigada na prostoriji Tramošnja — Kozica — Sokolovo sa zadatkom kontrolisanja pravca Banja Luka — Sanski Most i pravca Banja Luka — Sitnica. XVI brigada sa 2 bataljona u s. Crkveno sa zadatkom zatvaranja pravca: od Paunovca i Ključa preko Siše i od Srnetice i s. Uvale. 1 bataljon u zaštiti ZAVNOBIH-a, Zmijanjski NOP odred u Sokolovu sa zadatkom zaštite G. Ratkova od četničkih bandi.

5. — Zaključci: Poslije neprijateljske ofanzive postavili su se pred nas mnogi problemi kako vojnički, tako i politički, koji se djelomično mogu objasniti mladošću divizije, a dobrim dijelom površnostima i nedostacima u radu naših jedinica.

Posljednja neprijateljska ofanziva zatekla nas je u momentu sređivanja jedinica, i ako dodamo tome da se na glavnom pravcu nadiranja neprijatelja nije nalazila ni jedna naša jedinica postaje razumljivije da je nastupilo teže snalaženje, što je uslijedilo u momentu neprijateljskog napada.

Naša obavještajna služba u potpunosti je podbacila. Mladost naših kadrova u obavještajnoj službi, neprovjerenost mnogih povjerenika na terenu, sporost u obavještavanju i slabosti službe veze u našim jedinicama, nepravilno funkcionisanje radio-službe, nedovoljan rad naših izviđačkih dijelova, pored ostalih propusta, površnosti, imali su za rezultat da naš štab, kao i štabovi brigada, nije bio upoznat na vrijeme sa neprijateljskim namjerama.

U posljednjim borbama naših jedinica sa četnicima kao najefikasniji način razbijanja i uništavanja četnika pokazao se način dejstva sa manjim udarnim grupama, naoružanim većim brojem lakog automatskog oružja. Ove udarne grupe uspijevaju da na njihovom terenu, pored njihove razvijene ob. službe, iznenade četničke bande i njihove štabove iznenadnim dejstvom. Uobičajeni način razbijanja četničkih grupacija frontalnim čišćenjem, kombinovanim širim obuhvatnim manevrima, postao je skoro potpuno neefikasan i nepovoljan za naše veće jedinice, jer ima za rezultat zamaranje većih jedinica, bez vidnih rezultata: u mlađim jedinicama, naročito kod novomobilisanih boraca, u vezi sa tim osjeća se postepeno sticanje uvjerenja da se četnici ne mogu efikasno uništiti.

Do sad je kod nas obrazovana udarna četa u XIII brigadi, koja je u borbi protiv četnika imala za posljednjih mjesec dana više uspjeha nego cijela brigada.

Zahvaljujući ovom načinu razbijanja četnika manjim udarnim grupama, koji se u posljednje vrijeme naročito upotrebljava u XIII

brigadi, čitav sektor od Han-Kola do Mrkonjić-Grada postao je nesiguran za četničke bande, tako da se sektor kretanja četnika suzio na bližu okolicu Banje Luke i Mrkonjić-Grada.

U borbama sa jedinicama »Princ Eugen« divizije došlo je do izražaja nedovoljno snalaženje i udarna sposobnost naših jedinica. Borba sa četnicima ostavila je pečat na naš način ratovanja. U posljednjim borbama sa njemačkim jedinicama, upornim nastupanjem neprijatelja, drskim i odlučnim širim i užim obuhvatnim manevrom, naši rukovodioci kao i jedinice nisu se uspjeli dovoljno snaći u odbijanju neprijateljskih manevara.

Razvlačenje naših jedinica i frontalna orijentacija bataljona dali su neprijatelju punu mogućnost manevra, a nas vezivali za stare pogriješke defanzivne obrane.

Pored toga odsustvo operativne rezerve u brigadama, a i u samoj Diviziji nisu nam dozvoljavali da u većini povoljnih momenata obranu dodijeljenog nam sektora pretvorimo u aktivno razbijanje manjih i većih neprijateljskih kolona, što je bilo često, gotovo uvijek mogućno, izvodljivo i nužno potrebno.

U razbijanju posljednje neprijateljske ofanzive pokazalo se je da samoinicijativa naših štabova brigada i bataljona i nije došla do izražaja. Naročito su se nepovoljno odrazili na naše jedinice brz: neprijateljski prodori u više kolona raznim pravcima kroz pošumljene predjele, a što je glavni uzrok vrlo slab rad izviđačkih dijelova. Sam Stab Divizije imao je želju za samoinicijativno dejstvo, ali mogućnosti za to su bile minimalne radi dekoncentrisanosti jedinica i na taj način nemajući mogućnosti razbijanja neprijateljskih snaga na našim pravcima jačim snagama divizije, ili pak vrlo slabo razvijene obavještajne službe, što momentalno predstavlja najozbiljniji problem u Diviziji usko povezan sa mogućnošću pravilnog komandovanja sa jedinicama.

Ova je ofanziva potencirala masu nedostataka i propusta i izbacila na površinu probleme koje još nismo uspjeli riješiti u našoj diviziji.

Kao najvažnije postavilo se pred Stab Divizije pitanje disciplinovanog odnosa potčinjenih nam štabova prema Štabu Divizije. Uočeno je da odnos Štaba XIII brigade nije bio pravilan, nedovoljno odgovoran, a na momente i kritizerski prema naređenjima Štaba Divizije, što je imalo za posljedicu rušenje autoriteta samog Štaba Brigade, opadanje discipline u Brigadi, neuvjerenost boraca i naših rukovodilaca u mogućnost razbijanja neprijateljske ofanzive. Sve se je to odrazilo u pojačanom dezerterstvu u Brigadi u kojoj je za vrijeme ofanzive dezertiralo oko 170 boraca od kojeg se je broja vratilo oko 50%.

Pred nas se postavlja pitanje razvijanja osjećaja odgovornosti kod naših rukovodilaca, a naročito u XIII brigadi, koja po svemu treba da bude naša najveća podrška u pretvaranju Divizije u udarnu snagu i sposobnu da izvršava postavljene joj zadatke. Nedostatak u disciplini i osjećaju odgovornosti, u vojničkom i političkom radu, u radu naših intendantura, kako brigadnih, tako i divizijske, u funkcionisanju saniteta, u radu obavještajne službe uočili smo i dali se na posao da ih likvidiramo, kako bi se u što kraćem roku otklonili.

U XIII brigadi, poslije sastanka sa Štabom Brigade, stvari su brzo krenule na bolje, gdje su uočene griješke, te se teži njihovom otklanjanju. Perspektive razvijanja naših jedinica su dobre a naročito kod XVI brigade, koja ima mogućnosti pravilnog i brzog razvitka. Kao hitno postavlja se pitanje Štaba XVI brigade (drug komesar Korpusa upoznat je u vezi sa tim sa našim mišljenjem).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik,

Komandant, pukovnik,
Todorović Vojo, s. r.

Načelnik Stabi. kapetan,
Prodanov'ć Nikola, s. r.

(M. P.)

Da je prijepis vjeran originalu tvrdi i ovjerava,

Načelnik Štaba, ppukovnik,
(M. P.) **Jovo Pavić-**

[22] **U 24. knjizi IV toma pogrešno je objašnjen kao Jović.**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 31. MAJA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA SEKTORU VAGANJ — PREKAJA[1]

STAB
III PROLET. BRIG.
31-V-44
u 17[h]

ŠTABU I KORPUSA

1. — Dobili smo izvještaj sa desnog krila od majora Pećanca,[2] koji nas obavještava o sljedećem: u Vagnju se nalazi oko 40 motornih vozila i jedna baterija topova, te prilično jake snage pješadije. Pokušavali su prije podne dva puta izići na Kadinjaču (trig. 1134), ali su odbijeni. Prije jedan sat počeli su tući Popoviće i Kadinjaču sa artiljerijom, te nastupati sa pješadijom. Do sada su svi pokušaji odbijeni. Sa motorizacijom još ne kreću.[3] Izvještaj pisan u 13.30 h.

Prije pola časa smo uputili još jedan bataljon Pećancu, te su tako sad naše snage jake na tom pravcu, da će sigurno razbiti neprijatelja ako bi slučajno uspio izići na Kadinjaču.[4]

2. — Jedan vod bataljona koji je na Klačini bio je u izviđanju u selu Motike i Brda. Ovaj vod je izvijestio da je neprij. u Prekaji i Zupici, kako su se obavijestili u Brdima od nekih terenskih radnika, da je od Drvara jutros došlo oko 1.000 voj. u Prekaju, dok nisu ustanovili kakve su snage došle od Potoka.[5] Izvještavaju da motorizacije nemaju.

Od bataljona sa lijevog krila nemamo još izvještaja od poslije podne.

Od Vase" smo primili depešu danas u l i časova. Obavještava nas da se on nalazi u Vučjoj poljani (V. Poljane).

S. F. — S. N.

Za Štab kt. puk.
V. Bajić

[1] **Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 13—6. k. 371.**
[2] **Nikola Pećanac, zamjenik komandanta ove brigade.**
[3] **Vidi dok. br. 111.**
[4] **U izvještaju Štaba ove brigade od 9. juna 1944. o tome se kaže: »31. maja uveče II bataljon vodio je manje borbe prema Prekaji, a V bataljon prema Vagnju sa neprijateljem koji je u Vaganj stigao od Glamoča. Odbijeno je nekoliko neprijateljskih napada od Vagnja u pravcu Rora ...« (tom IV, knj. 26).**
[5] **Vidi dok. br. 192.**
[8] **Vaso Jovanović, komandant 1. proleterske divizije**

BROJNO STANJE LJUDSTVA, STOKE I NAORUŽANJA 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE NA DAN 31. MAJA 1944. GODINE'

LJUDSTVO

Brojno stanje III proleterske kraj. brigade
na dan 31-V-1944. god.

JEDINICA:	NA LICU		U RASHODU		PO SPISKU	
	muških	ženskih	muških	ženskih	muških	ženskih
Stab brigade	28	2	_	_	28	2
I bataljon	213	27	5	4	218	31
II bataljon	221	26	23	6	244	32
III bataljon	205	29	14	3	219	32
IV bataljon	218	27	9	_	227	27
V bataljon	189	24	17	1	206	25
VI bataljon	215	_	24	_	239	_
Topovski vod	16	2	1	_	17	>
Tehnička četa	47	5	5	_	52	5
Ceta za vezu	47	5	2	1	49	6
Intendantura	43	4	3	_	46	4
Sanitet	33	15	_	_	33	15
SVEGA:	1475	166	103	15	1578	181

Politkomesar,
S. N. Tadić

Komandant-ppukovnik,
Bajić

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom, a brojevi mastilom) u Arhivu V.I. I., reg. br. 11/5, k. 714.**

S T O K A

Brojno stanje III proleterske kraj. brigade
na dan 31-V-1944. god.

JEDINICA	Jahaćih konja	Tovarnih konja	
		Bojna komora	Komora
Štab brigade	8	—	—
I bataljon	1	20	12
II bataljon	2	10	12
III bataljon	3	4	19
IV bataljon	1	14	20
V bataljon	1	11	15
VI bataljon	2	4	9
Topovski vod	—	8	2
Tehnička četa	—	—	18
Četa za vezu	—	—	3
Intendantura	—	—	21
Sanitet	—	—	15
SVEGA:	18	71	146

Politkomesar,
S. N. Tadić

Komandant-ppukovnik,
Bajić

N A O R U Ž A N J E

BROJNO STANJE III PROLET. KR. BRIGADE NA DAN 31. V 1944. GOD.

Sadržaj	Štab	I bat.	II bat.	III bat.	IV bat.	V bat.	VI bat.	Top. vod	Četa za vezu	Teh. četa	Intendan-tura	Sanitet	SVEGA
Pušaka 7,9 mm	5	94	94	52	97	82	13	10	28	18	7	8	508
Pušaka 6,5 mm …[2]	3	31	40	40	31	26	76		15	10	13	5	290
Puškomitraljeza 7,9 mm	–	11	10	12	9	8							50
Puškomitraljeza 6,5 mm	–	4	3	2	3	4	15						293
Puškomitraljeza engleskih		1	3	1		2				1			8
Lakih mitraljeza 7,9 mm	–	3	3	4	5	5							20
Lakih mitraljeza 6,5 mm				1									1
Mitraljeza »Breda« 8 mm					1								1
Revolveri	15	21	27	24	12	18	6	1	2	3	10	1	140
Bombe defanzivne	3	71	48	62	77	76	23	4	7	9	5	3	388
Bombe ofanzivne	2	69	31	35	35	27	26	4	4	1	4	2	240

[2] Tačkicama su označena mjesta izostavljenih kolona u kojima je bila prikazana municija za navedena oružja (među njima je bilo 9 nepopunjenih), koje je redakcija izostavila iz tehnjčkih razloga.

[5] Zbir pogrešan. Treba: 31.

Sadržaj	Štab	I bat.	II bat.	III bat.	IV tab.	V bat.	VI bat.	Top. vod	Četa za vezu	Teh. četa	Intendantura	Sanitet	SVEGA
Raketni pištolji	—	1	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	5
Protivkolska puška ...	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	4
Bacač protivkolski ...	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Protivkolski top 47 mm ...	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—	—	—	1
Strojnice ...	5	14	15	14	12	6	3	—	3	1	2	2	77
Teški bacač 80 i 81 mm ...		2	1	2	1	1	—	—	—	—	—	—	8
Srednji bacač 60 mm ...		—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Laki bacač 45 mm ...		—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	3
Laki bacač engleski ...	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Laki bacač 35 mm ...	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Telefoni	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	7
Radio-stanice	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Nagazne mine	—	3	—	—	—	—	—	—	—	15	—	—	18
Eksploziva kg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	300

Politkomesar,
S. N. Tadić

Komandant-ppukovnik,
Bajić

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 31. MAJA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU OD 15. DO 31. MAJA'

STAB
V KK NOU BRIGADE
Op. Br. str. pov.
31. maj 44. god.

Mjesečni (15-dnevni)
operacijski izvještaj.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Položaj

Jedinice ove brigade u vremenu od 14 — 31. o. m. (maja) imale su sljedeći dodir sa neprijateljem. —

15-V-1944. god. Snage Brigade su na liniji Šiprage — Klupe — Pribinić i Cečava s ciljem razbijanja četničkih bandi i zatvaranja pravca od Teslića kao i zaštite Centralne bolnice. Dodira sa neprijateljem u toku dana nije bilo. Tog dana jedinice su radile vojnu obuku po dobijenom planu.

16-V-1944. god. Sve jedinice Brigade su na istim položajima. Jednu našu desetinu iznenadno su napali četnici na Borju i tom prilikom oteli jedan puškomitraljez.

Toga dana jedinice su sa borcima prešle čas vojne obuke — korišćenje zaklona, i o patrolama predhodnicama.

17-V-1944. god. Snage Brigade su na istom sektoru. Neprijatelj je bombardovao Šiprage gdje se je nalazio naš II bataljon i Centralna bolnica. Tom prilikom ranjen je jedan drug, dok je bolnica imala nekoliko ranjenih.

Jedna četa III bataljona išla je u Kamenicu po naređenju Štaba Divizije po stvari. Tom prilikom u povratku zarobljena su dva domobrana sa oružjem i 80 metaka.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1, reg br 53/2, k. 870.**

Vojni rukovodioci radili su sa borcima — pozdravljanje po novom propisu.

18-V-1944. god. Tri bataljona u desetićnim kolonama sa svojih sektora krenuli su ka Gornjoj Radnji i Zarkovini u cilju čišćenja tog terena od četničkih bandi i izbijanja na prugu Jelah — Teslić. Na putu naše snage nisu nigdje naišle na neprijatelja. Uhvaćen je jedan četnički vodnik... Oko 2 sata poslije podne neprijatelj je izišao iz Teslića (jedinice VI lovačke pukovnije i Ferizbegovićeve bojne sa četnicima; broj im je nepoznat) i napao naše položaje kod Gornje Radnje, ali je nakon kraće borbe povraćen u uporište.[2]

Toga dana, pošto su bataljoni bili na položajima, nije se moglo ništa raditi u pogledu vojne izobrazbe boraca.

19-V-1944. god. U 10 sati navečer bataljoni su u zasjedi u Zarkovini na pruzi Teslić — Jelah (5 km od Teslića) gdje je postavljena mina. Voz nije naišao, a pred podne neprijatelj je izašao i napao naše snage sa jačim snagama, potpomognut sa bacačima i topovima kao i sa dva oklopna voza.[3] Naši su odstupili na nove položaje. Borba je trajala oko 2 sata. Tom prilikom imali smo 1 mrtvog i 3 ranjena. Neprijatelj je imao, koliko je nama poznato, 8 mrtvih i veći broj ranjenih. Neprijatelj je bio sastavljen od milicije, domobrana, ustaša, četnika i legije; jačina neprijatelja nepoznata. Tom prilikom zarobljene su 4 puške i nešto municije.

Pred večer bataljoni su bili raspoređeni Ukrnjica — Gornja Radnja — Donja Radnja. Nakon podjeljene večere bataljoni kreću na nove položaje.

20-V-1944. god. Bataljoni su na liniji Ostružnja — Stanari — Kulaši — Cečava — Siprage.

Bataljoni su na odmoru. Vojno savjetovanje sa nižim komandnim kadrom o nedostatcima i propustima povodom posljednje akcije.

[s], * i [8] O borbama sa pomenutim jedinicama vidi dok. br. 219.

21-V-1944. god. Dva bataljona su u Cvrtkovcima, jedan na Stanarima — Kulašima a jedan u Maslovarima. Jedna naša diverziona grupa ubila 4 četnika, među kojima jednog vodnika. Zaplijenjena su 4 karabina i nešto municije.

Iz vojne obuke prešlo se ponovo o patrolama prethodnicama a nove borce obučavalo u rukovanju sa automatskim oružjem.

22-V-1944. god. Bataljon koji je bio u Maslovarima kreće za Kulaše dok sa ostala tri bataljona i dva bataljona XVIII vojvođanske[4] brigade krećemo na prugu u cilju dizanja voza. Bataljoni su stigli na Leskovu Vodu, ali akcija je odložena jer smo dobili obavještenje da je neprijatelj posjeo čuke na mjestu gdje smo trebali dignuti voz.

Bataljoni su prenoćili na liniji Leskova Voda — Jelanska — Cvrtkovci.

23-V-1944. god. Snage Brigade su na liniji Kulaši — Osinja — Donji Cerani — Pojezna. Zadatak — čišćenje terena od četnika i zatvaranje pravca od Cera i ostalih uporišta na liniji Doboj — Derventa — Teslić.

24-V-1944. god. Snage na istim položajima sem II bataljona koji je došao iz Kulaša na Pojeznu. Bataljoni šalju dublje patrole na neprijateljsku teritoriju u cilju hvatanja četnika.

Iz vojne obuke radi se toga dana — pozdrav, obučavanje boraca u rukovanju sa automatskim oružjem i pješadijski egzercir.

25-V-1944. god. Bataljoni na istim položajima. Oko 10 sati četnici su izvršili napad na snage našeg III bataljona. (Jačina neprijatelja nepoznata.) Naši su izvršili kontranapad i protjerali četnike. Ubijena su 3 četnika. Naši bez gubitaka.

26-V-1944. god. Dva bataljona i jedna četa II bataljona su u akciji na prugu u cilju dizanja voza. Naši su postavili minu na Pločniku, prethodno osiguravši se od eventualne neprijateljske intervencije od Doboja i Rudanke. Preko cijele noći sve te snage su u zasjedi čekajući voz.

[4] **Pogrešno. Treba: »hrvatske«.**

27-V-1944. god. Oko 4 sata ujutru dignut je voz teretni,"' isti je bio natovaren sa boksitom koji je trebao ići za Njemačku. Na vozu je bilo nešto Nijemaca i domobrana, isti su pobijeni. Zarobljena su dva željezničara koji su nakon saslušanja pušteni kući. Neprijatelj je vrlo brzo intervenisao i iz Doboja i Rudanke; naši su vodili u povlačenju borbu oko-3 sata i povukli se na stare položaje. Neprijatelj je imao 27 mrtvih i veliki broj ranjenih. . .

Bataljon je tog dana na odmoru. Čišćenje i pranje veša.

28-V-1944. god. Snage Brigade su na istim položajima tj. Pojezna — Osinja. Pred večer jedan bataljon kreće za Cečavu odakle produžuje za Maslovare i Siprage.

29-V-1944. god. Pred večer sva tri bataljona kreću na neprijateljsko uporište Johovac kojega napada jedan bataljon. Isti bataljon postavlja mine za voz. Jedan bataljon je u zasjedi na cesti

[5] i [7] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 10. juna 1944. o tome se kaže:

»27. V u 05.20 sati, na željezničkoj prugi između postaje Doboj i Rudanka (2,5 km s. z. Doboja) naišao je teretni vlak na 2 postavljene mine. Stroj se prevrnuo, a 7 kola podpuno uništeno, dok je istodobno oko 200 partizana izvršilo napad na vlak strojopuščanom i puščanom vatrom, pri čemu je 1 građanska osoba teže ranjena, 2 njemačka vojnika i 1 željezničar zasužnjeni, dok su 2 željezničara svučeni i opljačkani.

Naše postrojbe iz Rudanke i Doboja nakon kraće borbe protjerali su partizane u smjeru Ljeskovih Voda (11 km z. Doboja) od kuda su i došli.

Sa naše strane poginula su 2 domobrana i 2 četnika ranjena, dok su gubitci partizana nepoznati.

Promet se odvija prelaženjem, a popravak pruge odmah je odpočet.

30. V u 01.00 sat na željezničkoj pruzi između postaje Rudnika i Johovac (10 km s. z. Doboja), naišao je teretni vlak na postavljenu minu Stroj i 6 kola izbačeno i pruga oštećena, dok su istodobno partizani neutvrđene jačine izvršili napad na vlak strojopuščanom i puščanom vatrom. Jedna građanska osoba ranjena, 1 domobranski narednik i 1 domobran zasužnjeni...

U ovom vlaku, uz mnogobrojne izbjeglice iz Hercegovine, nalazilo se i u jednom zatvorenom vagonu i 17 partizana, koje su napadači oslobodili i kola spalili. Promet je istog dana uzpostavljen.

30. V u 01.30 sati jedna veća skupina naoružanih partizana izvršila je napadaj na željezničku i oružničku postaju Johovac (11 km s. Doboja). Napadaj od posade, oružniki i pridošle pomoći — odbijen, bez vlastitih gubitaka, dok su gubitci partizana nepoznati.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 21'2—3, k. 149 e). O tome vidi i dok. br. 218 i 219 u ovoj knjizi.

prema Ceru, dok treći napada na Foču i potpomaže likvidiranje Johovca kojega brane dvije satnije legije.[6]

Akcija nije uspjela iz razloga što bataljoni nisu jednovremeno napali, tako da je napad I bataljona na Johovac ostao usamljen, sem toga neprijatelj je bio obaviješten o pokretu naših snaga te se je za to i pripremio. Voz koji je naišao od Sarajeva naletio je na postavljenu minu, i tom prilikom uništena je lokomotiva i nekoliko vagona." U vozu su bili muhadžiri[s] iz istočne Bosne, kao i neki drveni materijal, ekseri. Ubijeno je 8 legionara i 5 Nijemaca, zaplijenjeno je oko 150 kg soli i 5 zarobljenih partizana oslobođeno. Snage su se povukle na iste položaje. Mi imamo 1 mrtvog i 10 ranjenih.

30-V-1944. god. Snage Brigade su na istim položajima. — Slobodno vrijeme se iskorišćuje za pranje, parenje i krpljenje odijela i veša.

31-V-1944. god. Bataljoni su u pokretu na liniji Šiprage — Klupe — Cečava — Kulaši.

ZA PROTEKLIH 15 DANA JEDINICA JE IMALA SLIJEDEĆE:

I **Gubitci:** a) vlastiti 5 mrtvih
10 ranjenih

b) neprijateljski 76 mrtvih
(od kojih 18 četnika, 13 Nijemaca i ostalo domobrani i milicija). —

II **Plijen:** oružja — 12 pušaka i 2 pištolja,
municije 480 metaka. 6 bombi.

III **Naročito** dvije lokomotive uništene, zapaljeno 34 vagona, jedan rezervoar za vodu (od lokomotive), stanica i veći broj kuća (oko 10) oko stanice gdje je bila vojska smještena.

Stanje u jedinici Moral kod boraca na visini. Glavnu pažnju i vojni i politički rukovodioci posvećuju novomobilisanim u njihovom političkom i vojnom uzdizanju, tako da bi se dezerterstvo

" Izbjeglice

svelo na najmanju moguću mjeru u čemu se je i uspjelo. U toku posljednjih 15 [dana] dezertiralo je svega 3 druga. Novi borci se privikavaju i uvode u svakidanji posao tako da je problem dezerterstva uglavnom savladan.

Stanje kod neprijatelja

Četnici su na ovome terenu prilično razbijeni i stoga su usko povezani sa okupatorom. Njihovi štabovi kao i vojska kad ih mi potisnemo sklanja se u okupatorska uporišta iza žice, stoga je borba sa njima otežana. Sada primjenjujemo drugi metod stvaranja udarnih grupa koje ubacujemo duboko na njihov teren preko noći i koji ih pronalaze kod kuća i na taj način se najlakše uništavaju.

Neprijatelj je pojačao sve garnizone okolne i napad na isti bez teškog oružja i bacača iziskivao bi veće gubitke što mi izbjegavamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar — major,
Mašo

Komandant — major,
Ranko

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 31. MAJA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU GLOG — OSTRVICA, NEKUDINA I STUDENCI — DŽINOV DO[1]

STAB
X HERCEG. UD. BRIGADE N.O.V.
—JUGOSLAVIJE—
Pov. Br. 315
31-V-1944. g.
Donje Bezđeđe
23.40[h]

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Poljice

1. — Danas smo primili Vašu poštu kao i znake raspoznavanja za vrijeme od 1. do 15. juna t.g.

2. — Situacija kod nas[2] u toku posljednja četiri dana odvijala se na sljedeći način: 28. o. mj. ujutro oko 8 časova udružene snage Švaba i četnika, neutvrđene jačine, izvršile su snažan napad na naše položaje: Glog — Ostrvica (iznad Slato). Prema Glogu bile su uglavnom Švabe u jačini do 200, dok su na Ostrvici napadali četnici, u jačini oko 150.[3] — Neprijateljski napad bio je veoma uporan i bande su nastojale na svaki način da nas odbace sa tih položaja. U prvo vrijeme Švabe su uspjele da ovladaju sa Glogom, spuštajući se odatle do na same Rogače. — Međutim, snažnim protivnapadom našeg »5« [bataljona] sa Ostrvice na četničke bande, kao i intervencijom čete »4« prema Šipačnom, četnički banditi odbijeni su od Ostrvice i natjerani

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 45/11, k. 1143.

[2] Prema izvještaju Štaba ove brigade od 28. maja 1944, od 20. do 28. maja nije bilo značajnijih događaja, osim što su jedna četa 2. bataljona i bataljon »Nevesinjska puška« spalili na Bišini jedan njemački kamion sa hranom. Tom prilikom šofer je poginuo a njegov pomoćnik zarobljen. Neposredno poslije ove akcije četnici iz Nevesinja su izvršili napad na ove jedinice, ali su odbijeni. U ovom napadu četnike je podržavao jedan avion. Pri povratku ovih naših jedinica sa Bišine, u selu Rabini naišli su na 6 Rusa koji su izbjegli iz Mostara i poveli ih sa sobom (Arhiv V. 1.1., reg. br. 3611, k. 1143).

[3], [4] i [5] Borba je vođena sa četnicima nevesinjskih brigada i dijelovima njemačke 369. legionarske divizije. Vidi dok. br. 96 u ovoj knjizi i operacijski dnevnik Komande Nevesinjskog četničkog korpusa (Arhiv V. 1.1., reg. br. BH—V—9336).

u bijeg preko Nekudine. Osjetivši ovaj neuspjeh na njihovom lijevom krilu i Švabe kod Rogača popustile su u njihovoj upornosti. I ovaj momenat naš »5« je pravilno iskoristio i protivnapadom preuzeo inicijativu u svoje ruke, odbacio Švabe sa označene linije i produžio sa energičnim gonjenjem, otjeravši Švabe preko Gloga i Drežnja ka Odžaku. Istovremeno preduzet je strašan napad na Nekudinu, koju su držale četničke bande u jačini oko 60. Ove borbe trajale su cijeli dan i cijelu noć (28. na 29. o. mj.) i pred zoru 29. o. mj. naš »5« je ovladao i sa Nekudinom i bande su pobjegle u pravcu Krekovice.[4]

28. o. mj. bili smo izdali zapovijest našem »4«, koji se tada nalazio u Riocama, da u toku sjutrašnjeg dana izvrši smjenu sa »5« (tj. 29. o. mj.). kako bi »5« prebacili na sektor Lukavac, odakle smo namjeravali izvršiti pokret sa svim snagama radi izvršenja akcije u duhu Vaše zapovijesti Pov. Broj: 526 od 26. o.mj. Naš »4« po ovoj zapovijesti osvanuo je 29. o. mj. izjutra u Lukavcu. Međutim zorom, 29. o.mj., neprijatelj sa svim raspoloživim snagama, kako švapskim, tako i četničkim, izvršio je snažan napad na položaje našeg »2«: Studenci — Džinov Do.[5] Neprijatelj je napao širokim frontom na ove položaje i uspio je da potisne dvije čete našeg »2« odbacujući ih ka položaju Zečak, dok se jedna četa ovog bataljona najžilavije odupirala koncentrisanim udarcima Švaba i četnika na položajima Magunica. Radi toga izdato je naređenje našem »5« za hitnu intervenciju preko Volujaka ka Magunici, te da obuhvata lijevi bok i krilo neprijatelja. Međutim, prije nego se je osjetio ovaj manevar sa »5«, pao je mrak i bande su se povukle na najbliže položaje sjeverno od Džinove Mahale, odakle su u toku noći tukle artiljerijom položaje »2«.

Na položajima »4« iznad s. Slato ovoga dana bilo je sve mirno. — U toku noći neprijatelj nije vršio nikakvih napada.

U toku svih ovih borbi 28. i 29. o. mj. mi smo imali samo jednog ranjenog, dok je na položaju Ostrvica kod s. Slato poginuo četnički komandir Ćedo Savić, a pored ovoga viđena su još 4 mrtva četnika (nađena), dok su i Švabe i četnici imali veći broj ranjenih, koji se broj nije mogao tačno utvrditi.

3. — 30. o. mj. neprijatelj je ponovo izvršio veoma snažan napad na sve naše položaje zapadno od Gloga sa svim snagama. U ovome napadu — prema naknadno dobivenim podatcima od jednog zarobljenog četnika (brat Maksima Brelja koji je prisilno mobilisan za ovu akciju) — učestvovalo je 450 četnika, bez Grabovičana koji su ostali u selu Podgrađe, a pored toga 350 do 400 Švaba. Napad su potpomogli švapski topovi i haubice, tukući neprekidnim plotunima naše položaje, kao i jedan bacač od 105 mm, te tri bacača od 81 mm uz brojna automatska oruđa, male bacače i tromblone. U jednom momentu jedna grupa Švaba,

u jačini od 100 do 150 sa komorom od oko 50 konja natovarenih municijom razne vrste, prodrla je kroz Mucalovića uz Bukovicu, težeći da ovlada sa grebenom Magunice, koju su držale naše čete. Ovu kolonu mi smo namjerno upustili u uvale između Magunice i Ostrvice (k. 1171), a istovremeno bacili smo dvije čete našeg »4« preko Gloga i Videža ovome neprijatelju u lijevi bok. Drugom bataljonu naredili smo da najhitnije, bar sa jednom četom, pohita i zatvori pravac neprijateljske odstupnice preko Mucalovića, udarajući u leđa i desni bok Švaba. U to vrijeme naš »2« se nalazio zapadno od ceste: Trusina — Odžak, na položajima Vranjkuk, vodeći borbu sa četnicima, dok se »Nevesinjska puška« borila sa krajnjim desnim krilom Švaba i četnika na položajima iznad Donje Trusine.

Neprijatelj je bio pod Magunicom u veoma kritičnoj situaciji i očajnički se borio nastojeći da se izvuče. Naše čete sve više su stezale obruč oko ove grupe i, zahvaljujući samo zadocnjeloj intervenciji našeg »2« — bande su uspjele da se održe do mraka i u sami mrak uspjelo im je da se izvuku i spasu komoru.

Poslije ovoga naš »5« je izvršio gonjenje banda koje su u najvećem neredu pobjegle ka Biogradu, a naši bataljoni smjestili su se i to: »2« u Lastavicu, »5« u Mucalovića, dok se »4« vratio ponovo na stare položaje: Nekudina — Pandurica — Ostrvica — Glog.

U svim ovim borbama Švabe su imale veliki broj mrtvih i ranjenih koje su u puna dva kamiona odvukli u Nevesinje. Deset ranjenih četnika odvučeno je za Odžak, a vjerovatno ih je bilo i više ranjenih za koje još ne znamo. — Naši gubitci bili su: dva teže i jedan lakše ranjen (među teže ranjenima nalazi se i komesar čete iz »5« — Ćimić Šukrija).

Današnji dan protekao je mirno i neprijatelj nije nigdje ispoljavao kakve aktivnosti. Po prvi put danas od kako se nalazimo na ovome terenu Švabe nijesu tukle artiljerijom naše položaje.

4. — U toku sjutrašnjeg dana namjeravali smo da sa dva bataljona izvršimo jači pritisak na neprijatelja ka Biogradu i dalje prema Odžaku, kako bi iskoristili jučerašnji uspjeh, no međutim prije dva časa dobismo izvještaj od Komande mjesta za srez Stolac, da su Švabe i *četnici, u jačini od 500, izvršili pokret od Stoca i upali* u selo Vlahovići, te da su danas poslije podne palili kuće u prvim zaseocima Vlahovića. Prema ovome izvještaju, neprijateljski dalji pokreti usmjereni su i prema Dabru. Radi toga odustali smo od namjeravane sutrašnje akcije, kako smo to gore naznačili, nego smo odmah i najhitnije uputili naš »5« sa zamjenikom *k-ta brigade preko Dabra ka Kubašu* da udari ove bande najsnažnije i da ih spriječi u daljem pokretu. O ovoj situaciji izvijestili smo i ostale naše bataljone, Štab bata-

ljona »Savo Belović« i »Nevesinjska puška« i izdali im potrebna naređenja u vezi sa ovom najnovijom situacijom. Mi ćemo nastojati da učinimo sve koliko budemo u mogućnosti, da bi parirali sve neprijateljske pokušaje, kako ovih od Stoca, tako i ovih drugih od Nevesinja.[6] — Odmah smo obavijestili i Stab XII brigade i tražili da uputi jedan bataljon preko Simijovo — Vranjska, te da u zajednici sa našim »5« razbije stolačke bande, dok ćemo mi i dalje čvrsto držati položaje prema Nevesinju. Naš »5« će moći ispoljiti dejstvo najranije sjutra u svanuće — 1. juna — na sektoru Kubaš — Vlahovići.

Mi ćemo budno pratiti dalji razvoj situacije, a od Vas očekujemo dalja naređenja.

5. — Za cijelo vrijeme od kada se nalazimo na ovome sektoru vodimo neprekidne borbe sa jakim neprijateljem, pa smo prilično istrošili municiju i *dobro bi bilo da* nas *popunite istom u koliko za to postoji mogućnost.* Također nam je potreban izvijestan broj pušaka, pa *ukoliko imadnete na raspoloženju* dodijelite nam koliko je moguće više.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab — načelnik,
Mus. R. Dizdarević

(M. P.)

*** O rosporedu i dejstvu ove brigade u junu vidi relaciju njenog štaba od 4. jula 1944 .(Arhiv V. 1.1., reg. br. 7—1, k. 1148 II).**

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KRAJIŠKE BRIGADE OD 31. MAJA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 15. DO 31. MAJA[1]

STAB
XII KRAJIŠKE NOU BRIGADE
Op. Str. Pov. br. 63/44
31. maja 1944. godine
P o l o ž a j

15-dnevni izvještaj za vrijeme od 15 — 31. maja 1944. godine — dostavlja

ŠTABU XI DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Dostavlja Vam se 15-dnevni izvještaj za vrijeme od 15 — 31. maja 1944.'godine o rasporedu i radu jedinica ove brigade.

15. maja 1944. g. Jedinice I bataljona nalazile su se na položajima Bilice, Hrvaćani i Savići, sve do 27. ovog mjeseca sa zadatkom kontrolisati sektor prema Kotor-Varošu. Za sve ovo vrijeme jedinice ovoga bataljona nisu imale naročitih sukoba sa neprijateljem, osim patrola koje su ove jedinice dočekivale i proganjale u Kotor-Varoš.

Jedinice II bataljona nalazile su se na položajima: Cukovac i Viševice, sa zadatkom proganjanja četničkih bandi na tim sektorima gdje ih god osjete.

Ovoga dana četnici u jačini od 650 vojnika, pojačani su ustašama i milicijom, napali su na snage našeg II i III bataljona koji se je nalazio u Rađićima.[2] Neprijatelj je raspolagao i sa 2 teška minobacača i priličnim brojem automatskog oružja. Borba je trajala oko 3 sata. Neprijatelj je imao jednog mrtvog i jed-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 9/3, k. 876.**

[1] **i * Prema izvještajima Komande Vrbaske četničke brigade od 20. maja 1944. pored četnika ove brigade u napadu je učestvovala ustaško-domobranska posada iz Karanovca i Kotor-Varoša (Arhiv V. 1.1., reg. br. BH—V—11877 i 11878).**

nog ranjenog. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Naše snage su neprijatelja rastjerale i ostale i dalje na istim položajima.

III bataljon nalazio se na položajima u selu Rađićima, koji je istog dana vodio borbu sa istim neprijateljem.

Jedinice IV bataljona nalazile su se na položajima Postolje, Vrbanjci i Cikića Brdo[3], sa zadatkom zatvaranja pravca Kotor-Varoš — Maslovare i Kotor-Varoš — Šiprage.

16 — 19. V 1944.

Jedinice ove brigade nalazile su se na istim položajima, za koje vrijeme nije bilo nikakve borbe sa neprijateljem. Sve jedinice u ovom vremenu radile su na vojnom uzdizanju komandnog kadra. Sa starim i novim borcima takođe se radilo i to: pravilno rukovanje s oružjem, ocjena odstojanja, egzercir, nastupni i odstupni marš, pod artiljerijskom i avionskom vatrom itd. Komandni kadar prorađivao je čitanje karata i planova i to: orijentacija na razne načine i pomoću busole.

19. V 1944. god.

Jedinice III bataljona izvršile su pokret pravcem: Rađići — Vagani — Zaselje — Javorani, u cilju prikupljanja hrane i protjerivanja četničke bande koja se je tamo nalazila. Ovoga dana snage III bataljona naišle su na jedan četnički bataljon u selu Javoranima, kojeg su napali i protjerali u pravcu Mehovca i Ljubačeva.[4] Borba je trajala 2 sata, kojom prilikom je neprijatelj imao 2 mrtva i 1 ranjenog. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Snage ovoga bataljona istoga dana povratile su se na polazne položaje.

Istoga dana u 13 časova neprijatelj sa jednom satnijom ustaša i milicije iz Kotor-Varoša napao snage našeg IV bataljona i prodro u Vrbanjce. Neprijatelj je raspolagao sa 1 teškim mitraljezom i 2 šarca, potpomognut sa minobacačkom vatrom. Nakon jedan sat borbe, neprijatelj je protjeran u Kotor-Varoš. Gubitci neprijatelja su 2 mrtva i 3 ranjena. Naši bez gubitaka, ostali na istim

[3] i [7] Na karti 1:100.000 ta mjesta nisu nađena.

položajima. Ostale jedinice ove brigade nisu imale borbe sa neprijateljem.

20. V 1944. god. Jedinice III bataljona izvršile su pokret pravcem: Zivinice — Siprage sa svojih ranijih položaja, u svrhu osiguranja divizijske bolnice u Sipragama. Ostali bataljoni i dalje na starim položajima.

21. V 1944. god. IV bataljon uputio je 2 voda sa intendantom bataljona i intendantom brigade, te intendantom i politkomesarom Komande mjesta Kotor-Varoš u selo Donje Postolje u svrhu prikupljanja hrane. Sa sobom su poveli 12 tovarnih konja sa priborom. Ovaj posao je izvršen bez sporazuma Štaba Brigade. Vojnički se nisu pripremili, tako da je neprijatelj bio na vrijeme obavješten u Kotor-Varošu i napao ih u istom selu. Tom prilikom neprijatelju je palo u ruke naših 11 konja sa spremom. 1 šarac i 1 karabin. U ovoj borbi poginuo je 1 zloglasni ustaša iz Vrbanjaca. Naši gubitci: 2 borca poginula i 1 ranjen.

22—23. V 1944. g. Bataljoni su bili na svojim položajima, gdje neprijatelj nije nadirao. Za ovo vrijeme jedinice su vršile obuku ljudstva nesmetano.

23. V 1944. god. Izvršili smo pokret u 19 časova sa snagama II bataljona, sa 2 čete I bataljona i 2 čete IV bataljona, da pretresemo sela: Podbrđe, Svinjare, Šibove i Zabrđe, jer smo obaviješteni da se neprijatelj nalazi u tim selima. Za vrijeme pretresa ovih sela nismo naišli na neprijatelja, već jedino u Podbrđu gdje se nalazilo 40—50 milicionera, koji su uspjeli da pobjegnu jer su prethodno i blagovremeno bili obaviješteni o našemu pokretu. II bataljon za vrijeme pokreta na ovaj zadatak, da bi osigurali povratak kud prolaze, prethodno su pročistili selo Javorane, gdje su sa 1 četom na lijevom krilu naišli na četnike u jačini od 2 bataljona. Borba se vodila oko pola sata i četnici su protjerani u pravcu Osmače.[5] U toj

[5] U izvještaju Komande Vrbaske četničke brigade od 27. maja 1944. stoji da je noću 22/23. maja napadnut njen 2. bataljon na položaju kod s. Javorani i da se on, uz pomoć 3. bataljona, jedva uspio probiti iz obruča, te da se poslije toga povukao prema Malom Tisovcu (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—V—11887).

borbi ubijeno je 5 četnika, od kojih je 1 komandir čete (Dušan Cavrija)[6] i 6 ranjeno. Zaplijenjen je 1 karabin, dok su ostalo oružje uspjeli izvući. Naši gubitci: 1 mrtav. Banda je uspjela odnijeti karabin poginulog druga. Jedinice II bataljona potrgale su 500 metara pruge i zapalile 1 željezničku ćupriju. Po izvršenom zadatku sve jedinice povukle su se na polazne položaje, gdje se i sada nalaze.

24. V 1944. god. Sve jedinice bile su na svojim položajima i neprijatelj nije nadirao. — Ovoga dana izvođena je sa borcima vojna obuka po »Vojnom potsjetniku« — stražarska služba.

25. V 1944. god. Izvršili smo smjenu položaja I i IV bataljona, tako da je I bataljon primio položaje IV bataljona a IV bataljon položaje I bataljona.

Istog dana oko 8 časova neprijatelj je krenuo iz Kotor-Varoša u 3 kolone, u jačini oko 200 ustaša i milicije, naoružani sa 1 teškim mitraljezom i 3 šarca, potpomognuti topovskom paljbom, prema Vrbanjcima na položaje I bataljona. Sa 2 kolone stigli su u Vrbanjce, gdje su naše snage izvršile protunapad i protjerale ih. Borba je trajala 1 sat. Neprijatelj je imao 2 ranjena (ustaše). Naši bez gubitaka. Ostale jedinice ovoga dana bile su na istim položajima i nisu imale borbe.

26—28. V 1944. g. Bataljoni na istim položajima i nije bilo borbe sa neprijateljem. Za ovo vrijeme vršena je obuka u novom pozdravljanju sa svima borcima.

29. V 1944. god. Neprijatelj je izašao iz Kotor-Varoša sa 1 satnijom ustaša u jačini oko 150, naoružanih sa puškama i 4 šarca, i napao na snage našeg I bataljona. Borba je počela oko 8 časova i trajala je do 11 časova neprekidno. U ovoj borbi neprijatelj je imao 3 mrtva, koje je neprijatelj uspio odnijeti, a da li je bilo ranjenih nije nam poznato. Na našoj strani bilo je gubitaka: 1 mrtav i 1 lakše ranjen. Pogi-

[6] **Prema četničkom izvještaju (vidi objašnjenje br. 5). on se zvao Dušan Cavrić.**

nuli drug je komandir čete. Ostali bataljoni ovoga dana bili su na istim položajima i nisu imali borbe sa neprijateljem.

30—31. V 1944. g. Obuhvatiće se u sljedećem izvještaju.

Jedinice ove brigade nalaze se na starim položajima i to:
I bataljon na položaju: Postolje, Dabovci i Cirkino Brdo.
II bataljon na položaju: Zivinice — Viševice.
III bataljon nalazi se u zaštiti divizijske bolnice.
IV bataljon zauzima položaje Hrvaćani — Tešići,[7] a sa jednom četom u zaštiti brigadne ambulante.

Za proteklih 15 dana nije mobilisano ništa. Dobrovoljno su se javila u naše redove 3 druga.

Dezertera za ovo vrijeme bilo je 11.

Moral i borbenost jedinica ove brigade nije na dovoljnoj visini.

Vojna disciplina je srednja.

Odnos vojske prema pozadini i pozadinskim vlastima takođe je dobar.

Ishrana naših jedinica na ovim sektorima je vrlo loša i otežana, iz razloga što je veći dio sela iscrpljen; a i dolaskom neprijatelja u Kotor-Varoš. . . Snabdijevanje naših jedinica sa hranom preko NOO je ograničeno i ne može zadovoljiti.

Odjeća i obuća, kao oružje i municija, postavlja se i danas pred nama kao najveći problem.

Za proteklih 15 dana borci naših jedinica naučili su pozdravljati novim pozdravom 70°/o.

Komesar i komandant ove brigade održali su 2 savjetovanja sa štabovima i komandnim kadrom I i IV bataljona, gdje su pretresani svi nedostatci i problemi u tim jedinicama. Ova savjetovanja imala su vidnog uspjeha.

Situacija na ovim sektorima je sljedeća:

Neprijateljska posada u Kotor-Varošu je nepromijenjena. Neprijatelj je imao uspjeh jer je u okolici Kotor-Varoša uspio mobilisati oko 400 milicionera, od kojih je jedan dio poslat u Banju Luku.

Neprijateljski garnizon Banja Luka je sa istom posadom.[8] Dvije divizije koje su skoro bile stigle, jedan dio je otišao prema Jajcu, a ostale su zadržane i dalje u Banjoj Luci."

[8] Na području Banje Luke i Bosanske Gradiške nalazile su se jedinice 4. lovačkog zdruga. Vidi zapovijesti 7. lovačke pukovnije za maj 1944 (Arhiv V. 1.1., reg. br. 1/1—79—99. 19/12—1 i 20/12—1, k. 120).

• Stab 4. NOU divizije demantovao je taj podatak o tim divizijama. Vidi dok. br. 142.

Četnici na sektorima Cemernice postali su prilično aktivni jer se je njihov broj znatno povećao u posljednje vrijeme, jer ih Nijemci pomažu u odjeći, oružju i municiji. Njihova formacija je na tim sektorima oko 600, formirani u 3 bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar major, **Milutin** (M. P.) Komandant major, **Mile**

BR. 166

IZVOD IZ KNJIGE PREDATIH I PRIMLJENIH RADIOGRAMA ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ ZA MAJ 1944. GODINE[1]

1. V — 7h I 1 od I div.

Najpotrebnije količine municije: sto hiljada jugo-puščane, sto hiljada talijanske puškomitralješke, sto hiljada za tešku Bredu, deset hiljada ručnih bombi i dve hiljade srednjih mina za teški bacač.

17h X 9

Juče neprijatelj sa pet stotina napadao na sektor Šibovi — Lisina — Široka kosa — Gradina.

XI 10

Sa druge linije Gradina — Mračaj preduzet protivnapad i neprijatelj u osamnaest časova vraćen u Mrkonjić[-Grad],

XII 11

Neprijateljski gubici: 10 mrtvih i ranjenih. Naši: 4 mrtva i 5 ranjenih.[2]

XIII 12

Tridesetog kod Jezera minom uništena tri kamiona sa trideset vojnika.

[1] **Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 27—1. k. 372.**

[8] **Borba je vođena sa dijelovima 7. SS divizije. Vidi dok. br. 5 i 15.**

1 V — 7" I P 1 za I div.

Vama, vašim borcima i rukovodiocima čestitamo Prvi maj. Koča,[4] **Plavi**^

II P 2

Municiju tražili. Rezervi nema. Rđavp vreme sprečava bacanje nove.

III P 3

Ovoj situaciji prilagodite vaš način dejstva i raspored.

IV P 4

Upozorite jedinice da blagovremeno trebuju i maksimalno štede. Stavljanje pred gotovu činjenicu nekorisno, neumesno i nepravilno.

V P 5

Obavezno preduzmite izgradnju rovova i utvrđenja. **Koča**

8h VI S i za VI div.

Vama, vašim borcima i rukovodiocima čestitamo Prvi maj. **Koča, Plavi**

11.30h IX P 8 za I div.

Venosti[5] već rečeno da piše Garibaldiju[6] i Mateotiju.[7]

[4] Koča Popović, komandant 1. proleterskog korpusa NOVJ

[4] Mijalko Todorović Plavi, politički komesar 1. proleterskog korpusa NOVJ

[5] Venosta, pukovnik italijanske vojske. Poslije kapitulacije Italija on je dobrovoljno stupio u NOVJ i nalazio se pri Vrhovnom štabu NOV i POJ. Krajem 1943. dobio je od Vrhovnog štaba zadatak da sa Venerandijem, takođe pukovnikom italijanske vojske, pristupi prikupljanju italijanskih vojnika koji su dobrovoljno stupili u NOVJ, kao i onih koje su oslobodile jedinice NOVJ, i da od njih formira jednu veću italijansku jedinicu u sastavu NOVJ. Tako je tek 28. oktobra 1944. formirana italijanska partizanska brigada »Italija« (od ita'ijanskih bataljona »Garibaldi« i »Mateoti« kao i od većeg broja italijanskih vojnika oslobođenih iz njemačkog zarobljeništva i drugih Italijana). Ona je tada ušla u sastav 1. proleterske divizije i početkom novembra otišla na sremski front, gdje se borila sve do svršetka rata. Početkom jula 1945. ona je repatrirana u Italiju.

[6] Riječ je o italijanskom bataljonu »Garibaldi«, koji je bio u sastavu 1. proleterske brigade i nosio naziv: 5. bataljon.

[7] Odnosi se na italijanski bataljon »Mateoti«, koji je bio u sastavu 3. proleterske (krajiške) brigade kao njen 6. bataljon.

X P 9

Pitanje italijanskih oficira rešava se u celini. Zasada ne slati.[8]

XI P 10

Čim stigne municija poslaćemo. Kad će to biti ne znamo.

3. V 8h II 5 od VI div.

Nemački bataljon koji je napadao Osredke i Trubar na odmoru je u Lapcu i Dnopolju[9] — Dotlić,[10] Kamenica

18h XI 6 od VI div.

Danas jedna četa Prve brigade postavila zasjedu između Doljana i Brotnje, ubila osamnaest neprijateljskih vojnika, zarobila jedan šarac, jedan šmajser, osam pušaka, jednu radio-stanicu. Mutap,[11] Kamenica

4. V 21h IV od VI div.

Danas neprijatelj prodro u Martin-Brod. Oko sto vojnika došlo do Tukanje. Sto krenulo desnom obalom Une za Kulen-Vakuf. Vršimo povratni napad.[12] Đoko,[13] Kamenica

23h V 8

Neprijatelj vraćen u Doljane. Izvešten je Arso.[14]

[8] Riječ je o izvjesnom broju italijanskih oficira koji su zbog bolesti. a neki i iz drugih razloga, tražili da se vrate u Italiju.

" Vidi dok. br. 25 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 24, dok. br. 166.

[10] Dušan Dotlić, načelnik Štaba 6. proleterske divizije »Nikola Tesla«

[11] Dragoslav Mutapović, politički komesar 6. proleterske divizije »Nikola Tesla«

12 j i: prema operacijskom dnevniku Štaba 6. proleterske divizije, taj protivnapad su vršile jedinice 1. proleterske (ličke) brigade. Tom prilikom Brigada je imala 8 mrtvih i 10 ranjenih boraca, dok se za neprijatelja kaže da je imao priličan broj mrtvih i ranjenih (Arhiv V. I. I., reg. br. 14/3, k, 797).

[15] Đoko Jovanić, komandant 6. proleterske divizije »Nikola Tesla«

[14] Arso - Jovanović

4. V — 11.30h I P 14 za I div.

U Trinaestoj izvršite široku i podrobnu analizu napada na Mrkonjić, radi izvlačenja iskustva.[15]

II P 15

Smatramo da je napad, i pored neuspeha, bio koristan: za pojačanje borbenosti, održavanje inicijative, osposobljena Trinaesta da sadejstvuje u zamašnijim operacijama.

4. V — 21h IX S 4 za VI div.

Kolike snage došle u Martin-Brod, kakve, odakle i kada?

X S 5

O svim promenama izveštavajte neposredno i Arsa telefonom, a pismeno onaj deo trideset tri[16] koji je kod Bastaškog vrela. **Koča**

5. V — 12.30h I 9 od VI div.

Danas nema nikakvih promjena.

II 10

Juče oko jedanaest sati dvesto vojnika sa dva tenka, četiri topa, sišlo u Martin-Brod. Oko dvesto vojnika preko Une kod Carev--Broda izbilo na s. Očigrije. Artiljerija žestoko tukla naše položaje istočno od Martin-Broda. Povratnim napadom neprijatelj prebačen preko Une.[17]

III 11

Imali smo šest mrtvih i deset ranjenih. Neprijatelj desetak mrtvih. Đoko, Kamenica

5. V — 11.30h I P 20 za I div.

Prelazna zastava II omladinskog kongresa[18] dodeljena Prvoj prolet. brigadi; čestitamo joj. **Koča, Plavi**

[15] Riječ je o napadu na Mrkonjić-Grad u kome je učestvovala i 13. proleterska brigada »Rade Končar«. Bliže o tome vidi dok br. 5 i 15.

" Sifrovani naziv Vrhovnog štaba NOV i POJ

[19] Riječ je o Drugom kongresu Antifašističke omladine Jugoslavije. Kongres je održan u Drvaru od 2. do 4. maja 1944. godine.

II P 21

Cerovićevo odeljenje uputite u sastav jedinice.[19]

6 V — 11.30h III P 24 za I div.

Prva divizija preuzima cio sektor Mrkonjić i zadatak zatvaranja pravca ka Čađavici.[20] **Koča,** Mokronoge

7. V 11.30h V P 29 za I div.

Trinaestu [brigadu] držite zapadno od druma Rogolje — Mliništa. Glavni zadatak zatvaranje pravca Mliništa, a pravac Čađavica da kontroliše manjim snagama.

VI P 30

Prvu [brigadu] postavite na liniju Sipovo — Gerzovo.[21]

VII P 31

Drum Rogolje — Mliništa temeljno porušiti, za duže onesposobljenje.

7. V 11.30h VIII P 32 za I div.

Na sektoru Šeste[22] pojavile se dve grupe neprijatelja zvane »trupovi« jačine do dvadeset pet ljudi — vođe četnici.[23]

IX P 34

Zadatak dejstvo u našoj pozadini — zasede, rušenje.

X P 34

Skrenite vašim delovima pažnju na mogućnost pojave takvih trupova neprijatelja.

13" XII D 2 za X div.

Obnovite obavezno radio-vezu sa našom Prvom divizijom i uzajamno se obaveštavajte.

" Jovan Cerović bio je tada komandir baterije.
20 i " Opširnije o tome vidi dok. br. 31, 39, 43 i 44.
— Odnosi se na 6. proletersku diviziju.
a Bliže o organizaciji i načinu dejstva »trupova« vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 27.

8. V — 11.30h III 56 od I div.

Nepr. noću krenuo iz Mrkonjića i jutros, posle kraće borbe, u tri časa izbio na Široka kosa — Rustina gradina.[24]

17h IV 58

Neprijatelj jutros sa pet stotina ušao u Mračaj. Manje kolone nadiru preko Podrašnice ka Potselo — Luke.[25]

V 59

U borbi ispred Mračaja imali smo dva mrtva i deset ranjenih. Vaso,[26] Zdrnje (G. Pecka)

18h VI 25 od VI div

Danas manji saobraćaj prema jugu i severu.

VII 26

Njemački bataljon iz Dnopolja otišao za Bihać. Dotlić, Kamenica

9. V — 7h I 60 od I div.

Neprijateljska grupa iz Mračaja i Podrašnice juče u podne nastavila ka s. Orahovljani. U tom pravcu za neprijateljem upućena dva bataljona Trinaeste.

II 61

Izgleda da je neprijatelj iz Mrkonjića išao i cestom ka Čađavici.

v

III 62

Juče sa pešadijom prodrla u Mračaj dvoja borna kola, dva tenka i jedan auto. Posle i oni otišli ka Orahovljani.

IV 63

Juče se čula borba negde ka Sitnici.

u i » Vidi dok. br. 39 i 43.

" Vaso Jovanović, komandant 1. proleterske divizije

V 64

Dejstvom naša dva bataljona ka Orahovijanima i Trinaeste kraj.[27] oko Čađavice, neprijatelj nateran na otstupanje za Mrkonjić.

VI 65

Rodić[28] javlja da nam je Vrhovni-'[9] naredio da preuzmemo i najozbiljnije zatvaranje pravca ka Ključu. Postavite nam vi, ako treba, taj zadatak.[30]

11.30[h] X 70 od I div.

Raspored Trinaeste. Na Oglavak po dva bataljona i Podrašnica — Strbina — Crni vrh, dva bataljona Carevac — Protići.[31]

XII 33

Saobraćaj cestom na obe strane. Napadali kolone između Srba i Kupirova i nanijeli im gubitke.

XIII 34

Jedan bataljon po naređenju V. S. poslali na pravac K. Vakuf — [Bosan.] Petrovac.[32]

17[h] XVI 71 od I div.

Raspored Prve: po jedan bataljon u Šipovo, Trnovo, Gerzovo, Grabež, Potkraj. Jedan bataljon dejstvuje ispred, sada je oko Lisine.[33]

XVII 72

Divizijska bolnica sa jednim bataljonom Trinaeste u D. Pecka.

27 j js o rasporedu i dejstvu 13. krajiške brigade vidi dok. br. 160.

[28] Slavko Rodić, komandant 5. korpusa NOVJ

[is] Odnosi se na Vrhovni štab NOV i POJ

[30] i [34] Vidi dok. br. 38.

[31] Vidi dok. br. 44.

[32] Prema operacijskom dnevniku Štaba 6. proleterske divizije taj bataljon je iz 1. proleterske (ličke) brigade (Arhiv V. 1.1., reg. br. 14'3, k. 797).

" Vidi dok. br. 51.

XVIII 73

Baterija u Ubavici. Mi smo u Ždrnje.

XIX 74

Rodić ponovo i radiogramom prenosi naređenje Vrhovnog da mi zatvaramo pravac ka Ključu[34] i da njegova Trinaesta ide na novi zadatak.[35] Javite u kojoj meri da se na tom pravcu angažujemo i rasporedimo.

9. V — 7h I P 36 za I div.

Javite raspored vaših jedinica.

II P 37

Koja je, po vašoj proceni, namera neprijatelja.

III P 38

Javljajte nam se i u sve rezervne časove. Osim toga, svakog dana i u devet i trideset.

IV P 39

Redovno obaveštavajte o situaciji Rodića. **Koča**

11.30h V P 40

U Potocima preuzmite 300 kg eksploziva i nagazne mine.

VI P 41

Vašoj Trećoj[36] dodeljeno zasebno dvesto kg eksploziva.

12.30h VII S 10 za VI div.

Dodeljeno vam dvesto kg eksploziva.

9. V X P 44

Treću[37] držati celu zapadno od druma Rogolje — Mliništa, a Prvu između tog druma i Plive.

" Odnosi se na 3. proletersku (krajišku) brigadu. Ona je tada dejstvovala na sektoru Livna. Vidi operacijski dnevnik njenog štaba (Arhiv V.l. I., reg. br. 23/4, k. 712).

[57] Pogrešno. Treba: Trinaestu. Vidi dok. br. 55.

XI P 45

I jedna i druga brigada treba da ima manevarsku grupu od dva do tri bataljona za defanzivne i ofanzivne intervencije.

XII P 46

Važno ne ograničiti se na defanzivu.

10. V — I 75 od I div.

Osmoga maja neprijateljske kolone koje su bile prodrle u Mračaj i ka Orahovljani bile su jačine hiljadu SS-ovaca iz »Princ Eugen«[58] i četiristo četnika u nemačkim odelima.[39]

II 76

U borbi osmoga maja ubijeno kod Mračaja trideset SS-ovaca a ranjeno do petnaest.

III 78

Juče pre podne prolazila su motorna vozila od Jajca za Mrkonjić. Zbog magle nisu se mogla videti i brojati.

IV 79

Na Sinjakovu i Previli neprijatelj se stalno utvrđuje. Na Sinjakovu su pored bunkera i saobraćajnice pokrivene.[40]

V 80

Sa Rodićem imamo radio-vezu.

11.30[h] VI 81

Deveta brigada vodi borbu sa neprijateljem.[41] Neprijatelj stigao u Podobzir i kreće u pravcu Vagana. Nepr. snage nepoznate, proverićemo.[42]

10. V — 11.30* VII 82

Prekjuče došlo u Mrkonjić tristo SS-ovaca iz »Princ Eugen«.

[98] Vidi dok. br. 5 (objašnjenje br. 2) i 43.
[39] Vidi dok. br. 15, objašnjenje br. 4.
[40] i [42] Odnosi se na dijelove 2. bataljona 13. SS puka. Vidi dok. br. 192.
[41], [45] i [157] Riječ je o 9. krajiškoj brigadi. Opširnije o njenim borbama u maju vidi izvještaj njenog štaba od 10. juna 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 22—3, k. 854).

12. V — 9.30h **I** **94** **od I div.**

Neprijatelj juče preko Trijebova izbio u Čađavicu. Manji delovi išli i cestom. Dva bataljona XIII napala na bočno obezbeđenje na Široka kosa — Gradina i neprijatelj predveče oteran u grad.[43]

II 95

Jedan bataljon XIII upućen ka Čađavici.

11.30h III

Delovi I i XIII upućeni za dejstvo ka Jezero — Mrkonjić — Rogolje.[44]

IV

Nepr. juče kod Rogolja imao više ranjenih, 3 mrtva ostala na terenu. Mi imali 2 ranjena.

V

Nepr. se preksinoć vratio iz Janja. Naši delovi upućeni na tom pravcu imaju vezu sa IX brigadom.[45]

12.30h VI 46 od VI div

Tri bataljona prebačena na prostor Kulen-Vakuf — Lapac.[46]

VII 47

Dva bataljona su iz Treće i jedan iz Prve.

VIII 49

Ishrana vrlo slaba. Ima ljudi koji padaju u nesvijest od gladi.

12. V — 12.30" IX 45

Bitnih promjena nema. Đoko

12. V — 14.10h I P 50 za I div

Rodić javlja da je neprijatelj steran sa Čađavice.[47]

[43] i [44] Vidi dok. br. 51 i 55.
[4]« i [48] Vidi dok. br. 54 i 106.
[47] i [54] Vidi dok. br. 160.

II P 51

Peti će držati manje delove na Čađavici.

III P 52

Obezbedite sadejstvo vaše Trinaeste na tom pravcu.

13. V — 9.30h I 100 od I div.

Prekjuče kod Rogolja nije oštećen tenk već je minom raznet automobil u kome su bili oficiri.

14. V I od VI div.

Kod nas ništa novo. Đoko

11.30h II 110 od I div.

Juče kod Majdana uništen minom kamion sa vojskom.

15. V — I 114 od I div.

Juče minom uništeno vozilo kod Majdana.

II 115

Juče pošlo iz Jajca za Mrkonjić nešto motornih vozila. Broj neutvrđen.

III 116

Juče neprijatelj sa manjim snagama vršio ispad ka Mračaju. Odbijen.

12.30h IV 64 od VI div.

Između Dobrog Sela i Lapca ubijeno dvadeset neprijateljskih vojnika. Naša dva ranjena. Zaplenjena jedna puška.[48]

V 65

Navodno u Bihaću koncentracija.[49]

14h VII 9 od V korpusa

U vezi obaveštenja da neprijatelj namjerava prema Petrovcu iz Bihaća, obavijestite nas o stanju i pokretima na liniji Bihać — Knin.

**** i [51] Vidi dok. br. 84.**

18h VIII 70 od VI div.

Danas nije bilo saobraćaja.

IX 71

Jedan neprijateljski avion bombardovao M. Cvjetnić, nema žrtava. Dotlić

16. V — 11.30h I 125 od I div.

Jutros neprijatelj izbio u Šibove. Sada se borbe vode oko Trnova. Jačina nepr. neutvrđena. Imaju topove i bacače.[50]

12.30h II 81 od VI div.

Četrnaestog maja od [Bos.] Novog u Bihać došlo trista šest motornih vozila. Jedan voz od četrdeset vagona. Većinom vojska smještena po okolnim selima.[51] Mutap

17h III 126 od I div.

Sinoć miniran drum Jezero — Mrkonjić. Jutros naišla neka motorna vozila. Minom uništen jedan kamion.

IV 127

Borba se još vodi oko Trnova. Naši delovi efikasno dejstvuju. Neprijatelj došao od Mrkonjića i Sinjakova.

16. V — 9.30h I P 53 za I div.

Uputite jedan bataljon vaše Trinaeste na prostor Orahovljani, a jedan Čađavica — Dolovi.[52]

II P 54

Neka održavaju vezu i sa Petim.[53]

III P 55

Jedan bataljon Trinaeste krajiške nalaziće se na Sitnici.[54]

17. V — 7h I 131 od I div.

Neprijatelj juče pred mrak otstupio od Trnova ka Jezeru. Rezultate borbe javićemo.

[50] Borba je vodena sa dijelovima 2. bataljona 13. SS puka. Vidi dok. br. 83 i 192.

[51] Vidi dok. br. 74.

" Odnosi se na 5. korpus NOVJ.

12.30" II 88 od VI div.

Noćas veći saobraćaj prema jugu i sjeveru. Dotlić

17[b] m 133 od I div.

Neprijatelj sa kojim juče vođena borba bio jak osam stotina.

IV 134

Naši gubici četiri mrtva i četiri ranjena.

V 135

Nepr. imao pedeset mrtvih i ranjenih.

18. V — 9.30[h] I 136 od I div.

Juče obavešteni: neprijatelj uspostavio saobraćaj sa B. Lukom preko Crne Rijeke.

II 137

U Mrkonjiću hiljadu i dvesto Nemaca, Trivunčićeva brigada od četiristo četnika, četiri tenka i dva oklopna automobila. Proširuju utvrđenja, minska polja i žicom ograde.

III 138

U Jajcu se jačina snaga stalno menja od hiljade do dve hiljade SS-ovaca.[55]

21. V — 12.30" III 139 od VI div.

Navodno da će ovih dana biti ofanziva na Bosnu od Bihaća i Knina.[56]

IV 140

Noćas kod Doljana uništen jedan tenk nagaznom minom, jedan oštećen.

21. V — 18[h] I S 14 za VI div.

Vaša depeša 139. Na osnovu kojih podataka zaključujete na pretstojeću nepr. ofanzivu.

[55] **Vidi dok. br. 192.**

[54] **Vidi dok. br. 84, 111 i 137.**

II S 15

Javite podatke: vrstu, težinu uništenog i oštećenog tenka. Šta je sa posadom.

22. V — 8h I 152 od VI div.

Tenkovi srednje tonaže. Posada jednog uništena, drugog nije reagirala. Je li uništena doznaćemo. Odmah naišli drugi tenkovi.

II 149

Noćas porušen most u Kupirovu na Sredici.

III 150

Onih sto pedeset vojnika *iz* Srba vratili se za Lapac.[57]

IV 151

O pretstojećoj ofanzivi obavešteni od lapačke ob. službe. Proveravam.

12h V 158

Noćas veći saobraćaj prema jugu i sjeveru. Dotlić

20h VI 163

Kod Nebljusa ubijeno šest nepr. vojnika, jedan četnik zarobljen.

VII 164

Bihać — Knin prošla kolona od hiljadu petsto pješaka, oko trista kola.

23. V — 7h I 164 od I div.

Juče po podne pre mraka avioni tri puta nadletali od stanice Mliništa do stanice Ovčara.

II 165

Avioni bacali bele raketle. Sa zemlje im odgovarano serijom od: crvena, dve bele, crvena raketla.

[57] **Vidi dok. br. 92.**

III 166

Sa zemlje im odgovarano negde sa Jokića poljane. To mesto je šest km zapadno Mliništa.

IV 167

Sinoć smo uputili četu ka Jokića poljani.

12.30[h] V 175 od VI div.

U Srbu i Lapcu pojačane snage, nije još veća koncentracija.[58]

VI 176

Noćas jača nepr. kolona prošla kroz Srb iz Knina prema Bihaću.

VII 177

Povlačimo snage sa prostora Kestenovac — Kulen-Vakuf.[59] Samo[60] jednog bataljona.

VIII 178

Sijan[61] u svim borbama izbacio iz stroja oko sto sedamdeset vojnika od kojih sedamdeset mrtvih. Oštećen jedan tenk.[62]

IX 179

Na prostoru Srb — Suvaja nalaze se preko dvije hiljade vojnika.[63]

X 180

Primili su hranu za šest dana.

XI 173

Iz većine uporišta stižu vijesti o ofanzivi.

XII 174

Noćas Plava divizija smenila snage u Srbu.[64]

[58] i ,[s] Na toj prostoriji je tada bio 384. puk njemačke 373. legionarske divizije. Vidi dok. br. 25 i 137.

5» , «[1] Vidi dok br 54 j 106

[60] Vjerovatno omaška. Treba: Osim.

[61] Mijan Sijan, komandant 3. proleterske (ličke) brigade

[64] i [74] Odnosi se na njemačku 392. legionarsku diviziju. Njeni dijelovi tada nisu bili na sektoru Jajce — Mrkonjć-Grad. Ona je u maju 1944. dejstvovala na teritoriji zapadno od rijeke Une. Bliže o njenom rasporedu i dejstvu vidi tom V. knj. 27, dok. br. 31 i 88.

XIII S181

Jutros oko šest sati došlo sto četnika preko Vagana u G. Tiškovac. Doko

18h XIV S187

Četnici iz Tiškovca protjerani.

24. V — 9.30h I P 168 od I div.

Juče u Mrkonjić stiglo dvadeset dva kamiona vojske i tri tenka.[83]

25. V — 7h I 169 od I div.

Nismo mogli proveriti koja je vojska stigla u Mrkonjić. Po jednom nesigurnom izveštaju to su delovi neke desete pukovnije koji navodno smenjuju Mrkonjićki garnizon.[60]

11.30h II 180

Nepr. iz Mrkonjića preduzeo pokret prema Mračaju Podrašničkim poljem i motorizacijom ka Čađavici. Sada se vodi borba Mračaj — Potselo — Graci. Prethodno avioni izviđali pravce nepr. pokreta.[67]

12.30h III od VI div.

U Drvaru oko petnaest jedrilica. Vode se borbe u mestu i okolnim selima.[68] Naši tenkovi u gradu.

IV

Neprijatelj napao od Srba, jutros uzeo Međeđak, borbe se vode na predstražarskim položajima.[09]

[47] i [75] Riječ je o jedinicama 7. SS divizije. One su tada, u sklopu drvarske operacije, preduzele napad sa sektora Jajce — Mrkonjić-Grad ka Ključu i Mliništima. Bliže o tome vidi dok br. 184, 187, 188 i 192.

[48] i [88] Opširnije o desantu na Drvar vidi dok. br. 111, 137, 185 i 186.

n m i as **od Srba ka Drvaru tada je napadao 384. puk njemačke 373. legionarske divizije. Vidi dok. br. 137, napomene br. 6, 7 i 13.**

Tri bataljona krenula iz Trubara. Očekujemo da stignu pa ćemo intervenisati.[70]
Đoko

VI

Jedan bataljon odmah stupio u borbu. Drugi stiže.

VII

Jedan naš tenk oštećen. Druga dva nisu ni stupila u borbu.[71]

VIII

Neprijatelj napada i od Martin-Broda.

IX

Još borbe zapadno od Osredaka. Đoko

25. V — 12.30h X

Neprijatelj izbio na Osredke, oko hiljadu petsto vojnika, tri tenka. Topovi tuku iz Srba.

XI

Tri bataljona Treće brigade i jedan Prve brigade vode borbu u Drvaru.[72] Dotlić

XII

Neprijatelj napada sa nepoznatim snagama od G. Tiškovca. Borba se vodi.

XIII

Eksploziv i municiju iz Potoka evakuišite u Peti korpus. Gavrilčenko[7:i]

14h XVI 181 od I div.

Juče stiglo iz Jajca u Mrkonjić deset kamiona sa vojskom i tri tenka.

'«, [78], [89] i [93] Vidi dok. br. 111 i 137 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 4. juna 1944. o borbama u drvarskoj operaciji (Arhiv V. 1.1., reg. br. 17—6, k. 802).

[71] Odnosi se na Tenkovski vod.

[73] Gavrilčenko Aleksej je bio tada načelnik artiljerije 1. proleterskog korpusa. Umro juna 1960. goäine.

XV 182

U Jajce juče i prekjuče stalno dolazili delovi Plave divizije.[74] Kod Jajca mobilisali su hiljadu konja.

XVI 183

Po jednom obaveštenju Plava divizija i »Princ Eugen« nameravaju preduzeti ofanzivu u tri pravca: ka Janju, ka Sippvu, glavnim snagama ka Ključu. Početak ofanzive javljen za danas.[75]

XVII 184

Sinoć iz Jajca jedna kolona otišla za Vjenac. To bi bila kolona za dejstvo ka Janju.[78]

XVIII 185

Ova obaveštenja nisu proverena jer dolaze od potpuno novog izvora.[77]

25. V — 16h XIX od VI div.

U Drvaru imademo pet bataljona. Dolazi još jedan.[78]

XX

Jačina neprijatelja prema Osredcima oko 2000, tri tenka i veći broj artiljerije.[79]

XXI

Neprijatelj došao do Dolova u Trubaru.*[0]

17h XXII 18S od I div.

U dvanaest časova otpočela borba kod Sipova.[81]

XXIII 187

Voz smo zadržali na Mliništima.

XXIV 188

U vezi situacije u Drvaru da li je potrebno da uputimo tamo koji bataljon.[82]

Vidi dok. br. 188.

[77] **Redakcija nije mogla da ustanovi o kome se izvoru radi.**

[81] **Tu borbu je vodila 1. proleterska brigada protiv jedinica 13. SS puka. Vidi dok. br. 116, 122, 187 i 192.**

[82] **i [85] Upućen je 3. bataljon 1. proleterske brigade. Vidi dok. br.** 112.

XXV 189

Vodi se uporna borba na liniji Sjenokos, Crni vrh. Na Crni vrh tri puta napadalo trista nepr. vojnika. Odbijeni su protivnapadima.[83]

XXVI 190

Čuje se borba na sektoru Graci — Orahovljani. Još nemamo izveštaja otuda.

19h XXVII od VI div.

Neprijatelj došao do Vagana u Trubar u jačini oko 3000.

XXVIII

Nadire prema Resanovcima.

25. V — 19" XXIX S

Ako imade snaga Osmog korpusa da zatvara tamo pravac.[84]

XX S

Naš bataljon sa Resanovaca u Drvaru. Dotlić

10h XXI S

Od Resanovaca kroz šumu u Drvar došlo oko devedeset četnika.

XXII S

Borba se vodi na Bobari. Petnaest aviona tuku Bobaru.

XXIII S

Neprijatelj sa deset tenkova i većom kolonom pešaka došao do Vagana.

XXIV S

U Trubaru uništena tri tenka i dva kamiona protk. topom i minama.

[85] i [100] Na toj liniji borbu je vodila 13. proleterska brigada protiv jedinica 7. SS divizije. Vidi dok. br. 113, 133 i 184.

[84] i " O rasporedu i dejstvu jedinica 8. korpusa NOVJ vidi tom V, knj. 27, dok. br. 164 i knj. 28, dok. br. 41 i 42.

XXV S

Naši u Drvaru zauzeli pilanu, područje, centralu telefonsku.

XXVI S

Kod Jandrina polja oboren jedan avion. Ubijen jedan oficir i osam vojnika.

XXVII S

Od Srba napadaju tri pukovnije.[85]

XXVIII S

Od ranjenog Švabe doznajemo da ih ima 4000 u Drvaru. Juče došli iz Kraljeva, a jutros iz Zagreba.[86]

XXVIII S

Sijan u Drvaru sa ćelom brigadom. Ranjen je. Jedan bataljon Prve[87] sa Sijanom.

25. V — 8h I S 19 za VI div.

Neprijatelj izvršio u sedam časova zračni desant [na] Drvar sa dvadeset aviona. Borba se vodi.[88]

II S 20

Sa raspoloživim snagama intervenišite odmah pravcem Drvar ne čekajući prikupljanje svih delova. Za taj pravac oslobodite celu brigadu[89].

III S 21

U vezi sa ovom akcijom neprijatelja može se event. očekivati aktiviranje neprijatelja sa pravca Bihać — Knin.[90]

9.30h IV P 56 za I div.

Neprijatelj danas u sedam časova avionima se spustio u Drvar. Borba se vodi.

[8]« **Vidi dok. br. 185 i 190.**

[87] **Riječ je o 1. bataljonu 1. proleterske (ličke) brigade. Vidi dok. br. 137.**

[80] **Bliže o dejstvu neprijateljskih snaga od Bihaća i Knina ka Drvaru vidi dok. br. 111 i 137.**

V p 57

Navodno neprijatelj se spustio i negde na pravcu za [Bos.] Grahovo i Petrovac.

VI P 58

Iz Livna nepr. krenuo sa motorizacijom prema III brigadi.[91]

V P 58

Obratite pažnju na pravac Mliništa — Drvar.

12.30" VI S 22 za VI div.

Javite imate li vezu sa snagama koje su kod izvora Bastašice.[92]

25. V — 12.30" VII S 23

Još se iz dvadeset aviona spustilo oko 200 padobranaca.

VIII S 24

Borba se vodi dalje.

IX S 25

Sta ste vi učinili prema Drvaru. Ima li promena kod vas.

15" X S 26

Smatramo da noćas treba napasti neprijatelja u Drvaru.[93]

[91] Riječ je o 3. proleterskoj (krajiškoj) brigadi. U izvještaju komandanta ove brigade od 25. maja 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa o tome se kaže:

»Nepr. prodor do Jakira. Borba se vodi od Korićne do Jakira. Neprijateljske snage su jake. Imaju dosta tenkova. Večeras ćemo zaposesti dubinske položaje pošto izvršimo akciju.«

Komandant 1. proleterskog korpusa je istog dana u 18,45 časova izdao Štabu 3. proleterske (krajiške) brigade sljedeće naređenje:

»1) Držite čvrsto radio-vezu sa Štabom vaše divizije i o svemu ga obaveštavajte.

2) Nas izveštavajte telefonom svakog sata, a naknadno ćemo urediti radio-vezu neposredno sa vama.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 8—1, k. 372.)

»[ä] Vjerovatno su mislili na Prateći bataljon Vrhovnog štaba.

XI S 27

Pošto su kod Sijana glavne naše snage, javite kada će one napasti, kako bismo istovremeno dejstvovali i sa ove strane.

XII S 28

Obavezno javite imate li vezu sa drugom koji je bio kod izvora Bastašice.[04]

25. V — 7h . I P 58 za I div.

Preko Petog korpusa naredili smo vam da najhitnije uputite jedan bataljon iz Prve brigade u Potoke odakle će se komandant bataljona telefonom javiti nama.[95]

II P 59

Postavite dva bataljona oko Mliništa kao manevarsku grupu.[96]

III P 60

U Drvaru Nijemci zbijeni još samo u jednom uporištu na groblju. Neprijatelj pretrpio velike gubitke.

IV P 61

Treća prolet. brigada odbacila neprijatelja natrag u Livno.

V P 62

Od Knina prema Grahovu neprijatelj u Trubaru. a od Banje Luke na Sitnici.[97]

8h VI Š 22 za VI div.

Organizujte prebacivanje Engleske misije za Potoke.[98]

VII S 23

Osmi korpus upućuje ka Resanovcima svoje delove radi zatvaranja pravca.[99]

VIII S 24

Dejstvujte inicijativno i prema situaciji.

[94] Riječ je o drugu Titu. Vidi dok. br. 111, objašnjenje br. 3.
[M] Vidi dok. br. 113 i 121.
[,7] Vidi dok. br. 160.
[M] Vidi dok. br. 156.

26. V — 7h I P 200 od I div.

Juče od Podrašnice nadiralo ka Mračaju hiljadu nepr. vojnika. Do u noć vođene žestoke borbe. Nepr. zadržan na liniji Crni vrh — Sjenokos — Dimitar.[100]

II P 201

Juče se vodila borba prema Orahovljanima i Čađavici. Izveštaj nemamo.

III P 202

Do hiljade i po nepr. vojnika juče iz Jajca preko Gorice i Jezera izbilo na Šipovo. Sa sobom imaju šest kamiona, topove i do tristo konja. Osim [toga] noćas držan još i oko Šipova, a i Sokolca.[101]

IV P 203

Proveravamo situaciju ka Janju.

V P 205

Juče neprijatelju naneseni veliki gubici. Leteće odeljenje bombama svalilo četiri kamiona sa spremom kod Majdana.

VI P 206

U toku noći oko Sipova i Sokolca vodila se borba. U Sipovo pristizalo pojačanje kamionima od Jajca. Izgleda da glavninom skreće na desnu obalu Plive.[102]

10h VII S od VI div.

Neprijatelj u Trubaru i Vaganu.

VIII S

Jedan bataljon na blokadi Drvara. Ostali na Kamenici. Dotlić

26. V — 10h IX S

Sa drugom koji je bio kod izvora Bastašica nemamo vezu. On je u pećini. Mi kod Pilane.

11.30h X P 207 od I div.

Uputili smo bataljone za Potoke.

[101] i [102] Bliže o tome vidi dok. br. 122 i 129.

15h XI S od VI div.

U trinaest sati neprijatelj prodro u Drvar od Petrovca većom moto-kolonom.[10,1]

XII * S

Oko dvanaest sati zauzeo Bobaru uz pomoć aviona i artiljerije.

XIII S

Kolone zalaze od Metle za Drvar.

19.30h XIV S

Noćas prebacujemo Treću u pravcu Mokronoga. Prvu u Zaglavicu, a Druga ostaje na prostoru Trubar — Bastasi.[104]

XV S

Avijacija stalno aktivna.

XVI S

U Drvar od Petrovca dolaze neprekidno vozila. Đoko, Kamenica

26. V — 8h IX S 25

Prema razvoju situacije u toku daljne borbe Diviziju postaviti ist. od komunikacije Drvar — [Bos.] Petrovac.

11.15h XIII VI za V. S.

Jutros Osmi korpus javlja: Jake nepr. snage iz pravca Livna prodrle do Grkovaca, a iz pravca Knina do Cigelja i Jelinog polja.[105]

12.30h XIV S 26 za VI div.

Osmi javlja da je neprijatelj ušao u Grahovo sa 20 motornih vozila, među njima sedam do osam tenkova.

XV S 27

Pravac za Resanovce zatvara slabi odred.

[103] **Vidi dok. br. 127, 136, 142 i 149.**
Vidi dok. br. 118.
[105] **O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 137, napomenu br 9.**

27. V — 7" I P 211 od I div.

Neprijatelj juče zorom sa preko dve hiljade otpočeo prodor sa linije Sokolac — izvor Plive ka Peckoj i ka Podgoriji.[108]

XI P 222

Jake snage nastupaju od Crnog vrha. Do Štrbine juče bila prikupljena motorizacija.[107]

11.30h XII P 223

Neprijatelj od Podgorije sad izbio na Mliništa.

12" XIII S od VI div.

Veze sa snagama Petog korpusa nemam.

XIV S

Treća mislimo da je stigla, a ako nije stići će večeras. Vezu nismo imali.

XV S

Neprijatelj poseo komunikaciju Petrovac — Drvar.

XVI S

Neprijatelj pali Drvar i Trubar. Druga izveštava da ne kreće nikuda.

16h XVII S

Prebacujemo noćas Prvu kako je naredio Arsa. Nismo to mogli brže uraditi. Doko, Bastasi

27. V — 17" XVIII P 224 od I div.

Jake nepr. snage iz doline Plive prešle cestu na sektoru Protići, Mliništa, Vogići.

XIX P 225

Sada se borbe vode na liniji Pecka, Babina gr., Jasenovi Potoci, Lipovi vrh, Samograd, Maleševica izvor, Tubino br.[108]

iw los i Iii Vidi dok br **192.**

"" Vidi dok. br. 121, 129 i 133.

II P 212

U toku jučerašnjeg dana neprijatelju stalno pristizala jaka pojačanja od Jezera i sa pravca Janja. Vodila se vrlo žestoka borba Nepr. gubici veliki.

III P 213

Do sinoć nepr. izbio do ceste od Protića do Bjelovine. Borba s nepr. nije velika, ali upotrebljava vrlo jake snage.

IV P 214

Juče pred veče nepr. izbio na Crni vrh. Sjenokos, Dimitor.

V P 215

Naš sadanji raspored je zapadno od ceste. Trinaesta: Jasenovi Potoci — Pecka — Ubavići. Prva: Čardak — Mliništa — Lipovac — Jasenovi Potoci.[109]

VI P 216

Dva bataljona Trinaeste ostala na pravcu Ključa. Tražili smo od Petoga [korpusa] da ih hitno uputi u Vrbljane. Oni ne odgovaraju. Molimo da vi urgirate.

VII P 217

Kod nas najveća potreba za popunu municijom.

VIII P 218

Pretpostavljamo da neprijatelj ima snage i da će nadirati i slobodnim pravcem Pribelja — Glamoč. Predlažemo da se Treća glavninom prebaci zapadno od ceste Mliništa — Glamoč. Hitno odgovorite.[110]

IX P 219

Javite situaciju i perspektive.

[109] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. lio j 115 Vidi dok. br. 131.

10.30h X P 221

Jutros otpočela slabija borba oko komunikacije od Mliništa do Čestaca.

27 V - 7" VI P 68 za I div.

Na sektoru Drvar nepr. avijacija neobično jaka i vrlo aktivna. Imajte blagovremeno u vidu da ona može biti upotrebljena i na vašem sektoru.[111]

VII P 69

Javite najnoviju situaciju. Izveštavajte neposredno i druga Marka[112] preko Potoka. **Koča**

27. V — 12.30h XV S 35 za VI div.

Po naređenju Arse najhitnije prebacite vaš štab i jednu brigadu istočno od Oštrelja kako vam je Arsa ranije naredio.[113]

12.30h XVI K 1 za VIII korpus

Juče posle podne stalno stizala u Drvar jaka motorizacija sa tenkovima preko Oštrelja.

XVII K 2

Oko podne se u Drvar spustila i pešadija od Trubara.

27. V — 12.30h XVIII K 3

Marko traži detaljnu situaciju kod vas i vaš sadašnji raspored. Gde je vaša Devetnaesta.[114] Javite preko nas.

27. V — 17h XXVI P 70 za I div.

Obzirom na situaciju kod nas možete i treba vašu Treću postaviti kao što predlažete.[115]

[111] Vidi dok. br. 216 i 217.

[1,1] Aleksandar Ranković Marko

[ns] Vidi dok. br. 135 i 137.

[114] Odnosi se na 19. NOU diviziju. Bliže o njenom rasporedu i dejstvu vidi tom V, knj. 27, dok. br. 140.

XXVII P 71

Desno krilo vaše Prve mora da ima terensku vezu sa levim krilom Treće.

XXVIII P 72

Vi joj izdajte naređenje radiogramom, a mi ćemo pokušati telefonom.

XXIX P 73

Otsada, dakle, zadatak vaše divizije: zatvaranje pravaca ka Potocima i bočno dejstvo na komunikaciju Rogolje — Glamoč.

XXX P 74

O dva bataljona vaše Trinaeste morate se sporazumeti sa Rodićem, jer su sigurno i oni angažovani u borbi.[116] Mi ćemo ih tražiti.

XXXI P 75

Na municiju, sem šest pet i za ruske strojnice, za sad se ne može računati. Pravac za ovu municiju Potoci.

XXXII P 76

Javite jeste li dobili dvadeset hiljada sedamdeset i trideset hiljada Bren koje upućujemo dvadeset trećeg iz Petrovca. **Koča**

28. V — 7^k I P 226 od I div.
od 27. V — 8^h

Druge jake kolone od Podrašnice prodrle do Protića, Pecka. Pozadi njih juče prikupljana motorizacija kod Štrbine. Od te kolone 1000 vojnika posle podne izbilo na Gradinu iznad Protića. Drugi jači delovi idu cestom od Strbine.[117]

II P 227

Kakav je napad Treće.

III P 228

Obzirom na jačinu neprijatelja i čvrsto zaposedanje komunikacije, kao i našu nesta-

Naređeno je da se vrate u sastav svoje brigade. Vidi dok. br. 136.

[117] **Vidi dok. br. 133, 140 i 192.**

šicu municije, daljni defanzivni zadaci na odbrani planinskog masiva zapadno od Mliništa neefikasni i ne mogu duže trajati.

IV P 229

Smatramo da je potrebna brza odluka za ofanzivno dejstvo u kome jedinice neće biti vezane za sadanje teritorije.

V P 231

Municija za Bren primljena. Uputili smo u Potoke za municiju šest pet.

11.30h IX P 77 za I div.

Za sada, zbog opšte situacije, nemamo drugog izbora sem defanzive. To važi u potpunosti i za vaš sektor i shodno tome radite.

X P 78

Vaša Treća nalazi se desno od vaše Prve. One su uspostavile vezu. Jedan bataljon Treće je prema Prekaji, pored Trećeg bataljona Prve.[118]

28. V — 11.30h XI P 79

Vašu Treću uzmite sad pod neposrednu komandu.

XII P 80

Vidite možete li od nje dobiti nešto municije.

XIII P 81

Morate narediti najveću štednju, pa i način borbe prilagoditi tome.

XIV P 82

Nije još sigurno da će neprijatelj za nama u planinu. Ako se ograniči na prolaženje komunikacijom i na njeno obezbeđenje, imaćete mogućnosti za bočno dejstvo, prvenstveno noću.

XV P 83

Nastojaćemo da dobijemo municiju od saveznika. **Koča,** Poljice

12.30[h] XVI **S 36 za** VI **div.**

Da li se Prva brigada već prebacila.

11.30" XVII P 84 za I div.

Verovatno će saveznička avijacija učestvovati u borbama. Skrenite pažnju jedinicama na ovo.

XVIII P 85

Zatraženo je bombardovanje druma Jajce — Mrkonjić — Mliništa.

XIX P 86

Javite koliko imate nepotrebnih ranjenika i bolesnika. **Lalić,**[110] Poljice

12" XX K 8 za VIII korp.

Zatražite u ime Maršala da saveznička avijacija tuče komunikacije: Livno — Grahovo, Jajce, Mrkonjić — Mliništa, Drvar — [Bos.] Grahovo — Knin.[120]

19" XXII K 9 DDD za VIII korp.

Neprijatelj sa tenkovima i pešad. ušao u Prekaju. Poduzmite mere za zatvaranje pravca ka Tičevu.

29. V — 7" I P 237 od I div.

Juče vođene teške borbe. Nepr. do kasno u noć prodro prugom do između stanica Ovčara i Lisina sa oko dve hiljade.[121]

II P 238

Druga grupa preko hiljadu vojnika od Jasenovih Potoka preko Mihajlčića do Ravan potok.

III P 239

Treća grupa, čiju jačinu ne znamo, od izvora Sane prodrla u Vrbljane.

[n]* Karlo Lalić, načelnik Štaba 1. proleterskog korpusa
[180] Vidi dok. br. 215—218.

IV P 240

Raspored naše Prve i Trinaeste brigade: Crna gora — Klementa — Crljenica — Sjenokos — Lisina.

V P 241

Tek u pola noći naredili smo da dođu južno od pruge na prostor Ovčara — Crna gora.[122]

VI P 242

I pored najveće štednje, svakodnevne uporne borbe iscrpljuju u nas municiju.

VII P 243

Nepr. trpi velike gubitke. Naši su gubitci osetni.

VIII P 244

Imamo deset nosila i 50 konjanika iz svih dosadanjih borbi. Vaso, Lisina

IX P 245

Do pred zoru vođena borba prugom i brdima južno. Jakim snagama nepr. nadire ka stanici Lisina.

29. V — 7h X P 246

Oko pruge i sred Lisine dva bataljona Prve. Sa ostalim bataljonima koji su bili južno od pruge sinoć prekinuta veza.[123]

XI • P 247

Sada povlačimo dva bataljona Trinaeste ka stanici Lisina.

i« j us u operacijskom dnevniku Štaba 1. proleterske divizije o tome se kaže:
>30. V 44. Sastav isti.

U jedan čas izjutra prikupila se cela divizija neposredno pozadi ž. st. Lisina i sa potrebnim obezbeđenjem i zaštitom počela izvlačenje pravcem ž. st. Lisina — Bjeljevina — Kuterovac — Ubavići (Stekerovci) — Oštrelj — Lokva — Labodera S. — Vasići (Mliništa) do na prostoriju Vučje poljane — Čardak — Livade — Pribelja (Arhiv V. 1.1., reg. br. 16—6, k. 712A).

XII P 248

Nepr. vrši napade jakim snagama od Vrbljana prugom ka Lisini i grebenom južno od pruge.[124]

XIII P 249

Neprijatelj jakim snagama od Vrbljana nadire ka stanici Lisina i brdu Lisina. Do sada zadržan na brdu iznad Vrbljana.

XIV P 250

Uputili smo dva bataljona Treće da izvrše napad pravcem Ovčara — Vrbljani.[1]-'[5] Bajić[126] je krenuo s njima.

10[h] XV D od X div.

U D. Vakufu, Kupresu, Sujici i Prozoru nepr. nema. U Bugojnu i Duvnu garnizonska posada. Jačim snagama IX brigada dejstvuje prema — Mliništima i Janju.[127] Hotić[128]

12.30[h] XVI S od VI div.

Prebacili se cestom kako je naređeno.

»

XXIII s

Poslali vam pismeni izvještaj.[129] Đoko, Otaševac

14" XXIV VK od V korp.

Neprijatelj prodro u D. Ribnik i na Sišu. U Podgrmeču i na Pervanu bez promena. Borbe se vode Crkveno — Busije.[130] Plavi iza proslave[131] sa kuririma otišao I div.

XXV

Borbe se vode ka Ribniku. Neprijatelj nadire ka Ribniku i Crkvenom. Ovladao komunikacijom Mrkonjić — Ključ.[132]

[124] Vidi dok. br. 192.

[123] Bliže o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 131, 134 i 135.

,i6 Vlado Bajić, komandant 3. proleterske (krajiške) brigade

[125] Mesud Hotić, načelnik Štaba 10. NOU divizije

-2» Vidi dok. br. 137.

[130] Vidi dok. br. 127 i 136.

[131] Riječ je o proslavi godišnjice formiranja 5. korpusa NOVJ. koja je održana u Gornjem Ribniku 21. maja 1944. godine. Vidi dok. br. 109.

us j im **p**ored **jedinica 7. SS divizije na tom prostoru je dejstvovao i 202. oklopni bataljon. Vidi dok. br. 160 i 184.**

XXVI

Neprijatelj se probio u Ključ. Borbe se vode.

XXVII

Iz Jajca nepr. se probio u Janj gde se vode jake borbe sa IX brigadom.

XXVIII

Neprijatelj je iz »Princ Eugen«[133] div. Rodić

29. V -- 14.30h XXIX od III krajiške

Još nemamo izveštaja od bataljona koji su otišli u napad.[134]

XXX

Divizija[135] nam javlja da od vas tražimo dalje naređenje.

11.30h VII P 87 za I div.

Bili smo gore.[136] Donesena odluka o izlasku iz započetog obruča.

VIII P 88

Vi ćete se sa Prvom i Trinaestom probiti najpogodnijim pravcem na prostoriju Jastrebnjak — Vitorog — Cincar.[137]

29. V — 11.30h IX P 89

Mi ćemo sa vašom Trećom južno od puta Drvar — Glamoč.[138] Dakle, ne odbacite je.

X P 90

Vreme ovog pokreta naredićemo. To će biti najkasnije sutra, tridesetog uveče. **Koča Plavi**

U izvještaju Štaba te brigade od 9. juna 1944. o borbama u maju o tome se ništa ne kaže (tom IV, knj. 26)

[155] Odnosi se na 1. proletersku diviziju.

Riječ je o Vrhovnom štabu NOV i POJ i njegovoj odluci, in i ‹‹t vidi dok. br. 158.

us j i« Riječ je o kretanju Vrhovnog štaba NOV i POJ. Bliže o tome vidi dok. br. 111, objašnjenje br. 3.

12.30h XI **S 38 za** VI **div.**

U vezi sa situacijom zapadno od Mliništa i Ribnika, V. S. odlučio da glavnina ovdašnjih jedinica iziđe iz započetog zaokružavanja.

'XII S 39

Vaš raspored biće sledeći: 1 brigada na prostoru Marčete — Oštrelj, Vaš štab sa 2 brigade na ranijem prostoru Divizije, tj. K. [ulen]-Vakuf, Srb — Grahovo.[139]

" XIII S 40

Sve jedinice će u okviru tih prostorija dejstvovati inicijativno i manevarski, a prvenstveno na komunikacije.

XIV S 41

Vaša južna brigada održavaće vezu sa III krajiškom brigadom pravcem Resanovci — Preodac.

XV S 42

Ovo je avizo-zapovest, izvršnu zapovest i vreme izvršenja dobićete naknadno.[140]

XVI S 43

Za detaljne direktive možete se povezati neposredno sa Arsom.

XVII **S 44**

Nepokretni ranjenici i bolesnici ostaju na ovom terenu, sklonjeni duboko u šumi, sa rezervnom hranom za nekoliko dana.

29. V — **12.30h** XVIII **S 45**

Pokret će se izvršiti najkasnije sutra 30. V uveče. **Koča**

14.30h XIX za III krajišku

Imate li vezu sa Divizijom.

XX

Javite vaš raspored. Lalić, Plečine

Opširnije o tome vidi operacijski dnevnik Štaba 6. proleterske divizije (Arhiv V. I. I., reg. br. 14/3, k. 797).

[140] Redakcija ne raspolaže njom.

XXI

Ne upućujte vaše bataljone suviše na sever, jer predstoji pokret na prostor južno od komunikacije Drvar — Glamoč.

XXII'

Vaso obavešten.

17h XXIII DDD

Krenite odmah sa brigadom za Plečine iznad Bunčevca, gde ćete naći našu vezu.

30. v — **10h** I D **od X div.**

Javite Prvoj diviziji da je Deveta brigada u akciji prema Mliništima. Naš sektor bez promena.

12.30[1,] II S od VI div.

Prvu ostavljamo na prostoru Oštrelj — Marčete. Treću prebacujemo preko.

III S

Neprijatelj drži Vrtoče, Medeno Polje, Petrovac, Drinić, Srneticu, Kamenicu, Trubar, Osredke, Hrnjadi, sem onog što smo već javili.[141]

IV S

U Drvaru do petsto vojnika. A u Trubaru do petsto. U Oštrelju jače snage sa motorizacijom.

V S

Govore hrvatski. Pričaju da će se povući. Zakopavaju leševe.

VI S

Juče saveznici između Drvara i Prekaje uništili dva kamiona, jedan motocikl, oštetili, jedan kamion.

VII S

Juče smo kod Oštrelja zapalili jedan luksuzni auto.

[1,1] **Vidi dok. br. 147 i 153.**

VIII s

Naša bolnica stigla. Doko, Otaševac

17h IX P 251 od I div.

Do sada smo se prikupili na prostor Vučje poljane — Potok — Čardak.

30. V — 17" X P 252

Jutros u 12 krenuli smo sa Lisine pravcem Bjeljevina — Kutljerovac — Ubovići — Stekerovci — Tubino brdo — žandarmerijska st. Mliništa — Vučje poljane.[142]

XI P 253

Jedan bataljon Prve koji se nalazi na Mliništima kao obezbeđenje bio je danas tri puta žestoko bombardovan od dvanaest savezničkih aviona. Imao je više žrtava.

XII P 254

Uputili smo patrole i ka Jasenovim Potocima, gde izgleda da nema neprijatelja.

XIII P 255

Sutra ćemo biti u Čardak livade — Pribelja radi nužnog odmora.

XIV P 256

Treći bataljon Trinaeste ostao je na onom terenu. Pre našeg pokreta nismo mogli nikako da uhvatimo vezu sa njim.[143]

30. V — 9h I 6 za III krajišku

Vaš Treći bataljon ostaje kod Podića. Zadatak zatvaranje pravca Prekaja — Podić — Preodac.

II 7

Tri bataljona na prostoru oko Rora sa zadatkom zatvaranja pravca ka Glamoču.

us j ik«« pomenuti bataljon, sa dijelovima Slovenskog bataljona, bio je 29. maja u borbi na Lisini odsječen od Brigade i priključio se jedinicama 5. korpusa NOVJ. Sve do 5. juna 1944. on je ostao na prostoru Crkveno — Vrbljani, kada se ponovo vratio u sastav svoje brigade. Vidi izvještaje Štaba 13. proleterske brigade od 10. juna i 8. Jula 1944 (Arhiv V.I.I., reg. br. 4—1/2, k. 727 i 25—2, k. 729 A).

III 8

Jedan bataljon na Klačini — Bošnjaci kao veza između delova oko Rora i Preodca.[144]

11.30h IV P 91 za I div.

Izgleda da Treća krajiška nije dobila naše naređenje od juče.[145]

V P 92

Prvom vašom radio-vezom narediti Trećoj krajiškoj da odmah krene na prostor oko Rora radi zatvaranja pravca Rore — Vaganj — Glamoč. **Koča,** Preodac

12.30h VI **S 46 za** VI div.

Verovatno će vaša divizija uskoro krenuti za Prvom divizijom.[14"

VII S 47

Radi toga za sada ne rasturajte suviše vaše brigade, a vašu Treću prebacite u sastav Divizije.

VIII S 48

Bataljoni vaše Treće koji su kod Vidovog Sela neka ostanu gde su.[147]

30. V — **12.30h** IX **S 49**

Stab vaše Treće treba u naše ime da naredi svim delovima Prve divizije koji su uz nju da večeras, u sam mrak, a u slučaju komplikovanja situacije, odmah krenu za selo Podić. **Koča**

31. V — 7h I P 257 od I div.

Javili sme? Trećoj vaše naređenje sinoćno gde se vi nalazite kao i da je nepr. ušao u Glamoč.

[144] **Vidi dok. br. 131 i 161.**

[145] **Vidi dok. br. 134.**

i« j ks prema operacijskom dnevniku Štaba 6. proleterske divizije, ona je 12. juna 1944. izvršila pokret preko Tičeva na sektor Vaganj — Mliništa (Arhiv V. I. I., reg. br. 14/3, k. 797).

[147] **Vidi dok. br. 135.**

II P 258

Juče smo od avijacije na Mliništima imali šest mrtvih i dvadeset ranjenih.

III P 259

U Jasenovim Potocima nema nepr. Obavešteni smo da odatle pa sve do Mrkonjića nema nepr. Da je nepr. juče palio Vrbljane — Ribnik, kao i da su dva bataljona ostala ka Vrbljanima.

IV P 260

Po tome obaveštenju sa bataljonima Devete nalaze se i proleteri. To bi mogao biti bataljon Trinaeste[148] i čete iz Prve sa kojima nemamo veze.

V P 261

Potrebno nam: municija, naročito za lake i teške brede, ručne bombe, odelo i hrana. Odgovorite da li nam se to može bacati. Odmah bi spremili povoljno mesto.

VI 262

Materijal možemo primati kod Pribelje.

VII 263

Nepr. motorizacija juče iz Glamoča pre podne bila je krenula ka Vagnju i ka Mliništima. Oko podne saveznički avioni napali su je kod raskrsnice Medena Selišta. Uništena dva tenka, a ostala vozila se razbegla po polju i ka Glamoču.[149]

31. V — 7h ' VIII P 264

Dvadesetog[150] pred veče neprijatelj iz Livna sa motorizovanom i pešadijskom kolonom ušao u Glamoč. Nemamo nikakvih podataka o njihovoj jačini.

IX P 265

Preduzećemo potrebne mere.

i 151 Vidi dok br **216—218.**

[150] Vjerovatno omaška. Prema operacijskom dnevniku Štaba 3. proleterske (krajiške) brigade to se dogodilo 31. maja (Arhiv V. 1.1., reg. br. 23/4, k. 712).

10.30" X 7 od V korpusa

Nepr. iz Ribnika napada jednom kolonom prema Busijama, drugom ušao u Sišu do Vasiljevića. Treća kolona iz Vrbljana izišla na Kik (k. 823), ide ka Busijama.[151]

XI 9

Javite gde se nalazi 6. lička div. i da nas slušaju po starom planu rada, šifra stara. Rodić

XII 10

Mi se nalazimo na prostoriji Ribnik — Crkveno. Nepr. posjeo komunikacije Bihać — Petrovac — Ključ — Mrkonjić — B. Luka. Sanski Most i Podgrmeč slobodan.

11.30[h] XIII P 266 od I div.

U borbama i Prva i Trinaesta imale velike gubitke. Javićemo tačno.[152]

XIV P 267

Prva i Trinaesta u borbi dobre. Porastao ugled Trinaeste kod boraca Prve. Trinaesta zadovoljna svojim borbama. To će imati pozitivnog uticaja na Trinaestu.

12.30" XVI S od VI div.

Stab Treće brigade sa dva bataljona prebacuje se s nama za Zaglavicu — Gruborski Naslon. Đoko, Otaševac

XVII S

Juče jake neprijateljske snage stigle u [Bosan.] Petrovac.

XVIII S

Na putu ili Trubar, Osredci, Hrnjadi

[151] **Vidi dok. br. 160.**

[151] **Bliže o rasporedu i dejstvu, kao i o gubicima pomenutih brigada u maju vidi izvještaje njihovih štabova od 9. juna 1944 (tom TV, knj. 26).**

XIX S

Juče nekoliko puta bombardovan i Drvar i Prekaja.[153]

XX S

Mogli bi nama baciti mine za džon-bul, teške bacače i hranu.

XXI S

Dva bataljona Treće su sa nama, sa druga dva nemamo vezu. Javite ako su sa vama. Đoko, Gruborski Naslon

XXII S

Juče smo zapalili između Oštrelja i Drvara devet motocikla i pet kamiona sa benzinom. Ubijeno tridest, zarobljena sprema.

XXIII S

Juče i noćas nije bilo nikakvog saobraćaja cestom Drvar — Petrovac.

XXIV

Na s. Hrnjadi saveznici bacali spremu. Razvukli skoro sve.

31. V XXV P 266 [od I div.]

Dva tenka oko podne izbila do žandarmerijske stanice Mliništa.

XXVI P 267

Delovi Prve vode manje borbe sa neprijateljem koji manjim kolonama sa zapada prelazi cestom u pravcu Vučja Poljana.

XXVII P 268

Glavninu Prve sa bolnicom postavili smo oko stanice Čardak.

XXVIII P 269

Trinaesta je u Pribelji.

XXIX P 270

Preduzeli smo ispitivanje ka Glamoču.

XXX P 271

Teški ranjenici i zarazni bolesnici smešteni su. M. Bosnić,[154] Dr Gojko[155]

XXXI P 272

Šesti bataljon Prve u tri dana ofanzive i od savezničkog bombardovanja imao dvadeset pet mrtvih i 30 ranjenih.

XXXII P 273

Artiljerija tuče naše položaje na brda između Prijana i Mliništa.

XXXIII P 274

Sve spremno za prijem materijala.

XXXIV DDD P 275

Sve depeše smo razumjeli.

31. V — 18.30^{h} XXXV P 274 od I div.

Smatramo da u Crnoj gori nema neprijatelja.

31. V — 7^{h} I P 93 za I div.

Za sada se nemojte kretati dalje.

II P 94

Nepr. grupa sa Lisine spojila se juče preko Potoka s grupom iz Prekaje. Izveštaj ne javlja gde su se spojili.[156]

III P 95

Intenzivno izviđajte ka Glamoču. gde nejasno da li ima neprijatelja i koliko.

IV P 96

Ako je mogućno, zbog neophodnosti aerodroma, očistite Glamoč, jer će vaša Treća.

ih j 15» q tome vid] »zbornik dokumenata Sanitetske službe u narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda«, knj. 1.

[155] **Dr Gojko Nikoliš, načelnik Sanitetskog odjeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ**

u« j im **u operacijskom dnevniku Komande 2. bataljona 13. SS puka stoji da je 2. juna 1944. uspostavljena veza sa 384. pukom njemačke 373. legionarske divizije na prostoru Prekaje (Arhiv v. 1.1., reg br. 2/5, k. 10). O tome vidi i dok. br. 111 i 192 u ovoj** knjizL

koja bi to mogla učiniti, možda biti zauzeta prema Prekaji.

V P 97

Održavajte vezu sa Slavkom i IX brigadom i javite imate li vezu s njima.

VI P 98

Javite gde možete primiti materijal od saveznika.

VII P 99

Znate li što o bataljonu vaše Trinaeste koji je zaostao.

IX P101

Javite gde ima neprijatelja i stanje u Jajcu i Mrkonjiću. **Koča**

X P102

Nepr. motorizacijom stigao u Vagan.

31. V — 10[h] XI D 13 za X div.

Posle teških borbi s nadmoćnim nepr. jedinice Petog korpusa i Prve divizije uglavnom su se otkačile od neprijatelja i izmanevrisale ga.

XII D 14

Redovno javljajte o situaciji kod vas, to nam je neophodno radi dalje orijentacije i rada.[157]

XIII D 15

Delovi Prve divizije oko Vitoroge. Naredite vašoj Devetoj [brigadi] da se poveže sa njima.

XIV D 16

Situacija u Lici, Kordunu i Dalmaciji dobra.[158] **Koča**

[157] **i Vidi dok. br. 158.**

i» j les o situaciji na tim položajima vidi tom V, knj. 27.

10.30h XV VK 12 za V korp.

Jedinice Prve divizije otkačile se od neprijatelja i stigle na predviđenu prostoriju.

31. V — 10.30h XIX VK 16

Javite gde možete primiti materijal od saveznika.

XX VK 17

Javite o teškim ranjenicima i vodite brigu o njima, odredivši za to jednu vašu brigadu.[159]

XXI VK 18

Cenimo da su ovdašnje nepr. operacije uglavnom završene.[160] **Koča** u ime Arse.

12.30h XXIII S 51 za VI div.

Imamo vezu sa vašim bataljonom koji je južno od Prekaje.

XXVI S 54

Javite hitno gde možete podeliti materijal i hranu od saveznika.

XXVII S 55

Javite situaciju kod vas, raspored i snage neprijatelja.

XXVIII S 56

Imate slobodu manevrisanja na širokom prostoru Potoci — [Bos.] Petrovac — Srb — . . ,[161] ne rasturajući suviše jedinice zbog predstojećeg eventualnog pokreta.[162]

31. V — . . 30h XXIX S 57

Ako situacija dozvoli nastojte dobro odmoriti jedinice.

ko Nijemci su smatrali da je drvarska operacija završena 4. juna 1944. Vidi dok. br. 111, napomenu br. 7.

[1,1] Jedna riječ je nečitka.

XXX S 58

Banija i Kordun gotovo čisti, situacija dobra. U Dalmaciji također, a verovatno i u Lici.[163] Ispitajte i javite o Lici.

XXXII S 60

Peti korpus primio brigu o teškim ranjenicima. Ispitajte stanje i vi, pa javite.

14h XXXIII VK 19 za V korp.

Naša Šesta divizija na ranijoj prostoriji zapadno od komunikacije Petrovac — Drvar — Glamoč.

XXXIV VK 20

Nepr. koji je bio izbio u Prekaju i Potoke verovatno po spajanju krenuo za Potoci — Ribnik.[164]

XXXV VK 21

Naša Prva divizija sa dve brigade oko Vitoroge.[16"']

XXXVI VK 22

Za vezu smo naredili Šestoj. Koča

15.30h XXXVII za III ličku brigadu

Imate li vezu sa Šestom [divizijom].

XXXVIII

Jedan vaš bataljon koji je bio u Vidovom Selu nalazi se u Podiću. Vraćamo ga u Vidovo Selo.

31. V — ... XXXIX P103 za I div.

Večeras za vas bacanje municije i hrane kod Pribelja.

XL P 104

Bacaće municiju i hranu.

XLI P 105

Signali su: avion daje g (dve crte tačka) sa zemlje odgovor: e (tačka). Osam vatri raspoređene u vidu latinskog slova Z (cet).

XLII P106 DDD

U osamnaest i pol potvrdite da ste razumeli. **Koča,** Preodac

XLIII P 107

Od sutra ujutro obezbedite sa severa i juga naš prelaz kod Mliništa od Crne gore ka Vitorogi.[6,i]

XLIV P108

Ako znate, javite odmah ima li neprijatelja na Crnoj gori. **Koča**

18[h] XLV S 61 za VI div.

Uspostavite staru radio-vezu sa Rodićem. **Koča,** Preodac

BR. 167

IZVOD IZ KNJIGE POSLATIH DEPEŠA ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ ZA MAJ 1944. GODINE[1]

2/V. Op.[2] 28 rgt. 13 SS div. sa z.[elenim] kadrom i četn.ficima] nadirala je preko Šekovića za Vlasenicu.[3] Jedinice 16, 36. i 38. div. vodile su vrlo žestoke borbe u dolini Drinjače.[4] Nepr. je ojačan većim brojem topova i sa 18 štuka. Svi pokušaji nepr. da zauzme dominantne položaje ostali su bezuspješni.

2/V 1 bat. koji se kretao cestom prema Vlasenici skoro potpuno je uništen.[5] U svim borbama nepr. je imao oko 400 mrtvih i ranjenih. Zarobljen 1 njem. oficir i 10 vojnika. Uništena

[1] Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu V. 1.1., reg. br. 1/8/1, k. 408 A.

[2] Telegram je upućen Operativnom odjeljenju Vrhovnog štaba NOV i POJ.

[s] Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 165, 186 i 190 i dok. br. 34 u ovoj knjizi.

[' Bliže o borbama pomenutih divizija vidi dok br. 7, 50, 65, 99, 123 i 132 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 24, dok br. 150, 155 i 167.

***, [e] i [11] Opširnije o borbama na sektoru Vlasenice vidi dok br. 114.**

4 brdska topa, zaplijenjeno 10 šaraca, 1 t. bacač sa municijom, r.[adio-]stanica, pušaka, municije i ostale spreme.

2/V U borbama se istakla i zaslužila pohvalu III vojv. bda koja je odbijala danonoćno napade nepr., razbila ga i nanela mu osetne gubitke.[6] Danas se borbe vode od Sekovića prema Spreči.

2/V Na cesti Sokolac — Vlasenica 17. div. vodila je ogorčene borbe sa delovima »Princ Eugen« div.[7] i ustašama. Kod Han-Pijeska zarobljena je jedna nepr. kolona. Nepr. se uz velike gubitke uspeo probiti u Vlasenicu.[8]

2/V Nastavljaju se borbe. Nepr. dobija pojačanja. Avijacija vrlo aktivna. Vršimo dekoncentraciju naših snaga. 17. div. smo dali zadatak da se prebaci kod B.[ajine] Bašte. Ako situacija dozvoli prebaciće se. **K.[9] V.[10]**

3/V Op. Nepr. se ofanziva nastavlja na svim sektorima. Na liniji Sokolac — Vlasenica XVII div. vodi uporne borbe sa delovima »Princ-Eugen« div.[11] Nepr. imao preko 300 izbačenih iz stroja. U borbama se istakla i zaslužila pohvalu XV majevička bda. Zaplenjeno nekoliko šaraca, ručnih mitr., pušaka i ostale spreme. Naši gubici osetni. Avijacija vrlo aktivna. Nepr. nas potiskuje od Drine i jakim snagama drži komunikacije Višegrad — Sarajevo, Zvornik — Tuzla i Zvornik — Vlasenica — Sarajevo...

K. V.

3/V Op. 13. SS div. provodi strašan teror i po srpskim i muslimanskim selima. Na Majevici, u Semberiji, Posavini, u Birču pobijeno i poklano na stotine staraca, žena i djece. Pale i pljačkaju do čega dođu. Odvode djecu od 3—15 god. u Njemačku. Vrše prisilnu mobilizaciju. Svi sposobni se sklanjaju pod zaštitu naše vojske. Detaljne podatke za pojedina sela daćemo naknadno.[12]

[6] O pohvali i borbama te brigade vidi dok. br. 99.

' Odnosi se na 14. brdski lovački puk 7. SS divizije »Princ Eugen«. Opširnije o tome vidi dok. br. 114, 169 i 170.

*** Košta Nad, komandant 3. korpusa NOVJ**

[10] Vladimir Popović, politički komesar 3. korpusa NOVJ

[1!] i [31] U referatu o djelatnosti pripadnika te divizije, koji je, na osnovu njihovih izjava prilikom istrage, sastavila Komisija za utvrđivanje ratnih zločina, navode se imena žrtava i nazivi mjesta u kojima su vršena zlodjela. O tome vidi i izvještaj Štaba 3. korpusa od 12. jula 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ. (Arhiv V. 1.1., reg. br. 25/4. k. 9 i 35/1—3. k. 408.)

3/V V. K.[13] Shvatajući važnost zadatka 16. i 17. div. učinili smo sve za njegovo izvođenje.[14] Kad su se izvodile poslednje pripreme za prelaz, nepr. nam je nametnuo tešku borbu od Rogatice, Sokolca, Kladnja, Tuzle, Zvornika i momentalno nam omeo prebacivanje.[15]

Mi smo svesni da to i dalje ostaje naš glavni zadatak i daćemo sve od sebe da ga što skorije izvršimo.[1"

K. V.

5/V Op. 16. div. potiskuje nepr. od Sekovića prema Spreči. Nepr. je imao oko 150 izbačenih iz stroja. Delovi 16. div. napali sinoć Kladanj. Likvidirana sva uporišta sem bolnice gde su se zabarikadirali SS-ovci.[17] Borba se nastavlja.

K. V.

5 V Juče i prekjuče primili savezničku pošiljku od 19 aviona, koju smo podelili vojvođanskim jedinicama.

K. V.

5/V Op. Dijelovi 16. vojv. div. zauzeli Kladanj.[18] U borbama nepr. imao 50 mrtvih i ranjenih. Zarobljen jedan ljekar. Zaplijenjeno 18 pušaka, 15.000 metaka, 3 radio-stanice, 6 poljskih otpremnih stanica, 70 telefon, aparata, 60 km telef. kabla, više odijela, hrane i ostale ratne spreme.

5/V U borbama na prostoriji Han-Pijesak jedinice 17. div. razbile koncentraciju jedinica »Princ Eugen« div. od Zepe, Sokolovića i Vlasenice. U ovim borbama nepr. je pretrpio osjetne gubitke.

6/V Danas, 6. ov. m. u 20 časova, polazim sa 16. div. sa sektora Kladnja prema St. Brodu. 17. div. dobila naređenje da krene sa sektora s. Zunovi u istom pravcu.[19]

6/V KP.'-° Prema jučerašnjim depešama koje smo dobili izgleda da drug Tito nije pravovremeno i pravilno upoznavan sa sadržinom naših depeša poslednjih dana. Molimo kontrolišite.

[13] Telegram je upućen Vrhovnom komandantu NOV i POJ.

[14] Riječ je o zadatku za prebacivanje u zapadnu Srbiju. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 108.

[15] Opširnije o toj borbi vidi dok. br. 193 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 24, dok. br. 186 i 190.

[16] i '» Vidi dok. br. 28 i 29.

[17] O neprijateljskim snagama u Kladnju vidi dok. br. 197.

[18] U borbi za oslobođenje Kladnja učestvovala je 2. vojvođanska brigada i 1. i 3. bataljon 4. vojvođanske brigade. Vidi dok. br. 30 i 50.

[20] Telegram je upućen Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije.

6/V Op. Prema izjavama zarobljenika 13. SS div., nakon akcija u I.[stočnoj] Bosni, preko Sarajeva treba da ide na Jadran.[21]

K. V.

6/V Op. Delovi 13. SS div. naglo se povlače prema Sarajevu.

K. V.

6/V Op. Molimo naredite Peku[22] da uputi našu Muslimansku bdu sa bat. Krajiške i načelnikom Štaba div.[23] na sektor Sokolovića.[24] XXVII div. se prebacila na sektor Romanije zbog jakog pritiska neprijatelja.[23]

K. V.

7/V Dijelovi XXXVIII div. razbili nepr. pokušaj da se od Caparda probije prema Sekovićima. Naše jedinice ušle u Vlasenicu[28].

K. V.

7/V U martu smo dobili 40 kanti i džakova, aprila 12 kanti i džakova, početkom maja 39 kanti i džakova raznog sanit. materijala. Materijal je razdijeljen na naše i vojvođanske jedinice.

7/V Radio-vezu imamo svakodnevno sa XVI, XVII, XXVII XXXVI, XXXVIII div. i sa V korpusom. Sa XI div., Rudnikom[27] i Vojvodinom[28] do danas nismo uspjeli uspostaviti vezu iako ih. prema vašem naređenju, od prvog dana stalno slušamo.

K. V.

7/V Naše jedinice zauzele Olovo.[29] Razbijene grupe SS-ovaca lutaju po šumama. Hvataju [ih] naše jedinice i narod. Borba se nastavlja na liniji Zvornik — Tuzla.

K. V.

[51] i " Vidi dok. br. 143.

[22] Peko Dapčević, komandant 2. korpusa NOVJ

" Načelnik Štaba 27. NOU divizije bio je Rudolf Petovar.

[24] Odnosi se na 16. muslimansku brigadu i 4. bataljon 2. krajiške brigade, koja se tada nalazila na sektoru Čemerno — Gacko. Vrhovni štab je 9. maja 1944, preko Štaba 2. korpusa, a ovaj preko Štaba 29. divizije, uputio taj radiogram Štabu te brigade. Vidi dok. br. 40.

[15] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 88.

[26] Vidi dok. br. 201.

[27] Sifrovani naziv radio-stanice Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

"" Sifrovani naziv radio-stanice Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine.

[29] Zauzela ga 15. majevička brigada. Vidi dok. br. 114 i 199.

7/V Lekić[30] i Vukotić[31] sa XVI div. prebaciće se kod Fakovića. XVII div. na Starom Brodu. Obe divizije su danas [krenule] preko komunikacije Vlasenica — Sokolac prema Drini.[32]

K. V.

7/V Ne čujemo vas na talasu 4950 kc usled jakih smetnji. Molimo da radite sa nama, počev od 8. ov. mj. u 0700 časova na talasu 4200 kc, jer vas odlično čujemo.

Lekić — Vukotić

8'V U muslimanskom selu Vražićima na Majevici SS-ovci iz 13. div. pozvali narod na zbor i pobili iz mit. 20 najuglednijih domaćina.

8/V U s. Zabrđu na Majevici pobijeno i poklano oko 100 žena, djece i staraca. U s. Trnovi oko 70.

K. V.

8/V U s. Jasenu kod Vlasenice pobijeno i poklano: 21 žena, dece i staraca. U s. Žeravice pobijeno i poklano oko 20 žena, dece i staraca.

K. V.

8/V U Birču su potpuno spalili: s. Petrovići, Vlačići, Mrkajići, Savići, Zekić, Tepen, Gajevi, Vrelo, Gačići, Supčane, Pobedarje, Dole, Jasen, Supljaka, Žeravice.[33]

K. V-

8/V U Birču je nepr. opljačkao sve do čega je došao. Veći broj sela ostala su bez ičega.

K. V.

8/V S. Canići, Podborogovo, Sajtovići, napola spaljena. U Canićima pobijeno i poklano: 31 žena, dece i staraca. U Podborogovu 37 lica, u Osmacima 52 lica.

K. V-

8/V U Birču u s. Pobedarje pobijeno i poklano 30 žena, dece i staraca. U s. Tepenu, Ziocima, Kneževićima, Lazićima pobijeno i poklano oko 60 žena, djece i staraca. U ovim selima su nabijali na bajonete novorođenčad.

K. V.

[50] Danilo, komandant 16. NOU divizije
" Jovo, načelnik Štaba 3. korpusa NOVJ
[a] Opširnije o rasporedu i dejstvu pomenutih divizija vidi dok. br. 114 i 168.

8/V U s. Doli (Birač) okupili su žene, decu i starce, dali im hleba, govorili da su engleska vojska itd. i kada se pokupilo njih sve su ih pobili i poklali, a zatim u jednoj kući spalili.

K. V.

8/V U teroru i zverstvu nad narodom ističe se 28. regimenta sa brigadenfirer-om Reitel-om. Kdt. div. je general Sauberzweig.

K. V.

8/V 13. SS div. i div. »Princ Eugen« pripadaju V nemačkom SS korpusu.

K. V.

8/V 13. SS vršeći teror i nasilja nastoji raspiriti šovinističku mržnju. Seljaci iz muslimanskih sela oko Kladnja, Olova i Spreče, bojeći se osvete, beže ispred naših jedinica.

K. V.

8/V Četničke bande Kerovića,[34] Banjičića,[35] Tuševljakovića, R.[36] Kosorića, Momčilovića[37] služe SS-ovcima kao vodiči.[38]

K. V.

8/V Mesto za spuštanje ruskih pošiljki s. Canići iznad Šekovića.[39] XVII majevička bda razbila i proterala prema cesti kolonu SS-ovaca od linije Vidakovići — Borogovo (Birač). Nepr. imao 20 mrtvih, među njima 1 nemački oficir i 60 ranjenih.

8/V Op. Lekić — Vukotić javljaju da ih delovi »Princ Eugen« div. ugrožavaju duž ceste Sokolac — Vlasenica.

K. V.

8/V U pokretu prema Drini naše jedinice sukobile se sa delovima »Princ Eugen« na liniji N. Kasaba — Milići — Sikira — Han-Pijesak — Zljebovi. Nepr. drži sve dominantne položaje.

Lekić — Vukotić

[54] Radivoje

[35] Rade

[34] Radivoje

[37] Milorad

[M] Odnosi se na četnike Romanijskog, Ozrenskog i Majevičkog četničkog korpusa. Bliže o njihovom dejstvu vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 165, napomenu br. 67 i dok. br. 88, 99 i 114 u ovoj knjizi.

[39] Pomoć iz SSSR počela je da pristiže u ljeto 1944. godine.

8/V Izdali smo naređenje za razbijanje nepr., jer je to jedini uslov da bismo se prebacili na ovom sektoru. O toku borbe obaveštavaćemo redovno.

Lekić — Vukotić

8/V Nepr. poseo jakim snagama Zvornik — Bratunac — Srebrenicu — Vlasenicu — Han-Pijesak — Žeravice — Rogaticu — Sokolac. Prebacivanje preko Drine na sektoru Zvornik — Višegrad za sada nije moguće. Naše jedinice vode neprekidne teške borbe pod vrlo teškim ekonomskim uslovima. Molimo hitno javite vaše mišljenje.[40]

Lekić — Vukotić

9/V Za Marka.[41] Neprijateljska ofanziva s Majevice i sektora Foča — Kalinovik prenela se i na centralni sektor I. Bosne u momentu kad su se XVI i XVII div. spremale za prelaz u Srbiju. Pored 36. i delova 38. div. nepr. je iz svih pravaca nastupao i direktno ugrozio XVI i XVII div. koje su morale prihvatiti borbu i odložiti prebacivanje.

ll/'VOp. XVII div. pod teškim borbama stigla na prostor Zepa — Mandre — Slap. Gligo[42] javlja: Nemci izbili od Rogatice na kose iznad Zepe. 9 štuka bombarduju Slap. Ne možemo se prebaciti. XVII div. dobila vašu direktivu da se orijentiše južno.[43]

K. V.

11/V Lekić javlja XVI div. usled iscrpljenosti i slabe ishrane postavila se na prostor Zivinice — Kladanj radi sređivanja i pripreme u određenom pravcu. Ima više smrtnih slučajeva od iscrpljenosti.

K. V.

11/V XXXVI div. i dijelovi XXXVIII div. prebacili se na Majevici.[44]

K. V.

[40] i [45] O borbama na toj teritoriji vidi dok. br. 114 i 202—205.
[41] Aleksandar Ranković
[4S] Gligorije Mandić Gligo, komandant 17. NOU divizije
[45] U depeši Vrhovnog štaba od 9. maja 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o tome se kaže: »Za Lekića. Morača se povlači prema Goliji preko Tare pod jakim pritiskom. Vi ste zakasnili na ono mesto. Ako se nećete moći prebaciti kod Starog Broda onda se prebacite južnije. Po mogućnosti nepr. razbite na sadašnjem sektoru. Javite situaciju.» (Arhiv V. I. I.. reg. br. 2/8/1, k. 408 A.)
[44] Vidi dok. br. 41, 49, 99 i 124.

1 l/V Neprijatelj uz sadejstvo avijacije aktivan sa sektora Rogatica — Sokolac — Vlasenica.[45]

1 l/V Veće kolone Nemaca kreću iz Srbije preko Zvornika, Vlasenice za Sarajevo. U vezi sa ovim bilo bi potrebno bombardovati Tuzlu i pravac Vlasenica — Sokolac, Sarajevo — Višegrad.

K. V.

1 l/V Depešu za V korpus radili smo po staroj prošlogodišnjoj šifri sa decembarskim ključem.

K. V.

11/V V. K. U vezi aktivizacije nepr. na liniji Zvornik — Vlasenica — Sarajevo i Sarajevo — Višegrad predlažemo da XVII div. pojača Moračinu grupu[46] u duhu vaše direktive.[47] XVI div. da se u najskorijem povoljnom momentu prebaci u Mačvu i azbukovački kraj.

11/V Op. Naše jedinice zauzele Zivinice[48]. Razbijena satnija ustaša i 300 zel. kadrovaca. Nepr. pretrpio gubitke. Zaplijenjeno nešto oružja, spreme i hrane.

15/V Nepr. vrlo aktivan u cijeloj I. Bosni. Vode se žestoke borbe na sektoru Majevice sa dijelovima 13. SS div., četnicima i zelenim kadrom.[49] Na prostoru Rastošnice razbijena jedna nepr. kolona.

K. V.

Lekić javlja da vaše depeše ne mogu dešifrovati. On radi sa našom rezervnom šifrom i prva četiri ključa. Potrebna municija 7.9 mm i engleska. Molimo pošiljku na unapred određeno mjesto.

K. V.

XXXVI i XXXVIII div. u borbama dosta oslabile. S obzirom na značaj Posavine — Majevice — Semberije u vojničkom, političkom i ekonomskom smislu i veza sa Vojvodinom mi smo mišljenja da u sadejstvu sa XVI div.

[46] Odnosi se na 2. proletersku i 5. NOU diviziju čija je dejstva, po direktivi Vrhovnog štaba NOV i POJ, usklađivao Milutin Morača, komandant 5. divizije. Opširnije o dejstvu pomenutih dvizija vidi tom I, knj. 7.

[47] Vidi dok. br. 28.

[48] Napad na to mjesto vršile su tada jedinice 16. NOU divizije (vidi dok. br. 168).

" i [58] Opširnije o tome vidi dok. br. 99, napomenu br. 5.

dejstvujemo ofanzivno na označenom području. Ako nemate momentalno u projektu XVI-tu, javite nam hitno da li je možemo upotrebiti. Nepr. na sektoru Majevice nasilno mobilizira i ojačava četnike i zel. kadar.

Divizija »Princ Eugen« zaposjela prostoriju Rogatica — Sokolac — Srebrenica — Vlasenica — Kladanj — Olovo. XIII SS div. na prostoru Tuzla — Brčko — Bijeljina — dolina r. Krivaje.

Namjere nepr.: ovlađivanje komunikacijama, odbacivanje naših snaga na pasivne predjele, oživljavanje četničkih i legionar, bandi, uništavanje naših baza i rasparčavanja naših snaga.

U tom cilju već više od dva mjeseca svakodnevno je aktivan. Sa »rostora Kalinovik — Foča i Majevica — Posavina aktivnost nepr. prenijela se na centralni sektor.

Pored XIII SS div. i div. »Princ Eugen«, koje su u pokretu, aktivne i garnizonske posade 5. i 8. pukovnije iz Tuzle i Brčkog, 2-gi ustaški zdrug sa prostora Sarajeva.[50] Nepr. naročito osjetljiv na područje Posavina — Majevica — Semberija.

16/V Usljed jačeg pritiska nepr., Gligo se prebacio pod borbom zapadno od ceste Han-Pijesak — Sokolac. Primio vašu direktivu za pokret u određenom pravcu.[51]

17/V Pored 13. SS div. na našem sektoru vrši ofanzivu »Princ Eugen« div. Te dve div. ulaze u Peti nemački SS korpus. Stab korpusa 12 km severno od Mostara (verovatno u Bijelom polju). Kdt korpusa Obergrupenführer Phleps. Neke nemačke snage su iz Srbije 13, 14. i 15. maja preko Vlasemce kamionima sa nešto oklopnih kola pošle u pravcu Sarajeva. Nismo mogli ustanoviti kojoj jedinici pripadaju.

17/V Mi smo putem sigurnih veza i nasilnim izviđanjem ustanovili: 1 puk »Princ Eugen«[52] na liniji Sokolac — Vlase-

[50] U to vrijeme u Sarajevu je bila Komanda i još neke jedinice 8. posadnog zdruga (vidi dok. br. 220 u ovoj knjizi), dok je Komanda 2. gorskog zdruga bila u Konjicu, a njegove jedinice su obezbjeđivale željezničku prugu Sarajevo — Konjic — Jablanica. Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 2. gorskog zdruga vidi relaciju njegove komande za maj 1944. (Arhiv V. 1.1., reg. br. 5/2—5, k. 57.)

[51] Prema izvještaju Štaba 17. divizije, 14. maja primljeno je naređenje od Štaba 3. korpusa NOVJ za orijentaciju prema snagama 2. korpusa NOVJ. (Vidi dok. br. 114.)

[5S] Odnosi se na 14. puk 7. SS divizije »Princ Eugen«. Ova divizija je u svom sastavu imala dva brdska lovačka puka (13. i; 14.). Trinaesti je u maju dejstvovao na sektoru Jajce — Mrkonjić-Grad — Mliništa (vidi dok. br. 171—174. 176 i 192.

nica, 1 bat. je od Rogatice preko Zepe i Srebrenice došao u Vlasenicu. Preko Vlasenice se jedan puk orijentisao prema Kladnju i Olovu, kontrolišući Milan-Pl., u Rogatici 1. bat. »Princ Eugen« sa ustaškim snagama. Saobraćaj je živ cestom Zvornik — Srebrenica — Vlasenica — Sarajevo, jer smo cestu preko Drinjače potpuno onesposobili. U dolini Krivaje snage 13. SS div. nepoznate jačine. Španac[53] s njima nije vodio borbu.

17/V Kod nas stigao major Deffcan sa dva pomoćnika.[54] Sobom doneli sanitetski materijal.

17'V Danilo pod borbom sa z. kadrom, četnicima i SS dijelovima prešao na desnu obalu r. Spreče. Porušili prugu od Puračića do Miričine. Borbe sa dijelovima 13. SS div. nastavljaju se. Nepr. pretrpio velike gubitke.[55]

17 V Stefan[56] i Zekićevi[57] dijelovi vode borbu sa dijelovima 13. SS div., z. kadrom i četnicima na prostoru Goduš — Rastošnica — Jelica.[58]

17 V Gligovi prednji dijelovi razbili jednu nepr. kolonu na drumu Sokolac — Mokro. Uništeno 6 kamiona, zarobljeno 15 mazgi sa komorom, ostala komora uništena. Ubijeno 6 Nijemaca. Borbe se nastavljaju na prostoru Bogovića sa četnicima, ustašama i Nijemcima.[59]

K. V.

18/V U dvomjesečnim bojevima sa jedinicama 5. njemačkog SS korpusa, četnicima i ustašama na području istočne Bosne, naše su jedinice izbacile iz stroja 2955 nepr. vojnika i oficira, od kog broja 1797 mrtvih. Zarobljeno 5 oficira i 89 vojnika.

18/V Zaplenjeno u tom razdoblju: 4 brdska topa sa municijom 3 teška bacača sa mnogo mina, 25 automatskih oruđa, 80.000 metaka, 5 radio-stanica, 6 radio-stanica sa ultrakratkim talasima.

[53] Danilo Lekić

[54] Riječ je, vjerovatno, o oficirima savezničke vojske koji su bili upućeni u saveznički misiju pri 3. korpusu NOVJ.

[55] Vidi dok. br. 168 i 211.

[54] Mitrović, politički komesar 36. NOU divizije

[57] Miloš Zekić, komandant 38. NOU divizije

u j eo vidi dok br 114 176 **210 i 211.**

18/V 70 telefon, aparata i centrala, 100 km i°lefon. kabla, 3 magacina hrane, 80 konja sa komorom, mnogo pušaka, sanitetskog materijala i ostale ratne spreme.

18 V Uništeno: 2 tenka, 4 brd. topa 65 m/m, 2 topa 27 m/m »Pito«, 10 kamiona, preko 100 konja sa komorom, 15 km želj. pruge. Sopstveni gubitci: izbačeno iz stroja 912 boraca od kojih 368 mrtvih. Neprekidne i žestoke borbe nastavljaju se.

K. V.

19/V Gligo vodi borbu sa Nemcima, ustašama i četnicima na sektoru Jabuka — Korjen.[60] Odredite mesto gde će se povezati s Mitrom.[61] Naredite vašem telegrafisti da ga sluša u određeno vreme. Dobili smo znakove i razumemo ih. Danilo još nema stalnog mesta za prijem pošiljki. Kao stalno još ostaje ono koje smo vam nedavno javili.
Aprila došlo 4, a maja 24 aviona. Od toga 7 aviona sanit. materijala, doktor i dva pomoćnika. Materijal raspoređen na 16, 17. i 36. diviziju i bolnice.

19/V U borbama sa SS jedinicama Danilovi dijelovi pobili 85 vojnika, zaplijenili jedan mitraljez i ostale spreme, Gligovi dijelovi razbili i protjerali nepr. sa Korjena i oborili jedan njemački avion. Borbe se nastavljaju.

20/V Kamenjar[62] se prebacio na prostor Raševo — Rakino Brdo — Borogovo. Sa njim i jedan bataljon Egićev[63] i Ratko." Posle višednevnih borbi, potreban im odmor i sređivanje. Kamenjar će se postaviti onamo gde je bio Danilo.[65]

23/V Za Kostu.[66] Kdt. nove bde Minić, zamenik Bjelaković.[67] Kada u Vrbnici. Zbog iznurenosti Kamenjar će ostati u

[81] i [70] Odnosi se na selo Smriječno, gdje je 10. juna 1942. formirana 4. crnogorska (kasnije proleterska) brigada. Za komandanta Brigade postavljen je Peko Dapčević a za političkog komesara Mitar Bakić. Međutim, 17. NOU divizija nije toga dana stigla u to mjesto. Vidi dok br. 114.

[62] Marko Peričin Kamenjar, komandant 36. NOU divizije
[63] Dušan Egić, komandant 17. majevičke brigade
"J Perić, zamjenik komandanta 38. NOU divizije
[45] Riječ je o njihovim jedinicama. Vidi dok. br. 124 i 168.
[84] Košta Nad je 16. maja sa 17. majevičkom brigadom pošao ka 16. NOU diviziji i vjerovatno se tada nalazio kod njenog štaba gdje mu je i upućena ova depeša.

[67] Odnosi se na 20. romanijsku brigadu. O sastavu njenog štaba vidi dok. br. 86.

Papraći s tim da čim pre ide starim pravcem. Dobili 10 aviona. Pero[68] zadovoljan.

23/V Za Kostu. Prema letku koga su Nemci bacili iz aviona u toku svog pokreta prema Vlasenici vidi se da su bili obavešteni o komandovanju, prelazu i zadatku Gliga i Danila.

Stari[69] ponovo javlja da Švabe otkrivaju naš rad i da sve znaju, te treba paziti na depeše. Šta je sa Danilovim manipulantom.

23/V Stari traži koje se sve jedinice 13. SS div. nalaze u I. Bosni, jer se delovi ove divizije pojavljuju i na drugim sektorima. Ove podatke pošaljite prvom vezom.

23/V Za Kostu. U Zivinicama dve čete domobrana navodno utvrđuju se. U Kladnju slabiji delovi legije. Neprijatelj sa pravca Zivinice — Kladanj do sada neaktivan. Gligo stigao na prostor Plužina.

19/V 11. aprila u borbi ubijen kod Trnova u s. Tošići mornarički oficir Ilija Đorđević, vođa grupe od 22 mornara, koja je od Vrh. četničke komande bila upućena za Kairo. Iz Srbije pošlo oko 60, do Trnova dezertiralo oko 40, grupu je čekala veza negde na obali za prebacivanje u Kairo. Ovo su podaci iz zaplenjenog dokumenta nađenog kod ubijenog Đorđevića.

V.

20/V Gligo danas stiže u mesto gde je Mitar formirao brigadu.[70] Molimo, urgirajte da u tom mestu što hitnije dobiju pomoć u municiji i ostalom. Naredite vašem telegrafisti da zove Gliga danas u 15 časova.

V.

20/V Povratak naših jedinica na Majevicu ima ogroman značaj. XVII majev. bda u borbama kod Busije i Površnice ubila 40 i ranila preko 100 SS-ovaca i četnika. Zaplenjena nemač. komora sa municijom i hranom.

20/V 36. div., zbog iznurenosti i stalnih borbi, povukla se u Birač. SS-ovci nasilno mohilisali nekoliko hiljada na Majevici i Posavini. Novomobilisane odmah bacaju u borbu.

K. V.

[60] Riječ je, vjerovatno, o Peri Kosoriću, komandantu 27. NOU divizije.

21/V Na prostoru Jasenice XVII majevička bda ojačana jednim Danilovim bat. razbila jednu bojnu 13. SS div.[71] Ubijeno 80, ranjeno 140 nepr. vojnika. Zaplenjeno 6000 metaka, 3. l[aka] mitraljeza i ostale ratne spreme. Borbe se nastavljaju.[72]

22/V Usljed prisustva i aktivnosti jakih snaga 13. SS div., četnika iz kadra na Majevici, u Posavini i Semberiji, te velike zamorenosti, bili su prinuđeni da se prebace na lijevu obalu Spreče.

22/V Gligo i Kada na prostoru Popi — Vrbnica — Zakmur vode borbu sa Nijemcima, četnicima i ustašama.[73]

22/V Očekujemo prijem za Danila i ostale dijelove na staro mjesto. Molimo što prije.

K. V.

23/V Gligo stigao na prostor s. Plužine. Moli da mu se što pre dodeli pomoć u municiji i drugoj spremi.

K. V.

23'V Na liniji Ruda [pl.] — Zakmur — Pređel — Popov Most 21. maja XVII div. vodila žestoke borbe sa Nemcima, ustašama i četnicima[74]. Oko 100 nepr. vojnika izbačno iz stroja.

K. V.

24./V Gligo se treba povezati sa Mitrom prošle noći. U s. Plužine očekuje pošiljku. Preko Gliga dirigovali XVI bdu u pravcu Foče.[75]

24/V Momentalno nemamo drugih snaga koje bi mogli upotrebiti na sektoru Foča — Kalinovik. Prema liniji Sokolac — Rogatica možemo orijentisati deo snaga u cilju vezivanja nepr. ako je to potrebno.

[71] Vidi dok. br. 212 i 213.

[78] U knjizi depeša Štaba 38. NOU divizije o tome se kaže:

»Gr. 43 20. V u 12 h Štabu III korpusa

Kroz ogorčene borbe probili smo se do 16. div. na prostoriju Jasenica — Humci. Od Jelice do Jasenice neprijatelj pretrpio velike gubitke. Naši gubici osjetni.

Gr. 51. Sada ćemo zajedno sa 16. div. da raspalimo po SS, koja je rasuta u Posavini — Ravni — Majevici, uglavnom po starim uporištima. -36 div. ostala kod Jelice — Zavida. Treba da prodire ka Ravni.

M.[iloš ZekićJ V.tlado Rolović]« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 1—4. k. 1258.)

7j 7i i 75 vidi dok. br. 114, 178. 181, 182, 189 i 191.

25/V Prema našim najnovijim podacima 27. i 28. pukovnija 13. SS div. nalaze se na prostoru Tuzla — Majevica — Posavina — Semberija i [u] jug. ist. Sremu. Siptarska pukovnija pošla prema Kosovu — Metohiji[76] a jedna pukov. navodno pošla preko Doboja ka Sarajevu.[77] 13. artilj. pukovnija na Majevici.

25/V Prema izveštaju Danila esesovci obučavaju na Majevici — Posavini i Semberiji oko 5 do 6 hiljada novomobilisanih sa raznih strana, koje su upotrebljavali i u borbu protiv naših jedinica.

29/V Gligo se povezao sa Mitrom i dobio pravac.

29/V Nepr. ofanziva na sektoru I. Bosne popustila. Na prostoru Posavine — Majevice — Semberije nalaze se dijelovi 13. SS div. sa dijelom artiljerije. Na prostoru od Spreče do Romanije nema nepr. snaga, sem manjih četničkih i legionarskih dijelova.

29/V Usled neprekidnih dvomesečnih teških borbi potrebna je za sve naše jedinice veća Savez, pomoć u autom, oružju, municiji, odelu i obući.

30/V Radi olakšanja situacije u Z.fapadnoj] Bosni nameravamo izvesti jače ofanzivne operacije. Radi sadejstva potrebne su nam vojvođanske jedinice. Molimo, javite hitno da li se slažete.

K. V.

™ U referatu o 13. SS diviziji »Handžar« koji je, na osnovu izjava njenih pripadnika sastavila Komisija za utvrđivanje ratnih zločina, o tome se kaže:

»... Otprilike u junu 1944. god. otpušten je Siptarski bataljon iz 13. SS divizije, i otišao u Albaniju, gdje je poslužio za osnivanje »Skender-beg« divizije.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 25/4, k. 9.)

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE ZA MAJ 1944. GODINE[1]

1. V [19]44. Pokret za selo Javor	I brig. I—V b.fataljon]	Brigada se zadržala na istoj prostoriji.[2] Tri bataljona dobila su zadatak da se krenu u pravcu Petrovića i Menića iznad Šekovića i da odatle ispitaju mogućnost upada u Šekoviće i proterivanja neprijatelja. Bataljoni su u toku noći postavili se na određene prostorije, a da nisu stupili u kontakt sa neprijateljem.
	IV brig. I—IV bat.	Oko 5 čas. neprijatelj je poduzeo napad na IV bat. Bataljon je uporno odbijao sve napade neprijatelja. Borba je bila uporna i jaka i trajala je ceo dan.[3] Neprijatelja je potpomagala jaka artiljerijska i minobacačka vatra. II bat. je izvršio napad na neprijatelja i zauzeo kosu Kamen. U noći bataljoni su bili povučeni usled premorenosti na nove položaje. Neprijateljski gubici su 120 mrtvih i isto toliko ranjenih. Naši gubici 18 mrtvih 1 73 ranjena. Zaplenjeno je 6 pušaka, 1000 met., 1 šarac, 1 autom, puška, 2 pikavca, 3 pištolja i ostale spreme.
2. V 944. Majdan	I brig. I—V bat.	U toku noći brigada se postavila na prostoriju Javor — Marianovići, odakle sa manjim odelienjima održavati kontakt sa neprijateljem i pratiti pokrete neprijatelja. U toku toga dana vodile su se žestoke borbe sa neprijateljem u jačini 200 voj.[4] koji je

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 59—3, k. 951.

[2] i [10] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 65.

[3] Bliže o borbama te brigade krajem aprila i početkom maja 1944. vidi dok. br. 50, 193 i 194 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 24, dok br. 169 i 190.

		imao 4 brd. topa i 2 t. bacača. U borbama iznad Sekovića neprijatelj je imao oko 20 mrtvih i jedan deo ubijene komore. Naši gubici 2 mrtva i 6 ranjenih. Brigada se nalazi na istim položajima, s tim što je bataljon iz Majdana povukla na sektor Ostrača — Bijelopolje, kako bi u slučaju potrebe mogla sadejstvovati sa jedinicama I brigade ili glavninu svoje brigade upotrebiti u pravcu Gračanice.
	IV brig. I —IV bat.	Brigada se postavila na prostoriju Suha — Jelečići—Kukorine — Drndovina, sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja od pravca Stupara i Kladnja, tj. ceste Tuzla — Kladanj.
3. V 944. pokret za selo D. Dopasci	I brig. I — V bat.	Brigada se u toku noći postavila na prostoriji G. Dopasci — Trnovo — Betanj — Dole, sa zadatkom sprečavanja prodora neprijatelju sa linije Vlasenica — Sekovići prema Kladnju. U toku dana nije bilo ništa novo.
	II brig. I —V bat.	Brigada se postavila na prostoriju (zaseok s. Gojsalić) — Ravne — Prijevor, sa zadatkom prikupljanja podataka o Kladnju. Sa ovog sektora Brigada je krenula_u napad na Kladanj.[5] Raspored jedinica ove brigade pri napadu na Kladanj izgleda ovako: ***jednim bataljonom*** levo i desno od druma Tuzla — Kladanj; ***jednim bataljonom*** pravcem Starić — Prestaka (k. 735) — Kladanj; ***jednim bataljoncnn*** pravcem Ravne — M Bratilo — s. Vučinići — Kladanj; i ***jednim bataljonom, pravcem*** Ravne — M. Bratilo — s. Vučinići — Kladanj. Rezervni bataljon kretati pravcem Starić — Prestaka — Kladanj.

[5] i • O napadu na to mjesto i o neprijateljskim snagama vidi dok. br. 12, 30 i 197.

		Napad na Kladanj otpočeo je tačno u 23 časa. Neprijatelj je davao vrlo jak otpor, ali jedinice II brigade uspele su posle 4-časovne borbe da uđu i zauzmu grad kojom su prilikom neprijatelju nanele dosta velike gubitke. U ovoj akciji učestvovala su i 2 bataljona IV brigade koji su napadali preko Buševa i Plahovića na sam grad. Jačina neprijatelja bila je oko **800.«** Gubici neprijatelja bili su oko 50 izbačenih iz stroja. Naši gubici 12 mrtvih i 27 ranjenih. Zaplenjeno je 15.000 puščanih metaka, 3 radio-stanice, 60 t. aparata, 6 koman. polj. stanica, 60 km kabla i ostalog ratnog materijala.
	IV br. I — IV	Brigada je sa dva bataljona bila u zasedi na Stupari, a sa dva bataljona u napadu na Kladanj. Po završenoj akciji Brigada se postavila na prostoriji Olovci — Tuholj — Podpauč. Naši gubici 2 mrtva i 5 ranjenih drugova.
4. IV 1944. u 12 h pokret za s. Plahović	I brig. I — V bat.	Brigada se postavila na prostoriji Dopasci — Prijevor — Starić (sa tri bataljona) sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravca, sa linije Šekovići — Vlasenica prema Kladnju i na sektor Mladovo — Opašići sa zadatkom postavljanja zasede i zatvaranja druma Tuzla — Kladanj, na sektoru Stanovi. Ovi bataljoni imaju u zadatak rušenje i uništenje druma Tuzla — Kladanj. U toku dana nije bilo ništa novo.
	II brig. I — V bat.	Brigada se postavila na sektor Brateljević — Rosulje, sa dva bataljona, sa zadatkom zatvaranja pravca Olovo

		— Kladanj, postavljajući zasede na sektoru Han-Karaula, i sa tri bataljona na sektoru Kovačići — Puljići — Konjevići, sa zadatkom kontrole i zatvaranja puteva koji vode sa linije Han-Pijesak — Žeravice prema Kladnju. Brigada se postavila na sektor Olovci — Tuholj — Podpauč, sa zadatkom kontrolisanja pravca Tuzla — Kladanj, postavljajući zasede na sektoru s. Stupari, i uništavanja tog druma na što većem sektoru. U toku dana nije bilo ništa novo.
5. V 1944. Plahović	I brig. I — V bat.	Brigada se zadržala na prostoriji Stanovi — Dopasci — Prijevor — Ravne, sa zadatkom izviđanja i obaveštavanja o neprijatelju na liniji Vlasenica — Sekovići, u kom cilju maksimalno razviti izviđačko-obaveštajnu službu u pravcu pomenute linije.
	II brig. I — V bat.	Brigada se smestila na prostoriji — Brateljević — Rosulje — Kovačići — Konjevići — Puljići, sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravca od Olova i Žeravica. U Kladnju nalazi se jedna četa iz II brigade kao posada.
	IV brig. I — V bat.	Brigada se postavila na prostoriji Stupari — Tarevo, sa zadatkom zatvaranja pravca Tuzla — Kladanj i rušenja ceste na tom pravcu.
6. V 1944. u 19 h pokret do sela Jasen	I brig. I — V bat.	Brigada se do 19 časova nalazila na dosadašnjoj prostoriji, a u 19 h izvršila pokret i u toku noći 6/7. V smestila se na prostoriji G. Zalukovik — Vrli Kraj — Zaklopača, sa zadatkom sređivanja i pripremanja jedinica za specijani zadatak.[7] U toku dana nije se dogodilo ništa novo.

[7] **Vidi dok. br.** ***28. 29 i*** **167.**

	II brig. I — V bat.	Brigada se do 19 časova nalazila na dosadašnjoj prostoriji, a u 19 h izvršila pokret i u toku noći 6/7.V smestila se na prostoriji D. Zalukovik, sa zadatkom sređivanja i pripremanja jedinica za specijalne zadatke. U toku dana nije se dogodilo ništa novo.
	IV brig. I — IV bat.	Brigada se do 19 časova nalazila na dosadašnjoj prostoriji, a u 19 h izvršila pokret i u toku noći 6/7. V smestila se na prostoriji Solakovina — Prav. Džemat, sa zadatkom sređivanja jedinica i pripremanja istih za specijalne zadatke. U toku dana na sektoru brigade nije se dogodilo ništa novo.
7. V 1944. u 8 h pokret za selo Prav. Džemat	I brig. I — V bat.	Smestila se na prostoriji G. Zalukovik — Zaklopača, sa isturenim delovima na Ploči. U toku dana — posle podne jedna jača neprijateljska kolona od Han-Piješka došla je do Sikire, gde je sa IV bataljonom vodila borbu.[8] Pošto je neprijatelj nadirao cestom Nova Kasaba — Vlasenica, to je Brigada povučena u toku noći na prostoriji Kik — Kozija Ravan — Solakovina — Grabovica.
	II brig. I — V bat.	Smestila se na prostoriji D. Zalukovik, sa isturenim odelienjima u pravcu Milića i N. Kasabe. Istog dana posle podne jedna jača neprijateljska kolona nastupala je cestom Nova Kasaba — Milići — Vlasenica. Jedinice ove brigade stupile su u borbu sa neprijateljem i zadržale ga na položajima sela Bakići. U ovoj borbi neprijatelj je imao prilično žrtava.
	IV brig. I — IV bat.	Brigada se nalazi na prostoriji Solakovina — Prav. Džemat. U toku dana Brigada nije imala kontakta sa neprijateljem.

8. V 944. u 8 h pokret za s. Jasen	I brig. I — V bat.	Brigada se nalazi na prostoriji Kik — Kozija Ravan — Solakovina — Grabovica. Neprijatelj je tokom dana tukao artiljerijom položaje ove brigade. Brigada nije imala kontakta sa neprijateljem.
	II brig. I — V bat.	Brigada se u toku dana borila sa neprijateljem na sektoru Bakici — Zaklopača, posle čega se je povukla na liniju Rašića Gaj — Sadići — Crkvina.[9]
	IV brig. I — V bat.	Brigada se je prebacila na prostoriju Jasen — Betaiij — Trnovo. U toku dana nije imala kontakta sa neprijateljem.
9. V 944. u 1 h pokret za selo Obrčevac	I brig. I — V bat.	Brigada je izvršila pokret na prostoriju Gojsalić — Stanovi, bez ikakvih drugih promena i novosti.
	II brig. I — V bat.	Brigada je izvršila pokret na prostoriju Betanj — Jasen — Grabovica. U toku dana nije imala kontakta sa neprijateljem.
	IV brig. I — V bat.	Brigada je izvršila pokret na prostoriju Tuholj — Olovci. U toku dana nije bilo ništa novo. Za vreme pokreta u ovoj brigadi bilo je nekoliko slučajeva umiranja i padanja od iznemoglosti.
10. V 1944. Obrčevac	I brig. I—V bat.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije bilo ništa novo.
	II brig. I — V b.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji U toku dana nije bilo ništa novo.
	IV brig. I — V b.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije bilo ništa novo.
11. V 44. u 4 časa ujutro pokret za s. Nasubašići-(Repnik)	I brig. I — V b.	Brigada se u toku dana smestila na prostoriji Đurdevik — Višća — Odorovići. Prilikom smeštaja jedinice ove brigade su nailazile na manje otpore zelenokadrovskih bandi, koje

su brzo likvidirane i razjurene. Oko 18 časova posle podne neprijatelj iz Zivinica izvršio je napad na I i IV bat. ove brigade, ali posle jednočasovne borbe neprijatelj je razjuren bez vlastitih gubitaka.[10] U toku dana u Zivinice je stigla jedna satnija domobrana sa 1 teš. bacačem i 3 kamiona. Do dolaska satnije u Zivinicama se nalazilo oko 200 zelenokadrovaca.

Iste noći, ne znajući za domobransku satniju, sa dva bataljona izvršen je napad na Zivinice. Napad je izvršen u 23 č. Borba je bila vrlo jaka. Bataljoni su ušli u Zivinice i zauzeli sva utvrđenja. Oko 1 čas posle pola noći od Tuzle je došla jedna bojna VIII pukovnije. Usled novonastale situacije jedinice ove brigade su se povukle iz Zivinica, i postavile se na stare položaje. Ubijeno je nekoliko neprijateljskih vojnika i zarobljen je šofer zloglasnog pukovnika — k-nta VIII pukovnije Voske.[11]

II brig. I — V bat.	Brigada je u 4 č. ujutru izvršila pokret i u toku dana postavila se na prostoriji Omazići — Grivice — Tulovići. Prilikom pokreta jedinice ove brigade nailazile su na manje grupe zelenokadrovaca, koji su brzo razjureni.
IV brig. I — IV bat.	Brigada je u 4 časa ujutro izvršila pokret i u toku dana smestila se na prostoriji Hrvati — Hamzići — Zeljova — Kasumovići. Za vreme smeštaja na novoj prostoriji jedinice ove brigade nailazile su na manje otpore zelenokadrovskih bandi koji su brzo rasterani i najureni u begstve.

[11] **Vidi dok. br. 52.**

[11] **Redakcija je izostavila tekst od 12, 13. i 14. maja zbog ponavljanja. jer se tih dana nije ništa značajnije dogodilo.**

15. V 44. u 4 časa pokret do s. Savičići (Prav. Orahovica)[13]	I brigada I — V bat.	Brigada u 3h izvršila pokret i u toku dana smestila se na prostoriju Prav. Jazuške — Prav. Treštenica — Musi. Treštenica, sa zadatkom najtajnijeg prikupljanja podataka o gazovima i mostovima na r. Spreči na otseku Puračić — Dobošnica, u cilju prebacivanja preko Spreče
	II brig. I — V bat.	Brigada po prolasku jedinica I brigade izvršila pokret i smestila se na prostoriju D. Brijesnica, sa zadatkom prikupljanja podataka o gazovima i mostovima na r. Spreči na otseku Puračić — Dobošnica — Miričina u cilju prebacivanja Brigade preko reke. U toku dana nije bilo ništa novo.
	IV brig. I — IV bat.	Brigada po prolasku jedinica I i II brigade izvršila pokret i smestila se na prostoriji Prav. i Musi. Orahovica, sa zadatkom prikupljanja podataka o gazovima i mostovima na r. Spreči, u cilju prebacivanja jedinica preko iste. U toku dana nije bilo naročitih događaja.
16. V 44. u 14 č. pokret i u toku noći 16/17. izvršeno prebacivanje preko Spreče i smestili se u s. Dediće		I Brigada pokrenula se sa dosadašnje prostorije u 15 h u cilju prebacivanja preko Spreče na sektor Trebave. Za vreme pokreta jedinice su naišle na manji otpor zelenokadrovaca u s. Turiji. Posle kraće borbe banditi su razjureni.[14] Ubijen je jedan bandit... U toku noći nastavljeno je sa prebacivanjem jedinica preko Spreče, tako da je do 5 č. ujutru sve bilo prebačeno. Za vreme prebacivanja

[13] Vidi dok. br. 62.

[14] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 10. juna V944. o tome se kaže:

16. V u 18.00 sati veća skupina naoružanih partizana 16. vojvođanske divizije upala je u selo Turija (19 km z. Tuzle). Domdo-bojna bos. planinaca borbu primila, te nakon kraće borbe partizani su se povukli u smjeru Ozrena (28 km z. Tuzle). Gubici: 2 domobrana Domdo-pukovnije ranjena, a sa strane partizana 11 poginulih i 2 se sa oružjem predali.« (Arhiv V. 1.1., reg. br. 21/2—3, k. 149 e.)

		preko pruge naišao je oklopni voz koji je, primetivši da se prebacuju naše jedinice, sprečavao prelazak istima. Posle kraćeg okršaja isti se povukao u pravcu Miričine, te je nastavljeno sa prebacivanjem.[15]
		Brigada se u toku dana pokrenula sa dosadašnje prostorije u cilju prebacivanja preko Spreče na sektor Treba ve. Prebacivanje je izvršeno u toku noći 16/17. V bez ikakve smetnje. U toku dana nije bilo naročitih događaja.
	IV brigada I — IV bat	Brigada se u toku dana pokrenula sa dosadašnje prostorije u cilju prebacivanja preko Spreče na sektor Trebave. Prebacivanje je izvršeno u toku noći 16/17. V bez ikakve smetnje. U toku dana nije bilo naročitih događaja.
17. V 44. s. Dedići		Brigada se posle izvršenog prebacivanja postavila na prostoriju s. Cage. U toku dana I i II bataljon ove brigade imali su manje borbe sa z. k. bandama, koje su odmah razjurene. Zarobljeno je 6 jahaćih konja. Pobijeno je nekoliko bandita. Drugih novosti u toku dana nije bilo.
	II brigada I —Vbat.	Brigada se posle prebacivanja preko Spreče postavila na prostoriju. U toku dana nije bilo ništa novo.
	IV brigada I —IV bat	Brigada se posle prebacivanja preko Spreče postavila na prostoriju Seona — Sahmeri, sa zadatkom prikupljanja podataka o neprijatelju na prostoriji Srebrnika.

[15] **Borbu sa oklopnim vozom vodila je 4. vojvođanska brigada (vidi dok. br. 100).**

U toku dana jača neprijateljska patrola od pravca Rapatnice izvršila je napad na jedinice ove brigade. Neprijatelj je posle kraće žilave borbe bio odbijen i povraćen u pravcu odakle je došao. — Manja pripucavanja i čarkanja sa grupicama zelenokadrovskih bandi trajala su čitav dan. U ovim okršajima zarobljen je 1 šarac, nekoliko pištolja. Gubici neprijatelja bili su 5—6 mrtvih. Naši gubici 3 mrtva i 3 ranjena druga.

18. V 944. u 4 č. pokret za s. Crveno Brdo

I brigada u 3 časa ujutru izvršila pokret i postavila se na prostoriji s. Jasenica, sa dva bataljona u s. Straže i sa tri bataljona na liniji Dovište — Prokop — Operkovići, sa zadatkom kontrole ceste Srebrnik — Podorašje, Okresanica — A215, — kao i razvijanja izviđačko-obaveštajne službe i prikupljanje podataka o neprijatelju na prostoriji Srebrnik — Špionica — Maoča — Humci.

Oko 8 časova uiutru neprijatelj je u jačini oko 450 SS-ovaca izvršio napad na položaje Okresanica — Straža. Ovaj napad neprijatelj je izvodio uz pomoć vrlo jake artiljerijske i minobacačke vatre. I i II bataljon odbili su sve napade neprijatelja i u toku dana izvršili nekoliko kontranapada, da bi uveče u 19 h poslednjim jurišem zbacili neprijatelja sa poslednje k. 815 i naterali ga u Srebrnik.[16] U ovoj borbi koja je trajala celog dana neprijatelj je izgubio u mrtvima preko 60 bandita.

Gubitci I brigade 30 mrtvih i ranjenih, većinom od artiljerije.

II brigada I — V bat.

U 3 časa ujutru izvršila pokret i kretala se pravcem Rašljevo — Ratiš — Alatina krčevina na prostoriju Potpeć, sa zadatkom kontrole ceste

	Srebrnik — Podorašje. U toku dana jedan bataljon ove brigade vodio je kraću borbu sa z. k. bandama koje su brzo likvidirane i naterane u bekstvo. Drugih novosti u toku dana nije bilo.
IV brigada I — IV bat,	U 3 časa ujutru izvršila pokret do prostorije Tursunovići — Glasinčani — G. Dragunja, sa zadatkom obezbeđenja na liniji Stožer — Stublić (trig. 722). U toku dana Brigada je vodila borbu sa neprijateljem u jačini od 250 domobrana koji su krenuli od pravca Tuzle i hteli da se probiju u pravcu Podorašja. Posle kraće borbe neprijatelj je bio povraćen natrag.[17] Gubici neprijatelja u ovoj borbi bili su oko 20 mrtvih. Naši gubici 10 mrtvih.
19. V 44. na položaju Operkovići	U 4 časa ujutro I brigada izvršila pomeranje na prostoriju Sitari — Humci — Miladići, sa zadatkom likvidacije neprijatelja na tom sektoru i kontrole pravaca koji izvode sa linije Vražići — Zovik — Maoča, obezbeđenja na k. 717 (Operkovići), kontrolišući i zatvarajući pravce od Prokopa i Jasenice sa četiri bataljona, dok je jedan bataljon ostao i dalje na Operkovići sa zadatkom kontrole pravca od Straže i Jasenice. Ostali bataljoni i jedinice stigli su do Sitara. Neprijatelj se nalazio u Humcima i Miladićima. kao i na položajima iznad Humaca — Straže — Vjeternika. Na pomenutim položajima bilo je do 200 SS-ovaca i zelenokadrovaca. Odmah je preduzet napad u pravcu Straže i Vjeternika, III i V bataljon napadali su od pravca Sitara i Humaca, dok je II bataljon zaobišao Stražu sa leve strane i kroz šumu

izbio na položaj Razbijena lipa. Na ovaj način bataljon se pojavio neprijatelju iza leđa i odatle ugrozio i onemogućio dalji opstanak neprijatelja na Straži. Svojom vatrom bataljon je prisilio neprijatelja da napusti položaj Straža, kada su istovremeno na njegove položaje izbile jedinice II i V bataljona. Neprijatelj je potpuno razbijen i ostaci su pobegli u pravcu Velina Sela.[18] Na bojnom polju ostalo je 20 mrtvih neprijateljskih vojnika, a toliki broj i ranjenih. Zarobljeno je 5 SS-ovaca od kojih su 2 Nemca.

Zaplenjen je sledeći ratni materijal: 2 t. bacača, 50 mina, 1 šarac, 1 p. mitraljez, 6000 metaka, 15 konja i mazgi, 25 šatorskih krila, 10 ćebadi i druge ratne spreme. Posle izvršenog čišćenja Humaca jedinice ove brigade nalazile su se na liniji Operkovići — Razbijena lipa — Vjeternik — Miladići — Zunovo.

Istoga dana IV bat. koji se nalazio u sastavu XVII majevičke brigade izvršio je kontranapad na neprijatelja koji je nadirao od pravca Straže i Crvenog Brda prema Operkovići. U zajednici sa dva bataljona Majevičke brigade neprijatelj je proteran iz Crvenog Brda i Straže i nateran u bekstvo u pravcu Srebrnika. Ovom prilikom bataljon je zarobio 1 šarac. Takođe u toku dana vodili su borbu i to: III bataljon na Zunovu i prema Lukavici, a I bataljon prema Naviocima.

II brig
I — V bat.

U 2 časa Brigada izvršila pokret preko Podmajevice i V. Njive na prostoriju s. Pipera i s. Jablanice.

Prilikom pokreta kroz s. Obodnicu I bat. naišao je na jednu grupu

[18] **Bliže o toj borbi vidi dok. br 146. 212 i 213.**

pelo se likvidirati, ali usled jakog kontrajuriša neprijatelja, velikog broja automatskog i teškog oružja, sa drugom linijom nije se uspelo likvidirati. Ovaj napad trajao je puna 3 sata, kada su se bataljoni povukli nešto natrag i ukopali se, blokirajući neprijatelja, s tim, da se sa napadom nastavi po padu mraka. Međutim oko 18 časova stigla je jedna jača neprijateljska kolona do položaja I bataljona, koji je neprijatelja sačekao na položajima i sa istim primio nejednaku borbu. Neprijatelj je raspolagao sa 4—5 topova i žestokom artiljer. brzom vatrom tukao položaje I bataljona. Posle pola časa te žestoke borbe bataljoni su povučeni sa položaja preko Mitrovića u s. Potpeć.[21]

Jedna četa I bat. koja je bila postavljena za bočno obezbeđenje na Međedniku u momentu povlačenja I i III bataljona sa položaja, kojoj je upućena patrola sa naređenjem da se povuče, ali pošto je već pala noć patrola nije na vreme pronašla četu. te je četa sa zam. komand. I bat. ostala na položaju — i još se nije vratila u sastav bataljona. Naši gubici u ovim borbama iznose 12 poginulih, 30 ranjenih, 12 nestalih.

Neprijat. gubici iznose oko 60 vojnika izbačenih iz stroja. Zaplenjeno je 5000 metaka, 7 sanduka sa redenicima za šarac, dva sanduka mina za mali bacač, 3 puške i druge ratne spreme.

II i IV bataljon bili su postavljeni na položajima V. Njiva i na putu koji izvodi od Dulabića i kose Gavranić na koti 539 imali su zadatak zatvaranja i onemogućenja neprijateljskog prodora od pravca Tuzle. Oko 11 h neprijatelj je krenuo prema

		IV i II bataljonu u jačini 3—400 vojnika i to u dve kolone. Manjom kolonom kretao se cestom, dok je glavninom svojih snaga krenuo preko Dulabića, Gavranića brda na kotu 539, gde je bio sačekan i iznenađen od jedne čete II bataljona, ali se isti brzo pribrao i krvnički jurišao na položaje ove čete, ali je isti uz sadejstvo još jedne čete bio proteran sa prvih položaja i odbačen do samog visa Kicelja, gde se dobro utvrdio i davao žilav otpor, ali silovitim napadom i upornošću II bat. i sadejstvom IV bataljona neprijatelj je bio proteran i sa ovih položaja i sve preko ceste do Mitrovića. U toku ovih borbi neprijatelj je imao preko 50 mrtvih i ranjenih. Gubici naših bataljona iznose 4 mrtva i 10 ranjenih. Zaplenjeno je 600 metaka, jedan pikavac i druge ratne spreme.
	IV brig. I — IV b.	II i IV bataljon. ostali su na istoj liniji, a III bataljon izvršio pokret sa Velebučja u s. Toljaci u 4 sata, a I bataljon u 9 sati u s. Martinovići. U toku dana neprijatelj je tukao položaje ove brigade jakom artiljerijskom vatrom a iza toga nastupilo je bombardovanje iz aviona. Pred sam mrak Brigada je dobila naređenje za povlačenje i jedinice čitave brigade sakupile su se na liniji Stublić — G. Dragunja, gde su čekale prolaz jedinica II brigade. Vlastiti gubici u toku dana 3 mrtva i 6 ranjenih.
21. V 1944. izvršili pokret za s. Cage[22]	I brig. I — V bat.	Noću 20/21. V 44. Brigada je dobila zadatak da osigura prelaz ostalim jedinicama preko pruge i r. Spreče. Odmah po dolasku jedinica na želj. prugu ista je dignuta u vazduh na ne-

[8] **Vidi dok. br. 90.**

koliko mesta. Neprijatelj nije intervenisao u toku noći i sve jedinice su se prebacile bez ikakve smetnje.

II brigada I — V bat.	Brigada je smeštena na prostoriji s. Potpeć. Po dolasku na prostoriju s. Potpeć jedinice su bile smeštene na sledećim prostorijama: II i III bat. ispred s. Brdana i Doline, dok se Majevička brigada nalazila na sektoru s. Straže. Oko 12 časova neprijatelj je izvršio ispad iz Srebrnika, i posle kraće, ali žestoke borbe, uspeo da potisne jedinice XVII majevičke brigade sa sektora s. Straže[23] i naišao na položaje III bataljona. Bataljon je primio borbu sa neprijateljem, koji je brojno i tehnički nadmoćniji i usled nezgodnih topografskih položaja III bataljona, posle jednočasovne borbe Bataljon se morao pred jačim neprijateljem povući. U ovoj borbi Bataljon je imao 1 mrtvog i 2 ranjena druga. Neprijat. gubici oko 30 izbačenih iz stroja.— U toku noći Brigada je izvršila prebacivanje preko r. Spreče. Prebacivanje je izvršeno bez ikakve smetnje.
IV brig. I i IV bat.	Po prolasku jedinica II brigade, Brigada je izvršila pokret u pravcu Potpeća. Kada je čelo Brigade prelazilo preko ceste Srebrnik — Tuzla dočekala ih je neprijateljska vatra sa pravca Srebrnika. Ovaj iznenadni bočni napad bio je vrlo jak i u ovoj kratkoj ali žestokoj borbi naši gubici iznose 4 ranjena druga, a jedna četa od 48 drugova, sa 1 šarcem i 1 p. mitraljezom, te 44 puške, bila je otsečena i nije se vratila u sastav Brigade. U toku noći

O borbama te brigade vidi dok. br. 167. napomenu br. 72.

		Brigada je izvršila prebacivanje preko r. Spreče, bez ikakve smetnje.
22. V 44. posle prebacivanja preko ceste, pruge i r. Spreče, smestili se u s. Novaci	I brigada	Po prebacivanju jedinica preko Spreče Brigada se smestila na prostoriji: Katanići — Komari — Veliko brdo — Milino Selo — Jovičići. U toku dana četničke bande napadale su II bataljon koji se nalazio u s. Katanićima, ali je neprijatelj svaki put bio razjuren i proteran. Tokom dana većih i znatnijih promena nije bilo.
	II brigada I — V bat.	Po prebacivanju jedinica preko r. Spreče Brigada se smestila na prostoriji Prav. Orahovica. U toku dana četničke bande su pripucavale na jedinice ove brigade, ali su iste uvek bile razbijene i proterane. Znatnijih promena u toku dana nije bilo.
	IV brig. I — V bat.	Po prebacivanju jedinica preko r. Spreče Brigada se smestila na prostoriji Kruščica — Simići — Vrbak — Brod, sa zadatkom obezbeđenja od pravca Ozrena. U toku dana nije bilo naročitih događaja.
23. V 44. s. Novaci	I brigada	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. Oko 13 časova neprijatelj je sa nekoliko kolona iz nekoliko pravaca krenuo od pravca Puračića prema Milinom Selu, od Dobošnice prema Velikom brdu i Komarima, od Petrova Sela i prema Komarima i Katanićima i četničke bande od Ozrena prema Katanićima i Komarima. Jačina neprijatelja koji je preduzeo napad na naše jedinice iznosila je oko 1500 četnika, zelenokadrovaca i SS-ovaca.[S4] Jedinice ove brigade od 13 pa sve do 21 čas vodile su tešku i žestoku

		borbu na prostoru Katanići — Komari — Veliko brdo — Milino Selo. Neprijatelj sa velikom upornošću nadirao prema položajima jedinica ove brigade, tako da su se naše jedinice često puta mešale sa četnicima i bivale prinuđene nekoliko puta da kontranapadom stvore vreme za izvlačenje jedinica. Pod pritiskom jačih neprijateljskih snaga i uglavnom usled skroz nepovoljnih položaja za borbu u odnosu na neprijateljske položaje, jedinice ove brigade, davajući uzastopni otpor, povukle su se na liniju D. Brijesnica.
	II brig. I — V b. U toku noći pokret za s. Garići	Brigada je u toku dana vodila manje borbe sa četničkim bandama. U 18 časova Brigada izvršila pokret i smestila se na prostoriji Tulovići — Grivice sa zadatkom obezbeđenja i zatvaranja pravaca koji izvode sa linije Poljice — Šerići, kao rušenja i uništenja ceste Poljice — Ribnica.
	IV brig. I — IV b.	Brigada se nalazi na istim položajima. U toku dana nije bilo ništa novo. U 17 časova Brigada izvršila pokret i smestila se na prostoriji Tumare — Orahovica — Jaruške.
24. V 1944. u s. Garići		I brigada nalazi se na prostoriji Prav. Jazuške — Prav. i Musi. Treštenica, sa zadatkom obezbeđenja od pravaca Poljice i Turije. U toku dana nije bilo ništa novo.
	II brig. I — V bat.	Brigada smeštena na prostoriji Tulovići — Grivice, sa zadatkom obezbeđenja i zatvaranja pravaca Poljice — Serići. U toku dana nije bilo ništa novo.
	IV brig. I — IV b.	Brigada smeštena na prostoriji Banovići — Podgorje (sa tri bataljona na liniji Nurkovići — Odžak — Denkovići — Hamzići, a sa jednim bataljonom na sektor s. Zeljove, sa

		zadatkom zatvaranja ceste od Ribnice i izviđanja u pravcu doline r. Krivaje. U toku dana nije bilo ništa novo.
25. V 44. Garići	I brig. I — V b.	Brigada se postavila na prostoriji Podgorje — Banovići, sa zadatkom zatvaranja pravca od Ribnice, Osječana i Vukovine. Dva bataljona smeštena u s. Banovići, jedan bataljon u s. Zeljovu, a jedan bataljon u s. Podgorje. Jedan bataljon ostavljen u Prav. Treštenici, pod komandom Štaba II brigade. U toku dana nije bilo ništa novo.
	II brig. I — Vb.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji, s tim što je jedan svoj bataljon postavljen u s. Musi. Treštenica, koji će zatvarati cestu Kiseljak — Poljice — Treštenica i služi kao pomoć bataljonu I brigade. U toku dana nije bilo ništa novo.
	IV brigada I — IV bat.	Brigada je dobila zadatak pratnje teških i nepokretnih ranjenika za Šekoviće. Tri bataljona u 17 č. krenula pravcem Podgorie —Hrvati — Višća u pratnji teških ranjenika, dok je I bataljon ostao u s. Podgorju sa brig. sanitetom i za obezbeđenje div. bolnice. Pokret je izvršen u redu.
26. V 44. s. Garići	I brigada	Brigada se nalazila na istoj prostoriji. Oko 15 časova jedna grupa od oko 100 zelenokadrovaca izvršila je napad na jedinice III bataljona u s……." Borba je bila žestoka i tra-

[25] **U operacijskom dnevniku nije unijeto mjesto i neprijateljski gubici — ostavljen je prazan prostor. U izvještaju 4. oružničke pukovnije od 10. juna 1944. o toj borbi se kaže:**

»26. V u 06.00 sati, oko 4.000 naoružanih partizana Majevičke. Krajiške i Vojvođanske brigade napali su uporište Domdo-puknvnije bos. planinaca u selu Treštenica i Tulovići (19 i 18 km j. z. Tuzle). Ljudstvo Domdo-pukovnije usled nadmoćnijeg neprijatelja povuklo se u Pura-

		jala je sve do u sam mrak kada je neprijatelj bio proteran. Naši gubici u ovoj borbi bili su 1 mrtav i ! ranjen. Gubici neprijatelja u ovoj borbi iznose.....mrtvih i.....ranjenih.
	II brig. I — V b.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. Naročitih događaja u toku dana nije bilo.
	IV brig. I — V bat.	Brigada u pokretu sa teškim ranjenicima za Šekoviće. Prilikom prelaza ceste Tuzla—Kladanj porušen je most na toj cesti. Inače drugih novosti nije bilo. Pokret je bio vrlo težak i naporan, a naročito za teške ranjenike. Kod bataljona koji se nalazi na obezbeđenju div. bolnice nije bilo nikakvih promena.
27. V 44. s. Garići	I brig. I — V b.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji, U toku dana nije bilo ništa novo.
	II brig. I — V bat.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji, s tim što je dva svoja bataljona postavila na prostoriju Durakovići — Beširovići — Lugavići. U toku dana nije bilo ništa novo. Jača izviđačka odeljenja upućivana su do u visini sela Musi. Zivinice.
	IV brig. I — Vb.	Brigada se nalazi u pokretu sa teškim ranjenicima, u toku dana stigli do s. Čanići gde su smešteni u bolnicu III korpusa, gde su preuzeti bolesnici XVI divizije, koji su se do sada nalazili kod XXXVI divizije. **U toku dana naročitih događaja nije bilo.**

čić (14 km z. Tuzle) bez gubitaka, a sa strane partizana gubici nepoznati.

Partizani su zaplenili 1 strojnicu Domdo-pukovnije bos. planinaca.* (Arhiv V. I. I., reg. br. 21/2—3, k. 149 e.)

		Kod bataljona koji se nalazi na obezbeđenju div. bolnice nije bilo nikakvih novosti.
28. V 44. s. Garići	I brig. I — V bat.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije bilo ništa novo.
	II brig. I — V bat.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije bilo ništa novo.
	IV brig. I — IV bat	Brigada na istom mestu. Naročitih događaja nije bilo. .
29. V 1944. s. Garići	I brig. I — V bat.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije bilo ništa novo.
	II brig. I — V bat.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije bilo ništa novo.
	IV brigada I — V bat.	Jedan bataljon danas krenuo sa prostorije Birča sa ranjenicima za s. Hrvate, a ostala dva bataljona još su se zadržala na prostoriji Birča, radi prijema pošiljki od saveznika. U toku dana nije bilo naročitih događaja. Kod bat. koji se nalazi na obezbeđenju div. bolnice nije se dogodilo ništa novo.
30. V 44. s. Garići	I brig. I — V b.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije bilo ništa novo.
	II brig.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije bilo ništa novo.
	IV brigada I —IV bat.	Bataljon sa teškim ranjenicima stigao u s. Hrvate, gde je predao ranjenike bataljonu I brigade koji ih je dalje otpratio do div. bolnice, a smestio se u s. Hrvati. 2 bataljona još se nalaze na prostoru Birča radi prijema materijala od saveznika. Bataljon koji se nalazio na obezbeđenju div. bolnice smestio se na prostoriju s. Repnika, sa zadatkom

		izviđanja od pravca Kladnja i *Zi*-vinica. U toku dana nije bilo ništa novo.
31. V 1944. s. Garići	I brigada I — V bat	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije bilo ništa novo.
	II brig. I — V bat	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije bilo ništa novo.
	IV brig. I — IV b.	Dva bataljona na prostoru Hrvati, Nasubašići, a ostala dva bataljona u 10 časova, po prijemu pošiljki od saveznika krenuli sa prostorije Birča pravcem Marianovići — Kaštijelj — Bijelopolje — Matijevići. U toku dana nije bilo ništa novo.